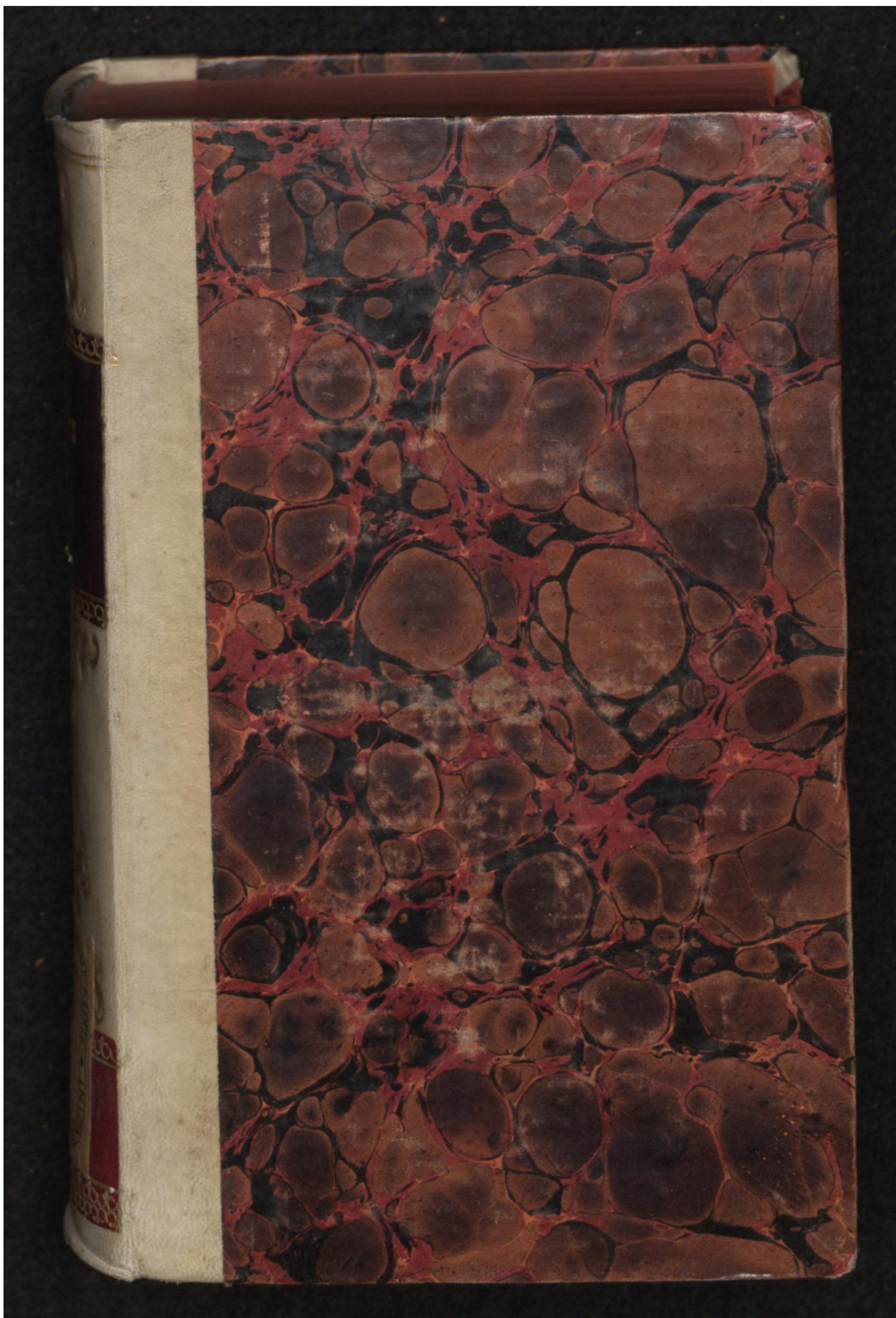
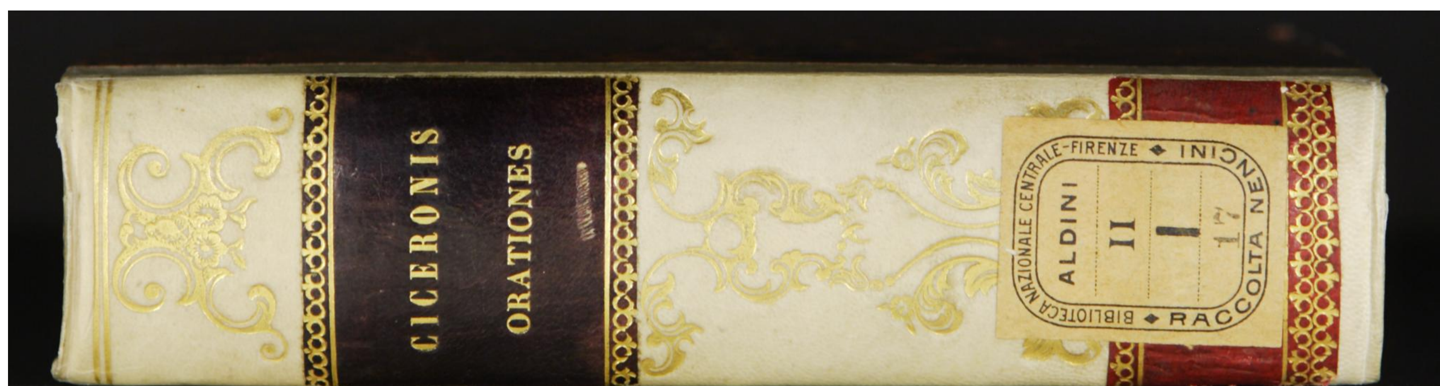

CICERONIS
ORATIONES
BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE ◆ RACCOLTA NENCINI
ALDINI
II
1

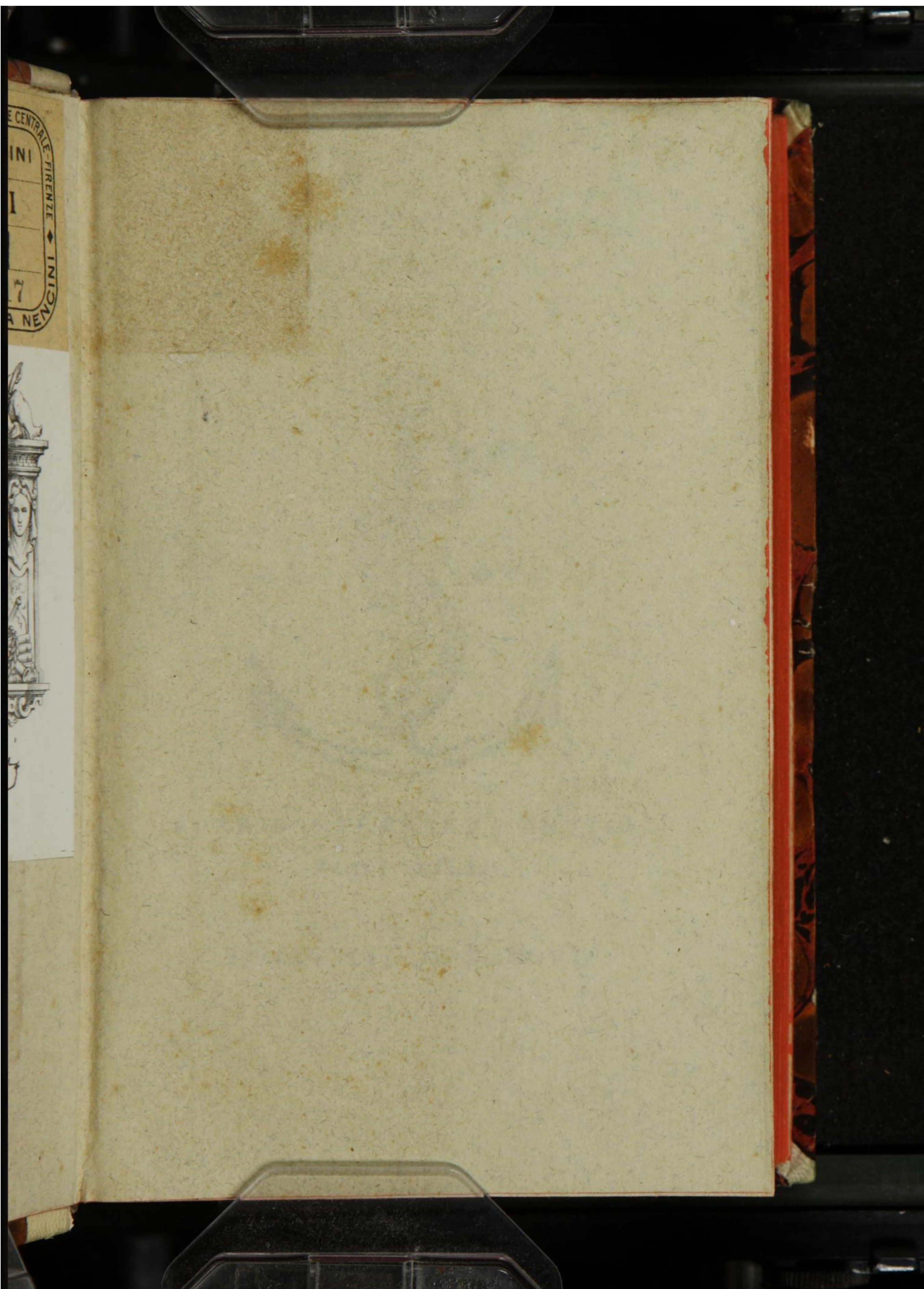

Ex Libris Joannis Nencini
1874

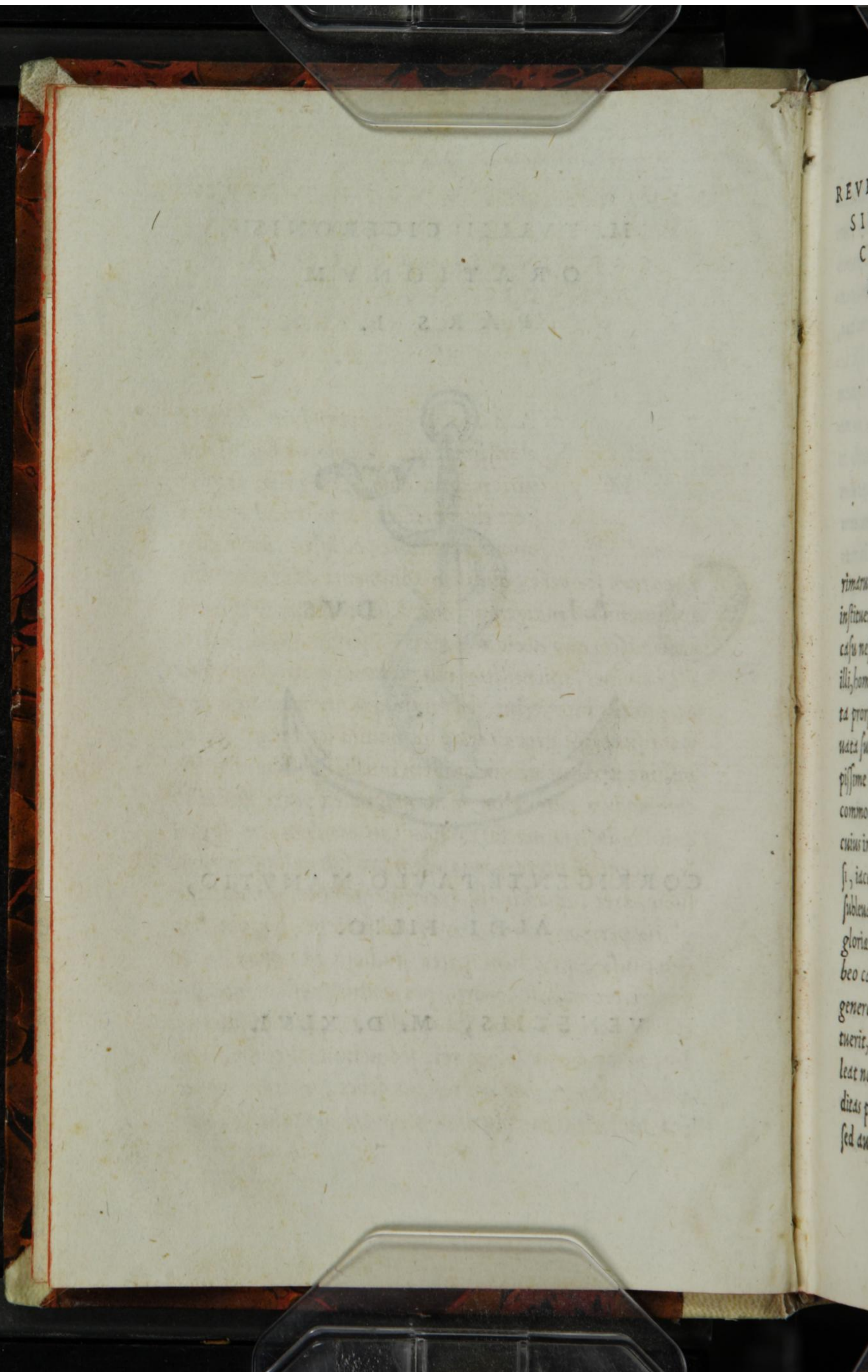
M. TVLLII CICERONIS ORATIONVM PARS I.

CORRIGENTE PAVLO MANVTIO, ALDI FILIO.

VENETIIS, M. D. XLVI.

REVERENDISSIMO, ET ILLVSTRISSIMO S.R.E. PRESBYTERO, CARDINALI RAVENNAE, BENEDICTO ACCOLTO PAVLVS MANVTIVS ALDI F. S. D.

MAXIME esset optandum Accolte clarissime, ut, quæ olim à doctissimis uiris magno labore, magnisq; uigilijs sunt elucubrata, ea nostrã ad ætatem omnia peruenire potuissent. artiũ plurimarum scientia, quarum adiumento ad uitam recte instituendam indigemus, non desideraretur. uerum ita casu nescio quo accidit, ut ex ijs scriptis, quæ ueteres illi, homines sapientissimi, reliquerunt, non solum multa prorsus interierint, sed etiam, quæ in hunc diem seruata sunt, ita deprauata, ita mutila legantur, ut sæpissime uix, aut ne uix quidem intelligi possint. hoc incommodum pater olim meus magna ex parte sustulit. cuius industria multos excitauit, ut eandem rem aggressi, iacentem literarum laudem pro suis quisque uiribus subleuaret. quod si alij fecerunt tantum æmulatione gloriæ permoti, certe, cur ego id faciam, hoc plus habeo causæ, quòd cum pater studiosis id, quod in hoc genere promiserat, morte præuentus præstare non potuerit, hoc me nomine ita appellant, quasi ad filios soleat non paternæ solum rei, sed uoluntatis etiam hæreditas peruenire. hæc me res, ut debet, multum mouet, sed auctoritas tua plurimum: quam ego tanti soleo fa=

cere, ut quamcunque tu probas rationem, ea demum
& utilis mihi, & honeſta uideatur eſſe. tu igitur cum
nos ad hoc poſteritatis adiuuandæ ſtudium et uehemen
ter, & ſæpe ſis cohortatus, effeciſti, ut in eam rem tan=
to alacrius incumbamus, quanto pluris apud me tua,
quàm reliquorum omnium, conſilia ſunt. quòd ſi la=
bore, ſtudio, diligentia profici in hoc genere quidquam
poteſt, ut certe poteſt: magnopere ſpero fore, ut ne=
que officij tui in me admonendo, neque liberalitatis in
adiuuando pœniteat. cuius rei quaſi ſpecimen erit hæc
prima Ciceronis orationum pars, quam ex ueterum
exemplarium collatione diligenter emendatam, in ma=
nus hominũ ſub tuo nomine emittimus. nam cum uſu,
& conſuetudine ita comparatum ſit, ut, quibus rebus
principes uiri delectentur, in ijs rebus multi ſuum ſtu=
dium probare uelint, ex quo fit, ut ab alijs canes, ab
alijs equos, aut aues nobiles dono dari uideamus: com=
mode me facturum exiſtimaui, ſi quid ego eius generis
ad te mitterem, quod omnibus te præferre uoluptati=
bus intellexiſſem: ſoles enim quotidie ferè à grauiſſima=
rum artium tractatione, in hæc ſtudia, quæ ſibi ab hu=
manitate nomen aſciuerunt, quaſi in hortum amœniſ=
ſimum diuertere: ubi te modo oratorum & poetarum
flores, modo dulcium amicorum colloquium mirifice de=
lectant: ut præter id temporis, quod ualetudini dare
ſoles, quod ſanè puſillum eſt, hora nulla ſit, quam
non in literis, & cum uirtute traducas. quam tuæ ui=
tæ rationem qui ignorant, mirantur ſcilicet, unde il=
la tibi in aduerſis rebus fortitudo tanta, unde animi
robur illud inuicti, quod ne illa quidem ipſa, quæ in

rebus humanis Fortuna dominatur, ullo pacto poterit infringere, contra cuius uim duplici te præsidio munieris, artium maximarum cognitione, & mentis optimæ conscientia. hæc est aliarum uirtutum, quæ in te sunt multæ, quasi princeps & regina quædam; ut in alijs neminem tibi anteponere, in hac ne conferre quidem possim. nam de prudentia, de pietate, de iustitia, ne uidear assentari, nihil dicam: ne de liberalitate quidem; quæ tamen ita nota est, ut nõ, qui eã laudet, assentator, sed, qui non laudet, maleuolus existimetur. cum enim hæc dãdi beneficij ratio eiusmodi sit, ut nulla certior ad laudẽ, nulla item magis lubrica uideatur uia, propterea quòd in beneficijs collocandis plerique fortunam hominum spectare solent, ut eandem gratiam, aut etiam cum fœnore recipiant: non est, quòd in hoc te labi quisquam arbitretur, cum & rarissime contingat, cuiusquam opera ut egere uidearis, & tu tamen quamplurimis ob eximiã naturæ tuæ liberalitatem, atque amplitudinem benigne facere & soleas, & possis. & cum de omnibus ad bene merendum natura es maxime propensus, tum uero ipsa te ratio atque doctrina ita conformauit, ut ad eos honestandos, qui se ijs artibus, in quibus ipse excellis, dedidere, tuum soleas studium libentissime conferre. quæ quidem humanitas & beneficentia tua non sanè uideo qui possit in ullo maior esse, quàm in me tuendo fuit. quæ est enim à te res, quæ ad meum commodum attineret, prætermissa? quis diligentius est adhortatus, ut hanc restituendæ antiquitatis laudem, qua pater meus olim excelluit, penè afflictã excitarem? quis eam ipsam ad rem perficiendã plura

contulit? cum etiam magnis principibus, tui simillimis, ita me commendaris, ut iudicij tui testimonio permoti, non minimis ad se præmijs euocarint. quæ cum recordor, etsi me ipsum probe noui, tamen interdum mihi assentor, & mihi aliquid uideor esse, quòd à te sim ornatus. hæc me inanis ambitio ita delectat, ut illum dolorem, quem ex difficultate capio remunerandi, si non tollat, minuat quidem certe. quanquam tu is es, qui te satis superq; remuneratum existimas, si modo id, quod dedisti, ab eo, qui accepit, intelligis memoria teneri. quo in officio præstando noli credere quenquam esse qui me uincat. & huius quidem rei confido fore ut aliquãdo eiusmodi à me signa dentur, quæ nullum cuiquam de mea in te uoluntate dubitandi locum relinquant. nunc earum rerum, quas ipsi quidem hoc tempore possumus, maxima, primum, ut dixi, Ciceronis orationum uolumen in tuo nomine apparebit. omnino neque amplitudine tua, neque ijs officijs, quæ in me contulisti, digna res uidetur, sed, ut spero, muneris nostri tenuitatem humanitatis tuæ magnitudo subleuabit. Vale.

M. TVLLII CICERONIS ORATIO NVM, QVAE PRIMO VOLV= MINE CONTINENTVR,

INDEX.

M. TVLLII CICERONIS PRO P. QVINTIO, ORATIO I.

QVAE RES in ciuitate duæ plurimũ poſſunt, eæ cõtra nos ambæ faciũt in hoc tempore, ſumma gratia, & eloquentia. quarũ alteram C. Aquili uereor, alterã metuo. eloquentia Q. Hortenſij ne me dicendo impediat, non nihil cõmoueor. gratia Sex. Neuij ne P. Quintio noceat, id uero nõ mediocriter pertimeſco. neque hoc tãtopere querendũ uideretur, hæc ſumma in illis eſſe, ſi in nobis eſſent ſaltẽ mediocria. uerũ ita ſe res habet, ut ego, qui neque uſu ſatis, & ingenio parũ poſſum, cũ patrono diſertiſſimo comparer; P. Quintius, cui tenues opes, nullæ facultates, exiguæ amicorũ copiæ ſunt, cũ aduerſario gratioſiſſimo cõtẽdat. illud quoque nobis accedit incõmodum, quòd M. Iunius, qui hãc cauſam Aquili aliquoties apud te egit, homo et in alijs cauſis exercitatus, & in hac multũ & ſæpe uerſatus, hoc tẽpore abeſt, noua legatione impeditus: et ad me uentũ eſt, qui ut ſumma haberem cætera, tẽporis quidem certe uix ſatis habui, ut rem tantam, tot controuerſijs implicatam, poſſem cognoſcere. ita, quod mihi cõſueuit in cæteris cauſis eſſe adiumẽto, id quoque in hac cauſa deficit: nam quo minus ingenio poſſum, ſubſidio mihi diligentiã cõparaui: quæ quanta ſit, niſi tempus, et ſpatium datum ſit, intelligi non poteſt. Quæ quo plura ſunt C. Aquili, eo te, & hos, qui tibi in conſilio adſunt, meliori mente noſtra uerba audire oportebit, ut multis

incommodis ueritas debilitata, tandem æquitate talium uirorum recreetur. quòd si tu iudex nullo præsidio fuisse uidebere cõtra uim, & gratiam solitudini, atque inopiæ; si apud hoc consilium ex opibus, nõ ex ueritate causa pendetur: profecto nihil est iam sanctum, atque sincerum in ciuitate; nihil, quod humilitatem cuiusquã grauitas & uirtus iudicis consoletur. certe aut apud te, et eos, qui tibi adsunt, ueritas ualebit: aut ex hoc loco repulsa ui, & gratia, locum, ubi consistat, reperire non poterit. non eo dico C. Aquili, quo mihi ueniat in dubium tua fides, et constantia: aut quo non in ijs, quos tibi aduocasti, uiris electissimis ciuitati spem summam habere P. Quintius debeat. quid ergo est? primum magnitudo periculi summo timore hominem afficit, quòd uno iudicio de fortunis omnibus decernit. idq́; dum cogitat, non minus sæpe ei uenit in mentẽ potestatis, quàm æquitatis tuæ: propterea quòd omnes, quorũ in alterius manu uita posita est, sæpius illud cogitant, quid possit is, cuius in ditione ac potestate sunt, quàm quid debeat facere. deinde habet aduersarium P. Quintius uerbo Sex. Neuiũ, re uera huiusce ætatis homines disertissimos, fortissimos, ornatissimos nostræ ciuitatis, qui cõmuni studio summis opibus Sex. Neuium defendũt; si id est defendere, cupiditati alterius obtemperare, quo is facilius, quẽ uelit, iniquo iudicio opprimere possit: nã quid hoc iniquius, aut indignius C. Aquili dici, aut cõmemorari potest, quàm me, qui caput alterius, famam, fortunasq́; defendam, priore loco causam dicere? cum præsertim Q. Hortensius, qui hoc iudicio partes accusatoris obtinet, cõtra me sit dicturus, cui summam copiam facultatemq́; dicendi

natura largita est. ita fit, ut ego, qui tela depellere, & uulneribus mederi debeã, tum id facere cogar, cũ etiam telum aduersarius nullum iecerit: illis autem id tempus impugnandi detur, cum & uitandi illorum impetus potestas adempta nobis erit, &, si qua in re, id quod parati sunt facere, falsum crimẽ, quasi uenenatũ aliquod telũ, iecerint, medicinæ faciendæ locus non erit. id accidit Prætoris iniquitate, & iniuria: primum, quòd contra omnium cõsuetudinẽ iudiciũ prius de probro, quàm de re maluit fieri: deinde, quòd ita cõstituit id ipsum iudicium, ut reus, ante quàm uerbũ accusatoris audisset, causam dicere cogeretur. quod eorũ gratia, & potentia factum est, qui, quasi sua res, aut honos agatur, ita diligenter Sex. Neuij studio & cupiditati morem gerunt, et in eiusmodi rebus opes suas experiũtur, in quibus quo plus propter uirtutẽ nobilitatemq; possunt, eo minus, quantũ possint, debent ostendere. cũ tot tantisq; difficultatibus affectus atque afflictus, in tuam C. Aquili fidem, ueritatem, misericordiam P. Quintius confugerit; cũ adhuc ei propter uim aduersariorum non ius par, non agendi potestas eadem, non magistratus æquus reperiri potuerit; cum ei summam per iniuriam omnia inimica, atq; infesta fuerint: te C. Aquili, uosq;, qui in cõsilio adestis, orat, atque obsecrat, ut multis iniurijs iactatã atque agitatã æquitatem, in hoc tandem loco consistere, et confirmari patiamini. id quo facilius facere possitis, dabo operam, ut, à principio res quemadmodum gesta & cõtracta sit, cognoscatis. C. Quintius fuit P. Quintij huius frater, sanè cæterarum rerum paterfamilias & prudens, & attentus, una in re paulo minus consideratus,

qui societatem cum Sex. Neuio fecerit, uiro bono, ueruntamen nõ ita instituto, ut iura societatis, & officia certi patrisfamilias nosse posset: nõ quo ei deesset ingenium: (nã neque parũ facetus scurra Sex. Neuius, neque inhumanus præco est unquã existimatus) quid ergo est? cum ei natura nihil melius, quàm uocem, dedisset, pater nihil præter libertatem reliquisset: uocẽ in quæstum contulit, libertate usus est, quo impunius dicax esset. quare, quòd sociũ tibi eũ uelles adiungere, nihil erat, nisi ut in tua pecunia condisceret, qui pecuniæ fructus esset. tamẽ inductus consuetudine, ac familiaritate Quintius fecit, ut dixi, societatem earum rerum, quæ in Gallia comparabãtur. erat ei pecuaria res ampla, & rustica sanè bene culta, & fructuosa. tollitur ab atrijs Licinijs, atque à præconum consessu in Galliam Neuius, & trans alpes usque trãsfertur. fit magna mutatio loci, nõ ingenij: nã qui ab adolescentulo quæstum sibi instituisset sine impẽdio; posteaquam nescio quid impendit, & in commune contulit, mediocri quæstu contentus esse nõ poterat: nec mirũ, si is, qui uocẽ uenalẽ habuerat, ea, quæ uoce quæsiuerat, magno sibi quæstui fore putabat. itaque hercule haud mediocriter de cõmuni, quidquid poterat, ad se in priuatam domum seuocabat. qua in re ita diligens erat, quasi ij, qui magna fide societatẽ gererent, arbitriũ pro socio cõdemnari solerent. uerũ his de rebus non necesse habeo dicere ea, quæ me P. Quintius cupit commemorare. tametsi causa postulat, tamen, quia postulat, nõ flagitat, præteribo. cum annos iam complures societas esset, & cum sæpe suspectus Quintio Neuius fuisset, neq; ita commode posset rationem reddere earũ rerum, quas

libidine, non ratione gesserat: moritur in Gallia Quintius, cum adesset Neuius, & moritur repentino. hæredem testamento reliquit hunc P. Quintiũ, ut ad quem summus mœror morte sua ueniebat, ad eundem summus honos quoque perueniret. quo mortuo, nec ita multo post, in Galliam proficiscitur Quintius: ibi cum isto Neuio familiariter uiuit: annum ferè unà sunt, cum et de societate inter se multa communicarent, & de tota illa ratione atque re Gallicana: neque interea uerbũ ullum interposuit Neuius, aut societatem sibi quippiam debere, aut priuatim Quintium debuisse. cum æris alieni aliquantulum esset relictum, quibus nominibus pecuniam Romæ curari oporteret; auctionem in Gallia P. hic Quintius Narbone se facturum esse proscribit earum rerum, quæ ipsius erant priuatæ. ibi tum uir optimus Sex. Neuius hominem multis uerbis deterret, ne auctionetur: eum non ita commode posse eo tempore, quæ proscripsisset, uendere: Romæ sibi nummorum facultatem esse, quam, si saperet, communem existimaret pro fraterna illa necessitudine, & pro ipsius affinitate: nam P. Quintij consobrinam habet in matrimonio Neuius, & ex ea liberos. quia, quod uirum bonum facere oportebat, id loquebatur Neuius, credidit Quintius, eum, qui orationem bonorum imitaretur, facta quoque imitaturũ. auctionem uelle facere desistit: Romam proficiscitur: decedit ex Gallia Romam simul Neuius. cum pecuniam C. Quintius P. Scapulæ debuisset; per te C. Aquili decidit P. Quintius, quod liberis eius dissolueret. hoc eo per te agebatur, quòd propter ærariam rationem non satis erat in tabulis inspexisse quan=

tum deberetur, nisi à Quæstoribus quæsisset quantum sol
ueretur, decidis, statuisq; tu propter necessitudinem, quæ
tibi cum Scapulis est, quid ijs ad denarium solueretur.
hæc omnia Quintius agebat auctore, et consuasore Ne=
uio: nec mirum, si eius utebatur cõsilio, cuius auxilium
sibi paratum putabat: non modo enim pollicitus erat in
Gallia, sed Romæ quotidie, simul atque sibi hic annuis=
set, numeraturũ se dicebat. Quintius porrò istũ posse fa=
cere uidebat: debere, intelligebat: mentiri, quia causa,
cur mentiretur, non erat, nõ putabat. quasi domi num=
mos haberet, ita constituit Scapulis se daturũ: Neuium
certiorem facit: rogat, ut curet, quod dixisset. tum iste
uir optimus (uereor, ne se derideri putet, quòd iterum
iam dico optimus) qui hunc in summas angustias addu
ctum putaret; ut eum suis conditionibus in ipso articu=
lo temporis astringeret, assem sese negat daturum, nisi
prius de rebus rationibusq; societatis omnibus decidisset,
et scisset sibi cum Quintio controuersiæ nihil futurum.
posterius, inquit, ista uidebimus, Quintius: nunc hoc ue=
lim cures, si tibi uidetur, quod dixisti. negat se alia ra=
tione facturum: quod promisisset, non plus sua referre,
quã si, cum auctionem uenderet, domini iussu quippiam
promisisset. destitutione illa perculsus Quintius, à Scapu
lis paucos dies aufert, in Galliam mittit, ut ea, quæ pro=
scripserat, uenirent. deteriore tempore absens auctiona=
tur: Scapulis difficiliore conditione dissoluit. tunc appel=
lat ultro Neuium, ut, quoniã suspicaretur aliqua de re
fore controuersiam, uideret, ut quamprimum, et quam
minima cũ molestia tota res transigeretur. dat iste ami=
cum M. Trebellium: nos cõmunem necessariũ, qui istius

domi erat educatus, et quo utebatur iste plurimum, propinquum nostrum Sex. Alphenum. res conuenire nullo modo poterat: propterea quòd hic mediocrẽ iacturã facere cupiebat, iste mediocri præda cõtentus nõ erat. itaq; ex eo tempore res esse in uadimonium cœpit. cum uadimonia sæpe dilata essent, et cum aliquantũ temporis in ea re esset consumptũ, neque quidquam perfectũ esset: uenit ad uadimonium Neuius. obsecro C. Aquili, uosq;, qui adestis in consilio, ut diligenter attendatis, ut singulare genus fraudis, et nouam rationem insidiarum cognoscere possitis. ait se auctionatum esse in Gallia: quod sibi uideretur, se uendidisse: curasse, ne quid sibi societas deberet: se iã neque uadari amplius, neque uadimoniũ promittere: si quid agere secum uelit Quintius, non recusare. hic, cum rem Gallicanam cuperet reuisere, hominem in præsentia nõ uadatur. ita sine uadimonio discedit ur. deinde Romæ dies XXX ferè Quintius commoratur: cum cæteris, quæ habebat, uadimonia differt, ut expeditus in Galliam proficisci posset. proficiscitur: Roma egreditur ante diẽ IIII. Cal. Februarij Scipione et Norbano Coss. quæso, ut eum diem memoriæ mandetis. L. Albius Sex. filius Quirina, uir bonus, & cumprimis honestus, unà profectus est. cum uenissent ad Vada Volaterrana quæ nominantur, uident perfamiliarem Neuij, qui ex Gallia pueros uenales isti adducebat, L. Publicium. qui ut Romam uenit, narrat Neuio, quo in loco uiderit Quintium. quod nisi ex Publicio narratum Neuio esset, non tam cito res in contentionem uenisset. tum Neuius ipse pueros circum amicos dimittit: ipse suos necessarios ab atrijs Licinijs, & à

faucibus macelli corrogat, ut ad tabulam Seſtiam ſibi
adſint hora ſecunda poſtridie. ueniũt frequentes: teſtifi=
cantur iſti P. Quintium non ſtetiſſe, et ſe ſtetiſſe. tabulæ
maximæ ſignis hominum nobilium conſignantur. diſce=
ditur. poſtulat à Burrieno Prætore Neuius, ut ex edicto
bona poſſidere liceat. iuſſit bona proſcribi eius, quicum
familiaritas fuerat, ſocietas erat, affinitas liberis iſtius
uiuis diuelli nullo modo poterat. qua ex re intelligi faci
le potuit, nullum eſſe officiũ tam ſanctum, atque ſolen=
ne, quod non auaritia cõminuere, atque uiolare ſoleat.
etenim ſi ueritate amicitia, fide ſocietas, pietate propin=
quitas colitur: neceſſe eſt, iſte, qui amicum, ſocium, affi=
nem fama ac fortunis ſpoliare conatus eſt, uanum ſe,
et perfidioſum, et impium eſſe fateatur. libellos Sex. Al=
phenus procurator P. Quintij, familiaris et propinquus
Sex. Neuij, deijcit: ſeruulum unum, quem iſte prehende
rat, abducit: denunciat, ſeſe procuratorem eſſe, iſtum
æquũ eſſe famæ fortuniſq; P. Quintij conſulere, & ad=
* uentũ eius expectare. quod ſi facere nolit, atque inhibue
rit eiuſmodi rationibus illum ad ſuas conditiones perdu
cere: ſeſe nihil precari, et, ſi quid agere uelit, iudicio de=
fendere. hæc dũ Romæ geruntur, Quintius interea con=
tra ius et conſuetudinem edicto Prætoris de ſaltu agroq́;
communi à ſeruis communibus ui detruditur. exiſtima
C. Aquili id, modo, & ratione omnia Romæ Neuiũ fe=
ciſſe, ſi hoc, quod per literas iſtius in Gallia geſtũ eſt, re=
cte, atque ordine factũ uidetur. expulſus atque eiectus è
prædio Quintius, accepta inſigni iniuria, confugit ad C.
Flaccũ imperatorem, qui tum erat in prouincia: quem,
ut ipſius dignitas poſcit, honoris gratia nomino. is eam

rem quàm uehementer uindicandam putarit, ex decretis eius poteritis cognoscere. Alphenus interea Romæ cum isto gladiatore uetulo quotidie pugnabat: utebatur populo sanè suo, propterea quòd iste caput petere non desinebat. iste postulat, ut procurator iudicatum solui satisdaret. negat Alphenus æquum esse procuratorem satisdare, quod reus satisdare non deberet, si ipse adesset. appellantur Tribuni: à quibus cum esset certum auxilium petitum, ita tamen disceditur, ut Idibus Sept. P. Quintiũ sisti Sex. Alphenus promitteret. uenit Romam Quintius, uadimonium sistit: iste, homo acerrimus, bonorum possessor, expulsor, ereptor, annum & sex menses nihil petit, quiescit, conditionibus hunc, quoad potest, producit: à Cn. Dolabella deniq; Prætore postulat, ut sibi Quintius iudicatum solui satisdet, ex formula, quòd ab eo petat, cuius ex edicto Prætoris Romani bona dies XXX possessa sint. non recusabat Quintius, quin ita satisdare iuberet, si bona possessa essent ex edicto. decernit: quàm æquum, nihil dico: unum hoc dico, nouum: & hoc ipsum tacuisse mallem, quoniã utrunque quiuis intelligere potuisset. iubet P. Quintium sponsionem cum Sex. Neuio facere, si bona sua ex edicto P. Burrieni Prætoris dies XXX possessa essent. recusabant, qui aderant tum Quintio: demonstrabant, de re iudiciũ fieri oportere, ut aut uterque inter se, aut neuter satisdaret: non necesse esse famam alterius in iudicium uenire. clamabat porrò ipse Quintius, sese icirco nolle satisdare, ne uideretur iudicasse, bona sua ex edicto possessa esse: sponsionem porrò si istiusmodi faceret, se, id quod nunc euenit, de capite suo priore lo=

co cauſam eſſe dicturum. Dolabella (quemadmodū ſo=
lent homines nobiles: ſeu recte, ſeu perperā facere cœpe=
runt, ita in utroque excellūt, ut nemo noſtro loco natus
aſſequi poſſet) iniuriā facere fortiſſime perſeuerat; aut
ſatiſdare, aut ſponſionem iubet facere, & interea recu=
ſantes noſtros aduocatos acerrime ſubmoueri. conturba
tus ſanè diſcedit Quintius: neq; mirū, cui hæc optio tam
miſera tamq́; iniqua daretur, ut aut ipſe ſe capitis dam
naret, ſi ſatiſdediſſet: aut cauſam capitis, ſi ſponſionē fe
ciſſet, priore loco diceret. cū in altera re cauſæ nihil eſ=
ſet, quin ſecus iudicaret ipſe de ſe, quod iudicium grauiſ=
ſimū eſt; in altera ſpes eſſet ad talem tamen uirum iudi
cem ueniendi, unde eo plus opis auferret, quo minus at=
tuliſſet gratiæ: ſponſionē facere maluit, fecit, te iudicem
C. Aquili ſumpſit, ex ſponſo egit. in hoc ſumma iudicij,
cauſaq́; tota conſiſtit. iudiciū eſſe C. Aquili nō de re pe=
cuniaria, ſed de fama fortuniſq́; P. Quintij uides. cum
maiores ita conſtituerint, ut, qui pro capite diceret, is po=
ſteriore loco diceret: nos, inaudita criminatione accuſa=
torū, priore loco cauſam dicere intelligis: eos porrò, qui
defendere conſuerunt, uides accuſare, & ea ingenia con
uerti ad perniciē, quæ antea uerſabantur in ſalute atq́;
auxilio ferendo. illud etiā reſtiterat, quod heſterno die
fecerūt, ut te in ius adducerēt, ut nobis tēpus, quā diu di
ceremus, præſtitueres: quam rem facile à Prætore impe=
traſſent, niſi tu, quod eſſet tuū ius, et officium, parteſq;
docuiſſes. neq; nobis adhuc præter te quiſquam fuit, ubi
noſtrū ius contra illos obtineremus: neq; illis unquā ſa=
tis fuit illud obtinere, quod probari omnibus poſſet: ita
ſine iniuria potentiā leuem, atq; inopem eſſe arbitrātur.

uerum quoniam tibi instat Hortensius, ut eas in consilium; à me postulat, ne dicendo tempus absumam; queritur, priore patrono causam defendente, nunquam pero rari potuisse: non patiar istam manere suspicionem, nos rem iudicari nolle. nec illud mihi arrogabo, me posse causam cõmodius demõstrare, quàm antea demõstrata sit: neq; tamen tã multa uerba faciam: propterea quòd & ab illo, qui ante dixit, informata iam causa est; et à me, qui neque excogitare, neque pronũciare multa possum, breuitas postulatur, quæ mihimet ipsi amicissima est. faciam, quod te sæpe animaduerti facere Hortensi: totam causæ meæ dictionem certas in partes diuidam. tu id semper facis, quia semper potes: ego in hac causa faciã, propterea quòd in hac uideor posse facere. quod tibi natura dat ut semper possis, id mihi causa dat ut hodie possim. certos mihi fines, terminosq; constituã, extra quos egredi non possim, si maxime uelim: ut & mihi sit propositum de quo dicã; et Hortensius habeat exposita, ad quæ respondeat; & tu C. Aquili iã ante animo prospicere possis, quibus de rebus auditurus sis. Negamus, te bona P. Quintij Sexte Neui possedisse ex edicto Prætoris. in eo sponsio facta est. ostendam, primũ causam non fuisse, cur à Prætore postulares, ut bona P. Quintij possideres: deinde, ex edicto te possidere non potuisse: postremo, nõ possedisse. quæso C. Aquili, uosq; qui estis in cõsilio, ut, quid pollicitus sim, diligẽter memoriæ mãdetis: etenim rẽ facilius totã accipietis, si hæc memineritis: et me facile uestra existimatione reuocabitis, si extra hos cãcellos egredi conabor, quos mihi ipse circũdedi. nego fuisse causã, cur postularet: nego, ex edicto possidere potuisse:

nego, possedisse. hæc tria cũ docuero, perorabo. non fuit causa, cur postulares. qui hoc intelligi potest? quia Sex. Neuio neq; ex societatis ratione, neq; priuatim quicq̃ debuit Quintius. quis huic rei testis est? idẽ, qui acerrimus aduersarius. in hac re te, te inquã testem Neui citabo. annũ, et eo diutius post mortem C. Quintij fuit in Gallia tecum simul Quintius. doce, te petijsse ab eo istam nescio quam innumerabilem pecuniam. doce, aliquãdo mentionem fecisse, dixisse deberi: debuisse concedam. moritur C. Quintius, qui tibi, ut ais, certis nominibus grandem pecuniam debuit: hæres eius P. Quintius in Galliã ad te ipsum uenit, in agrum communem, eò deniq;, ubi non modo res erat, sed ratio quoque omnis, & omnes literæ. quis tam dissolutus in re familiari fuisset, quis tam negligens, quis tam tui Sexte dissimilis, qui, cum res ab eo, qui contraxisset, recessisset, & ad hæredem peruenisset, non hæredem, cum primum uidisset, certiorem faceret? appellaret? rationem afferret? si quid in controuersiam ueniret, aut intra parietes, aut summo iure experiretur? ita ne est? quod uiri optimi faciunt, si qui suos propinquos ac necessarios caros & honestos esse atq; haberi uolunt, id Sex. Neuius non faceret? qui usq; eò feruet, ferturq; auaritia, ut de suis commodis nolit aliquã partem amittere, ne quam partem huic propinquo suo ullius ornamenti relinquat. & is pecuniam, si qua deberetur, nõ peteret, qui, quia, quod debitum nunquam est, id datum non est, non pecuniam modo, uerum etiam hominis propinqui sanguinem, uitamq; eripere conatur? huic tu molestus esse uidelicet noluisti, quẽ nunc respirare libere non sinis. quem nunc interficere nefarie cupis,

eum tum pudenter appellare nolebas. ita credo, hominem propinquum, tui obſeruantem, uirum bonum, pudẽtem, maiorem natu, nolebas, aut nõ audebas appellare. ſæpe, ut fit, cum ipſe te confirmaſſes, cum ſtatuiſſes de pecunia mentionem facere, cũ paratus meditatusq́; ueniſſes, homo timidus, uirginali uerecundia, ſubito ipſe te retinebas, excidebat repẽte oratio; cum cuperes appellare, non audebas, ne inuitus audiret. id erat profecto. credamus hoc, Sex. Neuiũ, cuius caput oppugnet, eius auribus pepercisse. ſi debuiſſet Sexte, petiſſes ſtatim: ſi nõ ſtatim, paulo quidem poſt: ſi non paulo, at aliquando, ſex quidem illis menſibus profecto, anno uertente ſine controuerſia. anno et ſex menſibus uero, cum tibi quotidie poteſtas hominis fuiſſet admonẽdi, uerbum nullum facis: biennio iam confecto ferè, appellas. quis tam perditus ac profuſus nepos, non adeſa iã, ſed abundanti pecunia ſic diſſolutus fuiſſet, ut fuit Sex. Neuius? cũ hominẽ nomino, ſatis mihi uideor dicere. debuit tibi C. Quintius: nunquam petiſti. mortuus eſt ille, res ad hæredẽ uenit: cum eum quotidie uideres, poſt bienniũ deniq; appellas. dubitabitur, utrũ ſit probabilius, Sex. Neuium ſtatim, ſi quid deberetur, petiturũ fuiſſe, an ne appellaturum quidem biennio? appellãdi tempus nõ erat? at tecum anno plus uixit. in Gallia agi non potuit? at & in prouincia ius dicebatur, et Romæ iudicia fiebãt. reſtat, ut aut ſumma negligentia tibi obſtiterit, aut unica liberalitas. ſi negligentiam dices, mirabimur: ſi bonitatem, ridebimus: neque, præterea quid poſſis dicere, inuenio. Satis eſt argumẽti, nihil eſſe debitũ Neuio, ꝙ tã diu nihil petiuit. quid, ſi hoc ipſum, quod nũc facit, oſtẽdo teſtimonio eſſe, nihil

deberi? quid enim nunc agit Sex. Neuius? qua de re controuersia est? quod est hoc iudicium, in quo iam bienniũ uersamur? quid negotij geritur, in quo ille tot et tales uiros defatigat? pecuniam petit: nunc deniq;? ueruntamẽ petit: audiamus. de rationibus et controuersijs societatis uult dijudicari, sero, uerum aliquando tamen: concedamus. non, inquit, id ago C. Aquili, neq; in eo nunc laboro: pecunia mea tot annos utitur P. Quintius: utatur sanè, nõ peto. quid igitur pugnas? an, quod sæpe multis in locis dixisti, ne in ciuitate sit? ne locũ suum, quem adhuc honestissime defendit, obtineat? ne numeretur inter uiuos? decernat de uita, & ornamẽtis suis omnibus? apud iudicem causam priore loco dicat? &, eam cum orarit, tum deniq; uocem accusatoris audiat? quid? hoc quò pertinet? ut ocyus ad tuum peruenias? at si id uelles, iam pridem actum esse poterat. ut honestiore iudicio conflictiere? at sine summo scelere P. Quintium propinquum tuũ iugulare non potes. ut facilius iudicium sit? at neq; C. Aquilius de capite alterius libenter iudicat, & Q. Hortensius contra caput non didicit dicere. quid à nobis autem C. Aquili refertur? pecuniã petit: negamus deberi. iudicium fiat statim: non recusamus. nũ quid præterea? si ueretur ut res iudicio facto parata sit, iudicatum solui satis accipiat. quibus à me uerbis satis accipiet, ijsdem ipse, quod peto, satisdet. actũ iam potest esse C. Aquili: iam tu potes discedere liberatus molestia propè dicã nõ minore, quàm Quintius. quid agimus Hortẽsi? quid de hac conditione dicimus? possumus aliquando depositis armis, sine periculo fortunarum, de re pecuniaria disceptare? possumus ita rem nostrã persequi, ut hominis propin

qui caput incolume esse patiamur? possumus petitoris
personā capere, accusatoris deponere? immo, inquit, abs te
satis accipiam, ego autē tibi non satisdabo. quis tandem
nobis ista iura tam æqua describit? quis hoc statuit, quod
æquum sit in Quintium, id iniquũ esse in Neuiũ? Quin-
tij bona, inquit, ex edicto Prætoris possessa sunt. ergo, id
ut confitear, postulas: ut, quod nunquā factũ esse iudicio
defendimus, id, perinde quasi factum sit, nostro iudicio
confirmemus. inueniri ratio C. Aquili non potest, ut ad
suũ quisq; quāprimũ sine cuiusquā dedecore, infamia,
perniciéq; perueniat? profecto, si quid deberetur, peteret:
nō omnia iudicia fieri mallet, quā unũ illud, unde hæc
omnia nascũtur. qui inter tot annos ne appellarit quidē
Quintiũ, cũ potestas esset agendi quotidie; qui, quo tēpo-
re primum male agere cœpit, in uadimonijs differendis
tempus omne consumpserit, qui postea quoq; uadimoniũ
missum fecerit, hunc per insidias ui de agro cōmuni de-
iecerit; qui, cũ de re agendi nullo recusante potestas fuis-
set, sponsionē de probro facere maluerit; qui, cum reuo-
cetur ad id iudicium, unde hæc nata sunt omnia, condi
tionem æquissimam repudiet; fateatur, se non pecuniā,
sed uitam et sanguinem petere: is non hoc palàm dicit?
mihi si quid deberetur, peterē, atq; adeo iam pridem ab
stulissem: nihil hoc tanto negotio, nihil tam inuidioso iu
dicio, nihil tā copiosa aduocatione uterer, si petendũ es-
set: extorquendum est inuito atq; ingratis, quod non de-
bet; eripiēdum, atq; exprimendum est: de fortunis omni
bus P. Quintius deturbandus est: potentes, diserti, nobi-
les omnes aduocādi sunt: adhibēda uis est ueritati: minæ
iactentur: pericula intēdātur: formidines opponātur, ut

his rebus aliquando uictus, & perterritus ipse cedat. quæ me hercule omnia, cum, qui contra pugnent, uideo, & cum illũ consessum considero, adesse atq; impendere uidentur, neq; uitari ullo modo posse. cum autem ad te C. Aquili oculos animumq; retuli; quo maiore conatu studioq; aguntur, eo leuiora infirmioraq; existimo. nihil igitur debuit, ut tu ipse prædicas. quid, si debuisset? cõtinuo ne causa fuisset, cur à Prætore postulares, ut bona possideres? non opinor id quidẽ neq; ius esse, neq; cuiquam expedire. quid igitur demonstrat? uadimoniũ sibi ait esse desertum. antequã doceo id factũ non esse, libet mihi C. Aquili ex officij ratione, atq; ex omniũ consuetudine rem ipsam, & factũ simul Sex. Neuij considerare. ad uadimonium non uenerat, ut ais, is, quicum tibi affinitas, societas, omnes deniq; causæ, & necessitudines ueteres intercedebant: ilico ne ad Prætorem ire conuenit? continuo ne uerũ fuit postulare, ut ex edicto bona possidere liceret? ad hæc extrema & inimicissima iura tam cupide decurrebas, ut tibi nihil in posterum, quod grauius atq; crudelius facere posses, reseruares? nã quid homini potest turpius, quid uiro miserius, aut acerbius usu uenire? quod tantum euenire dedecus? quæ tanta calamitas inueniri potest? pecuniã si cuipiã fortuna ademit, aut si alicuius eripuit iniuria, tamẽ, dum existimatio est integra, facile consolatur honestas egestatem. at non nemo aut ignominia affectus, aut iudicio turpi conuictus, bonis quidem suis utitur, alterius opes, id quod miserrimum est, non expectat: hoc tamẽ in miserijs adiumento & solatio subleuatur. cuius uero bona uenierunt, cuius non modo illæ amplissimæ fortunæ, sed

etiam uictus uestitusq; necessarius sub præcone cum dedecore subiectus est; is non modo ex numero uiuorum exturbatur, sed, si fieri potest, infra etiã mortuos amandatur: etenim mors honesta sæpe uitam quoque turpem exornat, uita turpis ne morti quidem honestæ locũ relinquit. ergo hercule cuius bona ex edicto possidentur, huius omnis fama & existimatio cum bonis simul possidetur: de quo libelli in celeberrimis locis proponuntur, huic ne perire quidem certe tacite obscureq; conceditur. cui magistri fiunt, et domini constituuntur, qui, qua lege & qua conditione pereat, pronuncient, de quo homine præconis uox prædicat, et pretium conficit; huic acerbissimum uiuo uidentiq; funus ducitur; si funus id habendum sit, quò non amici conueniũt ad exequias cohorestandas, sed bonorum emptores, ut carnifices, ad reliquias uitæ lacerandas & distrahendas. itaque maiores nostri raro id accidere uoluerunt; Prætores, ut considerate fieret, comparauerunt. uiri boni cum palàm fraudantur, cum experiundi potestas non est, timide tamen & pedetentim istuc descendunt, ui ac necessitate coacti, inuiti, multis uadimonijs desertis, sepæ illusi ac destituti: considerant enim, quid & quantũ sit, alterius bona proscribere. iugulare ciuem ne iure quidem quisquam bonus uult: mauult enim commemorare, se, cum posset perdere, pepercisse, quàm, cum parcere potuerit, perdidisse. hæc in homines alienissimos, denique inimicissimos uiri boni faciunt & hominum existimationis, & communis humanitatis causa, ut, cum ipsi nihil alteri scientes incommodarint, nihil ipsis iure incõmodi cadere possit. ad uadimonium non uenit: quis? propinquus. si

res ista grauissima sua sponte uideretur, tamē eius atrocitas necessitudinis nomine leuaretur. ad uadimonium non uenit: quis? socius. etiam grauius aliquid ei deberes concedere, quicum te aut uoluntas congregasset, aut fortuna coniunxisset. ad uadimonium non uenit: quis? is, qui tibi præsto semper fuit. ergo in eum, qui semel hoc commisit, ut tibi præsto non esset, omnia tela coniecisti, quæ parata sunt in eos, qui permulta male agendi causa fraudandiq; fecerunt? si de prædijs tuis ageretur Sex. Neui, si in paruula re captionis aliquid uerere re, non statim ad C. Aquilium, aut ad eorum aliquem, qui consuluntur, concurrisses? cum ius amicitiæ, societatis, affinitatis ageretur, cum officij rationem atq; existimationis duci conueniret, eo tempore tu non modo ad C. Aquilium, aut L. Lucullum, sed ne ipse quidē te consuluisti, sed ne ipse quidem ad te retulisti, ne hæc quidem tecum locutus es: horæ duæ fuerunt: Quintius ad uadimonium non uenit: quid ago? si mehercule hæc tecum duo uerba fecisses, quid ago? respirasset cupiditas, atque auaritia paululum: aliquid loci rationi & consilio dedisses: tu te collegisses: non in eam turpitudinem uenisses, ut hoc tibi esset apud tales uiros confitendum, qua tibi uadimonium non sit obitum, eadem te hora cōsilium cepisse, hominis propinqui fortunas funditus euertere. ego pro te nunc hoc consulo post tempus in aliena re, quod tu in tua re, cum tempus erat, consulere oblitus es. quæro abs te C. Aquili, L. Lucullę, P. Quintili, M. Marcelle, uadimonium mihi non obijt quidam socius & affinis meus, quicum mihi necessitudo uetus, controuersia de re pecuniaria recens intercedit. postulo ne

à Prætore, ut eius bona mihi possidere liceat? an, cum Romæ domus eius, uxor, liberi sint, domum potius denunciem? quid est, quod hac tandem de re uobis possit uideri? profecto, si recte uestram bonitatem atque prudentiam cognoui, non multū me fallit, si consulamini, quid sitis responsuri. primum, expectare: deinde, si latitare, ac diutius ludificare uideatur, amicos conuenire; quærere, quis procurator sit; domum denunciare. dici uix potest, quàm multa sint, quæ respondeatis ante fieri oportere, quàm ad hāc rationem extremam necessariam deuenire. quid ad hæc Neuius? ridet scilicet nostram amentiam, qui in uita sua rationē summi officij desideremus, & instituta bonorum uirorum requiramus. quid mihi, inquit, cum ista summa sanctimonia ac diligentia? uiderint ista officia uiri boni, de me autem ita considerent: non quid habeam, sed quibus rebus inuenerim, quærant, et quemadmodum natus, & quo pacto educatus sim. memini: uetus est de scurra, multo facilius diuitem, quàm patrē familias fieri posse. hæc ille si uerbis nō audet, re quidē uera palàm loquitur: etenim si uult uirorum bonorum instituto uiuere, multa oportet discat atque dediscat: quorū illi ætati utrunque difficile est. nō dubitaui, inquit, cum uadimonium desertum esset, bona proscribere. improbe: uerum, quoniam tu id tibi arrogas, & concedi postulas, cōcedamus. quid, si nūquā deseruit? si ista causa abs te tota per summam fraudem et malitiam ficta est? si uadimonium omnino tibi cum P. Quintio nullum fuit, quo te nomine appellemus? improbum? at etiam si desertum uadimonium esset, tamen in ista postulatione & proscriptione bonorum

improbiſſimus reperiebare . num malitioſum? negas. fraudulentum? iam id quidem arrogas tibi, & præclarum putas. audacem ? cupidum? perfidioſum? uulgaria et obſoleta ſunt, res autem noua & inaudita. quid ergo eſt? uereor mehercule, ne aut grauioribus utar uerbis, quàm natura fert, aut leuioribus, quàm cauſa poſtulat. ais eſſe uadimoniũ deſertum. quæſiuit à te ſtatim, ut Romam rediјt, Quintius, quo die uadimonium iſtuc factum eſſe diceres. reſpondiſti ſtatim, Nonis Febr. diſcedens in memoriam rediјt Quintius, quo die Roma in Galliam profectus ſit: ad ephemeridem reuertitur: inuenitur dies profectionis, pridie Cal. Febr. Nonis Febr. ſi Romæ fuit, cauſæ nihil dicimus, quin tibi uadimonium promiſerit. quid ? hoc inueniri qui poteſt ? profectus unà L. Albius, homo in primis honeſtus. dicet teſtimonium. profecti ſunt familiares & Albij & Quintij. dicent hi quoque teſtimonium. literæ P. Quintij, teſtes tot. quibus omnibus cauſa iuſtiſſima eſt cur ſcire potuerint, nulla cur mentiãtur: cum adſtipulatore tuo comparabuntur. & in hac eiuſmodi cauſa P. Quintius laborabit ? & diutius in tanto metu miſer, periculoq; uerſabitur? & uehementius eum gratia aduerſarij perterrebit, quàm fides iudicis conſolabitur ? uixit enim ſemper inculte atque horride: natura triſti ac recondita fuit: non ad ſolarium, non in campo, non in conuiuijs uerſatus eſt: id egit, ut amicos obſeruantia, rem parſimonia retineret: antiquã officij rationẽ dilexit, cuius ſplendor omnis his moribus obſoleuit. at ſi in cauſa pari diſcedere inferior uideretur, tamẽ eſſet nõ mediocriter conquerendum. nunc in cauſa ſuperiore, ne ut par=

quidem ſit, poſtulat: inferiorem eſſe patitur, duntaxat uſque eò, ne cum bonis, fama, fortunisq́; omnibus Sex. Neuij cupiditati crudelitatiq́; dedatur. Docui, quod primum pollicitus ſum, C. Aquili, cauſam omnino, cur poſtularet, nõ fuiſſe: quòd neq; pecunia debebatur, et, ſi maxime deberetur, cõmiſſum nihil eſſe, quare ad iſtam rationem perueniretur. attende nunc, ex edicto Prætoris bona P. Quintij poſſidere nullo modo potuiſſe. recita edictum. QVI FRAVDATIONIS CAVSA LATITARIT. non eſt is Quintius: niſi latitant, qui ad negotium ſuum relicto procuratore proficiſcuntur. CVI HAERES NON EXTABIT. ne is quidem. QVI EXILII CAVSA SOLVM VERTERIT.

*

quo tempore exiſtimas oportuiſſe Neui abſentem Quintium defendi? aut quo modo? tum, cum poſtulabas, ut bona poſſideres? nemo affuit: neq; enim quiſquam diuinare poterat te poſtulaturum: neq; quẽquam attinebat id recuſare, quod Prætor, ſed ex edicto ſuo iubebat. qui locus igitur abſentis defendendi procuratori primus datus eſt? cum proſcribebas. ergo affuit, non paſſus eſt, libellos deiecit Sex Alphenus: qui primus erat officij gradus, ſeruatus eſt à procuratore ſumma cum diligentia. uideamus, quæ deinde ſint conſecuta. hominem P. Quintij deprehendis in publico, conaris abducere.: non patitur Alphenus, ui tibi adimit, curat ut domum reducatur ad Quintium. hic quoque ſumme conſtat procuratoris diligentis officium. debere tibi dicis Quintium, procurator negat: uadari uis, promittit: in ius uocas,

ſequitur: iudicium poſtulas, non recuſat. quid aliud ſit abſentem defendi, ego non intelligo. at quis erat procurator? credo aliquem eiectum hominem, egentem, litigioſum, improbum, qui poſſet ſcurræ diuitis quotidianum conuicium ſuſtinere. nihil minus. eques R. locuples, ſui negotij bene gerens, denique is, quem, quoties Neuius in Galliam profectus eſt, procuratorem Romæ reliquit. et audes Sex. Neui negare abſentem defenſum eſſe Quintium, cum eum defenderit idem, qui te ſolebat? & cum is iudicium acciperet pro Quintio, cui tu & rem & famam tuam commendare proficiſcens, & concredere ſolebas: conaris hoc dicere, neminem extitiſſe, qui Quintium iudicio defenderet? poſtulabam, inquit, ut ſatiſdaret: iniuria poſtulabas, ita uidebare, recuſabat Alphenus. ita: uerum Prætor decernebat. Tribuni igitur appellabantur. hic te, inquit, teneo: non eſt iſtud iudicium pati, neque iudicio defendere, cum auxilium à Tribunis petas. hoc ego, cum attendo qua prudentia ſit Hortenſius, dicturum eſſe eum non arbitror: cum autem antea dixiſſe audio, & cauſam ipſam conſidero, quid aliud dicere poſſit, non reperio: fatetur enim libellos Alphenum deieciſſe, uadimonium promiſiſſe, iudicium quin acciperet in ea ipſa uerba, quæ Neuius edebat, non recuſaſſe, ita tamen, more & inſtituto per eum magiſtratum, qui auxilij cauſa conſtitutus eſt. aut hæc facta non ſint, neceſſe eſt; aut C. Aquilius talis uir iuratus hoc ius in ciuitate conſtituat; cuius procurator non omnia iudicia acceperit, quæ quiſq; in uerba poſtularit; cuius procurator à Prætore ad Tribunos appellare auſus ſit, eum non defendi, eius bona recte poſſi-

deri poſſe; ei miſero, abſenti, ignaro fortunarum ſuarum, omnia uitæ ornamenta per ſummum dedecus & ignominiam diripi conuenire. quod ſi probari nemini poteſt, illud certe probari omnibus neceſſe eſt, defenſum eſſe iudicio abſentem Quintium. quod cum ita eſt, ex edicto bona poſſeſſa non ſunt. at enim Tribuni pl. ne audierunt quidem. fateor, ſi ita eſt, procuratorem decreto Prætoris R. oportuiſſe parere. quid, ſi M. Brutus interceſſurum ſe dixit palàm, niſi quid inter ipſum Alphenum et Neuium conueniret? uidetur ne interceſſiſſe appellatio Tribunorum non more, ſed auxilij cauſa? quid deinde fit? Alphenus, ut omnes intelligere poſſent iudicio defendi Quintium, ne qua ſubeſſe poſſet aliena aut ipſius officio, aut huius exiſtimatione ſuſpicio, uiros bonos cõplures aduocat: teſtatur iſto audiente, ſe pro communi neceſſitudine id primum petere, ne quid atrocius in P. Quintium abſentem ſine cauſa facere conetur: ſin autem inimiciſſime atq; infeſtiſſime contendere perſeueret, ſe paratum eſſe omni recta atq; honeſta ratione defendere: quod petat, non deberi: ſe iudicio id, quod edat, accipere. eius rei, conditioniſq; tabellas obſignauerunt uiri boni complures. res in dubium uenire non poteſt. fit rebus omnibus integris, neq; proſcriptis, neq; poſſeſſis bonis, ut Alphenus promittat Neuio ſiſti Quintium. uenit ad uadimonium Quintius: iacet res in controuerſijs iſto calumniante bienniũ, uſq; dum inueniretur, qua ratione res ab uſitata conſuetudine recederet, & in hoc ſingulare iudicium cauſa omnis concluderetur. quod officium Aquili commemorari procuratoris poteſt, quod ab Alpheno præteritum eſſe uideatur? quid affertur, quare

P. Quintius abſens negatur eſſe defenſus? an uero id, quod Hortenſiũ, quia nuper iniecit, & quia Neuius ſemper id clamitat, dicturum arbitror, non fuiſſe Neuio parem certationem cum Alpheno, illo tempore, illis dominantibus? quod ſi uelim confiteri, illud opinor concedẽt, non procuratorem P. Quintij neminem fuiſſe, ſed gratioſum fuiſſe. mihi autem ad uincendum ſatis eſt, fuiſſe procuratorem, quicum experiri poſſet. qualis is fuerit, ſi modo abſentem defendebat per ius & magiſtratum, nihil ad rem arbitror pertinere. erat, inquit, illarum partium. quid ni? qui apud te eſſet educatus, quem tu à puero ſic inſtituiſſes, ut nobili ne gladiatori quidem hæreret. ſicut tu ſemper ſumme concupiſti, idem uolebat Alphenus: ea re tibi cum eo par contentio erat. Bruti, inquit, erat familiaris, itaque is intercedebat. tu cõtra Burrieni, qui iniuriam decernebat; omnium deniq; illorum, qui tum & poterant per uim et ſcelus plurimum, &, quod poterant, id audebant. an omnes tu iſtos uincere uolebas, qui nunc, tu ut uincas, tantopere laborant? aude id dicere, non palàm, ſed his ipſis, quos aduocaſti: tametſi nolo eam rem commemorando renouare, cuius omnino rei memoriã omnem tolli funditus ac deleri arbitror oportere. unum illud dico, ſi propter partium ſtudiũ potens erat Alphenus, potentiſſimus Neuius: ſi fretus gratia poſtulabat aliquid iniquius Alphenus, multo iniquiora Neuius impetrabat: neque enim inter ſtudiũ ueſtrũ quicquã, ut opinor, interfuit: ingenio, uetuſtate, artificio tu facile uiciſti. ut alia omittã, hoc ſatis eſt: Alphenus cum ijs, & propter eos perijt, quos diligebat: tu, poſtquã, qui tibi erãt amici, nõ poterãt uincere; ut amici

tibi essent, qui uincebant, effecisti. quòd si tum par tibi ius cum Alpheno fuisse non putas, quia tamen aliquem contra te aduocare poterat; quia magistratus aliquis reperiebatur, apud quẽ Alpheni causa cõsisteret: quid hoc tempore Quintio statuendum est? cui neque magistratus adhuc æquus inuentus est; neque iudiciũ redditũ est usitatũ; non conditio, non sponsio, non denique ulla unquã intercessit postulatio, mitto æqua, uerum ante hoc tẽpus ne fando quidem audita. de re pecuniaria cupio contendere: non licet. at ea controuersia est: nihil ad me attinet: causam capitis dicas, oportet. accusa, ubi ita necesse est: non, inquit, nisi tu ante nouo modo priore loco dixeris: dicendum necessario est: præstituendæ horæ ad arbitrium nostrum: iudex ipse arcessetur. quid tum? tu aliquem patronum inuenies hominem antiqui officij, qui splendorem nostrum & gratiam negligat? pro me pugnabit L. Philippus, eloquentia, grauitate, honore florentissimus ciuitatis: dicet Hortensius, excellens ingenio, nobilitate, existimatione: aderunt autem homines nobilissimi, ac potentissimi, quorum frequentiam & consessum nõ modo P. Quintius, qui de capite decernit, sed quiuis, qui extra periculum sit, perhorrescat. hæc est iniqua certatio, nõ illa, qua tu contra Alphenum uelitabaris. huic, ne ubi consisteret quidem contra te, locũ reliquisti. quare aut doceas oportet, Alphenum negasse se procuratorem esse, non deiecisse libellos, iudicium accipere noluisse: aut, cum hæc facta sint, ex edicto te bona P. Quintij nõ possedisse concedas. etenim, si ex edicto possedisti; quæro, cur bona non uenierint? cur cæteri sponsores, & creditores conuenerint? nemo ne fuit, cui deberet Quintius? fue-

runt, & complures fuerunt: propterea quòd Caius frater aliquantum æris alieni reliquerat. quid ergo est? homines erant ab hoc omnes alienissimi, & ijs debebatur, neque tamen quisquã inuentus est tam insignite improbus, qui uiolare P. Quintij existimationem absentis auderet. unus fuit, affinis, socius, necessarius Sex. Neuius, qui, cum ipse ultro deberet, quasi eximio præmio sceleris exposito, cupidissime contenderet, ut per se afflictum atque euersum propinquum suum non modo honeste partis bonis, uerum etiam cõmuni luce priuaret. ubi erant cæteri creditores? denique hoc tempore ubi sunt? quis est, qui fraudationis causa latuisse dicat? quis, qui absentem defensum neget esse Quintium? nemo inuenitur. at contra omnes, quibuscum ratio huic aut est, aut fuit, adsunt, defendũt; fides huius multis locis cognita ne perfidia Sex. Neuij derogetur, laborant. in huiusmodi sponsionem testes dare oportebat, ex eo numero qui hæc dicerent: uadimonium mihi deseruit: me fraudauit: à me nominis eius, quod inficiatus esset, diem petiuit: ergo experiri non potui, latitauit, procuratorem nullum reliquit. horum nihil dicitur. parantur testes, qui hæc dicant. uerum opinor uiderimus, cum dixerint. unum tamen hoc cogitent, ita se graues esse, ut, si ueritatem uolent retinere, grauitatem possint obtinere; si eam negligent, ita leues sint, ut omnes intelligant, non ad obtinendum mendaciũ, sed ad uerum probandum auctoritatem adiuuare. ego hæc duo quæro: primum, qua ratione Neuius susceptum negotium nõ transegerit, hoc est cur bona, quæ ex edicto possidebat, non uendiderit: deinde, cur ex tot creditoribus alijs ad istam rationem nemo accesserit: ut necessario

confiteare, neque eorum tam temerarium quenquam fuiſſe, neque te ipſum id, quod turpiſſime ſuſcepiſſes, perſeuerare & tranſigere potuiſſe. quid, ſi tu ipſe Sex. Neui ſtatuiſti bona P. Quintij ex edicto poſſeſſa non eſſe? opinor, tuum teſtimonium, quod in aliena re leue eſſet, id in tua, quoniam contra te eſt, grauiſſimum debet eſſe. emiſti bona Sex. Alpheni L. Sylla Dictatore uendente: ſocium tibi in his bonis edidiſti Quintium. plura non dico. cum eo tu uoluntariam ſocietatem coibas, qui te in hæreditaria ſocietate fraudarat: & eum iudicio tuo comprobabas, quem ſpoliatum fama fortuniſq; omnibus arbitrabare. Diffidebam mehercule C. Aquili ſatis animo certo & confirmato me poſſe in hac cauſa conſiſtere: ſic cogitabam, cum contra dicturus eſſet Hortenſius, & cum eſſet attente auditurus Philippus, fore, uti permultis in rebus timore prolaberer. dicebam huic Q. Roſcio, cuius ſoror eſt cum P. Quintio, cum à me peteret, & ſumme contenderet, ut propinquum ſuum defenderem, mihi perdifficile eſſe contra tales oratores non modo tantam cauſam perorare, ſed omnino uerbum facere conari. cum cupidius inſtaret, homini pro amicitia familiarius dixi, mihi uideri ore duriſſimo eſſe, qui præſente eo geſtum agere conaretur; qui uero cum ipſo contenderent, eos, etiã ſi quid antea recti aut uenuſti habere uiſi ſunt, id amittere: ne quid mihi eiuſmodi accideret, cum contra talem artificem dicturus eſſem, me uereri. tum mihi Roſcius & alia multa confirmandi mei cauſa dixit: & mehercule ſi nihil diceret, tacito ipſo officio & ſtudio, quod adhibebat erga propinquum ſuum, quemuis

commoueret. etenim cum artifex eiusmodi sit, ut solus dignus uideatur esse, qui in scena spectetur: tum uir eiusmodi est, ut solus dignus uideatur, qui eò non accedat. ueruntamen, quid si, inquit, habes eiusmodi causam, ut hoc tibi planum sit faciendum, neminem esse, qui possit biduo, ad summũ triduo septingenta millia passuum ambulare? tamen ne uereris, ut possis hæc contra Hortensium contẽdere? minime, inquã. sed quid id ad rem? nimium, inquit, in eo causa consistit. quo modo? docet me eiusmodi rem, & factum simul Sex. Neuij: quod si solũ proferretur, satis esse deberet. quod abs te C. Aquili, & à uobis, qui adestis in cõsilio, quæso, ut diligenter attendatis. profecto intelligetis, illinc ab initio cupiditatem pugnasse & audaciam; hinc ueritatem et pudorem, quoad potuerit, restitisse. Bona postulas ut ex edicto possidere liceat: quo die? te ipsum Neui uolo audire: uolo inauditum facinus ipsius, qui id commisit, uoce conuinci. dic Neui diem. ante V. Cal. intercalares. bene agis. quàm longe est hinc in saltum uestrum Gallicanum? Neui te rogo. D C C millia passuum. optime. de salto deijcitur Quintius, quo die? possumus hoc quoque ex te audire: quid taces? dic inquam diem. pudet dicere. intelligo: uerum & sero, & nequidquam pudet. deijcitur de saltu C. Aquili pridie Cal. intercalares. biduo post, aut, ut statim de iure aliquis cucurrerit, non toto triduo D C C millia passuum conficiuntur. ò rem incredibilem: ò cupiditatem inconsideratam: ò nuncium uolucrem. administri & satellites Sex. Neuij Roma trans alpes in Sebusianos biduo ueniunt. ò hominem fortunatum, qui eiusmodi nuncios, seu potius pegasos habeat.

hic ego, si Crassi omnes cũ Antonijs existãt, si tu L. Philippe, qui inter illos florebas, hãc causam uoles cum Hortensio dicere, tamen superior sim necesse est: non enim, quemadmodum putatis, omnia sunt in eloquentia: est quædam tamen ita perspicua ueritas, ut eam infirmare nulla res possit. an, antequã postulasti ut bona possideres, misisti, qui curarent ut dominus de suo fundo à sua familia ui deijceretur? utrunlibet elige. alterum incredibile est, alterum nefarium, & ante hoc tempus utrũque inauditum. D C C millia passuũ uis esse decursa biduo? dic. negas? ante igitur misisti. malo: si.n. illud diceres, improbe mentiri uiderere: cum hoc confiteris, id te admisisse concedis, quod ne mendacio quidem tegere possis. hoc consilium Aquilio & talibus uiris tam cupidũ, tam audax, tã temerarium probabitur? quid hæc amentia? quid hæc festinatio? quid hæc immaturitas tanta significat? nõ uim? nõ scelus? nõ latrocinium? nõ denique omnia potius, quàm ius, quàm officium, quàm pudorem? mittis iniussu Prætoris: quo consilio? iussurum sciebas? quid? cum iussisset, tum mittere non ne poteras? postulaturus eras: quando? post dies X X X: nempe si te nihil impediret, si uolũtas eadem maneret, si ualeres, denique si uiueres. Prætor iussisset: opinor si uellet, si ualeret, si ius diceret, si nemo recusaret, qui ex ipsius decreto & satisdaret, & iudicium accipere uellet. nã per deos immortales si Alphenus procurator P. Quintij tibi tum satisdaret, & iudiciũ accipere uellet, denique omnia, quæ postulares, facere uoluisset, quid ageres? reuocares eum, quem in Galliam miseras? at hic quidem iam de fundo expulsus, iam à suis dijs penatibus præceps eiectus,

iam, quod indignissimum est, suorum seruorum manibus, nuncio atque imperio tuo uiolatus esset. corrigeres hæc scilicet tu postea. de cuiusquam uita dicere audes, qui hoc concedas necesse est, ita te cæcum cupiditate & auaritia fuisse, ut, cum, postea quid futurum esset, ignorares, (accidere autem multa possent) spem maleficij præsentis in incerto reliqui temporis euentu collocares? atque hæc perinde loquor, quasi ipso illo tempore, cum te Prætor iussisset ex edicto possidere, si in possessionem misisses, debueris aut potueris P. Quintium de possessione deturbare. omnia sunt C. Aquili eiusmodi, quiuis ut perspicere possit, in hac causa improbitatem & gratiam cũ inopia & ueritate cõtendere. Prætor te quemadmodum possidere iussit? opinor, ex edicto. sponsio quæ in uerba facta est? ni ex edicto Prætoris bona P. Quintij possessa non sint. redeamus ad edictum. id quidem quemadmodum iubet possidere? nũ quid est causæ C. Aquili, quin, si lõge aliter possedit, quàm Prætor edixit, iste ex edicto non possederit, ego sponsione uicerim? nihil, opinor. cognoscamus edictũ. QVI EX EDICTO MEO IN POSSESSIONEM VENERIT. de te loquitur Neui, quẽadmodũ tu putas: ais. n. te ex edicto uenisse: tibi, quid facias, definit, te instituit, tibi præcepta dat. EOS ITA VIDETVR IN POSSESSIONE ESSE OPORTERE. quo modo? QVOD IBIDEM RECTE CVSTODIRE POTERVNT, ID IBIDEM CVSTODIANT: QVOD NON POTERVNT, ID AVFERRE ET ABDVCERE LICEBIT. quid tũ? DOMINVM, inquit, INVITVM

DETRVDERE NON PLACET. eũ ipsum, qui fraudandi causa latitet; eum ipsum, quem iudicio nemo defendat; eum ipsum, qui cum omnibus creditoribus suis male agat, inuitum de prædio detrudi uetat. proficiscenti tibi in possessionem Prætor ipse Sex. Neui palàm dicit, ita possideto, ut tecum simul possideat Quintius: ita possideto, ut Quintio ius non auferatur. quid? tu id quemadmodum obseruas? mitto illud dicere, eum, qui non latitarit, cui Romæ domus, uxor, liberi, procurator esset; eum, qui tibi uadimonium non deseruisset: hæc omnia mitto, illud dico, dominum expulsum esse de prædio, domino à familia sua manus allatas esse ante suos lares familiares. hoc dico,

*

Neuium ne appellauisse quidem Quintium, cum simul esset, experiri posset quotidie: deinde quòd omnia iudicia difficillima cum summa sua inuidia, maximoq; periculo P. Quintij fieri mallet, quàm illud pecuniarium iudicium, quod uno die transigi posset: ex quo uno hæc omnia nata, & profecta esse concedit. quo in loco conditionem tuli, si uellet pecuniam petere, P. Quintium iudicatum solui satisdaturum, dum ipse, si quid peteret, pari conditione uteretur. ostendi, quàm multa ante fieri conuenerit, quàm hominis propinqui bona possideri postularentur, præsertim cum Romæ domus eius, uxor, liberi essent, & procurator æque utriusque necessarius. docui, cum desertum esse dicat

uadimonium, omnino uadimonium nullum fuisse: quo die hunc sibi promisisse dicat, eo die ne Romæ quidem eũ fuisse, id testibus me pollicitus sum planum facturum, qui & scire deberent, & causam, cur mentirentur, non haberent. ex edicto autem nõ potuisse bona possideri, demõstraui: quòd neque fraudandi causa latitasset, neque exilij causa solum uertisse diceretur. reliquũ est, ut eum nemo iudicio defenderit: quod contra copiosissime defensum esse contendi, nõ ab homine alieno, neque ab aliquo calumniatore atque improbo, sed ab equite R. propinquo & necessario suo, quem ipse Sex. Neuius procuratorem relinquere antea cõsuesset: neque eũ, si Tribunos appellarit, iccirco minus iudicio pati paratum fuisse, neque potentia procuratoris Neuio ius ereptum: contra, istum potentia sua tum tantummodo superiorem fuisse, nunc nobis uix respirandi potestatem dare. quæsiui, quæ causa fuisset, cur bona non uenissent, cũ ex edicto possiderentur. deinde illud quoque requisiui, qua ratione ex tot creditoribus nemo neque tũ idem fecerit, neque nunc cõtra dicat, omnesq; pro P. Quintio pugnent, præsertim cum in tali iudicio testimonia creditorum existimentur ad rem maxime pertinere. postea sum usus aduersarij testimonio, qui sibi eum nuper edidit socium, quem, quo modo nũc intendit, ne in uiuorum quidem numero tum demonstrat fuisse. tum illam incredibilem celeritatem, seu potius audaciam protuli: confirmaui necesse esse aut biduo DCC millia passuũ esse decursa, aut Sex. Neuiũ diebus cõpluribus ante in possessionem misisse, quàm postularet, ut ei liceret bona possidere. postea recitaui edictum, quod aperte dominum de prædio detrudi uetaret:

in quo constitit Neuium ex edicto nõ possedisse, cum cõ-
fiteretur ex prædio ui detrusum esse Quintium: omnino
autem bona possessa non esse constitui, quòd bonorũ pos-
sessio spectetur nõ in aliqua parte, sed in uniuersis, quæ
teneri ac possideri possint. dixi, Romæ domum fuisse,
quò iste ne aspirarit quidem; seruos complures, ex qui-
bus iste possederit neminem, ne attigerit quidem; unum
fuisse, quem attingere conatus sit, prohibitum fuisse, quie
uisse. in ipsa Gallia cognostis in prædia priuata Quintij
Sex. Neuium nõ uenisse: denique ex hoc ipso saltu, quẽ
per uim expulso socio possedit, seruos priuatos Quintij
non omnes eiectos esse. ex quo, & ex cæteris dictis, fa-
ctis, cogitatisq; Sex. Neuij quiuis potest intelligere, istum
nihil aliud egisse, neque nunc agere, nisi uti per uim, per
iniuriam, per iniquitatem iudicij totum agrum, qui com
munis est, suum facere possit. Nunc, causa perorata,
res ipsa & periculi magnitudo C. Aquili cogere uidetur,
ut te, atque eos, qui tibi in consilio sunt, obsecret, obteste-
turq; P. Quintius per senectutem, ac solitudinem suam,
nihil aliud, nisi ut uestræ naturæ bonitatiq; obsequami-
ni: ut, cum ueritas cum hoc faciat, plus huius inopia
possit ad misericordiam, quàm illius opes ad crudelita-
tem. quo die ad te iudicem uenimus, eodem die illorum
minas, quas ante horrebamus, negligere cœpimus. si cau
sa cum causa contenderet, nos nostram perfacile cuiuis
probaturos statuebamus. quòd uitæ ratio cum ratione
uitæ decerneret, iccirco nobis etiam magis te iudice opus
esse arbitrati sumus. ea res enim nunc in discrimen uer
satur, utrum ne possit se contra luxuriem, ac licentiam
rusticana illa atque inculta parsimonia defendere; an

deformata, atque ornamentis omnibus spoliata, nuda cupiditati, petulantiæq; addicatur. non comparat se tecum gratia P. Quintius Sex. Neui, non opibus, non facultate contendit: omnes tuas artes, quibus tu magnus es, tibi concedit. fatetur se non belle dicere, non ad uoluntatem loqui posse, non ab afflicta amicitia transfugere, atque ad florentem aliam deuolare, non profusis sumptibus uiuere, non ornare magnifice splendideq; conuiuium, non habere domum clausam pudori & sanctimoniæ, patentem atque adeo expositã cupiditati & uoluptatibus: contra, sibi officium, fidem, diligentiam, uitam omnino semper horridam atque aridam cordi fuisse. ista superiora esse, ac plurimum posse his moribus, sentit. quid ergo est? non usque eò tamen, ut in capite fortunisq; hominum honestissimorum dominentur ij, qui, relicta bonorum uirorum disciplina, & quæstum, & sumptum Gallonij sequi maluerũt, atque etiam, quod in illo non fuit, cum audacia perfidiaq; uixerunt. si licet uiuere eum, quem Sex. Neuius nõ uult, si est homini honesto locus in ciuitate inuito Neuio, si fas est respirare P. Quintium contra nutum ditionemq; Neuij, si, quæ pudore ornamenta sibi peperit, ea potest cõtra petulantiam te defendente obtinere: spes est, & hũc miserum, atque infelicem aliquando tamen posse cõsistere. sin & poterit Neuius id, quod libet; & ei libebit, quod nõ licet: quid agendum est? qui deus appellandus est? cuius hominis fides imploranda est? qui denique questus, qui mœror dignus inueniri calamitate tanta potest? miserum est, exturbari fortunis omnibus: miserius est, iniuria. acerbum est, ab aliquo circunueniri: acerbius, à propinquo.

calamitosum est, bonis euerti : calamitosius, cum dedecore. funestum est, à forti atque honesto uiro iugulari: funestius, ab eo, cuius uox præconio quæstu prostitit . indignum est, à pari uinci, aut superiore : indignius, ab inferiore, atque humiliore . luctuosum est, tradi alteri cũ bonis : luctuosius, inimico . horribile est, causam capitis dicere : horribilius, priore loco dicere . omnia circunspexit Quintius, omnia periclitatus est C. Aquili : non Prætorẽ modo, à quo ius impetraret, inuenire nõ potuit, atque adeo ne unde arbitratu quidem suo postularet ; sed ne amicos quidem Sex. Neuij, quorum sæpe & diu ad pedes iacuit stratus , obsecrans per deos immortales, ut aut secum iure contenderent , aut iniuriam sine ignominia sibi imponerent . denique ipsius inimici uultum superbissimum subijt : ipsius Sex. Neuij lacrymans manum apprehendit, in propinquorum bonis proscribendis exercitatam : obsecrauit per fratris sui mortui cinerem , per nomen propinquitatis , per ipsius coniugem & liberos , quibus propior P. Quintio nemo est, ut aliquando misericordiã caperet ; aliquã, si non propinquitatis, at ætatis suæ, si nõ hominis, at humanitatis rationẽ haberet; ut secum aliquid integra sua fama, qualibet, dũmodo tolerabili, conditione transigeret . ab ipso repudiatus, ab amicis eius non subleuatus, ab omni magistratu agitatus atque perterritus, quẽ præter te appellet, habet neminẽ. tibi se, tibi suas omnes opes , fortunasq; cõmendat : tibi cõmittit existimationẽ ac spem reliquæ uitæ: multis uexatus cõtumelijs, plurimis iactatus iniurijs, nõ turpis ad te, sed miser cõfugit . è fundo ornatissimo deiectus, ignominijs omnibus appetitus , cũ illũ in suis paternis bonis dominari ui=

deret, ipse filiæ nubili dotem conficere nõ posset, nihil alienũ tamen uita superiore cõmisit. itaque te hoc obsecrat C. Aquili, ut quã existimationem, quã honestatem in iudiciũ tuũ propè acta iã ætate decursáq; attulit, eã liceat ei secũ ex hoc loco efferre; ne is, de cuius officio nemo unquam dubitauit, sexagesimo denique anno dedecore, macula, turpissimáq; ignominia notetur; ne ornamentis eius omnibus Sex. Neuius pro spolijs abutatur; ne per te ferat, quo minus quæ existimatio P. Quintiũ usque ad senectutem perduxit, eadem usque ad rogũ prosequatur.

PRO SEX. ROSCIO AMERINO. ORATIO II.

CREDO ego uos iudices mirari, quid sit, quòd, cum tot summi oratores hominesq; nobilissimi sedeant, ego potissimum surrexerim, is, qui neque ætate, neque ingenio, neque auctoritate sim cũ his, qui sedeãt, comparandus. omnes enim hi, quos uidetis adesse in hac causa, iniuriam nouo scelere cõflatã putant oportere defendi, defendere ipsi propter iniquitatem temporũ non audent. ita fit, ut adsint, propterea quòd officium sequuntur; taceant autem iccirco, quia periculum metuũt. quid ergo? audacissimus ego ex omnibus? minime. at tãto officiosior, quàm cæteri? ne istius quidem laudis ita sum cupidus, ut alijs eam præreptam uelim. quæ me igitur res præter cæteros impulit, ut causam Sex. Roscij reciperem? quia, si quis istorum dixisset, quos uidetis adesse, in quibus summa auctoritas est, atque

amplitudo; si uerbū de Rep. fecisset, id quod in hac cau=
sa fieri necesse est; multo plura dixisse, quàm dixisset, pu
taretur: ego etiam si omnia, quæ dicenda sunt, libere di=
xero, nequaquam tamē similiter oratio mea exire, atque
in uulgus emanare poterit: deinde, quòd cæterorum ne=
que dictum obscurum potest esse propter nobilitatem,
& amplitudinem, neque temere dicto concedi pro=
pter ætatem, & prudentiam; ego si quid liberius dixe=
ro, uel occultum esse propterea, quòd non dum ad
Remp. accessi, uel ignosci adolescentiæ meæ poterit. tam=
etsi non modo ignoscendi ratio, uerum etiam cognoscen=
di consuetudo iā de ciuitate sublata est. accedit illa quo=
que causa, quòd à cæteris forsitan ita petitum sit, ut di=
cerent, ut utrumuis saluo officio se facere posse arbitra=
rentur: à me autem ij contenderunt, qui apud me &
amicitia, & beneficijs, & dignitate plurimum possunt:
quorū ego neque beneuolentiā erga me ignorare, nec au=
ctoritatem aspernari, nec uoluntatem negligere debeam.
his de causis ego huic causæ patronus extiti: non electus
unus, qui maximo ingenio; sed relictus ex omnibus, qui
minimo periculo possem dicere: neque uti satis firmo præ
sidio defensus Sex. Roscius, uerū uti ne omnino desertus
esset. forsitan quæratis, qui iste terror sit, & quæ tanta
formido, quæ tot ac tales uiros impediat, quo minus pro
capite & fortunis alterius, quemadmodum consueue=
runt, causam uelint dicere. quod adhuc uos ignorare nō
mirum est, propterea quòd cōsulto ab accusatoribus eius
rei, quæ conflauit hoc iudiciū, mentio facta non est. quæ
res ea est? bona patris huiusce Sex. Roscij, quæ sunt sexa
gies, quæ de uiro fortissimo & clarissimo L. Sylla, quem

honoris cauſa nomino, duobus millibus nummũ ſeſe dicit emiſſe adoleſcens uel potentiſſimus hoc tẽpore noſtræ ciuitatis L. Cornelius Chryſogonus. is à uobis iudices hoc poſtulat, ut, quoniam in alienam pecuniam tã plenam, atque præclaram nullo iure inuaſerit, quoniamq́; ei pecuniæ uita Sex. Roſcij obſtare, atque officere uideatur, deleatis ex animo ſuo ſuſpicionem omnẽ, metumq́; tollatis. ſeſe hoc incolumi nõ arbitratur huius innocentis patrimoniũ tam amplũ, et copioſum poſſe obtinere: dãnato et eiecto, ſperat ſe poſſe, quod adeptus eſt per ſcelus, id per luxuriã effundere, atque cõſumere. hũc ſibi ex animo ſcrupulum, qui ſe dies noctesq́; ſtimulat ac pungit, ut euellatis poſtulat: ut ad hanc ſuam prædã tam nefariam adiutores uos profiteamini. ſi uobis æqua & honeſta poſtulatio uidetur iudices; ego cõtra breuem poſtulationẽ affero, &, quomodo mihi perſuadeo, aliquanto æquiorẽ. Primũ à Chryſogono peto, ut pecunia fortunisq́; noſtris contentus ſit, ſanguinẽ et uitã ne petat: deinde à uobis iudices, ut audaciũ ſceleri reſiſtatis, innocentiũ calamitatem leuetis, & in cauſa Sex. Roſcij periculũ, quod in omnes intenditur, propulſetis. quòd ſi aut cauſa criminis, aut facti ſuſpicio, aut quælibet denique uel minima res reperietur, quamobrẽ uideãtur illi nõ nihil tamen in deferendo nomine ſecuti; poſtremo ſi præter eam prædã, quã dixi, quidquã aliud cauſæ inueneritis: nõ recuſamus, quin illorũ libidini Sex. Roſcij uita dedatur. ſin aliud agitur nihil, niſi ut his ne quid deſit, quibus ſatis nihil eſt; ſi hoc ſolum hoc tẽpore pugnatur, ut ad illã opimã præclaramq́; prædam dãnatio Sex. Roſcij, uelut cumulus, accedat: nõne cum multa indigna, tum uel hoc indigniſſimum eſt,

uos idoneos habitos, per quorũ sententias, iusq́; iurãdũ id
assequantur, quod antea ipsi scelere & ferro assequi con
suerunt ? qui ex ciuitate in senatũ propter dignitatẽ, ex
senatu in hoc cõsiliũ delecti estis propter seueritatẽ. ab his
hoc postulare homines sicarios atq; gladiatores, nõ modo
ut supplicia uitẽt, quæ à uobis pro maleficijs suis metue=
re atq; horrere debẽt, uerũ etiã ut spolijs Sex. Roscij hoc
iudicio ornati auctiq́; discedãt ? his de rebus tãtis, tamq́;
atrocibus neq; satis me cõmode dicere, neq; satis grauiter
cõqueri, neq; satis libere uociferari posse intelligo: nã cõ=
moditati ingeniũ, grauitati ætas, libertati tẽpora sunt im
pedimẽto. huc accedit summus timor: quem mihi natura
pudorq́; meus attribuit, et uestra dignitas, et uis aduersa=
riorũ, et Sex. Roscij pericula. quapropter uos oro atq; ob
secro iudices, ut attẽte, bonaq́; cũ uenia uerba mea audia
tis. fide sapiẽtiaq́; uestra fretus, plus oneris sustuli, q̃ fer=
re me posse intelligo. hoc onus si uos aliqua ex parte alle
uabitis, feram, ut potero, studio & industria iudices. sin
à uobis, id quod nõ spero, deserar, tamẽ animo nõ deficiã,
& id, quod suscepi, quoad potero, perferam. quòd si per
ferre nõ potero, opprimi me onere officij malo, quàm id,
quod mihi cum fide semel impositũ est, aut propter per=
fidiã abijcere, aut propter infirmitatẽ animi deponere. te
quoque magnopere M. Fanni quæso, ut, qualẽ te iam an
tea populo R. præbuisti, cũ huic idẽ quæstioni iudex præ=
esses, talẽ te & nobis, & populo R. hoc tẽpore impertias.
quanta multitudo hominum cõuenerit ad hoc iudicium,
uides: quæ sit omniũ mortalium expectatio, quæ cupidi=
tas, ut acria ac seuera iudicia fiant, intelligis. longo in=
teruallo iudicium inter sicarios hoc primum cõmittitur,

cum interea cædes indignissimæ maximæq; factæ sint .
omnes hanc quæstionem te Prætore de manifestis malefi=
cijs, quotidianoq; sanguine haud remissius sperant futu=
ram. qua uociferatione in cæteris iudicijs accusatores uti
consueuerunt, ea nos hoc tempore utimur, qui causam di
cimus. petimus abs te M. Fāni, à uobisq; iud. ut quāacer
rime maleficia uindicetis, ut quamfortissime hominibus
audacissimis resistatis, ut hoc cogitetis, nisi in hac causa,
qui uester animus sit, ostendetis, eò prorumpere hominum
cupiditatem, & scelus, & audaciam, ut nō modo clàm,
uerum etiam hic in foro, ante tribunal tuum M. Fanni,
ante pedes uestros iudices, inter ipsa subsellia cædes futu=
ræ sint : etenim quid aliud hoc iudicio tētatur, nisi ut id
fieri liceat ? accusant ij, qui in fortunas huius inuaserūt:
causam dicit is, cui præter calamitatem nihil reliquerūt.
accusant ij, quibus occidi patrem Sex. Roscij bono fuit :
causam dicit is, cui non modo luctum mors patris attu=
lit, uerum etiam egestatem . accusant ij, qui hunc ipsum
iugulare summe cupierunt : causam dicit is, qui etiā ad
hoc ipsum iudiciū cum præsidio uenit, ne hic ibidē ante
oculos uestros trucidetur. denique accusant ij, quos popu=
lus poscit : causam dicit is, qui unus relictus ex illorum
nefaria cæde restat. atque ut facilius intelligere possitis iu
dices, ea, quæ facta sunt, indigniora esse, q̄ hæc sunt, quæ
dicimus : ab initio res quemadmodum gesta sit, uobis ex=
ponemus, quo facilius & huius hominis innocentissimi
miserias, & illorum audaciam cognoscere possitis, &
Reip. calamitatem. Sex. Roscius pater huiusce, muni
ceps Amerinus, fuit cum genere, & nobilitate, & pecu=
nia non modo sui municipij, uerum etiam eius uicini=

tatis facile primus, tum gratia atque hoſpitijs florens hominum nobiliſſimorum: nam cum Metellis, Seruilijs, Scipionibus erat ei non modo hoſpitium, uerum etiam domeſticus uſus, & conſuetudo: quas, ut æquum eſt, familias honeſtatis amplitudinisq; gratia nomino. itaque ex ſuis omnibus commodis hoc ſolum filio reliquit: nam patrimonium domeſtici prædones ui ereptum poſſdent: fama & uita innocentis ab hoſpitibus, amicisq; paternis defenditur. hic cum omni tempore nobilitatis fautor fuiſſet, tum hoc tumultu proximo, cũ omnium nobilium dignitas, & ſalus in diſcrimen ueniret, præter cæteros in ea uicinitate eam partem, cauſamq; opera, ſtudio, auctoritate defendit: etenim rectum putabat, pro eorum honeſtate ſe pugnare, propter quos ipſe honeſtiſſimus inter ſuos numerabatur. poſteaquam uictoria conſtituta eſt, ab armisq; receſſimus; cum proſcriberentur homines, atque ex omni regione caperentur ij, qui aduerſarij fuiſſe putabãtur, erat ille Romæ frequens, atque in foro, & in ore omnium quotidie uerſabatur, magis ut exultare uictoria nobilitatis uideretur, quàm timere ne quid ex ea calamitatis ſibi accideret. erãt ei ueteres inimicitiæ cum duobus Roſcijs Amerinis, quorũ alterũ ſedere in accuſatorum ſubſellijs uideo, alterum tria huiuſce prædia poſſidere audio. quas inimicitias ſi tã cauere potuiſſet, quàm metuere ſolebat, uiueret: neque enim iud. iniuria metuebat: nam duo iſti ſunt T. Roſcij, quorum alteri Capitoni cognomen eſt, iſte, qui adeſt, Magnus uocatur: homines eiuſmodi, alter plurimarum palmarum uetus ac nobilis gladiator habetur, hic autem nuper ſe ad eum laniſtã contulit, qui, cũ ante hãc pugnam tyro eſſet ſcien=

tia, facile ipsum magistrũ scelere, audaciaq; superauit. nã cum hic Sex. Roscius esset Ameriæ, T. autẽ iste Roscius Romæ; cũ hic filius assiduus in prædijs esset, cumq; se uoluntate patris rei familiari, uitæq; rusticæ dedisset, iste autẽ freques Romæ esset: occiditur ad balneas Palatinas rediẽs à cœna Sex. Roscius. spero ex hoc ipso nõ esse obscurum, ad quẽ suspicio maleficij pertineat. uerũ id, quod adhuc est suspiciosum, nisi perspicuũ res ipsa fecerit, hunc affinem culpæ iudicatote. Occiso Sex. Roscio primus Ameriã nunciat Mãlius Glaucia quidã, homo tenuis, libertinus, cliens, & familiaris istius T. Roscij: & nunciat domũ, nõ filij, sed T. Capitonis inimici. & cum post horam primã noctis occisus esset, primo diluculo nuncius hic Ameriã uenit. decẽ horis nocturnis sex & quinquaginta millia passuũ cisijs peruolauit; nõ modo ut exoptatum inimico nuncium primus afferret, sed etiã cruorem inimici quãrecentissimum, telumq; paulo ante è corpore extractũ ostenderet. quatriduo, quo hæc gesta sunt, res ad Chrysogonũ in castra L. Syllæ Volaterras defertur: magnitudo pecuniæ demõstratur: bonitas prædiorum, (nam fundos decem & tres reliquit, qui Tyberim ferè omnes tangunt) huius inopia & solitudo cõmemoratur. demonstrant, cũ pater huiusce Sex. Roscius, homo tã splendidus & gratiosus, nullo negotio sit occisus, perfacile hunc, hominẽ incautum, & rusticũ, & Romæ ignotum, de medio tolli posse. ad eã rem operam suã pollicentur. ne diutius uos teneam iud. societas coitur. cum iam proscriptionis mentio nulla fieret, & cũ, etiam qui antea metuerant, redirent, ac iam defunctos sese periculis arbitrarentur: hominis studiosissimi nobilitatis manceps fit Chrysogonus:

tria prædia uel nobilissima Capitoni propria traduntur,
quæ hodie possidet: in reliquas omnes fortunas iste T. Ro
scius nomine Chrysogoni, quemadmodum ipse dicit, impe
tum facit. hæc bona sexagies HS, emuntur duobus mil=
libus nummũ. hæc omnia iud. imprudẽte L. Sylla facta
esse certo scio. neque. n. mirum, cũ eodem tẽpore & ea,
quæ præterita sunt, & ea, quæ uidentur instare, præpa=
ret; cũ & pacis cõstituendæ rationẽ, & belli gerendi po
testatẽ solus habeat; cũ omnes in unum spectent, unus o=
mnia gubernet; cũ tot tantisq; negotijs distentus sit, ut re
spirare libere nõ possit; si aliquid non animaduertat; cũ
præsertim tã multi occupationem eius obseruẽt, tempusq;
aucupẽtur, ut, simul atque ille despexerit, aliquid huiu=
scemodi moliantur. huc accedit, quòd quãuis ille felix sit,
sicut est, tamen tanta felicitate nemo potest esse in ma=
gna familia, qui neminẽ neque seruũ, neque libertũ im=
probũ habeat. interea iste T. Roscius uir optimus, procu=
rator Chrysogoni, Ameriã uenit, in prædia huius inua=
dit, hũc miserum, luctu perditum, qui non dum etiam pa
terno funeri iusta soluisset, nudum eijcit domo, atque fo=
cis patrijs dijsq; penatibus præcipitem iudices exturbat:
ipse amplissimæ pecuniæ fit dominus: qui in sua re fuisset
egentissimus, erat, ut fit, insolẽs in aliena: multa palàm
domum suam auferebat, plura clã de medio remouebat:
non pauca suis adiutoribus large effuseq; donabat, reli=
qua cõstituta auctione uendebat. quod Amerinis usque
eò uisum est indignum, ut urbe tota fletus gemitusq; fie=
ret: etenim multa simul ante oculos uersabantur; mors
hominis florentissimi Sex. Roscij crudelissima; filij au=
tem eius egestas indignissima, cui de tanto patrimonio

prædo iste nefarius ne iter quidem ad sepulcrũ patrium reliquisset: bonorum emptio, flagitiosa possessio, furta, rapinæ, donationes. nemo erat, qui nõ ardere omnia mallet, quàm uidere in Sex. Roscij uiri optimi, atque honestissimi bonis iactãtem se, ac dominãtem T. Roscium. itaque decurionũ decretũ statim fit, ut Decemprimi proficiscantur ad L. Syllam; doceantq; eũ, qui uir Sex. Roscius fuerit; cõquerantur de istorũ scelere, & iniurijs; orent, ut & illius mortui famam, & filij innocentis fortunas cõseruatas uelit. atque ipsum decretum quæso cognoscite. DECRETVM DECVRIONVM. Legati in castra ueniunt. intelligitur iud. id quod iam ante dixi, imprudente L. Sylla scelera hæc & flagitia fieri: nã statim Chrysogonus & ipse ad eos accedit, & homines nobiles allegat ijs, qui peterent, ne ad Syllã adirent, & omnia Chrysogonũ, quæ uellent, esse facturum pollicerentur. usque adeo autem ille pertimuerat, ut mori mallet, quàm de his rebus Syllã doceri. homines antiqui, qui ex sua natura cæteros fingerent, cũ ille confirmaret sese nomen Sex. Roscij de tabulis exempturũ, prædia uacua filio traditurũ, cumq; id ita futurũ T. Roscius Capito, qui in X. legatis erat, adpromitteret, crediderunt, Ameriam re inorata reuerterunt. ac primo rem differre quotidie ac procrastinare isti cœperunt, deinde aliquanto lentius, nihil agere atque deludere, postremo, id quod facile intellectũ est, insidias uitæ huiusce Sex. Roscij parare, neque sese arbitrari posse diutius alienã pecuniam domino incolumi obtinere. quod is simul atque sensit, de amicorũ cognatorumq; sententia Romam cõfugit, & sese ad Cæciliam Nepotis filiam, quã honoris causa nomino, contulit,

qua pater usus erat plurimũ. in qua muliere iud. etiam nunc, id quod omnes semper existimauerunt, quasi exempli causa uestigia antiqui officij remanent. ea Sex. Roscium inopem, eiectum domo, atque expulsum ex suis bonis, fugientem latronum tela & minas, recepit domum, hospitiq; oppresso iam, desperatoq; ab omnibus opitulata est. eius uirtute, fide, diligentia factum est, ut hic potius uiuus in reos, quàm occisus in proscriptos referretur. nã postquã isti intellexerunt, summa diligentia uitam Sex. Roscij custodiri, neque sibi ullã cædis faciundæ potestatem dari: cõsilium ceperunt plenum sceleris, & audaciæ, ut nomen huius de parricidio deferrent, ut ad eam rem aliquem accusatorem ueterem compararent, qui de ea re posset dicere aliquid, in qua re nulla subesset suspicio, denique, ut, quoniam crimine nõ poterãt, tempore ipso pugnarent: ita loqui homines, quòd iudicia tã diu facta nõ essent, condemnari eum oportere, qui primus in iudicium adductus esset: huic autem patronos propter Chrysogoni gratiam defuturos: de bonorum uenditione, & de ista societate uerbum esse facturum neminem: ipso nomine parricidij, & atrocitate criminis, fore, ut hic nullo negotio tolleretur, cum ab nullo defensus esset. hoc consilio atque adeo hac amentia impulsi, quem ipsi, cũ cuperent, non potuerunt occidere, eũ iugulandum uobis tradiderunt. quid primum querar? aut unde potissimum exordiar iud? aut quod, aut à quibus auxilium petam? deorũ ne immortalium? populi ne Romani? uestrã ne, qui summam potestatem habetis, hoc tempore fidem implorem? pater occisus nefarie, domus obsessa, ab inimicis bona adépta, possessa, direpta: filij uita infesta, sæpe ferro

atque inſidijs appetita . quid ab his tot maleficijs ſceleris abeſſe uidetur? tamen hæc alijs nefarijs cumulãt, atque adaugent : crimen incredibile cõfingũt : teſtes in hũc & accuſatores huiuſce pecunia cõparãt: hãc cõditionem miſero ferunt, ut optet utrũ malit, ceruices Roſcio dare, an inſutus in culeum ſupplicium parricidarũ, per ſummum dedecus uitã amittere . patronos huic defuturos putauerũt: deſunt: qui libere dicat, qui cũ fide defendat, id quod in hac cauſa eſt ſatis, quoniã quidem ſuſcepi, nõ deeſt profecto iudices. & forſitã in ſuſcipienda cauſa temere impulſus adoleſcentia fecerim : quoniã quidem ſemel ſuſcepi, licet hercules undique omnes terrores, minæ, periculaq́; impendeãt omnia, ſuccurrã, atque ſubibo. certũ eſt, deliberatumq́; quæ ad cauſam pertinere arbitror, omnia nõ modo dicere, uerũ etiam libenter, audacter, libereq́; dicere . nulla res tãta exiſtat iudices, ut poſſit uim mihi maiorem adhibere metus, quàm fides: etenim quis tã diſſoluto animo eſt, qui, hæc cũ uideat, tacere, ac negligere poſſit? patrem meũ, cũ proſcriptus nõ eſſet, iugulaſtis : occiſum in proſcriptorũ numerum retuliſtis : me domo mea per uim expuliſtis : patrimonium meũ poſſidetis: quid uultis amplius? etiã ne ad ſubſellia cũ ferro atque telis ueniſtis, ut hic aut iuguletis, aut cõdemnetis Sex. Roſcium? hominem longe audaciſſimũ nuper habuimus in ciuitate C. Fimbriam, &, quod inter omnes cõſtat, niſi inter eos qui ipſi quoque inſaniunt, inſaniſſimũ. is cũ curaſſet in funere C. Marij, ut Q. Scæuola uulneraretur, uir ſanctiſſimus atque ornatiſſimus noſtræ ciuitatis, de cuius laude neque hic locus eſt ut multa dicãtur, neque plura tamen dici poſſunt, q̃ populus R. memoria retinet : diẽ Scæuolæ

dixit, posteaquam comperit eum posse uiuere. cum ab eo quæreretur, quid tandem accusaturus esset eũ, quem pro dignitate ne laudare quidem quisquã satis cõmode posset: aiunt hominem, ut erat furiosus, respõdisse, quòd nõ totum telum corpore recepisset. quo populus R. nihil uidit indignius, nisi eiusdem uiri mortem: quæ tãtũ potuit, ut omnes ciues suos perdiderit, & afflixerit: quos quia seruare per cõpositionem uolebat, ipse ab ijs interemptus est. est ne hoc illi dicto atque facto Fimbriæ nõ simillimũ? accusatis Sex. Rosciũ: quid ita? quia de manibus uestris effugit, quia se occidi passus nõ est. illud, quia in Scæuola factũ est, magis indignũ uidetur: hoc, quia fit à Chrysogono, nõ est ferendum. nã per deos immortales, quid est in hac causa, quod defensionis indigeat? qui locus ingeniũ patroni requirit, aut oratoris eloquentiã magnopere desiderat? totã causam iud. explicemus, atque ante oculos expositã cõsideremus. ita facillime, quæ res totũ iudicium cõtineat, & quibus de rebus nos dicere oporteat, et quid uos sequi cõueniat, intelligetis. Tres sunt res, quãtũ ego existimare possum, quæ obstent hoc tempore Sex. Roscio, crimen aduersariorũ, & audacia, et potentia. criminis cõfictionẽ accusator Erutius suscepit: audaciæ partes Roscij sibi poposcerunt: Chrysogonus autem, is, qui plurimũ potest, potentia pugnat. de hisce omnibus rebus me dicere oportere intelligo. quid igitur est? nõ eodem modo de omnibus: ideo quòd prima illa res ad meũ officium pertinet, duas autem reliquas uobis populus R. imposuit. ego crimen oportet diluam: uos & audaciæ resistere, & hominum eiusmodi perniciosam atque intolerãdã potentiam primo quoque tempore extinguere,

atque opprimere debetis. occidisse patrem Sex. Roscius arguitur. scelestũ dij immortales ac nefarium facinus, atque eiusmodi, quo uno maleficio scelera omnia cõplexa esse uideãtur. etenim si, id quod præclare à sapientibus dicitur, uultu sæpe læditur pietas: quod supplicium satis acre reperietur in eũ, qui mortem obtulerit parenti? pro quo mori ipsum, si res postularet, iura diuina atque humana cogebãt; in hoc tãto, tã atroci, tã singulari maleficio, quod ita raro extitit, ut, si quando auditum sit, portenti ac prodigij simile numeretur, quibus tandem te C. Eruti argumentis accusatorem censes uti oportere? nonne & audaciam eius, qui in crimen uocetur, singularem ostendere, & mores feros, immanemq; naturã, & uitam uitijs flagitijsq; omnibus deditam, & denique omnia ad perniciem profligata atque perdita? quorum tu nihil in Sex. Roscium, ne obijciendi quidem causa, cõtulisti. patrem occidit Sex. Roscius: qui homo? adolescentulus corruptus, & ab hominibus nequã inductus? annos natus magis quadraginta. uetus uidelicet sicarius, homo audax, & sæpe in cæde uersatus? at hoc ab accusatore ne dici quidem audistis. luxuries igitur hominem nimirũ, et æris alieni magnitudo, & indomitæ animi cupiditates ad hoc scelus impulerunt. de luxuria purgauit Erutius, cum dixit hunc ne in conuiuio quidem ullo ferè interfuisse. nihil autem unquam debuit. cupiditates porrò quæ possunt esse in eo, qui, ut ipse accusator obiecit, ruri semper habitarit, & in agro colendo uixerit? quæ uita maxime disiuncta à cupiditate, & cum officio coniuncta. quæ res igitur tantũ istũ furorem Sex. Roscio obiecit? patri, inquit, non placebat. patri non placebat? quã ob cau=

ſam ? neceſſe eſt enim eã quoque iuſtam, & magnã, & perſpicuam fuiſſe . nam ut illud incredibile eſt, mortem oblatam eſſe patri à filio ſine plurimis & maximis cau= ſis : ſic hoc ueriſimile non eſt , odio fuiſſe parenti filium ſine cauſis multis, & magnis, & neceſſarijs . rurſus igi= tur eodem reuertamur, & quæramus , quæ tanta uitia fuerint in unico filio , quare is patri diſpliceret . at per= ſpicuum eſt, nullum fuiſſe . pater igitur amens, qui odiſ= ſet eum ſine cauſa , quem procrearat . at is quidem fuit omnium conſtãtiſſimus . ergo illud iam perſpicuum pro= fecto eſt, ſi neque amens pater, neque perditus filius fue= rit, neque odij cauſam patri, neque ſceleris filio fuiſſe. ne ſcio, inquit, quæ cauſa odij fuerit : fuiſſe odium intelligo, quia antea, cũ duos filios haberet, illũ alterum, qui mor= tuus eſt, ſecum omni tempore uolebat eſſe, hunc in præ= dia ruſtica relegarat. quod Erutio accidebat in mala nu gatoriaq́; accuſatione, idem mihi uſu uenit in cauſa opti ma. ille, quo modo crimen cõmentitium cõfirmaret, non inueniebat : ego, res tam leues qua ratione infirmem ac diluam, reperire nõ poſſum . quid ais Eruti ? tot prædia, tam pulchra, tam fructuoſa Sex. Roſcius filio ſuo relega tionis ac ſupplicij gratia colenda ac tuenda tradiderat ? quid hoc ? patresfamilias, qui liberos habent, præſertim ho mines illius ordinis, ex municipijs ruſticanis, non ne opta tiſſimum ſibi putant eſſe , filios ſuos rei familiari maxi= me ſeruire , & in prædijs colendis operæ plurimum ſtu= dijq́; cõſumere ? at amandarat hũc ſic, ut eſſet in agro, ac tantũmodo aleretur ad uillam , ut cõmodis omnibus careret . quid, ſi cõſtat, hunc non modo colendis prædijs præfuiſſe , ſed certis fundis patre uiuo frui ſolitum eſſe ?

tamen ne hæc attenta uita & rusticana, relegatio atque amandatio appellabitur? uides Eruti, quantũ distet argumentatio tua ab re ipsa, atque à ueritate. quod cõsuetudine patres faciunt, id quasi nouũ reprehendis: quod beneuolentia fit, id odio factũ criminaris. quod honoris causa pater filio suo concessit, id eum supplicij causa fecisse dicis. neq; hæc tu nõ intelligis, sed usque eò, quid arguas, nõ habes, ut non modo tibi contra nos dicendũ putes, uerũ etiam contra rerũ naturam, contráq; consuetudinem hominũ, cõtráq; opiniones omnium. at. n. cum duos filios haberet, alterũ à se non dimittebat, alterũ ruri esse patiebatur. quæso Eruti, ut hoc in bonã partem accipias: non enim exprobrãdi causa, sed cõmonendi gratia dicã. si tibi fortuna nõ dedit, ut patre certo nascerere, ex quo intelligere posses, qui animus patrius in liberos esset: at natura certe dedit, ut humanitatis nõ parũ haberes. eò accessit studiũ doctrinæ, ut ne à literis quidẽ alienus esses. ecquid tãdem, tibi uidetur (ut ad fabulas ueniamus) senex ille Cæcilianus minoris facere Eutychũ filiũ rusticũ, q̃ illũ alterũ Cherestratũ? (nã, ut opinor, hoc nomine est) alterũ in urbe secũ honoris causa habere, alterũ rus supplicij causa relegasse? quid ad istas ineptias abis, inquies? quasi uero mihi difficile sit quãuis multos nominatim proferre (ne lõgius abeã) uel tribules, uel uicinos meos, qui suos liberos, quos plurimi faciũt, agricolas assiduos esse cupiũt. uerũ homines notos sumere odiosum est: cũ et illud incertũ sit, uelint ne hi sese nominari; et nemo uobis magis notus futurus sit, quàm est hic Eutychus; & certe ad rem nihil intersit, utrũ hunc ego comicũ adolescentem, an aliquem ex agro Veiente nominẽ: etenim hæc cõficta ar=

bitror à poetis esse, ut effictos nostros mores in alienis personis, expressamq; imaginem nostrã uitæ quotidianæ uideremus. age nunc, refer animũ, sis, ad ueritatem, & cõsidera, nõ modo in Vmbria atque in ea uicinitate, sed in his ueteribus municipijs quæ studia à patribusfamilias maxime laudentur: iam profecto te intelliges inopia criminũ summã laudem Sex. Roscio uitio et culpæ dedisse. at nõ modo hoc patrũ uolũtate liberi faciunt, sed permultos & ego noui, &, nisi me fallit animus, unusquisque uestrũ, qui et ipsi incensi sunt studio, quod ad agrũ colẽdũ attinet, uitamq; hãc rusticã, quã tu probro & crimini putas esse oportere, et honestissimã et suauissimã esse arbitrãtur. quid censes hũc ipsum Sex. Rosciũ, quo studio, et qua intelligẽtia esse in rusticis rebus? ut ex his propinquis eius, hominibus honestissimis, audio, nõ tu in isto artificio accusatorio callidior es, quàm hic in suo. uerũ, ut opinor, quoniã ita Chrysogono uidetur, qui huic nullũ prædium reliquit, & artificium obliuiscatur, & studium deponat, licebit. quod tametsi miserum, & indignum est, feret tamen æquo animo iudices, si per uos uitam & famam potest obtinere. hoc uero est, quod ferri non potest, si & in hanc calamitatem uenit propter prædiorũ bonitatem & multitudinem, et, quòd ea studiose coluit, id erit ei maxime fraudi: ut parum miseriæ sit, quòd alijs coluit, nõ sibi; nisi etiam, quòd omnino coluit, crimini fuerit. næ tu Eruti accusator esses ridiculus, si illis temporibus natus esses, cum ab aratro arcessebantur, qui Consules fierent: etenim, qui præesse agro colendo flagitium putes, profecto illum Atilium, quem sua manu spargentem semen, qui missi erant, cõuenerũt, hominem turpissimum, atque

inhonestissimum iudicares. at hercule maiores nostri longe aliter & de illo, et de cæteris talibus uiris existimabãt: itaque ex minima tenuissimaq; Rep. maximã & florentissimã nobis reliquerũt: suos. n. agros studiose colebãt, nõ alienos cupide appetebãt: quibus rebus, & agris, & urbibus, & nationibus Remp. atque hoc imperium, et populi R. nomen auxerũt. neque ego hæc eo profero, quo cõferenda sint cũ hisce, de quibus nũc quærimus; sed ut illud intelligatur, cum apud maiores nostros summi uiri, clarissimiq; homines, qui omni tempore ad gubernacula Reip. sedere debebant, tamẽ in agris quoque colendis aliquantũ operæ, temporisq; consumpserint; ignosci oportere ei homini, qui se fateatur esse rusticum, cum ruri assiduus semper uixerit; cum præsertim nihil esset, quod aut patri gratius, aut sibi iucũdius, aut re uera honestius facere posset. odium igitur acerrimum patris in filium ex hoc opinor ostenditur Eruti, quòd hũc ruri esse patiebatur. nũquid est aliud? immo uero, inquit, est: nã istum exhæredare in animo habebat. audio. nũc dicis aliquid, quod ad rem pertineat. nã illa opinor tu quoque cõcedis leuia esse atque inepta. cõuiuia cũ patre non inibat: quippe qui ne in oppidũ quidem nisi perraro ueniret. domũ suã istũ non ferè quisquã uocabat: nec mirũ, quem neque in urbe uideret, neque rure uocaturus esset. uerũ hæc quoque tu intelligis esse nugatoria. illud, quod cœpimus, uideamus, quo certius argumentũ odij reperiri nullo modo potest. exhæredare pater filium cogitabat. mitto quærere, qua de causa: quæro, qui scias? tametsi te dicere atque enumerare causas omnes oportebat: & id erat certi accusatoris officium, qui tanti sceleris argueret,

explicare omnia uitia, atque peccata filij, quibus incẽſus parens potuerit animũ inducere, ut naturam ipſam uinceret, ut amorem illum penitus inſitũ eijceret ex animo, ut denique patrem eſſe ſeſe obliuiſceretur : quæ ſine magnis huiuſce peccatis accidere potuiſſe nõ arbitror . uerũ concedo tibi, ut ea prætereas, quæ cũ taces, nulla eſſe concedis . illum quidem uoluiſſe exhæredare, certe tu planũ facere debes . quid ergo affers , quare id factum putemus ? uere nihil potes dicere . finge aliquid ſaltem cõmode, ut ne planè uidearis id facere, quod aperte facis, huius miſeri fortunis, & horũ uirorum talium dignitati illudere . exhæredare filium uoluit: quã ob cauſam ? neſcio . exhæredauit ne ? nõ . quis prohibuit ? cogitabat . cogitabat ? cui dixit ? nemini . quid eſt aliud, iudicio, ac legibus, ac maieſtate ueſtra abuti ad quæſtũ, atque ad libidinem, niſi hoc modo accuſare, atque id obijcere, quod planũ facere nõ modo nõ poſſis, uerũ ne coneris quidem? nemo noſtrũ eſt Eruti, quin ſciat tibi inimicitias cũ Sex. Roſcio nullas eſſe : uident omnes, qua de cauſa huic inimicus uenias : ſciunt huiuſce pecunia te adductum eſſe. quid ergo eſt ? ita tamẽ quæſtus te cupidũ eſſe oportebat, ut horum exiſtimationem, & legem Memmiam putares aliquid ualere oportere. accuſatores multos eſſe in ciuitate utile eſt, ut metu contineatur audacia. uerũtamen hoc ita eſt utile, ut ne planè illudamur ab accuſatoribus. innocens eſt quiſpiam : uerũtamen, quãquã abeſt à culpa, ſuſpicione tamen non caret . tametſi miſerũ eſt , tamen ei, qui hunc accuſet, poſſim aliquo modo ignoſcere : cum enim aliquid habeat, quod poſſit criminoſe ac ſuſpicioſe dicere, aperte ludificari, & calumniari ſciens non uidea=

tur. quare facile omnes patimur esse quãplurimos accusa
tores; quòd innocẽs, si accusatus sit, absolui potest; nocẽs,
nisi accusatus fuerit, condẽnari nõ potest. utilius est autẽ
absolui innocentem, quàm nocẽtem causam non dicere.
anseribus cibaria publice locantur, & canes aluntur in
Capitolio, ut significent, si fures uenerint. at fures inter=
noscere nõ possunt, significãt tamen, si qui noctu in Ca
pitolium uenerint: & quia id est suspiciosum, tametsi be=
stiæ sunt, tamen in eã partem potius peccãt, quæ est cau=
tior. quòd si luce quoque canes latrẽt, cũ deos salutatũ ali
qui uenerint: opinor, ijs crura suffringantur, quòd acres
sint etiã tũ, cũ suspicio nulla sit. simillima est accusatorũ
ratio. alij uestrum anseres sunt, qui tantũmodo clamãt,
nocere non possunt: alij canes, qui & latrare, & morde
re possunt. cibaria uobis præberi uidemus: uos autem ma
xime debetis in eos impetum facere, qui merentur. hoc po
pulo gratissimum est. deinde si uoletis, etiam tum, cũ ue=
risimile erit aliquem cõmisisse, in suspicione latratote. id
quoque cõcedi potest. sin autem sic agetis, ut arguatis ali
quem patrẽ occidisse, neque dicere possitis aut quare, aut
quo modo, ac tantũmodo sine suspicione latrabitis: crura
quidem uobis nemo suffringet; sed, si ego hos bene noui,
literam illam, cui uos usque eò inimici estis, ut etiã eas o=
mnes oderitis, ita uehementer ad caput affigent, ut po=
stea neminẽ aliũ nisi fortunas uestras accusare possitis.
quid mihi ad defendendum dedisti bone accusator? quid
hisce autem ad suspicandum? ne exhæredaretur, ueritus
est. audio: sed qua de causa uereri debuerit, nemo dicit.
habebat pater in animo: planũ fac. nihil est, nõ, qui cum
deliberarit, quẽ certiorem fecerit, unde istud uobis suspi=

cari in mentem uenerit. cū hoc modo accusas Eruti, non
ne hoc palā dicis? ego, quid acceperim, scio: quid dicā, ne=
scio. unū illud spectaui, quod Chrysogonus aiebat, neminē
isti patronū futurū: de bonorū emptione, deq́; ea societa=
te neminem esse, qui uerbū facere hoc tempore auderet.
hæc te opinio falsa in istā fraudem impulit. nō mehercu
le uerbū fecisses, si tibi quēquam respōsurū putasses. ope=
ræpretiū erat, si animaduertistis iudices, negligentiā eius
in accusando considerare. credo, cū uidisset, qui homines
in hisce subsellijs sederent, quæsisse, num ille, aut ille defen
surus esset; de me ne suspicatū quidē, quòd antea causam
publicā nullam dixerim. posteaquam inuenit, neminē eo
rum, qui possunt, & solent: ita negligens esse cœpit, ut,
cū in mentem ueniret ei, resideret, deinde spatiaretur, nō
nunquā etiam puerum uocaret, credo cui cœnā impera=
ret, prorsus ut uestro consessu, & hoc conuētu pro sum=
ma solitudine abuteretur. perorauit aliquando, assedit.
surrexi ego. respirare uisus est, quòd non alius potius di=
ceret. cœpi dicere. usque eò animaduerti iudices eum ioca
ri, atque alias res agere, antequam Chrysogonū nomina=
ui. quē simul atque attigi, statim homo se erexit, mirari
uisus est. intellexi, quid eū pupugisset. iterū, ac tertio no=
minaui. postea homines cursare ultro & citro nō desti=
terunt, credo, qui Chrysogono nunciarent, esse aliquē in
ciuitate, qui contra uoluntatem eius dicere auderet; aliter
causam agi, atque ille existimaret; aperiri bonorū emptio
nem, uexari pessime societatem, gratiā potentiamq́; eius
negligi, iudices diligenter attendere; populo rē indignā
uideri. quæ quoniam te fefellerunt Eruti; quoniamq́;
uides uersa esse omnia, causam pro Sex. Roscio si

non commode, at libere dici; quem dedi putabas, defendi intelligis; quos tradituros sperabas, uides iudicare : restitue nobis aliquando ueterem tuā illā calliditatem, atque prudentiā: cōfitere huc ea spe uenisse, quòd putares hic latrocinium, nō iudicium futurū . de parricidio causa dicitur . ratio ab accusatore reddita non est, quā ob causam patrem filius occiderit. quod in minimis noxis, et in his leuioribus peccatis, quæ magis crebra, & iam propè quotidiana sunt, maxime, & primū quæritur, quæ causa maleficij fuerit; id Erutius in parricidio quæri nō putat oportere. in quo scelere iudices, etiam cū multæ causæ conuenisse unū in locū, atque inter se congruere uidentur; tamen nō temere creditur, neque leui cōiectura res penditur, neque testis incertus auditur, neque accusatoris ingenio res iudicatur; cū multa antea cōmissa maleficia, tū uita hominis perditissima, tū singularis audacia ostēdatur, necesse est, neque audacia solū, sed summus furor, atque amentia. hæc cū sint omnia, tamē extent oportet expressa sceleris uestigia, ubi, qua ratione, per quos, quo tempore maleficium sit admissum. quæ nisi multa, & manifesta sunt, profecto res tam scelesta, tam atrox, tam nefaria credi nō potest: magna est.n.uis humanitatis: multū ualet cōmunio sanguinis: reclamitat istiusmodi suspicionibus ipsa natura: portentū atque mōstrū certissimum est, esse aliquem humana specie, & figura, qui tantum immanitate bestias uicerit, ut, propter quos hanc suauissimam lucem aspexerit, eos indignissime luce priuarit, cū etiam feras inter sese partus, atque educatio, & natura ipsa cōciliet. nō ita multis ante annis aiūt T. Clœlium quendā Terracinensem, hominē nō obscurū,

cum

cum cœnatus cubitum in idem conclaue cũ duobus adolescentibus filijs isset, inuentũ esse mane iugulatũ. cũ neque seruus quisquam reperiretur, neque liber, ad quem ea suspicio pertineret; id ætatis autem duo filij propter cubantes ne sensisse quidẽ se dicerent: nomina filiorum de parricidio delata sunt. quid postea? erat sanè suspiciosum. neutrũ sensisse? ausum autem esse quenquam se in id conclaue cõmittere, eo potissimũ tempore, cũ ibidem essent duo adolescentes filij, qui & sentire, & defendere facile possent? erat porrò nemo, in quem ea suspicio conueniret. tamen cum planum iudicibus esset factum, aperto ostio dormientes eos repertos esse: iudicio absoluti adolescentes, & suspicione omni liberati sunt: nemo enim putabat quenquam esse, qui, cum omnia diuina atque humana iura scelere nefario polluisset, somnum statim capere potuisset: propterea quòd qui tantum facinus cõmiserunt, non modo sine cura quiescere, sed ne spirare quidẽ sine metu possunt. uidetis ne, quos nobis poetæ tradiderũt patris ulciscendi causa suppliciũ de matre sumpsisse, cũ præsertim deorũ immortaliũ iussis atq; oraculis id fecisse dicantur; tamen ut eos agitent furiæ, neq; cõsistere usquã patiãtur? quòd ne pij quidem sine scelere esse potuerunt. sic se res habet iudices, magnam uim, magnã necessitatem, magnã possidet religionem paternus, maternusq; sanguis. ex quo si qua macula cõcepta est, non modo elui nõ potest, uerũ usq; eò permanat ad animũ, ut summus furor, atq; amentia consequatur. nolite. n. putare, quemadmodũ in fabulis sæpe numero uidetis, eos, qui aliquid impie sceleratéq; cõmiserint, agitari, & perterreri furiarũ tedis ardentibus. sua

quenque fraus, et suus terror maxime uexat: suū quenq;
scelus agitat, amētiaq; afficit: suæ malæ cogitationes, cō=
scientiæq; animi terrent. hæ sunt impijs assiduæ domesti
cæq; furiæ, quæ dies noctesq; parentū pœnas à conscelera
tissimis filijs repetant. hæc magnitudo maleficij facit, ut,
nisi penè manifestum parricidiū proferatur, credibile nō
sit; nisi turpis adolescentia, nisi omnibus flagitijs uita in
quinata, nisi sumptus effusi cū probro atq; dedecore, nisi
prorupta audacia, nisi tāta temeritas, ut nō procul abhor
reat ab insania. accedat huc oportet odium parētis, ani=
maduersionis paternæ metus, amici improbi, serui cōscij,
tēpus idoneū, locus opportune captus ad eā rem: penè di
cam, respersas manus sanguine paterno iudices uideant,
oportet, si tantū facinus, tā immane, tam acerbū creditu
ri sunt. quare hoc quo minus est credibile, nisi ostēditur;
eo magis est, si cōuincitur, uindicandū. itaque cū multis
ex rebus intelligi potest, maiores nostros nō modo armis
plus, quā cæteras nationes, uerū etiā consilio sapientiaq;
potuisse; tū ex hac re uel maxime, quòd in impios singu
lare supplicium inuenerūt. qua in re quantū prudentia
præstiterint ijs, qui apud cæteros sapientissimi fuisse dicū
tur, considerate. prudētissima ciuitas Atheniensiū, dum
ea rerū potita est, fuisse traditur. eius porrò ciuitatis sa=
pientissimū Solonē dicunt fuisse, eū, qui leges, quibus ho=
die quoque utūtur, scripserit. is cum interrogaretur, cur
nullum supplicium constituisset in eum, qui parentē ne=
casset: respondit, se id neminē facturum putasse. sapien=
ter fecisse dicitur, cum de eo nihil sanxerit, quod antea
cōmissum non erat; ne non tam prohibere, quā admo=
nere uideretur. quāto maiores nostri sapiētius, qui, cum

intelligerent, nihil esse tam sanctum, quod non aliquando uiolaret audacia, supplicium in parricidas singulare excogitauerunt: ut, quos natura ipsa retinere in officio non potuisset, ij magnitudine pœnæ maleficio summouerentur: insui uoluerunt in culleũ uiuos, atque ita in flumen deijci. ò singularem sapientiam iudices. non ne uidentur hũc hominem ex rerum natura sustulisse et eripuisse, cui repente cœlum, solem, aquam, terramq; ademerunt? ut, qui eum necasset, unde ipse natus esset; careret ijs rebus omnibus, ex quibus omnia nata esse dicuntur. noluerũt feris corpus obijcere, ne bestijs quoque, quæ tantum scelus attigissent, immanioribus uteremur: non sic nudos in flumen deijcere, ne, cum delati essent in mare, ipsum polluerent, quo cætera, quæ uiolata sunt, expiari putantur. denique nihil tam uile, neque tam uulgare est, cuius partem ullam reliquerint: etenim quid tam est commune, quã spiritus uiuis? terra mortuis? mare fluctuantibus? litus eiectis? ita uiuunt, dum possunt, ut ducere animam de cœlo non queant: ita moriuntur, ut eorum ossa terra non tangat: ita iactantur fluctibus, ut nunquam abluantur: ita postremo eijciuntur, ut ne ad saxa quidẽ mortui conquiescãt. tanti maleficij crimen, cui maleficio tam insigne suppliciũ est constitutum, probare te Eruti censes posse talibus uiris, si ne causam quidẽ maleficij protuleris? si hunc apud bonorũ emptores ipsos accusares, eiq; iudicio Chrysogonus præesset, tamẽ diligentius paratiusq; uenisses. utrũ, quid agatur, nõ uides; an, apud quos agatur? agitur de parricidio: quod sine multis causis suscipi non potest. apud homines autem prudentissimos agitur: qui intelligunt neminem ne

minimum quidem maleficiũ ſine cauſa admittere. eſto: cauſam proferre non potes. tametſi ſtatim uiciſſe debeo, tamen de meo iure decedam, et tibi, quod in alia cauſa non concederem, in hac concedam, fretus huius innocentia. non quæro abs te, quare patrem Sex. Roſcius occiderit: quæro, quo modo occiderit. ita quæro abs te C. Eruti quo modo, et ſic tecum agam, ut in eo loco uel reſpondẽdi, uel interpellandi tibi poteſtatem faciam, uel etiam, ſi quid uoles, interrogãdi. quo modo occidit? ipſe percuſſit, an alijs occidendum dedit? ſi ipſum arguis, Romæ non fuit. ſi per alios feciſſe dicis: quæro, ſeruos ne, an liberos? quos homines? indidem ne Ameria, an hoſce ex Vrbe ſicarios? ſi Ameria, qui ſunt hi? cur non nominantur? ſi Roma, unde eos nouerat Roſcius? qui Romã multis annis non uenit, neq; unquã plus triduo fuit. ubi eos conuenit? quicum locutus eſt? quo modo perſuaſit? pretium dedit? cui dedit? per quem dedit? unde, aut quantum dedit? nõ ne his ueſtigijs ad caput maleficij perueniri ſolet? & ſimul tibi in mentem ueniat facito, quemadmodum uitã huiuſce depinxeris: hũc hominẽ ferũ, atq; agreſtem fuiſſe: nunquã cũ homine quoquã collocutũ eſſe: nũquã in oppido cõſtitiſſe. qua in re prætereo illud, quod mihi maximo argumẽto ad huius innocẽtiã poterat eſſe: in ruſticis moribus, in uictu arido, in hac horrida, incultaq; uita, iſtiuſmodi maleficia gigni non ſolere. ut non omnẽ frugẽ neq; arborẽ in omni agro reperire poſſis: ſic nõ omne facinus in omni uita naſcitur. in urbe luxuries creatur: ex luxuria exiſtat auaritia neceſſe eſt, ex auaritia erumpat audacia: inde omnia ſcelera ac maleficia gignũtur. uita autẽ hæc ruſtica, quam tu agreſtem uo-

cas, parſimoniæ, diligentiæ, iuſtitiæ magiſtra eſt. uerum hæc miſſa facio: illud quæro, is homo, qui, ut tute dicis, nunquã inter homines fuerit, per quos homines hoc tãtũ facinus, tam occultũ, abſens præſertim, cõficere potuerit. multa ſunt falſa iudices, quæ tamẽ argui ſuſpicioſe poſſunt: in his rebus ſi ſuſpicio reperta erit, culpã ineſſe concedam. Romæ Sex. Roſcius occiditur, cum in agro Amerino eſſet filius. literas, credo, miſit alicui ſicario, qui Romæ nouerat neminẽ. arceſſiuit aliquẽ: at quãdo? nuncium miſit: quẽ? aut ad quem? pretio, gratia, ſpe, promiſſis induxit aliquẽ: nihil horũ ne confingi quidẽ poteſt: & tamen cauſa de parricidio dicitur. reliquũ eſt, ut per ſeruos id admiſerit. ò dij immortales, rem miſerã & calamitoſam. quod in tali crimine innocẽti ſaluti ſolet eſſe, ut ſeruos in quæſtionẽ polliceatur: id Sex. Roſcio facere nõ licet: uos, qui hũc accuſatis, omnes eius ſeruos habetis: unus puer uictus quotidiani adminiſter ex tãta familia Sex. Roſcio relictus nõ eſt. te nũc appello P. Scipio, te Metelle: uobis aduocatis, uobis agẽtibus, aliquoties duos ſeruos paternos in quæſtionẽ ab aduerſarijs Sex. Roſcius poſtulauit. meminiſtis ne T. Roſciũ recuſare? quid? ij ſerui ubi ſunt? Chryſogonũ iudices ſectantur, apud eũ ſunt in honore, et in pretio. etiã nũc, ut ex his quæratur, ego poſtulo, hic orat, atq; obſecrat. quid facitis? cur recuſatis? dubitate etiã nũc iudices, ſi poteſtis, à quo ſit Sex. Roſcius occiſus: ab eo ne, qui propter illius mortẽ in egeſtate & inſidijs uerſatur, cui ne quærẽdi quidẽ de morte patris poteſtas permittitur; an ab ijs, qui quæſtionem fugitãt, bona poſſidẽt, in cæde, atq; ex cæde uiuũt. omnia iudices in hac cauſa ſunt miſera, atq; indigna, tamẽ hoc

nihil neque acerbius, neque iniquius proferri potest. mortis paternæ de seruis paternis quæstionẽ habere filio nõ licet. ne tandiu quidem dominus erit in suos, dum ex ijs de patris morte quæratur. ueniã, neque ita multo post, ad hunc locum: nam hoc totum ad Roscios pertinet: de quorum audacia tum me dicturum pollicitus sum, cum Eruti crimina diluissem. Nũc Eruti ad te uenio. cõueniat mihi tecum, necesse est; si ad hũc maleficiũ istud pertinet, aut ipsum sua manu fecisse, id quod negas; aut per aliquos liberos, aut seruos. liberos ne? quos neque ut conuenire potuerit, neque qua ratione inducere, neque ubi, neq; per quos, neq; qua spe, aut quo pretio, potes ostẽdere. ego contra ostẽdo, nõ modo nihil eorũ fecisse Sex. Roscium, sed ne potuisse quidem facere, quòd neq; Romæ multis annis fuerit, neque de prædijs unquã temere discesserit. restare tibi uidebatur seruorum nomen, quò, quasi in portum reiectus à cæteris suspicionibus, confugere posses: ubi scopulum offendis eiusmodi, ut non modo ab hoc crimẽ resilire uideas, uerum omnem suspicionem in uosmet ipsos recidere intelligas. quid est ergo, quò tandem accusator inopia argumentorum confugerit? eiusmodi tempus erat, inquit, ut homines uulgo impune occiderentur. quare tu hoc, propter multitudinẽ sicariorum, nullo negotio facere potuisti. interim mihi uideris Eruti una mercede duas res assequi uelle, nos iudicio perfundere, accusare autẽ eos ipsos, à quibus mercedẽ accepisti. quid ais? uulgo occidebantur? per quos? et à quibus? nõ ne cogitas te à sectoribus huc adductũ esse? quid postea? nescimus, per ista tempora eosdem ferè sectores fuisse collorum, & bonorũ? ij denique, qui tum armati

dies noctesq; concursabant, qui Romæ erant assidui, qui
omni tempore in præda et sanguine uersabantur, Sex.
Roscio temporis illius acerbitatē iniquitatemq; obijciet?
& illam sicariorum multitudinem, in qua ipsi duces ac
principes erant, huic crimini putabunt fore? qui nō mo
do Romæ nō fuit, sed omnino, quid Romæ ageretur, ne-
sciret, propterea quòd ruri assiduus, quemadmodū tute
cōfiteris, fuit. Vereor, ne aut molestus sim uobis iudices,
aut ne ingenijs uestris uidear diffidere, si de tam perspi
cuis rebus diutius differā. Erutij criminatio tota, ut arbi
tror, dissoluta est: nisi forte expectatis, ut illa diluā, quæ
de peculatu, ac de eiusmodi rebus cōmētitijs, inaudita no
bis ante hoc tēpus ac noua, obiecit. quæ mihi iste uisus
est ex alia oratione declamare, quā in aliū reū cōmēta
retur: ita neque ad crimē parricidij, neq; ad eū, qui cau
sam dicit, pertinebant. de quibus quoniā uerbo arguit,
uerbo satis est negare. si quid est, quod ad testes reseruet;
ibi nos quoq;, ut in ipsa causa, paratiores reperiet, quàm
putabat. Venio nūc eò, quò me nō cupiditas ducit, sed
fides: nā si mihi liberet accusare, accusarem alios potius,
ex quibus possem crescere: quod certū est nō facere, dum
utrumuis licebit: is. n. mihi uidetur amplissimus, qui sua
uirtute in altiorē locū peruenit, nō qui ascēdit per alte-
rius incōmodum et calamitatē. desinamus aliquādo ea
scrutari, quæ sūt inania: quæramus, ubi maleficiū et est,
et inueniri potest. iā intelliges Eruti, certū crimē quàm
multis suspicionibus coarguatur. tametsi neque omnia di
cā, et leuitur unūquodque tangā: neque. n. id facerē, ni
si necesse esset: et id erit signi me inuitū facere, ꝙ nō pro
sequar lōgius, quàm salus huius, et mea fides postulabit.

causam tu nullã reperiebas in Sex. Roscio: at ego in T. Roscio reperio: tecũ. n. mihi res est T. Rosci, quoniã istic sedes, ac te palàm aduersariũ esse profiteris. de Capitone post uiderimus, si, quemadmodũ paratũ esse audio, testis prodierit. tũ alias quoq; suas palmas cognoscet, de quibus me ne audisse quidẽ suspicatur. L. Cassius ille, quẽ populus R. uerissimũ et sapiẽtissimũ iudicẽ putabat, identidem in causis quærere solebat, cui bono fuisset. sic uita hominũ est, ut ad maleficiũ nemo conetur sine spe, atque emolumento accedere. hũc quæsitorẽ, ac iudicẽ fugiebãt, atq; horrebãt ij, quibus periculũ creabatur: ideo quòd, tametsi ueritatis erat amicus, tamẽ natura nõ tam propẽsus ad misericordiã, q̃ inclinatus ad seueritatẽ uidebatur. ego, quãquã præest huic quæstioni et contra audaciã fortissimus, et ab innocẽtia clemẽtissimus, tamẽ facile me paterer, uel illo ipso acerrimo iudice quærente, uel apud Cassianos iudices, quorũ etiã nunc ij, quibus causa dicenda est, nomẽ ipsum reformidãt, pro Sex. Roscio dicere: in hac. n. causa cũ uiderent illos amplissimã pecuniã possidere, hũc in summa mẽdicitate esse, illud quidẽ nõ quærerent, cui bono fuisset; sed eò perspicuũ crimen, & suspicionẽ potius ad prædã adiũgerẽt, q̃ ad egestatẽ. quid, si accedit eodẽ, ut tenuis antea fueris? quid, si, ut auarus? quid, si, ut audax? quid, si, ut illius, qui occisus est, inimicissimus? num quærenda causa, quæ te ad tantũ facinus adduxerit? quid ergo horum negari potest? tenuitas hominis eiusmodi est, ut dissimulari nõ queat, atq; eo magis eluceat, quo magis occultatur. auaritiã præfers, qui societatẽ coieris de municipis, cognatiq; fortunis cum alienissimo. quàm sis audax (ut alia obliuiscar) hinc omnes

intelligere potuerũt, quòd ex tota ſocietate, hoc eſt ex tot
ſicarijs, ſolus tu inuẽtus es, qui cũ accuſatoribus ſederes,
atq; os tuũ non modo oſtenderes, ſed etiã offerres. inimi
citias tibi fuiſſe cũ Sex. Roſcio, et magnas rei familiaris
cõtrouerſias, cõcedas neceſſe eſt. reſtat iudices, ut hoc du
bitemus, uter potius Sex Roſciũ occiderit: is, ad quẽ mor
te eius diuitiæ uenerint; an is, ad quẽ mendicitas: is, qui
antea tenuis fuerit; an is, qui poſtea factus ſit egentiſſi-
mus: is, qui ardẽs auaritia feratur infeſtus in ſuos; an
is, qui ſemper ita uixerit, ut quæſtũ noſſet nullũ, fructum
autẽ eum ſolũ, quem labore peperiſſet: is, qui omniũ ſe-
ctorum audaciſſimus ſit; an is, qui propter fori iudicio-
rumq; inſolentiã nõ modo ſubſellia, uerũ etiã urbem ip-
ſam reformidat: poſtremo iudices, id quod ad rem mea
ſentẽtia maxime pertinet, utrũ inimicus potius, an filius.
hæc tu Eruti tot et tãta ſi nactus eſſes in reo, quã diu dĩ
ceres? quo te modo iactares? tẽpus hercule te citius, quã
oratio deficeret: etenim in ſingulis rebus eiuſmodi mate
ries eſt, ut dies ſingulos poſſis cõſumere: neq; ego nõ poſ
ſum: nõ enim mihi tantum derogo, tametſi nihil arrogo,
ut te copioſius, quàm me, putẽ poſſe dicere. uerũ ego for
ſitan propter multitudinẽ patronorũ in grege annume-
rer: te pugna Cannẽſis accuſatorẽ ſat bonũ facit. mul-
tos cæſos nõ ad Thraſimenũ lacũ, ſed ad Seruiliũ uidi-
mus. quis ibi nõ eſt uulneratus ferro Phrygio? non neceſ
ſe eſt omnes cõmemorare, Curtios, Marios, denique Ma-
mercos, quos iã ætas à prælijs auocabat: poſtremo Pria-
mum ipſum, ſenem Antiſtiũ, quem non modo ætas, ſed
etiã leges pugnare prohibebant. iam quos nemo propter
ignobilitatem nominat, ſexcenti ſunt, qui inter ſica-

rios, & de ueneficijs accusabāt. qui omnes (quod ad me attinet) uellem uiuerent: nihil. n. mali est, canes ibi quā plurimos esse, ubi permulti obseruandi, multáq; seruanda sunt. uerum (ut fit) multa sæpe imprudentibus imperatoribus uis belli, ac turba molitur. dum is in alijs rebus erat occupatus, qui summā rerū administrabat: erāt interea, qui suis uulneribus mederentur, qui, tanquam si offusa Reip. sempiterna nox esset, ita ruebant in tenebris, omniáq; miscebant. à quibus miror, ne quod iudiciorū esset uestigium, nō subsellia quoque esse combusta: nam & accusatores, & iudices sustulerunt. hoc cōmodi est, quòd ita uixerūt, ut testes omnes, si cuperēt, interficere nō possent: nam, dum hominum genus erit; qui accuset eos, non deerit : dum ciuitas erit, iudicia fient. uerū, ut cœpi dicere, et Erutius, hæc si haberet in causa, quæ cōmemoraui, posset ea quāuis diu dicere, & ego iudices possum: sed in animo est (quemadmodū ante dixi) leuiter trāsire, ac tantūmodo perstringere unāquāque rem; ut omnes intelligāt, me nō studio accusare, sed officio defendere. Video igitur causas esse permultas, quæ istum impellerent. uideamus nunc, ecquæ facultas suscipiendi maleficij fuerit. ubi occisus est Sex. Roscius? Romæ. quid tu Rosci ubi tunc eras? Romæ. uerum quid ad rem? & alij multi. quasi nunc id agatur, qui ex tanta multitudine occiderit, ac non hoc quæratur, eum, qui Romæ sit occisus, utrum uerisimilius sit ab eo esse occisum, qui assiduus eo tempore Romæ fuerit; an ab eo, qui multis annis Romam omnino non accesserit. age nunc, cæteras facultates quoque consideremus. erat tum multitudo sicariorum, id quod commemorauit Erutius: et homines im

pune occidebantur. quid? ea multitudo quæ erat? opi=
nor, aut eorum, qui in bonis erant occupati, aut eorum,
qui ab ijs cōducebantur, ut aliquem occiderent. ſi eos pu
tas, qui alienū appetebant; tu es in eo numero, qui noſtra
pecunia diues es: ſin eos, quos, qui leuiore nomine appel=
lāt, percuſſores uocāt; quære, in cuius fide ſint et cliētela:
mihi crede, aliquē de ſocietate tua reperies. et quidquid
tu cōtra dixeris, id cum defenſione noſtra cotēdito. ita
facillime cauſa Sex. Roſcij cū tua cōferetur. dices, quid
poſtea, ſi Romæ aſſiduus fui? reſpōdebo: at ego omni=
no non fui. fateor me ſectorem eſſe, uerum et alij mul
ti: at ego (ut tute arguis) agricola et ruſticus. non conti=
nuo, ſi me in gregē ſicariorū contuli, ſum ſicarius: at ego
profecto, qui ne noui quidē quenquā ſicarium, lōge ab=
ſum ab eiuſmodi crimine. permulta ſunt, quæ dici poſ=
ſunt, quare intelligatur ſummā tibi facultatē fuiſſe ma
leficij ſuſcipiēdi: quæ nō modo iccirco prætereo, quòd te
ipſum nō libenter accuſo; uerum eo magis etiā, quòd, ſi
de illis cædibus uelim cōmemorare, quæ tum factæ ſunt
iſta eadē ratione, qua Sex. Roſcius occiſus eſt, uereor ne
ad plures oratio mea pertinere uideatur. uideamus nūc
ſtrictim, ſicut cætera, quæ poſt mortem Sex. Roſcij abs te
T. Roſci facta ſunt: quæ ita aperta et manifeſta ſunt, ut
mediusfidius iudices inuitus ea dicam: uereor enim, cui=
cuimodi es Roſci, ne ita hunc uidear uoluiſſe ſeruare, ut
tibi omnino nō pepercerim. cum hoc uereor, et cupio ti=
bi aliqua ex parte, quod ſalua fide poſſim, parcere, rur
ſus immuto uoluntatem meam: uenit enim mihi in men
tem oris tui. te'ne, cum cæteri ſocij tui fugerent ac ſe oc
cultarent, ut hoc iudicium non de illorum præda, ſed de

huius maleficio fieri uideretur; potissimum tibi partes istas depoposcisse, ut in iudicio uersarere, & sederes cum accusatore? qua in re nihil aliud assequeris, nisi ut ab omnibus mortalibus audacia tua cognoscatur, & impudentia. occiso Sex. Roscio, qui primus Ameriam nũciat? Mallius Glaucia, quẽ iam antea nominaui, tuus cliẽs et familiaris. quid attinuit eum potissimũ nunciare, quod, si nullũ iam ante consiliũ de morte, ac de bonis eius inieras, nullamq; societatẽ neq; sceleris, neq; præmij cum homine ullo coieras, ad te minime omniũ pertinebat? sua sponte Mallius nunciat? quid, quæso, eius intererat? an, cũ Ameriam non huiusce rei causa uenisset, casu accidit, ut id, quod Romæ audierat, primus nũciaret? cuius rei causa uenerat Ameriã? nõ possum, inquit, diuinare. eò rem iã adducã, ut nihil diuinatione opus sit. qua ratione Roscio Capitoni primum nunciauit? cum Ameriæ Sex. Roscij domus, uxor, liberiq; essent, cũ tot propinqui cognatiq; optime cõuenientes, qua ratione factum est, ut iste tuus cliens, sceleris tui nuncius T. Roscio Capitoni potissimum nunciaret? occisus est à cœna rediens. nõdum lucebat, cum Ameriæ scitũ est. quid hic incredibilis cursus? quid hæc tanta celeritas, festinatioq; significat? non quæro, quis percusserit. nihil est Glaucia, quod metuas: nõ excutio te, si quid forte ferri habuisti, nõ scrutor: nihil ad me arbitror pertinere. quoniã, cuius consilio occisus sit, inuenio; cuius manu sit percussus, nõ laboro. unũ hoc sumo, quod mihi apertum tuũ scelus, resq; manifesta dat: ubi, aut unde audiuit Glaucia, qui tam cito sciuit? fac audisse statim. quæ res eum nocte una tantũ itineris cõtendere coegit? quæ necessitas eũ tãta premebat, ut, si

sua sponte iter Ameriam faceret, id tẽporis Roma proficisceretur? nullam partẽ noctis requiesceret? etiã ne in tam perspicuis rebus argumẽtatio quærenda, aut coniectura capiẽda sit? nõ ne uobis hæc, quæ audistis, cernere oculis uidemini iudices? nõ illum miserum, ignarũ casus sui, redeũtem à cœna uidetis? nõ positas insidias? non impetũ repentinum? nõ uersatur ante oculos uobis in cæde Glaucia? non adest iste T. Roscius? non suis manibus in curru collocat Autumedontẽ illum, sui sceleris acerbissimi, nefariæq; uictoriæ nunciũ? nõ orat, ut eã noctẽ peruigilet? ut honoris sui causa laboret? ut Capitoni quãprimum nunciet? quid erat, quod Capitonẽ primũ scire uoluerit? nescio: nisi hoc uideo, Capitonẽ in his bonis esse sociũ: de tribus et decem fundis tres nobilissimos fundos eum uideo possidere. audio præterea, nõ hanc suspicionẽ nunc primũ in Capitonem cõferri, multas esse infames palmas, hãc primã esse tamẽ lemniscatã, quæ Romæ deferatur: nullum modũ esse hominis occidendi, quo ille nõ aliquot occiderit: multos ferro, multos ueneno. habeo etiam dicere, quẽ, contra morem maiorũ, minorem annis LX, de põte in Tyberim deiecerit. quæ, si prodierit, atq; adeo cũ prodierit, scio. n. proditurũ esse, audiet. ueniat modo, explicet suũ uolumen illud: quod ei planũ facere possum Erutiũ conscripsisse: quod aiũt illum Sex. Roscio intentasse, & minitatũ esse, se omnia illa pro testimonio esse dicturũ. ò præclarũ testem iudices: ò grauitatem dignam expectatione: ò uitã honestam, atq; eiusmodi, ut libentibus animis ad eius testimoniũ uestrũ iusiurandum accõmodetis. profecto nõ tam perspicue istorũ maleficia uideremus, nisi ipsos cæcos redderet cupiditas, et auaritia

& audacia. alter ex ipsa cæde uolucrem nuncium Ameriam ad socium, atq; ad magistrum suum misit, ut, si dissimulare omnes cuperẽt se scire ad quem maleficium pertineret, tamẽ ipse apertum suum scelus ante omnium oculos poneret. alter (si dijs immortalibus placet) testimonium etiam in Sex. Roscium dicturus est: quasi uero id nunc agatur, utrũ id, quod dixerit, credendum, an, quod fecerit, uindicandũ sit. itaque more maiorũ cõparatum est, ut in minimis rebus homines amplissimi testimonium de sua re nõ dicerent. Africanus, qui suo cognomine declarat tertiam partẽ orbis terrarũ se subegisse, tamen, si sua res ageretur, testimoniũ non diceret. nam illud in talẽ uirũ non audeo dicere: si diceret, nõ crederetur. uidete nũc, quã uersa et mutata in peiorẽ partẽ sint omnia. cum de bonis, & de cæde agatur, testimonium dicturus est is, qui & sector est, & sicarius, hoc est, qui et illorum ipsorum bonorũ, de quibus agitur, emptor atq; possessor est, & eum hominẽ occidendũ curauit, de cuius morte quæritur. quid tu uir optime? ecquid habes, quod dicas? mihi ausculta, uide ne tibi desis: tua quoq; res permagna agitur. multa scelerate, multa audacter, multa improbe fecisti, unũ stultissime, profecto tua sponte, non de Erutij sentẽtia. nihil opus fuit te isti credere: neq;. n. accusatorẽ muto, neque teste quisquã utitur eo, qui de accusatoris subsellio surgit. huc accedit, quòd paulo tamẽ occultior, atq; tectior uestra ista cupiditas esset. nũc quid est, quod quisquã ex uobis audire desideret? cũ, quæ facitis, eiusmodi sint, ut ea dedita opera à uobis cõtra uosmet ipsos facere uideamini. Age, nunc illa uideamus iudices, quæ statim consecuta sunt. ad Volaterras in castra L. Syllæ

mors Sex. Roſcij quatriduo, quo is occiſus eſt, Chryſogo=no nunciatur. quæritur etiam nunc, quis eum nuncium miſerit: nõ ne perſpicuum eſt, eundẽ, qui Ameriam? cu=rat Chryſogonus, ut eius bona ueneant ſtatim. qui nõ no rat hominẽ, aut rem? atqui ei uenit in mentẽ prædia cõ cupiſcere hominis ignoti, quẽ omnino nunquã uiderat. ſo letis, cum aliquid huiuſcemodi auditis iudices, cõtinuo di cere, neceſſe eſt aliquẽ dixiſſe municipem, aut uicinũ. ij plerunque indicant, per eos plerique produntur. hic ni=hil eſt, quòd ſuſpicionem hanc putetis. non enim ego ita diſputabo: uériſimile eſt Roſcios iſtam rem ad Chryſo=gonum detuliſſe: erat enim eis cum Chryſogono iam an tea amicitia: nam cum multos ueteres à maioribus Ro=ſcij patronos, hoſpitesq; haberent, omnes eos colere atque obſeruare deſtiterunt, ac ſe in Chryſogoni fidem et clien telam contulerunt. hæc poſſum omnia uere dicere: ſed in hac cauſa coniectura nihil opus eſt: ipſos certo ſcio non negare, ad hæc bona Chryſogonum acceſſiſſe impul ſu ſuo. ſi eum, qui indicij partem acceperit, oculis cer=netis: poteritis ne dubitare iudices, qui indicarit? qui ſunt igitur in iſtis bonis, quibus partem Chryſogonus dederit? duo Roſcij. num quiſnam præterea? nemo eſt iudices. num ergo dubium eſt, quin ij obtulerint hanc prædam Chryſogono, qui ab eo partem prædæ tule=runt? Age, nunc ex ipſius Chryſogoni iudicio Roſcio=rum factum conſideremus. ſi nihil in iſta pugna Ro=ſcij, quod operæpretium eſſet, fecerant, quam ob cau=ſam à Chryſogono tantis præmijs donabantur? ſi nihil aliud fecerunt, niſi rem detulerunt; non ne ſatis fuit his gratias agi? denique, ut perliberaliter ageretur,

honoris aliquid haberi? cur tria prædia, tantæ pecuniæ statim Capitoni dantur? cur, quæ reliqua sunt, iste Roscius omnia cũ Chrysogono cõmuniter possidet? non ne perspicuũ est iudices, has manubias Roscijs Chrysogonũ re cognita cõcessisse? uenit in Decẽprimis Legatus in castra Capito. totã uitã, naturã, moresq; hominis ex ipsius legatione cognoscite. nisi intellexeritis iudices, nullũ esse officiũ, nullũ ius tam sanctũ, atq; integrũ, quod non eius scelus, atq; perfidia uiolarit, & imminuerit: uirum optimum esse eum iudicatote. impedimẽto est, quo minus de his rebus Sylla doceatur: cæterorũ Legatorũ consilia, & uoluntatẽ Chrysogono enũciat: monet, ut prouideat, ne palàm res agatur: ostendit, si sublata sit uẽditio bonorũ, illum pecuniam grandem amissurũ, sese capitis periculũ aditurum: illum acuere, hos, qui simul erant missi, fallere: illum identidem monere, ut caueret; hisce insidiose spem falsam ostendere: cũ illo contra hos inire consilia, horũ consilia illi enunciare: cum illo partem suam depacisci, hisce, aliqua fretus hora semper, omnes aditus ad Syllam intercludere. postremo isto hortatore, auctore, intercessore ad Syllam Legati non adierunt: istius fide, ac potius perfidia decepti, id quod ex ipsis cognoscere poteritis, si accusator uoluerit testimoniũ eis denunciare, pro re certa spem falsam domũ retulerunt. in priuatis rebus si qui rem mandatã non modo malitiosius gessisset sui quæstus, aut cõmodi causa, uerũ etiam negligentius, eũ maiores summũ admisisse dedecus existimabant: itaq; mandati constitutũ est iudiciũ, nõ minus turpe quã furti, credo propterea, quòd quibus in rebus ipsi interesse non possumus; in his operæ nostræ uicaria fides amico-

rum

rum supponitur: quã qui lædit, oppugnat omnium commune præsidium, &, quantum in ipso est, disturbat uitæ societatem: non. n. possumus omnia per nos agere: alius in alia est re magis utilis: iccirco amicitiæ cõparantur, ut cõmune commodum mutuis officijs gubernetur. quid recipis mandatũ, si aut neglecturus, aut ad tuum cõmodum conuersurus es? cur mihi te offers, ac meis cõmodis officio simulato officis, et obstas? recede de medio, per aliũ transigam. suscipis onus officij, quod te putas sustinere posse: quod minime uidetur graue ijs, qui minime ipsi leues sunt. ergo iccirco turpis hæc culpa est, quòd duas res sanctissimas uiolat, amicitiã, & fidem. nã neque mãdat quisquã ferè, nisi amico: neque credit, nisi ei, quẽ fidelem putat. perditissimi est igitur hominis simul & amicitiã dissoluere, et fallere eũ, qui læsus nõ esset, nisi credidisset. ita ne est? in minimis rebus, qui mandatum neglexerit, turpissimo iudicio condẽnetur necesse est: in re tanta, cũ is, cui fama mortui, fortunæ uiui cõmendatæ sunt, atque concreditæ, ignominia mortuũ affecerit, is inter honestos homines, atq; adeo inter uiuos numerabitur? in minimis
* priuatisq; rebus etiam negligentia in crimẽ mandati iudiciumq; infamia reuocatur, propterea quòd, si recte fiat, illũ negligere oporteat, qui mãdarit, nõ illũ, qui mandatũ receperit: in re tanta, quæ publice gesta, atque commissa sit, qui non negligentia priuatũ aliquod cõmodum læserit; sed perfidia, legationis ipsius cerimoniã polluerit, maculaq; affecerit; qua is tandem pœna afficietur? aut quo iudicio dãnabitur? si hanc ei rẽ priuatim Sex. Roscius mandauisset, ut cũ Chrysogono transigeret, atque decideret; inq; eã rem fidem suã, si quid opus esse puta=

ret, interponeret: ille, qui sese facturum recepisset, nō ne, si ex eo negotio tantulū in rem suā cōuertisset, damnatus per arbitrū, & rem restitueret, et honestatē omnem amitteret? nunc non hanc ei rem Sex. Roscius mandauit: sed, id quod multo grauius est, ipse Sex. Roscius cum fama, uita, bonisq; omnibus à decurionibus publice Roscio mandatus est: & ex eo T. Roscius nō paulū nescio quid in rem suā conuertit, sed hunc funditus euertit bonis: ipse tria prædia sibi depactus est, uoluntatē decurionum ac municipū omniū tantidem, quanti fidem suam, fecit. uidete iam porrò cætera iudices, ut intelligatis fingi maleficiū nullū posse, quo iste sese non contaminarit. in rebus minoribus socium fallere turpissimū est, æqueq; turpe, atque illud, de quo ante dixi: neque iniuria, propterea quòd auxilium sibi se putat adiunxisse, qui cū altero rem cōmunicauit. ad cuius igitur fidē confugiet, cū per eius fidē læditur, cui se cōmiserit? atqui ea sunt animaduertēda peccata maxime, quæ difficillime præcauētur. tecti esse ad alienos possumus: intimi multa apertiora uideant necesse est: sociū uero cauere qui possumus? quē etiam si metuimus, ius officij lædimus. recte igitur maiores eum, qui sociū fefellisset, in uirorum bonorum numero nō putarūt haberi oportere. at uero T. Roscius nō unū rei pecuniariæ sociū fefellit (quod tametsi graue est, tamen aliquo modo posse ferri uidetur) uerū nouem homines honestissimos, eiusdem muneris, legationis, officij, mādatorumq; socios induxit, decepit, destituit, aduersarijs tradidit, omni fraude & perfidia fefellit. qui de eius scelere suspicari nihil potuerunt, sociū officij metuere nō debuerunt: eius malitiam nō uiderunt, oratio-

ni uanæ crediderũt. itaque nũc illi homines honeſtiſſimi
propter iſtius inſidias parũ putãtur cauti, prouidiq́; fuiſ=
ſe. iſte, qui initio proditor fuit, deinde perfuga, qui primo
ſociorũ conſilia aduerſarijs enũciauit, deinde ſocietatẽ cũ
ipſis aduerſarijs coijt; terret etiam nos, ac minatur, tribus
prædijs, hoc eſt præmijs ſceleris, ornatus. in eiuſmodi uita
iudices, in his tot tantisq́; flagitijs hoc quoque maleficiũ,
de quo iudicium eſt, reperietis. etenim quærere ita debe=
tis: ubi multa auare, multa audacter, multa improbe,
multa perfidioſe facta uidetis, ibi ſcelus quoque latere in
ter illa tot flagitia putatote. tametſi hoc quidẽ minime
latet, quod ita promptũ, & propoſitũ eſt, ut non ex illis
maleficijs, quæ in illo conſtat eſſe, hoc intelligatur; uerũ
ex hoc, etiam ſi quod illorũ forte dubitabitur, conuinca
tur. quid tandẽ quæſo iudices? nũ aut ille laniſta omni=
no iam à gladijs receſſiſſe uidetur, aut is diſcipulus ma=
giſtro tantulũ de arte cõcedere? par eſt auaritia, ſimilis
improbitas, eadem impudentia, gemina audacia: etenim
quoniam fidem magiſtri cognoſtis, cognoſcite nunc diſci
puli æquitatem. dixi iam antea, ſæpe numero poſtulatos
eſſe ab iſtis duos ſeruos in quæſtionem: tu ſemper T. Ro=
ſci recuſaſti. quæro abs te, ij ne, qui poſtulabant, indigni
erant, qui impetrarent; an iſte non commouebat, pro
quo poſtulabãt? an res ipſa tibi iniqua uidebatur? poſtu
labant homines nobiliſſimi, atque integerrimi noſtræ ci=
uitatis, quos iam antea nominaui: qui ita uixerunt, ta=
lesq́; à populo R. putantur, ut, quidquid dicerent, nemo
eſſet, qui non æquum putaret. poſtulabant autem pro
homine miſerrimo, atque infeliciſſimo, qui uel ipſe ſe=
ſe in cruciatum dari cuperet, dum de patris morte

F ij

quæreretur. res porrò abs te eiusmodi postulabatur, ut nihil interesset, utrum eam rem recusares, an de maleficio confiterere. quæ cū ita sint, quæro abs te, quā ob causam recusaris. cū occiditur Sex. Roscius, ibidem fuerūt. seruos ipsos, quod ad me attinet, neque arguo, neque purgo. quòd à uobis hoc pugnari uideo, ne in quæstionem dentur, suspiciosum est: quòd uero apud uos ipsos in honore tanto sunt, profecto necesse est, sciant aliquid, quod si dixerint, perniciosum uobis futurū sit. in dominos quæri de seruis, iniquū est. an ne quæritur? Sex. enim Roscius reus est: neque. n. cū de hoc quæritur, uos dominos esse dicitis. cū Chrysogono sunt. ita credo: literis eorū, et urbanitate Chrysogonus ducitur, ut inter suos omniū deliciarū atque omniū artium puerulos, ex tot elegantissimis familijs lectos, uelit hos uersari, homines penè operarios ex Amerina disciplina patrisfamiliæ rusticani. non est ita profecto iudices, non est uerisimile, ut Chrysogonus horū literas adamarit, aut humanitatē; non, ut rei familiaris negotio diligentiā cognorit eorū, et fidem. est quiddam, quod occultatur: quod quo studiosius ab ipsis opprimitur, & absconditur, eo magis eminet, & apparet. quid igitur? Chrysogonus sui maleficij occultandi causa quæstionē de his haberi nō uult? minime iudices. nō in omnes arbitror omnia cōuenire. ego in Chrysogono, quod ad me attinet, nihil eiusmodi suspicor, neq; hoc mihi nunc primū in mentē uenit dicere. meministis me ita distribuisse initio causam; in crimē, cuius tota argumētatio permissa Erutio est; et in audaciā, cuius partes Roscijs impositæ sunt. quidquid maleficij, sceleris, cædis erit, propriū id Rosciorū esse debebit. nimiam gratiā po-

tentiamq; Chrysogoni dicimus & nobis obstare, et perferri nullo modo posse, & à uobis, quoniã potestas data est, nõ modo infirmari, uerũ etiã uindicari oportere. ego sic existimo; qui quæri uelit ex ijs, quos constat, cũ cædes facta sit, affuisse, eũ cupere uerũ inuenire; qui recuset, eũ profecto, tametsi uerbo non audet, tamen re ipsa de maleficio suo confiteri. dixi initio iudices, nolle me plura de istorũ scelere dicere, quàm causa postularet, ac necessitas ipsa cogeret: nã et multæ res afferri possunt, et unaquæque earũ multis cũ argumẽtis dici potest. uerũ ego, quod inuitus ac necessario facio, neq; diu, neq; diligẽter facere possum. quæ præteriri nullo modo poterant, ea leuiter iudices attigi. quæ posita sunt in suspicionibus, de quibus si cœpero dicere, pluribus uerbis sit disserendũ; ea uestris ingenijs coniecturæq; cõmitto. Venio nũc ad illud nomen aureũ Chrisogoni: sub quo nomine tota societas statuitur: de quo iudices neq; quo modo dicã, neq; quo modo taceã, reperire possum: si. n. taceo, uel maximã partẽ relinquo: si autẽ dico, uereor ne nõ ille solus, id quod ad me nihil attinet, sed alij quoque plures læsos se esse putẽt: tametsi ita res se habet, ut mihi in cõmunẽ causam sectorũ dicendũ nihil magnopere uideatur: hæc. n. causa noua profecto & singularis est. bonorũ Sex. Roscij emptor est Chrysogonus. primum hoc uideamus, eius hominis bona qua ratione uenierũt, aut quo modo uenire potuerunt. atq; hoc nõ ita quærã iudices, ut id dicã, esse indignũ hominis innocentis bona uenisse: si. n. hæc audiẽtur, ac libere dicẽtur, nõ fuit tantus homo Sex. Roscius in ciuitate, ut de eo potissimũ conqueramur. uerum ego hoc quæro: qui potuerunt ista ipsa lege, quæ de proscri-

ptione est, siue Valeria est, siue Cornelia (nõ. n. noui, nec scio) uerum ista ipsa lege bona Sex. Roscij uenire qui potuerunt? scriptũ. n. ita dicunt esse, ut eorũ bona uene࿁t, qui proscripti sunt: quo in numero Sex. Roscius non est: aut eorum, qui in aduersariorũ præsidijs occisi sunt. dũ præsidia ulla fuerunt, in Syllæ præsidijs fuit. postea quam ab armis recesserunt, in summo otio rediens à cœna Romæ occisus est. si lege, bona quoq; lege uenisse fateor. sin autem cõstat contra omnes non modo ueteres leges, uerũ etiã nouas occisum esse: bona quo iure, aut quo modo, aut qua lege uenierint, quæro. in quẽ hoc dicam, quæris Eruti? non in eum, quem uis, & putas: nam Syllam & oratio mea ab initio, & ipsius eximia uirtus omni tempore purgauit. ego hæc omnia Chrysogonum fecisse dico, ut ementiretur, ut malũ ciuem Rosciũ fuisse fingeret, ut eum apud aduersarios occisum esse diceret, ut his de rebus à legatis Amerinorum doceri L. Syllam passus nõ sit. deniq; etiam illud suspicor, omnino hæc bona non uenisse: id quod postea, si per uos iudices licitum erit, aperietur: opinor. n. esse in lege, quam ad diem proscriptiones, uenditionesq; fiant, nimirũ ad Cal. Iun. aliquot post menses & homo occisus est, et bona uenisse dicuntur. profecto aut hæc bona in tabulas publicas nullas redierunt, nosq; ab isto nebulone facetius eludimur, quàm putamus: aut, si redierunt, tabulæ publicæ corruptæ aliqua ratione sunt: nam lege quidẽ bona uenire nõ potuisse cõstat. intelligo, me ante tẽpus iudices hæc scrutari, & propemodum errare, qui, cũ capiti Sex. Roscij mederi debeam, reduuiam curem: non. n. laborat de pecunia, non ullius rationem sui cõmodi ducit: facile ege

statẽ suam se laturũ putat, si hac indigna suspicione, et ficto crimine liberatus sit. uerum quæso à uobis iudices, ut hæc pauca, quæ restant, ita audiatis, ut partim me dicere pro me ipso putetis, partim pro Sex. Roscio: quæ. n. mihi ipsi indigna & intolerabilia uidẽtur, quæq; ad omnes, nisi prouidemus, arbitror pertinere; ea pro me ipso, ex animi mei sensu ac dolore pronũcio: quæ ad huius uitæ casum, causamq; pertineãt, & quid hic pro se dici uelit, & qua cõditione cõtentus sit, iam in extrema oratione nostra iudices audietis. Ego hæc à Chrysogono mea sponte remoto Sex. Roscio quæro: primum, quare ciuis optimi bona uenierint: deinde, quare hominis eius, qui neq; apud aduersarios occisus est, bona uenierint, cũ in eos solos lex scripta sit: deinde, quare aliquãdo post eã diẽ uenierint, quæ dies in lege præfinita est: deinde, cur tantulo uenierint. quæ omnia si, quemadmodum solent liberti nequam, et improbi facere, in patronũ suum uoluerit cõferre, nihil egerit: nemo est. n. qui nesciat, propter magnitudinẽ rerũ multa multos partim cõniuẽte, partim imprudente L. Sylla cõmisisse. placet igitur in his rebus aliquid imprudentia præteriri? nõ placet iudices, sed necesse est. etenim si Iupiter Optimus Maximus, cuius nutu & arbitrio cœlum, terra, mariaq; regũtur, sæpeuẽtis uehemẽtioribus, aut immoderatis tẽpestatibus, aut nimio calore, aut intolerabili frigore hominibus nocuit, urbes deleuit, fruges perdidit, quorũ nihil pernicie causa diuino cõsilio, sed ui ipsa, & magnitudine rerum factum putamus; at contra, cõmoda, quibus utimur; lucemq;, qua fruimur; spiritũq;, quẽ ducimus, ab eo nobis dari, atq; impertiri uidemus: quid miramur, L. Syllã,

cum ſolus Remp. regeret, orbemq; terrarum guberna-ret, imperijq; maieſtatem, quam armis receperat, legibus confirmaret, aliqua animaduertere non potuiſſe? niſi hoc mirum eſt, quod uis diuina aſſequi non poſſit, ſi id mens humana adepta non ſit. uerum ut hæc miſſa fa-ciam, quæ iam facta ſunt: ex ijs, quæ nunc maxime fiunt, non ne quiuis poteſt intelligere, omnium archite-ctum, & machinatorem unum eſſe Chryſogonum, qui Sex. Roſcij nomen deferendum curauit? hoc iudicium, cuius honoris cauſa accuſare ſe dixit Erutius.

deſunt non pauca.

aptam, et ratione diſpoſitam ſe habere exiſtimāt, qui in Salētinis aut in Brutijs habēt, unde uix ter in anno au dire nuncium poſſunt. alter tibi deſcendit de Palatio, et ædibus ſuis: habet animi relaxādi cauſa rus amœnum & ſuburbanū, plura præterea prædia, neque tamen ul lum niſi præclarum & propinquum: domus referta ua ſis Corinthijs et Deliacis, in quibus eſt authepſa illa, quā tanto pretio nuper mercatus eſt, ut, qui prætereuntes pre tiū enumerari audiebant, fundū uenire arbitrarentur. quid præterea cælati argēti? quid ſtragulæ ueſtis? quid pictarū tabularū? quid ſignorū? quid marmoris apud illū putatis eſſe? tantū ſcilicet, quantū è multis ſplendi-diſq; familijs, in turba et rapinis coaceruari una in do-

mo potuit. familiã uero quantam, et quàm uarijs cũ artificijs habeat, quid ego dicam? mitto hasce artes uulgares, coquos, pistores, lecticarios: animi & aurium causa tot homines habẽt, ut quotidiano cantu uocũ, & neruorũ, et tibiarum, nocturnisq; cõuiuijs tota uicinitas personet. in hac uita iudices quos sumptus quotidianos, quas effusiones fieri putatis? quæ uero cõuiuia? honesta, credo, in eiusmodi domo. si domus hæc habẽda est potius, quàm officina nequitiæ, & diuersoriũ flagitiorũ omniũ. ipse uero quemadmodũ cõposito & delibuto capillo passim per forum uolitet cum magna caterua togatorũ, uidetis iudices; ut omnes despiciat, ut hominẽ præ se neminẽ putet, ut se solum beatũ, solum potẽtem putet. quæ uero efficiat, & quæ conetur, si uelim cõmemorare, uereor iudices, ne quis imperitior existimet me causam nobilitatis uictoriamq; uoluisse lædere. tametsi meo iure possum, si quid in hac parte mihi nõ placeat, uituperare: non. n. uereor, ne quis alienum me animũ habuisse à causa nobilitatis existimet. sciunt ij, qui me norunt, me pro illa tenui infirmaq; parte, posteaquã id, quod maxime uolui, fieri nõ potuit, ut cõponeretur; id maxime defendisse, ut ij uincerẽt, qui uicerunt: quis. n. erat, qui nõ uideret humilitatem cũ dignitate de amplitudine contendere? quo in certamine perditi ciuis erat nõ se ad eos iungere, quibus incolumibus, et domi dignitas, et foris auctoritas retineretur. quæ perfecta esse, & suum cuique honorẽ, et gradum redditum, gaudeo iudices, uehementerq; lætor: eaq; omnia deorũ uolũtate, studio populi R. consilio, et imperio, et felicitate L. Syllæ gesta esse intelligo. quòd animaduersum est in eos, qui cõtra omni ratione pugna-

runt: nō debeo reprehendere. quòd uiris fortibus, quorū opera eximia in rebus gerēdis extitit, honos habitus est: laudo. quæ ut fierent, iccirco pugnatū esse arbitror, meq́; in eo studio partium fuisse confiteor. sin autem id actū est, et iccirco arma sumpta sunt, ut homines postremi pecunijs alienis locupletarentur, & in fortunas uniuscuiusque impetū facerent, & id nō modo re prohibere nō licet, sed ne uerbis quidem uituperare: tum uero in isto bello nō recreatus, neque restitutus, sed subactus oppressusq́; populus R. est. uerū longe aliter est: nihil horū est iudices: nō modo nō lædetur causa nobilitatis, si istis hominibus resistetis, uerū etiam ornabitur: etenim qui hæc uituperare uolunt, Chrysogonū tantū posse queruntur: qui laudare uolunt, concessum ei non esse cōmemorant. ac iam nihil est, quod quisquā aut tam stultus, aut tam improbus sit, qui dicat: uellem quidem liceret, hoc dixissem: dicas licet. hoc fecissem: facias licet, nemo prohibet. hoc decreuissem: decerne, modo recte: omnes approbabūt. hoc iudicassem: laudabunt omnes, si recte et ordine iudicaris. dū necesse erat, resq́; ipsa cogebat, unus omnia poterat. qui posteaquā magistratus creauit, legesq́; cōstituit: sua cuiq; procuratio auctoritasq́; est restituta. quā si retinere uolunt ij, qui receperūt: in perpetuū poterunt obtinere. sin has cædes & rapinas, & hos tantos, tamq́; profusos sumptus aut facient, aut approbabunt: nolo in eos grauius quidquā ne ominis quidē causa dicere: unū hoc dico, nostri isti nobiles, nisi uigilantes, et boni, et fortes, & misericordes erunt, ijs hominibus, in quibus hæc erunt, ornamenta sua concedant necesse est. quapropter desinant aliquādo dicere, male aliquem locutum esse, si

quis uere ac libere locutus ſit: deſinant ſuam cauſam cũ Chryſogono cõmunicare: deſinãt, ſi ille læſus ſit, de ſe ali quid detractum arbitrari: uideant, ne turpe miſerumq; ſit, eos, qui equeſtrem ſplendorẽ pati non potuerunt, ſer= ui nequiſſimi dominationẽ ferre poſſe. quæ quidẽ domi natio iudices in aliјs rebus antea uerſabatur; nunc uero quã uiam munitet, quò iter affectet, uidetis: ad fidẽ, ad iuſiurandũ, ad iudicia ueſtra, ad id, quod ſolum propè in ciuitate ſincerum, ſanctumq; reſtat. hic ne etiam ſeſe putat aliquid poſſe Chryſogonus? hic etiã potẽs eſſe uult? ò rem miſeram, atq; acerbam. neq; mehercules hoc indi gne fero, quòd uerear, ne quid poſſit: uerum, quòd auſus eſt, quòd ſperauit ſeſe apud tales uiros aliquid ad perni ciem poſſe innocẽtis, id ipſum queror. icc irco ne experre cta nobilitas, armis, atq; ferro Remp. recuperauit, ut ad libidinem ſuam liberti ſeruuliq; nobiliũ, bona, fortunas ueſtras, noſtraſq; uexare poſſent? ſi id actũ eſt, fateor me erraſſe, qui hoc maluerim: fateor inſaniſſe, qui cum illis ſenſerim: tametſi inermis iudices ſenſi. ſin autem uicto= ria nobiliũ ornamento, atq; emolumento Reip. populoq; R. debet eſſe: tum uero optimo, & nobiliſſimo cuique meam orationẽ gratiſſimam eſſe oportet. quòd ſi quis eſt, qui & ſe, & cauſam lædi putet, cum Chryſogonus uituperetur: is cauſam ignorat, ſe ipſum propè non no= uit: cauſa enim ſplendidior fiet, ſi nequiſſimo cuique re ſiſtetur: ille improbiſſimus Chryſogoni fautor, qui ſibi cum illo rationem communicatam putat, læditur, cum ab hoc ſplendore cauſæ ſeparatur. uerum hæc omnis o= ratio, ut iam ante dixi, mea eſt: qua me uti Reſp. & dolor meus, & iſtorum iniuria coegit. ſed Roſcius ho=

rum nihil indignum putat: neminem accusat: nihil de suo patrimonio queritur: putat homo imperitus moru, agricola, & rusticus, ista omnia, quæ uos per Syllam gesta esse dicitis, more, lege, iure gentiũ facta: culpa liberatus, & crimine nefario solutus, cupit à uobis discedere: si hac indigna suspicione careat, animo æquo se carere suis omnibus cõmodis dicit: rogat, oratq; te Chrysogone, si nihil de patris fortunis amplissimis in suam rem conuertit, si nulla in re te fraudauit, si tibi optima fide sua omnia concessit, adnumerauit, appendit, si uestitum, quo ipse tectus erat, annulumq; dedit, os suum tibi tradidit, si ex omnibus rebus se ipsum nudum, neque præterea quid quã, excepit; ut sibi per te liceat innocẽti amicorũ opibus uitã in egestate degere. prædia mea tu possides: ego aliena misericordia uiuo. cõcedo; et quòd animus æquus est, et quia necesse est. mea domus tibi patet, mihi clausa est. fero. familia mea maxima uteris: ego seruũ habeo nullũ. patior, et ferendũ puto. quid uis amplius? quid insequeris? quid oppugnas? qua in re tuã uoluntatem lædi à me putas? ubi tuis cõmodis officio? quid tibi obsto? si spoliorum causa uis hominem occidere, spoliasti. quid quæris amplius? si inimicitiarum, quæ sunt tibi inimicitiæ cũ eo, cuius antea prædia possedisti, quàm ipsum cognosti? sin metuis: ab eo ne aliquid metuis, quẽ uides ipsum ab sese tam atrocẽ iniuriã propulsare nõ posse? sin quòd bona, quæ Roscij fuerũt, tua facta sunt, iccirco hunc illius filiũ studes perdere: nõ ne ostendis id te uereri, quod præter cæteros tu metuere nõ debeas, ne quando liberis proscriptorum bona patria reddantur? facis iniuriã Chrysogone, si maiorem spem emptionis tuæ in huius exitio po

nis, quã in ijs rebus, quas L. Sylla geſſit. quòd ſi tibi cau
ſa nulla eſt, cur hũc miſerũ tãta calamitate affici uelis;
ſi tibi omnia ſua præter animã tradidit, nec ſibi quidquã
paternũ, ne monumẽti quidẽ cauſa, reſeruauit: per deos
immortales, quæ iſta tanta crudelitas eſt? quæ tam fera
immaniſq; natura? quis unquã prædo fuit tã nefarius,
quis pirata tam barbarus, ut, cum integram prædã ſine
ſanguine habere poſſet, cruenta ſpolia detrahere mallet?
ſcis hũc nihil habere, nihil audere, nihil poſſe, nihil unquã
cõtra rẽ tuã cogitaſſe: et tamẽ oppugnas eũ: quẽ neque
metuere potes, neque odiſſe debes, nec quidquã habere iã
reliqui uides, quod ei detrahere poſſis: niſi hoc indignũ
putas, quòd ueſtitũ ſedere in iudicio uides, quẽ tu è patri
monio tanquã è naufragio nudũ expuliſti. quaſi uero
neſcias hunc & ali, & ueſtiri à Cæcilia Balearici filia,
Nepotis ſorore, ſpectatiſſima fœmina: quæ cũ patrẽ cla=
riſſimũ, ampliſſimos patruos, ornatiſſimum fratrẽ habe=
ret, tamen, cũ eſſet mulier, uirtute perfecit, ut, quãto ho=
nore ipſa ex illorũ dignitate afficeretur, non minora illis
ornamẽta ex ſua laude redderet. an quòd diligenter de
fenditur, id tibi indignũ facinus uidetur? mihi crede, ſi
pro patris eius hoſpitijs, et gratia uellẽt oẽs huius hoſpi=
tes adeſſe, et auderẽt libere defendere, ſatis copioſe defen
deretur: ſin aũt pro magnitudine iniuriæ, proq; eo, quòd
ſumma Reip. in huius periculo tentatur, hæc omnes uin
dicarent, conſiſtere mehercule uobis iſto in loco non lice=
ret. nunc ita defenditur, non ſanè ut moleſte ferre ad=
uerſarij debeant, neque ut ſe potentia ſuperari putent.
quæ domi gerenda ſunt, ea per Cæciliam tranſiguntur.
fori iudicijq; rationem Meſſala, ut uidetis iudices, ſuſce=

pit. qui si iam satis ætatis atque roboris haberet, ipse pro Sex. Roscio diceret. quoniã ad dicendũ impedimento est ætas, et pudor, qui ornat ætatẽ; causã mihi tradidit, quẽ sua causa cupere ac debere intelligebat. ipse assiduitate, consilio, auctoritate, diligentia perfecit, ut Sex. Roscij uita erepta de manibus sectorũ, sententijs iudicũ permitteretur. nimirũ iudices pro hac nobilitate pars maxima ciuitatis in armis fuit: hæc acta res est, uti nobiles restituerentur in ciuitatẽ, qui hoc facerẽt, quod facere Messalã uidetis, qui caput innocẽtis defenderent, qui iniuriæ resisterent, qui, quantum possent, in salute alterius, quã in exitio, mallent ostendere. quod si omnes, qui eodẽ loco nati sunt, facerent: & Resp. ex illis, et ipsi ex inuidia minus laborarẽt. uerũ si à Chrysogono iudices nõ impetramus, ut pecunia nostra contentus sit, uitã ne petat; si ille adduci non potest, ut, cũ ademerit nobis omnia, quæ nostra erant propria, ne lucẽ quoque hanc, quæ cõmunis est, eripere cupiat; si nõ satis habet auaritiã suã pecunia explere, nisi etiam crudelitate sanguinis perlitus sit: unũ perfugiũ iudices, una spes reliqua est Sex. Roscio, eadem quæ Reip. uestra pristina bonitas, & misericordia. quæ si manet, salui etiam nunc esse possumus. sin ea crudelitas, quæ hoc tẽpore in Rep. uersata est, uestros quoque animos, id quod fieri profecto non potest, duriores acerbioresq; reddidit: actum est iudices: inter feras satius est ætatem degere, quàm in hac tanta immanitate uersari. ad eam ne rem uos reseruati estis, ad eam ne rem delecti, ut eos condemnaretis, quos sectores, ac sicarij iugulare non potuissent? solent hoc boni Imperatores facere, cũ prælium committunt, ut in eo loco, quo fugam

hostium fore arbitrentur, milites collocent, in quos, si qui ex acie fugerint, de improuiso incidant. nimirum similiter arbitrantur isti bonorum emptores, uos hic tales uiros sedere, qui excipiatis eos, qui de suis manibus effugerint. dij prohibeãt iudices, ut hoc, quod maiores consiliũ publicum uocari uoluerunt, præsidium sectorum existimetur. an uero iudices uos nõ intelligitis, nihil aliud agi, nisi ut proscriptorum liberi quauis ratione tollantur? et eius rei initiũ in uestro iureiurando, atque in Sex. Roscij periculo quæri? dubiũ est, ad quem maleficium pertineat, cum uideatis ex altera parte sectorem, inimicũ, sicarium, eundemq; accusatorẽ hoc tempore; ex altera egentem, probatum suis filium, in quo non modo culpa nulla, sed ne suspicio quidẽ potuit consistere? nunquid hic aliud uidetis obstare Roscio, nisi quòd patris bona uenierunt? quòd si id uos suscipitis, & eadem in re operam uestram profitemini; si iccirco sedetis, ut ad uos adducantur eorum liberi, quorum bona uenierunt: cauete per deos immortales iudices, ne noua, & multo crudelior per uos proscriptio instaurata esse uideatur. illam priorem, quæ facta est in eos, qui arma capere potuerunt, tamen senatus suscipere noluit, ne quid acrius, quàm more maiorum comparatum est, publico consilio factum uideretur. hanc uero, quæ ad eorum liberos, atque infantium puerorum incunabula pertinet, nisi hoc iudicio à uobis reijcitis, & aspernamini: uidete per deos immortales, quem in locum Remp. peruenturam putetis. homines sapientes, & ista auctoritate, & potestate præditos, qua uos estis, ex quibus rebus maxime Rep. laborat, ijs maxime mederi conuenit.

uestrum nemo est, quin intelligat populum R. qui quondam in hostes lenissimus existimabatur, hoc tempore domestica crudelitate laborare. hanc tollite ex ciuitate iudices: hanc pati nolite diutius in hac Rep. uersari: quæ non modo id habet in se mali, quòd tot ciues atrocissime sustulit; uerum etiam hominibus lenissimis ademit misericordiam consuetudine incommodorum: nam cum omnibus horis aliquid atrociter fieri uidemus, aut audimus, etiam qui natura mitissimi sumus, assiduitate molestiarum sensum omnem humanitatis ex animis amittimus.

Desit fortasse quippiam.

PRO Q. ROSCIO COMOEDO: ORATIO III.

Multa, quæ desunt, quærenda.

malitiam naturæ, crederetur. is scilicet uir optimus, & singulari fide præditus, qui suo iudicio tabulis suis testibus uti conatur. solent ferè dicere qui per tabulas hominis honesti pecuniam expensam tulerunt: ego ne talem uirum corrumpere potui, ut mea causa falsum in codicē referret? expecto, quàm mox Cherea hac oratione utatur. ego ne hanc manum plenam perfidiæ, & hos digitos meos impellere potui, ut falsum perscriberent nomen? quòd si ille suas proferet tabulas, proferet suas quoque Roscius. erit in illius tabulis hoc nomen: at in huius nō erit. cur potius illius, quā huius credetur? scripsisset ille, si nō iussu huius expēsum tulisset? nō scripsisset hic, quod sibi expensum ferri iussisset? nā quēadmodum turpe est scribere, quod non debeatur: sic improbū est nō referre, quod debeas: æque enim tabulæ condemnantur eius, qui uerum non retulit; et eius, qui falsum perscripsit. sed ego copia et facultate causæ confisus, uide, quò progrediar. si tabulas C. Fannius accepti & expensi profert suas, in suam rem, suo arbitratu scriptas: quo minus secundum illum iudicetis, non recuso. quis hoc frater fratri, quis parens filio tribuit, ut, quodcūque

retulisset, id ratum haberet? ratũ habebit Roscius, profer. quod tibi fuerit persuasum, huic erit persuasum: quod tibi fuerit probatum, huic erit probatum. paulo ante à M. Perpenna P. Saturi tabulas poscebamus, nũc tuas C. Fanni Cherea solius flagitamus: et quo minus secundũ eas lis detur, nõ recusamus. quid ita non profers? nõ conficit tabulas? immo diligentissime. nõ refert parua nomina in codices? immo oẽs summas. leue, et tenue hoc nomẽ HS CCCIↃↃↃ sunt? quo modo tibi tanta pecunia extraordinaria iacet? quo modo HS CCCIↃↃↃ in codice accepti et expensi non sunt? prò dij immortales, esse ne quenquam tanta audacia præditũ, qui, quod nomen referre in tabulas timeat, id petere audeat? quod in codicẽ iniuratus referre noluit, id iurare in litẽ non dubitet? quod sibi probare nõ possit, id persuadere alteri conetur? nimiũ cito ait me indignari de tabulis: non habere se hoc nomen in codice accepti et expensi relatũ cõfitetur, sed in aduersarijs patere cõtendit. usque eò ne te diligis, et magnifice circunspicis, ut pecuniam non ex tuis tabulis, sed aduersarijs petas? suũ codicem testis loco recitare, arrogantiæ est: suarum perscriptionum, & liturarũ aduersaria proferre, non amentia est? quòd si eandem uim, diligentiã, auctoritatemq; habent aduersaria, quam tabulæ: quid attinet codicem instituere, conscribere? ordinẽ conseruare? memoriæ tradere literarũ uetustatẽ? sed si, quòd aduersarijs nihil credimus, iccirco codicẽ scribere instituimus: quod etiam apud omnes leue & infirmum est, id apud iudicem graue et sanctum esse ducetur? quid est, quòd negligenter scribamus aduersaria? quid est, quòd diligẽter conficiamus tabulas? qua

de cauſa? quia hæc ſunt menſtrua, illæ ſunt æternæ: hæc delentur ſtatim, illæ ſeruantur ſancte: hæc parui temporis memoriam, illæ perpetuæ exiſtimationis fidem & religionem amplectuntur: hæc ſunt deiecta, illæ in ordinē confectæ. itaque aduerſaria in iudicium protulit nemo: codicem protulit, tabulas recitauit. tu C. Piſo, tali fide, uirtute, grauitate, auctoritate ornatus, ex aduerſarijs pecuniā petere non auderes. ego, quæ clara ſunt conſuetudine, diutius dicere non debeo: illud uero, quod ad rem uehementer pertinet, quæro: quàm pridem hoc nomen Fanni in aduerſaria retuliſti? erubeſcit: quid reſpondeat, neſcit: quid fingat extēplo, non habet. ſunt duo menſes iam, dices: tamen in codicem acceptum & expenſum referri debuit. amplius ſunt ſex menſes: cur tandiu iacet hoc nomē in aduerſarijs? quid, ſi tandem amplius triennium eſt? quo modo, cum omnes, qui tabulas conficiant, menſtruas penè rationes in tabulas transferant, tu hoc nomen triennium amplius in aduerſarijs iacere pateris? utrum cætera nomina in codicem accepti & expenſi digeſta habes, an non? ſi non, quo modo tabulas conficis? ſi etiam: quamobrem, cum cætera nomina in ordinem referebas, hoc nomen triennio amplius, quod erat in primis magnum, in aduerſarijs relinquebas? nolebas ſciri, debere tibi Roſcium: cur ſcribebas? rogatus eras, ne referres: cur in aduerſarijs ſcriptum habebas? ſed hæc quanquam firma eſſe uideo: tamen ipſe mihi ſatisfacere non poſſum, niſi à C. Fannio ipſo teſtimonium ſumo, hanc pecuniam ei non deberi. magnum eſt, quod conor: difficile eſt, quod polliceor: niſi eundem et aduerſarium,

& testem habuerit Roscius, nolo uincat. pecunia tibi debebatur certa, quæ nunc petitur per iudicē, in qua legitimæ partis sponsio facta est. hic tu si amplius HS nūmo petisti, quàm tibi debitum est: causam perdidisti: propterea quòd aliud est iudiciū, aliud est arbitrium. iudicium est pecuniæ certæ, arbitriū incertæ. ad iudicium hoc modo uenimus, ut totam litem aut obtineamus, aut amittamus. ad arbitrium hoc animo adimus, ut neque nihil, neque tantū, quantū postulauimus, cōsequamur. eius rei ipsa uerba formulæ testimonio sunt. quid est in iudicio? directum, asperum, simplex. si peteret HS IↃↃↃ dari: hic, nisi planū facit HS IↃↃↃ ad libellam sibi deberi, causam perdit. quid est in arbitrio? mite, moderatū, quātum æquius et melius sit dari. ille tamen confitetur plus se petere, quàm debeatur: sed satis superq; habere dicit, quod sibi ab arbitro tribuatur. itaque alter causæ confidit, alter diffidit. quæ cū ita sint, quæro abs te, quid ita de hac pecunia, de his ipsis HS IↃↃↃ, de tuarū tabularū fide compromissum feceris, arbitrū sumpseris, quantum æquius et melius sit dari repromitti ue, si pateret. quis in hanc rem fuit arbiter? utinā is quidem Romæ esset: Romæ est. iam utinā adesset in iudicio: adest. utinam sederet in consilio C. Pisonis: ipse C. Piso est. eundē ne tu arbitrum, et iudicē sumebas? eidem et infinitam largitionem remittebas, et eūdem in angustissimam formulam sponsionis concludebas? quis unquā ad arbitrū, quantum petijt, tantū abstulit? nemo: quantū. n. æquius esset sibi dari, petijt. de quo nomine ad arbitrum adisti, de eo ad iudicē uenisti. cæteri cū ad iudicem causam labefactari animaduertunt, ad arbitrum confugiunt: hic ab

arbitro ad iudicē uenire est ausus: qui cum de hac pecunia, de tabularū fide arbitrū sumpsit, indicauit sibi pecuniā nō deberi. iā duæ partes causæ sunt confectæ: adnumerasse sese negat: expensum tulisse nō dicit, cū tabulas nō recitat. reliquū est, ut stipulatū se esse dicat: præterea einm quēadmodū certam pecuniā petere possit, non reperio. stipulatus es? ubi? quo die? quo tēpore? quo præsente? quis spopondisse me dicit? nemo: hic ego si finem faciā dicendi, satis fidei & diligentiæ meæ, satis causæ & cōtrouersiæ, satis formulæ & sponsioni, satis etiā iudici fecisse uidear, cur secūdū Rosciū iudicari debeat. pecunia petita est certa, cū tertia parte sponsio facta est. hæc pecunia, necesse est, aut data, aut expensa lata, aut stipulata sit. datam non esse, Fānius cōfitetur: expēsam latā nō esse, codices Fānij confirmant: stipulatā non esse, taciturnitas testiū concedit. quid ergo est? quòd et reus is est, cui et pecunia leuissima, et existimatio sanctissima fuit semper; & iudex est is, quē nos nō minus bene de nobis existimare, quàm secundū nos iudicare uelimus; et aduocatio ea est, quā propter eximium splendorem, ut iudicem unum, uereri debeamus: perinde ac si in hāc formulā omnia iudicia legitima, omnia arbitria honoraria, omnia officia domestica conclusa, & comprehensa sint, perinde dicemus. illa superior fuit oratio necessaria, hæc erit uoluntaria: illa ad iudicem, hæc ad C. Pisonē: illa pro reo, hæc pro Roscio: illa uictoriæ, hæc bonæ existimationis causa comparata. pecuniam petis Fanni à Roscio, quā? dic audacter, & aperte: utrum, quæ tibi ex societate debeatur, an, quæ ex liberalitate huius promissa sit, & ostentata? quorum alterum est grauius, & odiosius: alterum

leuius, & facilius. quæ ex societate debeatur? quid ais? hoc iam non leuiter ferendũ est, neque negligẽter defendendũ: si qua. n. sunt priuata iudicia summæ existimationis, & penè dicam capitis, tria hæc sunt, fiduciæ, tutelæ, societatis: æque. n. perfidiosum & nefariũ est fidem frangere, quæ continet uitã; & pupillũ fraudare, qui in tutelam peruenit; & sociũ fallere, qui se in negotio coniunxit. quæ cũ ita sint: qui sit qui socium fraudarit, & fefellerit, cõsideremus: dabit. n. nobis iã tacite uita acta in alterutram partem firmum & graue testimonium. Q. Roscius? quid ais? non ne ut ignis in aquam cõiectus cõtinuo restinguitur, & refrigeratur: sic referuens falsum crimen in purissimam & castissimã uitam collatũ statim cócidit, & extinguitur? Roscius sociũ fraudauit? potest hoc homini huic hærere peccatũ? qui mediusfidius (audacter dico) plus fidei, quàm artis; plus ueritatis, quàm disciplinæ possidet in se: quẽ P. R. meliorẽ uirũ, quàm histrionem esse arbitratur: qui ita dignissimus est scena propter artificium, ut dignissimus sit curia propter abstinentiam. sed quid ego ineptus de Roscio apud Pisonem dico? ignotum hominem scilicet pluribus uerbis commẽdo. est ne quisquam omnium mortalium, de quo melius existimes tu? est ne quisquam, qui tibi purior, pudentior, humanior, officiosior, liberalior uideatur? quid tu Saturi, qui contra hunc uenis, existimas aliter? non ne, quotiescũque in causa in nomen huius incidisti, toties hunc & uirum bonum esse dixisti, & honoris causa appellasti? quod nemo nisi aut honestissimo, aut amicissimo facere consueuit. qua in re mihi ridicule es uisus esse inconstans, qui eundem & læderes, et laudares; & uirũ

optimum, & hominē improbiſſimū eſſe diceres. eundem tu & honoris cauſa appellabas, & uirum primariū eſſe dicebas, & ſociū fraudaſſe arguebas. ſed, ut opinor, laudem ueritati tribuebas; crimē gratiæ cōcedebas: de hoc, ut exiſtimabas, prædicabas; Chereæ arbitratu cauſam agebas. fraudauit Roſcius. eſt hoc quidem auribus, animiſq; hominū abſurdū. quid, ſi tādē aliquē timidū, dementē, diuitem, inertē nactus eſſet, qui experiri non poſſet? tamē incredibile eſſet. ueruntamen, quē fraudarit, uideamus. C. Fanniū Cheream Roſcius fraudauit. oro, atque obſecro, uos, qui noſtis, uitā inter ſe utriuſque conferte: qui nō noſtis, faciem utriuſque conſiderate. nonne ipſum caput, & ſupercilia illa penitus abraſa olere malitiam, & clamitare calliditatē uidentur? nō ne ab imis unguibus uſque ad uerticē ſummū, ſi quā coniecturā affert hominibus tacita corporis figura, ex fraude, fallacijs, mendacijs conſtare totus uidetur? qui iccirco capite & ſupercilijs ſemper eſt raſis, ne ullum pilum uiri boni habere dicatur. cuius perſonam præclare Roſcius in ſcena tractare conſueuit. neque tamen pro beneficio ei par gratia refertur: nam Ballionem illum improbiſſimum, & periuriſſimum lenonem cum agit, agit Cheream. perſona illa, lutulenta, impura, inuiſa, in huius moribus, natura, uitaq; eſt expreſſa. qui quamobrē Roſciū ſimilem ſui in fraude & malitia exiſtimarit, nihil uidetur: niſi forte, quòd præclare hunc imitari ſe in perſona lenonis animaduertit. quamobrem etiam atque etiam conſidera C. Piſo, quis quem fraudaſſe dicatur: Roſcius Fannium? quid eſt hoc? probus improbum, pudens impudentem, periurum caſtus, callidum imperitus, liberalis

auidum. incredibile est. quemadmodũ, si Fannius Rosciũ fraudasse diceretur, utrũque ex utriusque persona uerisimile uideretur, & Fanniũ per malitiã fecisse, et Rosciũ per imprudentiã deceptũ esse: sic, cũ Roscius Fãniũ fraudasse arguatur, utrũq; incredibile est, et Rosciũ quidquã per auaritiã appetisse, & Fanniũ quidquã per se bonitate amisisse. principia sunt huiusmodi: spectemus reliqua. HS IↃↃ'Ↄ Q. Roscius fraudauit Fanniũ, qua de causa? subridet Saturius ueterator, ut sibi uidetur. ait, propter ipsa HS IↃↃↃ. uideo: sed tamẽ, cur ipsa HS IↃↃↃ tam uehemẽter cõcupierit, quæro. nã tibi M. Perpenna, C. Piso certe tanti non fuisset, ut sociũ fraudaretis. Roscio cur tãti fuerit, causam requiro. egebat? immo locuples erat. debebat? immo in suis nũmis uersabatur. auarus erat? immo etiam ante, quàm locuples, semper liberalissimus munificentissimusq; fuit. prò deum hominumq; fidẽ, qui HS CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ quæstus facere noluit (nã certe HS CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ merere et potuit, & debuit, si potest Dionysia HS CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ merere) is per summam fraudem, & malitiã, & perfidiam HS IↃↃↃ appetiit? & illa fuit pecunia immanis, hæc paruula: illa honesta, hæc sordida: illa iucũda, hæc acerba: illa propria, hæc in causa, & in iudicio collocata. decem his annis proximis HS sexagies honestissime consequi potuit, noluit: laborẽ quæstus recepit, quæstũ laboris reiecit: populo R. adhuc seruire non destitit, sibi seruire iam pridem destitit. hoc tu unquã Fanni faceres? sed si hos quæstus recipere posses, non eodem tempore & gestum, & animam ageres? dic nunc te ab Roscio HS I Ↄ Ↄ Ↄ circunscriptum esse:

qui tantas, & tam infinitas pecunias non propter iner=
tiam laboris, sed propter magnificentiam liberalitatis re
pudiarit. quid ego nunc illa dicam, quæ uobis in mentẽ
uenire certo scio? fraudabat te in societate Roscius. sunt
iura, sunt formulæ de omnibus rebus cõstitutæ, ne quis
aut in genere iniuriæ, aut ratione actionis errare possit:
expressæ sunt. n. ex uniuscuiusq; damno, dolore, incómo
do, calamitate, iniuria publicæ à Prætore formulæ, ad
quas priuata lis accõmodatur. quæ cũ ita sint; cur nõ
arbitrium pro socio adegeris Q. Rosciũ, quæro. formu=
lã nõ noras? notissima erat. iudicio graui experiri nole=
bas? quid ita? propter familiaritatem ueterem? cur ergo
lædis? propter integritatẽ hominis? cur igitur insimulas?
propter magnitudinem criminis? ita ne uero, quem per
arbitrũ circumuenire nõ posses, cuius de ea re proprium
erat iudiciũ; hunc per iudicem condemnabis, cuius de ea
re nullũ est arbitriũ? quin tu hoc crimen aut obijce, ubi
licet agere: aut iacere noli, ubi non oportet. tametsi iam
hoc tuo testimonio crimen sublatũ est: nam quo tu tẽpo=
re illa formula uti noluisti, nihil hũc in societatem frau
dis fecisse ostẽdisti. fecit pactionem: num tabulas habet,
an nõ? si non habet, quẽadmodũ pactio est? si habet, cur
nõ nominas? dic nunc, Rosciũ abs te petisse, ut familiarẽ
suũ sumeres arbitrũ: non petijt. dic pactionem fecisse, ut
absolueretur: nõ pepigit. quære, quare sit absolutus: quòd
erat summa innocẽtia, & integritate. quid. n. factũ est?
uenisti domũ ultro Roscij: satisfecisti: quòd temere com=
misisses in iudiciũ ut denunciaret, rogasti ut ignosceret:
te affuturum negasti: deberi tibi ex societate nihil, clami
tasti. iudici hic denunciauit: absolutus est. tamen frau=

dis ac furti mentionem facere audes? perstat in impudentia: pactionem enim, inquit, mecum fecerat. iccirco uidelicet, ne condemnaretur? quid erat causæ, cur metueret ne cōdemnaretur? res erat manifesta: furtum erat apertum. cuius rei furtum factum erat? exorditur magna cū expectatione ueteris histrionis exponere societatem. Panurgus, inquit, fuit Fannij. is fuit ei cum Roscio cōmunis. hic primū questus est nō leuiter Saturius, communē factum esse gratis cū Roscio, qui pretio proprius fuisset Fannij. largitus est scilicet homo liberalis, & dissolutus, et bonitate affluens Fānius Roscio. sic puto. quoniā ille hic cōstitit paulisper, mihi quoq; necesse est paulum cōmorari. Panurgum tu Saturi propriū Fannij dicis fuisse: at ego totum Roscij fuisse cōtendo. quid erat enim Fannij? corpus: quid Roscij? disciplina. facies non erat, ars erat pretiosa. ex qua parte erat Fannij, nō erat HS IↃↃↃ: ex qua parte erat Roscij, amplius erat HS CCCIↃↃↃ. nemo enim illum ex trunco corporis spectabat, sed ex artificio comico æstimabat. nam illa membra merere per se nō amplius poterant duodecim æris: disciplina, quæ erat ab hoc tradita, locabat se non minus HS CCCIↃↃↃ. ò societatē captiosam & indignam: ubi alter HS IↃↃↃ, alter, CCCIↃↃↃ quod sit, in societatē affert. nisi iccirco moleste pateris, ꝙ HS IↃↃↃ tu ex arca proferebas, HS CCCIↃↃↃ ex disciplina et artificio Roscius promebat. quam enim rem, & expectationē, quod studium, & quem fauorem secum in scenam attulit Panurgus? quòd Roscij fuit discipulus. qui diligebant hūc, illi fauebant: qui admirabantur hunc, illum probabāt: qui denique huius nomen audierant, illum eruditum et

perfectum existimabant. sic est uulgus, ex ueritate pauca, ex opinione multa æstimat. quid sciret ille, perpauci animaduertebant: ubi didicisset, omnes quærebant: nihil ab hoc prauum & peruersum produci posse arbitrabantur. si ueniret ab Statilio, tametsi artificio Roscium superaret, aspicere nemo posset: nemo enim, sicut ex improbo patre probum filium nasci, sic ex pessimo histrione bonum comœdum fieri posse existimaret. quia ueniebat à Roscio, plus etiam scire, quàm sciebat, uidebatur. quod item nuper in Erote comœdo usu uenit: qui postea quàm è scena non modo sibilis, sed etiam conuitio explodebatur, sicut in aram confugit in huius domum, disciplinã, patrocinium, nomen. itaque perbreui tempore, qui ne in nouissimis quidẽ erat histrionibus, ad primos peruenit comœdos. quæ res extulit eum? una commendatio huius: qui tamen Panurgum illum non solum, ut Roscij discipulus fuisse diceretur, domum recepit, sed etiam summo cum labore, stomacho, miseriaq; erudijt: nam quo quisque est solertior, & ingeniosior, hoc docet iracundius, & laboriosius: quod enim ipse celeriter arripuit, id cum tarde percipi uidet, discruciatur. paulo longius oratio mea prouecta est hac de causa, ut conditionem societatis diligenter cognosceretis. quæ deinde consecuta? Panurgum, inquit, hunc seruum communem Q. Flauius Tarquiniensis quidam interfecit. in hanc rem, inquit, me cognitorem dedisti: lite contestata, iudicio damni iniuria constituto, tu sine me cũ Flauio decidisti: utrum pro dimidia parte, an pro tota societate? planius dicam: utrum pro me, an pro me, & pro te? pro me? potui. exemplo multorum licitum

eſt: iure fecerunt multi: nihil in ea re tibi iniuriæ feci: pete tu tuum: exige, & aufer quod debetur: ſuã quiſq; partem iuris poſſideat, et preſequatur. at enim tu tuum negotium geſſiſti bene: gere & tu tuum bene. magno tuam dimidiam partem decidiſti: magno & tu tuam partẽ decide. HS CCCIↃↃↃ tu abſtuliſti: ſi ſit hoc uero, HS CCCIↃↃↃ tu quoque aufer. ſed hanc deciſionẽ Roſcij, oratione, & opinione augere licet, re & ueritate mediocrem & tenuem eſſe inuenietis: accepit enim agrum temporibus ijs, cum iacerent pretia prædiorũ: qui ager neque uillã habuit, neque ex ulla parte fuit cultus: qui nunc multo pluris eſt, quàm tunc fuit: neque id eſt mirũ: tum enim propter Reip. calamitates omnium poſſeſſiones erant incertæ; nũc, deum immortalium benignitate, omnium fortunæ ſunt certæ: tum erat ager incultus ſine tecto, nunc eſt cultiſſimus cum optima uilla. ueruntamen, quoniã natura tam maleuolus es, nunquam iſta te moleſtia & cura liberabo. præclare ſuum negotiũ geſſit Roſcius, fundum fructuoſiſſimum abſtulit: quid ad te? tuam partem dimidiam, quemadmodũ uis, decide. uertit hic rationem, & id, quod probare non poteſt, fingere conatur. de tota re, inquit, decidiſti. ergo huc uniuerſa cauſa deducitur, utrum Roſcius cum Flauio de ſua parte, an de tota ſocietate fecerit pactionem. nam ego Roſcium, ſi quid cõmuni nomine tetigit, confiteor præſtare debere ſocietati. ſocietatis, non ſuas lites redemit, cum fundum à Flauio accepit. quid ita ſatis non dedit, amplius à ſe neminem petiturum? qui de ſua parte decidit, reliquis integram relinquit actionem. qui pro ſocijs tranſigit, ſatiſdat neminem eorũ poſtea petiturũ.

quid ita Flauio ſibi cauere non uenit in mentē? neſcie=
bat uidelicet Panurgum fuiſſe in ſocietate: ſciebat. ne=
ſciebat Fanniū Roſcio eſſe ſociū: præclare: nam iſte cum
eo litem cōteſtatam habebat. cur igitur decidit, et nō re=
ſtipulatur, neminē amplius petiturū? cur de fundo deci=
dit, & iudicio nō abſoluitur? cur tam imperite facit, ut
nec Roſciū ſtipulatione alliget, neque à Fannio iudicio ſe
abſoluat? eſt hoc primum & ex conditione iuris, & ex
conſuetudine cautionis grauiſſimū, & firmiſſimū argu=
mentū: quod ego pluribus uerbis amplecterer, ſi nō alia
certiora & clariora teſtimonia in cauſa haberē. & ne
forte me hoc fruſtra pollicitū eſſe prædices, te, te inquam
Fanni ab tuis ſubſellijs contra te teſtem ſuſcitabo. crimi=
natio tua quæ eſt? Roſcium cū Flauio pro ſocietate deci
diſſe: quo tēpore? abhinc annis XV. defenſio mea quæ
eſt? Roſciū pro ſua parte cū Flauio tranſegiſſe. repro=
mittis tu abhinc trienniū Roſcio. quid? recita iſtā reſti=
pulationē clarius: attende quæſo Piſo: Fanniū inuitū, et
huc atque illuc tergiuerſantē, teſtimoniū contra ſe dice=
re cogo. quid enim reſtipulatio clamat? QVOD À
FLAVIO ABSTVLERO, PARTEM
DIMIDIAM INDE ROSCIO ME SO
LVTVRVM SPONDEO. tua uox eſt Fan=
ni. quid tu auferre potes à Flauio, ſi Flauius nihil debet?
quid hic porrò nūc reſtipulatur, quod iāpridē ipſe exegit?
quid uero Flauius tibi daturus eſt, qui Roſcio omne,
quod debuit, diſſoluit? cur in re tā ueteri, in negotio tā
cōfecto, in ſocietate diſſoluta, noua hæc reſtipulatio in=
terponitur? quis eſt huius reſtipulationis ſcriptor? teſtis?
arbiter? quis? tu Piſo: tu. n. Q. Roſciū pro opera, pro la=

bore, quòd cognitor fuiſſet, quòd uadimonia obiſſet, roga=
ſti ut Fannio daret HS CCCIↃↃↃ hac cõditione, ut, ſi
quid ille exegiſſet à Flauio, partẽ eius dimidiam Roſcio
diſſolueret . ſatis ne iſta reſtipulatio dicere tibi uidetur
aperte, Roſciũ pro ſe decidiſſe? at enim forſitan hoc tibi
ueniat in mentẽ, repromiſiſſe Fanniũ Roſcio , ſi quid à
Flauio exegiſſet, eius partẽ dimidiã; ſed omnino exegiſſe
nihil. quid? tu nõ exitũ exactionis, ſed initiũ repromiſ=
ſionis ſpectare debes: neq;, ſi ille perſequi noluit, nõ, quod
in ſe fuit, iudicauit Roſcium ſuas, nõ ſocietatis lites rede
miſſe. quid, ſi tandem planum facio, poſt deciſionem ue
terem Roſcij, poſt repromiſſionem recentẽ hanc Fannij,
HS CCCIↃↃↃ Fannium à Q. Flauio Panurgi nomine
abſtuliſſe ? tamen diutius illudere uiri optimi exiſtima=
tioni Q. Roſcij audebit? paulo ante quærebam, id quod
uehementer ad rem pertinebat, qua de cauſa Flauius, cũ
de tota lite faceret pactionẽ, neque ſatis acciperet à Ro=
ſcio, neque iudicio abſolueretur à Fannio. nũc uero , id
quod mirũ et incredibile eſt, requiro, quamobrẽ, cũ de to
ta re decidiſſet cũ Roſcio, HS CCCIↃↃↃ ſeparatim Fã=
nio diſſoluit. hoc loco Saturi quid pares reſpõdere, ſcire
cupio; utrũ, omnino Fanniũ à Flauio HS CCCIↃↃↃ nõ
abſtuliſſe, an alio nomine, & alia de cauſa abſtuliſſe? ſi
alia de cauſa, quæ ratio tibi cũ eo interceſſerat ? nulla.
addictus erat tibi? non. fruſtra tempus cõtero: omnino,
inquit, HS CCCIↃↃↃ à Flauio nõ abſtulit neq; Panur=
gi nomine, neque cuiuſquã. ſi planũ facio, poſt hanc re=
centẽ ſtipulationẽ Roſcij HS CCCIↃↃↃ à Flauio te ab=
ſtuliſſe: nũquid cauſæ eſt, quin ab iudicio abeas turpiſſi=
me uictus? quo teſte igitur hoc planũ faciam? uenerat,

ut opinor, hæc res in iudicium? certe. quis erat petitor? Fannius. quis reus? Flauius. quis iudex? Cluuius. ex his unus mihi teſtis eſt producēdus, qui pecuniā datam dicat. quis eſt ex his grauiſſimus? ſine controuerſia, qui omniū iudicio cōprobatus eſt, iudex. quem igitur ex his tribus à me teſtē ſpectabis? petitorem? Fannius eſt: contra ſe nunquam teſtimonium dicet. reum? Flauius eſt: is iampridem eſt mortuus: ſi uiueret, uerba eius audiretis. iudicem? Cluuius eſt. quid is dicit? HS CCCIↃↃↃ Panurgi nomine Flauium Fannio diſſoluiſſe. quem tu ſi ex cenſu ſpectas, eques R. eſt: ſi ex uita, homo clariſſimus eſt: ſi ex te, iudicem ſumpſiſti: ſi ex ueritate, id, quod ſcire potuit et debuit, dixit. nega, nega nunc, equiti R. homini honeſto, iudici tuo credi oportere. circūſpicit, æſtuat, negat nos Cluuij teſtimonium recitaturos. recitabimus: erras: inani, & tenui ſpe te conſolaris. recita teſtimoniū T. Manilij, et C. Luſcij Ocreæ, duorū ſenatorum, hominum ornatiſſimorum, qui ex Cluuio audierunt. utrum dicis, Luſcio & Manilio, an & Cluuio non eſſe credendum? planius atque apertius dicā: utrū Luſcius et Manilius nihil de HS CCCIↃↃↃ ex Cluuio audierunt, an Cluuius falſum Luſcio & Manilio dixit? hoc ego loco, ſoluto & quieto ſum animo: &, quorſum recidat reſponſum tuum, non magnopere laboro: firmiſſimis enim, & ſanctiſſimis teſtimonijs uirorum optimorum cauſa Roſcij communita eſt. ſi iam tibi deliberatum eſt, quibus abroges fidem iuriſiurandi: reſponde. Manilio & Luſcio negas eſſe credendum? dic, aude. eſt tuæ contumaciæ, arrogantiæ, uitæq; uniuerſæ uox. quid expectas, quàm mox ego Luſcium & Manilium di-

cā ordine esse senatores, ætate grādes natu, natura sanctos et religiosos, copijs rei familiaris locupletes, et pecuniosos? nō faciā: nihil mihi detraham, cū illis exactæ ætatis seuerissime fructū, quē meruerunt, retribuā. magis mea adolescētia indiget illorū bona existimatione, quā illorū seuerissima senectus desiderat meā laudē. tibi uero Piso diu deliberandū, et cōcoquendū est, utrū potius Chereæ iniurato in sua lite, an Manilio et Luscio iuratis in alieno iudicio credas. Reliquū est, ut Cluuiū falsum dixisse Luscio & Manilio contendat. quod si facit, qua impudentia est? eū ne testē improbabit, quē iudicē probarit? ei negabit credi oportere, cui ipse crediderit? eius testis ad iudicē fidē infirmabit, cuius propter fidē et religionē iudicis testes cōparabat? quē ego si ferrē iudicē, refugere nō deberet: cū testē producā, reprehēdere audebit? dixit enim, inquit, iniuratus Luscio et Manilio. si diceret iuratus, crederes? at quid interest inter periurū, & mendacē? qui mētiri solet, peierare consueuit. quē ego, ut mentiatur, inducere possum; ut peieret, exorare facile potero: nā qui semel à ueritate deflexit, hic nō maiore religione ad periuriū, quā ad mēdaciū perduci consueuit: quis enim deprecatione deorū, nō cōscientiæ fide cōmouetur? propterea, quæ pœna ab dijs immortalibus periuro, hæc eadem mēdaci cōstituta est: nō. n. ex pactione uerborū, quibus iusiurandū cōprehēditur, sed ex perfidia & malitia, per quā insidiæ tēduntur alicui, dij immortales hominibus irasci, et succēsere cōsuerunt. at ego hoc ex contrario cōtendo. leuior esset auctoritas Cluuij, si diceret iuratus, quā nunc est, cū dicit iniuratus: tum enim forsitan improbis nimis cupidus uideretur, qui, qua de re

iudex

iudex fuisset, testis esset: nūc omnibus inimicis necesse est castissimus, & constantissimus esse uideatur, qui id, quod scit, familiaribus suis dicit. dic nunc, si potes, si res, si causa patitur, Cluuium esse mentitum. mentitus est Cluuius? ipsa mihi ueritas manum iniecit, & paulisper consistere, & commorari cogit. unde hoc totum ductum, & conflatum mendacium est? Roscius est uidelicet homo callidus & uersutus: hoc initio cogitare cœpit: quoniam Fannius à me petit HS IↃↃↃ, petam à C. Cluuio equite R. ornatissimo homine, ut mea causa mentiatur: dicat decisionem factā esse, quæ facta non est; HS CCCIↃↃↃ à Flauio data esse Fannio, quæ data non sunt. est hoc principium improbi animi, miseri ingenij, nullius consilij. quid deinde? posteaquam se præclare confirmauit, uenit ad Cluuium, quem hominem? leuem? immo grauissimum: mobilem? immo constantissimum: familiarem? immo alienissimum. hunc posteaquam salutauit, rogare cœpit, blande & concinne scilicet: mentire mea causa, uiris optimis tuis familiaribus præsentibus dic Flauium cum Fānio de Panurgo decidisse, qui nihil transegit: dic HS CCCIↃↃↃ dedisse, qui assem nullum dedit. quid ille? ego uero cupide & libenter mentiar tua causa: &, si quando me uis peierare, ut paululum tu compendij facias, paratum fore scito. non fuit causa, cur tantū laborem caperes, & ad me uenires: per nunc'um hoc, quod erat tam leue, transigere potuisti. prò deum hominumq; fidem: hoc aut Roscius unquā à Cluuio petijsset, si HS millies in iudicium haberet: aut Cluuius Roscio petenti concessisset, si uniuersæ prædæ particeps esset? uix mediusfidius tu Fanni à Ballione, aut aliquo eius simili

hoc postulare auderes, & impetrare posses: quod cum est ueritate falsum, tũ ratione quoque est incredibile. obliuiscor. n. Rosciũ & Cluuium uiros esse primarios: improbos, temporis causa esse fingo. falsum subornauit testem Roscius Cluuium: cur tam sero? cur, cum altera pensio soluenda esset, nõ tum, cum prima? nam iam antea HS IↃↃↃ dissoluerat. deinde, si iam persuasum erat Cluuio ut mentiretur: cur potius HS CCCIↃↃↃ, q̃ CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ, data dixit Fannio à Flauio, cũ ex restipulatione pars eius dimidia Roscij esset? iam intelligis C. Piso, sibi soli, societati nihil Roscium petisse. hoc cum sentit Saturius esse apertum, resistere, & repugnare contra ueritatem nõ audet: aliud fraudis & insidiarum in eodem uestigio diuerticulum reperit. petisse, inquit, suam partem Roscium à Flauio cõfiteor: uacuã, & integram reliquisse Fãnij, concedo: sed quod sibi exegit, id cõmune societatis factum esse cõtendo. quo nihil captiosius, neque indignius potest dici. quæro. n. potuerit ne Roscius ex societate suam partem petere, nec ne? si nõ potuit, quẽadmodum abstulit? si potuit, quẽadmodum non sibi exegit? nam quod sibi petitur, certe alteri nõ exigitur. an ita est? si, quod uniuersæ societatis fuisset, petisset: quod tũ exactũ esset, æqualiter omnes partirentur. nunc cum petierit quod suæ partis esset: nõ, quod tum abstulit, soli sibi exegit? quid interest inter eum qui per se litigat, & qui cognitor est datus? qui per se litem contestatur, sibi soli petit. alteri nemo potest, nisi qui cognitor est factus. ita ne uero? cognitor si fuisset tuus; quod uicisset iudicio, ferres tuum: suo nomine petijt; quod abstulit, tibi, non sibi exegit? quod si quisquam petere potest alte=

ri,qui cognitor non eſt factus : quæro,quid ita,cum Panurgus eſſet interfectus, & lis conteſtata cum Flauio damni iniuria eſſet, tu in eam litem cognitor Roſcij ſis factus? cum præſertim ex tua oratione, quodcunque tibi peteres,huic peteres:quodcunque tibi exigeres, id in ſocietatem recideret. quòd ſi ad Roſciū nihil eius perueniret,quod tu à Flauio abſtuliſſes,niſi te in ſuam litem dediſſet cognitorem : ad te peruenire nihil debet,quod Roſcius pro ſua parte exegit, quoniam tuus cognitor non eſt factus. quid enim huic rei reſpondere poteris Fāni? cum de ſua parte Roſcius tranſegit cum Flauio, actionem tibi tuam reliquit,an non? ſi non reliquit,quemadmodum HS CCCIↃↃↃ ab eo poſtea exegiſti? ſi reliquit, quid ab hoc petis, quod per te perſequi & petere debes? ſimillima enim, & maxime gemina ſocietas hæreditatis eſt. quemadmodum ſocius in ſocietate habet partem: ſic hæres in hæreditate habet partem. ut hæres ſibi ſoli,non cohæredibus petit: ſic ſocius ſibi ſoli, non ſocijs petit: & quemadmodum uterque pro ſua parte petit, ſic pro ſua parte diſſoluit; hæres ex ſua parte,qua hæreditatē adijt; ſocius ex ea, qua ſocietatem coijt. quemadmodum ſuam partem Roſcius ſuo nomine condonare potuit Flauio, ut eam tu non peteres: ſic cum exegit ſuam partem, & tibi integram petitionem reliquit, tecum partiri non debet. niſi forte tu peruerſo more, quod huius eſt, ab alio extorquere non potes, huic eripere potes. perſtat in ſententia Saturius; quodcunque ſibi petat ſocius, id ſocietatis fieri. quod ſi ita eſt: qua,malum, ſtultitia fuit Roſcius, qui ex iuris peritorum conſilio & auctoritate reſtipularetur à Fannio diligenter, ut, quod

is exegisset à Flauio, dimidiam partem sibi dissolueret, siquidem sine cautione, & repromissione nihilo minus id Fannius societati, hoc est Roscio, debebat?

desiderantur non pauca.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER PRIMVS, QVI DIVINATIO DICITVR.

ORATIO IIII.

I QVIS uestrum iudices, aut eorũ, qui adsunt, forte miratur, me, qui tot annos in causis, iudicijsq; publicis ita sim uersatus, ut defenderim multos, læserim neminem, subito nũc mutata uoluntate ad accusandũ descendere: is, si mei consilij causam, rationemq; cognouerit, unà & id, quod facio, probabit, & in hac causa profecto neminem mihi esse præponendum actorem putabit. Cum Quæstor in Sicilia fuissem iudices, itaq; ex ea prouincia decessissem, ut Siculis omnibus iucundam, diuturnamq; memoriam Quæsturæ nominisq; mei relinquerem: factũ est, uti cũ summum in ueteribus patronis multis, tum nonullum etiam in me præsidium suis fortunis constitutum esse arbitrarentur. qui nũc populati, atque uexati, cuncti ad me publice sæpe uenerunt, ut suarum fortunarum omnium causam, defensionemq; susciperem. me sæpe esse pollicitũ, sæpe ostendisse dicebant, si quod tempus accidisset, quo tẽpore aliquid à me requirerent, cõmodis eorum me non defuturum. uenisse tempus diebant, non iam ut cõmoda sua, sed ut uitã salutemq; totius prouinciæ defenderem: sese iam ne deos quidem in suis urbibus, ad quos confugerent, habere, quòd eorum simulacra sanctissima C. Verres ex delubris religiosissimis sustulisset: quas res luxuries in flagitijs, crudelitas in supplicijs, auaritia in ra=

pinis, ſuperbia in cõtumelijs efficere potuiſſet, eas omnes ſeſe hoc uno Prætore per triennium pertuliſſe: rogare, & orare, ne illos ſupplices aſpernarer, quos me incolumi nemini ſupplices eſſe oporteret. tuli grauiter, & acerbe iudices, in eum me locum adductum, ut aut eos homines ſpes falleret, qui opem à me, atque auxiliũ expectaſſent; aut ego, qui me ad defendendos homines ab ineunte adoleſcentia dediſſem, tempore atque officio coactus ad accuſandum traducerer. dicebam, habere eos actorem Q. Cæcilium, qui præſertim Quæſtor in eadem prouincia poſt me Quæſtorem fuiſſet. quo ego adiumento ſperabam hanc à me moleſtiam poſſe dimoueri, id mihi erat aduerſarium maxime: nam illi multo mihi hoc facilius remiſiſſent, ſi iſtum nõ noſſent, aut ſi iſte apud eos Quæſtor non fuiſſet. adductus ſum iudices officio, fide, miſericordia, multorum bonorum exemplo, ueteri conſuetudine, inſtitutoq; maiorum, ut onus hoc laboris, atque officij non ex meo, ſed ex meorum neceſſariorum tempore mihi ſuſcipiendum putarem. quo in negotio tamen illa me res iudices conſolatur, quòd hæc, quæ uidetur eſſe, accuſatio mea, non potius accuſatio, quàm defenſio eſt exiſtimanda: defendo enim multos mortales, multas ciuitates, prouinciam Siciliam totam. quam ob rem ſi mihi unus eſt accuſandus, propemodum manere in inſtituto meo uideor, & non omnino à defendendis hominibus ſubleuandiſq; diſcedere. quòd ſi hanc cauſam tam idoneam, tam illuſtrem, tam grauem non haberem; ſi aut hoc à me Siculi non petiſſent, aut mihi cum Siculis cauſa tantæ neceſſitudinis non intercederet, & hoc, quod facio, me Reip. cauſa fa-

cere profiterer, ut homo singulari cupiditate, audacia, scelere præditus, cuius furta atque flagitia non in Sicilia solum, sed in Achaia, Asia, Cilicia, Pāphylia, Romæ denique ante oculos omnium maxima turpissimaq́; nossemus, me agente in iudicium uocaretur: quis tādem esset, qui meum factum aut consilium posset reprehendere? quid est, prò deum hominumq́; fidem, in quo ego Reip. plus hoc tempore prodesse possim? quid est, quod aut populo R. gratius esse debeat, aut socijs exterisq́; nationibus optatius esse possit, aut saluti fortunisq́; omnium magis accommodatum sit? populatæ, uexatæ, funditus euersæ prouinciæ: socij, stipendiarijq́; populi R. afflicti, miseri, iam non salutis spem, sed exitij solatium quærunt. qui iudicia manere apud ordinem senatorium uolunt, queruntur accusatores se idoneos non habere. qui accusare possunt, iudiciorum seueritatem desiderant. populus R. interea, tametsi multis incommodis difficultatibusq́; affectus est, tamen nihil æque in Rep. atque illam ueterem iudiciorum uim grauitatemq́; requirit. iudiciorum desiderio tribunitia potestas efflagitata est. iudiciorum leuitate ordo quoque alius ad res iudicandas postulatur. iudicū culpa atque dedecore etiam censorium nomen, quod asperius antea populo uideri solebat, id nunc poscitur, id iam populare, atque plausibile factum est. in hac libidine hominum nocentissimorum, in populi R. quotidiana querimonia, iudiciorum infamia, totius ordinis offensione, cum hoc unum his tot incommodis remedium esse arbitrarer, ut homines idonei, atque integri causam Reip. legumq́; susciperent: fateor me salutis omnium causa ad eam partem

accessisse Reip. subleuandæ, quæ maxime laboraret. nũc, quoniam, quibus rebus adductus ad causam accesserim, demonstraui, dicendum necessario est de contentione nostra, ut in constituendo accusatore, quod sequi possitis, habeatis. Ego sic intelligo iudices: cũ de pecunijs repetundis nomen cuiuspiam deferatur, si certamen inter aliquos sit, cui potissimum delatio detur, hæc duo in primis spectari oportere; quem maxime uelint actorem esse ij, quibus factæ esse dicantur iniuriæ; & quem minime uelit is, qui eas iniurias fecisse arguatur. in hac causa iudices, tametsi utrũque esse arbitror perspicuum, tamen de utroque dicam, & de eo prius, quod apud uos plurimum debet ualere, hoc est de uoluntate eorum, quibus iniuriæ factæ sunt, quorũ causa iudicium de pecunijs repetundis est constitutum. Siciliam prouinciam C. Verres per triennium depopulatus esse, Siculorum ciuitates uastasse, domos exinanisse, fana spoliasse dicitur. adsunt, queruntur Siculi uniuersi: ad meã fidem, quã habent spectatam iam, & diu cognitam, cõfugiunt: auxilium sibi per me à uobis atque à populo R. legibus petũt: me defensorem calamitatũ suarũ, me ultorem iniuriarũ, me cognitorem iuris sui, me actorem causæ totius esse uoluerunt. utrũ Q. Cæcili hoc dices, me non Siculorum rogatu ad causam accedere, an optimorũ fidelissimorumq; sociorũ uolũtatem apud hos grauẽ esse nõ oportere? si id audebis dicere, quod C. Verres, cui te inimicũ esse simulas, maxime existimari uult, Siculos hoc à me non petisse: primũ causam inimici tui subleuabis: de quo nõ præiudicium, sed planè iudicium iam factũ putatur, quòd ita percrebuit, Siculos omnes actorem suæ causæ contra illius in=

iurias quæsisse. hoc si tu, inimicus eius, factum negabis, quod ipse, cui maxime hæc res obstat, negare non audet: uideto, ne nimiũ familiariter inimicitias exercere uideare. deinde sunt testes uiri clarissimi nostræ ciuitatis: quos omnes à me nominari nõ est necesse. eos, qui adsunt, appellabo: quos, si mentirer, testes esse impudentiæ meæ minime uellem. scit is, qui est in cõsilio, C. Marcellus: scit is, quem adesse uideo, Cn. Lentulus Marcellinus: quorũ fide atq; præsidio Siculi maxime nitũtur, quòd omnino Marcellorũ nomini tota illa prouincia adiũcta est. hi sciũt, hoc nõ modo à me petitũ esse, sed ita sæpe, & ita uehemẽter esse petitũ, ut aut causa mihi suscipienda fuerit, aut officium necessitudinis repudiandũ. sed quid ego his testibus utor? quasi res dubia, aut obscura sit. adsunt homines ex tota prouincia nobilissimi, qui præsentes uos orãt atq; obsecrãt iudices, ut in actore causæ suæ deligendo uestrũ iudiciũ à suo iudicio ne discrepet. omniũ ciuitatũ totius Siciliæ legationes adsunt, præter duas ciuitates: quarũ duarũ si adessent, duo crimina uel maxima minuerẽtur, quæ cũ his ciuitatibus C. Verri cõmunicata sunt. at. n. cur à me potissimũ hoc præsidiũ petiuerũt? si esset dubiũ, petissent à me præsidiũ, nec ne: dicerẽ, cur petissent. nũc uero, cũ id ita perspicuũ sit, ut oculis iudicare possitis: nescio, cur hoc mihi detrimẽto esse debeat, si id mihi obiiciatur, me potissimum esse delectum. uerum id mihi non sumo iudices, & hoc non modo in oratione mea non pono, sed ne in opinione quidem cuiusquam relinquo, me omnibus patronis esse præpositum. non ita est: sed uniuscuiusque, temporis, ualetudinis facultatis ad agendum, ducta ratio est. mea fuit semper hæc in hac re uoluntas, & sen=

tentia, quéuis ut hoc mallent, de ijs qui essent idonei, suscipere, quàm me; me ut mallent, quàm neminem. Reliquum est iam, ut illud quæramus: cum hoc constet, Siculos à me petisse; ecquid hác rem apud uos, animosq; uestros ualere oporteat, ecquid auctoritatis apud uos in suo iure repetundo socij populi R. supplices uestri habere debeant. de quo quid ego plura cõmemorem? quasi uero dubium sit, quin tota lex de pecunijs repetundis sociorum causa constituta sit. nam ciuibus cum sunt ereptæ pecuniæ, ciuili ferè actione, & priuato iure repetuntur. hæc lex socialis est: hoc ius nationum exterarũ est: hác habent arcem, minus aliquanto nũc quidem munitam, quàm antea; uerũtamen, si qua reliqua spes est, quæ sociorum animos consolari possit, ea tota in hac lege posita est. cuius legis non modo à populo R. sed etiam ab ultimis nationibus iampridem seueri custodes requiruntur. quis igitur est, qui neget oportere eorum arbitratu lege agi, quorum causa lex sit constituta? Sicilia tota, si una uoce loqueretur, hoc diceret: quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, sedibus, delubris fuit, quod in unaquaq; re beneficio senatus populiq; R. iuris habui, id mihi tu C. Verres eripuisti, atque abstulisti. quo nomine abs te sestertium millies ex lege repeto. si uniuersa, ut dixi, prouincia loqui posset, hac uoce uteretur. quoniã id nõ poterat, harũ rerũ actorem quem idoneum esse arbitrata est, ipsa delegit. in huiusmodi re quisquam tam impudens reperietur, qui ad alienam causam inuitis ijs, quorum negotium est, accedere, aut aspirare audeat? si tibi Q. Cæcili hoc Siculi dicerent; te non nouimus; nescimus, qui sis; nunquã te antea uidi-

mus; siue nos per eum nostras fortunas defendere, cuius fides est nobis cognita: non ne id dicerent, quod cuiuis probare deberent? nunc hoc dicunt, utrũque se nosse, alterum se cupere defensorem esse fortunarum suarum, alterum planè nolle. cur nolint, etiam si tacent, satis dicunt. uerum nõ tacent. tamen his inuitissimis te offeres? tamen in aliena causa loquere? tamen eos defendes, qui se ab omnibus desertos potius, quàm abs te defensos esse malunt? tamen his operam tuam pollicebere, qui te neque uelle sua causa, nec, si cupias, posse arbitrantur? cur eorum spem exiguam reliquarum fortunarum, quã habent in legis & iudicij seueritate positam, ui extorquere conaris? cur te interponis inuitissimis ijs, quibus maxime lex consultum esse uult? cur, de quibus in prouincia non optime es meritus, eos nunc planè fortunis omnibus conaris euertere? cur ijs non modo persequendi iuris sui, sed etiam deplorandæ calamitatis adimis potestatem? nam te actore quem eorum affuturum putas, quos intelligis, non ut per te alium, sed ut per aliquem te ipsum ulciscantur, laborare? At enim solum id est, ut me Siculi maxime uelint: alterum illud credo obscurum est, à quo Verres minime se accusari uelit. ecquis unquam tam palàm de honore, tam uehementer de salute sua cõtendit, quàm ille atque illius amici, ut ne hæc mihi delatio detur? sunt multa, quæ Verres in me esse arbitratur, quæ scit in te Qu. Cæcili nõ esse: quæ cuiusmodi in utroque nostrũ sunt, paulo post cõmemorabo. nũc tantum id dicam, quod tacitus tu mihi assentiare: nullã rem in me esse, quã ille cõtemnat; nullã in te, quã pertimescat. itaque magnus ille defensor,

et amicus eius tibi Hortensius suffragatur, me oppugnat: aperte ab iudicibus petit, ut tu mihi anteponare: & ait, hoc se honeste, sine ulla inuidia, ac sine ulla offensione cõtendere: nõ enim, inquit, illud peto, quod soleo, cũ uehementius cõtendi, impetrare; reus ut absoluatur, nõ peto: sed ut ab hoc potius, quàm ab illo accusetur, id peto. da mihi hoc: cõcede, quod facile est, quod honestum, quod non inuidiosum: quod cum dederis, sine ullo tuo periculo, sine infamia illud dederis, ut is absoluatur, cuius ego causa laboro. & ait idem, ut aliquis metus adiunctus sit ad gratiam; certos esse in cõsilio, quibus ostendi tabellas uelit: id esse perfacile: non.n. singulos ferre sententias, sed uniuersos cõstituere: ceratam unicuique tabellam dari cera legitima, nõ illa infami ac nefaria. atque is nõ tã propter Verrem laborat, quàm quòd eũ minime res tota delectat: uidet enim, si à pueris nobilibus, quos adhuc elusit, si à quadruplatoribus, quos non sine causa cõtempsit semper, ac pro nihilo putauit, accusandi uoluntas ad uiros fortes, spectatosq; homines translata sit, se in iudicijs dominari nõ posse. huic ego homini iam ante denũcio: si à me causam hanc uos agi uolueritis, rationem illi defendendi totam esse mutandam, & ita tamen mutandã, ut meliore & honestiore cõditione sit, q̃ qua ipse esse uult, ut imitetur homines eos, quos ipse uidit, amplissimos, L. Crassum, & M. Antonium, qui nihil se arbitrabãtur ad iudicia causasq; amicorũ præter fidem, & ingenium afferre oportere. nihil erit, quòd me agente arbitretur iudicium sine magno multorum periculo posse corrũpi. ego in hoc iudicio mihi Siculorum causam receptam, populi R. susceptam esse arbitror: ut mihi non unus homò im=

probus opprimendus sit, id quod Siculi petiuerunt, sed omnino omnis improbitas, id quod populus R. iãdiu flagitat, extinguẽda atque delenda sit. in quo ego quid eniti, aut quid efficere possim, malo in aliorũ spe relinquere, quã in oratione mea ponere. Tu uero Cæcili quid potes? quo tẽpore, aut qua in re non modo specimen cæteris aliquod dedisti, sed tute tui periculum fecisti? in mẽtem tibi nõ uenit, quid negotij sit, causam publicam sustinere? uitã alterius totã explicare? atque eã nõ modo in animis iudicum, sed etiam in oculis, conspectuq; omnium exponere? sociorum salutem, cõmoda prouinciarum, uim legum, grauitatem iudiciorũ defendere? cognosce ex me, quoniam hoc primũ tempus discendi nactus es, q̃ multa esse oporteat in eo, qui alterũ accuset: ex quibus si unum aliquod in te cognoueris, ego iam tibi ipse istuc, quod expetis, mea uoluntate concedam. primũ integritatẽ, atque innocentiam singularem: nihil est enim, quod minus ferendum sit, q̃ rationem ab altero uitæ reposcere eum, qui nõ possit suæ reddere. hic ego de te plura nõ dicam: unũ illud credo omnes animaduertere, te adhuc ab nullis nisi à Siculis potuisse cognosci: Siculos hoc dicere, cum eidem sint irati, cui tu te inimicum esse dicis, sese tamen te actore ad iudicium non affuturos. quare negent, ex me non audies: hos patere id suspicari, quod necesse est. illi quidem, ut est hominum genus nimis acutum & suspiciosum, nõ te ex Sicilia literas in Verrem deportare uelle arbitrantur, sed, cum ijsdem literis illius Prætura, & tua Quæstura consignata sit, asportare te uelle ex Sicilia literas suspicantur. deinde accusatorem firmũ, uerumq; esse oportet. eum ego si te putem cupere esse, facile intel-

ligo esse non posse. nec ea dico, quæ, si dicam, tamen infirmare non possis: te, antequã de Sicilia decesseris, in gratiam redisse cum Verre: Potamonem, scribam, & familiarem tuum, retẽtum esse à Verre in prouincia, cum tu decederes: M. Cæcilium fratrem tuum, lectissimũ, atque ornatissimũ adolescentem, nõ modo non adesse, neque tecum tuas iniurias persequi, sed esse cum Verre, cum illo familiarissime atque amicissime uiuere. sunt hæc, et alia in te falsi accusatoris signa permulta: quibus ego nũc nõ utor. hoc dico, te, si maxime cupias, tamen uerum accusatorem esse non posse: uideo enim permulta esse crimina, quorum tibi societas cum Verre eiusmodi est, ut ea in accusando attingere non audeas. Queritur Sicilia tota C. Verrem ab aratoribus, cum frumentum sibi in cellam imperauisset, & cum esset tritici modius HS II, pro frumento in modios singulos duodenos sestertios exegisse. magnum crimen, ingens pecunia, furtum impudens, iniuria nõ ferenda. ego hoc uno crimine illum cõdemnem necesse est. tu Cæcili quid facies? utrum hoc tantum crimen prætermittes, an obijcies? si obijcies: id ne alteri crimini dabis, quod eodem tempore in eadem prouincia tu ipse fecisti? audebis ita accusare alterum, ut, quo minus tute cõdemnere, recusare nõ possis? si prætermittes, qualis erit ista tua accusatio? quæ domestici periculi metu, certissimi & maximi criminis nõ modo suspicionem, uerum etiã mentionem ipsam pertimescat. Emptũ est ex S. C. frumentum ab Siculis Prætore Verre, pro quo frumento pecunia omnis soluta nõ est. graue est hoc crimen in Verrem, graue me agente, te accusante nullum: eras enim tu Quæstor: pecuniã publicã tu tractabas: ex qua,

etiam si cuperet Prætor, tamē, ne qua deductio fieret, magna ex parte tua potestas erat. huius quoque igitur crimi nis te accusante mētio nulla fiet. silebitur toto iudicio de maximis, & notissimis illius furtis, & iniurijs. mihi crede Cæcili, non potest in accusando, socios uere defendere is, qui cū reo criminū societate coniunctus est. Mancipes à ciuitatibus pro frumento pecuniā exegerūt. quid? hoc Verre Prætore factum est solum? non, sed etiam Quæstore Cæcilio. quid igitur? daturus es huic crimini, quod & potuisti prohibere ne fieret, & debuisti? an totum id relinques? ergo id omnino Verres in iudicio suo nō audiet, quod cum faciebat, quemadmodū defensurus esset, non reperiebat. atque ego hæc, quæ in medio posita sunt, cōmemoro. sunt alia magis occulta furta: quæ ille, ut istius credo animos, atque impetus retardaret, cū Quæstore suo benignissime cōmunicauit. hæc tu scis ad me esse delata: quæ si uelim proferre, facile omnes intelligent, uobis inter uos nō modo uoluntatem fuisse coniunctam, sed ne prædam quidem adhuc esse diuisam. quapropter si tibi iudiciū postulas dari, quòd tecū unà fecerit: concedo, si id lege permittitur. sin autem de accusatione dicimus: cōcedas oportet ijs, qui nullo suo peccato impediūtur, quo minus alterius peccata demonstrare possint. ac uide, quātū interfuturū sit inter meā, atque tuā accusationem. ego, etiā quæ tu sine Verre cōmisisti, Verri crimini daturus sum, quòd te nō prohibuerit, cū summā ipse haberet potestatē. tu cōtra, ne quæ ille quidē fecit, obijcies, nequa ex parte coniūctus cū eo reperiare. Quid illa Cæcili? cōtemnenda ne tibi uidentur esse? sine quibus causa sustineri, præsertim tanta, nullo modo potest. aliqua

facultas agendi, aliqua dicendi consuetudo, aliqua in foro, iudicijs, legibus aut ratio, aut exercitatio. intelligo, quam scopuloso, difficiliq; in loco uerser: nã cum omnis arrogantia odiosa est, tum illa ingenij, atque eloquẽtiæ multo molestissima. quãobrem nihil dico de meo ingenio; neque est, quod possim dicere; neque, si esset, dicerẽ: aut enim id mihi satis est, quod est de me opinionis, quidquid est: aut, si id parũ est, ego maius id cõmemorando facere nõ possum. de te Cæcili iam mehercule hoc extra hãc cõtentionem certamenq; nostrum familiariter tecum loquar. tu ipse quemadmodum existimes, uide etiam atque etiã: & tu te collige: &, qui sis, & quid facere possis, considera. putas ne te posse de maximis, acerbissimisq; rebus, cũ causam sociorũ, fortunasq; prouinciæ, ius populi R. grauitatem iudicij, legumq; susceperis, tot res, tam uarias, uoce, memoria, cõsilio, ingenio sustinere? putas ne te posse, quæ C. Verres in Quæstura, quæ in Legatione, quæ in Prætura, quæ Romæ, quæ in Italia, quæ in Achaia, Asia, Pamphyliaq; patrarit, ea, quemadmodum locis, & temporibusq; diuisa sint, sic criminibus & oratione distinguere? putas ne posse, id quod in eiusmodi reo maxime necessarium est, facere, ut, quæ ille libidinose, quæ crudeliter fecerit, ea æque acerba & indigna uideantur esse ijs, qui audiẽt, atque illis uisa sunt, qui senserunt? magna sunt ea, quæ dico. mihi, mihi crede, noli hæc contẽnere. dicenda, demonstranda, explicãda sunt omnia: causa nõ solum exponenda, sed etiam grauiter copioseq; agenda est: perficiendũ est, si quid agere aut perficere uis, ut homines te nõ solum audiant, uerum etiã libẽter studioseq; audiãt. in quo si te multũ natura adiuuaret, si optimis à

mis à

mis à pueritia disciplinis atque artibus studuisses, & in his elaborasses; si literas græcas Athenis, nõ Lilybæi, latinas Romæ, nõ in Sicilia didicisses: tamẽ esset magnum, tantã causam, tam expectatam et diligentia consequi, et memoria complecti, & oratione exponere, et uoce, et uiribus sustinere. fortasse dices: quid? ergo hæc in te sunt omnia? utinã quidẽ essent: ueruntamẽ, ut esse possent, magno studio mihi à pueritia est elaboratũ. quòd si ego hæc propter magnitudinem rerũ, ac difficultatẽ assequi nõ potui, qui in omni uita nihil aliud egi: quã lõge tu te ab his rebus abesse arbitrare, quas nõ modo antea nunquã cogitasti, sed ne nunc quidem, cũ in eas ingrederis, quæ et quantæ sint, suspicari potes? ego, qui, sicut omnes sciunt, in foro iudicijsq; ita uersor, ut eiusdem ætatis aut nemo, aut pauci plures causas defenderint, & qui omne tempus, quod mihi ab amicorũ negotijs datur, in his studijs, laboribusq; consumã, quo paratior ad usum forensem, promptiorq; esse possim: tamen ita deos mihi uelim propitios, ut, cũ illius diei mihi uenit in mentem, quo die citato reo mihi dicendum sit, non solũ cõmoueor animo, sed etiam toto corpore perhorresco. iam nunc mente, & cogitatione prospicio, quæ tum studia hominũ, qui concursus futuri sint, quantã expectationem magnitudo iudicij sit allatura, quantã auditorũ multitudinẽ C. Verris infamia concitatura, quantã denique audientiã orationi meæ improbitas illius factura sit. quæ cũ cogito, iã nũc timeo, quidnã pro offensione hominũ, qui illi inimici, infensiq; sunt, et expectatione omniũ, et magnitudine rerum dignũ eloqui possim. tu horum nihil metuis, nihil cogitas, nihil laboras: et, si quid ex uetere aliqua oratio-

ne; IOVEM ego Optimũ Maximũ; aut, VELLEM si fieri potuisset iudices; aut aliquid eiusmodi ediscere potueris; præclare te paratũ in iudicium uenturũ arbitraris. ac si nemo tibi respõsurus esset, tamẽ ipsam causam, ut ego arbitror, demonstrare nõ posses. nũc ne illud quidem cogitas, tibi cũ homine disertissimo, et ad dicendum paratissimo futurũ esse certamen? quicũ modo disserendũ, modo omnĩ ratione pugnandũ, certandumq́; sit. cuius ego ingeniũ ita laudo, ut nõ pertimescã: ita probo, ut me ab eo delectari facilius, quã decipi putem posse. nunquã ille me opprimet consilio, nunquã ullo artificio peruertet: nunquã ingenio me suo labefactare atq; infirmare conabitur: noui omnes hominis petitiones, rationesq́; dicendi: sæpe in iisdẽ, sæpe in contrariis causis uersati sumus. ita cõtra me ille dicet, quãuis sit ingeniosus, ut nonnullum etiã de suo ingenio iudicium fieri arbitretur. te uero Cæcili quemadmodũ sit elusurus, quã omni ratione iactaturus, uidere iam uideor: quoties ille tibi potestatẽ optionemq́; facturus sit, ut eligas utrũ uelis; factũ esse, nec ne; uerũ esse, an falsum: utrũ dixeris, id cõtra te futurum. qui tibi æstus, qui error, quæ tenebræ dii immortales erũt, homini minime malo? quid, cum accusationis tuæ membra diuidere cœperit, et in digitis suis singulas partes causæ cõstituere? quid, cũ unumquodque transigere, expedire, absoluere? ipse profecto metuere incipies, ne innocenti periculum facesseris. quid, cum commiserari, conqueri, & ex illius inuidia deonerare aliquid, et in te traiicere cœperit? commemorare Quæstoris cum Prætore necessitudinem constitutam? morẽ maiorum? sortis religionem? poteris ne eius orationis subire inuidiam?

uide modo, etiã atque etiam considera: mihi. n. uidetur periculũ fore, ne ille non modo uerbis te obruat, sed gestu ipso ac motu corporis præstringat aciem ingenij tui, teq; ab institutis tuis, cogitationibusq; abducat. atq; huiusce rei iudiciũ iam continuo uideo futurũ. si. n. mihi hodie respondere ad hæc, quæ dico, potueris; si ab isto libro, quem tibi magister ludi nescio quis ex alienis orationibus compositũ dedit, uerbo uno discesseris: posse te et illi quoque iudicio nõ deesse, et causæ atque officio tuo satisfacere arbitrabor. sin mecum in hac prolusione nihil fueris, quem te in ipsa pugna cum acerrimo aduersario fore putemus? esto: ipse nihil est, nihil potest: at uenit paratus cũ subscriptoribus exercitatis & disertis. est tamen hoc aliquid, tametsi nõ est sati: somnibus. n. rebus is, qui princeps in agendo est, ornatissimus et paratissimus esse debet. uerũtamẽ L. Apuleium esse uideo proximũ subscriptorem, hominẽ nõ ætate, sed usu forensi atque exercitatione tyronem. deinde, ut opinor, habet Allienũ, hunc tamen à subsellijs: qui quid in dicendo possit, nunquam satis attendi: in clamando quidem uideo eum esse bene robustum atque exercitatũ. in hoc spes tuæ sunt omnes. hic, si tu eris actor constitutus, totum iudicium sustinebit. ac ne is quidem tantum contendet in dicendo, quantum potest, sed consulet laudi et existimationi tuæ, & ex eo, quod ipse potest in dicendo, aliquantum remittet, ut tu tamen aliquid esse uideare. ut in actoribus Græcis fieri uidemus; sæpe illũ, qui est secundarum, aut tertiarum partium, cum possit aliquanto clarius dicere, quàm ipse primarum, multum summittere, ut ille princeps quã maxime excellat: sic faciet Allienus, tibi seruiet, tibi

lenocinabitur: minus aliquanto contendet, quã potest. iã hoc considerate, cuiusmodi accusatores in tãto iudicio simus habituri, cũ & ipse Allienus ex ea facultate, si quã habet, aliquantum detracturus sit, & Cæcilius tum denique se aliquid futurum putet, si Allienus minus uehemens fuerit, & sibi primas in dicẽdo partes concesserit. quartum quem sit habiturus, non uideo, nisi quem forte ex illo grege oratorũ, qui subscriptionẽ sibi postularunt, cuicunque uos delitionẽ dedissetis. ex quibus alienissimis hominibus ita paratus uenis, ut tibi hospes aliquis sit recipiendus. quibus ego non sum tantũ honorẽ habiturus, ut ad ea, quæ dixerint, certo loco, aut singulatim unicuique respondeã. sic breuiter, quoniam nõ consulto, sed casu in eorũ mentionẽ incidi, quasi præteriens satisfaciã uniuersis. tanta ne uobis inopia uideor esse amicorum, ut mihi non ex his, quos mecum adduxerim, sed de populo subscriptor addatur? uobis autẽ tanta inopia reorũ est, ut mihi causam præripere conemini potius, quàm aliquos à columna Menia uestri ordinis reos reperiatis? custodẽ, inquit, Tullio me apponite. quid? mihi quã multis custodibus opus erit, si te semel ad meas capsas admisero? qui, non solum ne quid enuncies, sed etiam ne quid auferas, custodiendus sis. sed de isto custode toto sic uobis breuissime respondebo: non esse hos tales uiros cõmissuros, ut ad causam tantam à me susceptam, mihi credi tam quisquam subscriptor me inuito aspirare possit: etenim fides mea custodem repudiat, diligentia speculatorem reformidat. uerum ut ad te Cæcili redeam, quàm multa te deficiant, uides: quàm multa sint in te, quæ reus nocens in accusatore suo cupiat esse, profecto iam in=

telligis. quid ad hæc dici potest? non enim quæro, quid tu dicturus sis. uideo, mihi non te, sed hunc librum esse responsurum, quem monitor tuus hic tenet. qui si recte monere uolet, suadebit tibi, ut hinc discedas, neque mihi uerbum ullum respondeas: quid enim dices? an id, quod dictitas, iniuriam tibi fecisse Verrem? arbitror: neq; enim esset uerisimile, cum omnibus Siculis faceret iniurias, te illi unum eximium, cui consuleret, fuisse. sed cæteri Siculi ultorem suarum iniuriarum inuenerunt: tu, dũ tuas iniurias per te, id quod nõ potest, persequi conaris, id agis, ut cæterorum quoq; iniuriæ sint impunitæ, atq; inultæ. & hoc te præterit, non id solum spectari solere, qui debeat; sed etiam illud, qui possit ulcisci: in quo utrũque sit, eum superiorem esse: in quo alterum, in eo, non quid is uelit, sed quid facere possit, quæri solere. quòd si ei potissimũ censes permitti oportere accusandi potestatẽ, cui maximam C. Verres iniuriam fecerit: utrum tandem censes hos iudices grauius ferre oportere, te ab illo esse læsum, an prouinciam Siciliã esse uexatam, ac perditam? opinor, concedis, multo hoc esse grauius, & ab omnibus ferri grauius oportere. concede igitur, ut tibi anteponatur in accusando prouincia: nam prouincia accusat, cũ is agit causam, quem sibi illa defensorem sui iuris, ultorem iniuriarum, actorem totius causæ adoptauit. at eã tibi C. Verres fecit iniuriam, quæ cæterorum quoque animos posset alieno incommodo cõmouere. minime: nã id quoq; ad rem pertinere arbitror, qualis iniuria dicatur, quæ causa inimicitiarum proferatur. cognoscite ex me: nam iste eã profecto, nisi planè nihil sapit, nunquã proferet. Agonis est quædam Lilybætana, liberta Ve

neris Erycinæ, quæ mulier ante hunc Quæstorem copiosa planè et locuples fuit. ab hac præfectus Antonij quidam symphoniacos seruos abducebat per iniuriam, quibus se in classe uti uelle dicebat. tum illa, ut mos in Sicilia est omnium Venereorum, & eorum qui à Venere se liberauerunt; ut præfecto illi religionem Veneris, nomenq; obijceret, dixit & se, & omnia sua Veneris esse. ut hoc Quæstori Cæcilio uiro optimo, & homini æquissimo nuntiatum est: uocari ad se Agonidem iubet: iudiciũ dat statim, si patere eam se, & sua Veneris esse dixisse. iudicãt Recuperatores id, quod necesse erat: neq; enim erat cuiquam dubium, quin illa dixisset. iste in possessionem bonorũ mulieris mittit: ipsam Veneri in seruitutem adiudicat: deinde bona uendit: pecuniam redigit. ita dum pauca mãcipia Veneris nomine Agonis ac religione retinere uult, fortunas omnes libertatemq; suam istius iniuria perdidit. Lilybæũ Verres uenit postea: rem cognoscit: factum improbat: cogit Quæstorem suum pecuniam, quàm ex Agonidis bonis redegisset, eam mulieri omnem adnumerare & reddere. est adhuc, id quod uos omnes admirari uideo, nõ Verres, sed Q. Mutius: quid enim facere potuit elegãtius ad hominum existimationem? æquius ad leuandã mulieris calamitatẽ? uehementius ad Quæstoris libidinem coercendam? summe hæc omnia mihi uidentur esse laudanda. sed repẽte è uestigio ex homine, tanquam aliquo Circæo poculo, factus est Verres: redit ad se, atq; ad mores suos: nam ex illa pecunia magnã partem ad se auertit: mulieri reddidit, quãtulum uisum est. hic tu si læsum te à Verre esse dices, patiar, et concedam: si iniuriam tibi factam que=

reris, defendã, & negabo. deinde de iniuria, quæ tibi facta sit, neminem nostrũ grauiorem uindicem esse oportet, quàm te ipsum, cui facta dicitur. si tu cũ illo postea in gratiam redisti, si domi illius aliquoties fuisti, si ille apud te postea cœnauit: utrũ, te perfidiosum, an præuaricatorem existimari mauis? uideo esse necesse alterutrũ. sed ego tecum in eo non pugnabo, quo minus, utrum ueli, eligas. quid, si ne iniuriæ quidem, quæ tibi ab illo facta sit, causa remanet? quid habes, quod possis dicere, quam ob rem nõ modo mihi, sed cuiquam anteponare? nisi forte illud, quod dicturum te esse audio: Quæstorẽ illius fuisse. quæ causa grauis esset, si certares mecum, uter nostrum illi amicior esse deberet. in cõtentione suscipiendarum inimicitiarum ridiculum est putare, causam necessitudinis ad inferendum periculum iustam uideri oportere: etenim si plurimas à tuo Prætore iniurias accepisses, tamen eas ferendo maiorem laudem, quàm ulciscendo mererere: cum uero nullum illius in uita rectius factum sit, quàm id, quod tu iniuriam appellas; hi statuent, hanc causam, quam ne in alio quidem probarent, in te iustam ad necessitudinem uiolandam uideri? qui si summam iniuriam ab illo accepisti: tamen, quoniã Quæstor eius fuisti, non potes eum sine ulla uituperatione accusare. si uero nulla tibi facta est iniuria: sine scelere eum accusare non potes. quare cum incertũ sit de iniuria: quenquam esse horũ putas, qui nõ malit te sine uituperatione, quàm cũ scelere discedere? at uide, quid differat inter meã opinionẽ, ac tuã. tu cũ omnibus rebus inferior sis, hac una in re te mihi anteferri putas oportere, ꝙ Quæstor illius fueris. ego, si superior cæteris

rebus esses, te hác unã ob causam accusatorẽ repudiari putarem oportere: sic. n. à maioribus nostris accepimus, Prætorem Quæstori suo parentis loco esse oportere, nullã neq; iustiorẽ, neq; grauiorẽ causam necessitudinis posse reperiri, quàm coniunctionẽ sortis, quàm prouinciæ, quàm officiũ, quàm publicã muneris societatẽ. quã ob rẽ si iure eum possis accusare, tamen, cũ is tibi parentis numero fuisset, id pie facere non posses. cum uero neq; iniuriam acceperis, & Prætori tuo periculum crees: fatearis, necesse est, te illi iniustum impiumq; bellum inferre conari. etenim ista Quæstura ad eam rem ualet, ut elaborandum tibi in ratione reddenda sit, quamobrem, qui Quæstor eius fueris, accuses: non ut ob eam ipsam causam postulandũ sit, ut tibi potissimum accusatio detur. neque ferè unquã uenit in contentionem de accusando qui Quæstor fuisset, quin repudiaretur. itaq; neque L. Philoni in C. Seruiliũ nominis deferẽdi potestas est data, neq; M. Aurelio Scauro in L. Flaccum, neq; Cn. Põpeio in T. Albutium: quorum nemo propter indignitatem repudiatus est, sed ne libido uiolandæ necessitudinis auctoritate iudicum comprobaretur. atq; ille Cn. Pompeius ita cum C. Iulio contendit, ut tu mecum: Quæstor enim Albutij fuerat, ut tu Verris. Iulius hoc secum auctoritatis ad accusandum afferebat, quòd ut hoc tempore nos ab Siculis, sic tum ille ab Sardis rogatus ad causam accesserat. semper hæc causa plurimum ualuit: semper hæc ratio accusandi fuit honestissima, pro socijs, pro salute prouinciæ, pro exterarum nationum commodis inimicitias suscipere, ad periculum accedere, operam, studium, laborem interponere. etenim si probabilis est eorũ

cauſa, qui iniurias ſuas perſequi uolunt, qua in re dolori ſuo, non Reip. commodis ſeruiunt: quanto illa cauſa honeſtior, quæ nõ ſolum probabilis uideri, ſed etiam grata eſſe debet; nulla priuatim accepta iniuria, ſociorum atque amicorũ populi R. dolore atq; iniurijs cõmoueri? nuper cum in P. Gabinium uir fortiſſimus & innocentiſſimus L. Piſo delationem nominis poſtularet, & contra Q. Cæcilius peteret, iſq́; ſe ueteres inimicitias iãdiu ſuſceptas perſequi diceret: cum auctoritas & dignitas Piſonis ualebat plurimum, tum illa erat cauſa iuſtiſſima, quòd eum ſibi Achæi patronũ adoptarant: etenim cum lex ipſa de pecunijs repetundis ſociorum, atq; amicorum populi R. cauſa comparata ſit; iniquum eſt, nõ eum legis iudicijq́; actorem idoneum maxime putari, quem actorem cauſæ ſuæ ſocij, defenſoremq́; fortunarũ ſuarum potiſſimum eſſe uoluerunt. an quod ad cõmemorandum eſt honeſtius, id ad probandum non multo uideri debet æquius? utra igitur eſt ſplẽdidior, utra illuſtrior commemoratio? accuſaui eum, quicum Quæſtor fueram, quicum me ſors cõſuetudoq́; maiorum, quicum me deorum hominumq́; iudicium cõiunxerat: an, accuſaui rogatu ſociorum atq; amicorum; delectus ſum ab uniuerſa prouincia, qui eius iura fortunasq́; defenderẽ? dubitare quiſquam poteſt, quin honeſtius ſit, eorum cauſa, apud quos Quæſtor fueris, quàm eum, cuius Quæſtor fueris, accuſare? clariſſimi uiri noſtræ ciuitatis, temporibus optimis, hoc ſibi ampliſſimum pulcherrimumq́; ducebant, ab hoſpitibus clientibusq́; ſuis, ab exteris nationibus, quæ in amicitiã populi R. ditionemq́; eſſent, iniurias propulſare, eorumq́; fortunas defendere. M. Cato=

nem illum ſapientem, clariſſimũ uirũ, et prudentiſſimũ, cum multis graues inimicitias geſſiſſe accepimus propter Hiſpanorum, apud quos Conſul fuerat, iniurias. nuper Cn. Domitiũ ſcimus Decimo Silano diem dixiſſe propter unius hominis Egritomari paterni amici, atq; hoſpitis iniurias: neq;. n. magis animos hominũ nocentiũ res unquã ulla cõmouit, quàm hæc maiorũ cõſuetudo longo interuallo repetita, atq; relata. ſociorũ querimoniæ delatæ ad hominẽ nõ inertiſſimũ: ſuſceptæ ab eo, qui uidebatur eorum fortunas fide, diligentiáq; ſua poſſe defendere. hoc timent homines: hoc laborant: hoc inſtitui, atq; adeo inſtitutũ referri, ac renouari moleſte ferũt. putãt fore, uti, ſi paulatim hæc conſuetudo ſerpere, ac prodire cœperit, per homines honeſtiſſimos uirosq; fortiſſimos, nõ imperitos adoleſcẽtulos, aut illiuſmodi quadruplatores, leges iudiciáq; adminiſtrentur. cuius conſuetudinis, atq; inſtituti patres maioresq; noſtros nõ pœnitebat, tũ, cũ P. Lẽtulus, is, qui princeps ſenatus fuit, accuſabat M. Aquiliũ ſubſcriptore C. Rutilio Rufo; aut cũ P. Africanus, homo uirtute, fortuna, gloria, rebus geſtis ampliſſimus, poſteaquã bis Cõſul et Cenſor fuerat, L. Cottam in iudiciũ uocabat. iure tum florebat populi R. nomẽ: iure auctoritas huius imperij, ciuitatiſq; maieſtas grauis habebatur. nemo mirabatur in Africano illo, quod in me nũc homine paruis opibus, ac facultatibus prædito ſimulant ſeſe mirari: cũ moleſte ferant: quid ſibi iſte uult? accuſatorẽ ne ſe exiſtimari, qui antea defendere cõſueuerat? nũc præſertim, ea iam ætate, cũ Aedilitatẽ petat. ego uero ætatis non modo meæ, ſed multo etiã ſuperioris, & honoris ampliſſimi puto eſſe, & accuſare impro-

bos, & miseros calamitososq; defendere. et profecto aut hoc remediū est ægrotæ, ac propè desperatæ Reip. iudicijsq; corruptis, ac cōtaminatis paucorū uitio ac turpitudine, homines ad legū defensionē iudiciorūq; auctoritatem quā honestissimos, et integerrimos, diligentissimosq; accedere: aut, si ne hoc quidē prodesse poterit, profecto nulla unquā medicina his tot incōmodis reperietur. nulla salus Reip. maior est, quàm eos, qui alterū accusant, nō minus de laude, de honore, de fama sua, q̃ illos, qui accusantur, de capite, ac fortunis suis pertimescere. itaque semper ij diligētissime, laboriosissimeq; accusarūt, qui se ipsos in discrimen existimationis uenire arbitrati sunt. quãobrē hoc statuere iudices debetis, Q. Cæciliū, de quo nulla unquā opinio fuerit, nullāq; in hoc ipso iudicio expectatio futura sit, qui neq;, ut ante collectā famā cōseruet, neque, uti reliqui tēporis spem cōfirmet, laborat; nō nimis hāc causam seuere, nō nimis accurate, nō nimis diligenter acturū: habet enim nihil, quod in offensione deperdat, ut turpissime flagitiosissimeq; discedat: nihil de suis ueteribus ornamentis requiret. à nobis multos obsides habet populus R. quos ut incolumes cōseruare, tueri, confirmare, ac recuperare possimus, omni ratione erit dimicādū. habet honorē, quem petimus: habet spem, quā propositam nobis habemus: habet existimationem multo sudore, labore, uigilijsq; collectam: ut, si in hac causa nostrū officiū, ac diligentiam probauerimus, hæc, quæ dixi, retinere per populum R. incolumia, ac salua possimus: si tantulum offensum titubatumq; sit, ut ea, quæ singulatim ac diu collecta sunt, uno tempore uniuersa perdamus. quapropter iudices uestrum est, deligere quem

existimetis facillime posse magnitudinem causæ, ac iudicij sustinere fide, diligentia, cõsilio, auctoritate. uos si mihi Q. Cæcilium anteposueritis; ego me dignitate superatum non arbitrabor; populus R. ne tam honestã, tam seueram, diligentemq; accusationem neq; uobis placuisse, neque ordini uestro placere arbitretur, prouidete.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER II. ORATIO V.

q VOD erat optandum maxime iudices, et quod unum ad inuidiam uestri ordinis, infamiamq; iudiciorum sedandam maxime pertinebat; id nõ humano consilio, sed propè diuinitus datũ, atque oblatũ uobis summo Reip. tempore uidetur: inueterauit enim iam opinio perniciosa Reip. uobisq; periculosa, quæ nõ modo Romæ, sed & apud exteras nationes omnium sermone percrebruit, his iudicijs, quæ nũc sint, pecuniosum hominem, quamuis sit nocens, neminẽ posse damnari. nunc in ipso discrimine ordinis iudiciorumq; uestrorum, cum sint parati qui concionibus & legibus hanc inuidiam senatus inflammare conentur: reus in iudicium adductus est C. Verres, homo uita atque factis, omnium iam opinione damnatus, pecuniæ magnitudine, sua spe, ac prædicatione absolutus. huic ego causæ iudices cum summa uoluntate, et expectatione populi R. actor accessi; non ut augerem inuidiam ordinis, sed ut infamiæ cõmuni succurrerem: adduxi enim hominem,

in quo reconciliare existimationē iudiciorū amissam, redire in gratiā cū populo R. satisfacere exteris nationibus possetis; depeculatorem ærarij, uexatorē Asiæ, atque Pamphyliæ, prædonē iuris urbani, labem atque perniciē prouinciæ Siciliæ. de quo si uos seuere, religioseq; iudicaueritis: auctoritas ea, quæ in uobis remanere debet, hærebit. sin istius ingentes diuitiæ iudiciorū religionē ueritatemq; perfregerint: ego hoc tamē assequar, ut iudiciū potius Reip. quàm aut reus iudicibus, aut accusator reo defuisse uideatur. equidem, ut de me confitear iudices, cū multæ mihi à C. Verre insidiæ terra mariq; factæ sint, quas partim mea diligentia deuitarim, partim amicorū studio, officioq; repulerim: nunquā tamē neque tantū periculū mihi adire uisus sum, neque tātopere pertimui, ut nūc in ipso iudicio. neque tātū me expectatio accusationis meæ, cōcursusq; tantæ multitudinis, quibus ego rebus uehemētissime perturbor, cōmouet; quantū istius insidiæ nefariæ, quas uno tēpore mihi, uobis, M. Glabrioni Prætori, socijs, exteris nationibus, ordini, nomini denique senatorio facere conatur. qui ita dictitat, ijs esse metuendū, qui, quod ipsis solis satis esset, surripuissent: se tantum rapuisse, ut id multis satis esse possit: nihil esse tā sanctū, quod nō uiolari; nihil tam munitū, quod nō expugnari pecunia possit. quòd si, quā audax est ad conandū, tā esset obscurus in agendo: fortasse aliqua in re nos aliquando fefellisset. uerum hoc adhuc percommode cadit, quòd cū incredibili eius audacia singularis stultitia coniuncta est: nam ut apertus in corripiendis pecunijs fuit, sic in spe corrumpendi iudicij perspicua sua consilia, conatusq; omnibus fecit. semel ait se in uita pertimuisse,

tum, cum primum reus à me factus sit: quòd, cũ è pro=
uincia recens esset, inuidiáq; et infamia non recenti, sed
uetere ac diuturna flagraret, tum ad iudiciũ corrũpen=
dum tẽpus alienũ offenderet. Itaque cũ ego diem in Si=
ciliã inquirendi perexiguam postulauissem, inuenit iste
qui sibi in Achaiam biduo breuiorem diem postularet:
non ut idem conficeret diligentia, et industria sua, quod
ego meo labore, & uigilijs consecutus sum: etenim ille
Achaicus inquisitor ne Brundusiũ quidem peruenit: ego
Siciliam totam quinquaginta diebus sic obij, ut omniũ
populorũ, priuatorumq; literas, iniuriasq; cognoscerem:
ut perspicuũ cuiuis esse possit, hominem ab isto quæsitũ
esse, nõ qui reũ suũ adduceret, sed qui meũ tempus obsi=
deret. nũc homo audacissimus, atque amẽtissimus hoc co
gitat. intelligit me ita paratũ, atque instructũ in iudiciũ
uenire, ut non modo in auribus uestris, sed in oculis o=
mniũ sua furta, atque flagitia defixurus sim: uidet sena
tores multos esse testes audaciæ suæ: uidet multos equites
R. frequẽtes, præterea ciues atque socios, quibus ipse insi=
gnes iniurias fecerit: uidet etiam tot graues ab amicissi=
mis ciuitatibus legationes cũ publicis auctoritatibus, ac
testimonijs conuenisse. quæ cũ ita sint: usque eò de omni
bus bonis male existimat, usque eò senatoria iudicia per=
dita profligatáq; esse arbitratur, ut hoc palàm dictitet,
non sine causa se cupidum pecuniæ fuisse, quoniam tan
tum in pecunia præsidiũ experiatur esse: sese (id quod
difficillimũ fuerit) tẽpus ipsum emisse iudicij sui, quo cæ=
tera facilius emere posset, ut, quoniã criminũ uim subter
fugere nullo modo poterat, procellam tẽporis deuitaret.
quòd si nõ modo in causa, uerũ in aliquo honesto præsi=

dio, aut in alicuius eloquentia aut gratia ſpem aliquam collocaſſet: profecto non hæc omnia colligeret, atque aucuparetur, non uſque eò deſpiceret, contemneretq; ordinem ſenatorium, ut arbitratu eius deligeretur ex ſenatu qui reus fieret, qui, dum hic, quæ opus eſſent, cōpararet, cauſam interea ante eum diceret. quibus ego rebus quid iſte ſperet, & quò animum intendat, facile perſpicio. quamobrem uero ſe confidat aliquid perficere poſſe hoc Prætore, et hoc conſilio, intelligere non poſſum. unum illud intelligo, quod populus R. in reiectione iudicum iudicauit: ea ſpe iſtum fuiſſe præditum, ut omnem rationem ſalutis in pecunia poneret; hoc erepto præſidio ut nullam ſibi rem adiumento fore arbitraretur: etenim quod eſt ingenium tantum, quæ tanta facultas dicendi, & copia, quæ iſtius uitam tot uitijs flagitijsq; conuictam, iampridem omnium uoluntate, iudicioq; damnatum, aliqua ex parte poſſit defendere? cuius ut adoleſcentiæ maculas ignominiasq; prætercam, Quæſtura primus gradus honoris quid aliud habet in ſe, niſi Cn. Carbonem ſpoliatum à Quæſtore ſuo pecunia publica? nudatum & proditum Conſulem? deſertum exercitum? relictam prouinciam? ſortis neceſſitudinem, religionemq; uiolatam? cuius Legatio exitium fuit Aſiæ totius, & Pamphyliæ. quibus in prouincijs multas domos, plurimas urbes, omnia fana depeculatus eſt, cum in Cn. Dolabellam ſcelus ſuum illud priſtinum renouauit & inſtaurauit quæſtorium, cum eum, cui Legatus, & Proquæſtore fuiſſet, & in inuidiam ſuis maleficijs adduxit, et in ipſis periculis non ſolum deſeruit, ſed etiam oppugnauit, ac prodidit. cuius

Prætura urbana ædium sacrarũ fuit, publicorumq; ope
rum depopulatio : simul in iure dicendo bonorũ posses=
sionumq; contra omnium instituta addictio, et condona
tio. iam uero omnium uitiorũ suorum plurima et maxi
ma cõstituit monumẽta, et indicia in prouincia Sicilia:
quã iste per trienniũ ita uexauit, ac perdidit, ut ea resti=
tui in antiquũ statum nullo modo possit, uix autem per
multos annos, innocentesq; Prætores aliqua ex parte re=
creari aliquãdo posse uideatur. hoc Prætore Siculi neq;
suas leges, neque nostra S.C. neq; cõmunia iura tenue=
rũt. tantũ quisque habet in Sicilia, quantũ hominis aua
rissimi, et libidinosissimi aut imprudentiam subterfugit,
aut satietati superfuit. nulla res per triẽniũ, nisi ad nu=
tũ istius, iudicata est: nulla res cuiusquã tã patria, atque
auita fuit, quæ non ab eo, imperio istius abiudicaretur .
innumerabiles pecuniæ ex aratorũ bonis nouo nefarioq;
instituto coactæ: socij fidelissimi in hostiũ numero existi
mati: ciues Romani seruilem in modum cruciati, et ne=
cati: homines nocentissimi propter pecuniã iudicio libe=
rati, honestissimi, atque integerrimi absentes rei facti, in
dicta causa damnati, & eiecti: portus munitissimi, ma=
ximæ tutissimæq; urbes piratis, prædonibusq; patefactæ:
nautæ, militesq; Siculorũ, socij nostri, atque amici fame
necati: classes optimæ, atque opportunissimæ cũ magna
ignominia populi R. amissæ et perditæ. idem iste Prætor
monumẽta antiquissima partim Regum locupletissimo=
rum, quæ illi ornamento urbibus esse uoluerunt, partim
etiam nostrorum imperatorum, quæ uictores ciuitati=
bus Siculis aut dederunt, aut reddiderunt, spolia=
uit, nudauitq; omnia . neque hoc solum in statuis pu=
blicis,

blicis, ornamentisq; fecit: sed etiam delubra omnia sanctissimis religionibus cõsecrata depeculatus est: deũ denique nullũ Siculis, qui ei paulo magis affabre, atque antiquo artificio factus uideretur, reliquit. in stupris uero, & flagitijs nefarias eius libidines cõmemorare, pudore deterreor: simul illorũ calamitatem cõmemorando augere nolo, quibus liberos coniugesq; suas integras ab istius petulantia conseruare non licitũ est. at enim hæc ita cõmissa sunt ab isto, ut non cognita sint ab omnibus. hominem esse arbitror neminem, qui nomẽ istius audierit, quin facta quoque eius nefaria cõmemorare possit: ut mihi magis timendũ sit, ne multa crimina prætermittere, quã ne qua in istũ fingere existimer: neque. n. mihi uidetur hæc multitudo, quæ ad audiendũ cõuenit, cognoscere ex me causã uoluisse, sed ea, quæ scit, mecũ recognoscere. quæ cũ ita sint: iste homo amens ac perditus alia mecũ ratione pugnat: non id agit, ut alicuius eloquentiam mihi opponat: nõ gratia, nõ auctoritate cuiusquã, non potentia nititur: simulat, his se rebus confidere. sed uideo, quid agat: neque. n. agit occultissime: proponit inania mihi nobilitatis, hoc est hominũ arrogantiũ, nomina: qui nõ tam me impediunt, quòd nobiles sunt; quã adiuuant, quòd noti sunt: simulat se eorũ præsidio confidere, cũ interea aliud quiddam iandiu machinetur. quã spem nũc habeat in manibus, et quid moliatur, breuiter iam iudices exponã: sed prius, ut ab initio res ab eo constituta sit, quæso cognoscite. Vt primum è prouincia redijt, redemptio est huius iudicij facta grandi pecunia: mansit in conditione atque pacto usque ad eum finem, dum iudices reiecti sunt. posteaquã reiectio iudicũ facta

est: quòd & in sortitione, istius spem fortuna populi R. et in reijciendis iudicibus mea diligentia istorũ impudentiam uicerat; renuntiata est tota conductio. praeclare se res habebat: libelli nominum uestrorum consilijq; huius in manibus erant omniũ: nulla nota, nullus color, nullae sordes uidebantur his sententijs allini posse: cum iste repẽte ex alacri, atque laeto sic erat humilis, atque demissus, ut non modo populo R. sed etiã sibi ipse condemnatus uideretur. ecce autẽ repẽte, his diebus paucis, comitijs consularibus factis, eadem illa uetera consilia pecunia maiore repetuntur, eademq; uestrae famae, fortunisq; omniũ insidiae per eosdem homines comparantur. quae res primo iudices pertenui nobis argumẽto, indicioq; patefacta est: post aperto suspicionis introitu ad omnia intima istorum consilia sine ullo errore peruenimus: nam ut Hortensius Cos. designatus domũ reducebatur è campo, cum maxima frequentia, à multitudine; fit obuiam casu ei multitudini C. Curio: quem ego hominem honoris potius, quàm contumeliae causa nominatum uolo: etenim ea dicam, quae ille si commemorari noluisset, non tanto in conuentu, tam aperte, palamq; dixisset: quae tamẽ à me pedetentim cauteq; dicentur, ut amicitiae nostrae, et dignitatis illius habita ratio esse intelligatur. uidet ad ipsum fornicem Fabianũ in turba Verrem: appellat hominem, et ei uoce maxima uictoriam gratulatur: ipsi Hortensio, qui Consul erat factus, propinquis necessarijsq; eius, qui tum aderant, uerbũ nullum facit: cum hoc consistit, hunc amplexatur, hunc iubet sine cura esse. renuntio, inquit, tibi, te hodiernis comitijs esse absolutum. quod cum tam multi homines honestissimi au-

dissent, statim ad me defertur, immo uero, ut quisque me uiderat, narrabat. alijs illud indignum, alijs redicu lum uidebatur: ridiculum ijs, qui istius causam in testium fide, in criminum ratione, in iudicum potestate, non in comitijs consularibus positam arbitrabantur: indignum ijs, qui altius perspiciebant, & hanc gratulationem ad iudicium corrumpendũ spectare arbitrabantur: etenim sic ratiocinabantur, sic honestissimi homines inter se, et mecum loquebantur, aperte iam et perspicue nulla esse iudicia; qui reus pridie iam ipse se condemnatũ putabat, is, posteaquã defensor eius Consul est factus, absoluitur. quid igitur? quòd tota Sicilia, quòd omnes Siculi, omnes negotiatores, omnes publicæ priuatæq; literæ Romæ sunt, nihil ne id ualebit? nihil, inuito Consule designato. quid iudices? non crimina, nõ testes, nõ existimationem populi R. sequentur? non: omnia in unius potestate, ac moderatione uertẽtur. uere loquar iu dices, uehementer me hæc res cõmouebat: optimus enim quisque ita loquebatur: iste quidem tibi eripietur, sed nos non tenebimus iudicia diutius: etenim quis poterit Verre absoluto de trãsferendis iudicijs recusare? erat omnibus molestum: neque eos tam istius perditi subita lætitia, quàm hominis amplissimi noua gratulatio cõmouebat. cupiebam dissimulare, me id moleste ferre: cupiebam animi dolorem uultu tegere, & taciturnitate cælare. ecce autem illis ipsis diebus, cum Prætores designati sortirentur, & M. Metello obtigisset, ut is de pecunijs repetundis quæreret: nuntiatur mihi, tantam isti gratulationem esse factam, ut is quoque domum mitteret, qui uxori suæ nũtiarent. sanè ne hæc quidem res mihi pla=

cebat: neque tamen, quid tãtopere in hac sorte metuen
dum mihi esset, intelligebam: unum illud ex hominibus
certis, ex quibus omnia comperi, reperiebam, fiscos com-
plures cum pecunia Siciliensi à quodam senatore, ad
equitem Romanum esse translatos: ex his quasi X fiscos
ad senatorem illum relictos esse comitiorũ meorũ nomi-
ne: diuisores omnium tribuũ noctu ad istum uocatos. ex
quibus quidam, qui se omnia mea causa debere arbitra-
batur, eadem illa nocte ad me uenit, demõstrat qua iste
oratione usus esset: commemorasse istum, quã liberaliter
eos tractasset, et iam antea, cũ ipse Præturam petisset, et
proximis cõsularibus, prætorijsq; comitijs: deinde esse pol
licitum quantum uellent pecuniæ, si me Aedilitate deie-
cissent: hic alios negasse audere; alios respondisse, nõ pu
tare perfici posse: inuentũ tamen esse fortem amicum, ex
eadem familia Q. Verrem Romilia, ex optima diuisorũ
disciplina, patris istius discipulum, atque amicũ, qui, HS
quingentis millibus depositis, id se perfecturum pollicere
tur: & fuisse tamen nonnullos, qui se unà facturos esse
dicerent. quæ cũ ita essent: sanè beneuolo animo me, ut
magnopere cauerẽ, præmonebat. sollicitabar rebus ma-
ximis uno, atque eo perexiguo tempore. urgebant comi-
tia: & his ipsis oppugnabar grandi pecunia. instabat iu
diciũ: ei quoque negotio fisci Sicilienses minabãtur. age-
re, quæ ad iudiciũ pertinebãt, libere, comitiorũ metu de-
terrebar: petitioni toto animo seruire, propter iudiciũ nõ
licebat. minari denique diuisoribus, ratio nõ erat, propte
rea quòd eos intelligere uidebã, me hoc iudicio districtũ,
atque obligatũ futurum. atque hoc ipso tempore Siculis
denuntiatum esse audio, primum ab Hortensio, domum

ad illũ ut uenirent: Siculos sanè in eo liberos fuisse, qui, quam ob rem accerserentur, cum intelligerent, nõ uenissent. interea comitia nostra, quorũ iste se, ut cæterorum hoc anno comitiorũ, dominum esse arbitrabatur, haberi cœpta sunt. cursare iste homo potens cũ filio blando & gratioso circũ tribus: paternos amicos, hoc est diuisores, appellare omnes, et cõuenire. quod cum esset intellectũ, & animaduersum: fecit animo libẽtissimo populus R. ut cuius diuitiæ me de fide deducere non potuissent, ne eiusdem pecunijs de honore deijcerer. posteaquam illa petitionis magna cura liberatus sum, animo cœpi multo magis uacuo, ac soluto nihil aliud nisi de iudicio agere, et cogitare. reperio iudices hæc ab istis consilia inita, & constituta, ut, quacunq; opus esset ratione, res ita duceretur, ut apud M. Metellũ Prætorẽ causa diceretur: in eo esse hæc commoda, primũ M. Metellũ amicissimũ, deinde Hortensiũ Consulem, nõ solũ, sed etiam Q. Metellũ: qui quàm isti sit amicus, attẽdite: dedit enim prærogatiuam suæ uoluntatis eiusmodi, ut isti pro prærogatiuis iã reddidisse uideatur. an me taciturũ tantis de rebus existimauistis? et in tanto Reip. existimationisq; meæ periculo cuiquã consulturũ potius, quàm officio & dignitati meæ? accersit alter Consul designatus Siculos: ueniũt nõnulli, propterea ꝙ L. Metellus esset Prætor in Sicilia: cũ ijs ita loquitur, se Cõsulem esse, fratrem suum alterũ Siciliam prouinciam obtinere, alterũ esse quæsiturũ de pecunijs repetundis: Verri ne noceri possit, multis rationibus esse prouisum. quid est quæso Metelle iudiciũ corrumpere, si hoc nõ est? testes, præsertim Siculos, timidos homines, & afflictos, non solum auctoritate deter-

rere, sed etiam consulari metu, & duorum Prætorum potestate? quid faceres pro homine innocente, & propinquo, cum propter hominem perditissimũ atque alienissimũ de officio, ac dignitate decedis, et cõmittis, ut, quod ille dictitat, alicui, qui te ignorat, uerum esse uideatur? nam hoc Verrem dicere aiebant: te nõ fato, ut cæteros ex uestra familia, sed opera sua Consulem factũ. duo igitur Consules, & Quæsitor erant ex illius uoluntate. non solum effugiemus, inquit, hominem in quærendo nimium diligentem, nimium seruientem populi existimationi, M. Glabrionem: accedet nobis etiã illud: iudex est M. Cæsonius collega nostri accusatoris, homo in rebus iudicandis spectatus, & cognitus: quem minime expediat esse in eo consilio, quod conemur aliqua ratione corrumpere: propterea quòd iam antea, cũ iudex in Iuniano cõsilio fuisset, turpissimũ illud facinus non solum grauiter tulit, sed etiam in medium protulit. hunc iudicem ex Cal. Ian. nõ habebimus. Q. Manlium, et Q. Cornificiũ duos seuerissimos, atq; integerrimo iudices, quòd Tribuni pl. tum erunt, iudices nõ habebimus. P. Sulpitius, iudex tristis & integer, magistratum ineat necesse est Nonis Dec. M. Crepereius, ex acerrima illa equestri familia, et disciplina; L. Cassius, ex familia tum ad cæteras res, tum ad iudicandum seuerissima; Cn. Tremellius, homo summa religione, & diligentia; tres hi homines ueteres Tribuni militares sunt designati, ex Cal. Ian. nõ iudicabunt. subsortiemur etiam in M. Metelli locum, quoniã is huic ipsi quæstioni præfuturus est. ita secundum Cal. Ian. & Prætore, & propè toto consilio commutato, magnas accusatoris minas, magnamq; iudicij expectatio=

nem ad nostrum arbitrium, libidinemq́; eludemus. Nonæ sunt hodie Sextiles: hora nona conuenire cœpistis. hunc diem iam ne numerant quidem. decem dies sunt ante ludos uotiuos, quos Cn. Pompeius facturus est. hi ludi dies quindecim auferent: deinde continuo Romani consequentur. ita propè XL diebus interpositis, tum denique se ad ea, quæ à nobis dicta erunt, responsuros esse arbitrantur: deinde se ducturos & dicendo, & excusando facile ad ludos Victoriæ: cum his plebeios esse coniunctos, secundum quos aut nulli, aut pauci dies ad agendum futuri sunt: ita defessa, ac refrigerata accusatione rem integram ad M. Metellum Prætorem esse uenturam. quem ego hominem, si eius fidei diffisus essem, iudicem non retinuissem. nunc tamen eo animo sum, ut eo iudice, quàm Prætore, hanc rem transigi malim, & iurato suam, quàm iniurato aliorum tabellas committere. nunc ego iudices iam uos consulo, quid mihi faciendũ putetis: id enim consilij mihi profecto taciti dabitis, quod egomet mihi necessario capiendum intelligo. si utar ad dicendum meo legitimo tempore: mei laboris, industriæ, diligentiæq́; capiam fructum, & ex accusatione perficiam, ut nemo unquam post hominum memoriã paratior, uigilantior, compositior ad iudicium uenisse uideatur. sed in hac laude industriæ meæ reus ne elabatur, summũ periculum est. quid est igitur, quod fieri possit? non obscurum, opinor, neque absconditum. fructum istum laudis, qui ex perpetua oratione percipi potuit, in alia tempora reseruemus. nũc hominem tabulis, testibus, priuatis, publicisq́; literis, auctoritatibusq́; accusemus. res omnis mihi tecũ erit Hortensi. dicã aperte.

si te mecũ dicendo, ac diluendis criminibus in hac causa
cõtendere putarẽ, ego quoq; in accusando, atq; in expli-
cãdis criminibus operam consumerem. nunc quoniã pu
gnare cõtra me instituisti nõ tam ex tua natura, quam
ex istius tempore, et causa, malitiose: necesse est istiusmo-
di rationi aliquo consilio obsistere. tua ratio est, ut secũ
dũ binos ludos mihi respõdere incipias: mea, ut ante pri
mos ludos cõperendinem. ita fiet, ut tua ista ratio existi
metur astuta, meũ hoc consiliũ necessariũ. uerum illud,
quod institueram dicere, mihi rem tecũ esse, huiusmodi
est. ego cũ hanc causam Siculorũ rogatu recepissem, idq́;
mihi amplũ, et præclarũ existimassem, eos uelle meæ fi-
dei diligentiæq; periculũ facere, qui innocentiæ, abstinen
tiæq; fecissent: tum suscepto negotio maius mihi quiddã
proposui, in quo meã in Remp. uolũtatẽ populus R. per
spicere posset. nam illud mihi nequaquam dignũ indu-
stria, conatuq; meo uidebatur, istũ à me in iudiciũ iam
omniũ iudicio condemnatũ uocari, nisi ista tua intolera
bilis potẽtia, & ea cupiditas, qua per hosce annos in qui
busdam iudicijs usus es, etiam in istius hominis desperati
causa interponeretur. nũc uero, quoniam hæc te omnis
dominatio regnumq́; iudiciorũ tantopere delectat; &
sunt homines, quos libidinis, infamiæq; suæ neq; pudeat,
neq; tædeat, qui quasi de industria in odiũ offensionẽq;
populi R. irruere uideantur: hoc me profiteor suscepisse,
magnum fortasse onus, & mihi periculosum, uerunta-
mẽ dignũ in quo omnes neruos ætatis, industriæq; meæ
contenderem. quoniam totus ordo paucorum improbi-
tate, et audacia premitur, et urgetur infamia iudiciorũ:
profiteor, huic generi hominũ me inimicũ, accusatorem,

odiosum, assiduum, acerbum aduersarium. hoc mihi sumo: hoc mihi deposco: quod agam in magistratu, quod agã ex eo loco, ex quo me populus R. ex Cal. Ian. secũ agere de Rep. ac de hominibus improbis uoluit. hoc munus Aedilitatis meæ populo R. amplissimum, pulcherrimumq́; polliceor. moneo, prædico, ante denuncio: qui aut deponere, aut accipere, aut recipere, aut polliceri, aut sequestres, aut interpretes corrumpendi iudicij solent esse, quiq́; ad hanc rem aut potentiã, aut impudẽtiam suam professi sunt, abstineant in hoc iudicio manus, animosq́; ab hoc scelere nefario. erit tum Consul Hortensius cum summo imperio, & potestate, ego autem Aedilis, hoc est paulo amplius, quàm priuatus: tamẽ hæc huiusmodi res est, quã me acturum esse polliceor, ita populo R. grata, atque iucũda, ut ipse Consul in hac causa præ me minus etiam, si fieri possit quàm priuatus esse uideatur. omnia non modo cõmemorabuntur, sed etiã expositis certis rebus agentur, quæ intra decem annos, posteaquã iudicia ad senatum translata sunt, in rebus iudicàndis nefarie, flagitioseq́; facta sunt. cognoscet ex me populus R. quid sit, quamobrem, cum equester ordo iudicaret, annos propè quinquaginta cõtinuos nullo iudice equite R. iudicãte ne tenuissima quidẽ suspicio acceptæ pecuniæ ob rem iudicandam constituta sit: quid sit, quòd iudicijs ad senatoriũ ordinem translatis, sublataq́; populi R. in unũ quenque nostrũ potestate, Q. Calidius damnatus dixerit, minoris HS X X X M prætoriũ hominem honeste non posse damnari: quid sit, quòd P. Septimio senatore damnato, Q. Hortensio Prætore, de pecunijs repetundis, lis æstimata sit eo nomine, quòd ille ob rem iudi=

candā pecuniā accepiſſet: quòd in C. Herennio, quòd in C. Popilio ſenatoribus, qui ambo peculatus dānati ſunt; quòd in M. Attilio, qui de maieſtate damnatus eſt, hoc planū factū eſt, eos pecuniam ob rem iudicandam accepiſſe: quòd inuenti ſunt ſenatores, qui C. Verre Præt. urbano ſortiente, exirent in eū reū, quem incognita cauſa condemnarent: quòd inuentus eſt ſenator, qui cū index eſſet, in eodem iudicio ab reo pecuniam acciperet, quā iudicibus diuideret, et ab accuſatore, ut reum damnaret. iam uero quo modo illam labem, ignominiam, calamitatemq; totius ordinis conquerar? hoc factum eſſe in hac ciuitate, cum ſenatorius ordo iudicaret, ut diſcoloribus ſignis, iuratorum hominum ſententiæ notarētur. hæc omnia me diligenter, ſeuereq; acturū eſſe polliceor. quo me tandem animo fore putetis, ſi quid in hoc ipſo iudicio intellexero ſimili aliqua ratione eſſe uiolatum, atque cōmiſſum? cum præſertim planum facere multis teſtibus poſſim, C. Verrem in Siciliæ multis audiētibus ſæpe dixiſſe, ſe habere hominem potentem, cuius fiducia prouinciam ſpoliaret: neq; ſibi ſoli pecuniā quærere, ſed ita trienniū illud Præturæ Sicilienſis diſtributum habere, ut ſecū præclare agi diceret, ſi unius anni quæſtum in rem ſuam cōuerteret, alterū patronis, et defenſoribus ſui traderet, tertiū illum uberrimū quæſtuoſiſſimumq; annū totum iudicibus reſeruaret. ex quo mihi uenit in mentē illud dicere, quod apud M. Glabionem nuper cū in reijciendis iudicibus cōmemoraſſem, intellexi uehementer populum R. cōmoueri: me arbitrari fore, uti nationes exteræ legatos ad populum R. mitterent, ut lex de pecunijs repetūdis iudiciūq; tolleretur. ſi enim iudicia nulla ſint,

tantum unumquenque ablaturũ putant, quantũ sibi ac liberis suis satis esse arbitretur: nũc quòd eiusmodi iudicia sint, tantũ unũquenque auferre, quantũ sibi, patronis, aduocatis, Prætoribus, iudicibus satis futurũ sit: hoc profecto infinitum esse: se auarissimi hominis cupiditati satisfacere posse, nocentissimæ uictoriæ nõ posse. ò cõmemorãda iudicia, præclaramq; existimationem nostri ordinis, cum socij populi R. iudicia de pecunijs repetundis fieri nolunt, quæ à maioribus nostris sociorũ causa comparata sunt. an iste unquã de se bonã spem habuisset, nisi de uobis malã opinionem animo imbibisset? quo maiore etiã, si fieri potest, apud uos odio esse debet, quàm est apud populum R. cum in auaritia, scelere, periurio uos sui similes esse arbitretur. cui loco per deos immortales iudices cõsulite, ac prouidete. moneo, prædicoq; id, quod intelligo, tempus opportunissimũ uobis hoc diuinitus datum esse, ut odio, inuidia, infamia, turpitudine totum ordinem liberetis. nulla in iudicijs seueritas, nulla religio, nulla deniq; iã existimãtur esse iudicia. itaque à populo R. contemnimur, despicimur, graui, diuturnaq; iam flagramus infamia: neque enim ullã aliam ob causam populus R. tribunitiam potestatem tãto studio requisiuit: quam cum poscebat, uerbo illam poscere uidebatur, re uera iudicia poscebat. neque hoc Q. Catuliũ hominem sapientissimum, atque amplissimũ fugit: qui Cn. Pompeio uiro fortissimo, & clarissimo de tribunitia potestate referente, cum esset sententiam rogatus, hoc initio est summa cum auctoritate usus: patres cõscriptos iudicia male & flagitiose tueri: quòd si in rebus iudicandis populi R. existimationi satisfacere uoluissent, non tantopere

homines fuisse tribunitiam potestatem desideraturos.
ipse denique Cn. Pompeius, cum primum concionem ad
Vrbem Consul designatus habuit; ubi, id quod maxi
me expectari uidebatur, ostendit se tribunitiã potesta
tem restituturũ, factus est in eo strepitus, & grata con
cionis admurmuratio. idem in eadem concione cum di=
xisset, populatas, uexatasq; esse prouincias, iudicia autẽ
turpia, & flagitiosa fieri, ei rei se prouidere, ac cõsulere
uelle: tum uero nõ strepitu, sed maximo clamore suam
populus R. significauit uoluntatem. nũc autem homines
in speculis sunt: obseruant, quemadmodum se unus=
quisque uestrũ gerat in retinenda religione, conseruan=
disq; legibus. uident, adhuc post legem tribunitiã unum
senatorem uel tenuissimũ esse damnatum. quod tametsi
non reprehendunt, tamen magnopere, quod laudent, nõ
habent: nulla est enim laus, ibi esse integrum, ubi nemo
est, qui aut possit, aut conetur corrũpere. hoc est iudiciũ,
in quo uos de reo, populus R. de uobis iudicabit. in hoc
homine statuetur, possit ne senatoribus iudicantibus ho
mo nocẽtissimus, pecuniosissimusq; damnari. deinde est
huiusmodi reus, in quo homine nihil sit, præter summa
peccata, maximamq; pecuniam: ut, si liberatus sit, nulla
alia suspicio, nisi ea, quæ turpissima est, residere possit.
nõ gratia, nõ cognatione, nõ alijs recte factis, nõ deniq;
aliquo mediocri uitio tot tantaq; eius uitia subleuata
esse existimabuntur. postremo ego causam sic agam iu=
dices: eiusmodi res, ita notas, ita testatas, ita magnas, ita
manifestas proferam, ut nemo à uobis, ut istum absolua
tis, per gratiam conetur cõtendere. habeo autem certã
uiam, atque rationem, qua omnes illorũ conatus inuesti

gare, & consequi possim. ita res à me agetur, ut in eo=
rum consilijs omnibus non modo aures hominum, sed
etiam oculi populi R. interesse uideantur. uos aliquot iā
per annos conceptam huic ordini turpitudinē, atque in
famiā delere, ac tollere potestis. constat inter omnes, post
hæc constituta iudicia, quibus nunc utimur, nullum hoc
splendore, atque hac dignitate consiliū fuisse. hic si quid
erit offensum; omnes homines nō iam ex eodem ordine
alios magis idoneos, quod fieri non potest, sed aliū omni
no ordinē ad res iudicandas quærendū arbitrabuntur.
quapropter primum ab dijs immortalibus, quod sperare
mihi uideor, hoc idem iudices peto, ut in hoc iudicio ne=
mo improbus præter eum, qui iampridem inuentus est,
reperiatur. deinde, si plures improbi fuerint, hoc uobis,
hoc populo R. iudices confirmo, uitam mehercule mihi
prius, quàm uim perseuerantiamq; ad illorum improbi=
tatem persequendam defuturam. uerum quod ego labo=
ribus, periculis, inimicitijsq; meis tum, cū admissum erit,
dedecus seuere me persecuturum esse polliceor; id ne ac=
cidat, tu tua sapientia, auctoritate, diligētia M. Glabrio
potes prouidere. suscipe causam iudiciorum: suscipe cau=
sam seueritatis, integritatis, fidei, religionis: suscipe cau=
sam senatus, ut is hoc iudicio probatus, cum populo R. et
in laude, & in gratia esse possit. cogita, qui sis, quo loco,
quid dare populo R. quid reddere maioribus tuis debeas.
fac tibi paternæ legis Aciliæ ueniat in mentem: qua le=
ge populus R. de pecunijs repetundis, optimis iudicijs, se=
uerissimisq; iudicibus usus est. circunstant te summæ au=
ctoritates, quæ te obliuisci laudis domesticæ non sinant,
quæ te dies noctesq; cōmoneant, fortissimū tibi patrem,

ſapientiſſimum auum, grauiſſimum ſocerum fuiſſe. quare ſi Glabrionis patris uim, & acrimoniam ceperis ad reſiſtendum hominibus audaciſſimis; ſi aui Scæuolæ prudentiã ad proſpiciendas inſidias, quæ tuæ, atque horum famæ comparantur; ſi ſoceri Scauri conſtantiam, ut ne quis te de uera, & certa poſſit ſententia dimouere: intelliget populus R. integerrimo, atque honeſtiſſimo Prætore, delectoq; conſilio, nocenti reo magnitudinẽ pecuniæ plus habuiſſe momenti ad ſuſpicionem criminis, quàm ad rationem ſalutis: mihi certum eſt non cõmittere, ut in hac cauſa Prætor nobis, conſiliumq; mutetur. non patiar rem in id tempus adduci, ut Siculi, quos adhuc ſerui deſignatorum Conſulum non mouerunt, cum eos nouo exemplo uniuerſos arceſſerent, eos tum lictores Conſulum uocent, ut homines miſeri, antea ſocij, atque amici populi R. nũc ſerui ac ſupplices, non modo ius ſuũ fortunasq; omnes eorum imperio amittant, uerũ etiam deplorandi iuris ſui poteſtatem non habeant. non ſinam profecto, cauſa à me perorata, XL diebus interpoſitis, tum nobis denique reſpondeant, cũ accuſatio noſtra in obliuionem diuturnitate adducta ſit. non cõmittam, ut tum res iudicetur, cum hæc frequentia totius Italiæ Roma diſceſſerit, quæ conuenit uno tempore undique, comitiorum, ludorum, cenſendiq; cauſa. huius iudicij et laudis fructum, & offenſionis periculum, ueſtrum; laborem, ſolicitudinemq;, noſtram; ſcientiam quid agatur, memoriamq; quid à quoque dictum ſit, omniũ puto eſſe oportere. faciam hoc nõ nouũ, ſed ab ijs, qui nunc principes noſtræ ciuitatis ſunt, ante factũ, ut teſtibus utar ſtatim. illud à me nouũ iudices cognoſcetis, quòd ita teſtes

constituam, ut crimen totum explicem : ubi id interrogando, argumentis atque oratione firmauero, tum testes ad crimen accommodem, ut nihil inter illam usitatam accusationem, atque hanc nouam intersit, nisi quòd in illa tunc, cum omnia dicta sunt, testes dantur, hic in singulas res dabuntur, ut illis quoque eadem interrogandi facultas, argumētandi, dicendiq; sit. si quis erit, qui perpetuā orationē, accusationemq; desideret: altera actione audiet. nunc id, quod facimus, ea ratione facimus, ut malitiæ illorum consilio nostro occurramus, necessario fieri intelligat. hæc primæ actionis erit accusatio.
Dicimus C. Verrem, cum multa libidinose, multa crudeliter in ciues R. atque in socios, multa in deos, hominesq; nefarie fecerit, tum præterea quadringenties sestertium ex Sicilia contra leges abstulisse. hoc testibus, hoc tabulis, priuatis publicisq; auctoritatibus ita uobis planum faciemus, ut hoc statuatis, etiam si spatium ad dicendū nostro commodo, uacuosq; dies habuissemus, tamen oratione longa nihil opus fuisse. Dixi.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER III.

ORATIO VI.

EMINEM uestrũ ignorare arbitror iudices, hunc per hosce dies sermo-
n nem uulgi, atque hanc opinionẽ populi R. fuisse, C. Verrem altera actione responsurũ nõ fuisse, neque ad iudicium affuturũ. quæ fama non iccirco solum emanarat, quòd iste certe statuerat, ac deliberauerat, non adesse; uerum etiam, quòd nemo quenquam tam audacem, tam amentem, tam impudentem fore arbitrabatur, qui tam nefarijs criminibus, tam multis testibus euictus, ora iudicum aspicere, aut os suũ populo R. ostendere auderet. est idem Verres, qui fuit semper, ut ad audendum proiectus, sic paratus ad audiendũ: præsto est, respondet, defenditur: ne hoc quidem sibi reliqui fecit, ut in rebus turpissimis, cum manifesto teneatur, si reticeat, & absit, tamen impudentiæ suæ pudentem exitũ quæsisse uideatur. patior iudices, & non moleste fero, me laboris mei, uos uirtutis uestræ fructum esse laturos: nam si iste id fecisset, quod primo statuerat, ut non adesset; minus aliquanto, quàm mihi opus esset, cognosceretur, quid ego in hac accusatione cõparanda, constituendaq; elaborassem: uestra uero laus tenuis planè, atque obscura iudices esset: neque .n. hoc à uobis populus R. expectat, neque eo potest esse contentus, si condemnatus sit is, qui adesse noluerit, et si fortes fueritis in eo, quem nemo sit ausus defendere. immo uero adsit, respondeat, summis opibus, summo studio

potentissimorum

potentissimorum hominum defendatur: certet mea diligentia cum illorum omnium cupiditate, uestra integritas cum istius pecunia, testium constantia cum illius patronorũ minis, atque potentia. tum demum illa uicta uidebuntur, cũ in contentionem certamenq; uenerint. absens si iste esset dãnatus, nõ tam ipse sibi consuluisse, quã inuidisse uestræ laudi uideretur: neque enim salus ulla maior Reip. hoc tempore reperiri potest, quã populũ R. intelligere, diligenter reiectis ab accusatore iudicibus, socios, leges, Remp. senatorio consilio maxime posse defendi. neque tanta fortunis omniũ pernicies potest accidere, quã opinione populi R. rationem ueritatis, integritatis, fidei, religionis ab hoc ordine abiudicari. itaque mihi uideor magnam, & maxime ægram, & propè depositam Reip. partem suscepisse, neque in eo magis meæ, quã uestræ laudi existimationiq; seruisse: accessi. n. ad inuidiam iudiciorum leuandam, uituperationemq; tollendã, ut, cum hæc res pro uoluntate populi R. esset indicata, aliqua ex parte mea diligentia constituta auctoritas iudiciorum uideretur: postremo, ut esset hoc iudicatum, ut finis aliquãdo iudiciariæ cõtrouersiæ constitueretur: etenim sine dubio iudices in hac causa ea res in discrimen adducitur: reus est enim nocentissimus: qui si condemnatur, desinent homines dicere, his iudicijs pecuniam plurimum posse; sin absoluitur, desinemus nos de iudicijs trãsferendis recusare. tametsi de absolutione istius neque ipse iã sperat, nec populus R. metuit. de impudẽtia singulari, quòd adest, quòd respõdet, sunt qui mirentur: mihi pro cætera eius audacia atque amẽtia ne hoc quidẽ mirandũ uidetur: multa. n. et in deos, et in homines impie

nefarieq́; commisit, [illegible] scelerum pœnis agitatur, & à mente consilioq́; deducitur. agunt eū præcipitem pœnæ ciuiū R. quos partim securi percussit, partim in uinculis necauit, partim implorantes iura libertatis & ciuitatis in crucem sustulit. rapiunt eum ad supplicium dij patrij, quòd iste inuentus est, qui è complexu parentū abreptos filios ad necem duceret, & parentes pretium pro sepultura liberum posceret. religiones uero, cerimoniæq́; omniū sacrorum, fanorumq́; uiolatæ, simulacraq́; deorum, quæ non modo ex suis templis ablata sunt, sed etiā iacent in tenebris ab isto retrusa, atque abdita, cōsistere eius animū sine furore atque amentia nō sinunt. neque iste mihi uidetur se ad damnationem offerre solum, neque hoc auaritiæ supplicio communi, qui tot sceleribus se obstrinxerit, contentus esse: singularem quandam pœnā istius immanis, atque importuna natura desiderat. nō id solum quæritur, ut isto damnato bona restituantur ijs, quibus erepta sunt: sed & religiones deorum immortalium expiandæ, et ciuium R. cruciatus, multorumq́; innocentium sanguis istius supplicio luendus est: non enim furem, sed ereptorem; non adulterū, sed expugnatorem pudicitiæ; nō sacrilegum, sed hostem sacrorum religionumq́;; non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuium, sociorumq́; in uestrū iudiciū adduximus: ut ego hunc unum eiusmodi reum post hominum memoriam fuisse arbitrer, cui damnari expediret: nam quis hoc nō intelligit? istum absolutū dijs hominibusq́; inuitis, tamen ex manibus populi R. eripi nullo modo posse? quis hoc non perspicit, præclare nobiscū actum iri, si populus R. istius unius supplicio contentus erit? ac non sic statuerit,

non iſtum maius in ſeſe ſcelus concepiſſe, cum fana ſpoliarit, cũ tot homines innocentes necarit, cũ ciues R. morte, cruciatu, cruce affecerit, cum prædonũ duces accepta pecunia dimiſerit; quã eos, ſi qui iſtũ tot, tantis, tam nefarijs ſceleribus coopertum iurati ſententia ſua liberarent? non eſt, nõ eſt in hoc homine cuiquã peccandi locus iudices: non is eſt reus, nõ id tempus, nõ id conſilium (meo tuo, ne quid arrogãtius apud tales uiros uidear dicere) ne actor quidem eſt is, cui reus tam nocens, tã perditus, tam uictus aut occulte ſurripi, aut impune eripi poſſit. his ego iudicibus nõ probabo C. Verrem contra leges pecunias cepiſſe? ſuſtinebũt tales uiri, ſe tot ſenatoribus, tot equitibus R. tot ciuitatibus, tot hominibus honeſtiſſimis ex tam illuſtri prouincia, tot populorũ, priuatorumq; literis nõ credidiſſe? tantæ populi R. uolũtati reſtitiſſe? ſuſtineant. reperiemus, ſi iſtum uiuum ad aliud iudicium perducere potuerimus, quibus probemus, iſtum in Quæſtura pecuniã publicam Cn. Carboni Cos. datam auertiſſe: quibus perſuadeamus, iſtum alieno nomine à Quæſtoribus urbanis, quod priore actione didiciſtis, pecuniã abſtuliſſe. erũt, qui et in eo quoque audaciã eius reprehẽdant, quòd aliquot nominibus de capite, quantũ commodũ fuerit, frumenti decumani detraxerit. erũt etiã fortaſſe iudices, qui illum eius peculatum uel acerrime uindicandũ putẽt, quòd iſte M. Marcelli, et P. Africani monimenta, quæ nomine illorũ; re uera populi R. et erant, & habebantur, ex fanis religioſiſſimis, ex urbibus ſociorũ, atque amicorum non dubitauerit auferre. emerſerit ex peculatus etiam iudicio: meditetur de ducibus hoſtium, quos accepta pecunia liberauit: uideat, quid

de illis respondeat, quos in eorum locum subditos domi suæ reseruauit. quærat, non solum quemadmodũ nostro crimini, uerũ etiam quo pacto suæ confessioni possit mederi. meminerit, se priore actione clamore populi R. infesto, atque inimico excitatũ, confessum esse, duces à se prædonũ securi non esse percussos; se iam tũ esse ueritũ, ne sibi crimini daretur, eos ab se pecunia liberatos. fateatur id, quod negari nõ potest, se priuatũ hominem prædonũ duces uiuos, atque incolumes domi suæ, posteaquã Romã redierit, usque dũ per me licuerit, tenuisse. hoc in illo maiestatis iudicio si licuisse sibi ostenderit, ego oportuisse cõcedã. ex hoc quoque euaserit. proficiscar eò, quò me iampridem uocat populus R. de iure. n. libertatis, et ciuitatis suũ putat esse iudicium, et recte putat. confringat iste sanè ui sua consilia senatoria, quæstiones omniũ perrumpat, euolet ex uestra seueritate. mihi credite, arctioribus apud populum R. laqueis tenebitur. credet ijs equitibus R. populus R. qui ad uos antea producti testes, ipsis inspectãtibus ab isto ciuem R. qui cognitores homines honestos daret, sublatũ esse in crucem dixerunt. credent omnes V & XXX tribus homini grauissimo, atque ornatissimo M. Annio, qui se præsente ciuẽ R. securi percussum esse dixit. audietur à populo R. uir primarius eques R. L. Flauius, qui suũ familiarẽ Herenniũ negotiatorem ex Africa, cũ eum Syracusis amplius centũ ciues R. cognoscerent, lacrymantesq; defenderent, pro testimonio dixit, securi esse percussum. probabit fidem, et auctoritatẽ, & religionem suam L. Suetius, homo omnibus ornamẽtis præditus, qui iuratus apud uos dixit, multos ciues R. in Latumijs istius imperio crudelissime per

uim morte esse mulctatos. hanc ego causam cum agam beneficio populi R. de loco superiore, non uereor, ne aut istum uis ulla ex populi R. suffragijs eripere, aut à me ullũ munus Aedilitatis amplius, aut gratius populo R. esse possit. quapropter omnes in hoc iudicio conentur omnia: nihil est iam, quod in hac causa peccare iudices quisquã, nisi uestro periculo, possit. mea quidẽ ratio cũ in præteritis est rebus cognita, tum in reliquis explorata, atque prouisa est. ego meũ studium in Remp. iam illo tempore ostendi, cum longo interuallo ueterem consuetudinem retuli, & rogatu sociorum, atque amicorũ populi R. meorũ autem necessariorũ, nomẽ hominis audacissimi detuli. quod meũ factum lectissimi uiri, atque ornatissimi, quo in numero è uobis complures fuere, ita probarunt, ut ei, qui istius Quæstor fuisset, & ab isto læsus inimicitias iustas persequeretur, non modo deferendi nominis, sed ne subscribendi quidem, cum id postularet, facerent potestatem. in Siciliam sum inquirendi causa profectus: quo in negotio industriam meam celeritas reditionis, diligentiam multitudo literarum, et testium declarauit: pudorem uero, ac religionem, quòd cum uenissem senator ad socios populi R. qui in ea prouincia Quæstor fuissem, ad hospites meos, ac necessarios causæ communis defensor diuerti potius, quàm ad eos, qui à me auxilium petiuissent. nemini meus aduentus labori aut sumptui neque publice, neque priuatim fuit. uim in inquirẽdo tantã habui, quantã mihi lex dabat, non quantã habere poterã istorũ studio, quos iste uexarat. Romã ut ex Sicilia redij, cum iste, atque istius amici, homines lauti et urbani, sermones huiuscemodi dissipassent, quo

animos teſtiũ retardarent ; me magna pecunia à uera
accuſatione eſſe deductũ : tametſi probabatur nemini,
quòd & ex Sicilia teſtes erant ij,qui Quæſtorem me in
prouincia cognouerant, & hinc homines maxime illu=
ſtres,qui ut ipſi noti ſunt , ſic noſtrũ unũquenque opti=
me norũt;tamen uſque eò timui,ne quis de mea fide,at
que integritate dubitaret , donec ad reijciendos iudices
uenimus.ſciebã,in reijciendis iudicibus nõnullos memo=
ria noſtra pactionis ſuſpicionem nõ uitaſſe,cũ in ipſa ac
cuſatione eorũ induſtria,ac diligentia probaretur.ita re
ieci iudices,ut hoc cõſtet,poſt hunc ſtatũ Reip. quo nũc
utimur, ſimili ſplendore, & dignitate conſilium nullũ
fuiſſe.quam iſte laudem cõmunem ait ſibi eſſe mecum:
qui cum P. Galbam iudicem reieciſſet, M.Lucretiũ re=
tinuit: et cum eius patronus ex eo quæreret,cur ſuos fa
miliariſſimos Sex.Peduceum,Q. Conſidium,Q. Iuniũ
reijci paſſus eſſet, reſpondit, quòd eos in iudicãdo nimi=
um ſui iuris, ſentẽtiæq; cognoſceret.itaque iudicibus re=
iectis ſperabã iam onus meum uobiſcum eſſe cõmune:
putabã,non ſolũ notis, ſed etiam ignotis probatam meã
fidem eſſe,& diligentiam.quod me nõ fefellit: nam co
mitijs meis, cũ iſte infinita largitione contra me uterẽ=
tur,populus R.iudicauit iſtius pecuniam,quæ apud me
contra fidem meam nihil potuiſſet,apud ſe contra hono
rem meum nihil poſſe debere. quo quidem die primum
iudices citati in hunc reum cõſediſtis,quis tam inimicus
huic ordini fuit,quis tam nouarum rerum,iudiciorum,
iudicumq; cupidus, qui nõ conſpectu, conſeſſuq; ueſtro
commoueretur ? cum in eo ueſtra mihi dignitas fructũ
diligentiæ referret, id ſum aſſecutus,ut una hora , qua

cœpi dicere, reo audaci, pecunioſo, profuſo, perdito ſpem iudicij corrumpendi præciderem: ut primo die teſtium tanto numero citato populus R. iudicaret, ipſo abſoluto Remp. ſtare nõ poſſe: ut alter dies amicis iſtius, et defenſoribus non modo ſpem uictoriæ, ſed etiam uoluntatem defenſionis auferret: ut tertius dies ſic hominem proſterneret, ut morbo ſimulato, nõ quid reſponderet, ſed quẽadmodum non reſponderet, deliberaret. deinde reliquis diebus, his criminibus, his teſtibus, & urbanis, & prouincialibus, ſic obrutus, atque oppreſſus eſt, ut his ludorũ diebus interpoſitis, nemo iſtum comperendinatum, ſed condemnatum iudicaret. quapropter ego, quod ad me attinet iudices, uici: nõ enim ſpolia C. Verris, ſed exiſtimationem populi R. cõcupiui. meum fuit, cum cauſa accedere ad accuſandum: quæ cauſa fuit iuſtior, quàm à tã illuſtri prouincia defenſorem conſtitui & deligi? Reip. conſulere: quid iam Reip. honeſtius, quàm in tanta inuidia iudiciorum adducere hominem, cuius damnatione totus ordo cum populo R. & in laude, & in gratia poſſit eſſe? oſtendere, ac perſuadere, hominem nocentem aductum eſſe: quis eſt in populo R. qui hoc non ex priore actione abſtulerit, omnium ante damnatorum ſcelera, furta, flagitia, ſi in unum locum cõferãtur, uix cum huius parua parte æquari, cõferriq; poſſe? uos, quod ad ueſtram famã, exiſtimationem, ſalutemq; communem pertinet iudices, proſpicite, atque conſulite. ſplendor ueſter facit, ut peccare ſine ſummo Reip. detrimento, ac periculo non poſſitis: non enim poteſt ſperare populus R. eſſe alios in ſenatu, qui recte poſſint iudicare, uos ſi non potueritis. neceſſe eſt, cum de toto

ordine desperarit, aliud genus hominũ, atque aliã ratio nem iudiciorum requirat. hoc si uobis ideo leuius uidetur, quòd putatis onus esse graue, & incõmodum, iudicare: intelligere debetis, primum interesse, utrũ id onus uosmet ipsi reieceritis, an, quòd probare populo R. fidem uestrã, & religionem non potueritis, eo uobis iudicandi potestas erepta sit. deinde etiã illud cogitate, quanto periculo uenturi simus ad eos iudices, quos propter odium uestri populus R. de uobis uoluerit iudicare. uerum uobis dicam id, quod intellexi iudices. homines scitote esse quosdam, quos tantum odium uestri ordinis teneat, ut hoc palàm iam dictitent, se istum, quem sciant esse hominem improbissimũ, hoc uno nomine absolui uelle, ut ab senatu iudicia per ignominiã, turpitudinemq; auferantur. hæc me iudices pluribus uerbis uobiscum agere coegit nõ timor meus de uestra fide, sed spes illorum noua: quæ cum Verrem à porta subito ad iudicium retraxisset, nõnulli suspicati sunt nõ sine causa illius consilium tam repente esse mutatũ. nunc ne nouo querimoniæ genere uti possit Hortensius, et ea dicere, opprimi reum, de quo nihil dicat accusator; nihil esse tã periculosum fortunis innocentiũ, quàm tacere aduersarios; et ne aliter, quàm ego uelim, meũ laudet ingenium, cũ dicat, me, si multa dixissem, subleuaturũ fuisse eũ, quem contra dicerẽ; quia nõ dixerim, perdidisse: morem illi gerã: utar oratione perpetua; nõ quoniam hoc sit necesse; uerũ ut experiar, utrum ille ferat molestius, me tunc tacuisse, an nũc dicere. hic tu fortasse eris diligens, ne quam ego horam de meis legitimis horis remittam: nisi omni tẽpore, quod mihi lege cõcessum est, abusus ero, querere, deũ at=

que hominũ fidẽ implorabis, circũueniri C. Verrẽ, quòd
accuſator nolit tandiu, quãdiu liceat, dicere. quod mihi
lex mea cauſa dedit, eo mihi nõ uti nõ licebit? nã accusã
di mihi tẽpus mea cauſa datũ eſt, ut poſsẽ oratione mea
crimina cauſamq; explicare. hoc ſi nõ utor, nõ tibi iniu
riã facio, ſed de meo iure aliquid, & cõmodo detraho.
cauſam enim, inquit, cognoſci oportet. ea re quidẽ, quòd
aliter condẽnari reus, quãuis ſit nocens, nõ poteſt. id igi
tur tu moleſte tuliſti, à me aliquid factum eſſe, quo mi-
nus iſte condemnari poſſet? nam cauſa cognita poſſunt
multi abſolui: incognita quidem condemnari nemo po-
teſt. adimo enim cõperendinatum: quod habet lex in ſe
moleſtiſſimũ: bis ut cauſa dicatur. quod aut mea cauſa
potius eſt cõſtitutum, quàm tua: aut nihilo tua potius,
quàm mea. nã ſi, bis dicere, eſt cõmodũ: certe utriuſque
cõmune eſt. ſi eũ, qui poſterius dixit, opus eſt redargui:
accuſatoris cauſa, ut bis ageretur, conſtitutũ eſt. uerum,
ut opinor, Glaucia primus tulit, ut comperendinaretur
reus: antea uel iudicari primo poterat, uel, amplius, pro
nunciari. utrã igitur putas legem molliorem? opinor, il-
lam ueterem; qua uel cito abſolui, uel tarde cõdemnari
licebat. ego tibi illam Aciliam legem reſtituo: qua lege
multi ſemel accuſati, ſemel dicta cauſa, ſemel auditis te-
ſtibus, cõdẽnati ſunt, nequaquã tã manifeſtis, neque tan
tis criminibus, quantis tu cõuinceris. puta te nõ hac tam
atroci, ſed illa lege mitiſſima cauſam dicere. accuſabo:
reſpondebis. teſtibus editis, ita mittã in conſiliũ, ut, etiam
ſi lex ampliandi faciat poteſtatẽ, tamẽ iſti turpe ſibi exi
ſtimẽt, nõ primo iudicare. uerũ ſi cauſam cognoſci opus
eſt, parum'ne cognita eſt? diſſimulamus Hortẽſi: quod

ſæpe in dicẽdo experti ſumus. quis nos magnopere attẽdit unquam, in hcc quidem genere cauſarũ, ubi aliquid ereptum aut ablatum à quopiam dicitur? non ne aut in tabulis, aut in teſtibus omnis expectatio iudicum eſt? dixi prima actione, me planũ eſſe facturũ, C. Verrem HS quadringenties cõtra legem abſtuliſſe. quid? hoc planius egiſsẽ, ſi ita narraſſem. Dio quidã fuit Haleſinus: qui, cum eius filio Prætore Sacerdote hæreditas à propinquo permagna ueniſſet, nihil habuit neque negotij, neq; cõtrouerſiæ. Verres ſimul ac tetigit prouinciam, ſtatim Meſſanam literas dedit, Dionem euocauit, calumniatores ex ſinu ſuo appoſuit, qui illam hæreditatem Veneri Erycinæ cõmiſſam eſſe dicerent. hac de re oſtendit ſe ipſum cogniturum. poſſum deinceps totã rem explicare, deinde ad extremũ id, quod accidit, dicere: Dionem HS decies centena millia numeraſſe, ut cauſam certiſſimã obtineret: præterea greges equarũ eius iſtum abigendos curaſſe: argẽti ueſtisq; ſtragulæ quod fuerit, curaſſe auferendũ. hæc neque cũ ego dicerem, neque cũ tu negares, magni momenti noſtra eſſet oratio. quo tempore igitur aures iudex erigeret, animumq; attenderet? cũ Dio ipſe prodiret, cũ cæteri, qui tum in Sicilia negotijs Dionis interfuiſſent: cum per eos ipſos dies, per quos cauſam Dio diceret, reperiretur, pecunias ſumpſiſſe mutuas, nomina ſua exegiſſe, prædia uendidiſſe: cum tabulæ uirorum bonorũ proferrentur: cũ, qui pecuniam Dioni dederunt, dicerent ſe iam tum audiſſe, eo nũmos ſumi, ut Verri darentur: cum amici, hoſpites, patroni Dionis, homines honeſtiſſimi, hæc eadem ſe audiſſe dicerẽt. opinor, cum hæc fierent, tum uos audiretis, ſicut audiſtis, tum

causa agi uideretur. sic à me sunt acta omnia priore actione, ut in criminibus omnibus nullum esset, in quo quisquã uestrũ perpetuam accusationem requirat. nego esse quidquã à testibus dictum, quod aut uestrũ cuipiam esset obscurũ, aut cuiusquã oratoris eloquẽtiã quæreret: etenim sic me ipsum egisse memoria tenetis, ut in testibus interrogãdis omnia crimina proponerẽ, et explicarẽ; ut, cũ rem totã in medio proposuissem, tũ denique testẽ interrogarẽ. itaque nõ modo uos, quibus est iudicandũ, nostra crimina tenetis: sed etiã populus R. totã accusationẽ causamq; cognouit. tametsi ita de meo facto loquor, quasi ego illud mea uolũtate potius, q̃ uestra iniuria adductus fecerim. interposuistis accusatorẽ, q, cũ ego mihi C et X dies solos in Siciliã postulassẽ, C et VIII sibi in Achaiã postularet: mẽses mihi tres cũ eripuissetis ad agendũ maxime appositos, reliquũ omne tẽpus huius anni me uobis remissurũ putastis: ut, cũ horis nostris nos essemus usi, tu, binis ludis interpositis, quadragesimo post die respõderes; deinde ita tẽpus duceretur, ut à M. Glabrione Præt. et à magna parte horũ iudicũ ad Prætorẽ aliũ, iudicesq; alios ueniremus. hæc si ego nõ uidissem; si me nõ omnes noti ignotiq; monuissent, id agi, id cogitari, in eo laborari, ut res in illud tẽpus reijceretur: credo, si meis horis in accusando uti uoluissẽ, uererer, ne mihi crimina nõ suppeterent, ne oratio deesset, ne uox uiresq; deficerẽt, ne, quem nemo prima actione defendere ausus esset, eũ ego bis accusare non possem. ego meũ consiliũ tũ iudicibus, tum populo R. probaui. nemo est, qui alia ratione istorũ iniuriæ, atque impudẽtiæ potuisse obsisti arbitretur: etenim qua stultitia fuissem, si, quam diem qui

istum eripiendum redemerunt, in cautione uiderunt, cũ ita cauerent, si post Cal. Ian. in consilium iretur; in eã diem ego, cum potuissem uitare, incidissem? nunc mihi temporis eius, quod mihi ad dicendum datur, quoniam in animo est causam omnem exponere, habẽda ratio est diligenter. itaque primum illum actum istius uitæ turpissimum, & flagitiosissimum prætermittam: nihil à me de pueritiæ suæ flagitijs, peccatisq; audiet: nihil ex illa impura adolescentia sua: quæ qualis fuerit, aut meministis, aut ex eo, quem sui simillimũ produxit, recognoscere potestis. omnia præteribo, quæ mihi turpia dictu uidebuntur: neque solũ, quid istum audire, uerum etiam quid me deceat dicere, considerabo. uos quæso date hoc, et concedite pudori meo, ut aliquã partem de istius impudẽtia reticere possim. omne illud tẽpus, quod fuit antequam iste ad magistratus, remq; publicam accessit, habeat per me solutũ, ac liberũ. sileatur de nocturnis eius bacchationibus, ac uigilijs: lenonum, aleatorũ, perductorum nulla mentio fiat: damna, dedecora, quæ res patris eius, ætas ipsius pertulit, prætereantur: lucretur indicia ueteris infamiæ: patiatur eius uita reliqua me hãc tantam iacturam criminũ facere. Quæstor Cn. Papirio Cos. fuisti abhinc annos quatuordecim: ex ea die ad hãc diẽ quæ fecisti, in iudiciũ uoco. hora nulla uacua à furto, à scelere, crudelitate, flagitio reperietur. hi sunt anni cõsumpti in Quæstura, & Legatione Asiatica, et Prætura urbana, & Prætura siciliẽsi. quare hæc eadem erit quadripartita distributio totius accusationis meæ. Quæstor ex S. C. prouinciã sortitus es: obtigit tibi cõsularis: ut cũ Cos. Cn. Carbone esses, eamq; prouinciã obtineres.

erat tum dissensio ciuium: de qua nihil sum dicturus, quid sentire debueris: unum hoc dico, in eiusmodi tempore ac sorte statuere te debuisse, utrum malles sentire, atque defendere. Carbo grauiter ferebat, sibi Quæstorẽ obtigisse hominẽ singulari luxuria, atque inertia: uerun tamẽ ornabat eum beneficijs officijsq; omnibus. ne diutius teneam, pecunia attributa numerata est: profectus est Quæstor in prouinciã: uenit in Galliam expectatus ad exercitum cõsularem cũ pecunia: simul ac primũ ei occasio uisa est (cognoscite hominis principiũ magistratuũ gerendorũ, et Reip. administrandæ) auersa pecunia publica Quæstor Consulẽ, exercitũ, prouinciamq; deseruit. uideo, quid egerim: erigit se: sperat sibi auram posse aliquã afflari in hoc crimine uolũtatis, assensionisq; eorũ, quibus Cn. Carbonis mortui nomen odio sit: quibus illã relictionẽ, proditionemq; Consulis sui gratã sperat fore. quasi uero id cupiditate defendendæ nobilitatis, aut studio partiũ fecerit, ac nõ apertissime Consulẽ, exercitum, prouinciamq; cõpilarit, et propter impudentissimũ furtũ aufugerit: est enim obscurũ, aut eiusmodi factum eius, ut possit aliquis suspicari, C. Verrem, quòd ferre nouos homines non potuerit, ad nobilitatem, hoc est ad suos, transisse, nihil fecisse propter pecuniã. uideamus, rationes quemadmodũ retulerit: iam ipse ostendet, quamobrẽ Cn. Carbonem reliquerit: iam se ipse indicabit. primum breuitatem cognoscite. ACCEPI, inquit, VICIES DVCENTA TRIGINTA QVINQVE MILLIA QVADRINGENTOS XVII NVMMOS: DEDI STIPENDIO, FRVMENTO, LEGATIS, PROQVAE

STORIBVS, COHORTI PRAETORIAE HS MILLE SEXCENTA TRIGINTA QVINQVE MILLIA, QVADRINGENTOS XVII NVMMOS: RELIQVI ARIMINI HS SEXCENTA MILLIA. *hoc est rationes referre? hoc modo aut ego, aut tu Hortẽsi, aut quisquam hominũ retulit? quid hoc est? quæ impudentia? quæ audacia? quod exemplũ ex tot hominũ rationibus relatis huiusmodi est? illa tamẽ* HS *sexcẽta millia, quæ ne falso quidẽ potuit, quibus data essent, describere, quæ se Arimini scribit reliquisse, quæ ipsa* HS *sexcenta millia reliqua facta sunt, neq; Carbo attigit, neq; Sylla uidit, neque in ærariũ relata sunt. oppidũ sibi elegit Ariminũ, quod tum, cum iste rationes referebat, oppressum direptumq; erat. nõ suspicabatur id, quod nũc sentiet, satis multos ex illa calamitate Ariminensiũ testes nobis in hanc rem reliquos esse. recita denuo.* P. LENTVLO, L. TRIARIO QVAESTORIBVS VRBANIS, RATIONVM RES RELATARVM. *recita.* EX S. C. *ut hoc pacto rationes referre liceret, eo Syllanus repẽte factus est, nõ ut honos, et dignitas nobilitati restitueretur. quòd si illinc inanis profugisses; tamẽ ista tua fuga, nefaria proditio Consulis tui, scelerata iudicaretur. malus ciuis, improbus Consul, seditiosus homo Cn. Carbo fuit. fuerit alijs: tibi quãdo esse cœpit? postea quã tibi pecuniã, rem frumentariã, rationes omnes suas, exercitumq; cõmisit: nã si tibi antea displicuisset, idem fecisses, quod anno post M. Piso Quæstor, cũ L. Scipioni Consuli obtigisset: non attigit pecuniã: nõ ad exercitum profectus est: quod de Rep. sensit, ita sensit, ut nec fidem*

ſuam,nec morem maiorũ,nec neceſſitudinẽ ſortis læde=
ret.etenim ſi hæc perturbare omnia,et permiſcere uolu=
mus,totã uitã periculoſam,infeſtamq́; reddemus,ſi nul=
lam religionẽ ſors habebit,nullã ſocietatem coniũctio ſe=
cundæ,dubiæq́; fortunæ,nullã auctoritatẽ mores, atque
inſtituta maiorũ.omniũ eſt communis inimicus,qui fuit
hoſtis ſuorũ.nemo unquã ſapiens proditori credendũ pu
tauit.ipſe Sylla,cui aduentus iſtius gratiſſimus eſſe de=
buit,ab ſe hominẽ,atque ab exercitu ſuo remouit,Bene=
uenti eſſe iuſſit apud eos, quos ſuis partibus amiciſſimos
eſſe intelligebat,ubi iſte ſummæ rei, cauſæq́; nocere nihil
poſſet.ei poſtea præmia tamen liberaliter tribuit : bona
quædã proſcriptorũ in agro Beneuẽtano diripienda con
ceſſit:habuit honorẽ ut proditori,nõ ut amico fidẽ.nũc,
quãuis ſint homines, qui mortuũ Cn.Carbonẽ oderint:
tamẽ hi debent,nõ quid illi accidere uoluerint, ſed quid
ipſis in tali re metuendũ ſit,cogitare.cõmune eſt hoc ma
lum,cõmunis metus,cõmune periculũ.nullæ ſunt occul=
tiores inſidiæ,quàm eæ,quæ latent in ſimulatione officij,
aut in aliquo neceſſitudinis nomine.nam eum, qui pa=
làm eſt aduerſarius, facile cauendo uitare poſſis : hoc
uero occultum,inteſtinũ,ac domeſticum malum nõ mo=
do non exiſtit,uerũ etiam opprimit,antequã perſpicere,
atque explorare potueris.ita ne uero? tu,cũ Quæſtor ad
exercitũ miſſus ſis,cuſtos nõ ſolum pecuniæ,ſed etiã Con
ſulis, particeps omniũ rerum,conſiliorumq́; fueris,habi=
tus ſis in liberũ loco,ſicut mos maiorum ferebat ;repen=
te relinquas ? deſeras ? ad aduerſarios tranſeas ? ò ſce=
lus: ò portentũ in ultimas terras exportandũ : nõ enim
poteſt ea natura,quæ tantum facinus cõmiſerit,hoc uno

ſcelere eſſe contenta: neceſſe eſt, ſemper aliquid eiuſmodi moliatur: neceſſe eſt, in ſimili audacia, perfidiaq; uerſetur. itaque idẽ iſte, quẽ Cn. Dolabella poſtea C. Malleolo occiſo pro Quæſtore habuit (haud ſcio, an maior etiã hæc neceſſitudo fuerit, quã illa Carbonis, ac plus iudiciũ uolũtatis ualere, quã ſortis debeat) idem in Cn. Dolabellã, qui in Cn. Carbonẽ, fuit: nã, quæ in iſtũ ualebant crimina, cõtulit in illũ, cauſamq; illius omnem ad inimicos accuſatoresq; detulit: ipſe in eũ, cui Legatus, cui pro Quæſtore fuerat, inimiciſſimũ, atq; improbiſſimũ teſtimoniũ dixit. ille miſer cum eſſet; tum proditione iſtius nefaria, tum improbo, & falſo eiuſdem teſtimonio, tũ multo ex maxima parte iſtius furtorũ, ac flagitiorũ inuidia conflagrauit. quid hoc homine faciatis? aut ad quam ſpem tam perfidioſum, tam importunũ animal reſeruetis? qui in Cn. Carbone ſortẽ, in Cn. Dolabella uoluntatẽ neglexerit, ac uiolarit, eosq; ambos non ſolum deſeruerit, ſed etiã prodiderit, atque oppugnarit. nolite, quæſo iudices, breuitate orationis meæ potius, quã rerũ ipſarũ magnitudine crimina põderare: mihi. n. properandũ neceſſario eſt, ut omnia uobis, quæ mihi cõſtituta ſunt, poſſim exponere. quãobrem Quæſtura iſtius demõſtrata, primiq; magiſtratus & furto, et ſcelere perſpecto, reliqua attendite. in quibus illud tempus Syllanarũ proſcriptionũ ac rapinarũ prætermittã: neque ego iſtum ſibi ullam ex communi calamitate defenſionem ſinã ſumere: ſuis eũ certis proprijsq; criminibus accuſabo. quãobrem, hoc omni tempore Syllano ex accuſatione circunſcripto, Legationem eius præclaram cognoſcite. Poſteaquam Cn. Dolabellæ prouincia Cilicia conſtituta eſt, ò dij immortales,

quanta

quanta iste cupiditate, quibus allegationibus illam sibi Legationem expugnauit? id quod Cn. Dolabellæ principiũ maximæ calamitatis fuit. nã ut iste profectus est, quacunque iter fecit, eiusmodi fuit, nõ ut Legatus populi R. sed ut quædam calamitas peruadere uideretur. in Achaia (prætermittam minora omnia, quorum simile forsitan alius quoque aliquid aliquando fecerit: nihil dicam, nisi singulare, nisi quod, si in alium reum diceretur, incredibile uideretur) magistratum Sicyonium nummos poposcit. ne sit hoc crimen in Verrem: fecerunt alij. cũ ille non daret, animaduertit. improbum, sed nõ inauditum. genus animaduersionis uidete: quæretis, ex quo genere hominem istum iudicetis. ignem ex lignis uiridibus atque humidis in loco angusto fieri iussit: ibi hominem ingenuum, domi nobilem, populi R. socium, atque amicũ, fumo excruciatum semiuiuũ reliquit. iam quæ iste signa, quas tabulas pictas ex Achaia sustulerit, non dicam hoc loco, est alius mihi locus ad hanc cupiditatem demonstrandã seruatus. Athenis audistis ex æde Mineruæ grande auri pondus ablatum. dictum hoc est in Cn. Dolabellæ iudicio: dictum? etiam æstimatum. huius consilij non modo participem C. Verrem, sed principem fuisse reperietis. Delum uenit: ibi ex fano Apollinis religiosissimo noctu clàm sustulit signa pulcherrima, atque antiquissima eaq; in onerariam nauem suam conijcienda curauit. postridie cum spoliatum fanum uiderent ij, qui Delum incolebant, grauiter ferebãt: est enim tanta apud eos eius fani religio, atque antiquitas, ut in eo loco ipsum Apollinẽ natum esse arbitrentur. uerbum tamen facere non audebant, ne forte ea res ad Dolabellam ipsum pertineret. tũ

ſubito tempeſtates coortæ ſunt maximæ iudices, ut non modo proficiſci, cum cuperet, Dolabella non poſſet, ſed uix in oppido conſiſteret: ita magni fluctus eijciebantur. hic nauis illa prædonis iſtius, onuſta ſignis religioſis, expulſa, atque eiecta fluctu, frangitur: in litore ſigna illa Apollinis reperiuntur: iuſſu Dolabellæ reponuntur: tempeſtas ſedatur: Dolabella Delo proficiſcitur. non dubito, quin, tametſi nullus in te ſenſus humanitatis, nulla ratio unquam fuit religionis, nunc tamen in metu periculoq; tuo tuorum tibi ſcelerum ueniat in mentem. poteſt ne tibi ulla ſpes ſalutis commoda oſtendi, cum recordaris, in deos immortales quàm impius, quàm ſceleratus, quàm nefarius fueris? Apollinem ne tu Deliũ ſpoliare auſus es? illi ne tu templo, tam antiquo, tam ſancto, tam religioſo manus impias, ac ſacrilegas afferre conatus es? ſi in pueritia non ijs artibus, & diſciplinis inſtitutus eras, ut ea, quæ literis mãdata ſunt, diſceres, atque cognoſceres: ne poſtea quidem, cum in ea ipſa loca ueniſti, potuiſti accipere id, quod eſt proditum memoriæ, ac literis? Latonã ex longo errore, & fuga, grauidam, & iam ad pariendum uicinam, temporibus exactis fugiſſe Delũ, atque ibi Apollinem Dianamq; peperiſſe. qua ex opinione hominum illa inſula eorum deorum ſacra putatur: tantaq; eius auctoritas religionis et eſt, & ſemper fuit, ut ne Perſæ quidem, cum bellum toti Græciæ, dijs, hominibusq; indixiſſent, & mille numero nauium claſſem ad Delũ appuliſſent, quidquam conarentur aut uiolare, aut attingere. hoc tu fanum depopulari homo improbiſſime, atque amentiſſime audebas? fuit ulla cupiditas tanta, quæ tantam extingueret religionem? & ſi tũ hæc non cogitabas, ne nunc qui-

dem recordaris, nullum esse tantum malum, quod non tibi pro sceleribus tuis iandiu debeatur? in Asiam uero postquam uenit, quid ego aduentu istius prádia, cœnas, equos, muneraq; commemorem? nihil cum Verre de quotidianis criminibus acturus sum. Chio per uim signa pulcherrima dico abstulisse: item Erythris, & Halicarnasso. Tenedo (prætereo pecuniam, quam eripuit) Tenẽ ipsum, qui apud Tenedios sanctissimus deus habetur, qui urbem illam dicitur condidisse, cuius ex nomine Tenedus nominatur, hũc ipsum inquam Tenem, pulcherrime factum, quem quondam in comitio uidistis, abstulit magno cum gemitu ciuitatis. illa uero expugnatio fani antiquissimi, & nobilissimi Iunonis Samiæ quàm luctuosa Samijs fuit? quàm acerba toti Asiæ? quàm clara apud omnes? quàm nemini uestrum inaudita? de qua expugnatione cum Legati ad C. Neronem in Asiam Samo uenissent, responsum tulerunt; eiusmodi querimonias, quæ ad Legatum populi R. pertinerent, non ad Prætorem, sed Romã deferri oportere. quas iste tabulas illinc, quæ signa sustulit? quæ cognoui egomet apud istũ in ædibus nuper, cum obsignandi gratia uenissem. quæ signa nunc Verres ubi sunt? illa quæro, quæ apud te nuper ad omnes columnas, omnibus etiam intercolumnijs, in sylua denique disposita sub diuo uidimus. cur ea, quandiu alium Prætorem cum ijs iudicibus, quos in horum locum subsortitus es, de te in consilium iturum putasti, tandiu domi fuerunt: posteaquam nostris testibus nos, quàm horis tuis, uti malle uidisti, nullum signum domi reliquisti, præter duo, quæ in medijs ædibus sunt, quæ ipsa Samo sublata sunt? non putasti me tuis familiarissimis in hanc

rem testimonia denunciaturum? qui tuæ domi sæpe fuissent, ex quibus quærerem, signa scirent ne fuisse, quæ nõ essent. quid tum hos de te iudicaturos arbitratus es, cum uiderent, te iam non contra accusatorem tuum, sed contra Quæstorem, sectoremq; pugnare? qua de re Charidemum Chium testimonium priore actione dicere audistis: sese, cum esset Trierarchus, & Verrem ex Asia decedentem prosequeretur, iussu Dolabellæ fuisse unà cum isto Sami, seseq; tum scire spoliatum esse fanum Iunonis, & oppidum Samum, posteáq; se causam apud Chios ciues suos Samijs accusantibus publice dixisse, eoq; se esse absolutum, quòd planũ fecisset, ea, quæ legati Samiorum dicerent, ad Verrem, non ad se pertinere. Aspendũ uetus oppidum, & nobile in Pamphylia scitis esse, plenissimum signorum optimorum. non dicam illinc hoc signum ablatum esse, & illud: hoc dico, nullũ te Aspendi signũ Verres reliquisse, omnia ex fanis, ex locis publicis, palàm, spectantibus omnibus, plostris euecta, asportatáq; esse. atque etiam illum Aspendium citharistam, de quo sæpe audistis id, quod est Græcis hominibus in prouerbio, quem omnia intus canere dicebant, sustulit, & in intimis suis ædibus posuit, ut etiam illũ ipsum artificio suo superasse uideatur. Pergæ fanum antiquissimum, & sanctissimum Dianæ scimus esse. id quoque à te nudatum, & spoliatũ esse, ex ipsa Diana, quod habebat auri, detractum, atque ablatũ esse dico. quæ (malũ) est ista tanta audacia, atque amentia? quas enim sociorũ, atque amicorum urbes adisti Legationis iure, & nomine; si in eas ui cum exercitu, imperioq; inuasisses, tamen opinor quæ signa, atque ornamenta ex his urbibus sustulisses, hæc non in tuam domũ,

neque in suburbana amicorum, sed Romam in publicũ deportasses. quid ego de M. Marcello loquar? qui Syracusas urbem ornatissimã cepit. quid de L. Scipione? qui bellum in Asia gessit, Antiochumq; Regem potentissimum uicit. quid de Flaminio? qui Regem Philippũ, & Macedoniã subegit. quid de L. Paulo? qui Regem Persen ui, ac uirtute superauit. quid de L. Mũmio? qui urbem pulcherrimã, atque ornatissimam Corinthum, plenissimam rerũ omniũ, sustulit, urbesq; Achaiæ, Bœotiæq; multas sub imperium populi R. ditionemq; subiunxit. quorum domus cum honore, & uirtute florerent, signis, & tabulis pictis erant uacuæ. at uero urbem totã, templa deorũ, omnesq; Italiæ partes illorum donis, ac monimentis exornatas uidemus. uereor, ne hæc forte cuiquam nimis antiqua, & iam obsoleta uideãtur: ita enim tum æquabiliter omnes erãt huiusmodi, ut hæc laus eximiæ uirtutis, & innocentiæ non solum hominum, uerum etiam temporũ illorum esse uideatur. P. Seruilius, uir clarissimus, maximis rebus gestis, adest, de te sententiam laturus est: Olympũ ui, copijs, consilio, uirtute cepit, urbem antiquam, & omnibus rebus auctam, & ornatã. recens exemplum fortissimi uiri profero: nam postea Seruilius imperator populi R. Olympũ urbem hostium cepit, quàm tu in ijsdem illis locis Legatus quæstorius oppida pacata sociorum, atque amicorum diripienda, ac uexanda curasti. tu quæ ex fanis religiosissimis per scelus, & per latrocinium abstulisti, ea nos uidere, nisi in tuis, amicorumq; tuorum tectis, non possumus: P. Seruilius quæ signa atque ornamenta ex urbe hostiũ, & uirtute capta, belli lege, atque imperatorio iure sustulit, ea populo R. apportauit, per triumphũ

uexit, in tabulas publicas ad ærarium perscribenda curauit. cognoscite ex literis publicis hominis amplissimi diligentiam. recita. RATIONES RELATAE P. SERVILII. nõ solum numerum signorũ, sed etiam uniuscuiusque magnitudinem, figurã, statum literis definiri uides. certe maior est uirtutis, uictoriæq; iucũditas, quàm ista uoluptas, quæ percipitur ex libidine, & cupiditate. multo diligentius habere dico Seruilium prædã populi R. quàm te tua furta, notata, atque descripta. dices, tua quoque signa, et tabulas pictas ornamento urbi, foroq; populi R. fuisse. memini: uidi simul cũ populo R. forum, comitiumq; adornatum ad speciem magnifico ornatu, ad sensum, cogitationemq; acerbo, & lugubri: uidi collucere omnia furtis tuis, præda prouinciarũ, spolijs sociorum, atque amicorum. quo quidem tempore iudices iste spem maximam reliquorum quoque peccatorum nactus est: uidit enim eos, qui iudiciorum dominos se dici uolebant, harum cupiditatum esse seruos. socij uero, nationesq; exteræ spem omnium tum primum abiecere rerũ, ac fortunarum suarum: propterea quòd casu Legati ex Asia, atque Achaia plurimi Romæ tunc fuerũt, qui deorum simulacra ex suis fanis sublata in foro uenerabantur: itemq; cætera signa, & ornamenta cũ cognoscerent, alia alio in loco lacrymantes intuebantur. quorum omnium hunc sermonem tum esse audiebamus, nihil esse, quod quisquam dubitaret de exitio sociorum, atque amicorum, cum quidem uiderent in foro populi R. quo in loco antea, qui socijs iniurias fecerant, accusari, & cõdemnari solebant, ibi esse palàm posita ea, quæ ab socijs per scelus ablata, ereptaq; essent. hic ego nõ ar=

bitror illum negaturum, signa sese plurima, tabulas pi=ctas innumerabiles habere. sed, ut opinor, solet hæc, quæ rapuit, & furatus est, non nunquã dicere se emisse, quoniam quidem in Achaiam, Asiam, Pamphyliam sumptu publico, & Legationis nomine, cum imperio, & securibus mercator signorum tabularumq; pictarum missus est. habeo & istius & patris eius accepti tabulas omnes, quas diligentissime legi, atque digessi: patris, quoad uixit: tuas, quoad ais te cõfecisse. nam in isto iudices hoc nouũ reperietis. audimus aliquem tabulas nunquam confecisse: quæ est opinio hominũ de Antonio, falsa: nam fecit diligentissime. uerum sit hoc genus aliquod minime probandum. audimus alium non ab initio fecisse, sed ex tempore aliquo cõfecisse. est aliqua etiam huiusce rei ratio. hoc uero nouum, & ridiculum est, quod hic nobis respondit, cum ab eo tabulas postularemus; usque ad M. Terentium, & C. Cassium Cõsules confecisse, postea destiitsse. alio loco, hoc cuiusmodi sit, cõsiderabimus. nunc nihil ad me attinet: horum enim temporum, in quibus nũc uersor, habeo tabulas & tuas, & patris. plurima signa pulcherrima, plurimas tabulas deportasse te, negare non potes: atque utinã neges. unum, ostende in tabulis aut tuis, aut patris tui, emptum esse: uicisti. ne hæc quidem duo signa pulcherrima, quæ nunc ad impluuium tuum stant, quæ multos annos ad ualuas Iunonis Samiæ steterunt, habes quo modo emeris; hæc inquam duo, quæ in ædibus tuis sola iam sunt, quæ sectorem expectãt, relicta, ac destituta à cæteris signis. At credo in hisce solis rebus indomitas cupiditates, atque effrenatas habebat: cæteræ libidines eius ratione aliqua, aut modo continebantur.

quàm multis istum ingenuis, quàm multis matribusfami lias in illa tetra atque impura Legatione uim attulisse existimatis? ecquo in oppido pedem posuit, ubi nõ plura stuprorũ, flagitiorumq́; suorũ, quàm aduentus sui uestigia reliquerit? sed ego omnia, quæ negari poterũt, prætermittã. etiam hæc, quæ certissima sunt, & clarissima, relinquã. unum aliquod de nefarijs istius factis eligam, quo facilius ad Siciliam possim aliquando, quæ mihi hoc oneris, negotijq́; imposuit, peruenire. Oppidum est in Hellespõto Lampsacum iudices, in primis Asiæ prouinciæ clarum, & nobile: homines autem ipsi Lampsaceni tum summe in omnes ciues Romanos officiosi, tum præterea maxime sedati, & quieti, propè præter cæteros ad summum Græcorũ otium potius, quàm ad ullã uim, aut tumultum accõmodati. accidit, cum iste à Cn. Dolabella efflagitasset, ut se ad Regem Nicomedem, Regemq́; Sadalam mitteret, cumq́; iter hoc sibi magis ad quæstũ suum, quàm ad Reip. tempus accõmodatum depoposcisset; ut illo itinere ueniret Lampsacum, cum magna calamitate, & propè pernicie ciuitatis. deducitur iste ad Ianitorem quendam hospitem: comitesq́; eius item apud cæteros hospites collocãtur. ut mos erat istius, atque ut eũ suæ libidines flagitiosæ facere admonuerant, statim negotium dat illis suis comitibus, nequissimis, turpissimisq́; hominibus, ut uideant, & inuestigent, ecquæ uirgo sit, aut mulier, digna, quamobrem iste Lampsaci diutius commoraretur. erat comes eius Rubrius quidam, homo factus ad istius libidines: qui miro artificio, quocunque uenerat, hæc inuestigare omnia solebat. is ad eũ rem istã defert: Philodamũ esse quẽdã genere, honore, copijs, existimatio-

ne facile principem Lampſacenorum : eius eſſe filiam, quæ cum patre habitaret, propterea quòd uirũ non haberet, mulierem eximia pulchritudine, ſed eam ſumma integritate pudicitiaq́; exiſtimari. homo ut hæc audiuit, ſic exarſit ad id, quod nõ modo ipſe nunquã uiderat, ſed ne audierat quidẽ ab eo, qui ipſe uidiſſet; ut ſtatim ad Philodamum migrare ſe diceret uelle. hoſpes Ianitor, qui nihil ſuſpicaretur, ueritus ne quid in ipſo ſe offenderit, hominem ſumma ui retinere cœpit. iſte, qui hoſpitis relinquendi cauſam reperire nõ poſſet, alia ſibi ratione uiam munire ad ſtuprũ cœpit : Rubriũ, delicias ſuas, in omnibus eiuſmodi rebus adiutorem ſuũ, & conſcium, parum laute diuerſari dicit, ad Philodamum deduci iubet. quod ubi eſt Philodamo nunciatũ : tametſi non erat ignarus, quantũ ſibi ac liberis ſuis iam tum mali cõſtitueretur, tamen ad iſtum uenit, oſtendit munus illud ſuũ nõ eſſe: ſe, cum ſuæ partes eſſent hoſpitum recipiendorum, tum ipſos tantum Prætores & Conſules, non Legatorum aſſeclas, recipere ſolere. iſte, qui una cupiditate raperetur, totum illius poſtulatũ cauſamq́; neglexit : per uim ad eum, qui recipere nõ debebat, Rubrium deduci imperauit. hic Philodamus, poſteaquam ius ſuum obtinere non potuit; ut humanitatem conſuetudinemq́; ſuam retineret, laborabat. homo, qui ſemper hoſpitaliſſimus amiciſſimusq́; noſtrorũ hominũ exiſtimatus eſſet, noluit uideri ipſum illũ Rubrium inuitus in domũ ſuã recepiſſe : magnifice & ornate, ut erat in primis inter ſuos copioſus, conuiuium comparat : rogat Rubrium, ut, quos ei cõmodum ſit, inuitet; locum ſibi ſoli, ſi uideatur, relinquat : ut etiam filium ſuũ, lectiſſimũ adoleſcentem, foras ad propinquum

suum quendam mitteret ad cœnam. tum Rubrius istius comites inuitat. eos omnes Verres certiores facit, quid opus esset. mature ueniunt: discumbitur: fit sermo inter eos, & inuitatio, ut græco more biberetur: hospes hortatur: poscũt maioribus poculis: celebratur omniũ sermone lætitiaq; cõuiuiũ. posteaquã satis calere res Rubrio uisa est: quæso, inquit, Philodame, cur ad nos filiã tuã nõ intro uocari iubes? homo, qui & summa grauitate, & iam id ætatis, & parens esset, obstupuit hominis improbi dicto. instare Rubrius. tũ ille, ut aliquid respõderet, negauit moris esse Græcorũ, ut in conuiuio uirorũ accumberent mulieres. hic tũ alius ex alia parte: enimuero ferendũ hoc non est: uocetur mulier. & simul seruis suis Rubrius, ut ianuã clauderent, & ipsi ad fores assisterẽt, imperat. quod ubi ille intellexit, ĩd agi, atque id parari, ut filiæ suæ uis afferretur, seruos suos ad se uocat, his imperat, ut se ipsum negligant, filiã defendant, excurrat aliquis, qui hoc tantũ domestici mali filio suo nũciet. clamor interea fit tota domo inter seruos Rubrij, atque hospitis: iactatur domi suæ uir optimus, & homo honestissimus. pro se quisque manus affert: aqua denique feruenti à Rubrio ipso Philodamus perfunditur. hæc ubi filio nũciata sunt, statim exanimatus ad ædes cõtendit, ut & uitæ patris, et pudicitiæ sororis succurreret. omnes eodẽ animo Lãpsaceni, simul ut hoc audiuerũt, quòd eos tũ Philodami dignitas, tũ iniuriæ magnitudo mouebat, ad ædes noctu cõuenerũt. hic lictor istius Cornelius, qui cũ eius seruis erat à Rubrio, quasi in præsidio, ad auferendã mulierẽ collocatus, occiditur: serui nõnulli uulnerãtur: ipse Rubrius in turba sauciatur. iste, qui sua cupiditate tantos

tumultus cócitatos uideret, cupere aliquà euolare, si posset. postridie mane homines in cócionem ueniút: quærút, quid optimú factu sit: pro se quisque, ut in quoque erat auctoritatis plurimú, ad populú loquebatur: inuentus est nemo, cuius nó hæc & sententia esset, & oratio: nó esse metuendú, si istius nefarium scelus Lápsaceni ulti ui, ma nuq; essent, ne senatus populusq; R. in eá ciuitatem animaduertendú putaret: quòd si hoc iure Legati populi R. in socios, nationesq; exteras uterentur, ut pudicitiá libero rú seruare ab eorú libidine tutá non liceret; quiduis esse perpeti satius, quàm in táta ui, atque acerbitate uersari. hæc cú omnes sentirét, et cú in eá rationem pro suo quisque sensu, ac dolore loqueretur: omnes ad eam domú, in qua iste diuersabatur, profecti sunt. cædere ianuá saxis, instare ferro, ligna & sarmenta circúdare, ignem subijcere cœperút. tú ciues R. qui Lampsaci negotiabátur, cócurrút, orát Lampsacenos, ut grauius apud eos nomé Legationis, quàm iniuria Legati putaretur: sese intelligere, hominé illú esse impurú, ac nefariú; sed quoniá nec perfecisset, quod conatus esset, neque futurus esset Lápsaci po stea, leuius eorú peccatú fore, si homini scelerato pepercissent, quàm si Legato non pepercissent. sic iste multo sceleratior, & nequior, quàm ille Adrianus, aliquanto etiam felicior fuit. ille, quòd eius auaritiam ciues R. ferre non potuerant, Vticæ domi suæ uiuus exustus est: idq; ita illi merito accidisse existimatum est, ut lætarentur omnes, neque ulla animaduersio constitueretur. hic sociorum ambustus incendio, tamen ex illa flamma, periculoq; euolauit: neque adhuc causam ullam excogitare potuit, quamobrem commiserit, aut quid euene-

rit, ut in tantum periculum ueniret: non enim potest dicere, cum seditionem sedare uellem, cum frumentum imperarem, cum stipendium cogerem, cum aliquid denique Reip. causa gererẽ, quòd acrius imperaui, quòd animaduerti, quòd minatus sum. quæ si diceret; tamen ignosci non oporteret, si nimis atrociter imperando socijs, in tãtum adductus periculum uideretur. nunc, cum ipse causam illius tumultus neque uerã dicere, neque falsam cõfingere audeat; homo autem ordinis sui frugalissimus, qui tũ accensus C. Neroni fuit, P. Tettius hæc eadem se Lampsaci cognosse dixerit; uir omnibus rebus ornatissimus C. Varro, qui tũ in Asia Tribunus militũ fuit, hæc eadem ipsa se ex Philodamo audisse dicat: potestis dubitare, quin istum fortuna nõ tam ex illo periculo eripere uoluerit, quàm ad uestrũ iudicium reseruare? nisi uero illud dicet, quod & in testimonio Tettij priore actione interpellauit Hortensius: quo tempore quidem signi satis dedit, si quid esset, quod posset dicere, se tacere nõ posse: ut, quàm diu in cæteris rebus tacuerit, scire omnes possemus, nihil habuisse quod diceret. hoc tum dixit, Philodamum & eius filium à Cn. Nerone esse dãnatos. de quo ne multa disserã, tantũ dico, secutũ id esse Neronem, & eius cõsilium; quòd Corneliũ lictorem occisum esse cõstaret, putasse nõ oportere esse cuiquã, ne in ulciscenda quidẽ iniuria, hominis occidendi potestatẽ. in quo uideo Neronis iudicio nõ te absolutũ esse improbitatis, sed illos dãnatos esse cædis. uerũ ista dãnatio tamen cuiusmodi fuit? audite quæso iudices, & aliquãdo miseremini sociorũ, & ostendite aliquid his in uestra fide præsidij esse oportere. quòd toti Asiæ iure occisus uidebatur istius ille uerbo li-

ctor, re uera miniſter improbiſſimæ cupiditatis: perti muit iſte, ne Philodamus Neronis iudicio liberaretur. rogat & orat Dolabellam, ut de ſua prouincia decedat, ad Neronẽ proficiſcatur: ſe demõſtrat incolumem eſſe non poſſe, ſi Philodamo uiuere, atque aliquando Romã uenire licuiſſet. cõmotus eſt Dolabella: fecit id, quod multi reprehenderunt, ut exercitum, prouinciã, bellum relinqueret, & in Aſiã hominis nequiſſimi cauſa, in alienã prouinciã, proficiſceretur. poſteaquã ad Neronem uenit, contendit ab eo, ut Philodami cauſam cognoſceret. uenerat ipſe, qui eſſet in cõſilio, & primus ſententiã diceret: adduxerat etiam præfectos, & Tribunos militares ſuos, quos Nero omnes in cõſiliũ uocauit: erat in cõſilio etiã, æquiſſimus iudex, ipſe Verres: erant nõnulli togati, creditores Græcorũ: quibus ad exigendas pecunias improbiſſimi cuiuſque Legati plurimũ prodeſt gratia. ille miſer defenſorem reperire neminem poterat: quis. n. eſſet aut togatus, qui Dolabellæ gratia, aut Græcus, qui eiuſdẽ ui, & imperio nõ moueretur? accuſator autem apponitur ciuis Romanus de creditoribus Lampſacenorũ; qui, ſi dixiſſet quod iſte iuſſiſſet, per eiuſdem iſtius lictores à populo pecuniã poſſet exigere. cũ hæc omnia tãta cõtentione, tantis copijs agerẽtur; cum illum miſerum multi accuſarent, nemo defenderent; cumq; Dolabella cum ſuis præfectis pugnaret in conſilio; Verres fortunas agi ſuas diceret; idem teſtimoniũ diceret, idem eſſet in cõſilio, idem accuſatorem paraſſet; hæc cũ omnia fierent; & cũ hominem cõſtaret occiſum: tamen tanta uis iſtius iniuriæ, tanta in iſto improbitas putabatur, ut de Philodamo, amplius, pronũciaretur. quid ego nũc in altera actione Cn.

Dolabellæ ſpiritus? quid huius lacrymas, & concurſiones proferam? quid C. Neronis, uiri optimi, atque innocētiſſimi, nōnullis in rebus animū nimis timidum, atque demiſſum? qui, in illa re quid facere potuerit, nō habebat: niſi forte id, quod omnes tum deſiderabāt, ut ageret eam rem ſine Verre, et Dolabella. quidquid eſſet ſine his actū, omnes probarent. tum uero quod pronunciatum eſt, non per Neronem iudicatū, ſed per Dolabellam ereptum exiſtimabatur. cōdemnatur enim perpaucis ſententijs Philodamus, & eius filius. adeſt, inſtat, urget Dolabella, ut quamprimum ſecuri feriantur, quo quāminime multi ex illis de iſtius nefario ſcelere audire poſſent. cōſtituitur in foro Laodiceæ ſpectaculum acerbum, & miſerum, & graue toti Aſiæ prouinciæ, grandis natu parens adductus ad ſupplicium, ex altera parte filius, ille, quòd pudicitiam liberorum, hic, quòd uitam patris, famamq́; ſororis defenderet. flebat uterque, nō de ſuo ſupplicio, ſed pater de filij morte, de patris filius. quid lacrymarum ipſum Neronem putatis profudiſſe? quem fletum totius Aſiæ fuiſſe? quem luctum, & gemitū Lampſacenorum? ſecuri eſſe percuſſos homines innocentes, nobiles, ſocios populi R. atque amicos, propter hominis flagitioſiſſimi ſingularem nequitiam, atque improbiſſimā cupiditatem. nemo īam Dolabella neque tui, neque tuorū liberū, quos tu miſeros in egeſtate, atque in ſolitudine reliquiſti, miſereri poteſt. Verres ne tibi tanti fuit, ut eius libidinem hominum īnnocentū ſanguine lui uelles? iccirco ne exercitū, atque hoſtem relinquebas, ut tua ui, & crudelitate iſtius hominis improbiſſimi pericula ſubleuares? quòd. n. eū tibi Quæſtoris in locū conſtitueras, iccirco tibi amicū in perpetuū

fore putasti? nesciebas, ab eo Cn. Carbonem Cos. cuius re uera Quæstor fuit, non modo relictum, sed etiam spoliatum auxilijs, nefarie oppugnatum, & proditum? expertus igitur es istius perfidiam tum, cum se ad inimicos tuos contulit, cum in te homo ipse nocens acerrimum testimonium dixit, cum rationes ad ærarium nisi dãnato te referre noluit. tantæ ne tuæ Verres libidines erunt, ut eas capere, ac sustinere nõ prouinciæ populi R. non nationes exteræ possint? tu ne quod uideris, quod audieris, quod concupieris, quod cogitaris, nisi id ad nutum tuũ præsto fuerit, nisi libidini tuæ cupiditatiq; patuerit, immittentur homines? expugnabuntur domus? ciuitates nõ modo pacatæ, uerum etiam sociorum, atque amicorum, ad uim, atque ad arma confugient, ut ab se, atque ab liberis suis Legati populi R. scelus, atque libidinem propulsare possint? nam quæro abs te, circunsessus ne sis Lampsaci? cœperit ne domum, in qua diuersabare, illa multitudo incendere? uoluerint ne Legatum populi R. comburere uiuum Lampsaceni? negare non potes: habeo enim testimonium tuum, quod apud Neronem dixisti: habeo quas ad eundem literas misisti. recita hunc ipsum locum de testimonio. TESTIMONIVM C. VERRIS IN ARTEMIDORVM. NON MVLTO POST IN DOMVM. bellum ne populo R. Lampsaceni ciues facere conabantur? deficere ab imperio ac nomine nostro uolebant? uideo enim, & ex ijs, quæ legi, & audiui, intelligo; in qua ciuitate non modo Legatus populi R. circunsessus, non modo igni, ferro, manu, copijs oppugnatus, sed aliqua ex parte uiolatus sit, nisi publice satisfactum sit, ei

ciuitati bellum indici, atque inferri ſolere. quæ fuit igitur
cauſa, cur cuncta ciuitas Lampſacenorum de concione,
quemadmodũ tute ſcribis, domũ tuam cõcurreret? tu.n.
neque in literis, quas Neroni mittis; neque in teſtimonio
cauſam tãti tumultus oſtẽdis ullã. obſeſſum te dicis: ignẽ
allatũ, ſarmenta circũdata, lictorem tuũ occiſum eſſe di=
cis: prodeũdi tibi in publicum poteſtatem factã negas:
cauſam huius tãti terroris occultas. nã ſi quam Rubrius
iniuriam ſuo nomine, ac nõ impulſu tuo, & tua cupidi=
tate, feciſſet; de tui comitis iniuria queſtum ad te potius,
quàm te oppugnatũ uenirent. cum igitur, quæ cauſa il=
lius tumultus fuerit, teſtes à nobis producti dixerint, ipſe
celarit: non ne cauſam hanc, quã nos propoſuimus, tum
illorum teſtimonia, tũ iſtius taciturnitas perpetua confir=
mat? huic homini parcetis igitur iudices? cuius tanta
peccata ſunt, ut ij, quibus iniurias fecerit, neque legitimũ
tempus expectare ad ulciſcendum, neque uim tãtam do=
loris in poſterũ differre potuerint. circunſeſſus es. à qui=
bus? à Lampſacenis: barbaris hominibus credo, aut ijs,
qui populi R. nomen cõtemnerent: immo uero ab homi=
nibus & natura, & cõſuetudine, et diſciplina leniſſimis:
porrò autem populi R. conditione ſocijs, fortuna ſeruis,
uoluntate ſupplicibus: ut perſpicuum ſit omnibus, niſi
tanta acerbitas iniuriæ, tanta uis ſceleris fuiſſet, ut Lam=
pſaceni moriendum ſibi potius, quàm perpetiendum pu=
tarent, nunquã illos in eum locum progreſſuros fuiſſe, ut
uehementius odio libidinis tuæ, quàm metu Legationis
mouerentur. nolite per deos immortales cogere ſocios
atque exteras nationes hoc uti perfugio: quo, niſi uos uin
dicatis, utentur neceſſario. Lampſacenos in iſtum nun=
quam

quam ulla res mitigasset, nisi eum pœnas Romæ daturũ credidissent. etsi talem acceperant iniuriam, quam nulla lege satis digne persequi poterant: tamen incommoda sua uestris committere legibus, & iudicijs, quàm dolori suo permittere, maluerunt. tu mihi, cum circunsessus à tam illustri ciuitate sis propter tuum scelus, atque flagitium; cum coegeris homines miseros, et calamitosos, quasi desperatis nostris legibus, & iudicijs, ad uim, ad manus, ad arma confugere; cũ te in oppidis, & ciuitatibus amicorum non Legatum populi R. sed tyrannum libidinosum, crudelemq́; præbueris; cum apud exteras nationes imperij, nominisq́; nostri famam tuis probris, flagitijsq́; uiolaris; cum te ex ferro amicorum populi R. eripueris, atque è flamma sociorum euolaris: hic tibi perfugium speras futurũ? erras. ut huc incideres, non ut hic conquiesceres, illi te uiuum exire passi sunt. ais, iudicium esse factum, te iniuria circunsessum esse Lampsaci, quòd Philodamus cum filio condemnatus sit. quid, si doceo, si planum facio, teste homine nequam, uerũ ad hanc rem tamen idoneo, (te ipso inquam teste docebo) te huius circũsessionis tuæ causam, & culpam in alios transtulisse, neque in eos, quos tu insimularis, esse animaduersum? iã nihil te iudiciũ Neronis adiuuat. recita, quas ad Neronẽ literas misit. EPISTOLA C. VERRIS AD NERONEM. THEMISTAGORAS ET THESSALVS. Themistagorã, & Thessalũ scribit populũ concitasse: quem populũ? qui te circũsedit, qui te uiuũ comburere conatus est. ubi hos persequeris? ubi accusas? ubi defendis ius, nomenq́; Legati? in Philodami iudicio dices id actum. cedo mihi ipsius Ver=

ris testimoniũ. uideamus, quid idem iste iuratus dixerit. recita. AB ACCVSATORE ROGATVS, RESPONDIT: IN HOC IVDICIO NON PERSEQVI: SIBI IN ANIMO ESSE ALIO TEMPORE PERSEQVI. quid igitur te iuuat Neronis iudicium? quid Philodami damnatio? Legatus cum esses circũsessus; cumq́;, quẽadmodum tute ad Neronem scripsisti, populo R. cõmuniq; causæ Legatorũ facta esset iniuria insignis: non es persecutus: dicis tibi in animo esse alio tempore persequi. quod fuit id tempus? quando es persecutus? cur imminuisti ius Legationis? cur causam populi R. deseruisti, ac prodidisti? cur iniurias tuas coniunctas cum publicis reliquisti? nõ ne te ad senatũ causam deferre, non de tã atrocibus iniurijs conqueri, nõ eos homines, qui populum concitarant, Consulum literis euocãdos curare oportuit? nuper M. Aurelio Scauro postulante, quòd is Ephesi se Quæstorem ui prohibitum esse dicebat, quo minus è fano Dianæ seruum suum, qui in illud asylum confugisset, abduceret; Pericles Ephesius, homo nobilissimus, Romam euocatus est, quòd auctor iniuriæ illius fuisse argueretur. tu, si te Legatum ita Lampsaci tractatum esse senatum docuisses, ut tui comites uulnerarẽtur, lictor occideretur, ipse circunsessus penè incenderere, eius autẽ rei duces, & auctores, & principes fuisse, quos scribis, Themistagoram, & Thessalum: quis non commoueretur? quis non ex iniuria, quæ tibi esset facta, sibi prouideret? quis nõ in ea re causam tuam, periculum commune agi arbitraretur? etenim nomen Legati eiusmodi esse debet, quod non modo inter sociorum iura, sed etiam inter hostium tela

incolume uersetur. magnum hoc Lampsacenum crimen est libidinis, atque improbissimæ cupiditatis. accipite nūc auaritiæ propemodū in suo genere non leuius. Milesios nauem poposcit, quæ eum præsidij causa Myndū prosequeretur. illi statim myoparonem egregiū de sua classe, ornatū, atque armatū dederunt. hoc præsidio Myndū profectus est. nam quid Milesijs lanæ publicæ abstulerit, item de sumptu in aduentum, de contumelijs, & iniurijs in magistratum Milesium, tametsi dici tum uere, tū grauiter, & uehementer potest, tamen dicere prætermittam, eaq; omnia testibus integra reseruabo. illud, quod neque taceri ullo modo potest, neque dici pro dignitate, cognoscite. milites remigesq; Miletū Myndo pedibus reuerti iubet: ipse myoparonē pulcherrimum de decem Milesiorū nauibus electū, L. Magio, et L. Rabio, qui Myndi habitabāt, uendidit. hi sunt homines, quos nuper senatus in hostium numero censuit habendos. hoc illi nauigio ad omnes populi R. hostes usque ab Dianio, quod in Hispania est, ad Sinopē, quæ in Ponto est, nauigauerunt. ò dij immortales, incredibilem auaritiam, singularemq; audaciam. nauem tu de classe populi R. quā tibi Milesia ciuitas, ut te prosequeretur, dedisset, ausus es uendere? si te magnitudo maleficij, si te hominū existimatio non mouebat, ne illud quidem cogitabas, huius improbissimi furti, huius adeo nefariæ prædæ tā illustrem, ac tam nobilē ciuitatē testem futurā? an, quia tū Cn. Dolabella in eū, qui ei myoparoni præfuerat, Milesijsq; rē gestā renūciarat, animaduertere tuo rogatu conatus est, renūciationemq; eius, quæ erat in publicas literas relata illorū legibus, tolli iusserat; iccirco te ex hoc crimine elapsum esse arbitrabare? multū te ista

fefellit opinio, & quidẽ multis in locis: semper enim existimasti, & maxime in Sicilia, satis cautũ tibi ad defensionem fore, si aut referri aliquid in literas publicas uetuisses, aut, quod relatum esset, tolli coegisses. hoc quàm nihil sit, tametsi ex multis Siciliæ ciuitatibus priore actione didicisti, tamen etiam in hac ipsa ciuitate cognosce. sunt illi quidem dicto audientes, quandiu adsunt ij, qui imperant. simul ac discesserunt, non solum illud perscribunt, quod tum prohibiti sunt, sed etiam causam adscribunt, cur non tum in literas relatum sit. manent istæ literæ Mileti: manent, &, dum erit illa ciuitas, manebũt: decem enim naues iussu L. Murænæ populus Milesius ex pecunia uectigali populi R. fecerat, sicut pro sua quæque parte Asiæ cæteræ ciuitates. quamobrem unam ex decẽ non prædonum repentino aduẽtu, sed Legati latrocinio, non ui tempestatis, sed hac horribili tempestate sociorum amissam, in literas publicas retulerunt. sunt Romæ Legati Milesij, homines nobilissimi, ac principes ciuitatis: qui tametsi mensem Februarium & Consulum designatorum nomen expectant, tamen hoc tantum facinus nõ modo negare interrogati, sed ne producti quidem reticere poterunt. dicent inquam & religione adducti, & legum domesticarum metu, quid illo myoparone factum sit. ostendent, C. Verrem in ea classe, quæ contra piratas ædificata sit, piratã ipsum cõsceleratum fuisse. C. Malleolo Quæstore Cn. Dolabellæ occiso, duas sibi hæreditates uenisse arbitratus est, unam quæstoriæ procurationis (nam à Dolabella statim Proquæstore iussus est esse) alteram tutelæ: nam cum pupilli Malleoli tutor esset, in bona eius impetum fecit. nam Malleolus in prouinciam sic

copiose profectus erat, ut domi prorsus nihil relinque=ret. præterea pecunias occuparat apud populos, & syn=graphas fecerat: argenti optime cælati grãde pondus se=cũ tulerat (nã ille quoque sodalis istius erat in hoc mor=bo, & cupiditate) grande pondus argenti, familiam ma=gnã, multos artifices, multos formosos homines reliquit. iste, quod argenti placuit, inuasit: quæ mancipia uoluit, abduxit: uina, cæteráq;, quæ in Asia facillime comparã=tur, quæ ille reliquerat, asportauit: reliqua uendidit, pe=cuniam exegit. cum ad HS XX quinquies redegisse cõstaret: ut Romã rediit, nullam literã pupillo, nullam matri eius, nullã tutoribus reddidit: seruos artifices pu=pilli cũ haberet domi, circũpedes autem homines formo=sos, & literatos, suos esse dicebat, se emisse. cũ sæpius ma=ter, & auia pueri postularent, uti, si non redderet pecu=niam, nec rationem daret, diceret saltem, quãtũ pecuniæ Malleoli deportasset: multis efflagitatus aliquãdo dixit, HS decies: deinde in codicis extrema cera nomen infi=mũ in flagitiosa litura fecit: expensa Chrysogono seruo HS sexcẽta millia, accepta pupillo Malleolo retulit. quo modo ex decies HS sexcenta sint facta, quo modo D C eodẽ modo quadrarint, (ut illa de Cn. Carbonis pecunia reliqua HS sexcẽta facta) quo modo Chrysogono expen=sa lata sint, cur id nomen infimũ, in lituráq; sit, uos exi=stimabitis. tamen HS sexcenta millia cũ accepta retulis=set, HS quinque millia soluta nõ sunt. homines, posteaquã reus factus est, alij redditi, alij etiam nũc retinentur: pe=culia omniũ, uicarijq; retinentur. hæc est istius præclara tutela. en cui tuos liberos committas, en memoria mor=tui sodalis, en metus uiuorum existimationis. cum tibi se

tota Asia spoliandam ac uexandam tradidisset; cũ tibi exposita esset omnis ad prædandum Pamphylia: cõtentus his tam opimis rebus nõ fuisti? manus à tutela, manus à pupillo, manus à sodalis filio abstinere nõ potuisti? iam te non Siculi, nõ aratores, ut dictitas, circũueniunt, non ij, qui decretis, edictisq; tuis in te concitati, infestiq; sunt: Malleolus à me productus, & mater eius atque auia: quæ miseræ, flentes, euersum à te puerum patrijs bonis esse dixerunt. quid expectas? an, dũ ab inferis ille Malleolus existat, atque abs te officia tutelæ, sodalitatis, familiaritatisq; flagitet? ipsum putato adesse. homo auarissime et spurcissime, redde bona sodalis filio, si nõ quæ abstulisti, at quæ confessus es. cur cogis sodalis filiũ hanc primam in foro uocem cum dolore & querimonia emittere? cur sodalis uxorem, sodalis socrum, domũ denique totam sodalis mortui contra te testimonium dicere? cur pudentissimas, lectissimasq; fœminas in tantum uirorum cõuentũ insolitas, inuitasq; prodire cogis? recita omnium testimonia. TESTIMONIVM MATRIS ET AVIAE. Proquæstore uero quo modo iste cõmune Miliadũ uexarit, quomodo Lyciam, Pamphyliam, Pisidiam, Phrygiamq; totam frumento imperando, æstimando hac sua, quam tũ primum excogitauit, Siciliensi æstimatione afflixerit, non est necesse demonstrare uerbis. hoc scitote, his nominibus, quæ res per eum gestæ sunt, cum iste ciuitatibus frumentum, coria, cilicia, saccos imperaret, neque ea sumeret, pro his rebus pecuniam exigeret, his nominibus solis Cn. Dolabellæ HS ad tricies litem esse æstimatam. quæ omnia, etiam si uolũtate Dolabellæ fiebant, per istum omnia tamen gerebantur. consi=

stam in uno nomine: multa sunt ex eodẽ genere. recita.
DE LITIBVS AESTIMATIS CN. DOLABELLAE PR. POPVLO R. PECVNIAE REDACTAE. QVOD A' COMMVNI MILIADVM. te hæc coegisse, te æstimasse, tibi pecuniam numeratã esse dico: eademq; ui, & iniuria cũ pecunias maximas cogeres, per omnes partes prouinciæ te, tanquam aliquam calamitosam tempestatẽ, pestemq;, peruasisse demõstro. itaque M. Scaurus, qui Cn. Dolabellam accusauit, istũ in sua potestate ac ditione tenuit. homo adolescens, cũ istius in inquirendo multa furta, ac flagitia cognosceret, fecit perite, & callide, uolumen eius rerum gestarum maximum isti ostendit, ab homine, quæ uoluit, in Dolabellam abstulit, istum testem produxit: dixit iste, quæ uelle accusatorem putauit. quo ex genere mihi testium, qui cum isto furati sunt, si uti uoluissem, magna copia fuisset, qui, ut se periculo litium, coniunctione criminum liberarent, quò ego uellem, descensuros pollicebantur. eorũ ego uoluntatem omnium repudiaui: non modo proditori, sed ne perfugæ quidem locus in meis castris cuiquam fuit. forsitan meliores illi accusatores habẽdi sunt, qui hæc omnia fecerunt. sed ego defensorem in mea persona, non accusatorem maxime laudari uolo. rationes ad ærarium, antequã Dolabella condemnatus est, non audet referre. impetrat à senatu, ut dies sibi prorogaretur, quòd tabulas suas ab accusatoribus Dolabellæ obsignatas diceret: perinde quasi exscribendi potestatem nõ haberet. solus est hic, qui nunquam rationes ad ærarium referat. audistis quæstoriã rationem tribus uersiculis relatã: Legationis, non nisi cõdemnato,

& eiecto eo, qui poſſet reprehendere : nūc denique Præ=
turæ : quā ex S. C. ſtatim referre debuit, uſque ad hoc
tempus nō retulit, Quæſtorem ſe in ſenatu expectare di=
xit. perinde quaſi nō, ut Quæſtor ſine Prætore poſſet re=
ferre, ut tu Hortenſi, ut omnes, eodē modo ſine Quæſtore
Prætor. dixit, idem Dolabellam impetraſſe. omen magis
patribus conſcriptis, quàm cauſa placuit. probauerūt. ue=
rū Quæſtores quoque iam pridem uenerūt: cur nō retu=
liſti ? illarū rationum ex ea fece Legationis, quæſtoriæq;
tuæ procurationis illa ſunt nomina, quæ Dolabellæ neceſ
ſario ſunt æſtimata. EX LITIBVS AESTI=
MATIS DOLABELLAE PR. ET PRO=
PR. quòd minus Dolabella Verri acceptū retulit, quàm
Verres illi expenſum tulerit, HS quingenta triginta
quinque millia: et quòd plus fecit Dolabella Verrem ac=
cepiſſe, quàm iſte in ſuis tabulis habuit, HS ducenta tri=
ginta duo millia : & quòd plus frumenti fecit accepiſſe
iſtū, HS decies & octingenta millia, quod tu homo ca=
ſtiſſimus aliud in tabulis habebas. hinc illæ extraordina=
riæ pecuniæ, quas nullo duce, tamen aliqua ex particula
inueſtigamus, redundarunt. hinc ratio cum Q. & Cn.
Poſthumijs, Curtijs, multis nominibus, quorum in tabulis
iſte habet nullū. hinc HS quater decies P. Tadio nume=
rata Athenis, teſtibus planū faciā. hinc empta apertiſſi=
me Prætura : niſi forte id etiā dubium eſt, quo modo iſte
Prætor factus ſit. homo ſcilicet aut induſtria, aut opera
probata, aut frugalitatis exiſtimatione præclara, aut de=
nique, id quod leuiſſimū eſt, aſſiduitate, qui ante Quæſtu
ram cum meretricibus lenonibusq; uixiſſet, Quæſturam
ita geſſiſſet, quemadmodū cognouiſtis, Romæ poſt Quæ=

sturam illam nefariam uix triduum constitisset, absens non in obliuione iacuisset, sed in assidua cōmemoratione omnibus omnium flagitiorum fuisset; is repente, ut Romam uenit, gratis Prætor factus est. alia porrò pecunia, ne accusaretur, data. cui sit data, nihil ad me, nihil ad rem pertinere arbitror: datam quidem esse, tum inter omnes recenti negotio facile constabat. homo stultissime & amentissime, tabulas cum conficeres, & cum extraordinaria pecunia crimē subterfugere uelles; satis te elapsurum omni suspicione arbitrabare, si, quibus pecuniā credebas, ijs expensum nō ferres, neque in tuas tabulas ullū nomen referres, cum tot tibi nominibus acceptum Curtij referrent? quid proderat tibi te expensum illis non tulisse? an tuis solis tabulis te causam dicturum existimasti? Verum ad illam iam ueniamus præclarā Præturam, criminaq́; ea, quæ notiora sunt his, qui adsunt, q̄ nobis, qui meditati ad dicendū paratiq́; uenimus. in quibus, nō dubito, quin offensionem negligentiæ uitare, atque effugere nō possim. multi. n. ita dicent: de illo nihil dixit, in quo ego interfui: illam iniuriam nō attigit, quæ mihi, aut quæ amico meo facta est: quibus ego in rebus interfui. his omnibus, qui istius iniurias norunt, hoc est populo R. uniuerso, me uehementer excusatum uolo, non negligentia mea fore, ut multa præteream, sed quòd alia testibus integra reseruari uelim, multa autem propter rationem breuitatis, ac temporis prætermittenda existimē. fatebor etiam illud inuitus, me prorsus, cū iste punctum tēporis nullū uacuū peccato præterire passus sit, omnia, quæ ab isto cōmissa sunt, nō potuisse cognoscere. quapropter ita me de Præturæ criminibus auditote, ut ex utro=

que genere, & iuris dicendi, & sartorum tectorum exigendorum, ea postuletis, quæ maxime digna sunt eo reo, cui paruũ ac mediocre obijci nihil oporteat. nam ut Prætor factus est; qui auspicato à Chelidone surrexisset, sortem nactus est urbanæ prouinciæ, magis ex sua & Chelidonis, quàm ex populi R. uoluntate. qui principio qualis in edicto cõstituendo fuerit, cognoscite. P. Annius Asellus mortuus est C. Sacerdote Prætore. is cũ haberet unicam filiam, neque census esset; quod eũ natura hortabatur, lex nulla prohibebat, fecit, ut filiam bonis suis hæredem institueret. hæres erat filia: faciebant omnia cũ pupilla, legis æquitas, uoluntas patris, edicta Prætorũ, consuetudo iuris eius, quod erat tum, cum Asellus est mortuus. iste Prætor designatus (utrum admonitus, an tentatus, an, qua est iste sagacitate in his rebus, sine duce ullo, sine indice peruenerit ad hanc improbitatem, nescio: uos tantũ hominis audaciam, amentiamq́; cognoscite) appellat hæredem L. Annium, qui erat institutus secũdum filiam: nõ enim mihi persuadetur, istum ab illo prius appellatũ. dicit, se posse ei cõdonare edicto hæreditatem: docet hominem, quid possit fieri. illi bona res, huic uendibilis uidebatur. iste tametsi singulari est audacia, tamẽ ad pupillæ matrem summittebat, malebat pecuniã accipere, ne quid noui ediceret, quàm ut hoc edictum tam improbum, & inhumanũ interponeret. tutores, pecuniam Prætori si pupillæ nomine dedissent, grandem præsertim, quemadmodũ in rationem inducerent, quemadmodum sine periculo suo dare possent, non uidebant: simul & istum fore tam improbum non arbitrabantur. sæpe appellati, pernegauerunt. iste ad arbitrium eius, cui condo=

narat hæreditatem ereptam liberis, quàm æquum edictũ scripserit, quæso cognoscite. CVM INTELLIGAM, LEGEM VOCONIAM. quis unquã crederet Verrem mulierũ aduersarium futurũ? an ideo aliquid cõtra mulieres fecit, ne totũ edictum ad Chelidonis arbitrium scriptũ uideretur? cupiditati hominũ ait se obuiã ire. quid potius nõ modo his temporibus, sed etiam apud maiores nostros? quis tam remotus fuit à cupiditate? dic quæso cætera: delectat. n. me hominis grauitas, scientia iuris, auctoritas. QVI AB A. POSTHVMIO, Q. FVLVIO CENSORIBVS POSTVE EA, FECIT, FECERIT. fecit, fecerit? quis unquã edixit isto modo? quis unquã eius rei fraudem, aut periculum proposuit edicto, quæ neque post edictum, neque ante edictum prouideri potuit? iure, legibus, auctoritate omnium, qui cõsulebãtur, testamentũ P. Annius fecerat, nõ improbum, nõ inofficiosum, nõ inhumanum. quod si ita fecisset, tamen post illius mortem nihil de testamento illius noui iuris cõstitui oporteret. Voconia lex te uidelicet delectabat. imitatus esses illum ipsum C. Voconium, qui lege sua hæreditatem ademit nulli neque uirgini, neque mulieri: sanxit in posterũ; qui post eos Censores census esset, ne quis hæredem uirginem, ne ue mulierem faceret. in lege Voconia non est, fecit, fecerit: neque in ulla præteritum tempus reprehenditur, nisi eius rei, quæ sua sponte scelerata ac nefaria est, ut, etiam si lex non esset, magnopere uitanda fuerit. atque in his rebus multa uidemus ita sancta esse legibus, ut ante facta in iudicium non uocentur. Cornelia, testamentaria, nũmaria, cæteræ complures, in quibus non ius aliquod nouum

populo cõstituitur, sed sancitur, ut quod semper malum facinus fuerit, eius quæstio ad populum pertineat ex certo tempore. de iure uero ciuili si quis noui quid instituit, omnia, quæ ante acta sunt, rata esse patitur? cedo mihi leges Atinias, Furias, Fuffias, ipsam, ut dixi, Voconiam, omnes præterea de iure ciuili: hoc reperies in omnibus statui ius, quo post eam legem populus utatur. qui plurimũ tribuunt edicto, Prætoris edictum legem annuam dicunt esse. tu edicto plus cõplecteris, q̃ lege. si finem edicto Prætoris afferũt Calendæ Ianuarij, cur non initium quoque edicti nascitur à Calendis Ianuarij? an in eum annum progredi nemo poterit edicto, quo Prætor alius futurus est: in illũ, quo alius Prætor fuit, regredietur? ac si hoc iuris nõ unius causa hominis edixisses, cautius composuisses. scribis, si quis hæredẽ fecit, fecerit. quid, si plus legarit, quàm ad hæredem, hæredes'ue perueniat, quod per legem Voconiã ei, qui census sit, licet? cur hoc, cũ in eodem genere sit, nõ caues? quia nõ generis, sed hominis causam uerbis amplecteris: ut facile appareat, te pretio esse cõmotũ. atque hoc si in posterum edixisses, minus esset nefarium, tamen esset improbum: sed tum uituperari posset, in dubium uenire non posset: nemo. n. cõmitteret: nũc est eiusmodi edictum, ut quiuis intelligat, non populo esse scriptum, sed P. Annij secundis hæredibus. itaque cum à te caput illud tam multis uerbis mercenario procemio esset ornatum, ecquis est inuentus postea Prætor, qui illud idem ediceret? nõ modo nemo edixit, sed ne metuit quidem quisquã, ne quis ediceret: nam post te Prætorem multi testamenta eodem modo fecerũt, in his nuper Annia ea de multorum propinquorum sententia, pecuniosa

mulier, quòd censa non erat, testamẽto fecit hæredẽ filiã. itaque hoc magnũ iudicium hominum de istius singulari improbitate, quod Verres sua sponte instituisset, id neminem metuisse, ne quis reperiretur, qui istius institutum sequi uellet : solus enim tu inuentus es, cui non satis fuerit corrigere uoluntates uiuorũ, nisi etiam rescinderes mortuorum. tu ipse ex Siciliensi edicto hoc sustulisti : uoluisti, ex improuiso si quæ res natæ essent, ex urbano edicto decernere. quã postea tu tibi defensionem relinquebas, in ea maxime offendisti, cum tuam auctoritatem tute ipse edicto prouinciali repudiabas. atque ego nõ dubito, quin ut mihi, cui filia maxime cordi est, res hæc acerba uideatur, atque indigna, sic unicuique uestrũ, qui simili sensu, atque indulgẽtia filiarum cõmouemini: quid enim natura nobis iucundius, quid charius esse uoluit ? quid est dignius, in quo omnis nostra diligentia, indulgentiaq; cõsumatur? homo importunissime cur tantã iniuriam P. Annio mortuo fecisti? cur hũc dolorem cineri eius, atque ossibus inussisti, ut liberis eius bona patria, uolũtate patris, iure, legibus tradita, eriperes, &, cui tibi esset cõmodum, condonares ? quibuscum uiui bona nostra partimur, iis Prætor adimere nobis mortuis bona, fortunasq; poterit ? nec petitionem, inquit, nec possessionẽ dabo. eripies igitur pupillæ togam prætextam ? detrahes ornamenta non solum fortunæ, sed etiã ingenuitatis ? miramur ad arma contra istũ hominem Lampsacenos isse ? miramur istum de prouincia decedentẽ clàm Syracusis profugisse? nos si alienã uicem pro nostra iniuria doleremus, uestigiũ istius in foro esset relictum ? pater dat filiæ : prohibes. leges sinunt: tamẽ te interponis. de suis bonis ita dat, ut ab iure

non abeat: quid habes, quod reprehendas? nihil opinor. at ego concedo: prohibe, si potes, si habes qui te audiat, si potest tibi dicto audiens esse quisquam. eripias tu uoluntatem mortuis? bona uiuis? ius omnibus? hoc populus R. non manu uindicasset, nisi te huic tempori, atque huic iudicio reseruasset? posteaquam ius prætorium constitutum est, semper hoc iure usi sumus, si tabulæ testamenti nõ proferrentur, tũ uti proximum quenque potissimũ hæredem esse oporteret: si is intestato mortuus esset, ĩta secũdum eum possessio daretur. quare hoc sit æquissimũ, facile est docere: sed in re tam usitata, satis est ostẽdere, omnes antea ius ita dixisse, et hoc uetus edictũ, trãslatitiumq; esse. cognoscite aliud hominis in re uetere edictũ nouũ: et simul, dum est unde ius ciuile discatur, adolescentes ei in disciplinã tradite. mirũ est hominis ingeniũ, mira prudentia. Minutius quidã mortuus est ante istum Prætorem. eius testamẽtum erat nullum: lege hæreditas ad gẽtem Minutiam ueniebat. si habuisset iste edictum, quod ante istum, & postea omnes habuerunt; possessio Minutiæ genti esset data. si quis testamento se hæredem esse arbitraretur, quod tum nõ extaret, lege ageret in hæreditatem, aut, pro præde litis uindiciarũ cum satis accepisset, sponsionem faceret. ita de hæreditate certaret. hoc opinor iure et maiores nostri, et nos semper usi sumus. uidete, ut hoc iste correxerit. componit edictum ijs uerbis, ut quiuis intelligere possit, unius hominis causa conscriptum esse: tantũ quòd hominẽ nõ nominat: causam quidẽ totã perscribit: ius, consuetudinẽ, æquitatẽ, edicta omniũ negligit. EX EDICTO VRBANO. SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR, SI POSSES

SOR, SPONSIONEM NON FACIET. iã quid id ad Prætorẽ, uter possessor sit? nõ ne id quæri oportet, utrũ possessorem esse oporteat? ergo quia possessor est, nõ moues possessione: si possessor non esset, nõ dares: nusquã.n.scribis, neq; tu aliud quidq̃ edicto amplecteris, nisi eã causam, pro qua pecuniã acceperas. iã hoc ridiculum est. SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR; ET TABVLAE TESTAMENTI OBSIGNATAE NON MINVS MVLTIS SIGNIS, QVAM E LEGE OPORTEAT, AD ME PROFERENTVR: SECVNDVM TABVLAS TESTAMENTI POTISSIMVM HAEREDITATEM DABO. hoc trãslatitiũ est. sequi illud oportet: si tabulæ testamenti nõ proferẽtur. quid ait? se ei daturũ, qui se dicat hæredem esse. quid ergo interest, proferãtur, necne? si protulerit, uno signo ut sit minus, q̃ ex lege oportet: non des possessionẽ: si omnino tabulas nõ proferet, dabis. quid nũc dicam? neminẽ unquam postea aliũ edixisse? ualde sit mirum, neminẽ fuisse, qui istius se similem dici uellet. ipse in Siciliensi edicto hoc nõ habet: exegerat enim iam mercedem. item, ut illo edicto, de quo ante dixi, in Sicilia de hæreditatum possessionibus dandis, edixit idem, quod omnes Romæ præter istũ. EX EDICTO SICILIENSI. SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR. at per deos immortales quid est, quod de hoc dici possit? iterum enim iam quæro abs te, sicut modo in illo capite Anniano de mulierum hæreditatibus, nunc in hoc de hæreditatum possessionibus, cur ea capita in edictum prouinciale transferre

nolueris. utrum, digniores homines existimasti eos, qui habitabāt in prouincia, quàm nos, qui æquo iure uteremur: an aliud Romæ æquū est, aliud in Sicilia? non. n. hoc potest hoc loco dici, multa esse in prouincijs aliter edicenda: non de hæreditatum quidem possessionibus, nō de mulierum hæreditatibus: nā utroque genere uideo non modo cæteros, sed te ipsum totidem uerbis edixisse, quot uerbis edici Romæ solet. quæ Romæ magna cū infamia, pretio accepto edixeras, ea sola te, ne gratis in prouincia male audires, ex edicto Siciliensi sustulisse uideo. & cū edictum totum eorum arbitratu, quandiu fuit designatus, componeret, qui ab isto ius ad utilitatem suam nundinarentur: tum uero in magistratu contra illud edictum suum sine ulla religione decernebat. itaque L. Piso multos codices impleuit earum rerū, in quibus ita intercessit, quòd iste aliter, atque ut edixerat, decreuisset. quod uos oblitos esse non arbitror, quæ multitudo, qui ordo ad Pisonis sellam isto Prætore solitus sit conuenire. quem iste collegam nisi habuisset, lapidibus coopertus esset in foro. sed eo leuiores istius iniuriæ uidebantur, quòd erat in æquitate, prudentiáq; Pisonis paratissimum perfugium, quo sine labore, sine molestia, sine impensa, etiam sine patrono homines uterentur. nam quæso redite in memoriam iudices, quæ libido istius in iure dicendo fuerit, quæ uarietas decretorum, quæ nundinatio, quàm inanes domus eorum omnium, qui de iure ciuili consuli solent, quàm plena, atque referta Chelidonis: à qua muliere, cum erat ad eum uentū, & in aurem eius insusurratum, aliàs reuocabat eos, inter quos iam decreuerat, decretumq; mutabat; aliàs inter alios contrarium sine ulla

religione

religione decernebat, ac proximis paulo ante decreuerat. hinc illi homines erant, qui etiam ridiculi inueniebantur ex dolore. quorum alij, ut audistis, negabant mirandum esse, ius tam nequam esse Verrinũ: alij etiam frigidiores erant: sed quia stomachabantur, ridiculi uidebãtur esse, cum Sacerdotem execrabantur, qui Verrem tam nequã reliquisset. quæ ego non cõmemorarẽ (neque. n. perfacete dicta, neque porrò hac seueritate digna sunt) nisi uos illud uellem recordari, istius nequitiam, & iniquitatem tũ in ore uulgi, atque in cõmunibus prouerbijs esse uersatam. In plebem uero Romanam utrum superbiam prius memorem, an crudelitatem? sine dubio crudelitas grauior est, atque atrocior. oblitos ne igitur hos putatis esse, quemadmodum sit iste solitus uirgis plebem Romanam concidere? quã rem etiam Tribunus pl. in concione egit, cũ eum, quem uirgis iste ciderat, in prospectum populi R. produxit. cuius rei cognoscendæ faciam uobis suo tempore potestatem. superbia uero qua fuerit, quis ignorat? quemadmodũ is tenuissimũ quenque cõtempserit, despexerit, liberum esse nunquam duxerit. P. Trebonius uiros bonos, et honestos complures fecit hæredes: in his fecit suum libertum. is A. Treboniũ fratrem habuerat proscriptum. ei cum cautũ uellet, scripsit, ut hæredes iurarent, se curaturos, ut ex sua cuiusque parte ne minus dimidiũ ad A. Trebonium fratrem illũ proscriptũ perueniret. libertus iurat: cæteri hæredes adeũt ad Verrem: docent, nõ oportere se iurare facturos esse quod contra legẽ Corneliã esset, quæ proscriptũ iuuari uetat: impetrant, ut ne iurent. dat his possessionẽ. id ego nõ reprehendo: etenim erat iniquum, homini proscripto, egenti,

de fraternis bonis quidquã dari: et ille libertus, nisi ex testamẽto patroni iurasset, scelus se facturũ arbitrabatur. itaque ei Verres possessionem hæreditatis negat se daturum, ne posset patronũ suum proscriptum iuuare: simul ut esset pœna, quòd alterius patroni testamento obtemperasset. das possessionem ei, qui nõ iurauit. concedo: prætoriũ est. adimis tu ei, qui iurauit? quo exẽplo? proscriptum iuuat: lex est: pœna est. quid ad eũ, qui ius dicit? utrũ reprehendis, quòd patronum iuuabat eum, qui tum in miserijs erat: an, quòd alterius patroni mortui uoluntatem conseruabat, à quo summũ beneficium acceperat? utrũ horum reprehendis? & hoc tum de sella uir optimus dixit, equiti R. tam locupleti libertinus sit homo hæres? modestũ ordinẽ, quòd illinc uiuus surrexit. possum sexcenta decreta proferre, in quibus, ut ego pecuniã non dicam intercessisse, ipsa decretorum nouitas iniquitasq; declarat. uerũ ut ex uno de cæteris coniecturam facere possitis, id quod priore actione cognostis, audite. C. Sulpitius Olympius fuit. is mortuus est C. Sacerdote Prætore, nescio an ante, quã Verres Præturã petere cœperit. fecit hæredem M. Octauiũ Ligurem. Ligur hæreditatem adijt, possedit Sacerdote Prætore sine ulla controuersia. posteaquam Verres magistratum inijt: ex edicto istius, quod edictum Sacerdos non habuerat, Sulpitij patroni filia sextam partem hæreditatis ab Ligure petere cœpit. Ligur non aderat. L. frater eius causam agebat: aderant amici, propinqui. dicebat iste, nisi cũ muliere decideretur, in possessionem se ire iussurũ. L. Gellius causam Liguris defendebat: docebat, edictum eius non oportere ad eas hæreditates ualere, quæ ante eum Prætorem ue-

nissent: si hoc tum fuisset edictum, fortasse Ligurem hæreditatem aditurum non fuisse. æqua postulatio, summa hominum auctoritas pretio superabatur. uenit Romam Ligur: non dubitabat, quin, si ipse Verrem conuenisset, æquitate causæ, & auctoritate sua cōmouere hominem posset: domum ad eum uenit: rem demonstrat: quā pridem sibi hæreditas uenisset, docet: quod facile in causa æquissima homini ingenioso fuit: multa, quæ quēuis mouere possent, dixit: ad extremū petere cœpit, ne usque eò suam auctoritatem despiceret, gratiamq́; contemneret, ut se tanta iniuria afficeret. homo Ligurē accusare cœpit, qui in re aduentitia, atque hæreditaria tam diligēs, tam attentus esset: debere eū aiebat suam quoque rationē ducere: multa sibi opus esse, multa canibus suis, quos circa se haberet. nō possum illa planius commemorare, quā ipsum Ligurem pro testimonio dicere audistis. quid enim Verres? utrum ne his quidem testibus credetur, an hæc ad rem nō pertinent? non M. Octauio? non L. Liguri? quis nobis credet? cui nos? quid est Verres, quod planū fieri testibus possit, si hoc nō fit? an id, quod dicūt, leue est? nihil leuius, quàm Prætorem urb. hoc iuris in suo magistratu constituere, omnibus ijs, quibus hæreditas uenerit, cohæredem Prætorem esse oportere. an uero dubitamus, quo ore iste cæteros homines inferiore loco, auctoritate, ordine, quo ore homines rusticanos ex municipijs, quo denique ore, quos nunquam liberos putauit, libertinos homines solitus sit appellare, qui ob ius dicendum M. Octauium Ligurem, hominem ornatissimum loco, ordine, nomine, uirtute, ingenio, copijs, poscere pecuniam non dubitarit? In sartis tectis uero

quemadmodũ sese gesserit, quid ego dicam? dixerũt, qui senserũt. sunt alij, qui dicant. notæ res, ac manifestæ prolatæ sunt, et proferuntur. dixit C. Fannius eques R. frater germanus Q. Titinij iudicis tui, tibi se pecuniã dedisse. recita testimoniũ C. Fannij. nolite C. Fannio dicẽti credere. noli inquã tu Q. Titini C. Fannio fratri tuo credere: dicit enim rem incredibilem, C. Verrem insimulat auaritiæ, et audaciæ: quæ uitia uidentur in quemuis potius, quã in istum conuenire. dixit Q. Tadius, homo familiarissimus patris istius, non alienus à matris eius genere, et nomine: tabulas protulit, quibus pecuniã se dedisse ostendit. recita nomina Q. Tadij. recita testimoniũ Q. Tadij. ne tabulis quidem Q. Tadij, nec testimonio credetur. quid igitur in iudicijs sequemur? quid est aliud, omnibus omnia peccata, et maleficia cõcedere, nisi hoc, hominũ honestissimorum testimonijs, et uirorum bonorum tabulis nõ credere? nam quid ego de quotidiano sermone, querimoniáq; populi R. loquar? de istius impudentissimo furto, seu potius nouo ac singulari latrocinio? ausum esse in æde Castoris, celeberrimo, clarissimóq; monimento, quod templum in oculis, quotidianóq; aspectu populi R. est positum, quò sæpenumero senatus conuocatur, quò maximarum rerum frequentissimæ quotidie aduocationes fiunt, in eo loco, in sermone hominum audaciæ suæ monimentum æternum relinquere. Aedem Castoris iudices P. Iunius habuit tuendã, L. Sylla, Q. Metello Consulibus. is mortuus est: reliquit pupillũ paruum filium. cum L. Octauius, C. Aurelius Coss. ædes sacras locauissent, neque potuissent omnia sarta tecta exigere, neque ij Prætores, quibus erat negotiũ datũ, C.

Sacerdos, & M. Cesius: factum est S. C. quibus de sartis tectis cognitũ & indicatũ non esset, uti C. Verres, P. Celius Prætores cognoscerent, et iudicarent. qua potestate iste permissa, ut ex C. Fannio, & ex Q. Tadio cognouistis, ueruntamen, cum esset omnibus in rebus apertissime impudentissimeq; prædatus, hoc uoluit clarissimum relinquere indicium latrociniorum suorum, de quo non audire aliquãdo, sed uidere quotidie possemus: quæsiuit, quis ædem Castoris sartã tectam deberet tradere. Iunium ipsum mortuũ esse sciebat: scire uolebat, ad quem illa res pertineret. audit pupillũ esse filiũ. homo, qui semper ita palam dictitasset, pupillos, et pupillas certissimã prædam esse Prætoribus, optatum negotium sibi in sinũ delatum esse dicebat. monimentũ illa amplitudine, illo opere quamuis sartum tectum, integrumq; esset, tamen aliquid se inuenturũ, in quo moliri, prædariq; posset, arbitrabatur. L. Rabonio ædem Castoris tradi oportebat. is casu pupilli Iunij tutor erat testamento patris. cũ eo sine ullo intertrimento conuenerat iam, quemadmodũ traderetur. iste ad se Raboniũ uocat, quærit, ecquid sit, quòd à pupillo traditum nõ sit, quod exigi debeat. cum ille id, quod erat, diceret, facilem pupillo traditionem esse, signa, et dona comparere omnia, ipsum templum omni opere esse integrum: indignum isti uideri cœpit, ex tanta æde, tantoq; opere se non opimum præda, præsertim à pupillo, discedere. uenit ipse in ædem Castoris: cõsiderat templum: uidet undique tectum, pulcherrime laqueatũ: præterea cætera noua, atque integra: uersat se: quærit, quid agat. dicit ei quidam ex illis canibus, quos iste Liguri dixerat esse circa se multos: tu Verres, hic

quod moliare, nihil habes: nisi forte uis ad perpēdiculū columnas exigere. homo omnium rerum imperitus quæ rit, quid sit, ad perpendiculum. dicunt ei, ferè nullam esse columnam, quæ ad perpendiculū esse possit. iam me hercule, inquit, sic agamus, columnæ ad perpendiculum exigātur. Rabonius, qui legem nosset, qua in lege nume rus tantum columnarum traditur, perpendiculi mētio fit nulla; & qui non putaret sibi expedire, ita accipere, ne eodem modo reddendū esset: negat, id sibi deberi: ne gat, oportere exigi. iste Rabonium quiescere iubet: et si= mul ei nonnullam spem societatis ostendit. hominem mo destum, et minime pertinacem facile coercet: columnas ita se exacturū esse cōfirmat. noua res atq; improuisa, pupilli calamitas nuntiatur statim C. Mustio uitrico pu pilli, qui nuper est mortuus; M. Iunio patruo, P. Potitio tutori, homini frugalissimo. hi rem ad uirum primariū summo officio, ac uirtute præditum M. Marcellum, qui erat pupilli tutor, deferunt. uenit ad Verrem M. Marcel lus: petit ab eo pro sua fide, ac diligētia pluribus uerbis, ne per summam iniuriam pupillū Iunium fortunis pa triis conetur euertere. iste, qui iam spe, et opinione præ= dam illam deuorasset, neq; ulla æquitate orationis, neq; auctoritate M. Marcelli cōmotus est: itaque, quemadmo dum ostendisset, se id exacturum esse respondit. cū sibi omnes ad istum allegationes difficiles, omnes aditus ar= duos, ac potius interclusos uiderent, apud quem non ius, non æquitas, nō misericordia, non propinqui oratio, non amici uoluntas, non cuiusquam auctoritas pro pretio, non gratia ualeret: statuūt id sibi optimum esse factu, quod cuiuis uenisset in mentem; petere auxilium à Che

lidone: quæ isto Prætore non modo in iure ciuili, priuato rũmq; omnium controuersijs populo R. præfuit, uerum etiam in his sartis tectis dominata est. uenit ad Chelido nem C. Mustius, eques R. publicanus, homo cum primis honestus: uenit M. Iunius patruus pueri, frugalissimus homo, & castissimus: uenit homo summo honore, pudore, & summo officio, spectatissimus ordinis sui P. Potitius tutor. ò multis acerbam, ò miseram, atq; indignam Præturam tuam. ut mittam cætera, quo tandem pudore tales uiros, quo dolore meretricis domum uenisse arbi tramini? qui nulla conditione istam turpitudinem subissent, nisi officij, necessitudinisq; ratio coegisset. ueniũt, ut dico, ad Chelidonẽ. domus erat plena: noua iura, noua decreta, noua iudicia petebantur: mihi det possessionẽ, mihi ne adimat: in me iudiciũ ne det: mihi bona addicat. alij nummos numerabãt: alij tabulas obsignabant. domus erat non meretricio conuentu, sed prætoria turba referta. simul ac potestas primũ data est, adeunt hi, quos dixi: loquitur Mustius: rem demõstrat: petit auxiliũ: pecuniam pollicetur. respondet illa, ut meretrix, non inhumane: libẽter ait se esse facturam, & se cũ isto diligenter sermocinaturã: reuerti iubet. tum discedũt. postridie reuertũtur. negat illa posse hominẽ exorari, permagnã eũ dicere ex illa re pecuniã confici posse. uereor, ne quis forte de populo, qui priori actione nõ affuit, hæc, quia propter insignẽ turpitudinẽ sunt incredibilia, fingi à me arbitretur. ea uos antea iudices cognouistis. dixit iuratus P. Potitius tutor pupilli Iunij, dixit M. Iunius tu tor, & patruus. Mustius dixisset, si uiueret: sed pro Mu stio, recẽti re, de Mustio auditũ dixit L. Domitius: qui cũ

sciret me ex Mustio uiuo audisse, quod eo sum usus plurimũ (etenim id iudiciũ, quod propè omnium fortunarum suarum C. Mustius habuit, me uno defendẽte uicit) cũ hoc, ut dico, sciret L. Domitius me scire, ad eũ res omnes Mustium solitũ esse deferre; tamen de Chelidone reticuit, quoad potuit; aliò responsionẽ suam deriuauit. tantus in adolescente clarissimo, ac principe iuuentutis pudor fuit, ut aliquandiu, cum à me premeretur, omnia potius respõderet, quàm Chelidonem nominaret. primo necessarios istius ad eũ allegatos esse dicebat: deinde aliquando coactus Chelidonẽ nominauit. nõ te pudet Verres, eius mulieris arbitratu gessisse Praeturam, quàm L. Domitius ab se nominari uix sibi honestum esse arbitrabatur? reiecti à Chelidone, capiunt consilium necessariũ, ut suscipiant ipsi negotium. cum Rabonio tutore, quod erat uix HS quadraginta millium, transigunt HS ducentis millibus. refert ad istum rem Rabonius; ut sibi uidebatur, satis grãdem pecuniam, & satis impudentem esse. iste, qui aliquanto plus cogitasset, male accipit uerbis Rabonium, negat eum sibi illa decisione satisfacere posse. ne multa, locaturũ se esse confirmat. tutores haec nesciunt: quod actũ erat cum Rabonio, putãt id esse certissimũ: nullam maiorem pupillo metuunt calamitatem. iste uero non procrastinat: locare incipit nõ proscripta, neq; edicta die, alienissimo tẽpore, ludis ipsis Romanis, foro ornato. itaq; renũciat Rabonius illã decisionẽ tutoribus: accurrũt tamẽ ad tẽpus tutores: digitũ tollit Iunius patruus. isti color immutatus est; uultus, oratio, mens deniq; excidit: quid ageret, coepit cogitare. si opus pupillo redimeretur, si res abiret ab eo mancipe, quẽ ipse appo=

fuisset, sibi nullam prædã esse. itaque excogitat: quid? nihil ingeniose, nihil quod quisquã possit dicere improbe, uel callide: nihil ab isto tectum, nihil ueteratorium expectaueritis: omnia aperta, omnia perspicua reperientur, impudentia, amẽtia, audacia. si pupillo opus redimitur, mihi præda de manibus eripitur. quod est igitur remedium? quod? ne liceat pupillo redimere. ubi illa consuetudo in bonis, prædibus, prædijsq; uẽdundis, omnium Cõsulum, Censorum, Prætorum, Quæstorum denique? ut optima conditione sit is, cuia res sit, cuium periculũ? excludit eũ solum, cui propè dicam soli potestatem factam esse oportebat: quid enim quisquam ad meam pecuniã me inuito aspirat? quid accedit? locatur opus id, quod ex mea pecunia reficiatur. ego me refecturũ esse dico. probatio futura est tua, qui locas: prædibus et prædijs populo cautum est. & si nõ putas cautũ: scilicet tu Prætor in mea bona, quos uoles, immittes? me ad meas fortunas defendendas accedere non sinas? operæpretiũ est ipsam legem cognoscere. dicetis eundem conscripsisse, qui illud edictũ de hæreditate. EX OPERE FACIVNDO. QVAE PVPILLI IVNII. dic, dic, quæso clarius. C. VERRES PRAET. VRB. ADDIDIT. corrigũtur leges censorie: quod enim uideo in multis ueteribus legibus, Cn. Domitius, L. Metellus, L. Cassius, Cn. Seruilius Cẽsores addiderũt, uult aliquid eiusmodi C. Verres. dic quid addidit. QVI DE L. MARTIO, M. PERPENNA CENSORIBVS REDEMERIT, EVM SOCIVM NE ADMITTITO, NE'VE EI PARTEM DATO, NE'VE EI REDIMITO. quid ita? ne

uitiosum opus fieret? at erat probatio tua. ne parũ locu ples esset? at erat, & esset amplius, si uelles, populo cau tũ prædibus, et prædijs. hic te si res ipsa, si indignitas iniuriæ tuæ nó commouebat, si pupilli calamitas, propinquorũ lacrymæ, D. Bruti, cuius prædia subierant periculũ: M. Marcelli tutoris auctoritas apud te ponderis nihil habebat? ne illud quidem animaduertebas, eiusmodi fore hoc peccatũ tuũ, quod tu neq; negare posses (in tabulas enim retulisti) nec cum defensione aliqua confiteri? addicitur id opus HS D L X millibus, cum tutores HS L X X X millibus id opus ad istius hominis iniquissimi arbitriũ se effecturos esse clamarent. etenim quid erat operis? id, quod uos uidistis. omnes illæ columnæ, quas dealbatas uidetis, machina apposita, nulla impensa deiectæ, eisdemq; lapidibus repositæ sunt. hoc tu HS D L X millibus locauisti. atqui in illis columnis dico esse quæ à tuo redemptore cómotæ non sint, dico esse ex qua tantũ tectoriũ uetus delitũ sit, & nouum inductum. quòd si tãta pecunia columnas dealbari putassem, certe nũquã Aedilitatem petiuissem. at ut uideatur tamen res agi, et non eripi pupillo: SI QVID OPERIS CAVSA RESCIDERIS, REFICITO. quid erat, quod rescinderet, cum suo quẽque loco lapidem reponeret? QVI REDEMERIT, SATISDET DAMNI INFECTI EI, QVI A' VETERE REDEMPTORE ACCEPERIT. deridet, cũ sibi ipsum iubet satisdare Raboniũ. PECVNIA PRAESENS SOLVATVR. quibus de bonis? eius, qui, quod tu HS D L X millibus locasti, HS L X X X millibus effecturum esse clamauit.

quibus de bonis? pupilli. cuius ætatem, & solitudinem,
etiam si tutores non essent, defendere Prætor debuit: tu
toribus defendentibus, non modo patrias eius fortunas,
sed etiã bona tutorũ ademisti. HOC OPVS BO
NO SVO QVOQVE FACITO. lapis ali
quis cædendus, et apportandus fuit machina sua? an il
lò nõ saxũ, nõ materies aduecta est· tãtum operis sed in
ista locatione fuit, quantũ paucæ operæ fabrorum mer
cedis tulerunt, & manupretij machinæ? utrũ existima=
tis, minus operis esse, unã columnam efficere ab integro
nouã, nullo lapide rediuiuo; an quatuor illas reponere?
nemo dubitat, quin multo maius sit nouam facere. ostẽ
dam, in ædibus priuatis, lõga difficiliq; uectura, colũnas
singulas ad impluuium HS XL millibus non minus ma
gnas locatas. sed ineptum est de tam perspicua istius im
pudentia pluribus uerbis disputare, præsertim cum iste
aperte tota lege omnium sermonem, atque existimatio=
nem contempserit, qui etiam ad extremum cõscripserit,
REDIVIVA SIBI HABETO. quasi quid=
quã rediuiui ex opere illo tolleretur, ac nõ totũ opus ex
rediuiuis constitueretur. at enim pupillo redimi non li=
cebat, non necesse erat rem ad ipsum peruenire, poterat
aliquis ad id negotiũ de populo accedere. omnes exclusi
sunt non minus aperte, quàm pupillus. diem præstituit
operi faciundo Cal. Dec. locat circiter Idus Sept. angu
stijs temporis excluduntur omnes. quid ergo? Rabonius
istã diẽ quo modo assequitur? nemo Rabonio molestus
est, neq; Cal. Dec. neq; Nonis, neq; Idibus. deniq; aliquã
to in prouinciã iste proficiscitur prius, quã opus effectũ
est. posteaquam reus factus est, primo negabat opus in

acceptum referre posse. cũ instaret Rabonius, in me cau sam cõferebat, quòd tum codicẽ obsignassem. petit à me Rabonius, & amicos allegat: facile impetrat. iste, quid ageret, nesciebat. si in acceptũ non retulisset, putabat se aliquid defensionum habiturum: Rabonium porrò intelligebat rem totam esse patefacturũ: tametsi quid poterat esse apertius, quàm nunc est, ut uno minus teste haberet Rabonio? opus in acceptum retulit quadriennio post, q̃ diem operi dixerat. hac conditione, si quis de populo redemptor accessisset, cũ die cæteros redẽptores exclusisset, tum in eius arbitrium ac potestatem uenire nolebat, qui sibi ereptam prædam arbitraretur. nam quid argumẽtamur, quò ista pecunia peruenerit? fecit iste indicium. primũ cum uehementius cum eo D. Brutus contenderet, qui de sua pecunia HS D X L millia numerauit; quòd iam iste ferre non poterat, opere addicto, prædibus acceptis, de HS D L X millibus remisit D. Bruto HS C X millia. hoc, si aliena res esset, certe facere non potuisset. deinde nũmi numerati sunt Cornificio: quem scribam suũ fuisse, negare nõ potest. postremo ipsius Rabonij tabulæ prædam illam istius fuisse clamant. recita nomina Rabonij. hic etiã priore actione Q. Hortensius pupillum Iunium uenisse prætextatum in uestrum conspectum, et testes secum, patruo testimoniũ dicente, questus est: & me populariter agere, atq; inuidiam cõmouere, quòd puerũ producerẽ, clamitauit. quid erat Hortensi tandem in illo puero populare? quid inuidiosum? Gracchi credo, aut Saturnini, aut alicuius hominis eius modi produxeram filiũ, ut nomine ipso, & memoria patris animos imperitæ multitudinis concitarem. P. Iunij

erat, hominis de plebe Romana filius: quē pater moriens tū tutoribus, et propinquis, tū legibus, tum æquitati magistratuum, tum iudicijs uestris commendandū putauit. hic istius scelerata locatione, nefarioq; latrocinio, bonis patrijs fortunisq; omnibus spoliatus, uenit in iudicium, si nihil aliud, saltem ut eū, cuius opera ipse multos annos est in sordibus, paulo tamen obsoletius uestitum uideret. itaque tibi Hortensi non illius ætas, sed causa; non uestitus, sed fortuna popularis uidebatur. neque te tam commouebat, quòd ille cū toga prætexta, quā quòd sine bulla uenerat: uestitus enim neminem cōmouebat is, quem illi mos, & ius ingenuitatis dabat: quod ornamentum pueritiæ pater dederat, indicium, atque insigne fortunæ, hoc ab isto prædone ereptū esse, grauiter & acerbe homines ferebant. neque erant hæ lacrymæ populares magis, quā nostræ, quā tuæ Q. Hortensi, quàm horum, qui sententiā laturi sunt: ideo quòd cōmunis est causa, cōmune periculū: communi præsidio talis improbitas, tanquam aliquod incendiū, restinguenda est: habemus enim liberos paruos: incertum est, quā longa nostrum cuiusque uita futura sit: cōsulere uiui ac prospicere debemus, ut illorū solitudo, et pueritia quāfirmissimo præsidio munita sit: quis est enim, qui tueri possit liberū nostrorum pueritiam contra improbitatem magistratuū? mater credo. scilicet magno præsidio fuit Anniæ pupillæ mater fœmina primaria: minus, illa deos hominesq; implorante, iste infanti pupillæ fortunas patrias ademit. tutores ne defenderent? perfacile uero apud istiusmodi Prætorem, à quo M. Marcelli tutoris in causa pupilli Iunij & oratio, & uoluntas, et auctoritas repudiata est. quæremus etiam,

quid iste in ultima Phrygia, quid in extremis Pāphyliæ partibus fecerit? qualis in bello prædonum prædo ipse fuerit? qui in foro populi R. pirata nefarius reperiatur? dubitamus, quid iste in hostium præda molitus sit, qui manubias sibi tantas ex L. Metelli manubijs fecerit, qui maiore pecunia quatuor columnas dealbādas, quā ille omnes ædificandas locauerit? expectemus, quid dicant ex Sicilia testes? quis unquā templum illud aspexit, quin auaritiæ tuæ, quin iniuriæ, quin audaciæ testis esset? quis à signo Vertumni in Circū maximum uenit, quin is in unoquoque gradu de auaritia tua commoneretur? quam tu uiam thensarum, atque pompæ eiusmodi exegisti, ut tu ipse illà ire nō audeas. te putet quisquā, cum ab Italia freto disiunctus esses, socijs temperasse, qui ædem Castoris testem furtorum tuorum esse uolueris, quam populus R. quotidie, iudices etiam tum, cum de te sententiam ferrent, uiderent? atque etiam iudicium in Prætura publicum exercuit: non enim prætereundum est ne id quidem. petita mulcta est apud istum Pratorē à Q. Opimio, qui adductus est in iudiciū uerbo, quòd, cum esset Tribunus pl. intercessisset cōtra legem Corneliam, quòd in Tribunatu dixisset cōtra alicuius hominis nobilis uolūtatem. de quo iudicio si uelim dicere omnia, multi appellandi lædendiq; sunt: quod mihi non est necesse. tantū dicam, paucos homines arrogantes hoc adiutore Q. Opimium per ludum et iocum fortunis omnibus euertisse. is mihi etiā queritur, quòd à nobis IX solis diebus prima actio sui iudicij transacta sit, cū apud ipsum tribus horis Q. Opimius senator populi R. bona, fortunas, ornamenta omnia amiserit. cuius propter

indignitatem iudicij, sæpissime est actum in senatu, ut genus hoc totum mulctarum, ac iudiciorum eiusmodi tolleretur. iam uero in bonis Q. Opimij uendendis quas iste prædas, quàm aperte, quàm improbe fecerit, longum est dicere. hoc dico: nisi uobis id hominum honestissimorum tabulis planum fecero, fingi à me hoc totum temporis causa putatote. iam qui ex calamitate senatoris populi R. cum Prætor iudicio eius præfuisset, spolia domum suam referre, & manubias detrahere conatus sit; is ullam ab sese calamitatem poterit deprecari? nam de subsortitione illa Iuniana iudicum nihil dico. quid enim? contra tabulas, quas tu protulisti, audeam dicere? difficile est: non enim me tua solum & iudicum auctoritas, sed etiam annulus aureus scribæ tui deterret. non dicam id, quod probare difficile est. hoc dicam, quod ostendam: multos ex te uiros primarios audisse, cum diceres, ignosci tibi oportere, quòd falsum codicem protuleris: nam qua inuidia C. Iunius conflagrarat, ea, nisi prouidisses, tibi ipsi tum pereundum fuisse. hoc modo iste sibi, & saluti suæ prospicere didicit, referendo in tabulas & priuatas & publicas quod gestum non esset, tollendo quod esset, & semper aliquid demendo, mutando, curando ne litura appareat, interpolando: eò enim usque progreditur, ut ne defensionem quidem maleficiorum suorum sine alijs maleficijs reperire posset. eiusdem modi sortitionem homo amentissimus suorum quoque iudicum fore putauit per sodalem suum Q. Curtium iudicem quæstionis: cui nisi ego ui populi, & hominum clamore, atque conuitio restitissem, ex hac decuria nostra,

cuius mihi copiam quamlargissime factam oportebat, erepta esset facultas bonorũ, cum is annuerat: in suum consilium sine causa subsortiebatur. *

Desideratur quippiam.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER IIII. ORATIO VII.

MVLTA mihi necessario iudices prætermittenda sunt, ut possim aliquo modo de ijs rebus, quæ meæ fidei commissæ sunt, dicere: recepi. n. causam Siciliæ: ea me ad hoc negotiũ prouincia attraxit. ego tamen hoc onere suscepto, et recepta causa Siciliensi, amplexus animo sum aliquanto amplius: suscepi enim causam totius ordinis: suscepi causam populi R. quòd putabã tũ denique recte iudicari posse, si nõ modo reus improbus adduceretur, sed etiam diligens, et firmus accusator ad iudiciũ ueniret. quo mihi maturius ad Siciliæ causam ueniendum est, relictis cæteris eius furtis, ac flagitijs, ut et uiribus quamintegerrimis agere, & ad dicendũ temporis satis habere possim. atque adeo antequam de incommodis Siciliæ dico, pauca mihi uidentur esse de prouinciæ dignitate, uetustate, utilitate dicenda: nam cum omnium sociorum prouinciarumq; rationem diligenter habere debetis, tum præcipue Siciliæ iudices, plurimis iustissimisq; de causis: primũ, quòd omniũ nationum exterarum princeps Sicilia se ad amicitiam fidemq; populi R. applicuit: prima omniũ, id quod ornamentum imperij est, prouincia est appellata: prima docuit maiores nostros, quàm præclarum esset exteris gentibus imperare: sola fuit ea fide beneuolentiaq; erga populum R. ut ciuitates eius insulæ, quæ semel in amicitiã nostram uenissent, nunquam postea deficerent, pleræque

autem, & maxime illustres in amicitia perpetuo manerent. itaque maioribus in Africã ex hac prouincia gradus imperij factus est: neque. n. tam facile opes Carthaginis tantæ concidissent, nisi illud et rei frumẽtariæ subsidium, & receptaculum classibus nostris pateret. quare P. Africanus Carthagine deleta, Siculorum urbes signis, monimentisq; pulcherrimis exornauit, ut, quos uictoria populi R. maxime lætari arbitrabatur, apud eos monimenta uictoriæ plurima collocaret. denique ille ipse M. Marcellus, cuius in Sicilia uirtutem hostes, misericordiã uicti, fidem cæteri Siculi perspexerunt, non solum socijs in eo bello consuluit, uerũ etiam superatis hostibus temperauit, urbem pulcherrimam Syracusas, quæ cum manu munitissima esset, tũ loci natura terra, ac mari claudebatur, cum ui, consilioq; cepisset, nõ solum incolumem passus est esse, sed ita reliquit ornatam, ut esset idem monimentũ uictoriæ, mansuetudinis, continentiæ, cum homines uiderent, & quid expugnasset, & quibus pepercisset, & quæ reliquisset. tantũ ille honorem Siciliæ habendum putauit, ut ne hostium quidem urbem ex sociorum insula tollendam arbitraretur. itaque ad omnes res Sicilia prouincia semper usi sumus: ut, quidquid ex sese posset efferre, id nõ apud eos nasci, sed domi nostræ conditum putaremus. quando illa frumentũ, quod deberet, non ad diem dedit? quãdo id, quod opus esse putaret, nõ ultro pollicita est? quando id, quod imperaretur, recusauit? itaque ille M. Cato sapiens cellã penariã Reip. nostræ, nutricem plebis Romanæ Siciliam nominauit. nos uero experti sumus Italico maximo difficillimoq; bello, Siciliam nobis non pro penaria cella, sed pro ærario illo

maiorum uetere ac referto fuiſſe: nam ſine ullo ſumptu noſtro corijs, tunicis, frumentoq́; ſuppeditato, maximos exercitus noſtros ueſtiuit, aluit, armauit. quid, illa, quæ forſitan ne ſentimus quidem iudices, quanta ſunt? quòd multis locupletioribus ciuibus utimur: quòd habent propinquam, fidelem, fructuoſamq́; prouinciam, quò facile excurrant, ubi libenter negotium gerant: quos illa partim mercibus ſuppeditandis cũ quæſtu, compendioq́; dimittit, partim retinet, ut arare, ut paſcere, ut negotiari libeat, ut denique ſedes, ac domiciliũ collocare. quod commodum non mediocre populi R. eſt, tantum ciuium R. numerum, tam propè ab domo, tam bonis fructuoſiſq; rebus detineri. et quoniam quaſi quædam prædia populi R. ſunt uectigalia noſtra, atque prouinciæ; quẽadmodum propinquis uos ueſtris prædijs maxime delectamini, ſic populo R. iucũda ſuburbanitas eſt huiuſce prouinciæ. iam uero hominũ ipſorum iudices ea patientia, uirtus, frugalitaſq; eſt, ut proxime ad noſtram diſciplinam illam ueterem, non hanc, quæ nunc increbuit, uideantur accedere. nihil cæterorum ſimile Græcorum, nulla deſidia, nulla luxuria: contra ſummus labor in publicis, priuatiſq; rebus, ſumma parſimonia, ſumma diligentia. ſic porrò noſtros homines diligunt, ut his ſolis neque publicanus, neque negotiator odio ſit. magiſtratuum autem noſtrorum iniurias ita multorum tulerunt, ut nunquam ante hoc tempus ad aram legum præſidiumq́; ueſtrum publico conſilio confugerent. tametſi & illum annum pertulerant, qui ſic eos afflixerat, ut ſalui eſſe non poſſent, niſi C. Marcellus quaſi aliquo fato ueniſſet, ut bis ex eadem familia ſalus

Siciliæ cõſtitueretur, poſtquam M. Antonij infinitũ illud
imperiũ ſenſerant. ſic à maioribus ſuis acceperant, tanta
populi R. in Siculos eſſe beneficia, ut etiam iniurias no=
ſtrorum hominum perferendas putarẽt. in neminem ci=
uitates ante hunc teſtimoniũ publice dixerũt. hunc de=
nique ipſum pertuliſſent, ſi humano modo, ſi uſitato mo
re, ſi denique uno aliquo in genere peccaſſet. ſed cũ per=
ferre non poſſent luxuriem, crudelitatem, auaritiam, ſu
perbiam; cũ omnia ſua cõmoda, iura, beneficia ſenatus,
populiq; R. unius ſcelere, ac libidine perdidiſſent: hoc ſta
tuerunt, aut iſtius iniurias per uos ulciſci, & perſequi,
aut, ſi uobis indigni eſſent uiſi, quibus opem auxiliumq́;
ferretis, urbes, ac ſedes ſuas relinquere, quandoquidem
iam ante iſtius iniurijs exagitati reliquiſſent. hoc cõſilio
à L. Metello legationes uniuerſæ petiuerunt, ut quampri
mum iſti ſuccederet: hoc animo toties apud patronos de
ſuis miſerijs deplorarunt: hoc commoti dolore poſtulata
Conſulibus, quæ non poſtulata, ſed in iſtum crimina ui=
derentur eſſe, ediderunt: fecerunt etiam, ut me, cuius fi=
dem, continentiamq́; cognouerãt, propè de uitæ meæ ſta
tu dolore, ac lacrymis ſuis deducerent, ut ego iſtum accu
ſarem, à quo mea longiſſime ratio uoluntasq́; abhorre=
bat. quanquã in hac cauſa multo plures partes mihi de=
fenſionis, quàm accuſationis ſuſcepiſſe uideor. poſtremo
homines ex tota prouincia nobiliſſimi, primiq;, publice
priuatimq́; uenerunt. grauiſſima, atque honeſtiſſima
quæque ciuitas uehementiſſime ſuas iniurias perſecuta
eſt. at quẽadmodũ iudices uenerũt? uideor. n. mihi libe
rius apud uos iam pro Siculis loqui debere, quã forſitan
ipſi uelint: ſaluti enim eorũ potius conſulam, quàm uo=

luntati. ecquem existimatis unquam ulla in prouincia reum absentem, contra inquisitionem accusatoris, tantis opibus, tanta cupiditate esse defensum? Quaestores utriusque prouinciae, qui isto Praetore fuerant, cum fascibus mihi praesto fuerũt. hi porrò, qui successerunt, uehementer istius cupidi, liberaliter ex istius cibarijs tractati, nõ minus acres contra me fuerũt. uidete, quid potuerit, qui quatuor in prouincia Quaestores studiosissimos defensores, propugnatoresq; habuerit, Praetorẽ uero cohortemq; totam sic studiosam, ut facile appareret, non tam illis Siciliam, quam inanem offenderant, q̃ Verrem ipsum, qui plenus decesserat, prouinciã fuisse. minari Siculis, si decressent Legationem, quae cõtra istum diceret: minari, si qui essent profecti: alijs, si laudarẽt, benignissime promittere: grauissimos priuatarum rerũ testes, quibus nos praesentibus denunciauimus, eos ui custodijsq; retinere. quae cum omnia facta sint, tamen unam solam scitote esse ciuitatem Mamertinam, quae publice Legatos, qui istũ laudarent, miserit. eius autem Legationis principem ciuitatis nobilissimũ C. Heium iuratum dicere audistis, isti nauem onerariam maximã Messanae esse publicae coactis operis aedificatam. idemq; Mamertinorũ Legatus, istius laudator, non solum istum bona sua, uerum etiã sacra, deosq; penates à maioribus traditos ex aedibus suis eripuisse dixit. praeclara laudatio, cum duabus in rebus Legatorum una opera consumitur, in laudando, atq; repetendo. atq; ea ipsa ciuitas qua ratione illi amica sit, dicetur certo loco: reperietis. n. quae causae beneuolentiae sint Mamertinis erga istum, eas ipsas causas satis iustas esse dãnationis. alia ciuitas nulla iudices publico cõsilio lau

dat. uis illa summi imperij tantũ potuit apud perpaucos homines, non ciuitates, ut aut leuissimi quidã ex miserrimis, desertissimisq; oppidis inuenirentur, qui iniussu populi, ac senatus proficiscerentur, aut ij, qui contra istũ Legatos decreuerant, & testimonium publicum, mandataq; acceperãt, ui ac metu retinerẽtur. quod ego in paucis tamen usu uenisse non moleste fero, quo reliquæ tot, & tãtæ, & tã graues ciuitates, tota deniq; Sicilia plus auctoritatis apud uos haberet, cum uideretis nulla ui retineri, nullo periculo prohiberi posse, quo minus experirentur, ecquid apud uos querimoniæ ualerent antiquissimorum, fidelissimorumq; sociorum. nam quod fortasse non nemo uestrum audierit, istum à Syracusanis publice laudari: id tametsi priore actione ex Heraclij Syracusani testimonio, cuiusmodi esset, cognouistis; tamen uobis alio loco, ut se tota res habet, quod ad eã ciuitaté attinet, demõstrabitur: intelligetis. n. nullis hominibus quẽquam tanto odio, quanto istum Syracusanis, esse, et fuisse. at enim istũ soli Siculi persequuntur, ciues R. qui in Sicilia negotiantur, defendunt, diligunt, saluum esse cupiunt. primũ, si ita esset, tamen uos in quæstione de pecunijs repetundis, quæ sociorum causa cõstituta est, lege iudicioq; sociali, sociorum querimonias audire oporteret. sed intelligere potuistis priore actione, ciues R. ex Sicilia plurimos, honestissimos, maximis de rebus, & quas ipsi accepissent iniurias, & quas scirent alijs esse factas, pro testimonio dicere. ego hoc, quod intelligo iudices, sic cõfirmo. uideor mihi gratum fecisse Siculis, quòd eorũ iniurias meo labore, inimicitias periculo sim persecutus. nõ minus hoc gratũ me nostris ciuibus intelligo fecisse: qui

hoc existimāt, iuris, libertatis, rerum, fortunarumq; suarum salutem in istius damnatione cōsistere. quapropter de istius Prætura Siciliēsi, nō recuso, quin ita me audiatis, ut, si cuiquam generi hominū, siue Siculorum, siue nostrorum ciuium, siue cuiquam ordini, siue aratorū, siue pecuariorum, siue mercatorum probatus sit, si non horum omnium communis hostis, prædoq; fuerit, si cuiquam denique ulla in re unquā temperauit, ut uos quoque temperetis. Qui, simul atque ei sorte prouincia Sicilia obuenit, statim Romæ, & ad Vrbē, antequā proficisceretur, quærere ipse secum, et cogitare cū suis cœpit, quibusnam rebus in ea prouincia maximam uno anno pecuniā facere posset. nolebat in agēdo discere, (tametsi nō prouinciæ rudis erat, & tyro) sed in Siciliā paratus ad prædam, meditatusq; uenire cupiebat. ò præclare coniectū à uulgo in illam prouinciā omen cōmunis famæ, atq; sermonis, cū ex nomine istius, quid in prouincia facturus esset, perridiculi homines augurabātur. etenim quis dubitare posset, cum istius in Quæstura fugam, et furtum recognosceret, cum in Legatione oppidorum fanorumq; spoliationes cogitaret, cum uideret in foro latrocinia Præturæ, qualis iste in quarto actu improbitatis futurus esset? atque ut intelligatis eum Romæ quæsisse non modo genera furādi, sed etiā nomina: certissimum accipite argumentum, quo facilius de singulari eius impudentia existimare possitis. quo die Siciliā tetigit (uidete, satis ne paratus ex illo omine urbano ad euerrendam prouinciam uenerit) statim Messana literas Halesam mittit, quas ego istum in Italia scripsisse arbitror: nam simul atque è naui egressus est, dedit

operã, ut Halesinus ad se Dio cõtinuo ueniret, se de hæreditate uelle cognoscere, quæ eius filio à propinquo homine Apollodoro Laphirone uenisset. ea erat indices per grãdis pecunia. hic est Dio iudices nũc beneficio Q. Metelli ciuis R. factus: de quo multis uiris primarijs testibus, multorumq; tabulis uobis priore actione satisfactũ est, HS undecies numeratũ esse, ut eam causam, in qua ne tenuissima quidem dubitatio posset esse, isto cognoscẽte obtineret: præterea greges nobilissimarum equarum abactos: argenti, uestisq; stragulæ, domi quod fuerit, esse direptum: ita HS undecies Q. Dionẽ, quòd hæreditas ei obuenisset, nullã aliam ob causam, perdidisse. quid? hæc hæreditas quo Prætore Dionis filio uenerat? eodem, quo P. Annij senatoris filiæ; eodẽ, quo M. Liguri senatori; C. Sacerdote Prætore. quid? tũ nemo molestus Dioni fuerat? nõ plus, quàm Liguri Sacerdote Prætore. quid? ad Verrem quis detulit? nemo: nisi forte existimatis ei quadruplatores ad fretum præsto fuisse. ad urbem cum esset, audiuit, Dioni cuidã Siculo permagnam uenisse hæreditatem, hæredem statuas iussum esse in foro ponere; nisi posuisset, Veneri Erycinæ esse mulctatũ. tametsi positæ essent ex testamento; putabat tamen, quoniã Veneris nomen esset, causam pecuniæ se reperturũ. itaque apponit qui petat Veneri Erycinæ illã hæreditatẽ: non. n. Quæstor petit, ut est cõsuetudo, is, qui Erycum montem obtinebat. petit Neuius Turpio, quidam istius excursor & emissarius, homo omniũ ex illo cõuentu quadruplatorum deterrimus, C. Sacerdote Prætore cõdemnatus iniuriarũ. etenim erat eiusmodi causa, ut ipse Prætor cũ quæreret calumniatorem, paulo tamen cõsideratiorem

reperire non posset. hunc hominem Veneri absoluit, sibi condẽnat. maluit uidelicet homines peccare, quàm deos: se potius à Dione, quod nõ licebat, quàm Venerem, quod nõ debebatur, auferre. quid ego nunc hic Sex. Pompeij Clori testimonium recitem? qui causam egit Dionis, qui omnibus rebus interfuit; hominis honestissimi; tametsi ciuis R. uirtutis causa iandiu est, tamen omniũ Siculorum primi, ac nobilissimi. quid ipsius Q. Cæcilij Dionis, hominis probatissimi, ac prudentissimi? quid L. Vetecilij Liguris, T. Manlij, L. Caleni? quorũ omnium testimonijs de hac Dionis pecunia confirmatũ est. dixit hoc idẽ M. Lucullus, se de his Dionis incommodis pro hospitio, quod sibi cũ eo esset, iam ante cognosse. quid? Lucullus, qui tũ in Macedonia fuit, melius hæc cognouit, q̃ tu Hortensi, qui Romæ fuisti? ad quem Dio confugit: qui de Dionis iniurijs grauissime per literas cum Verre questus es. noua tibi hæc sunt, & inopinata? nunc primum hoc aures tuæ crimen accipiũt? nihil de Dione, nihil de socru tua, fœmina primaria, Seruilia, uetere Dionis hospita, audisti? nõ ne multa mei testes, quæ tu scis, nesciũt? nõ ne te mihi testẽ in hoc crimine eripuit nõ istius innocẽtia, sed legis exceptio? TESTIMONIA M. LVCVLLI, CLORI, DIONIS. satis ne uobis magnã pecuniã Venerius homo, qui è Chelidonis sinu in prouinciã profectus esset, Veneris nomine quæsisse uidetur? accipite aliã in minore pecunia nõ minus impudentẽ calũniam. Sosippus & Epicrates fratres sunt Agyrinenses. horũ pater ab hinc duos et XX annos est mortuus. in cuius testamẽto quodam loco, si cõmissum quid esset, multa erat Veneri. ipsos XX annos, cum tot interea

Prætores, tot Quæstores, tot calumniatores in prouincia fuissent, hæreditas ab his Veneris nomine petita nõ est. causam Verres cognoscit: per Volcatium pecuniam accepit, ferè ad HS CCCC millia ab duobus fratribus. multorũ testimoniũ audistis antea: uicerũt Agyrinenses fratres, ita, ut egentes inanesq; discederẽt. at enim ad Verrem pecunia ista nũ peruenit. quæ est ista defensio? utrum, asseueratur in hoc, an tentatur? mihi enim noua res est. Verres calumniatores apponebat: Verres adesse iubebat: Verres cognoscebat: Verres iudicabat: pecuniæ maximæ dabãtur: qui dabant, causas obtinebant: tu mihi ita defendas? nõ est ista Verri numerata pecunia. adiuuo te: mei quoque testes idem dicunt: Volcatio dicunt sese dedisse. quæ uis erat Volcatio tanta, ut HS CCCC millia duobus hominibus auferret? ecquis Volcatio, si sua sponte uenisset, unam libellam dedisset? ueniat nũc, experiatur, tecto recipiet nemo. at ego amplius dico. HS qradringenties accepisse te arguo contra leges: nego, tibi ipsi ullum nummũ esse numeratũ: sed cum ob tua decreta, ob imperata, ob iudicata pecuniæ dabãtur, non erat quærendum, cuius manu numerarẽtur, sed cuius iniuria cogerẽtur. comites illi tui delecti, manus erãt tuæ: præfecti, scribæ, medici, accensi, aruspices, præcones, manus erãt tuæ: quo quisque te maxime cognatione, affinitate, necessitudine aliqua attingebat, ita maxime manus tua putabatur: cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit, quàm si centum cohortes fugitiuorũ fuissent, tua manus sine controuersia fuit. quidquid ab horũ quopiam captum est, id nõ modo tibi datũ, sed tua manu numeratum iudicari necesse est. nam si hanc defen

ſionem probabitis, Non accepit ipſe: licet omnia de pe=
cunijs repetundis iudicia tollatis: nemo unquã tam reus,
tam nocens adducetur, qui iſta defenſione nõ poſſit uti.
etenim cum Verres utatur, quis erit unquam poſthac
reus tam perditus, qui nõ ad Q. Mutij innocẽtiam re=
feratur, ſi cum iſto conferatur? neque nũc tam mihi iſti
Verrem defendere uidentur, quàm in Verre defenſionis
tentare rationẽ. qua de re iudices uobis magnopere pro
uidendum eſt. pertinet hoc ad ſummã Reip. & ad exi
ſtimationem ordinis, ſalutemq; ſociorum. ſi enim inno=
centes exiſtimari uolumus, nõ ſolum nos abſtinentes, ſed
etiam noſtros comites præſtare debemus. primũ omniũ,
opera tanta danda eſt, ut eos nobiſcũ ducamus, qui no=
ſtræ famæ, capitiq; conſulant: deinde, ſi in hominibus eli
gendis nos ſpes amicitiæ fefellerit, ut uindicemus, miſſos
faciamus, ſemper ita uiuamus, ut rationem reddendam
nobis arbitremur. Africani eſt hoc, hominis liberaliſſi=
mi, ueruntamen. ea liberalitas eſt probanda, quæ ſine
periculo exiſtimationis eſt, ut in illo fuit. cũ ab eo quidã
uetus aſſectator ex numero amicorũ nõ impetraret, ut
ſe præfectũ in Africã duceret, & id ferret moleſte: no=
li, inquit, mirari, ſi tu à me hoc non impetras: ego iam=
pridem ab eo, cui meam exiſtimationem caram fore ar
bitror, peto, ut mecum præfectus proficiſcatur, et adhuc
impetrare nõ poſſum. etenim re uera multo magis eſt pe
tendum ab hominibus, ſi ſalui eſſe uolumus, ut eant no=
biſcũ in prouinciã, quàm hoc illis in beneficij loco defe=
rẽdũ. ſed tu, cũ et tuos amicos in prouinciã quaſi in præ
dam inuitabas, ac cum illis, ac per eos prædabare, et eos
in cõcione annulis aureis donabas: nõ ſtatuebas, tibi nõ

ſolum de te, ſed etiã de illorum factis rationem eſſe red dendam? cum hos ſibi quæſtus conſtituiſſet magnos, atq; uberes ex ijs cauſis, quas ipſe inſtituerat in cõſilio, hoc eſt cum ſua cohorte, cognoſcere: tum infinitum genus inue= nerat ad innumerabilem pecuniã corripiendam. dubiũ nemini eſt, quin omnes omniũ pecuniæ poſitæ ſint in eo= rum poteſtate, qui iudicia dant, & eorum, qui iudicãt: quin nemo noſtrũ poſſit ædes ſuas, nemo fundũ, nemo bona patria obtinere, ſi, cũ hæc à quopiã ueſtrũ petita ſunt, Prætor improbus, cui nemo interdicere poſſit, det quem uelit iudicem, iudex nequã & leuis, quod Prætor iuſſerit, iudicet. ſi uero illud quoque accedet, ut Prætor in ea uerba iudiciũ det, ut uel Octauius Balbus iudex, homo & iuris & officij peritiſſimus, nõ poſſit aliter iu dicare: ſit eiuſmodi L. Octauius iudex. eſto. ſi apparet fundũ Capenatem, quo de agitur, ex iure eũ P. Seruilij eſſe, neq; is fundus Q. Catulo reſtituetur: nõ neceſſe erit L. Octauio iudici cogere P. Seruiliũ Q. Catulo fundũ reſtituere, aut cõdemnare eũ, quem nõ oporteat? eiuſdẽ= modi totũ ius prætoriũ, eiuſdemmodi omnis res iudicia= ria fuit in Sicilia per trienniũ Verre Prætore. decreta eiuſmodi. SI NON ACCIPIT QVOD TE DEBERE DICIS, ACCVSES. SI PETIT, DVCAS. C. Fuſiciũ duci iuſſit petito= rem, L. Suetiũ, L. Racilium. iudicia huiuſmodi. QVI CIVES R. ERANT, SICVLI ESSENT, TVM SI EORVM LEGIBVS DARI OPORTERET. QVI SICVLI, SI CI VES R. ESSENT. uerum ut totum genus am= plectamini iudiciorũ, prius iura Siculorũ, deinde iſtius

instituta cognoscite. Siculi hoc iure sunt, ut, quod ciuis cum ciue agat, domi certet suis legibus: quod Siculus cum Siculo, non eiusdem ciuitatis, ut de eo Prætor iudices ex P. Rupilij decreto, quod is de decem Legatorũ sententia statuit, quam legem Siculi Rupiliam uocant, sortiatur. quod priuatus à populo petit, aut populus à priuato, senatus ex aliqua ciuitate, qui iudicet, datur, cum alternæ ciuitates reiectæ sunt. quod ciuis Romanus à Siculo petit, Siculus iudex datur. quod Siculus à ciue Romano, ciuis R. datur. cæterarũ rerum selecti iudices ex ciuiũ R. conuentu proponi solent. inter aratores & decumanos lege frumentaria, quã Hieronicam appellant, iudicia fiunt. hæc omnia isto Prætore nõ modo perturbata, sed planè et Siculis, & ciuibus R. erepta sunt. primum suæ leges, quod ciuis cum ciue ageret, aut eum iudicem, quem cõmodum erat, præconẽ, aruspicẽ, medicum suum dabat, aut, si legibus erat iudicium constitutum, et ad ciuem suum iudicem uenerant, libere ciui iudicare nõ licebat: edictũ. n. hominis cognoscite: quo edicto omnia iudicia redegerat in suã potestatem: Si quis perperã iudicasset, se cogniturũ: cum cognosset, animaduersurũ. idq; cum faciebat, nemo dubitat, quin cum iudex aliũ de suo iudicio putet iudicaturũ, seq; in eo capitis periculũ aditurũ, uoluntatem spectet eius, quem statim de capite suo putet iudicaturũ. selecti è cõuentu, aut propositi ex negotiatoribus iudices, nulli. hæc copia, quã dico, iudicum, cohors non Q. Scæuolæ, qui tamẽ de cohorte sua dare nõ solebat, sed C. Verris. cuiusmodi cohortẽ putatis hoc principe fuisse? sicuti uidetis edictum.
SI QVID PERPERAM IVDICARIT

SENATVS. eũ quoque ostendã, si quando sit datus, coactu istius, quod nõ senserit, iudicasse. ex lege Rupilia sortitio nulla, nisi cũ nihil intererat istius. lege Hieronica iudicia plurimarũ cõtrouersiarũ sublata uno nomine omnia. de cõuentu, ac negotiatoribus nulli iudices. quantã potestatem habuerit, uidetis: quas res gesserit, cognoscite. Heraclius est Hieronis filius Syracusanus, homo in primis domi suæ nobilis, et ante hũc Prætorem uel pecuniosissimus Syracusanorũ, nunc nulla alia calamitate, nisi istius auaritia, atque iniuria pauperrimus. huic hæreditas facile ad HS tricies uenit testamẽto propinqui sui Heraclij: plena domus cælati argenti optimi, multæq; stragulæ uestis, pretiosissimorũq; mãcipiorũ. quibus in rebus istius cupiditates, et insaniam quis ignorat? erat in sermone res, magnã Heraclio pecuniã uenisse, nõ solũ Heracliũ diuitem, sed etiã ornatũ suppellectili, argẽto, ueste, mancipijs futurũ. audit hæc etiã Verres: et primo, illo suo leuiore artificio Heracliũ aggredi conatur, ut eum roget inspicienda, quæ nõ reddat: deinde à quibusdam Syracusanis admonetur. hi autem quidam erãt affines istius, quorũ uxores iste nunquã alienas existimauit, Cleomenes, et Aescrio: qui quantũ apud istũ, & quã turpi de causa potuerint, ex reliquis criminibus intelligetis. hi, ut dico, hominẽ admonent, rem esse præclarã, refertã omnibus rebus: ipsum autem Heraclium hominem esse maiorem natu, nõ promptissimũ; et eũ, præter Marcellos, patronũ, quem iure suo adire, aut appellare posset, habere neminẽ: esse in eo testamento, quo ille hæres esset, scriptũ, ut statuas in palæstra deberet ponere. faciemus, ut palæstritæ negent ex testamẽto esse positas: petãt hæ=

reditatem, quòd eã palæstræ cõmisisse dicant. placuit ratio Verri: nã hoc animo prouidebat; cũ tanta hæreditas in cõtrouersiam uenisset, iudicioq; peteretur, fieri nõ posse, ut sine præda ipse discederet. approbat cõsiliũ: auctor est, ut quamprimũ agere incipiant, hominemq; id ætatis minime litigiosum quãtumultuosissime adoriãtur. scribitur Heraclio dica. primo mirãtur omnes improbitatẽ calumniæ. deinde, qui istum nossent, partim suspicabantur, partim planè uidebant adiectum esse oculum hæreditati. interea dies aduenit, quo die sese ex instituto, ac lege Rupilia dicas sortiturũ Syracusis iste edixerat: paratus ad hanc dicã sortiendã uenerat. tum eũ docet Heraclius nõ posse eo die sortiri, quòd lex Rupilia uetaret diebus XXX sortiri dicã, quibus scripta esset. dies XXX non dum fuerant. sperabat Heraclius, si illũ diem effugisset, ante alteram sortitionẽ Q. Arriũ, quem prouincia tum maxime expectabat, successurũ. iste omnibus iudicijs diem distulit, et eam diem cõstituit, ut hanc Heraclij dicam sortiri post dies XXX ex lege posset. posteaquam ea dies uenit, iste incipit simulare se uelle sortiri, Heraclius cum aduocatis adit, et postulat, ut sibi cũ palæstritis, hoc est cũ populo Syracusano, æquo iure discептare liceat. aduersarij postulant, ut in eã rem iudices dentur ex ijs ciuitatibus, quæ in id forũ cõuenirent, electi qui Verri uiderẽtur: Heraclius cõtra, ut iudices è lege Rupilia dentur, ut ab institutis superiorum, ab auctoritate senatus, ab iure omnium Siculorũ ne recedatur. quid ego istius in iure dicendo libidinem demonstrem? quis uestrum non ex urbana iurisdictione cognouit? quis unquam isto Prætore Chelidone inuita lege agere

potuit? non istum, ut non neminem, prouincia corrupit: idem fuit, qui Romæ. cũ id, quod omnes intelligebant, diceret Heraclius, ius esse certum Siculis, inter se quo iure certarent; legem esse Rupiliam, quã Prætor Rupilius ex S.C. de decem Legatorũ sententia dedisset; hoc omnes semper in Sicilia Consules Prætoresq; seruasse: negauit se iudices è lege Rupilia sortiturũ: quinque iudices, quos cõmodum ipsi fuit, dedit. quid huic homini facias? quod supplicium dignum libidini eius inuenies? præscriptum tibi cum esset homo deterrime, et impudentissime, quemadmodum inter Siculos iudices dares; cum imperatoris populi R. auctoritas, Legatorũ decem summorum hominũ dignitas, S.C. intercederet, cuius cõsulto P. Rupilius Prætor ex Legatorũ sentẽtia leges in Sicilia cõstituerat; cũ omnes ante te Prætores Rupilias leges in cæteris rebus, & in iudiciis maxime obseruassent: tu ausus es pro nihilo præ tua præda tot res sanctissimas ducere? tibi nulla lex fuit? nulla religio? nullus existimationis pudor? nullus iudicii metus? nullius apud te grauis auctoritas? nullũ exemplũ, quod sequi uelles? uerum, ut institui dicere, quinque iudicibus nulla lege, nullo instituto, nulla religione, nulla sorte, ex libidine istius datis, non qui causam cognoscerẽt, sed qui, quod imperatũ esset, iudicarẽt; eo die nihil actum est; adesse iubentur postridie. Heraclius interea, cum omnes insidias à Prætore fortunis suis fieri uideret, capit consiliũ de amicorũ, et propinquorum sententia, nõ adesse ad iudiciũ: itaque Syracusis illa nocte profugit. iste postero die mane, cum multo maturius, quã unquã antea, surrexisset, iudices citari iubet: ubi cõperit Heracliũ non adesse, cogere incipit eos, ut absentem

Heraclium

Heraclium condemnarent. illi eũ cõmonefaciunt, ut, si ei uideatur, utatur instituto suo, nec cogat ante horã decimam de absente secundũ præsentem iudicare. impetrãt. interea sanè perturbatus & ipse, & eius amici, et consiliarij, moleste ferre cœperunt, Heracliũ profugisse: putabãt absentis damnationem, præsertim tantæ pecuniæ, multo inuidiosiorem fore, quã si præsens damnatus esset. eò accedebat, quòd iudices è lege Rupilia dati nõ erant. multo etiam rem turpiorem, & iniquiorem uisum iri intelligebant. itaque hoc dum corrigere uult, apertior eius cupiditas, improbitasq; facta est: nam illis quinque iudicibus uti sese negat: iubet id, quod initio è lege Rupilia fieri oportuerat, citari Heraclium, & eos, qui dicam scripserant: aitq; iudices è lege Rupilia uelle sortiri. quod ab eo pridie, cum multis lacrymis eum oraret, atque obsecraret Heraclius, impetrare nõ potuerat, id ei postera die uenit in mentem, è lege Rupilia sortiri dicas oportere. educit ex urna tres. ijs, ut absentem Heraclium condemnent, imperat: itaque cõdemnant. quæ (malum) ista fuit amentia? ecquando te rationem factorũ tuorũ redditurũ putasti? ecquando his de rebus tales uiros audituros existimasti? petatur hæreditas ea, quæ nulla debetur, in prædam Prætoris? interponatur nomen ciuitatis? imponatur honestæ ciuitati turpissima persona calũniæ? neque hoc solũ, sed ita res agatur, ut ne simulatio quidẽ æquitatis ulla adhibeatur? nã per deos immortales, quid interest, utrũ Prætor imperet, uiq; cogat aliquẽ de suis bonis omnibus decedere; an huiusmodi iudiciũ det, quo iudicio indicta causa fortunis omnibus euerti necesse sit? profecto. n. negare nõ potes, te ex lege Rupilia sor=

tiri iudicium debuisse, cum præsertim Heraclius id postularet. sin illud dices, te Heraclij uoluntate ab lege recessisse: ipse te impedies, ipse tu tua defensione implicabere: quare enim primum ille ipse adesse noluit, cum ex eo numero iudices haberet, quos postularat? deinde tu cur post illius fugam iudices alios sortitus es, si eos, qui erant antea dati, utriusque dederas uolũtate? deinde cæteras dicas omnes illo foro M. Posthumius Quæstor sortitus est: hanc solã tu illo conuentu reperiere sortitus. ergo, inquiet aliquis, donauit populo Syracusano illam hæreditatem. primum, si id confiteri uelim, tamen istum condẽnetis necesse est: neque. n. permissum est, ut impune nobis liceat, quod alicui eripuerimus, id alteri tradere. uerum ex ista reperietis hæreditate ita istum prædatum, ut perpauca occulte fecerit; populum quidem Syracusanum in maximam inuidiã sua infamia, alieno præmio perueniße; paucos Syracusanos, eos qui se nunc publice laudationis causa uenisse dicunt, et tunc participes prædæ fuisse, et nunc non ad istius laudationem, sed ad cõmunem litiũ æstimationem uenisse. posteaquam damnatus est absens: nõ solum illius hæreditatis, de qua ambigebatur, quæ erat HS tricies, sed omnium bonorũ paternorum ipsius Heraclij, quæ non minor erat pecunia, palæstræ Syracusanorum, hoc est Syracusanis, possessio traditur. quæ est ista Prætura? eripis hæreditatem, quæ uenerat à propinquo, uenerat testamento, uenerat legibus: quæ bona is, qui testamentũ fecit, huic Heraclio ante aliquãto, quã est mortuus, omnia utenda ac possidenda tradiderat: cuius hæreditatis, cũ ille aliquãto ante te Prætorem esset mortuus, cõtrouersia fuerat nulla, men=

tionem fecerat nemo. uerũ esto, eripe hæreditatẽ propinquis, da palæstritis: prædare in bonis alienis nomine ciuitatis: euerte leges, testamenta, uoluntates mortuorum, iura uiuorum: num etiam patrijs Heraclium bonis exturbare oportuit? qui simul ac profugit: quã impudenter, quàm palàm, quàm acerbe, dij immortales, illa bona direpta sunt: quàm illa res calamitosa Heraclio, quæstuosa Verri, turpis Syracusanis, miserãda omnibus uidebatur: nã illud quidem statim curatur, ut, quidquid cælati argenti fuit in illis bonis, ad istũ deferatur; quidquid Corinthiorum uasorum, stragulæ uestis. hæc, nemo dubitabat, quin non modo ex illa domo capta & oppressa, uerum ex tota prouincia ad istum cõportari necesse esset. mancipia, quæ uoluit, abduxit: alia diuisit: auctio facta est: in qua cohors istius inuicta dominata est. uerũ illud est præclarũ. Syracusani, qui præfuerãt his Heraclij bonis uerbo redigendis, re dispertiendis, reddebant eorum negotiorum rationem in senatu: dicebant, scyphorum paria cõplura, hydrias argenteas, pretiosam uestẽ stragulam, multa mancipia pretiosa Verri data esse: dicebant, quantum cuique eius iussu nummorum esset datum. gemebant Syracusani, sed tamen patiebantur. repente recitatur, uno nomine HS C C L millia iussu Prætoris data. fit maximus clamor omnium, nõ modo optimi cuiusque, neque eorum, quibus indignum semper uisum erat, bona priuati, populi nomine, per summam iniuriam erepta: uerum etiam ipsi illi auctores iniuriæ, & ex aliqua particula socij prædæ, ac rapinarum clamare cœperunt, sibi ut haberet hæreditatem. tantus in curia clamor factus est, ut populus cõcurreret.

res ab omni conuentu cognita celeriter domum nunciatur. homo inimicus ijs, qui recitassent; hostis omnibus, qui acclamassent; exarsit iracũdia, ac stomacho; uerũtamen fuit tum sui dissimilis. nostis os hominis: nostis audaciã: tamen tum rumore populi, & clamore, & furto manifesto grandis pecuniæ perturbatus est. ubi se collegit, uocat ad se Syracusanos: quia nõ posset negare, ab illis pecuniã datam; nõ quæsiuit procul alicunde (neque enim probaret) sed proximum penè alterum filium, quem illam pecuniam diceret abstulisse, ostendit se reddere coacturum. qui posteaquam id audiuit: habuit dignitatis, et ætatis, et nobilitatis suæ rationem: uerba apud senatum fecit: docuit, ad se nihil pertinere: de isto id, quod omnes uidebãt, neque ille quidem obscure locutus est: itaque illi Syracusani statuã postea statuerunt: et is ubi primũ potuit, istũ reliquit, de prouinciáq; decessit. et tamen aiunt eum queri solere nonnunquã, se miserum, quòd nõ suis, sed suorum comitum peccatis, & criminibus prematur. trienniũ prouinciam obtinuisti: gener electus adolescens unum annum tecum fuit: sodales uiri fortes Legati tui primo anno te reliquerunt: unus Legatus P. Tadius, qui erat reliquus, non ita multum tecum fuit: qui si semper unà fuisset, tamen summa cura tũ tuæ, tum multo etiã magis suæ famæ pepercisset. quid est, quod tu alios accuses? quid est, quamobrem putes te tuã culpam non modo deriuare in aliquem, sed cõmunicare cũ aliquo posse? numerantur illa HS ducenta quinquaginta Syracusanis. ea quemadmodum ad istum postea per pseudotyron reuertãtur, tabulis uobis & testibus iudices planum faciam. ex hac iniquitate istius, & improbitate iudices,

quòd præda ex illis bonis ad multos Syracusanos inuito populo senatuq; Syracusano uenerat, et illa scelera quoque per Theōnastū, & Aeschrionem, & Dionysodorū, & Cleomenem inuitissima ciuitate facta sunt: primū ut urbs tota spoliaretur: qua de re alius mihi locus ad dicendū est cōstitutus: ut omnia signa iste per eos homines, quos nominaui, omne ebur ex ædibus sacris, omnes undique tabulas pictas, deorū denique simulacra, quæ uellet, auferret: deinde ut in curia Syracusis, quem locū illi Buleuteriū uocāt honestissimo loco, & apud illos clarissimo, sub illius ipsius M. Marcelli, qui cum Syracusanis locum eum eripere belli ac uictoriæ lege posset, conseruauit & reddidit, statua ex ære facta, ibi inauratā isti, et alteram filio statuam posuerint: ut, dum istius hominis memoria maneret, senatus Syracusanus sine lacrymis et gemitu in curia esse nō posset. per eosdē istius iniuriarum, furtorum, uxorumq; socios istius imperio Syracusis Marcellea tolluntur maximo gemitu, luctuq; ciuitatis: quem illi diem festum cū recentibus beneficijs M. Marcelli debitū reddebant, tum generi, nomini, familiæ Marcellorum maxima uoluntate tribuebant. Mithridates in Asia, cum eam prouinciam totam occupasset, Mutia nō sustulit. hostis, et hostis in cæteris rebus nimis ferus & immanis: tamen honorem hominis deorū religione consecratū uiolare noluit. tu Syracusanis unū diem festum Marcellis impertiri uetuisti, per quos illi adepti sunt, ut cæteros dies festos agere possent. at uero præclarum diem reposuisti, Verrea ut agerent, et ut ad eum diem, quæ sacris epulisq; opus essent, in complures annos locarētur. Iam in tanta istius impudentia remit

tendũ aliquid uidetur, ne omnia cõtendamus, ne omnia cũ dolore agere uideamur: nã me dies, uox, latera deficiant, si hoc nũc uociferare uelim, quàm miserũ indignumq; sit istius nomine apud eos diem festum esse, qui sese istius opera funditus extinctos esse arbitrentur. ò Verrea præclara, quoquam si accessisti, quò non attuleris tecũ istum diem: etenim quam tu domum, quam urbem adiisti, quod fanũ denique, quod nõ euersum, atq; extersum reliqueris? quare appellẽtur sanè ista Verrea, quæ non ex nomine, sed ex manibus, naturaq; tua constituta esse uideantur. q̃ facile serpat iniuria, & peccãdi cõsuetudo, quàm nõ facile reprimatur, uidete iudices. Bidis oppidum est tenue sanè, non lõge à Syracusis. huius longe primus ciuitatis est Epicrates quidam. huic hæreditas HS quingentorum millium uenerat à muliere quadam propinqua, atque ita propinqua, ut, ea etiam si intestata esset mortua, Epicratem Bidinorũ legibus hæredem esse oporteret. recẽs Syracusana erat illa res, quã ante demõstraui, de Heraclio Syracusano, qui bona nõ perdidisset, nisi ei uenisset hæreditas. huic quoq; Epicrati uenerat, ut dixi, hæreditas. cogitare cœperũt eius inimici, nihilo minus eodem Prætore hunc euerti bonis posse, quo Heraclius esset euersus. rẽ occulte instituũt, ad Verrem per eius interpretes deferũt: ita causa componitur, ut item palæstritæ Bidenses peterent ab Epicrate hæreditatem, quemadmodum palæstritæ Syracusani ab Heraclio petissent. nũquam uos Prætorem tam palæstricum uidistis. uerum ita palæstritas defendebat, ut ab illis ipse unctior discederet. qui statim cũ præsensisset, iubet cuidam suorum amicorum numerari HS LXXX. res

occultari satis non posse. per quendam eorum, qui inter fuerat, fit Epicrates certior. primo negligere, et cõtemnere cœpit, quod causa prorsus, quod dubitari posset, nihil habebat. deinde cũ de Heraclio cogitaret, et istius libidinem nosset: cõmodissimũ putauit esse, de prouincia clam abire: itaq; fecit: profectus est Rhegium. quod ubi auditũ est: æstuare illi, qui dederant pecuniam: putare nihil agi posse absente Epicrate: nam Heraclius tamũ affuerat, cũ primũ dati sunt iudices. de hoc, qui, antequã in ius aditũ esset, antequã denique mentio cõtrouersiæ facta esset, discessisset, putabant nihil agi posse. homines Rhegiũ proficiscuntur: Epicratem cõueniunt: demõstrant id, quod ille sciebat, se HS LXXX dedisse: rogãt eũ, ut, id, quod ab ipsis abisset pecuniæ, curet: ab sese caueat, quemadmodum uelit: de illa hæreditate cũ Epicrate neminem esse acturum. Epicrates homines multis uerbis male à se acceptos dimisit. redeunt illi Rhegio Syracusas: queri cum multis, ita ut fit, incipiunt, sese HS LXXX nummum frustra dedisse. res percrebuit: in ore, atque sermone omnium cœpit esse. Verres refert illam suam Syracusanã: ait sese uelle de illis HS LXXX cognoscere: aduocat multos: dicũt Bidini Volcatio se dedisse. illud nõ addunt, iussu istius. Volcatium uocat: pecuniam referri imperat. Volcatius animo æquissimo nũmos affert, qui nihil amitteret. reddit inspectantibus multis: Bidini nummos auferunt. dicet aliquis: quid ergo in hoc Verrem reprehendis? qui non modo ipse fur non est, sed ne alium quidem passus est esse. attendite: iam intelligetis hanc pecuniam, qua uia modo uisa est exire ab isto, eadem semita reuertisse. quid enim debuit Prætor? cũ

consilio re cognita, cum comperisset suum comitem, iuris, decreti, iudicij corrũpendi causa, qua in re ipsius Prætoris caput, existimatioq; ageretur, pecuniam accepisse, Bidinos autem contra Prætoris famam, ac fortunas dedisse; nõ & in eum, qui accepisset, animaduertisse, et in eos, qui dedissent? tu, qui institueras in eos animaduertere, qui perperã iudicassent: quod sæpe per imprudẽtiam fit: hos pateris impune discedere, qui ob tuum decretũ, ob tuum iudiciũ pecuniã aut dandam, aut accipiendã putarãt? Volcatius idẽ apud te postea fuit, eques R. tãta accepta ignominia. nã quid est turpius ingenuo, quid minus libero dignum, q̃ in cõuentu maximo cogi à magistratu furtum reddere? qui si eo animo esset, quo non modo eques R. sed quiuis liber debet esse; aspicere te postea non potuisset: inimicus, hostis esset tanta cõtumelia accepta, nisi tecũ collusisset, & tuæ potius existimationi seruisset, quàm suæ. qui quàm tibi amicus nõ modo tum fuerit, quandiu tecũ in prouincia fuit; uerũ etiam nũc sit, cũ iam à cæteris amicis sis relictus: & tu intelligis, & nos existimare possumus. an hoc solum argumẽtũ est, nihil isto imprudente factũ, quòd Volcatius ei nõ succensuit? quòd iste nec in Volcatiũ, nec in Bidinos animaduertit? est magnum argumentum, uerum illud maximum, quòd illis ipsis Bidinis, quibus iratus esse debuit, ut à quibus comperit, quòd iure agere cum Epicrate nihil possent, etiam si adesset, iccirco suum decretum pecunia esse tentatum: his inquam ipsis non modo illam hæreditatem, quæ Epicrati uenerat, sed, ut in Heraclio Syracusano, item in hoc, paulo etiam atrocius, quòd Epicrates appellatus omnino non erat, bona patria, fortunasq;

eius Bidinis tradidit : ostendit enim nouo modo, si quis quid ab absente peteret, se auditurũ. adeũt Bidini: petũt hæreditatem: procuratores postulant, ut se ad leges suas reijciat, aut ex lege Rupilia dicã scribi iubeat. aduersarij non audebant contradicere: exitus nullus reperiebatur. insimulant hominem fraudãdi causa discessisse: postulant, ut bona possidere liceat. debebat Epicrates ullũ nũmum nemini. amici, si quis quid peteret, iudicio secũ agi passuros, iudicatum solui satisdaturos esse dicebant. cum omnia consilia frigerent, admonitu istius insimulare cœperunt, Epicratẽ literas publicas corrupisse: à qua suspicione ille aberat plurimũ. actionem eius rei postulãt. amici recusare, ne quod nouũ iudiciũ, ne qua ipsius cognitio illo absente de existimatione eius cõstitueretur: & simul idem illud postulare nõ desistebãt, ut se ad leges suas reijceret. iste amplam occasionem calumniæ nactus, ubi uidet esse aliquid, quòd amici absentem Epicratem nollent defendere; asseuerat se eius rei in primis actionem esse daturũ. cũ omnes perspicerent ad istũ non modo illos nummos, qui per simulationem ab isto exierant, reuertisse, sed multo etiam plures eum postea nummos abstulisse: amici Epicratem defendere destiterunt. iste Epicratis bona Bidinos omnia possidere, & sibi habere iussit. ad illa HS D millia hæreditaria accessit ipsius antiqua HS quindecies pecunia. utrum res ab initio ita ducta est, an ad extremum ita perducta est? an ita parua est pecunia? an is homo Verres, ut hæc, quæ dixi, gratis facta esse uideantur? hic nũc de miseria Siculorũ iudices audite. & Heraclius ille Syracusanus, & hic Bidinus Epicrates expulsi bonis omnibus Romã uenerũt: for

didati maxima barba, & capillo Romæ bienniũ propè fuerũt. cũ L. Metellus in prouinciã profectus est, tũ isti bene cõmẽdati cũ Metello unà proficiscũtur. Metellus simul ac uenit Syracusas, utrũq; rescindit, et de Epicrate, et de Heraclio. in utriusq; bonis nihil erat, quod restitui posset, nisi quod moueri loco nõ poterat. fecerat hæc egregie primo aduẽtu Metellus, ut omnes istius iniurias, quas modo posset, rescinderet, et irritas faceret. Heracliũ restitui iusserat: non restituebatur: quisquis erat ductus senator Syracusanus ab Heraclio, duci iubebat: itaq; permulti ducti sunt. Epicrates quidẽ cõtinuo restitutus est. alia iudicia Lilybæi, alia Agrigẽti, alia Panormi restituta sunt. cẽsus, qui isto Prætore sunt habiti, nõ seruaturũ se Metellus ostenderat: decumas, quas iste cõtra legẽ Hieronicã uendiderat, sese uenditurũ Hieronica lege dixerat. omnia erant Metelli eiusmodi, ut nõ tam suã Præturam gerere, q̃ istius Præturam retexere uideretur. simul atq; ego in Siciliã ueni, mutatus est. uenerat ad eũ illo biduo Letilius quidã, homo nõ alienus à literis: itaq; eo iste tabellario semper usus est. is epistolas cõplures attulerat, in his unã domo, quæ totũ immutarat hominem. repente cœpit dicere, se omnia Verris causa uelle, sibi cum eo amicitiam, cognationemq; esse. mirabãtur omnes, hoc ei tum deniq; in mentẽ uenisse, posteaquã tam multis eũ factis, decretisq; iugulasset. erãt, qui putarent Letiliũ legatũ à Verre uenisse, qui gratiam, amicitiam, cognationemq; cõmemoraret. ex illo tẽpore à ciuitatibus laudationẽ petere, testes nõ solum deterrere uerbis, sed etiã ui retinere cœpit. quòd ego nisi meo aduẽtu illius conatus aliquantulũ repressissem, & apud Siculos non Metelli,

ſed Glabrionis literis, ac lege pugnaſſem: tã multos huc euocare non potuiſſem. uerũ, quod inſtitui dicere, miſerias cognoſcite Siculorũ. Heraclius ille, et Epicrates lõge mihi obuiã cũ ſuis omnibus proceſſerũt: uenieñti Syracuſas egerunt gratias flentes: Romã decedere mecum cupierũt. quòd erant mihi oppida cõplura etiam reliqua, quæ adire uellem: cõſtitui cum hominibus, quo die mihi Meſſanæ præſto eſſent. eò mihi nuncium miſerunt, ſe à Prætore retineri. quibus ego teſtimonium denunciaui, quorum nomina edidi Metello, cupidiſſimi ueniendi, maximis iniurijs affecti, adhuc nõ uenerunt. hoc iure ſunt ſocij, ut ijs ne deplorare quidẽ de ſuis incõmodis liceat. iam Heraclij Centuripini, optimi, nobiliſſimiq; adoloſcẽtis, teſtimonium audiſtis: à quo HS C millia per calumniam malitiamq; petita ſunt. iſte pœnis, compromiſſisq; interpoſitis, HS C C C extorquẽda curauit: quodq; iudicium ſecundum Heraclium de cõpromiſſis factum erat, quòd ciuis Cẽturipinus inter duos ciues iudicaſſet, id irritũ iuſſit eſſe, eumq; iudicem falſum iudicaſſe iudicauit: in ſenatu ne eſſet: locis, cõmodisq; publicis uti uetuit: ſi quis eum pulſaſſet, edixit ſeſe iudicium iniuriarum non daturum: quidquid ab eo peteretur, iudicem de ſua cohorte daturum, ipſi autẽ nullius actionem rei ſeſe daturum. quæ iſtius auctoritas tantũ ualuit, ut neque illum pulſaret quiſquam, cum Prætor in prouincia ſua uerbo permitteret, re hortaretur: neq; quiſquã ab eo quidquã peteret, cũ iſte calũniæ licentiã ſua auctoritate præbuiſſet. ignominia autem illa grauis tãdiu in illo homine fuit, quãdiu iſte in prouincia manſit. hoc iniecto metu iudicibus, nouo more, nullo exemplo, ecquam rem

putatis esse in Sicilia nisi ad nutũ istius iudicatũ? utrũ id solum uidetur esse actum, quod est tamen actum, ut Heraclio pecunia eriperetur: an etiã illud, in quo præda erat maxima, ut nomine iudiciorum, omniũ bona, atq; fortunæ in istius unius essent potestate? iam uero in rerũ capitaliũ quæstionibus quid ego unamquanque rem colligã, & causam? ex multis similibus ea sumam, quæ maxime improbitate excellere uidebuntur. Sopater quidam fuit Haliciensis, homo domi suæ cum primis locuples, atq; honestus. is ab inimicis suis apud C. Sacerdotem Prætorem rei capitalis cum accusatus esset, facile eo iudicio est liberatus. huic eidem Sopatro ijdem inimici ad C. Verrem, cũ is Sacerdoti successisset, eiusdẽ rei nomen detulerunt. res Sopatro facilis uidebatur, & quòd erat innocẽs, & quòd Sacerdotis iudiciũ improbare istũ ausurũ nõ arbitrabatur. citatur reus: causa agitur Syracusis: crimina tractantur ab accusatore, ea, quæ erãt antea nõ solũ defensione, uerũ etiam iudicio dissoluta. causã Sopatri defendebat Q. Minutius eques R. in primis splendidus, atq; honestus, uobisq; iudices nõ ignotus. nihil erat in causa, quod metuẽdum, aut omnino quod dubitandũ uideretur. interea istius libertus, & accẽsus idem Timarchides, qui est, id quod ex plurimis testibus priore actione didicistis, rerum huiusmodi omnium transactor, & administer, ad Sopatrum uenit: monet hominem, ne nimis iudicio Sacerdotis, & causæ confidat: accusatores, inimicosq; eius habere in animo pecuniã Prætori dare: Prætorem tamen ob salutem malle accipere: & simul malle, si fieri posset, rẽ iudicatã nõ rescindere. Sopater, cũ hoc illi improuisum atq; inopinatũ accidis=

ſet, commotus eſt ſanè; neque in præſentia, Timarchidi quid reſponderet, habuit, niſi, ſe cõſideraturũ, quid ſibi de ea re eſſet faciendũ: et ſimul oſtendit, ſe in ſumma difficultate eſſe nũmaria. poſt ad amicos retulit. qui cum ei fuiſſent auctores redimendæ ſalutis, ad Timarchidẽ uenit: expoſitis ſuis difficultatibus, hominẽ ad HS LXXX perducit, eamq; ei pecuniã numerat. poſteaquã ad cauſam dicendam uentũ eſt: tum uero ſine metu, ſine cura omnes erant, qui Sopatrum defendebãt: crimen nullum erat, res iudicata: Verres nũmos acceperat. quis poſſet dubitare, quidnam eſſet futurũ? res illo die non peroratur: dimittitur iudiciũ. iterum ad Sopatrum Timarchides uenit: ait accuſatores eius multo maiorem pecuniam Prætori polliceri, quã quantã hic dediſſet: proinde, ſi ſaperet, uideret quid ſibi eſſet faciendum. homo, quanquã erat & Siculus, & reus, hoc eſt & iure iniquo, et tempore aduerſo; ferre tamẽ, atque audire diutius Timarchidem nõ potuit. facite, inquit, quod uobis libet: daturus nõ ſum amplius. idemq; hoc amicis eius, & defenſoribus uidebatur, atque eo etiã magis, quòd iſte quoquo modo ſe in ea quæſtione præbebat, tamẽ in cõſilio habebat homines honeſtos è conuentu Syracuſano, qui Sacerdotis quoque in cõſilio fuerãt, tũ cũ eſſet idẽ hic Sopater abſolutus. hoc rationis habebãt, facere eos nullo modo poſſe, ut eodẽ crimine, iiſdem teſtibus Sopatrũ condemnarent iidẽ homines, qui antea abſoluiſſent. itaque hac una ſpe ad iudiciũ uenitur. quò poſteaquã uentũ eſt; cũ in conſilium frequentes conueniſſent iidem, qui ſolebant; et hac una ſpe tota defenſio Sopatri niteretur, conſilij frequentia, et dignitate; et quòd erãt, ut dixi, iidẽ, qui antea So=

patrum eodem illo crimine liberarant: cognoscite hominis apertam, ac non modo non ratione, sed ne dissimulatione quidem tectam improbitatem, et audaciã. M. Petiliũ equitem R. quem habet in consilio, iubet operã dare, quòd rei priuatæ iudex esset. Petilius recusabat, quòd suos amicos, quos sibi in cõsilio esse uellet, ipse Verres retineret. iste, homo liberalis, negat se quenquam retinere eorũ, qui Petilio uellent adesse: itaque discedunt omnes: nã cæteri quoque impetrant, ne retineantur: qui se uelle dicebant alterutri eorum, qui tum illud iudicium habebãt, adesse. itaque iste solus cũ sua cohorte nequissima relinquitur. nõ dubitabat Minutius, qui Sopatrũ defendebat, quin iste, quoniam cõsilium dimisisset, illo die rem illam quæsiturus non esset, cum repente iubetur dicere. respondet, ad quos? ad me, inquit, si tibi idoneus uideor, qui de homine Siculo, ac Græculo iudicẽ. idoneus es, inquit: sed peruellem adessent ij, qui affuerãt antea, causamq; cognorant. dic, inquit: illi adesse nõ possunt. nam hercule, inquit Q. Minutius, me quoque Petilius, ut sibi in consilio adessem, rogauit: & simul à subsellijs abire cœpit. iste iratus hominem uerbis uehementioribus prosequitur, atque ei grauius etiã minari cœpit, quòd in se tantũ crimen inuidiamq; conflarit. Minutius, qui Syracusis sic negotiaretur, ut sui iuris dignitatisq; meminisset; & qui sciret, se ita in prouincia rem augere oportere, ut ne quid de libertate deperderet: homini, quæ uisa sunt, et quæ tempus illud tulit, & causa, respondit: causam sese dimisso, atque ablegato cõsilio defensurũ negauit: itaque à subsellijs discessit: idemq; hoc præter Siculos cæteri Sopatri amici, aduocatiq; fecerunt. iste quanquã

est incredibili importunitate, et audacia, tamẽ subito solus destitutus pertimuit, et conturbatus est. quid ageret, quò se uerteret, nesciebat. si dimisisset eo tẽpore quæstionem: post illis adhibitis, quos ablegarat, absolutũ iri Sopatrũ uidebat. sin autẽ hominem miserũ, atque innocentem cõdemnasset, cũ ipse Prætor sine consilio, reus autem sine patrono, atque aduocatis fuisset; iudiciũq; C. Sacerdotis rescidisset: inuidiam se sustinere non posse tantam arbitrabatur: itaque æstuabat dubitatione: uersabat se in utranque partem nõ solum mente, uerũ etiã corpore: ut omnes, qui aderant, intelligere possent, in animo eius metum, cupiditatemq; pugnare. erat hominum conuentus maximus. summũ silentiũ, summa expectatio, quonam esset eius cupiditas eruptura. crebro dimittebat se accensus ad aurẽ Timarchides. tum iste aliquando, age dic, inquit. Sopatrus implorare hominũ, atque deũ fidẽ, ut cum consilio cognosceret. tum repente iste testes citari iubet. dicit unus, & alter breuiter: nihil interrogatur. præco, dixisse, pronũciat. iste, quasi metueret, ne Petilius priuato illo iudicio transacto, aut dilato, cum cæteris in consilium reuerteretur, ita properans de sella exiluit, hominem innocẽtem, à Sacerdote absolutũ, indicta causa, de sentẽtia scribæ, medici, aruspicisq; cõdemnauit. retinete, retinete hominem in ciuitate iudices: parcite, & conseruate, ut sit qui nobiscũ res iudicet, qui in senatu sine ulla cupiditate de bello, & pace sententiã ferat. tametsi minus id quidem nobis, minus populo R. laborandũ est, qualis istius in senatu sententia futura sit: quæ. n. eius auctoritas erit? quãdo iste sententiã dicere audebit, aut poterit? quãdo autẽ homo tanta luxuria, atque desidia,

nisi Februario mense, aspirabit in curiam? uerũ ueniat sanè, decernat bellũ Cretensibus: liberet Byzantios: Regem appellet Ptolemaeũ: quae uult Hortensius, omnia dicat, et sentiat. minus haec ad nos, minus ad uitae nostrae discrimen, minus ad fortunarũ nostrarũ periculũ pertinent. illud, illud est capitale, illud est formidolosum, illud optimo cuique metuendũ, quòd iste, ex hoc iudicio si aliqua ui se eripuerit, in iudicibus sit necesse est, sẽtẽtiã de capite ciuis R. ferat, sit in eius exercitu signifer, qui imperiũ iudiciorũ tenere uult. hoc populus R. recusat, hoc ferre nõ potest, clamat, permittitq; uobis, ut, si istis hominibus delectemini, si ex hoc genere splendorẽ ordini, atq; ornamentũ curiae cõstituere uelitis, habeatis sanè uobiscũ istum senatorem, istum de uobis iudicem, si uultis, habeatis. de se homines, si qui extra istũ ordinem sunt, quibus ne reijciundi quidem amplius quã trium iudicum praeclarae leges Corneliae faciunt potestatem, hunc hominem tam crudelem, tam sceleratum, tam nefariũ nolunt iudicare. etenim si illud est tã flagitiosum (quod mihi omniũ rerum turpissimũ, maximeq; nefarium uidetur) ob rem iudicandam pecuniã accipere, pretio habere addictam fidem, & religionem: quanto illud flagitiosius, improbius, indignius, eum, à quo pecuniã ob absoluendum acceperis, cõdemnare, ut ne praedonum quidem Praetor in fide retinenda consuetudinem conseruaret? scelus est, accipere ab reo: quanto magis, ab accusatore? quanto etiam sceleratius, ab utroque? fidem cum proposuisses uenalem in prouincia, ualuit apud te plus is, qui pecuniam maiorem dedit. concedo, forsitan aliquis aliquando eiusmodi quippiam fecerit. cum uero fidem, ac religionem

tuam

tuam alteri addictã pecunia accepta habueris, post eandem aduersarijs tradideris maiore pecunia: utrũque falles? & trades, cui uoles? & ei, quem fefelleris, ne pecuniã quidem reddes? quem mihi tu Bulbum? quem Stalenum? quod unquam huiusmodi monstrum, aut prodigium audiuimus, aut uidimus, qui cum reo transigat, post cũ accusatore decidat; honestos homines, qui causam norint, ableget, consilioq; dimittat, ipse solus reum absolutum, à quo pecuniam acceperit, condẽnet, pecuniamq; non reddat? hũc hominem iudicũ numero habebimus? hic alterã decuriam senatoriam iudex obtinebit? hic de capite libero iudicabit? huic iudicialis tabella cõmittetur? quam iste nõ modo cera, uerum etiam sanguine, si uisum erit, notabit. quid enim horum se negat fecisse? illud uidelicet unum, quod necesse est, pecuniã accepisse. quid ni iste neget? at eques R. qui Sopatrum defendit, qui omnibus eius consilijs, rebusq; interfuit, Q. Minutius iuratus dicit pecuniam datam, iuratus dicit Timarchidem dixisse, maiorem ab accusatoribus pecuniam dari. dicent hoc Siculi omnes, dicent omnes Halicienses, dicet etiam prætextatus Sopatri filius: qui ab isto homine crudelissimo, patre innocentissimo, pecuniaq; patria priuatus est. uerũ si de pecunia testibus planum facere non possem, illud negare posses, aut nunc negabis, te consilio tuo dimisso, uiris primarijs, qui in consilio C. Sacerdotis fuerant, tibiq; esse solebant, remotis, de re iudicata iudicasse? teq; eum, quem C. Sacerdos adhibito consilio, causa cognita absoluisset, eundem remoto consilio, causa incognita condemnasse? cum hæc cõfessus eris, quæ in foro palã Syracusis, in ore, atq; oculis prouinciæ gesta sunt: negato sanè, si uoles, pe-

cuniã accepisse: reperies, credo, aliquem, qui, cum hæc, quæ palàm gesta sunt, uideat, quærat quid tu occulte egeris, aut qui dubitet, utrum malit meis testibus, an tuis defensoribus credere. dixi iam antea, me non omnia istius, quæ in hoc genere essent, enumeraturum, sed electurum ea, quæ maxime excellerent. accipite nũc aliud eius facinus nobile, & multis locis sæpe cõmemoratum, & eiusmodi, ut in uno omnia maleficia inesse uideãtur: attendite. n. diligenter: inuenietis id facinus natum à cupiditate, auctum per stuprum, crudelitate perfectum, atque conclusum. Sthenius est, is qui nobis assidet, Thermitanus, antea multis propter summam uirtutem, summamq́; nobilitatem, nunc propter summam calamitatem, atque istius insignem iniuriam omnibus notus. huius hospitio Verres cum esset usus, & eum apud eum nõ modo Thermis sæpenumero fuisset, sed etiã habitasset: domo eius omnia abstulit, quæ paulo magis animum cuiuspiã, aut oculos possent cõmouere: etenim Sthenius ab adolescẽtia paulo studiosius hæc cõparabat, supellectilem ex ære elegantiorẽ & Deliacã, & Corinthiã, tabulas pictas, etiã argenti bene facti, prout Thermitani hominis facultates ferebant, satis. quæ, cum esset in Asia adolescẽs, studiose, ut dixi, cõparabat, non tam suæ delectationis causa, quàm ad inuitationes aduentusq́; nostrorum hominum, suorum amicorum, atque hospitũ. quæ posteaquã iste omnia abstulit, alia rogando, alia poscendo, alia sumendo, ferebat Sthenius ut poterat, tangebatur tamen animi dolore necessario, quòd domũ eius exornatã, atque instructam ferè iam iste reddiderat nudam, atque inanẽ: ueruntamen dolorẽ suum nemini impartiebat: Prætoris iniurias tacite, hospi=

tis placide ferendas arbitrabatur. interea cupiditate iste illa sua nota, atq; apud omnes peruulgata, cũ signa quædam pulcherrima, atq; antiquissima Thermis in publico posita uidisset, adamauit: à Sthenio petere cœpit, ut ad ea tollenda operam suam profiteretur, seq; adiuuaret. Sthenius uero non solum negauit, sed etiam ostendit id fieri nullo modo posse, ut signa antiquissima, monimenta P. Africani, ex oppido Thermitanorum incolumi illa ciuitate, imperioq; populi R. tollerentur. etenim, ut simul P. Africani quoque humanitatem cognoscatis, oppidũ Himeram Carthaginenses quondam ceperant, quod fuerat in primis Siciliæ clarum & ornatum. Scipio, qui hoc dignum populo R. arbitraretur, bello confecto socios sua per nostrã uictoriam recuperare; Siculis omnibus, Carthagine capta, quæ potuit, restituenda curauit. Himera deleta, quos ciues belli calamitas reliquos fecerat, ij sese Thermis collocarant in eiusdem agri finibus, neque longe ab oppido antiquo. hi se patrum fortunã ac dignitatem recuperare arbitrabantur, cum illa maiorum ornamenta in eorum oppido collocabantur. erant signa ex ære complura, in his mira pulchritudine ipsa Himera in muliebrem figuram, habitumq; formata, ex oppidi nomine, & fluminis. erat etiam Stesichori poetæ statua, senilis, incurua, cum libro, summo, ut putant, artificio facta ab eo, qui fuit Himeræ, sed est, & fuit tota in Græcia summo propter ingenium honore & nomine. hæc iste ad insaniam cõcupierat. etiã, quod penè præterij, capella quædã, ea quidẽ mire, ut etiã nos, qui rudes harũ rerũ sumus, intelligere possumus, scite facta, & uenuste. hæc & alia Scipio non negligenter abiecerat, ut homo intelligens

Verres auferre posset: sed Thermitanis restituerat: non quo ipse hortos, aut suburbanum, aut locum omnino, ubi ea poneret, nullum haberet: sed si domum abstulisset, nõ diu Scipionis appellarentur, sed eorum, ad quoscũque ipsius morte uenissent: nũc ijs locis posita sunt, ut mihi semper Scipionis fore uideantur, itaq; dicãtur. hæc cum iste posceret, ageretur'q; ea res in senatu, Sthenius uehementissime restitit, multa'q;, ut in primis Siculorum in dicendo copiosus est, cõmemorauit: urbem relinquere Thermitanos esse honestius, q̃ pati tolli ex urbe monimenta maiorum, spolia hostium, beneficia clarissimi uiri, indicia societatis populi R. atque amicitiæ. cõmoti animi sunt omniũ. repertus est nemo, quin mori diceret satius esse. itaque hoc adhuc oppidum Verres inuenit propè solum in orbe terrarum, unde nihil eiusmodi rerum de publico per uim, nihil occulte, nihil imperio, nihil gratia, nihil pretio posset auferre. ueruntamen hasce eius cupiditates exponam alio loco: nunc ad Stheniũ reuertar. itaque iste uehementer Sthenio infensus, hospitium ei renunciat, domo eius emigrat, atq; adeo exit: nam iam ante migrarat. eũ autem inimicissimi Sthenij domũ suam statim inuitant, ut animum eius in Sthenium inflammarent, ementiẽdo aliquid, & criminando. hi autem erant inimici, Agathinus homo nobilis, & Dorotheus, qui habebat in matrimonio Callidamam Agathini eius filiam, de qua iste audierat: itaque ad generũ Agathini migrare maluit. una nox intercesserat, cũ iste Dorotheũ sic diligebat, ut diceres omnia inter eos esse communia: Agathinum ita obseruabat, ut aliquem affinem ac propinquum. contemnere etiam signum illud Himeræ iam uidebatur, quòd eum

multo magis figura & liniamenta hoſpitæ delectabant.
itaque hortari homines cœpit, ut aliquid Sthenio periculi
crearent, criminisq́; cõfingerent. dicebãt ſe illi nihil habe=
re, quod dicerent. tum iſte his aperte oſtendit, & confir=
mauit, eos, in Sthenium quidquid uellent dicerent, ſimul
atque ad ſe detuliſſent, probaturos. ita illi non procraſti=
nãt: Sthenium ſtatim educũt: aiunt ab eo literas pu=
blicas eſſe corruptas. Sthenius poſtulat, ut ſecum ſui ciues
agãt de literis publicis corruptis, eiusq́; rei legibus. Ther=
mitanorũ actio ſit; cũ ſenatus populusq́; R. Thermita=
nis, quòd ſemper in amicitia, fideq́; manſiſſent, urbes,
agros, legesq́; ſuas reddidiſſet; Publiusq́; Rupilius poſtea
leges ita Siculis ex S. C. de decem Legatorũ ſententia de
diſſet, ut ciues inter ſe legibus ſuis agerent; idemq́; hoc ha
buerit Verres ipſe in edicto, ut de his omnibus cauſis ſe
ad leges reijceret. iſte, homo omnium æquiſſimus, atque à
cupiditate omnium remotiſſimus, ſe cogniturũ eſſe cõfir=
mat: paratũ ad cauſam dicendã uenire hora octaua iu=
bet. nõ erat obſcurũ, quid homo improbus, ac nefarius co
gitaret: neque. n. ipſe ſatis occultarat, nec mulier tacere
poterat. intellectum eſt id ipſum agere, ut, cũ Sthenium
ſine ullo argumento, ac ſine teſte damnaſſet, tũ homo ne
farius de homine nobili, atque id ætatis, ſuoq́; hoſpite uir
gis ſupplicium crudeliſſime ſumeret. quod cum eſſet per=
ſpicuum: de amicorũ hoſpitumq́; ſuorũ ſententia Ther=
mis Sthenius Romã profugit: hiemi fluctibusq́; ſeſe cõ=
mittere maluit, quàm non iſtam cõmunem Siculorum
tempeſtatem, calamitatemq́; uitare. iſte, homo certus, &
diligens, ad horam octauam præſto eſt: Sthenium citari
iubet: quẽ poſteaquã uidet nõ adeſſe, dolore ardere, atque

iracundia furere cœpit, Venerios in domũ Sthenij mittere, equites circũ agros eius, uillasq; dimittere. itaque cũ expectat quidnã sibi certi afferatur, ante horã tertiam noctis de foro non discessit. postridie mane descendit: Agathinũ ad sese uocat: iubet eũ de literis publicis in absentẽ Stheniũ dicere. erat eiusmodi causa, ut ille ne sine aduersario quidẽ apud inimicũ iudicẽ reperire posset, quid diceret: itaque tãtũ uerbo posuit, Sacerdote Prætore Sthenium literas publicas corrupisse. uix ille hoc dixerat, cũ iste pronũciat, Sthenium literas publicas corrupisse uideri: & hæc præterea addidit homo Venerius nouo modo, nullo exẽplo, ob eã rem HS quingenties Veneri Erycinæ de Sthenij bonis exacturũ: bonaq; eius statim cœpit uendere: et uendidisset, si tantulũ moræ fuisset, quo minus ei pecunia illa numeraretur. ea posteaquã numerata est, cõtentus hac iniquitate nõ fuit: palàm de sella, ac tribunali pronũciat; si quis absentem Stheniũ rei capitalis reũ facere uellet, sese eius nomen recepturũ: & simul, ut ad causam accederet, nomenq; deferret, Agathinum nouum affinẽ, atque hospitẽ cœpit hortari. tũ ille clare, omnibus audientibus, sese id nõ esse facturũ, neq; se usque eò Sthenio esse inimicũ, ut eum rei capitalis affinem esse diceret. hic tũ repente Pacilius quidã, homo egens, & leuis, accedit: ait, si liceret, nomẽ absentis deferre se uelle. iste uero, & licere, & fieri solere, et se recepturũ. itaque defertur. edicit statim, ut Cal. Dec. adsit Sthenius Syracusis. hic, qui Romã uenisset, satisq; feliciter anni iã aduerso tẽpore nauigasset, omniaq; habuisset æquiora, & placabiliora, quàm animum Prætoris, atque hospitis; rem ad amicos suos detulit. quæ ut erant acerba, atque indigna, sic ui=

debantur omnibus. itaque in ſenatu continuo Cn. Lentulus, & L. Gellius Coss. faciunt mētionem, placere ſtatui, ſi patribus conſcriptis uideretur, ne abſentes homines in prouincijs rei fierent rerum capitalium: cauſam Sthenij totam, & iſtius crudelitatem, & iniquitatem ſenatum docent. aderat in ſenatu Verres pater iſtius, et flens unū-quenque ſenatorem rogabat, ut filio ſuo parceret: neque tamen multū proficiebat: erat enim ſumma uoluntas ſenatus: itaque ſentētiæ dicebātur: cū Sthenius abſens reus factus eſſet, de abſente iudicium nullum fieri placere; & ſi quod eſſet factum, id ratum eſſe nō placere. eo die trāſigi nihil potuit, quòd & id temporis erat, & ille pater iſtius inuenerat homines, qui dicēdo tempus cōſumerent. poſtea ſenex Verres defenſores, atq; hoſpites omnes Sthenij conuenit: rogat eos, atque orat, ne oppugnent filium ſuum, de Sthenio ne laborent: confirmat his, curaturum ſe eſſe, ne quid ei per filium ſuum noceretur, ſe homines certos eius rei cauſa in Siciliam & terra, & mari miſſurum. & erat ſpatium dierum ferè triginta ante Cal. Dec. quo iſte, ut Syracuſis Sthenius adeſſet, edixerat. commouentur amici Sthenij: ſperāt fore, ut patris literis, nuncijsq; filius ab incœpto furore reuocetur. in ſenatu poſtea cauſa nō agitur. ueniunt ad iſtum domeſtici nuncij, literasq; à patre afferunt ante Cal. Dec. cum iſti etiam tum de Sthenio integra tota res eſſet: eodemq; ei tempore de eadem re literæ complures à multis eius amicis, ac neceſſarijs afferuntur. hic iſte, qui præ cupiditate neque officij ſui, neque periculi, neque pietatis, neque humanitatis rationem habuiſſet unquam, neque in eo, quod monebatur,

auctoritatem patris, nec in eo, quod rogabatur, uoluntatem anteponendam putauit libidini suæ. mane Cal. Dec. ut edixerat, Sthenium citari iubet. si abs te istam rem parens tuus alicuius amici rogatu, benignitate, aut ambitione inductus petisset, grauissima tamen apud te uoluntas patris esse debuisset. cum uero abs te tui capitis causa peteret, hominesq; certos domo misisset, hiq; eo tempore ad te uenissent, cum tibi in integro tota res esset: ne tũ quidem te potuit si non pietatis, at salutis tuæ ratio ad officium, sanitatemq; reducere? citat reũ: non respõdet. citat accusatorem (attendite quæso: uidete, quãtopere istius amentiæ fortuna ipsa aduersata sit: et simul uidete, quis Sthenij causam casus adiuuerit) citatus accusator M. Pacilius nescio quo casu non respondit, non affuit. si præsens Sthenius reus esset factus, si manifesto in maleficio teneretur: tamen, cum accusator non adesset, Sthenium cõdemnari nõ oporteret: etenim, si posset reus absente accusatore damnari, non ego à Vibone Veliam paruulo nauigio inter fugitiuorum, ac prædonũ, ac tua tela uenissem: quo tẽpore omnis illa mea festinatio fuit, cum periculo capitis, ob eã causam, ne tu ex reis eximerere, si ego non affuissem ad diem. quod igitur erat in tuo iudicio optatissimum, me, cum citatus essem, non adesse: cur Sthenio non putasti prodesse oportere, cum eius accusator nõ affuisset? itaque fecit ut exitus principio simillimus reperiretur. quem absentem reum fecerat, eum absente accusatore cõdemnat. nũciabatur illi primis illis tẽporibus id, quod pater quoq; ad eũ pluribus uerbis scripserat, agitatã rẽ esse in senatu, etiã in cõcione Tribunũ pl. de causa Sthenij M. Palicanũ esse questũ, postremo me

ipſum apud collegium hoc Tribunorum pl. cum eorum
omnium edicto non liceret quenquam Romæ eſſe, qui rei
capitalis cōdemnatus eſſet, egiſſe cauſam Sthenij, cũ rem
ita expoſuiſſem, quemadmodum nunc apud uos, docuiſ-
ſemq́; hãc damnationem duci nõ oportere; Tribunos pl.
hoc ſtatuiſſe, idq́; omnium ſententia pronũciatũ eſſe, non
uideri Sthenium impediri edicto, quo minus ei liceret Ro
mæ eſſe. cum hæc ad iſtum afferrentur, timuit aliquan-
do, & cõmotus eſt: uertit ſtilum in tabulis ſuis: quo fa
cto cauſam omnem euertit ſuam: nihil enim ſibi reli-
qui fecit, quod defendi aliqua ratione poſſet. nam ſi ita
defenderet, recipi nomen abſentis licet, hoc fieri in prouin
cia nulla lex uetat: mala, & improba defenſione, uerũ
aliqua tamen uti uideretur. poſtremo illo deſperatiſſimo
perfugio uti poſſet, ſe imprudentem feciſſe, exiſtimaſſe id
licere. quãquam hæc perditiſſima defenſio eſt, tamen ali
quid dici uideretur. tollit ex tabulis id quod erat, & fa-
cit coràm delatũ eſſe. hic uidete, in quot laqueos ſe indue
rit, quorũ ex nullo ſe unquã expediret. primũ ipſe in Si-
cilia ſæpe, & palàm de loco ſuperiore dixerat, & in ſer-
mone multis demonſtrarat, licere nomen recipere abſen-
tis, ſe exemplo feciſſe id, quod feciſſet. hæc eum dictitaſſe
priore actione, & Sex. Pompeius Chlorus dixit, de cuius
uirtute antea cõmemoraui; & Cn. Põpeius Theodorus,
homo Cn. Pompeij clariſſimi uiri iudicio plurimis maxi
miſq́; in rebus probatiſſimus, & omniũ exiſtimatione or
natiſſimus; & Poſides Matro Solentinus, homo ſumma
nobilitate, exiſtimatione, uirtute; & hac actione q̃ uole-
tis multi dicent; et qui ex iſto ipſo audierint, uiri prima-
rij noſtri ordinis; & alij, qui interfuerint, cum abſentis

nomen reciperetur. deinde Romæ cum res esset acta in senatu, omnes istius amici, in his etiam pater eius, hoc defendebat licere fieri: sæpe esse factum: istum, quod fecisset, aliorum exemplo, institutoq; fecisse. dicit præterea testimonium tota Sicilia: quæ in communibus postulatis ciuitatũ omnium Cõsulibus edidit, rogare, atque orare patres conscriptos, ut statuerent, ne absentium nomina reciperentur. qua de re Cn. Lentulum patronum Siciliæ, clarissimum adolescentem, dicere audistis: Siculos, cum se causam, quæ pro his sibi in senatu agenda esset, docerent, de Sthenij calamitate questos esse, propterq; hãc iniuriã, quæ Sthenio facta esset, eos statuisse, ut, quod dico, postularetur. quæ cum ita essent; tanta ne amentia præditus, atque audacia fuisti, ut in re tam clara, tam testata, tam abs te ipso peruulgata tabulas publicas corrumpere auderes? at quemadmodũ corrupisti? non ne ita, ut omnibus nobis tacentibus ipsæ te tuæ tabulæ condemnare possent? quæso, codicem circunfer, ostende. uidetis ne totum hoc nomen, coràm ubi facit delatum, esse in litura? quid fuit istic antea scriptũ? quod mendum ista litura correxit? quid à nobis iudices expectatis argumenta huius criminis? nihil dicimus: tabulæ sunt in medio: quæ se corruptas, atque interlitas esse clamãt. ex istis etiã tu rebus effugere te posse cõfidis? cum te nos nõ opinione dubia, sed tuis uestigijs persequamur, quæ tu in tabulis publicis expressa, ac recentia reliquisti. is mihi etiã Sthenium literas publicas corrupisse causa incognita iudicauit, qui defendere nõ potuerit se non ex ipsius Sthenij nomine literas publicas corrupisse. uidete porrò aliã dementiã: uidete, ut, dum expedire sese uult, induat. cognitorem ascribit

Sthenio: quem? cognatum aliquem, aut propinquum? nõ: Thermitanũ aliquem honestũ hominẽ, ac nobilem? ne id quidem: at Siculum, in quo aliquis splendor dignitasq; esset? minime: quid igitur? ciuem Romanũ. cui hoc probari potest? cum esset Sthenius ciuitatis suæ nobilissimus, amplissima cognatione, plurimis amicitijs, cum præterea tota Sicilia multum auctoritate, & gratia posset; inuenire neminem Siculũ potuit, qui pro se cognitor fieret? hoc probabis? an ipse ciuem Romanũ maluit? cedo, cui Siculo, cũ is reus fieret, ciuis Romanus cognitor factus unquã sit. omnium Prætorũ literas, qui ante fuerunt, profer, explica: si unũ inueneris, ego hoc tibi, quemadmodum in tabulis scriptũ habes, ita gestum esse concedam. at credo Sthenius hoc sibi amplum esse putauit, eligere è ciuium R. numero, ex amicorũ, atque hospitũ suorum copia, quem cognitorem daret. quẽ delegit? quis in tabulis scriptus est? C. Claudius C. filius Palatina. non quæro, quis hic sit Claudius, quàm splẽdidus, quàm honestus, quã idoneus, propter cuius auctoritatẽ & dignitatẽ Sthenius ab omniũ Siculorũ cõsuetudine discederet, et ciuem Romanũ cognitorem daret. nihil horũ quæro: fortasse. n. Sthenius nõ splẽdorem hominis, sed familiaritatẽ secutus est. quid, si omniũ mortaliũ Sthenio nemo inimicior, quàm hic C. Claudius tum semper, tum in his ipsis rebus, & temporibus fuit? si de literis corruptis contrauenit? si contra omni ratione pugnauit? utrũ potius, pro Sthenio inimicũ cognitorem esse factũ, an te in Sthenij periculũ inimici eius nomine abusum esse credemus? ac ne quis forte dubitet, cuiusmodi totũ sit negotium: tãetsi iãdudum omnibus istius improbitatem perspicuã esse

confido, tamen paululum etiam attendite. uidetis illum subcrispo capillo, nigrum? qui eo uultu nos intuetur, ut sibi ipse peracutus esse uideatur? qui tabulas tenet? qui scribit? qui monet? qui proximus est? is est C. Clodius, qui in Sicilia sequester istius, interpres, confector negotiorum, propè collega Timarchidi numerabatur, nunc obtinet eum locum, ut uix Apronio illi de familiaritate cōcedere uideatur; & qui se non Timarchidis, sed ipsius Verris collegā, & socium esse dicebat. dubitare etiānum potestis, quin eum iste potissimum ex omni numero delegerit, cui improbā personam imponeret, quem et huic inimicissimū, & sibi amicum esse arbitraretur? hic uos dubitatis iudices tātam istius audaciam, tantam crudelitatem, tātam iniuriam uindicare? dubitatis exemplum iudicum illorū sequi, qui damnato Cn. Dolabella dānationem Philodami Opūtij resciderūt, quòd is nō absens reus factus esset, quæ res iniquissima & acerbissima est, sed cum ei legatio Romā à suis ciuibus esset data? quod illi iudices multo in leuiore causa statuerūt, æquitatem secuti; uos id statuere in grauissima causa, præsertim aliorum auctoritate iam cōfirmatum, dubitabitis? at quem hominem C. Verres tanta, tam insigni iniuria affecisti? cuius absentis nomen recepisti? quem absentem non modo sine crimine, & sine teste, uerum etiam sine accusatore damnasti? quem hominem dij immortales: non dicā amicum tuum, quod apud homines charissimum est: nō hospitem, quod sanctissimū est: nihil enim minus libenter de Sthenio cōmemoro: nihil aliud in eo, quod reprehendi possit, inuenio, nisi quòd homo frugalissimus, atque integerrimus te hominem plenum stupri, flagitij, scele=

ris domum ſuam inuitauit; niſi quòd qui C. Marij, & Cn. Pōpeij, C. Marcelli, L. Siſennæ, tui defenſoris, cæterorumq́; fortiſſimorum hoſpes fuiſſet, atque eſſet, ad eum numerum clariſſimorum hominum tuum quoque nomen aſcripſerit: quare de hoſpitio uiolato, & de iſto tuo nefario ſcelere nihil queror: hoc dico, non ijs, qui Sthenium norunt, hoc eſt nemini eorum, qui in Sicilia fuerunt: nemo enim ignorat, quo hic in ciuitate ſua ſplendore, qua apud omnes Siculos dignitate, atque exiſtimatione ſit: ſed ut illi quoque, qui in ea prouincia nō fuerūt, intelligere poſſint, in quo homine tu ſtatueris exemplum eiuſmodi, quod tum propter iniquitatem rei, tum etiam propter hominis dignitatem acerbum omnibus, atque intolerādum uideretur: eſt ne Sthenius is, qui omnes honores domi ſuæ facillime cum adeptus eſſet, ampliſſime ac magnificentiſſime geſſit? qui oppidum non maximum maximis ex pecunia ſua locis cōmunibus, monimentisq́; decorauit? cuius de meritis in Remp. Thermitanorum, Siculosq́; uniuerſos fuit ænea tabula fixa Thermis in curia? in qua publice erat de huius beneficijs ſcriptum, & inciſum: (quæ tabula tū imperio tuo reuulſa, nūc à me tamen reportata eſt) ut omnes huius honores inter ſuos, & amplitudinē poſſent cognoſcere. eſt ne hic, qui, apud Cn. Pompeiū clariſſimū uirum cum accuſatus eſſet, quòd propter C. Marij familiaritatem, & hoſpitium contra Remp. ſenſiſſe eum inimici & accuſatores eius dicerent, cum magis inuidioſo crimine, quàm uero accerſeretur, ita à Cn. Pompeio abſolutus eſt, ut in eo ipſo iudicio Pompeius hūc hoſpitio ſuo digniſſimū ſtatuerit? ita porrò laudatus defenſusq́; ab omnibus Siculis, ut idem Pompeius

non ab homine solum, sed etiam à prouincia tota se huius absolutione inire gratiam arbitraretur? postremo estne hic, qui & animū in Remp. habuit eiusmodi, & tantum auctoritate apud suos ciues potuit, ut perficeret in Sicilia solus te Prætore, quod nō modo Siculus nemo, sed ne Sicilia quidē tota potuisset, ut ex oppido Thermis nullum signū, nullum ornamentū, nihil ex sacro, nihil de publico attingeres? cū præsertim essent multa præclara, & tu omnia cōcupisses. denique nūc uide, quid inter te, cuius nomine apud Siculos dies festi agitātur, & præclara illa Verrea celebrātur, cui statuæ Romæ stant inauratæ, à cōmuni Sicilia, quemadmodum inscriptū uidemus, datæ; uide inquam, quid inter te, & hunc Siculum, qui abs te est patrono Siciliæ cōdemnatus, intersit. hunc ciuitates ex Sicilia permultæ testimonio suo, legationibusq; ad eam rem missis publice laudant: te omniū Siculorum patronum una Mamertina ciuitas socia furtorū, ac flagitiorū tuorū publice laudat, ita tamen nouo more, ut Legati lædant, Legatio laudet: cæteræ quidem ciuitates publice literis, legationibus, testimonijs accusant, queruntur, arguūt: si tu absolutus sis, funditus euersas se esse arbitrantur. hoc de homine, ac de huius bonis etiam in Eryce monte monimentū tuorum flagitiorū, crudelitatisq; posuisti: in quo Sthenij Thermitani nomen ascriptū est. uidi argenteum Cupidinē cum lāpade. quid tādem habuit argumēti, aut rationis res, quamobrē in eo potissimū Sthenianū præmiū poneretur? utrum hoc signū cupiditatis tuæ, an tropheum necessitudinis, atque hospitij, an amoris indiciū esse uoluisti? faciūt hoc homines, quos in summa nequitia nō solum libido, & uoluptas, uerum etiam ipsius ne=

quitiæ fama delectat, ut multis in locis notas, ac uestigia scelerum suorum relinqui uelint. ardebat amore illius ho spitæ, propter quã hospitij iura uiolarat. hoc nõ solũ sciri tum, uerũ etiam cõmemorari semper uolebat. itaque ex illa ipsa re, quã accusante Agathino gesserat, Veneri potissimum deberi præmiũ statuit, quæ illam totam accusationem, iudiciumq; conflarat. putarem te gratũ in deos, si hoc donum Veneri nõ de Sthenij bonis dedisses, sed de tuis: quod facere debuisti, præsertim cum tibi illo ipso anno à Chelidone uenisset hæreditas. hic ego si hanc causam nõ omnium Siculorũ rogatu recepissem, si hoc à me muneris nõ uniuersa prouincia poposcisset, si me animus, atque amor in Rép. existimatioq;, offensa nostri ordinis, ac iudiciorũ nõ hoc facere coegisset, atque hæc una causa fuisset, quòd amicũ, atque hospitẽ meũ Stheniũ, quẽ ego in Quæstura mea singulariter dilexissem, de quo optime existimassem, quẽ in prouincia existimationis meæ studiosissimũ, cupidissimumq; cognossem, tam crudeliter, scelerate, nefarieq; tractasses: tamẽ digna causa esset, cur inimicitias hominis improbissimi susciperem, ut hospitis salutem, fortunasq; defenderem. fecerũt hoc multi apud maiores nostros, fecit etiã nuper homo clarissimus Cn. Domitius, qui M. Silanũ consularem uirum accusauit propter Egritomari transalpini hospitis iniurias. putarẽ me idoneũ, qui exemplũ sequerer humanitatis, atque officij, proponeremq; spem meis hospitibus, ac necessarijs, quo tutiorem uitam sese meo præsidio uicturos esse arbitrarentur. cum uero in cõmunibus iniurijs totius prouinciæ Sthenij quoque causa cõtineatur, multiq; uno tempore à me hospites, atque amici publice, priuatimq; defendãtur:

profecto uereri non debeo, ne quis hoc, quod facio, non existimet summi officij ratione impulsum, coactumq; suscepisse. Atque ut aliquãdo de rebus ab isto cognitis, iudicatisq;, & de iudicijs datis dicere desistamus, &, quoniam facta istius in his generibus infinita sunt, nos modum aliquem, et finẽ orationi nostræ, criminibusq; faciamus: pauca ex alijs generibus sumemus. Audistis, ob ius dicendũ, Q. Variũ dicere, procuratores suos isti centum & triginta millia nummũ dedisse: meministis, Q. Varij testimoniũ, remq; hãc totam C. Sacerdotis hominis ornatissimi testimonio cõprobari: scitis, Cn. Sertiũ, M. Modium equites R. sexcẽtos præterea ciues R. multosq; Siculos dixisse, isti pecuniã ob ius dicundũ dedisse. de quo crimine quid ego disputem, cum totũ positũ sit in testibus? quid porrò argumẽter, qua de re dubitare nemo possit? an hoc dubitabit quisquã omniũ, quin is uenalem in Sicilia iurisdictionem habuerit, qui Romæ totum edictum, atque omnia decreta uendiderit? et quin ab Siculis ob decreta interponenda pecuniã acceperit, qui M. Octauium Ligurem ob ius dicundum popofcerit? quod enim est præterea genus pecuniæ cogendæ, quod prætérijt? quod non, ab omnibus alijs præteritũ, excogitauit? ecquæ res apud ciuitates Siculas expetitur, in qua aut honos aliquis sit, aut potestas, aut procuratio, quin eam rẽ tu ad tuũ quæstum, nũdinationemq; hominum traduxeris? dicta sunt priore actione & priuatim, & publice testimonia: Legati Centuripini, Halesini, Catinenses, Panormitaniq; dixerunt, multarũ præterea ciuitatũ, iam uero priuatim plurimi: quorũ ex testimonijs cognoscere potuistis, tota Sicilia per triennium neminem ulla in ciuitate senatorem

factum

factum esse gratis; neminem, ut leges eorũ sunt, suffragijs; neminem nisi istius imperio, aut literis: atque in his omnibus senatoribus cooptandis nõ modo suffragia nulla fuisse, sed ne genera quidẽ spectata esse, ex quibus in eũ ordinẽ cooptari liceret; neque census, neque ætatis, neque cætera Siculorũ iura ualuisse: quicũque senator uoluerit fieri, quãuis puer, quamuis indignus, quãuis ex eo loco, ex quo nõ liceret; si is pretio apud istum fieret idoneus ut uinceret, factum esse semper: non modo Siculorum nihil in hac re ualuisse leges, sed ne ab senatu quidẽ populoq; R. datas: quas. n. leges socijs amicisq; dat is, qui habet imperium à populo R. auctoritatem legum dandarum à senatu, hæ debent & populi R. et senatus existimari. Halesini pro multis et magnis suis maiorũq; suorũ in Remp. nostram meritis, atque beneficijs suo iure nuper L. Licinio Q. Mutio Coss. cum haberent inter se cõtrouersias de senatu cooptando, leges ab senatu nostro petiuerũt. decreuit senatus honorifico S. C. ut his C. Claudius Appij filius Pulcher Prætor de senatu cooptãdo leges cõscriberet C. Claudius adhibitis omnibus Marcellis, qui tum erant, de eorum sententia leges Halesinis dedit: in quibus multa sanxit; de ætate hominũ, ne quis minor triginta annis natu; de quæstu, quem qui fecisset, ne legeretur; de censu, de cæteris rebus. quæ omnia ante istum Prætorem & nostrorum magistratuum auctoritate, & Halesinorum summa uoluntate ualuerunt. ab isto et præco, qui uoluit, istum ordinem pretio mercatus est: et pueri annorũ senum, septenumq; denũ senatoriũ nomen nundinati sunt: et quod Halesini, antiquissimi, et fidelissimi socij, atque amici, Romæ impetrarãt, ut apud

se ne suffragijs quidem fieri liceret, id pretio ut fieri pos=
set, effecit. Agrigentini de senatu cooptando Scipionis le
ges antiquas habẽt: in quibus et eadem illa sancta sunt,
& hoc amplius. cum Agrigentinorum duo genera sint,
unum ueterũ, alterũ colonorum, quos T. Manlius Præ=
tor ex S.C. de oppidis Siculorũ deduxit Agrigentum:
cautum est in Scipionis legibus, ne plures essent ex colo=
norum numero, quàm ex uetere Agrigentinorum. iste,
qui omnia iura pretio exæquasset, omniumq; rerum de=
lectũ, atque discrimen pecunia sustulisset, non modo illa,
quæ erát ætatis, ordinis, quæstusq; , permiscuit, sed etiam
in his duobus generibus, ciuium nouorum, ueterumq; de
lectum, ordinemq; turbauit. nam cum esset ex ueterum
numero quidam senator demortuus, et cum ex utroque
genere par numerus reliquus esset: ueterem cooptari ne=
cesse erat legibus, ut his amplius numerus esset. quæ cum
ita se res haberet, tamen ad istum uenerunt emptum lo=
cum illum senatorium non solum ueteres, sed etiam no=
ui. fit, ut pretio nouus uincat, literasq; à Prætore aufe=
rat. Agrigentini ad istum Legatos mittunt, qui eum le=
ges doceant, consuetudinemq; omnium annorũ demon=
strent, ut iste intelligeret, ei se illum locum uendidisse, cui
ne commercium quidem esse oporteret. quorum oratio=
ne iste, cum pretiũ iam accepisset, ne tantulum quidem
commotus est. idem fecit Heracleæ: nã eò quoque colo=
nos P. Rupilius deduxit, legesq; similes de cooptando se
natu, ac de numero ueterum, ac nouorum dedit. ibi non
solum iste, ut apud cæteros, pecuniam accepit, sed etiam
genera ueterum, ac nouorum, numerumq; permiscuit.
nolite expectare, dum omnes obeã oratione mea ciuita=

tes: hoc uno cōplector crimine omnia, neminē isto Prætore senatorem fieri potuisse, nisi qui isti pecuniā dedisset. hoc idem transfero in magistratus, curationes, sacerdotia: quibus in rebus nō solum hominū iura, sed etiam deorum religiones immortalium omnes repudiauit. Syracusis lex est de religione, quæ in annos singulos Iouis sacerdotē sortito capi iubeat: quod apud illos amplissimum sacerdotium putatur. cum suffragijs tres ex tribus generibus creati sunt, res reuocatur ad sortem. perfecerat iste imperio, ut pro suffragio Theomnastus familiaris suus in tribus illis renunciaretur. in sorte, cui imperare nō poterat, expectabāt homines, quidnam acturus esset. homo, id quod erat facillimum, primo uetat sortiri: iubet extra sortem Theomnastum renunciari. negant id Syracusani per religionē sacrorū ullo modo fieri posse, fas denique negāt esse. iubet ille sibi legē legi. recitatur: in qua scriptum erat, ut, quot essent renūciati, tot in hydriam sortes conijcerentur; cuius nomen exisset, ut is haberet sacerdotium. homo ingeniosus, & peracutus, optime, inquit. nempe scriptum ita est, quot renunciati erūt: quot ergo sunt renunciati? responsum, tres. nunquid igitur oportet nisi tres sortes conijci, unā educi? nihil. conijci iubet tres, in quibus omnibus scriptum esset nomen Theomnasti. fit clamor maximus, cum id uniuersis indignum, atque nefarium uideretur. ita Iouis illud sacerdotiū amplissimum per hanc rationem Theomnasto datur. Cephaledi mensis est certus, quo mense sacerdotē maximum creari oporteat. erat eius honoris cupidus Athenio quidam, Climachias cognomine, homo sanè locuples, et domi nobilis: sed is fieri nullo modo poterat,

ſi Herodotus quidam adeſſet. ei locus ille, atque honos in
illum annũ ita deberi putabatur, ut ne Climachias qui
dem contradiceret. res ad iſtum defertur, & iſtius mo=
re deciditur. toreumata ſanè nota ac pretioſa auferun=
tur. Herodotus Romæ erat: ſatis putabat ſe ad comitia
tẽpore uenturũ, ſi pridie ueniſſet. iſte, ne aut alio menſe,
ac fas erat, comitia haberentur, aut Herodoto præſenti
honos adimeretur, id quod iſte nõ laborabat, Climachias
minime uolebat, excogitat (dixi iãdudum: non eſt homo
acutior quiſquam, nec fuit) excogitat inquam, quemad=
modum menſe illo legitimo comitia haberentur, nec ta=
men Herodotus adeſſe poſſet. eſt conſuetudo Siculorum,
cæterorumq; Græcorũ, quòd ſuos dies menſeſq; congrue=
re uolunt cum ſolis lunæq; ratione, ut nonnunquam, ſi
quid diſcrepet, eximãt unũ aliquem diem, aut, ſummũ,
biduum ex menſe: quos illi ἐξαιρεσίμους dies nominant.
item nonnunquam uno die longiorem menſem faciunt,
aut biduo. quæ iſte cum cognouiſſet, nouus aſtrologus,
qui non tam cœli rationem, quàm cœlati argenti duce=
ret, eximi iubet non diem ex menſe, ſed ex anno unũ di
midiatumq; menſem, hoc modo, ut, quo die, uerbi cauſa,
eſſe oporteret Idus Ianuarias, eo die Calendas Martias
proſcriberet: itaq; fit omnibus recuſantibus, et imploran=
tibus. dies is erat legitimus comitijs habendis. eo modo ſa
cerdos Climachias renũciatus eſt. Herodotus cum Roma
reuertitur, dies, ut ipſe putabat, quindecim ante comitia,
offendit eum menſem comitialem, comitijs iam ab hinc
triginta diebus habitis. tunc Cephaleditani decreuerunt
intercalarium X L V dies longum, ut reliqui menſes in
ſuã rationem reuerterẽtur. hoc ſi Romæ fieri poſſet, cer=

te aliqua ratione expugnaſſet iſte, ut dies X L V inter binos ludos tollerentur, per quos ſolos iudicium fieri poſſet. Iam uero Cenſores quẽadmodũ in Sicilia iſto Prætore creati ſunt, operæpretiũ eſt cognoſcere: ille enim eſt magiſtratus apud Siculos, qui diligentiſſime mandatur à populo propter hanc cauſam, quòd omnes Siculi ex cẽſu quotannis tributa conferunt, in cenſu habendo poteſtas omnis æſtimationis habendæ, ſummæq; faciũdæ Cẽſori permittitur. itaque eũ populus, cui maximam fidem ſuarũ rerum habeat, maxima cura deligit, & propter magnitudinem poteſtatis hic magiſtratus à populo ſumma ambitione contenditur. in ea re nihil obſcure facere uoluit, nõ in ſortitione fallere, neque dies de faſtis eximere: nihil ſanè uafre, nec malitioſe facere conatus eſt: ſed, ut ſtudia cupiditatesq; honorũ, atq; ambitiones ex omnibus ciuitatibus tolleret, quæ res euertendæ Reip. cauſa ſolent eſſe, oſtẽdit ſeſe in omnibus ciuitatibus Cenſores eſſe facturũ. tanto mercatu Prætoris indicto, cõcurritur undique ad iſtũ Syracuſas: flagrabat domus tota prætoria ſtudio hominũ, & cupiditate: nec mirũ, omnibus comitijs tot ciuitatũ unam in domũ reuocatis, tantaq; ambitione prouinciæ totius in uno cubiculo incluſa. exquiſitis palàm pretijs, et licitationibus factis, deſcribebat Cenſores binos in ſingulas ciuitates Timarchides. is ſuo labore, ſuisq; acceſſionibus, huius negotij, atque operis moleſtia conſequebatur, ut ad iſtũ ſine ulla ſolicitudine ſumma pecunia referretur. iã hic Timarchides quãtã pecuniã fecerit, planè adhuc cognoſcere nõ potuiſtis: uerũtamẽ priore actione, quàm uarie, quàm improbe prædatus eſſet, multorũ ex teſtimonijs cognouiſtis. ſed, ne miremini

qua ratione hic tantum apud istum libertus potuerit:
exponã uobis breuiter, quid hominis sit: ut & istius ne=
quitiã, qui illum secum habuerit, eo præsertim numero,
ac loco, & calamitatem prouinciæ cognoscatis. in mulie
rũ corruptelis, & in omni eiusmodi luxuria, atq; nequi
tia mirandũ in modũ reperiebã hunc Timarchidem ad
istius flagitiosas libidines, singularemq; nequitiam natũ,
atque aptũ fuisse: inuestigare, adire, appellare, corrũpe=
re, quiduis facere in eiusmodi rebus, quãuis callide, quã=
uis audacter, quãuis impudenter: eundem mira quædã
excogitare genera furãdi: nã ipsum Verrem tantũ sem
per auaritia hiante, atq; imminenti fuisse, ingenio, et co
gitatione nulla, ut, quidquid sua sponte faciebat, item ut
uos Romæ cognouistis, eripere potius, quàm fallere uide=
retur. huius uero erat ars, & malitia miranda, quòd
acutissime tota prouincia, quid cuiq; esset necesse, inda=
gare, & odorari solebat, omniũ inimicos diligenter co=
gnoscere, colloqui, attentare, ex utraque parte causas, uo
lũtates perspicere, facultates, et copias; quibus opus esset,
metũ afferre; quibus expediret, spẽ ostendere: accusato=
rum, & quadruplatorum quidquid erat, habebat in po
testate: quod cuique negotij cõflari uolebat, nullo labore
faciebat: istius omnia decreta, imperia, literas peritissime
& callidissime uenditabat: ac non solũ erat administer
istius cupiditatũ, uerum etiam ipse sui meminerat æque:
non solũ nũmos, si qui isti exciderant, tollere solebat, ex
quibus pecuniã maximã fecit, sed etiam uoluptatũ, fla
gitiorũq; istius ipse reliquias colligebat. itaque in Sicilia
nõ Athenionem, qui nullum oppidum cepit, sed Timar
chidem fugitiuũ omnibus oppidis per triennium scitote

regnasse, in Timarchidis potestate sociorũ populi R. antiquissimorũ, atque amicissimorum liberos, matres familias, bona, fortunasq; omnes fuisse. is igitur, ut dico, Timarchides in omnes ciuitates accepto pretio Censores di misit. comitia isto Prætore Censorũ ne simulandi quidẽ causa fuerunt. iam hoc impudentissime. palàm (licebat enim uidelicet legibus) singulis Censoribus denarij treecenti ad statuã Prætoris imperati sunt. Cẽsores CXXX facti sunt. pecuniã illam ob Censurã contra leges clam dederunt, ac denariũ X X X I X M palàm saluis legibus contulerunt in statuã. primũ, quò tantam pecuniam? deinde, quamobrem Censores ad statuã tibi conferebant? ordo aliquis Censorũ est collegiũ? genus aliquod hominum? nã aut publice ciuitates istos honores habent, aut generatim homines, ut aratores, ut mercatores, ut nauicularij. Censores quidem qui magis, quàm Aediles? ob beneficiũ? ergo hoc fatebere, abs te hæc petita: nam erepta nõ audebis dicere. te eos magistratus hominibus beneficij, nõ Reip. causa permisisse? hoc autem cũ tute fatebere, quisquam dubitabit, quin tu istam apud populos prouinciæ istius inuidiam, atque offensionem non ambitionis, neque beneficiorũ collocandorum, sed pecuniæ cõciliandæ causa susceperis? itaque Censores fecerũt idem, quod in nostra Rep. solent ij, qui per largitionẽ magistratus adepti sunt: dederunt operam, ut ita potestatem gererent, ut illam lacunam rei familiaris explerent. sic census habitus est te Prætore, ut eo censu nullius ciuitatis Resp. posset administrari: nã locupletissimi cuiusque cen sus extenuarant, tenuissimi auxerant: itaque in tributis imperandis tantum oneris plebi imponebatur, ut, etiam

ſi homines tacerent, res ipſa illum cenſum repudiaret. id quod intelligi facillime re ipſa poteſt: nã L. Metellus, qui, poſteaquã ego inquirẽdi cauſa in Siciliã ueni, repẽte Letilij aduentu iſtius nõ modo amicus, uerũ etiã cognatus factus eſt, is, quòd uidebat iſtius cenſum ſtare nullo modo poſſe, eũ cenſum obſeruari iuſſit, qui uiro fortiſſimo, atq; innocẽtiſſimo Sex. Peduceo Prætore habitus eſſet. erant enim tũ Cenſores legibus facti, delecti à ſuis ciuitatibus: quibus, ſi quid cõmiſiſſent, pœnæ legibus erant cõſtitutæ. te autem Prætore qui Cẽſor aut legem metuerit, qua non tenebatur, quoniã creatus lege nõ erat: aut animaduerſionem tuã, cum id, quod abs te emerat, uendidiſſet? teneat iã ſanè meos teſtes Metellus: cogat alios laudare, ſicut in multis conatus eſt: modo hæc faciat, quæ fecit: quis enim unquã tanta à quoquã cõtumelia, quis tanta ignominia affectus eſt? quinto quoque anno Sicilia tota cẽſetur. erat cẽſa Prætore Peduceo. quintus annus cũ te Prætore incidiſſet, cenſa denuo eſt. poſtero anno L. Metellus mentionẽ tui cenſus fieri uetat: Cenſores dicit de integro ſibi creari placere: interea Peduceanũ cẽſum obſeruari iubet. hoc ſi tuus inimicus tibi feciſſet, tamẽ, ſi animo æquo prouincia tuliſſet, inimici iudiciũ graue uideretur. fecit amicus recens, et cognatus uoluntarius: aliter enim, ſi prouinciã retinere, ſi ſaluus ipſe in prouincia uellet eſſe, facere nõ potuit. expectas etiã, quid hi iudicent? ſi tibi magiſtratũ abrogaſſet, minore ignominia te affeciſſet, q̃ cũ ea, quæ in magiſtratu geſſiſti, ſuſtulit, atq; irrita iuſſit eſſe. neq; in hac re ſola fuit eiuſ modi, ſed, antequã ego in Siciliã ueni, in maximis rebus, ac plurimis: nã et Heraclio Syracuſano tuos illos palæ=

ſtritas bona reſtituere iuſſit, et Epicratis Bidinos, & pu pillo Drepanitano A. Claudium; &, niſi mature Letilius in Siciliam ueniſſet cum literis, minus X X X diebus Metellus totam triennij Præturam reſcidiſſet. Et quoniã de ea pecunia, quam tibi ad ſtatuam Cenſores contulerunt, dixi: non mihi prætermittẽdum uidetur ne illud quidem genus pecuniæ conciliatæ, quã tu à ciuitatibus ſtatuarum nomine coegiſti: uideo enim eius pecuniæ ſummã eſſe pergrãdem, ad HS C X X millia. tantum conficitur ex teſtimonijs, ac literis ciuitatum: et iſte hoc cõcedit, nec poteſt aliter dicere. quare cuiuſmodi putamus eſſe illa, quæ negat, cũ hæc tã improba ſunt, quæ fatetur? quid enim uis cõſtitui? conſumptã eſſe omnem iſtam pecuniam in ſtatuis? fac ita eſſe: tamen hoc ferẽdum nullo modo eſt, tantã ab ſocijs pecuniam auferri, ut omnibus in angiportis prædonis improbiſſimi ſtatuæ ponantur, quà uix tuto tranſire poſſe uideamur. uerum ubi tandem, aut in quibus ſtatuis iſta tanta pecunia cõſumpta eſt? conſumetur, inquies. ſcilicet expectemus legitimum illud quinquenniũ: ſi hoc interuallo non conſumpſerit, tum denique nomen eius de repetundis pecunijs ſtatuarum nomine deferemus. reus eſt maximis plurimiſq; criminibus in iudicium uocatus: HS C X X millia ex hoc uno genere capta uidemus. ſi cõdẽnatus eris, non opinor id ages, ut iſta pecunia in quinquennio cõſumatur in ſtatuis. ſin abſolutus eris, quis erit tam amẽs, qui te ex tot tantiſq; criminibus elapſum, poſt quinquẽnium ſtatuarum nomine accerſat? ita ſi neq; adhuc cõſumpta iſta pecunia eſt, & eſt perſpicuum nõ conſumptum iri: licet iam intelligamus inuentam eſſe rationẽ,

quare & iste HS CXX millia uno genere conciliarit, & ceperit, & cæteri, si à uobis hoc erit cõprobatũ, quã uolent magnas hoc nomine pecunias capere possint, ut iam uideamur non à pecunijs capiendis homines absterrere, sed, cum genera quædam pecuniarum capiendarũ cõprobaremus, honesta nomina turpissimis rebus imponere. etenim si C. Verres HS CXX millia populũ, uerbi gratia, Centuripinũ poposcisset, eamq; ab his pecuniã abstulisset: nõ, opinor, esset dubium, quin eum, si tum id planũ fieret, cõdemnari necesse esset. quid, si eũdem populum HS CCC millia poposcit, eaq; coegit, atq; abstulit; num iccirco absoluetur, quòd ascriptum est, eã pecuniam datam statuarũ nomine? non, opinor: nisi forte id agimus, non ut magistratibus nostris morã accipiendi, sed ut socijs causam dandi auferre uideamur. quòd si quem statuæ magnopere delectant, & si quis earũ honore & gloria ducitur: is hæc tamen constituat, necesse est: primum, auerti pecuniam domũ non placere: deinde, ipsarum statuarum modum quendam esse oportere: deinde illud certe, ab inuitis exigi nõ oportere. ac de auertẽda pecunia, quæro abs te, utrũ ipsæ ciuitates solitæ sint statuas tibi faciundas locare ei, cui possent optima conditione locare; an aliquem curatorem præficere, qui statuis faciundis præesset; an tibi, an cui tu imperasses, adnumerare pecuniam? nam si per eos statuæ fiebant, à quibus tibi iste honos habebatur: audio. sin Timarchidi pecunia numerabatur: desine, quæso, simulare, te, cũ in manifesto furto teneare, gloriæ studiosum, ac monimentorum fuisse. quid uero modum statuarum haberi nullum placet? atqui habeatur necesse est: etenim sic

conſiderate. Syracuſana ciuitas (ut eam potiſſimum nominem) dedit ipſi ſtatuam: eſt honos. & patri: bella hæc pietatis, & quæſtuoſa ſimulatio. & filio: ferri hoc poteſt: hunc enim puerum non oderant. uerum quoties, & quot nominibus à Syracuſanis ſtatuas auferes? ut in foro ſtatuerent, abſtuliſti: ut in curia, coegiſti: ut pecuniā cōferrent in eas ſtatuas, quæ Romæ ponerētur, imperaſti: ut ijdem darēt homines aratorū nomine, dederunt: ut ijdem pro parte in cōmune Siciliæ cōferrēt, etiam id contulerunt. una ciuitas cū tot nominibus pecuniā cōtulerit, idemq; hoc ciuitates cæteræ fecerint; nō res ipſa uos admonet, ut putetis modū aliquem huic cupiditati cōſtitui oportere? quòd ſi hoc uolūtate ſua nulla ciuitas fecit; ſi omnes imperio, metu, ui, malo adductæ tibi pecuniam ſtatuarū nomine contulerunt: per deos immortales, num cui dubiū eſſe poterit, quin, etiā ſi quis ſtatuerit accipere ad ſtatuas licere, idē tamen ſtatuat eripere certe nō licere? primū igitur in hanc rem teſtem totam Siciliam citabo: quæ mihi una uoce ſtatuarū nomine magnā pecuniam coactam eſſe demōſtrat: nā Legationes omniū ciuitatum in poſtulatis cōmunibus, quæ ferè omnia ex tuis iniurijs nata ſunt, etiam hoc ediderūt, ut ſtatuas ne cui, niſi cum is de prouincia deceſſiſſet, pollicerentur. tot Prætores in Sicilia fuerūt: toties apud maiores noſtros Siculi ſenatum adierunt, toties hac memoria: tamen huiuſce noui poſtulati genus, atque principium tua Prætura attulit: quid enim tam nouum nō ſolum re, ſed genere ipſo poſtulandi? nam cætera, quæ ſunt in ijſdem poſtulatis, de iniurijs tuis, ſunt noua, ſed tamen nō nouo modo poſtulantur. rogāt et orant Siculi

patres conſcriptos, ut noſtri magiſtratus poſthac decu-mas lege Hieronica uendant. tu primus cõtra uendide-ras: audio. ne, in cellam quod imperatur, æſtiment: hoc quoque propter tuos ternos denarios nũc primũ poſtula tur: ſed genus iſtud poſtulandi nõ eſt nouum. ne abſen tis nomen recipiatur: ex Sthenij calamitate, & tua na tum eſt iniuria. cætera nõ colligam. ſunt omnia Siculo rum poſtulata eiuſmodi, ut crimina collecta in unum te reũ eſſe uideantur. quæ tamen omnia nouas iniurias ha bent, ſed poſtulationũ formulas uſitatas. hoc poſtulatũ de ſtatuis ridiculũ eſſe uideatur ei, qui rem, ſententiãq; nõ perſpiciat: poſtulant. n. non, ut ne cogantur ſtatue-re: quid igitur? ut ipſis ne liceat. quid eſt hoc? petis à me, quod in tua poteſtate eſt, ut id tibi facere ne liceat? pete potius, ne quis te inuitũ polliceri, aut facere cogat. nihil ergo, inquit: negabũt enim omnes ſe coegiſſe. ſi me ſaluũ eſſe uis, mihi impone iſtã uim, ut omnino mihi ne liceat polliceri. ex tua Prætura primũ nata eſt hæc poſtu latio. qua cũ utuntur, hoc ſignificant, atque adeo aperte oſtẽdũt, ſeſe pecuniã metu, ac malo coactos, inuitiſſimos cõtuliſſe. quid, ſi hoc nõ dicant? tibi nõ neceſſe ſit ipſi id confiteri? uide, & perſpice, qua defenſione ſis uſurus: iam intelliges, hoc tibi de ſtatuis confitendum eſſe: mihi enim renũciatur, ita conſtitui à tuis patronis hominibus ingenioſis cauſam tuã, et ita eos abs te inſtitui, & doce-ri, ut quiſque ex prouincia Sicilia grauior homo, atq; ho neſtior teſtimoniũ uehemẽtius dixerit, ſicuti Siculi multi primarij uiri multa dixerũt, tè ſtatim hoc iſtis tuis defen ſoribus dicere: inimicus eſt propterea, ꝙ arator eſt. itaq; uno genere opinor circũſcribere habetis in animo genus

hoc aratorũ, quòd eos infenſo animo, atque inimico ue=
niſſe dicatis, quia fuerit in decumis iſte uehemẽtior. ergo
aratores inimici, omnes aduerſarij: nemo eorũ eſt, quin
periſſe te cupiat. omnino præclare te habes, cum is ordo,
atque id genus hominũ, quod optimũ, atque honeſtiſſimũ
eſt, à quo uno et ſumma Reip. et illa prouincia maxime
cõtinetur, tibi eſt inimiciſſimũ. uerũ eſto, alio loco de ara
torũ animo, & iniurijs uidero: nunc, quod mihi abs te
datur, id accipio, eos tibi eſſe inimiciſſimos. nempe ita di
cis: propter decumas. concedo: non quæro, iure, an iniu=
ria ſint inimici. quid ergo illæ ſibi ſtatuæ equeſtres inau
ratæ uolunt, quæ populi R. oculos, animosq; maxime of=
fendũt, propter ædem Vulcani? nam ſcriptũ eſſe uideo,
quandã ex his ſtatuã aratores dediſſe. ſi honoris cauſa
ſtatuam dederunt, inimici non ſunt. credamus teſtibus:
tum enim honori tuo, nunc iam religioni ſuæ conſulũt.
ſin autem metu coacti dederunt, confitear neceſſe eſt, te
in prouincia pecuniã ſtatuarũ nomine per uim, ac me=
tum coegiſſe. utrum tibi cõmodum eſt, elige. equidem li=
benter hoc iam crimen de ſtatuis relinquam, ut mihi tu
illud concedas, quod tibi honeſtiſſimum eſt, aratores tibi
ad ſtatuã honoris tui cauſa uoluntate ſua contuliſſe. da
mihi hoc: iam tibi maximam partem defenſionis præci=
deris: nõ enim poteris aratores tibi iratos eſſe, atque ini=
micos dicere. ò cauſam ſingularem: ò defenſionẽ miſerã,
ac perditã: nolle hoc accipere reũ ab accuſatore, et eum
reum, qui Prætor in Sicilia fuerit; aratores ei ſtatuam
ſua uoluntate ſtatuiſſe, aratores de eo bene exiſtimare,
amicos eſſe, ſaluũ eſſe cupere. metuit, ne hoc uos exiſtime
tis: obruitur enim aratorũ teſtimonijs. utar eo, quod da=

tur. certe ita uobis hoc iudicandum est; eos, qui isti inimicissimi sunt, ut ipse existimari uult, ad istius honores, atque monimēta pecuniā nō uolūtate sua cōtulisse. atque ut hoc tamen facillime intelligi possit; quē uoles eorū testiū, quos produxero, qui in Sicilia testes sint, siue ciuem R. uelis, siue Siculū, rogato, & eū, qui tibi inimicissimus esse uidebitur, qui se spoliatū à te dicet, ecquid suo nomine in tuā statuā contulerit? neminē reperies, qui neget: etenim omnes dederunt. quenquā igitur putas dubitaturum, quin is, quē inimicissimū tibi esse oporteat, qui abs te grauissimas iniurias acceperit, pecuniā statuæ nomine dederit ui, atque imperio adductus, nō officio, ac uolūtate? et huius ego pecuniæ iudices, quæ permagna est, impudentissimeq; coacta ab inuitis, nō habui rationē, neq; habere potui, quantū ab aratoribus, quantū ab negotiatoribus, qui Syracusis, qui Agrigenti, qui Panormi, qui Lilybæi negotiātur, esset coactū, quoniā intelligitis ipsius quoque cōfessione ab inuitissimis coactā esse. Venio nūc ad ciuitates Siciliæ: de quibus facillime iudiciū fieri uolūtatis potest. an etiā Siculi inuiti cōtulerunt? nō est probabile: etenim sic C. Verrem Præturā in Sicilia gessisse cōstat, ut, cū utrisque satisfacere nō posset, et Siculis, et togatis, officij potius in socios, q̄ ambitionis in ciues rationem duxerit. itaque eū nō solū patronū istius insulæ, sed etiā sothera inscriptū uidi Syracusis. hoc quantū est? ita magnū, ut latino uno uerbo exprimi non possit. is est nimirū sother, qui salutē dedit. huius nomine etiā dies festi agitantur, pulchra illa Verrea, non quasi Marcellea, sed pro Marcelleis, quæ illi istius iussu sustulerūt. huius fornix in foro Syracusis est, in quo nudus filius stat: ipse aūt ex

quo nudatam ab se prouinciam prospicit. huius statuæ omnibus locis erectæ sunt, quæ hoc demonstrare uidentur, propemodum non minus multas statuas istum posuisse Syracusis, quàm abstulisse. huic etiam Romæ uidemus in basi statuarũ maximis literis incisum, à communi Sicilia datas. quamobrem qui hoc probari potest cuiquam, tantos honores habitos esse ab inuitis? hic tibi etiã multo magis, quã ante in aratoribus, uidendum, & considerandum est, quid uelis. magna res est. utrũ tibi Siculos publice priuatimq; amicos, an inimicos existimari uis? si inimicos, quid te futurum est? quò confugies? ubi nitere? modo aratorum, honestissimorum hominum, et locupletissimorum, maximum numerum abs te abalienasti. nunc de Siculis ciuitatibus quid ages? dices, tibi Siculos esse amicos? qui poteris? qui, quod nullo in homine antea fecerunt, ut in eũ publice testimonium dicerent, cũ præsertim ex ea prouincia condemnati sint complures, qui ibi Prætores fuerunt, duo soli absoluti; huc conueniunt cum literis, ueniunt cum mandatis, ueniunt cum testimonijs publicis. qui si te publice laudarent, tamen id more potius suo, quàm merito tuo facere uiderentur: hi cum de tuis factis publice conqueruntur, non ne hoc indicant, tantas esse iniurias, ut multo maluerint de suo more decedere, quàm de tuis moribus non dicere? confitendum est igitur tibi necessario, Siculos inimicos esse, qui quidem & in te grauissima postulata Consulibus ediderunt, & me, ut hanc causam, salutisq; suæ defensionem susciperem, obsecrarunt. qui cum à Prætore prohiberentur, à quatuor Quæstoribus impedirentur: omniũ minas, atque omnia pericula præ

ſalute ſua leuia duxerũt: qui priore actione ita teſtimonia grauiter, uehementerq; dixerũt, ut Artemonẽ Centuripinum Legatum, & publice teſtem Q. Hortenſius accuſatorem, nõ teſtem eſſe diceret: etenim cum propter uirtutem, et fidem cum Androne homine honeſtiſſimo, & certiſſimo, tum etiam propter eloquentiam Legatus à ſuis ciuibus electus eſt, ut poſſet multas iſtius, & uarias iniurias quamapertiſſime uobis, planiſſimeq; explicare. dixerũt Haleſini, Catinenſes, Tyndaritani, Ennenſes, Herbitenſes, Agyrinẽſes, Netinenſes, Segeſtani. numerare omnes non eſt neceſſe. ſcitis, quàm multi, & quàm multa priore actione dixerunt. nunc & illi, & reliqui dicent. omnes denique hoc in hac cauſa intelligent, hoc animo eſſe Siculos, ut, ſi in iſtum animaduerſum nõ ſit, ſibi relinquendas domos, ac ſedes ſuas, et ex Sicilia decedendũ, atque adeo fugiendũ eſſe arbitrentur. hos homines, tu perſuadebis, ad honores, atque amplitudinẽ tuam pecunias maximas uoluntate ſua cõtuliſſe? credo, qui te in tua ciuitate incolumẽ eſſe nollent, ij monimenta tuæ formæ, ac nominis in ſuis ciuitatibus eſſe cupiebant. res declarauit, ut cupierint. iandudum enim mihi nimiũ tenuiter Siculorum erga te uoluntatis argumenta colligere uideor, utrũ ſtatuas uoluerint tibi ſtatuere, an coacti ſint. de quo homine auditum eſt unquam, quod tibi accidit, ut eius in prouincia ſtatuæ in locis publicis poſitæ, partim etiam in ædibus ſacris, per uim, per uniuerſam multitudinẽ deijcerentur? tot homines in Aſia nocentes, tot in Africa, tot in Hiſpania, Gallia, Sardinia, tot in ipſa Sicilia fuerũt: ecquo de homine hoc unquam audiuimus? nouum eſt iudices: in Siculis quidem, & in

omnibus

omnibus Græcis mõstri simile. nõ crederẽ hoc de statuis, nisi iacentes, reuulsasq; uidissem: propterea quòd apud omnes Græcos hic mos est, ut honorem hominibus habitũ in monimentis huiusmodi, nonnulla religione deorũ, consecrari arbitrentur. itaque cũ Rhodij bellum illud propè soli superius cum Mithridate rege gesserint, omnesq; eius copias, acerrimumq; eius impetum à mœnibus, litoribus, classibusq; suis exceperint, cum & regis inimici præter cæteros essent: statuam eius, quæ erat apud ipsos in celeberrimo urbis loco, ne tũ quidem in ipsis urbis periculis attigerunt. forsitan uix cõuenire uideretur; quẽ ipsum hominem cuperent euertere, eius effigiem, simulacrumq; seruare. sed tamem uidebam, apud eos cũ essem, et religionem esse quandã in his rebus à maioribus traditam, et hoc disputare; cum statua se eius habuisse temporis rationem, quo posita esset; cũ homine uero, quo gereret bellũ, atque hostis esset. uidetis igitur consuetudinẽ, religionemq; Græcorũ, quæ monimenta hostium in bello ipso soleat defendere, eã summa in pace Prætoris populi R. statuis præsidio nõ fuisse. Taurominitani, quorũ est ciuitas fœderata, homines quietissimi, qui maxime ab iniurijs nostrorũ magistratuum remotissimi consueuerant esse præsidio fœderis, hi tamen istius euertere statuam non dubitarunt. qua ablata, basin tamen in foro manere uoluerũt, quòd grauius in istum fore putabant, si scirent homines statuam eius à Taurominitanis esse deiectam, quàm si nullam unquam positam arbitrarentur. Tyndaritani deiecerunt in foro, et eadem de causa equum inanem reliquerũt. Leontini, misera in ciuitate, atque inani, tamẽ istius in gymnasio statua deiecta est.

nam quid ego de Syracusanis loquar, quod non est proprium Syracusanorum, sed et illorum commune, et conuentus illius, ac propè totius prouinciæ? quãta illuc multitudo, quanta uis hominũ conuenisse dicebatur, tum, cũ statuæ sunt illius deiectæ, atque euersæ: at quo loco? celeberrimo, ac religiosissimo, ante ipsum Iouem, in primo aditu, uestibuloq; templi. quòd nisi Metellus hoc tã grauiter egisset, atque illã imperio, edictoq; prohibuisset: uestigium statuarũ istius in tota Sicilia nullum esset relictum. atque ego hoc non uereor, ne quid horũ non modo impulsu, uerũ omnino aduentu meo factũ esse uideatur. omnia ista ante facta sunt, non modo quã ego Siciliam, uerũ etiã quã iste Italiam attigit. dum ego in Sicilia sum, nulla statua deiecta est. posteaquam illinc discessi, quæ sunt gesta, cognoscite. Centuripinorum senatus decreuit, populusq; iussit, ut quæ statuæ C. Verris ipsius & patris, & filij essent, eas Quæstores demoliendas locarent; dumq; ea demolitio fieret, senatores triginta nõ minus adessent. uidete grauitatẽ ciuitatis, et dignitatem. neque eas in urbe sua statuas esse uoluerũt, quas inuiti per uim, atque imperiũ dedissent: neque eius hominis, in quem ipsi cũ grauissimo testimonio, quod nunquã antea, Romam mandata legatosq; misissent: & id grauius esse putauerũt, si publico cõsilio, quã si per uim multitudinis factũ uideretur. cũ hoc consilio statuas Centuripini publice sustulissent, audit Metellus, grauiter fert, euocat ad se Centuripinum magistratum, et Decem primos: nisi restituissent statuas, uehementer ijs minatur. illi ad senatũ renunciãt: statuæ, quæ istius causæ nihil prodessent, reponuntur. hic ego aliud alij concedo: Metello

homini ſapiēti prorſus nō poſſum ignoſcere, ſi quid ſtul
te facit. quid? ille hoc putabat Verri criminoſum fore,
ſi eius ſtatuæ eſſent deiectæ? quod ſæpe uento, aut ali=
quo caſu fieri ſolet. nō erat in hoc neque crimen ullum,
neque reprehenſio. ex quo igitur crimen, atque accuſa=
tio naſcitur? ex hominum iudicio, et uoluntate. ego, ſi
Metellus ſtatuas reponere Centuripinos nō coegiſſet, hæc
dicerem. uidete iudices, quantum, & quàm acerbum
dolorem ſociorum, atque amicorum animis inuſſerint
iſtius iniuriæ, cum Centuripinorum amiciſſima, & fide
liſſima ciuitas, quæ tantis officijs cum populo R. coniū=
cta eſt, ut non ſolum Remp. noſtram, ſed etiam in quo=
uis homine priuato nomen ipſum Romanorum ſemper
dilexerit, ea publico conſilio, atque auctoritate iudicarit,
C. Verris ſtatuas eſſe in urbe ſua non oportere. recita=
rem decreta Centuripinorum: laudarem illam ciuita=
tem: id quod uerißime poſſem: commemorarem decem
millia ciuium Centuripinorum, fortiſſimorum, fideliſſi=
morumq; ſociorum, eos omnes ſtatuiſſe monimentū iſti=
us in ſua ciuitate nullum eſſe oportere. hæc tum dice=
rem, ſi ſtatuas Metellus non repoſuiſſet. uelim quærere
nunc ex ipſo Metello, quidnā ſua ui, et auctoritate mi=
hi ex hac oratione præciderit. eadem opinor omnia con
uenire: neque enim, ſi maxime ſtatuæ deiectæ eſſent, eas
ego uobis poſſem iacentes oſtendere: hoc uno uterer, ciui=
tatem tam grauem ſtatuas iudicaſſe C. Verris demolien
das. hoc mihi Metellus non eripuit: hoc etiam addidit, ut
quererer, ſi mihi uideretur, tam iniquo iure ſocijs, at=
que amicis imperari, ut ijs ne in ſuis quidem beneficijs li
bero iudicio uti liceret: ut uos rogarem, ut coniecturam

faceretis, qualem in ijs rebus in me L. Metellũ fuisse putaretis, in quibus rebus obesse mihi posset, cum in hac re tã aperta cupiditate fuerit, in qua nihil obfuit. sed ego Metello non irascor: neque ei suã purgationẽ eripio, qua ille apud omnes utitur, ut nihil malitiose, neque cõsulto fecisse uideatur. iam igitur est ita perspicuũ, ut negare non possis, nullã tibi statuam uoluntate cuiusquam datam, nullam pecuniam statuarũ nomine nisi ui expressam, et coactam. quo quidem in crimine nõ illud solum intelligi uolo, te ad statuas HS C X X millia coegisse; sed multo etiã illud magis, quod simul demonstrandũ est, quantum odium in te aratorum, quantum omnium Siculorũ sit, et fuerit. in quo quæ uestra defensio futura sit, coniectura assequi non queo. Oderunt Siculi: togatorũ enim causa multa feci. at hi quidem acerrimi, inimicissimiq; sunt. inimicos habeo ciues R. quòd sociorũ commoda, ac iura defendi. at socij in hostiũ numero se abs te habitos queruntur. aratores inimici sunt propter decumas. quid? qui agros immunes liberosq; arant, cur oderũt? cur Halesini? cur Centuripini? cur Segestani? cur Halicyenses? quod genus hominũ, quẽ numerũ, quẽ ordinẽ proferre possis, qui te nõ oderit, siue ciuiũ R. siue Siculorũ? ut etiã si causam, cur te oderint, non possim dicere, tamen illud dicendũ putem, quẽ omnes mortales oderint, eũ quoque uobis odio esse oportere. an hoc dicere audebis: utrũ de te aratores, utrũ denique Siculi uniuersi bene existiment, ad rem id nõ pertinere? neque tu hoc dicere audebis, neque, si cupies, licebit. eripiũt tibi istam orationem contemnendorũ Siculorũ, atque aratorum statuæ illæ equestres, quas tu paulo ante, quàm ad

Vrbem uenires,poni inſcribiq; iuſſiſti,ut omnium inimi
corum animos, accuſatorumq́; tardares : quis enim tibi
moleſtus eſſet,aut quis appellare auderet,cũ uideret ſta=
tuas ab negotiatoribus, ab aratoribus,à communi Sici=
lia?quod eſt aliud in illa prouincia genus humanũ?nul
lum.ergo ab uniuerſa prouincia,generatimq́; à ſingulis
eius partibus non ſolum diligitur , ſed etiam ornatur .
quis hunc attingere audeat?potes igitur dicere,nihil tibi
obeſſe oportere aratorum , negotiatorum, Siculorumq́;
omnium teſtimonia , cum eorum nominibus in ſtatua=
rum inſcriptione poſitis omnem te ſperaris inuidiã , at=
que infamiam tuam extinguere poſſe ? an quorum au
ctoritate tu ſtatuas cohoneſtare tuas conatus es, eorum
ego dignitate accuſationem meam comprobare non po=
tero?niſi forte,quòd apud publicanos gratioſus fuiſti,in
ea re ſpes te aliqua conſolatur.quæ gratia ne quid tibi
prodeſſe poſſet,ego mea diligentia perfeci:ut etiam ob=
eſſe deberet,tu tua ſapientia curaſti:etenim rem totam
iudices breuiter cognoſcite. In ſcriptura Siciliæ pro ma=
giſtro eſt quidam L. Carpinatius:qui et ſui quæſtus cau
ſa,& fortaſſe quòd ſociorũ intereſſe arbitrabatur,bene
penitus in iſtius familiaritatem ſeſe dedit.is cum Præto
rem circum omnia fora ſectaretur, neque ab eo unquã
diſcederet ; in eam iam uenerat familiaritatem,conſue
tudinemq́; in uendendis iſtius decretis, & iudicijs,trãſi
gẽdiſq́; negotijs, ut propè alter Timarchides numerare=
tur.hoc erat etiã capitalior,quòd idem pecuniã ijs , qui
ab iſto aliquid mercabantur, fœnori dabat. ea autẽ fœ
neratio erat huiuſmodi iudices, ut etiã hic quæſtus huic
cederet:nam quas pecunias ijs ferebat expenſas,quibuſ=

cũ cõtrahebat, aut scribæ istius, aut Timarchidi, aut etiã
isti ipsi referebat acceptas. idem præterea pecunias istius
extraordinarias grandes suo nomine fœnerabatur. hic
primo Carpinatius, ante quam in istius tantam familia
ritatẽ peruenisset, aliquoties ad socios literas de istius in=
iurijs miserat. Canuleius uero, qui in portu Syracusis
operas dabat, furta quoque istius permulta nominatim
ad socios perscripserat ea, quæ sine portorio Syracusis e=
rant exportata: portũ autem, & scripturas eadem socie
tas habebat. ita factũ est, ut essent permulta, quæ ex so=
cietatis literis dicere in istũ, ac proferre possemus. uerũ
accidit, ut Carpinatius, qui iã cũ isto summa cõsuetudi=
ne, præterea ratione cõiũctus esset, crebras postea literas
ad socios de istius summis officijs in rem cõmunem, bene
ficijsq; mitteret: etenim tum iste omnia, quæcũque Carpi
natius postulabat, facere, ac decernere solebat: tũ ille etiã
plura scribebat ad socios, ut, si posset, quæ antea scripse=
rat, ea planè extingueret. ad extremũ uero, cũ iste iam
decedebat, eiusmodi literas ad eos misit, ut huic frequen
tes obuiam prodirent, gratiasq; agerent; facturos esse, si
quid imperasset, studiose pollicerẽtur: itaq; socij fecerũt:
uetere instituto publicanorũ, nõ quo istũ ullo honore di
gnũ arbitrarentur, sed quòd sua interesse putabant, se
memores, gratosq; existimari, gratias isti egerunt: Car=
pinatiũ sæpe ad se de eius officijs literas misisse dixerũt.
iste cum respondisset, ea se libenter fecisse, operasq; Car=
pinatij magnopere laudasset: dat amico suo cuidam ne
gotium, qui tum magister erat eius societatis, ut diligen=
ter caueret, atque prospiceret, ne quid esset in literis so=
ciorũ, quod cõtra suum caput, atque existimationẽ ua=

lere posset. itaque ille, multitudine sociorũ remota, Decumanos cõuocat: rem defert. statuũt illi, atque decernũt, ut eæ literæ, quibus existimatio C. Verris læderetur, remouerentur, operáq; daretur, ne ea res C. Verri fraudi esse posset. si ostẽdo, hoc decreuisse Decumanos; si planũ facio, hoc decreto remotas esse literas: quid expectatis amplius? possum ne rem magis iudicatã afferre? magis reũ condemnatum in iudiciũ adducere? at quorum iudicio condemnatũ? nempe eorũ, quos ij, qui seueriora iudicia desiderant, arbitrẽtur res iudicare oportere: publicanorum iudicio: quos uidelicet nunc populus iudices poscit: de quibus, ut eos iudices habeamus, legem ab homine nõ nostri generis, non ex equestri loco profecto, sed nobilissimo promulgatã uidemus. Decumani, hoc est principes, & quasi senatores publicanorum, remouendas de medio literas censuerunt. habeo ex ijs, qui affuerunt, quos producam, homines honestissimos, ac locupletissimos, istos principes equestris ordinis, quorum splendorem uel maxime istius, qui legem promulgauit, oratio, & causa nitatur. uenient in medium: dicent, quid statuerint: profecto si recte homines noui, non mentientur: literas enim communes de medio remouere potuerunt, fidem suã et religionem remouere non possunt. ergo equites R. te suo iudicio condemnari noluerunt. uos nũc, utrum illorum iudicium, an uoluntatem sequi malitis, cõsiderate. at uide, quid te amicorum tuorum studium, quid tuum consiliũ, quid sociorũ uolũtas adiuuet. dicã paulo amplius: neque. n. iã uereor, ne quis hoc me magis accusatorie, q̃ libere dixisse arbitretur. si istas literas nõ decreto Decumanorũ magistri remouissent, tantũ possem in te dicere,

quantum in literis inuenissem. nunc decreto isto facto, literisq; remotis, tantum mihi licet dicere, quantum possum; tantum iudici suspicari, quantum uelit. dico te maximum pondus auri, argenti, eboris, purpuræ, plurimam uestem Melitensem, plurimã stragulam, multam Deliacam supellectilem, plurima uasa Corinthia, magnũ numerũ frumenti, uim mellis maximã Syracusis exportasse: his pro rebus, quòd portoriũ non esset datum, literas ad socios misisse L. Canuleiũ, qui in portu operas daret. satis ne magnum hoc crimen uidetur? nullum, opinor, maius. quid defendet Hortensius? postulabit, ut literas Canuleij proferam? crimen huiusmodi, nisi literis confirmetur, inane esse dicet? clamabo, literas remotas esse de medio, decreto sociorũ erepta mihi esse istius indicia, ac monimenta furtorum. aut hoc contendat nũquam esse factũ: aut omnia tela excipiat, necesse est. negas esse factum? placet mihi ista defensio: descendo: æqua enim cõditio, æquum'q; certamen proponitur. producã testes, & producam plures eodem tempore. quoniam tum, cũ actum est, unà fuerũt, nunc quoque unà sunt. cũ interrogabuntur, obligentur nõ solũ iurisiurandi, atque existimationis periculo, sed etiam cõmuni inter se conscientia. si planũ fit, hoc ita, quemadmodũ dico, esse factũ: non poteris dicere Hortẽsi, nihil in istis fuisse literis, quod Verrem læderet. nõ modo id non dices, sed ne illud quidem tibi dicere licebit, tantum, quantum ego dicam, nõ fuisse. ergo hoc uestro consilio, & gratia perfecistis, ut, quemadmodũ paulo ante dixi, et mihi summa facultas ad accusandũ daretur, et iudicibus libera potestas ad credẽdũ. quod cũ ita sit, nihil fingã tamẽ, meminero me nõ

sumpsisse, quem accusarem; sed recepisse, quos defende-
rem; uos ex me causam non à me prolatam, sed ad me
delatam audire oportere; me Siculis satis esse facturũ,
si, quæ cognoui in Sicilia, quæ accepi ab ipsis, diligenter
exposuero; populo R. si nullius uim, nullius potentiã per
timuero; uobis, si facultatem uere atque honeste iudicã
di fide & diligentia mea fecero; mihi in eo, si ne mini-
mũ quidem de eo curriculo uitæ, quod mihi semper pro
positũ fuit, decessero. quapropter nihil est, quod metuas,
ne quid mecum fingam: etiam, quod lætere, habes: mul-
ta enim, quæ scio abs te esse cõmissa, quòd aut nimiũ tur
pia, aut parum credibilia sunt, prætermittam: tantum
agã de hoc toto nomine societatis, ut uerũ scire possitis.
quæram, decretum ne sit. cum id inuenero, quæram re-
motæ ne sint literæ. cũ id quoque cõstabit, uos iam me ta
cito intelligetis. si illi, qui hoc istius causa decreuerũt, equi
tes R. nunc ijdem in eũ iudices essent, istum sine dubio
cõdemnarent, de quo literas eas, quæ istius furta indica
rent, & ad se missas, & suo decreto remotas scirẽt esse.
quem igitur ab ijs equitibus R. qui istius causa cupiunt
omnia, qui ab eo benignissime tractati sunt, cõdemnari
necesse esset: is à uobis iudices nulla ui, aut ratione absol
ui potest. ac ne forte ea, quæ remota de medio, atq; ere
pta uobis sunt, omnia ita cõdita fuisse, atq; ita abdite la
tuisse uideantur, ut hac diligentia, quam ego à me expe
ctari maxime puto, nihil horũ inuestigari, nihil assequi
potuerit: quæ cõsilio aliquo, aut ratione inueniri potue-
runt, inuenta sunt iudices: manifestis in rebus hominem
iam teneri uidebitis. nã quòd in publicanorũ causis uel
plurimũ ætatis meæ uersor, uehementerq; illum ordinem

obseruo: satis cõmode mihi uideor eorum cõsuetudinem usu, tractandoq; cognouisse. itaque, ut hoc cõperi, remotas esse literas societatis; habui rationẽ annorũ, per quos iste in Sicilia fuisset: deinde quæsiui, quod erat inuentu facillimum, qui per eosdem annos magistri istius societatis fuissent: sciebam enim hanc magistrorum, qui tabulas haberent, cõsuetudinem esse, ut, cũ tabulas nouo magistro traderent, exempla literarum ipsi habere non nollent. itaque ad L. Vibium equitem R. uirum primariũ, quem reperiebam magistrum fuisse eo ipso anno, qui mihi maxime quærendus erat, primum ueni. sanè homini præter opinionem improuiso incidi. scrutatus sum quæ potui, & quæsiui omnia: inueni duos solos libellos ab L. Canuleio missos socijs ex portu Syracusis, in quibus erat ratio scripta mensiũ cõplurium, rerũ exportatarũ istius nomine sine portorio: itaque obsignaui statim. erant hæc ex eo genere, quod ego maxime genus ex sociorum literis reperire cupiebã. uerũ tantũ inueni iudices, quod apud uos quasi exẽpli causa proferre possem. sed tamen quidquid erit in his libellis, quãtulũcunque uidebitur esse, hoc quidem certe manifestũ erit. de cæteris ex hoc cõiecturam facere debebitis. recita mihi quæso hũc primũ libellum, deinde illum alterũ libellum Canuleij. iam nõ quæro, unde CCCC amphoras mellis habueris, unde tãtam Melitensem uestem, unde quinquaginta tricliniorũ lectos, unde tot candelabra: non inquam iam quæro, unde hæc habueris, sed, quò tibi tantũ opus fuerit, id quæro. mitto de melle: sed tantum ne Melitensium, quasi etiam amicorũ uxores; tantum lectorum, quasi etiam omnium istorum uillas ornaturus esses? cum hæc pauco=

rum mensium ratio in his libellis sit, facite ut uobis triennij totius ueniat in mentē. sic contendo, ex his paruis libellis apud unum magistrum societatis repertis uos iam cōiectura assequi posse, cuiusmodi prædo iste in illa prouincia fuerit, quàm multas cupiditates, quàm uarias, quām infinitas habuerit, quantam pecuniā non solū numeratam, uerū etiam huiuscemodi in rebus positam confecerit. quæ nobis alio loco planius explicabuntur. nunc hoc attendite. his exportationibus, quæ recitatæ sunt, scribit HS L X socios perdidisse ex uicesima portorij Syracusis. pauculis igitur mēsibus, ut hi pusilli & contempti libelli indicant, furta Prætoris, quæ essent HS duodecies, ex uno oppido solo exportata sunt. cogitate nunc, cū illa sit hæc insula, quæ undique exitus maritimos habeat, quid ex cæteris locis exportatū putetis, quid Agrigento, quid Lilybæo, quid Panormo, quid Thermis, quid Halesa, quid Catina, quid ex cæteris oppidis, quid uero Messana, quem iste sibi locū maxime tutū arbitrabatur, ubi animo semper soluto, liberoq; erat, quòd sibi iste Mamertinos delegerat, ad quos omnia, quæ aut diligentius seruanda, aut occultius exportāda erant, deportaret. his inuētis libellis, cæteri remoti, & diligentius sunt recōditi. nos tamē, ut omnes intelligāt hoc nos sine cupiditate agere, his ipsis libellis cōtenti sumus. nunc ad sociorū tabulas accepti & expensi, quas remouere honeste nullo modo potuerunt, & ad amicum tuum Carpinatium reuertemur. Inspiciebamus Syracusis à Carpinatio confectas tabulas societatis, quæ significabant, multis nominibus eos homines uersuram à Carpinatio fecisse, qui pecuniam Verri dedissent. erit uobis luce clarius

iudices, cum eos ipsos produxero, qui dederunt: intelligetis enim, illa tempora, per quæ, cum essent in periculo, pretio sese redemerunt, cum societatis tabulis non solum Consulibus, uerum etiam mensibus conuenire. cum hæc maxime cognosceremus, & iam in manibus tabulas haberemus: repente aspicimus lituras eiusmodi, quasi quædam uulnera tabularum recentia. statim suspitione offensi, ad ea ipsa nomina oculos, animúq; transtulimus. erant acceptæ pecuniæ à C. Verrutio, sic tamẽ, ut usque alterum, r, literæ constarent integræ, reliquæ omnes essent in litura. alterum, tertiũ, quartũ, permulta erant eiusmodi nomina. cum manifesta res, tum flagitiosa tabularũ, atque insignis turpitudo teneretur, quærere incœpimus de Carpinatio, quisnam esset is Verrutius, quicum tantæ pecuniæ rationẽ haberet. hærere homo, auersari, rubere. quòd lege excipiuntur tabulæ publicanorũ, quo minus Romam deportentur, ut res quãmaxime clara, ac testata esse posset; in ius ad Metellum Carpinatiũ uoco, tabulasq; societatis in forum defero. fit maximus concursus hominum, &, quòd erat Carpinatij nota cũ isto Prætore societas, ac fœneratio, summe expectabant omnes, quid in tabulis contineretur. rem ad Metellũ defero: me tabulas perspexisse sociorum: in his tabulis magnam rationem C. Verrutij permultis nominibus esse: meq; hoc perspicere ex Consulũ mensiumq; ratione, hũc Verrutiũ neque ante aduentum C. Verris, neque post decessionem quidquã eũ Carpinatio rationis habuisse. postulo, mihi respõdeat, qui sit iste Verrutius, mercator, an arator, an pecuarius? in Sicilia sit, an decesserit? clamare omnes ex conuentu, neminem unquam ex Sicilia

fuisse Verrutium. ego instare, ut mihi responderet, ubi esset? quis esset? unde esset? cur seruus societatis, qui tabulas confecerit, semper in Verrutij nomine certo ex loco mendosus esset? atque hæc postulabam; non quo illũ cogi putarem oportere, ut ea mihi responderet inuitus; sed ut omnibus istius furta, illius flagitiũ, utriusque audacia perspicua esse posset. itaque illũ iniuriæ metu, conscientiáq; peccati mutũ, atque exanimatũ, ac uix uiuũ relinquo: tabulas in foro summa hominum frequentia exscribo: adhibentur in exscribendo de conuentu uiri primarij: literæ, lituræq; omnes assimulatæ, expressæ, de tabulis in libros transferuntur. hæc omnia summa cura, et diligentia recognita, & collata, & ab hominibus honestissimis obsignata sunt. si Carpinatius tum mihi respondere noluit: responde mihi nũc tu Verres, quẽ esse hunc tuũ penè gentilem Verrutiũ putes. fieri nõ potest, ut, quem uideo te Prætore in Sicilia fuisse, & quem ex ipsa ratione intelligo locupletem fuisse, eũ tu in tua prouincia nõ cognoris. atque adeo, hoc ne longius, aut obscurius esse possit, procedite in medium, explicate descriptionem, imaginemq; tabularum, ut omnes mortales istius auaritiæ non iam uestigia, sed ipsa cubilia uidere possint. Videtis Verrutium? uidetis primas literas integras? uidetis extremam partem nominis, caudam illam Verris, tanquam in luto, demersam esse in litura? sic habent se tabulæ iudices, ut uidetis. quid expectatis? quid quæritis amplius? tu ipse Verres quid sedes? quid moraris? nam aut exhibeas nobis Verrutiũ necesse est, aut te esse Verrutiũ fateare. laudãtur oratores ueteres Crassi illi, et Antonij, quòd crimina diluere dilucide, quòd

copioſe reorum cauſas defendere ſolebant. nimirum illi non ingenio ſolum his patronis, ſed fortuna etiam præſtiterunt: nemo enim tunc ita peccabat, ut defenſioni locum non relinqueret: nemo ita uiuebat, ut nulla eius uitæ pars ſummæ turpitudinis eſſet expers: nemo ita in manifeſto peccato tenebatur, ut, cũ impudens fuiſſet in facto, tum impudentior uideretur, ſi negaret. nunc uero quid faciat Hortenſius? auaritiæ ne crimina frugalitatis laudibus deprecetur? at hominem flagitioſiſſimum, libidinoſiſſimũ, nequiſſimumq; defendit. an ab hac eius infamia nequitiæ ueſtros animos in aliam partem fortitudinis commemoratione traducat? at homo inertior, ignauior, magis uir inter mulieres nequam, impura inter uiros muliercula, proferri non poteſt. at mores commodi. quis contumacior? quis inhumanior? quis ſuperbior? at hæc ſine cuiuſquam malo. quis acerbior? quis inſidioſior? quis crudelior unquam fuit? in hoc homine, atque in eiuſmodi cauſa quid facerent omnes Craſſi, et Antonij? tantum, opinor, Hortenſi ad hanc cauſam nõ accederent, ne in alterius impudentia ſui pudoris exiſtimationem amitterent: liberi enim ad cauſas, ſolutiq; ueniebant; neque committebant, ut, ſi impudentes in defendendo eſſe noluiſſent, ingrati in deſerendo exiſtimarentur.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER V. ORATIO VIII.

OMNES, qui alterū iudices, nullis impulsi inimicitijs, nulla priuatim læsi iniuria, nullo præmio adducti, in iudiciū Reip. causa uocant, prouidere debent, non solum quid oneris in præsentia tollant, sed etiam quantum in omnem uitam negotij suscipere conentur: legem enim sibi ipsi indicunt innocentiæ, cōtinentiæ, uirtutumq; omnium, qui ab altero rationem uitæ reposcunt, atque eo magis, si id, ut ante dixi, faciūt nulla re cōmoti alia, nisi utilitate cōmuni. nam qui sibi hoc sumpsit, ut corrigat mores aliorum, ac peccata reprehēdat: quis huic ignoscat, si qua in re ipse ab religione officij declinarit? quapropter hoc etiam magis ab omnibus eiusmodi ciuis laudandus, ac diligendus est, qui non solum Reip. ciuem improbum remouet, uerū etiam se ipsum eiusmodi fore profitetur, ac præstat, ut sibi non modo cōmuni uolūtate uirtutis, atque officij, sed etiā ut quadam magis necessaria ratione recte sit, honesteq; uiuendū. ita hoc iudices ex homine clarissimo, atque eloquentissimo L. Crasso sæpe auditū est, cum se nullius rei tam pœnitere diceret, quàm quòd C. Carbonem unquā in iudicium uocauisset: minus enim liberas omnium uoluntates rerum habebat, et uitam suā pluribus, quā uellet, obseruari oculis arbitrabatur. atque ille ijs præsidijs ingenij, fortunæq; munitus, tamē hac cura cōtinebatur, quam sibi nō dum confirmato consilio, sed ineūte ætate

susceperat. quo minus etiã perspicitur eorũ uirtus et integritas, qui ad hanc rem adolescentuli, quã qui iam firmata ætate descendunt. illi enim, antequam potuerunt existimare, quanto liberior uita sit eorum, qui neminem accusarint, gloriæ causa, atque ostentationis accusant: nos, qui iam, & quid facere, & quantulum iudicare possemus, ostendimus; nisi facile cupiditates nostras teneremus, nunquã ipsimet nobis præcideremus istam licentiã, libertatemq; uiuendi. atque hoc ego plus oneris habeo, quã qui cæteros accusarunt (si onus est id appellandum, quod cũ lætitia feras, ac uoluptate) uerũtamẽ hoc ego amplius suscepi, quã cæteri, quòd ita postulatur ab omnibus, ut ab ijs se abstineant maxime uitijs, in quibus alterum reprehenderunt. furem aliquem, aut rapacem accusaris: uitanda tibi semper erit omnis auaritiæ suspicio. maleficum quempiam adduxeris, aut crudelem: cauendum erit semper, ne qua in re asperior, aut inhumanior fuisse uideare. corruptorem, adulterũ: prouidendũ diligenter, ne quod in uita uestigiũ libidinis appareat. omnia postremo, quæ uindicaris in altero, tibi ipsi uehemẽter fugienda sunt: etenim nõ modo accusator, sed ne obiurgator quidem ferẽdus est is, qui, quod in altero uitium reprehendit, in eo ipse deprehẽditur. ego in uno homine omnia uitia, quæ possunt in homine perdito, nefarioq; esse, reprehendo: nullũ esse uitium libidinis, sceleris, audaciæ, quod nõ in unius istius uita perspicere possitis. ego in isto reo legem hanc iudices mihi statuo, uiuendũ ita esse, ut isti nõ modo factis, dictisq; omnibus, sed etiã oris, oculorumq; illa contumacia, ac superbia, quã uidetis, dissimillimus esse, ac semper fuisse uidear. patior non

moleste

moleste iudices, eam uitã, quæ mihi sua sponte antea iucunda fuerit, nunc iam mea lege, et conditione necessariam quoque futurã. & in hoc homine sæpe à me quæris Hortẽsi, quibus inimicitijs, aut qua iniuria adductus, ad accusandũ descenderim? mitto iam rationem officij mei, necessitudinisq; Siculorũ: de ipsis tibi inimicitijs respondeo. an tu maiores ullas inimicitias putas esse, quã cõtrarias hominũ sentẽtias, ac dissimilitudines studiorũ, et uoluntatum? fidem sanctissimam in uita qui putat, potest ei non inimicus esse, qui Quæstor Consulem suũ, consilijs cõmissis, pecunia tradita, rebus omnibus creditis, spoliare, relinquere, prodere, oppugnare ausus sit? pudorem et pudicitiá qui colit, potest animo æquo istius quotidiana adulteria, meretriciam disciplinam, domesticum lenociniũ uidere? qui religiones deorũ immortalium retinere uult, ei, qui fana spoliarit omnia, qui ex tensarũ orbitis prædari sit ausus, inimicus nõ esse qui potest? qui iure æquo omnes putat esse oportere, is tibi non infestissimus sit, cum cogitet uarietatem, libidinemq; decretorum tuorũ? qui sociorum iniurijs, prouinciarumq; incommodis doleat, is in te nõ expilatione Asiæ, uexatione Pamphyliæ, squalore et lacrymis Siciliæ concitetur? qui ciuiũ R. iura, ac libertatem sanctam apud omnes haberi uult, is non tibi plus etiam, quã inimicus, esse debeat, cũ tua uerbera, cum secures, cum cruces ad ciuium R. supplicia fixas recordetur? an, si qua in re contra rem meã decresset aliquid iniuria, iure me ei inimicum esse arbitrarer: cum omnia contra omnium bonorum rem, causam, rationem, utilitatẽ, uoluntatemq; fecerit, quæris cur ei sim inimicus, cui populus R. infestus sit? qui præsertim

plus etiã, quã pars uirilis postulat, pro uoluntate populi R. oneris, ac muneris suscipere debeam. quid illa, quæ leuiora uidentur esse, non cuiusuis animũ possunt mouere? quòd ad tuã ipsius amicitiã, cæterorumq; omniũ maiorũ, atque nobilium faciliorem aditum istius habet nequitia, et audacia, quã cuiquam nostrum uirtus, & integritas. odistis hominum nouorum industrias: despicitis eorũ frugalitatem: pudorem contemnitis: ingenium uero, & uirtutem depressam, extinctamq; cupitis: Verrem amatis. ita credo, si nõ uirtute, non industria, non innocentia, non pudore, nõ pudicitia, at sermone, at literis, at humanitate eius delectamini. nihil horũ est: cõtraq; sunt omnia, cum summo dedecore, ac turpitudine, tum singulari stultitia, atque inhumanitate oblita. huic homini si cuius domus patet, utrum ea patere, an hiare, ac poscere aliquid uidetur? hunc uestri ianitores, hunc cubicularij diligũt: hunc liberti uestri, hũc serui, ancillæq; amãt: hic cum uenit, extra ordinẽ uocatur, hic solus introducitur, cæteri sæpe frugalissimi homines excludũtur. ex quo intelligi potest, eos uobis esse carissimos, qui ita uixerũt, ut sine uestro præsidio salui esse non possint. quid? hoc cuiquam ferendum putas esse, nos ita uiuere in pecunia tenui, ut prorsus nihil acquirere uelimus, ut dignitatẽ nostram, populiq; R. beneficia non copijs, sed uirtute tueamur; istũ rebus omnibus undique ereptis impune eludentem circũfluere, atque abũdare? huius argento domos uestras, huius signis, et tabulis forum, comitiumq; ornari? præsertim cũ uos uestro marte his rebus omnibus abundetis. Verrem esse, qui uestras uillas suis manubijs ornet? Verrem esse, qui cum L. Mummio certet? ut plures hic

sociorũ urbes, quã ille hostium spoliasse uideatur; plures hic solus uillas ornamentis fanorum, quã ille fana spolijs hostium ornasse. & is erit ob eã rem uobis charior, ut cæteri libentius suo periculo uestris cupiditatibus seruiant? uerũ hæc dicentur alio loco, et dicta sunt. nunc proficiscemur ad reliqua, si pauca ante erimus à uobis iudices deprecati. superiore omni oratione perattẽtos uestros animos habuimus. id fuit nobis gratũ admodum, sed multo erit gratius, si reliqua uoletis attendere: propterea quòd in his omnibus, quæ antea dicta sunt, erat quædam ex ipsa uarietate, ac nouitate rerum, ac criminum delectatio: nunc tractare causam instituimus frumentariam, quæ magnitudine iniuriæ ferè criminibus cæteris antecellit, iucũditatis in agendo, et uarietatis minus habebit. uestra autem auctoritate, et prudentia dignissimum est iudices, in audiendo diligentiam non minus religioni tribuere, quàm uoluptati. In hac causa frumentaria cognoscenda, hæc uobis proponite iudices, uos de rebus fortunisq; Siculorum omnium, de ciuium R. qui arant in Sicilia, bonis, de uectigalibus à maioribus traditis, de uita uictuq; populi R. cognituros. quæ si magna, atque adeo maxima uobis uidentur, quã uariæ, et quàm copiose dicantur, expectare nolite. nemi nem uestrum præterit iudices, omnem utilitatem, opportunitatemq; prouinciæ Siciliæ, quæ ad commoda populi R. adiuncta sit, consistere in re frumentaria maxime: in cæteris rebus adiuuamur ex illa prouincia, hac uero alimur, ac sustinemur. ea causa tripartita iudices erit in accusatione: primum enim de decumano, deinde de empto dicemus frumento, postremo de æstimato. inter

Siciliam, cæterasq; prouincias iudices in agrorum uecti-galiũ rationibus hoc interest, quòd cæteris aut impositum uectigal est certum, quod stipendiarium dicitur, ut Hispanis, et plerisque Pœnorum, quasi uictoriæ præmiũ, ac pœna belli; aut censoria locatio constituta est, ut Asiæ lege Sempronia. Siciliæ ciuitates sic in amicitiã, fidemq; recepimus, ut eodem iure essent, quo fuissent: eadem conditione populo R. parerẽt, qua suis antea paruissent. perpaucæ Siciliæ ciuitates sunt bello à maioribus nostris subactæ: quarũ ager cũ esset publicus populi R. factus, tamen illis est redditus. is ager à Censoribus locari solet. fœderatæ ciuitates duæ sunt, quarum decumæ uenire nõ soleãt; Mamertina, et Taurominitana. quinque præterea sine fœdere immunes ciuitates, ac liberæ; Centuripina, Halesina, Segestana, Halyciensis, Panormitana. præterea, omnis ager Siciliæ ciuitatum decumanus est, itemq; ante imperiũ populi R. ipsorũ Siculorũ uoluntate, & institutis fuit. uidete nũc maiorũ sapientiam: qui, cum Siciliã tam opportunũ subsidium belli, atque pacis ad Remp. adiunxissent, tanta cura Siculos tueri, et retinere uoluerunt, ut nõ modo eorum agris uectigal nouum nullum imponerent, sed ne legem quidem uenditionis decumarum, ne'ue uendundis aut tempus aut locum cõmutarẽt, ut certo tempore anni, ut ibidem in Sicilia, denique ut lege Hieronica uenderẽt. uoluerũt eos in suis rebus ipsos interesse, eorũ animos non modo lege noua, sed ne nomine quidem legis nouo cõmoueri. ita decumas lege Hieronica semper uendendas censuerũt, ut ijs iucundior esset muneris illius functio, si eius regis, qui Siculis carissimus fuit, non solum instituta cõmutato imperio,

uerũ etiam nomen maneret. hoc iure ante Verrem Prætorem Siculi semper usi sunt. hic primus instituta omnium, consuetudinem à maioribus traditam, conditionem amicitiæ, ius societatis cõuellere, & cõmutare ausus est. qua in re primum illud reprehendo, et accuso, cur in re tam ueteri, tam usitata quidquam noui feceris? ingenio aliquid assecutus es? tot homines sapientissimos, qui illã prouinciam ante te tenuerunt, prudentia, consilioq; uicisti? est tuum, est ingenij prudentiæq; tuæ. do hoc tibi, & concedo: scio te Romæ, cũ Prætor esses, edicto tuo possessiones hæreditatum ad alienos, à primis hæredibus ad secundos, à legibus ad libidinem tuam transtulisse: scio te edicta superiorum omnium correxisse, et possessiones hæreditatum nõ secundum eos, qui proferrent, sed secundum eos, qui dicerent testamentũ factum, dedisse: easq; res nouas abs te prolatas, & inuentas magno tibi quæstui fuisse scio: eundemq; te memini censorias quoque leges in sartis tectis exigendis tollere, & commutare, ne is redimeret, cuia res esset; ne pupillo tutores, propinquiq; consulerent, quo minus fortunis omnibus euerteretur; exiguam diẽ præfiniri operi, qua cæteros ab negotio excluderes, ipse in tuo redemptore nullam certam diem ob seruares. quamobrem nouã legem te in decumis statuisse non miror, hominem in edictis prætorijs, in censorijs legibus tam prudentem, tam exercitatũ. non inquã miror, te aliquid excogitasse: sed quòd tua spõte, iniussu populi, sine senatus auctoritate iura prouinciæ Siciliæ mutaris, id reprehendo, id accuso. L. Octauio et C. Cotta Coss. senatus permisit, ut uini, et olei decumas, et frugum minutarum, quas ante Quæstores in Sicilia uen

dere consueßent, Romæ uenderẽt, legemq; his rebus, quã ipsis uideretur, edicerent. cũ locatio fieret, publicani postularũt, quasdam res ut ad legem adderent, neque tamen à censorijs cæteris legibus recederent. contradixit is, qui casu tũ Romæ fuit, tuus hospes Verres, hospes inquã, & familiaris tuus Sthenius hic Thermitanus. Cõsules causam cognouerunt: cum uiros primarios, atque amplißimos ciuitatis multos in consilium aduocaßent, de consilij sententia pronũciarũt, se lege Hieronica uenditurus. ita ne uero? prudentißimi uiri, summa auctoritate præditi, quibus senatus legum dicẽdarum in locandis uectigalibus omnem potestatẽ permiserat, populusq; R. idem iusserat; Siculo uno recusante, cũ amplificatione uectigaliũ nomen Hieronicæ legis mutare noluerũt. tu homo minimi consilij nullius auctoritatis, iniussu populi, ac senatus, tota Sicilia recusante, cũ maximo detrimẽto, atque adeo exitio uectigalium totam Hieronicã legẽ sustulisti. at quã legem corrigit iudices, atque adeo totam tollit? acutißime, ac diligentißime scriptam: quæ omnibus custodijs subiectum aratorem decumano tradit, ut neque in segetibus, neque in areis, neque in horreis, neque in amouendo, neque in asportando frumento grano uno poßet arator sine maxima pœna fraudare decumanũ. scripta lex ita diligenter est, ut eũ scripsiße appareat, qui alia uectigalia nõ haberet: ita acute, ut Siculum: ita seuere, ut tyrannum. qua lege Siculis tamen arare expediret: nam ita diligenter constituta sunt iura decumani, ut tamen ab inuito aratore plus decuma nõ poßit auferri. cũ hæc eßent ita constituta, Verres tot annis, atque adeo seculis inuentus est, qui hæc non com=

mutarit, sed euerterit, eaq;, quæ iam diu ad salutem sociorum, utilitatemq; Reip. composita, comparataq; essent, ad suos improbissimos quæstus conuerteret: qui primum certos instituerit, nomine decumanos, re uera ministros, ac satellites cupiditatum suarum: per quos ostendam sic prouinciam per triennium uexatã, atque uastatam iudices, ut eam multis annis multorum innocentia, sapientiaq; recreare nequeamus. eorũ omnium, qui decumani uocabantur, princeps erat Q. ille Apronius, quem uidetis: de cuius improbitate singulari grauissimarum Legationum querimonias audistis. aspicite iudices uultum hominis, et aspectum, & ex ea contumacia, quam hic in perditis rebus retinet, illos eius spiritus Sicilienses quos fuisse putetis, cogitate, ac recordamini. hic est Apronius, quẽ in prouincia tota Verres, cũ undique nequissimos homines cõquisisset, & cum ipse secum sui similes duxisset nõ parum multos, nequitia, luxuria, audacia sui simillimũ iudicauit. itaque istos inter se per breui tempore non res, non ratio, non commendatio aliqua, sed studiorũ turpitudo, similitudoq; cõiunxit. Verris mores improbos, impurosq; nostis: fingite uobis, si potestis, aliquem, qui in omnibus isti rebus par ad omniũ flagitiorũ nefarias libidines esse possit: is erat Apronius ille: qui, ut ipse non solum uita, sed etiam corpore, atque ore significat, immensa aliqua uorago est, aut gurges uitiorũ, turpitudinumq; omniũ. hunc in omnibus stupris, hũc in fanorũ expilationibus, hunc in impuris cõuiuijs principẽ adhibebat: tãtãq; habebat morũ similitudo cõiũctionẽ, atq; cõcordiã, ut Apronius, qui alijs inhumanus, ac barbarus, isti uni cõmodus, ac disertus uideretur; ut

quẽ omnes odissent, neque uidere uellent, sine eo iste esse nõ posset; ut, cũ alij ne cõuiuijs quidẽ ijsdẽ, quibus Apronius, hic ijsdẽ etiã poculis uteretur; postremo ut odor Apronij teterrimus oris, & corporis, quem, ut aiunt, ne bestiæ quidem ferre possent, uni isti suauis, & iucundus uideretur. ille erat in tribunali proximus, in cubiculo solus, in cõuiuio dominus, ac tum maxime, cum, accubante prætextato Prætoris filio, in conuiuio saltare nudus cœperat. hunc, uti dicere institui, principem Verres ad euertendas fortunas aratorum, uexandas, diripiendasq; esse uoluit: huius audaciæ, nequitiæ, crudelitati fidelissimos socios, optimosq; ciues scitote hoc Prætore traditos iudices, atque addictos fuisse, nouis institutis, et edictis, tota Hieronica lege, quemadmodũ antea dixi, reiecta et repudiata. primũ edictum iudices audite præclarum: quantũ decumanus edidisset aratorem sibi decumæ dare oportere, ut tantũ arator decumano dare cogeretur. quo modo? quantũ poposcerit Apronius, dato. quid est hoc? utrum, Prætoris institutum in socios, an in hostes uictos insani edictũ, atque imperium tyranni? ego tantũdem, quãtum ille poposcerit? poscet omne, quantum exarauero. quid omne? immo plus etiã, inquit, si uolet. quid tũ? quid censes? aut dabis, aut cõtra edictũ fecisse dãnabere. per deos immortales, quid est hoc? uerisimile. n. nõ est. sic mihi persuadeo iudices; tametsi omnia in istũ hominẽ cõuenire putetis, tamẽ hoc uobis falsum uideri: ego enim, cũ hoc tota Sicilia diceret, tamẽ affirmare nõ auderẽ, si hæc edicta nõ ex ipsius tabulis totidem uerbis recitare possẽ, sicuti faciã. da, quæso, scribæ. recitet ex codice. Recita edictũ de professione. Negat me recitare totũ:

nam id nutu significare uidetur. quid prætereo? an illud, ubi caues tamen Siculis, et miseros respicis aratores? edicis enim, te in decumanum, si plura sustulerit quàm debitum sit, in octuplum iudicium daturum esse. nihil mihi placet prætermitti. recita hoc quoque, quod postulat, totum. Recita edictũ de iudicio in octuplum. Iudicio ut arator decumanum persequatur? miserum, atque iniquũ, ex agro homines traduci in forum, ab aratro ad subsellia, ab usu rerum rusticarum ad insolitam litem, atque iudiciũ. cum omnibus in alijs uectigalibus, Asiæ, Macedoniæ, Hispaniæ, Galliæ, Africæ, Sardiniæ, ipsius Italiæ, quæ uectigalia sunt; cũ in his inquam rebus omnibus publicanus petitor, ac pignerator, non ereptor, neque possessor soleat esse: tu de optimo, de iustissimo, de honestissimo genere hominũ, hoc est de aratoribus, ea iura cõstituebas, quæ omnibus alijs essent cõtraria. utrũ est æquius, decumanũ petere, an aratorem repetere? iudicium integra re, an perdita fieri? eum, qui manu quæsierit, an eum, qui digito licitus sit, possidere? quid, qui in singulis iugis arãt, qui ab opere ipsi nõ recedunt; quo in numero magnus ante te Prætorem numerus, magna multitudo Siculorũ fuit: quid facient? cum dederint Apronio, quod poposcerit, relinquẽt arationes? relinquent larem familiarem suũ? uenient Syracusas? ut te Prætore uidelicet æquo iure Apronium, delicias, ac uitam tuam, iudicio recuperatorio persequantur. uerũ esto: reperietur aliquis fortis, experiens arator: qui cum tantum dederit Decumano, quãtum ille deberi dixerit, iudicio repetat, et pœnam octupli persequatur. expecto uim edicti, seueritatem Prætoris: faueo aratori, cupio

octupli damnari Apronium. quid tandem postulat arator? nihil, nisi ex edicto iudicium in octuplũ. quid Apronius? nõ recusat. quid Prætor? iubet Recuperatorũ reijcere decurias. scribamus, quas decurias. de cohorte mea reijcies, inquit. quid? ista cohors quorum hominum est? Volusij aruspicis, & Cornelij medici, & horum canũ, quos tribunal meũ uides lambere. nam de cõuentu nullum unquã iudicem, nec Recuperatorem dedit: iniquos decumanis omnes dicebat esse, qui unã agri glebam possiderent. ueniendũ erat ad eos contra Aproniũ, qui nõdum etiam Aproniani cõuiuij crapulam exhalassent. ò præclarum, & cõmemorãdum iudiciũ: ò seuerum edictum: ò tutum perfugiũ aratorũ. atque ut intelligatis, cuiusmodi ista iudicia in octuplum, cuiusmodi istius de cohorte Recuperatores existimati sint; sic attendite. ecquem putatis decumanũ hac licẽtia permissa, ut tantũ ab aratore, quantũ poposcisset, auferret, plus, quàm deberetur, poposcisse? considerate cũ uestris animis uosmet ipsi, ecquem putetis: præsertim cũ id nõ solum sine auaritia, sed etiam impudentia accipere potuerit. multos, necesse est. at ego omnes dico, plus, quã decumas, abstulisse. cedo mihi unum ex triennio Præturæ tuæ, qui octupli damnatus sit. damnatus? immo uero in quem iudicium ex edicto tuo postulatum sit. nemo erat uidelicet aratorum, qui iniuriam sibi factam queri posset: nemo decumanorum, qui grano amplius, sibi quàm deberetur, deberi professus esset. immo uero cõtra, rapiebat, & asportabat quantũ à quoque uolebat, Apronius: omnibus autẽ locis aratores spoliati, ac uexati querebantur: neque tamen ullũ iudicium reperietur. quid est hoc? uiri for-

tes,honeſti, gratioſi,tot Siculi,tot equites R. ab homine nequiſſimo,ac turpiſſimo læſi,pœnã octupli ſine ulla du bitatione cõmiſſam non perſequebãtur? quæ cauſa? quæ ratio eſt? una illa iudices,quam uidetis;quòd ultro etiã illuſos ſe et irritos ab iudicio diſceſſuros uidebãt: etenim quod eſſet iudiciũ,cum è Verris turpiſſimo, flagitioſiſſi= moq; comitatu tres Recuperatorum nomine aſſediſſent, aſſeclæ iſtius,nõ à patre ei traditi,ſed à meretricula cõ= mendati? ageret uidelicet cauſam arator: nihil ſibi fru= menti ab Apronio relictũ, bona ſua etiã direpta, ſe pul ſatum,uerberatumq; diceret. cõferrẽt uiri boni capita: de comeſſatione loquerẽtur inter ſe,ac de mulierculis,ſi quas à Prætore abeuntes poſſent deprehendere : res agi uideretur. ſurrexiſſet Apronius,noua dignitas publica= ni,nõ, ut decumanus, ſqualoris plenus,ac pulueris, ſed unguẽtis oblitus,uino uigilijsq; languidus: omnia primo motu,ac ſpiritu ſuo, uini,unguẽti, corporis odore cõpleſ ſet: dixiſſet hæc,quæ uulgo dicere ſolebat,nõ ſe decumas emiſſe, ſed bona fortunaſq; aratorũ;non ſe decumanũ eſſe Aproniũ, ſed Verrem alterum,dominũ illorũ,ac ty rannũ. quæ cũ dixiſſet, illi uiri optimi de cohorte iſtius Recuperatores nõ de abſoluendo Apronio deliberarent, ſed quærerent,quo modo petitorem ipſum Apronio per= miſiſſent,ut, quantũ uellet,poſceret; quantum popoſciſ= ſet,auferret. hoc tibi defenſionis ad iudicium tuum cõ= parabas? habuiſſe te edictum, Recuperatores daturum in octuplum? ſi mehercule ex omni copia conuentus Sy racuſani ſplendidiſſimorum hominum , honeſtiſſimo= rumq; faceres poteſtatem aratori, non modo reijciendi, ſed etiam ſumendi Recuperatores : tamen hoc nouum

genus iniuriæ ferre nemo posset: te, cum tuos omnes fructus publicano tradidisses, et rem de manibus amisisses, tum bona tua repetere, ac persequi lite, atque iudicio? cũ uero uerbo iudiciũ sit in edicto, re quidem uera tuorum comitum, hominum nequissimorũ, collusio cum decumanis socijs tuis, atque adeo procuratoribus: tamen audes illius iudicij mentionem facere? præsertim cum id nõ modo oratione mea, sed etiã re ipsa refellatur: cum in tantis incõmodis aratorum, iniurijsq; decumanorum nullũ ex isto præclaro edicto nõ modo factũ, sed ne postulatum quidem iudiciũ inueniatur. erit tamen in aratores lenior, quàm uidetur. nã qui in decumanos octupli iudiciũ se daturũ edixit, idem habuit in edicto, se in aratorem in quadruplum daturũ. quis hunc audet dicere aratoribus infestum, aut inimicũ fuisse? quãto lenior est, quàm in publicanũ. edixit, ut, quod decumanus edidisset sibi dari oportere, id ab aratore magistratus Siculus exigeret. quid dereliquit iudicij, quod in aratorẽ dari posset? nõ malum est, inquit, esse istam formidinem, ut cũ exactum sit ab aratore, tamen, ne se cõmoueat, reliquus metus iudicij sit. si iudicio à me uis exigere, remoue Siculum magistratũ. si hanc uim adhibes, quid opus est iudicio? quis porrò erit, qui nõ malit decumanis tuis dare quod poscent, quàm ab asseclis tuis quadrupli cõdemnari? illa uero præclara est clausula edicti, quòd omniũ cõtrouersiarũ, quæ essent inter aratorem, et decumanũ, si uter uelit, edicit se Recuperatores daturũ. primũ, quæ potest esse cõtrouersia, cũ is, qui petere debet, aufert? & cum is, nõ quantum debetur, sed quantum cõmodum est, auferat? ille autem, unde ablatum est, iudi-

cio suũ recuperare nullo modo potest? deinde in hoc homo lynceus, etiã callidus, ac ueterator esse uult, quòd ita scribit: si uter uolet, Recuperatores dabo. quã lepide se furari putat. utrique facit potestatẽ. sed utrũ ita scripserit: si uter uolet, an, si Decumanus uolet: nihil interest: arator. n. tuos istos Recuperatores nunquid uolet? quid? illa cuiusmodi sunt, quæ ex tempore ab Apronio admonitus edixit? Q. Septitio honestissimo homine, equiteq; R. resistente Apronio, et affirmante se plus decuma nõ daturũ, exoritur peculiare edictum repentinũ, ne quis frumentũ de area tolleret, antequã cum decumano pactus esset. ferebat hãc quoque iniquitatẽ Septitius, et imbri frumentum corrumpi in area patiebatur: cum illud edictum repente uberrimũ, & quæstuosissimũ nascitur: ut ante Cal. Sext. omnes decumas ad aquã deportatas haberent. hoc edicto nõ Siculi (nam eos quidem iam superioribus edictis satis perdiderat, atque afflixerat) sed illi ipsi equites R. qui suũ ius retinere se cõtra Aproniũ posse erãt arbitrati, splendidi homines, et alijs Prætoribus gratiosi, uincti Apronio traditi sunt: attendite enim, cuiusmodi edicta sunt. ne tollat, inquit, ex area, nisi erit pactus. satis hæc magna uis est ad inique paciscendũ: malo enim plus dare, quã nõ mature ex area tollere. at ista ui Septitiũ, et nonnullos Septitij similes non coercet: qui ita dicũt: ne tollam potius, quã paciscar. his hoc apponitur. deportatũ habeas ante Cal. Sext. deportabo igitur. nisi pactus eris, nõ cõmouebis. sic deportandi dies præstituta tollere cogebat ex area: cohibitio tollendi, nisi pactus esset, uim adhibebat pactioni, nõ uoluntatem. iam uero illud nõ solum contra legem Hieronicam, nec solum con-

tra consuetudinem superiorum, sed etiam contra omnia iura Siculorũ, quæ habẽt à senatu, populoq; R. ne extra suum forum uadimonium promittere cogantur. statuit iste, ut arator decumano, quod uellet decumanus, uadimoniũ promitteret: ut hic quoque Apronio, cũ ex Leontino usque Lilybæũ aliquem uadaretur, ex miseris aratoribus calumniandi quæstus accederet. quãquam illa fuit ad calumniã singulari cõsilio reperta ratio, quòd edixerat, ut aratores iugera sationum suarum profiterentur. quæ res cũ ad pactiones iniquissimas magnam uim habuit, sicut ostendemus, nec ad ullã utilitatem Reip. pertinuit: tum uero ad calumnias, in quas omnes inciderẽt, quos uellet Apronius: ut enim quisque contra uoluntatẽ eius dixerat, ita in eum iudiciũ de professione iugerum postulabatur. cuius iudicij metu magnus à multis frumenti numerus ablatus, magnæq; pecuniæ coactæ sunt: non quo iugerũ numerũ uere profiteri esset difficile, aut amplius etiã profiteri, (quid enim in eo periculi esse posset?) sed causa erat iudicij postulandi, quòd ex edicto professus nõ esset. iudiciũ autẽ quod fuerit isto Prætore, si, quæ cohors, & qui comitatus fuerit, meministis, scire debetis. quid igitur est, quod ex hac iniquitate nouorum edictorũ intelligi uelim iudices? iniuriam ne factam socijs? at uidetis. auctoritatem superiorũ repudiatã? non audebit negare. tantũ Apronium isto Prætore potuisse? cõfiteatur, necesse est. sed uos fortasse, quod uos lex cõmonet, id in hoc loco quæretis, nũ quas ex hisce rebus pecunias ceperit. docebo, cepisse maximas, omnesq; eas iniquitates, de quibus antea dixi, sui quæstus causa irrupisse conuincam, si prius illud propugnaculum, quo contra

omnes meos impetus usurum se putat, ex defensione eius deiecero. magno, inquit, decumas uẽdidi. quid ais? an tu decumas homo audacissime, atque amẽtissime uẽdidisti? tu partes eas, quas te senatus populusq; R. uoluit, an fructus integros, atq; adeo bona, fortunasq; aratorũ omnes uendidisti? si palã præco iussu tuo prædicasset, nõ decumas frumenti, sed dimidias uenire partes; et ita emptores accessissent, ut ad dimidias partes emendas; si pluris uendidisses tu dimidias, quã cæteri decumas: cuinã mirũ uideretur? quid uero? si præco decumas pronũciauit, re uera, hoc est lege, edicto, cõditione plus etiã quã dimidiæ uenierũt: tamẽ hoc tibi præclarũ putabis, te pluris, quod nõ licebat, quã cæteros, quod oportebat, uendidisse? pluris uendidi decumas, quã cæteri. quibus rebus id assecutus es? innocentia? aspice ædem Castoris: deinde, si audes, fac mentionẽ innocentiæ. diligentia? codicis lituras tui contemplare in Sthenij Thermitani nomine: deinde aude te dicere diligentem. ingenio? qui testes interrogari priore actione nolueris, et ijs tacitũ os tuũ præbere malueris; quamuis et te, et patronos tuos ingeniosos esse dicito. qua re igitur id, quod ais, assecutus es? magna est enim laus, si superiores consilio uicisti, posterioribus exemplũ atque auctoritatẽ reliquisti. tibi fortasse idoneus fuit nemo, quẽ imitarere. at te uidelicet inuẽtorẽ rerũ optimarũ, ac principẽ imitabũtur omnes. quis aratorũ te Prætore decumã dedit? quis duas? quis nõ maximo se affectũ beneficio putauit, cũ tribus decumis pro una defungeretur? præter paucos, qui propter societatem furtorũ tuorũ nihil omnino dederũt. uide, inter importunitatẽ tuã, senatusq; bonitatem quid intersit. senatus, cum tempori=

bus Reip. cogitur, ut decernat, ut alteræ decumæ exigantur; ita decernit, ut pecunia pro his decumis soluatur aratoribus, ut, quod plus sumitur quã debetur, id emi, nõ auferri putetur. tu, cũ tot decumas nõ S.C. sed nouis edictis tuis, nefarijsq; institutis exigeres, & eriperes, magnũ te fecisse arbitrabere, si pluris uendideris, quã L. Hortensius pater istius Q. Hortensij, quã Cn. Pompeius, quàm M. Marcellus: qui ab æquitate, ab lege, ab institutis non recesserũt. an tibi unius anni, aut biennij ratio habenda fuit, salus prouinciæ, commoda rei frumentariæ, ratio Reip. in posterũ fuit negligenda? cũ ita rem constitutã accepisses, ut et populo R. satis frumenti ex Sicilia suppeditaretur, et aratoribus tamẽ arare, atque agros colere expediret. quid effecisti? quid assecutus es? ut Prætore te nescio quid ad decumas accederet, deserendas arationes, relinquẽdasq; curasti. successit tibi L. Metellus. tu innocẽtior, quã Metellus? tu laudis, et honoris cupidior? tibi. n. Cõsulatus quærebatur, Metello paternus honor, et auitus negligebatur. multo minoris uẽdidit, nõ modo quã tu, sed etiã quã qui ante te uẽdiderũt. quæro, si ipse excogitare nõ poterat, quemadmodũ quãplurimo uenderet: ne tua quidẽ recẽtia proximi Prætoris uestigia persequi poterat, ut tuis præclaris, abs te principe inuentis, & excogitatis, edictis, atque institutis uteretur? ille uero tũ se Metellũ minime fore putasset, si te ulla in re imitatus esset. qui ab urbe Roma, quod nemo unquã post hominũ memoriã fecit, cũ sibi in prouinciã proficiscendũ putaret, literas ad Siciliæ ciuitates misit, per quas hortatur, & rogat, ut arẽt, ut serãt in beneficio populi R. hoc petit aliquãto ante aduentũ suũ: et simul ostẽdit se lege Hieronica uẽditurum,

turum,

turum, hoc est in omni ratione decumarum nihil isti simile facturũ. atque hæc nõ cupiditate aliqua scribit adductus, ut in alienã prouinciam mittat literas ante tempus, sed cõsilio, ne, si tempus sationis præteriisset, granũ in prouincia Sicilia nullũ haberemus. cognoscite Metelli literas. Recita epistolã L. Metelli. hæ literæ iudices L. Metelli, quas audistis, hoc, quantum est, ex Sicilia frumenti hornotini exarauerunt. glebam cõmosset in agro decumano Siciliæ nemo, si Metellus hanc epistolam nõ misisset. quid, Metello diuinitus hoc uenit in mentem, an ab Siculis, qui Romam frequentissimi cõuenerant, negotiatoribusq; Siciliæ doctus est? quorũ quanti conuentus ad Marcellos antiquissimos Siciliæ patronos, quanti ad Cn. Pompeium Cos. designatum, cæterosq; illius prouinciæ necessarios fieri soliti sint, quis ignorat? quod quidem iudiciũ nullo unquam de homine factum est, ut absens accusaretur ab iis palàm, quorũ in bona, liberosq; summum imperium, potestatemq; haberet. tãta uis erat iniuriarũ, ut homines quiduis perpeti, quã nõ de istius prauitate, & iniuriis deplorare, & conqueri mallent. quas literas cum ad omnes ciuitates propè suppliciter misisset Metellus, tamen antiquũ modum sationis nulla ex parte exequi potuit: diffugerant. n. permulti, id quod ostendam: nõ solum arationes, sed etiã sedes suas patrias istius iniuriis exagitati reliquerant. nõ mehercule criminis augendi causa dicã iudices: sed quem accepi ipse oculis, animoq; sensum, hunc uere apud uos, & ut potero planissime exponã. nam cum quadriennio post in Siciliam uenissem, sic mihi affecta uisa est, ut eæ terræ solent, in quibus bellum acerbum, diuturnumq; uersatũ est. quos

ego campos antea, collesq; nitidissimos, uiridissimosq; uidissem, hos ita uastatos nunc, ac desertos uidebā, ut ager ipse cultorem desiderare, ac lugere dominum uideretur. Herbitensis ager, Ennensis, Murgentinus, Assorinus, Macharensis, Agyrinensis ita relictus erat ex maxima parte, ut non solum iugerū, sed etiam dominorū multitudinem quæreremus. Aetnensis uero ager, qui solebat esse cultissimus, et, quod caput est rei frumentariæ, campus Leontinus, cuius antea species hæc erat, ut, cum obsitum uidisses, annonæ caritatem nō uererere; sic erat deformis, atque horridus, ut in uberrima Siciliæ parte Siciliam quæreremus: labefactarat enim uehementer aratores iam superior annus, proximus uero funditus euerterat. tu mihi etiam audes mētionem facere decumarum? tu in tanta acerbitate, in tot, et tantis iniurijs, cū in arationibus, et in earum rerum iure prouincia Sicilia consistat; euersis funditus aratoribus, relictis agris, cum in prouincia tam locuplete, ac referta non modo rem, sed ne spem quidem ullam reliquam cuiquā feceris, aliquid te populare putabis habere, cū dices te pluris, quā cæteros, decumas uendidisse? quasi uero aut populus R. hoc uoluerit, aut senatus hoc tibi mandauerit, ut, cū omnes aratorum fortunas decumarum nomine eriperes, in posterum fructu illo, commodoq; rei frumentariæ populū R. priuares; deinde, si quam partem tuæ prædæ ad summam decumarum addidisses, bene de populo R. meritus uiderere. atque hæc perinde loquor, quasi in eo sit iniquitas eius reprehendenda, quòd propter gloriæ cupiditatē, ut aliquos summa decumarum uinceret, acerbiorem legem, duriora edicta interposuerit, omnium superiorum

auctoritatem repudiarit. magno tu decumas uendidisti. quid, si doceo te nõ minus domũ tuã auertisse, quã Romam misisse decumarum nomine? quid habet populare ratio tua, cum ex prouincia populi R. æquã partem tu tibi sumpseris, atque populo R. miseris? quid, si, duabus partibus, doceo, te amplius frumenti abstulisse, quã populo R. misisse? tamen ne putamus patronũ tuum in hoc crimine ceruiculam iactaturum, & populo se ad coronam daturum? hæc uos antea iudices audistis, uerũ fortasse ita audistis, ut auctorẽ rumorem haberetis, sermonemq; omnium. cognoscite nunc innumerabilem pecuniam frumentario nomine ereptã, ut simul illam quoque eius uocem improbam agnoscatis; qui se uno quæstu decumarum omnia sua pericula redempturum esse dicebat. Audiuimus hoc iandiu iudices: nego quenquam esse uestrũ, quin sæpe audierit, socios istius fuisse decumanos. nihil aliud arbitror in istum falsò esse dictũ ab ijs, qui male de isto existimarint, nisi hoc. nã socij putandi sunt, quos inter res communicata est. ego rem totam, fortunasq; aratorũ omnes istius fuisse dico: Apronium, Veneriosq; seruos, quod isto Prætore fuit nouum genus publicanorum, cæterosq; decumanos, procuratores istius quæstus, & ministros rapinarum dico fuisse. quo modo hoc doces? quo modo ex locatione illa columnarũ docui istum esse prædatũ? opinor ex eo maxime, quòd iniquã legem, nouamq; dixisset: quis enim unquam conatus est iura omnia, & consuetudinem omnium commutare cũ uituperatione, sine quæstu? pergam, atque insequar longius. iniqua lege uendebas, quo pluris uenderes. cur, iam addictis, & uenditis decumis, cum iam ad

ſummam decumarum nihil, ad tuum quæſtum multum poſſet accedere, ſubito atque ex tempore noua naſcebantur edicta? nam ut uadimoniũ decumano, quocunque is uellet, promitteretur; ut ex area, niſi pactus eſſet, arator ne tolleret; Cal. Sext. decumas deportatas haberẽt: hæc omnia, uẽditis decumis, anno tertio te edixiſſe dico. quæ ſi Reip. cauſa faceres, in uendundo eſſent pronunciata: quia tua cauſa faciebas, quod erat imprudentia prætermiſſum, id quæſtu, ac tempore admonitus reprehendiſti. illud uero cui probari poteſt, te ſine tuo quæſtu, ac maximo quæſtu, tantam tuã infamiam, tantũ capitis tui, fortunarumq; periculum neglexiſſe? ut, cum totius Siciliæ quotidie gemitus, querimoniasq; audires; cum, ut ipſe dixiſti, reum te fore putares; cum huiuſce iudicij diſcrimen ab opinione tua nõ abhorreret; paterere tamẽ aratores indigniſſimis iniurijs uexari, ac diripi. profecto, quanquam es ſingulari crudelitate, & audacia, tamen abs te totã alienari prouinciã, tot honeſtiſſimos tibi inimiciſſimos fieri nolles, niſi hanc rationem, et cogitationem ſalutis tuæ, pecuniæ cupiditas, ac præſens illa præda ſuperaret. etenim; quoniã ſummã, et numerũ iniuriarum iudices uobis non poſſum exponere, ſigillatim autem de uniuſcuiuſque incõmodo dicere infinitũ eſt; genera ipſa iniuriarũ, quæſo, cognoſcite. Nympho eſt Cẽturipinus, homo nauus, & induſtrius, experientiſſimus, ac diligentiſſimus arator. is cum arationes magnas conductas haberet, quod homines etiã locupletes, ſicut ille eſt, in Sicilia facere conſueuerũt; easq; magna impenſa, magno inſtrumento tueretur; tãta ab iſto iniquitate oppreſſus eſt, ut non modo arationes relinqueret, ſed etiam ex Sicilia

profugeret, Romamq; cum multis unà ab isto eiectis ueniret. fecit, ut decumanus Nymphonem uocaret ex edicto illo præclaro: quod nullam ad aliam rem, nisi ad huiusmodi quæstus, pertinebat: numerum iugerum professum non esse. Nympho cum se uellet æquo iudicio defendere, iste uiros optimos Recuperatores dat, eundem illũ medicum Cornelium (is est Artemidorus Pergamenus, qui in sua patria dux isti quondam, & magister ad despoliandum Dianæ templum fuit) & aruspicem Volusianum, & Valerium præconem. Nympho, antequã planè constitit, cõdemnatur. quanti, fortasse quæritis. nulla erat edicti pœna certa. frumẽti eius omnis, quod in areis esset. sic Apronius decumanus non decumam debitam, nõ frumentum remotũ, atque celatum, sed tritici septem millia medimnũ ex Nymphonis arationibus edicta pœna, nõ redemptionis aliquo iure tollit. Xenonis Meneni, nobilissimi hominis, uxoris fundus erat colono locatus: colonus, quòd decumanorũ iniurias ferre nõ poterat, ex agro profugerat. Verres in Xenonẽ iudiciũ dabat illud suum damnatorium de iugerum professione. Xenon ad se pertinere negabat, fundũ eũ locatũ esse dicebat. dabat iste iudiciũ; si pateret iugera eiusmodi fundi esse plura, quàm colonus esset professus, tũ Xeno damnaretur. dicebat ille, non modo non arasse se id, quod in satis erat, sed nec dominũ eius esse fundi, nec locatorem; uxorem esse, eam ipsam suum negotiũ gerere, ipsam locauisse. defendebat Xenonem homo summo splendore, et summa auctoritate præditus M. Cossetius. iste nihilo minus iudiciũ HS L X X X dabat. ille tametsi Recuperatores de cohorte latronũ sibi parari uide=

bat: tamen iudiciũ accepturum se esse dicebat. tum iste magna uoce, Venerijs imperat, ut Xenonem adirent; dũ res iudicaretur, hominem ut asseruarent; cum iudicatũ sit, ad se adducant. & illud simul dixit, se nõ putare illũ, si propter diuitias pœnas damnationis cõtemneret, etiam uirgas contemnere. hac ille ui, et hoc metu adductus tantum decumanis, quantũ iste imperauit, exoluit.

Polemarchus est Murgentinus, uir bonus, atque honestus. is, cum pro iugeribus quinquaginta, medimna DCC decumæ imperarentur, quòd recusabat, domum ad istum in ius deductus est; &, cũ iste etiam cubaret, in cubiculum introductus est; quod, nisi mulieri, & decumano, patebat alij nemini. ibi cum pugnis et calcibus concisus esset, qui DCC medimnis decidere noluisset, mille promisit. Eubulides est Grosphus Centuripinus, homo cum uirtute, et nobilitate domi suæ, tum etiam pecunia princeps. huic homini iudices honestissimæ ciuitatis honestissimo, non modo frumenti scitote, sed uitæ, & sanguinis tantum relictum esse, quantum Apronij libido tulit: nam ui, malo, plagis adductus est, ut frumenti daret, non quantũ haberet, sed quãtum cogeretur. Sostratus, & Numenius, & Nymphodorus eiusdem ciuitatis, cũ ex agris tres fratres cõsortes profugissent, quòd ijs plus frumenti imperabatur, quàm quantum exararãt; hominibus coactis, in eorum arationes Apronius uenit, omne instrumentum diripuit, familiam abduxit, pecus abegit. postea, cum ad eum Nymphodorus uenisset Aetnam, & oraret, ut sibi sua restituerentur; hominem corripi, ac suspẽdi iussit in oleastro quadam, quæ est arbor iudices in foro. tandiu pepẽdit in arbore socius, amicusq;

populi R. in sociorum urbe, ac foro colonus, aratorq; ue ster, quandiu uoũltas Apronij tulit. Genera iandudum innumerabilium iniuriarum iudices singulis nominibus profero: infinitam multitudinem iniuriarum prætermitto. uos ante oculos, animosq; ue stros tota Sicilia decumanorum hos impetus, aratorum direptiones, huius importunitatem, Apronij regnũ proponite. contẽpsit Siculos: nõ duxit homines: nec ipsos ad persequendũ uehementes fore, et uos eorum iniurias leuiter laturos existimauit. esto: falsam de illis habuit opinionem, malã de uobis. ueruntamen, cũ de Siculis male mereretur, ciues R. coluit, his indulsit, eorũ uoluntati & gratiæ deditus fuit. iste ciues R? at nullis inimicior, aut infestior fuit. mitto uincla, mitto carcerem, mitto uerbera, mitto secures, crucem denique illam prætermitto, quam iste ciuibus R. testem humanitatis in eos, ac beneuolentiæ suæ uoluit esse: mitto inquam hæc omnia, atque in aliud dicendi tempus reijcio: de decumis, de ciuium R. conditione in arationibus disputo. qui quemadmodum essent accepti iudices, audistis ex ipsis: bona sibi erepta esse dixere. uerũ hæc, quoniã huiusmodi casus affuit, ferenda sunt, nihil ualuisse æquitatẽ, nihil cõsuetudinem: dãna denique iudices nulla tanta sunt, quæ non uiri fortes magno, & libero animo affecti ferenda arbitrentur. quid, si equitibus R. non obscuris, neque ignotis, sed honestis, & illustribus manus ab Apronio, isto Prætore, sine ulla dubitatione afferebantur? quid expectatis? quid a me amplius dicendum putatis? an id agendum, ut eo celerius de isto transigamus, quo maturius ad Aproniũ possimus, id quod ego illi iam in Sicilia pollicitus sum,

uenire? qui C. Matriniũ iudices, summa uirtute hominem, summa industria, summa gratia, Leontinis in publico biduũ tenuit. atque ab Apronio iudices, homine in dedecore nato, ad turpitudinem educato, ad Verris flagitia, libidinesq; accõmodato, equitem R. scitote biduũ cibo, tectoq; prohibitũ, biduum Leontinis inforo custodijs Apronij retentũ, atque seruatũ, neque ante dimissũ, quàm ad conditiones eius depactus est. Nam quid ego de Q. Lollio iudices dicã, equite R. spectato, atque honesto? clara res est, quam dicturus sum, tota Sicilia celeberrima, atque notissima: qui cũ araret in Aetnensi, cum is ager Apronio cum cæteris agris esset traditus, equestri uetere illa & auctoritate, et gratia fretus affirmauit, se decumanis plus, quàm deberet, nõ daturũ. refertur eius sermo Apronio. enimuero iste ridere, ac mirari Lolliũ nihil de Matrinio, nihil de cæteris rebus audisse. mittit ad hominẽ Venerios: (hoc quoque attẽdite, apparitores à Prætore assignatos habuisse decumanũ: si mediocre argumentũ uideri potest, istũ decumanorũ nomine ad suos quæstus esse abusum) adducitur à Venerijs, atque adeo attrahitur Lollius, cõmode, cũ Apronius è palæstra redisset, et in triclinio, quod in foro Aetnæ strauerat, decubuisset. statuitur Lollius in illo tempestiuo gladiatorũ cõuiuio. nõ mehercule, quæ loquor, crederẽ iudices, tametsi uulgo audieram, nisi mecũ ipse senex, cum mihi, atque huic uolũtati accusationis meæ lacrymás gratias ageret, summa cũ auctoritate esset locutus. statuitur, ut dico, eques R. propè annos LXXXX natus in Apronij cõuiuio, cũ interea Apronius caput, atq; os suũ unguẽto perfricaret. quid est Lolli, inquit? tu, nisi malo

coactus, recte facere nescis? homo, quid ageret; taceret, respõderet; quid faceret denique, illa auctoritate, et ætate præditus nesciebat. Apronius interea cœnam, ac pocula poscebat. serui autem eius, qui & moribus iisdem essent, quibus dominus, & eodem genere, ac loco nati, præter oculos Lollij hæc omnia ferebant. ridere conuiuæ, cachinnari ipse Apronius. nisi forte existimatis, eum in uino, ac luxu non risisse, qui nũc in periculo, ac exitio suo risum tenere non possit. ne multa iudices: his contumelijs scitote Q. Lollium coactum ad Apronij leges, conditionesq; uenisse. Lollius ætate, & morbo impeditus, ad testimonium dicendum uenire non potuit. quid opus est Lollio? nemo hoc nescit: nemo tuorum amicorum, nemo abs te interrogatus, nunc se primum hoc dicet audire. M. Lollius filius eius, adolescẽs lectissimus, præsto est: huius uerba auditis. nam Q. Lollius eius filius, qui Calidium accusauit, adolescens & bonus, & fortis, et in primis disertus, cum his iniurijs cõtumelijsq; cõmotus in Siciliam esset profectus, in itinere occisus est. cuius mortis causam fugitiui sustinent: re quidẽ uera nemo in Sicilia dubitat, quin eo sit occisus, quòd habere clausa nõ potuerit sua cõsilia de Verre. iste porrò nõ dubitabat, quin is, qui antea aliũ studio adductus accusasset, sibi aduenięti præsto esset futurus, cũ esset parẽtis iniurijs, et domestico dolore cõmotus. iam ne intelligitis iudices, quæ pestis, quæ immanitas in uestra antiquissima, fidelissima, proximaq; prouincia uersata sit? iam uidetis, quã ob causam Sicilia tot hominũ antea furta, rapinas iniquitates, ignominiasq; perpessa, nõ potuerit nouũ, ac singulare, atque incredibile genus iniuriarum, contumelia=

rumq; ferre? iam omnes intelligunt, cur uniuersa prouincia defensorem suæ salutis eum quæsiuit, cuius iste fidei, diligentiæ, perseuerãtiæ nulla ratione eripi possit. tot iudicijs interfuistis: tot homines nocẽtes et improbos accusatos & uestra & superiorũ memoria scitis esse: ecquẽ uidistis, ecquẽ audistis in tantis furtis, in tam apertis, in tanta audacia, tanta impudentia esse uersatum? Apronius stipatorios Venerios secum habebat: ducebat eos circum ciuitates: publice sibi conuiuia parari, sterni triclinia etiam in foro iubebat, eò uocari homines honestissimos, non solũ Siculos, sed etiam equites R. ut, quocũ inire cõuiuiũ nemo unquam, nisi turpis, impurusq; , uoluisset, ad eius cõuiuiũ spectatissimi, atque honestissimi uiri tenerentur. hæc tu omnium mortalium profligatissime, ac perditissime cũ scires, cum audires quotidie, cum uideres; si sine tuo maximo quæstu fierent, cũ tanto periculo tuo fieri paterere, atque cõcederes? et tantũ apud te quæstus Apronij, tantum eius sermo inquinatissimus, & blanditiæ flagitiosæ ualuerunt, ut nũquam animum tuum cura tuarum fortunarum, cogitatioq; tangeret? cernitis iudices, quod, & quantum incendium decumanorum impetu nõ solum per agros, sed etiam per reliquas fortunas aratorum, non solum per bona, sed etiam per iura libertatis, & ciuitatis isto Prætore peruaserit. uidetis pendere alios ex arbore, pulsari autem alios, & uerberari, porrò alios in publico custodiri, destitui alios in conuiuio, cõdemnari alios à medico, & præcone Prætoris, bona tamen interea nihilo minus eorum omnium ex agris auferri, ac diripi. quid? est hoc populi R. imperium? populi R. leges? iudicia? socij fideles? prouin=

cia suburbana? nõ ne omnia potius eiusmodi sunt, quæ, si Athenio uicisset, in Sicilia non fecisset? non inquã iudices esset ullam partem istius nequitiæ fugitiuorum insolentia consecuta. priuatim hoc modo. quid publice? ciuitates quemadmodum tractatæ sunt? audistis permulta indicia, & testimonia ciuitatum, & reliquarum audietis. ac primũ de Agyrinensi populo fideli, & illustri breuiter cognoscite. Agyrinensis est in primis honesta ciuitas Siciliæ, hominũ ante hũc Prætorem locupletium, summorumq; aratorum. eius agri decumas cũ emisset idem Apronius, Agyriũ uenit. qui cum eò cum apparitoribus, idest cum minis, ac ui uenisset, poscere pecuniam grãdem cœpit, ut accepto lucro discederet. nolle se negotij quidquam habere dicebat, sed accepta pecunia quãprimũ aliam ciuitatem occurrere. sunt homines Siculi nõ cõtemnendi, si per nostros magistratus liceat, sed homines & satis fortes, & satis planè frugi, ac sobrij, & in primis hæc ciuitas, de qua loquor iudices. itaque homini in primis improbissimo respõdent Agyrinenses, sese decumas ei, quemadmodũ deberent, daturos, lucrũ, cũ ille magno præsertim emisset, non addituros. Apronius certiorem facit istũ, cuia res erat, quid rei esset. statim, tanquã cõiuratio aliqua Agyrij contra Remp. facta, aut Legatus Prætoris pulsatus esset, ita Agyrio magistratus, & Quinqueprimi accitu istius euocãtur. ueniũt Syracusas: præsto est Apronius: ait eos ipsos, qui uenissent, cõtra edictũ Prætoris fecisse. quærebant, quid? respondebat, se ad Recuperatores esse dicturum. iste, æquissimus homo, formidinem illam suam miseris Agyrinensibus inijciebat, Recuperatores se de cohorte sua daturũ minabatur.

Agyrinẽses uiri fortissimi iudicium se passuros esse dicebant. ingerebat iste Artemidorũ medicum Cornelium, pictorem Tlepolemũ, & eiusmodi Recuperatores: quorum ciuis R. nemo erat, sed Græci sacrilegi, iampridem improbi, repẽte Cornelij. uidebãt Agyrinenses, quidquid ad eos Recuperatores Apronius attulisset, illum perfacile probaturum: condemnari cum istius inuidia, infamiáq; malebant, quàm ad eius conditiones, pactionesq; accedere. quærebãt, quæ in uerba Recuperatores daret: respondebat, si pateret aduersus edictum fecisse, quæ in iudicio dicturum esse dicebat. iniquissimis uerbis, improbissimis Recuperatoribus, conflictari malebant, quàm quidquã cum isto sua uolũtate decidere. summittebat iste Timarchidem, qui moneret eos, si saperent, ut transigerẽt. pernegabant. quid ergo? in singulos HS quinquagenis millibus damnari mauultis? malle dicebant. tum iste clare omnibus audiẽtibus, qui damnatus erit, inquit, uirgis ad necem cædetur. hic illi flentes rogare, atque orare cœperũt, ut sibi suas segetes, fructusq; omnes, arationesq; uacuas Apronio tradere liceret, ut ipsi sine ignominia, molestiáq; discederẽt. hac lege iudices decumas uẽdidit Verres. dicat licet Hortensius, si audet, magno Verrem uendidisse. hæc conditio fuit isto Prætore aratorũ, ut secum præclare agi arbitrarentur, si uacuos agros Apronio tradere liceret: multas enim cruces propositas effugere cupiebant. quantum Apronius edidisset deberi, tantum ex edicto dãdum erat. etiã ne si plus edidisset, quàm quãtum natum esset? etiam. quo modo? magistratus ex ipsius edicto exigere debebant. at arator repetere poterat. uerum Artemidoro Recuperatore. quid, si minus arator

dedisset, quàm poposcisset Apronius? iudicium in aratorem in quadruplum. ex quo iudicum numero? ex cohorte Prætoris, præclara, honestissimorũ. quid amplius? minus te iugerũ professum esse dico: Recuperatores reijce, quòd aduersum edictum feceris. ex quo numero? ex eadem cohorte. quid erit extremũ? si damnatus eris, (nam dubitatio damnationis illis Recuperatoribus quæ poterat esse?) uirgis te ad necem cædi necesse erit. his legibus, his conditionibus, erit quisquã tam stultus, qui decumas uenisse arbitretur? qui aratori nouem partes reliquas factas esse existimet? qui non intelligat, istum sibi quæsiui, prædæq; habuisse bona, possessiones, fortunas aratorũ? uirgarum metu Agyrinenses, quod imperatum esset, facturos se esse dixerunt. accipite nunc, quid imperarit: et dissimulate, si potestis, uos intelligere, ipsum Prætorem, quod tota Sicilia perspexerit, redemptorẽ decumarum, atque adeo aratorũ dominum, ac regem fuisse. imperat Agyrinensibus, ut decumas ipsi publice accipiant, Apronio lucrum dent. si magno emerat: quoniã tu es, qui diligentissime pretium exquisisti, qui, ut ais, magno uendidisti, quare putabas emptori lucrum addi oportere? esto: putabas. quamobrem imperabas, ut adderent? quid est aliud capere, et cõciliare pecunias, in quo te lex tenet, si hoc non est, ui, atque imperio cogere inuitos lucrum dare alteri, hoc est pecuniã dare? age, quid tum? si Apronio, delicijs Prætoris, lucelli aliquid iussi sunt dare, putate Apronio datum, si Apronianum lucellum, ac non Prætoria præda uobis uidebitur. imperas, ut decumas accipiant, Apronio dent lucrum, tritici medimna XXXIIII. quid est hoc? una ciuitas ex uno agro ple=

bis Romanæ propè mẽstrua cibaria Prætoris imperio donare Apronio cogitur. tu magno decumas uendidisti? cũ tantum lucri decumano sit datum, profecto, si pretium exquisisses diligenter, tum, cũ uendebas, X medimna potius addidissent, quã HS D C postea. magna præda uidetur. audite reliqua, & diligẽter attendite, quo minus miremini Siculos re necessaria coactos auxiliũ à patronis, à Cõsulibus, ab senatu, ab legibus, à iudicijs petiuisse. ut probaret Apronius hoc triticũ, imperat Agyrinensibus Verres, uti in medimna singula dẽtur Apronio HS III. quid est hoc? tãto numero frumenti in lucri nomẽ imperato, expresso, nummi præterea exigẽtur, ut probetur frumentũ? an poterat nõ modo Apronius, sed quiuis, exercitui si metiundũ esset, improbare Siculum frumentũ, quod illi ex area, si uellet, admetiri licebat? frumenti tantus numerus imperio tuo datur, et cogitur. nõ est satis. nũmi præterea imperãtur. dantur. parũ est. pro decumis hordei, alia pecunia cogitur. iubes HS X X X lucri dari. ita ab una ciuitate ui, minis, imperio, iniuriáq; Prætoris eripiũtur tritici medimna X X X I I I, et præterea HS L X. an hæc obscura sunt? aut, si omnes homines uelint, obscura esse possunt? quæ tu palàm egisti: in cõuentu imperasti: omnibus inspectantibus coegisti: qua de re Agyrinenses magistratus, & Quinqueprimi, quos tui quæstus causa euocasti, acta, et imperia tua domum ad senatum suũ renunciauerunt: quorũ renunciatio legibus illorũ, literis publicis mandata est: quorũ Legati, homines nobilissimi, Romæ sunt, qui hoc idẽ pro testimonio dixerũt. cognoscite Agyrinensiũ publicas literas, deinde testimoniũ publicum ciuitatis. Recita literas pu-

blicas. TESTIMONIVM PVBLICVM. animaduertistis in hoc testimonio iudices, Apollodorum, cui Pyragri cognomen est, principem suæ ciuitatis, lacrymantem testari, ac dicere, nunquã, post populi R. nomen ab Siculis auditũ, et cognitũ, Agyrinenses contra quenquã infimum ciuem R. dixisse, aut fecisse quippiã; qui nunc cõtra Prætorem populi R. magnis iniurijs, et magno dolore publice testimoniũ dicere cogerentur. uni mehercule huic ciuitati Verres obsistere tua defensione nõ potes: tanta auctoritas est in eorum hominũ fidelitate, tantus dolor iniuriæ, tanta religio in testimonio. uerũ non una te, sed uniuersæ similibus afflictæ incõmodis, legationibus, ac testimonijs publicis persequentur. etenim deinceps uideamus, Herbitensis ciuitas honesta, & antea copiosa, quemadmodũ spoliata ab isto, ac uexata sit. at quorum hominũ? summorũ aratorũ, remotissimorũ à foro, iudicijs, & controuersijs: quibus parcere, & consulere homo impurissime, et quod genus hominũ studiosissime conseruare debuisti. primo anno uenierũt eius agri decumæ tritici medimna XVIII. accẽsus istius, itẽ minister in decumis, cum emisset, et præfecti nomine cũ uenisset Herbitam cum Venerijs, locusq; ei publice, quò diuerteretur, datus esset: cogũtur Herbitenses ei lucri dare tritici modiũ XXXVII millia, cũ decumæ uenissent tritici modiũ XVIII. atque hoc triticũ lucri cogũtur dare publice, cũ iã priuatim aratores ex agris spoliati, atque exagitati decumanorũ iniurijs profugissent. anno secũdo cũ emisset Apronius decumas tritici modiũ XXV millibus, & ipse Herbitam cum illa prædonis copia, manuq; uenisset: populus publice coactus est ei conferre lucri tritici

modium XXVI, et accessionem HS MM. de accessio
ne dubito an Apronio ipsi data sit merces operæ, pre=
tiumq; impudentiæ. de tritici quidem numero tãto, quis
potest dubitare, quin ad istum prædonem frumentariũ,
sicut Agyrinẽse frumentũ, peruenerit? Anno uero ter
tio in hoc agro cõsuetudine usus est regia. solere aiũt bar
baros Reges Persarũ, ac Syrorũ plures uxores habere, his
autẽ uxoribus ciuitates attribuere, hoc modo: hæc ciui=
tas mulieri redimiculum præbeat, hæc in collum, hæc in
crines. ita populos habent uniuersos nõ solũ conscios libi=
dinis suæ, uerũ etiã administros. eandẽ istius, qui se Regẽ
Siculorũ esse dicebat, licentiã, libidinemq; fuisse cognosci
te. Aeschrionis Syracusani uxor est Pippa, cuius nomen
istius nequitia tota Sicilia peruulgatũ est. de qua mulie
re uersus plurimi supra tribunal, & supra Prætoris ca=
put scribebãtur. hic Aeschrio Pippæ uir adumbratus, in
Herbitẽsibus decumis nouus instituitur publicanus. Her=
bitenses cũ uiderent, si ad Aeschrionem pretiũ redisset,
se ad arbitriũ libidinosissimæ mulieris spoliatum iri; li=
citi sunt usque eò, quoad se efficere posse arbitrabantur.
supra adiecit Aeschrio: neque .n. metuebat, ne Prætore
Verre decumana mulier dãno affici posset. addicitur me
dimnis MM, dimidio ferè pluris, quàm superiore anno.
aratores funditus euertebãtur, et eo magis, quòd iã supe
rioribus annis exhausti erant, ac penè perditi. intellexit
iste ita magno uenisse, ut amplius ab Herbitẽsibus expri
mi nõ posset. demit de capite medimna DC: iubet in ta
bulas pro medimnis MMMVIII, referri DMMD
& IIII. hordei decumas eiusdem agri Docimus eme=
rat. hic est Docimus, qui ad istum deduxerat Tertiam

Isidori mimi filiam, ui abductam ab Rhodio tibicine. huius Tertiæ plus etiam, quã Pippæ, plus quã cæterarum, ac propè dicam tantum apud istum in Siciliensi Prætura auctoritas ualuit, quãtum in urbana Chelidonis. ueniũt Herbitam duo Prætoris æmuli non molesti, mulierncularum deterrimarum improbissimi cognitores: incipiunt postulare, poscere, minari: non poterant tamen, cum cuperent, Apronium imitari: Siculi Siculos nõ tam pertimescebant. cum omni ratione tamen illi calumniarentur, promittunt Herbitenses uadimonium Syracusas. eò postea quam uentũ est, cogũtur Aeschrioni, id est Pippæ, dare tantum, quantum erat de capite demptum, tritici modios M M M D C. mulierculæ publicanæ noluit ex decumis nimium lucri dare, ne forte ab nocturno suo quæstu animum ad uectigalia redimenda transferret. transactũ putabant Herbitenses, cũ iste, quid de hordeo, inquit, & Docimo amiculo meo? quid cogitatis? at hoc agebat in cubiculo iudices, atque in lectulo suo. negabãt illi sibi quidquã esse mandatũ: nõ audio: numerate HS X V. quid facerent miseri? aut quid recusarent? præsertim cũ in lectulo decumanæ mulieris uestigia uiderent recentia, quibus illũ inflammari ad perseuerandũ intelligebant. ita ciuitas una sociorũ, atque amicorũ, duabus deterrimis mulierculis Verre Prætore uectigalis fuit. atque ego nunc, eũ frumenti numerũ, et eas publice pecunias decumanis ab Herbitensibus datas esse dico. quo illi frumento, & quibus pecunijs tamen à decumanorũ iniurijs ciues suos nõ redemerũt: perditis enim, et direptis aratorũ bonis, hæc decumanis merces dabatur, ut aliquãdo ex eorũ agris, atque ex urbibus abirent. itaque cum

Philinus Herbitensis, homo disertus, & prudens, & domi nobilis, de calamitate aratorum, et de fuga, et de reliquorum paucitate publice diceret; animaduertistis iudices gemitum populi R. cuius frequentia huic causæ nunquam defuit. qua de paucitate aratorũ alio loco dicã. nunc illud, quod penè præterij, non omnino relinquendũ uidetur. nam per deos immortales, quod de capite ipso dempsit, quo tandem modo ferendum, uerũ etiam animaduertendum uidetur? unus adhuc fuit post Romam conditam (dij immortales faxint, ne sit alter) cui Resp. totam se tradidit, temporibus coacta, & malis domesticis, L. Sylla. hic tantũ potuit, ut nemo illo inuito nec bona, nec patriam, nec uitam retinere posset: tantũ animi habuit ad audaciã, ut dicere in concione non dubitaret, bona ciuium R. cum uenderet, se prædam suã uendere. eius omnes res gestas nõ solum obtinemus, uerum etiam propter malorum, incommodorũ, & calamitatum metum publica auctoritate defendimus: unũ hoc illius S. C. reprehensum: decretumq; est, ut, quibus ille de capite dempsisset, ij pecunias in ærariũ referrent. statuit senatus, hoc ne illi quidem esse licitum, cui cõcesserat omnia, à populo factarum, quæsitarumq; rerum summas imminuere. illum uiris fortissimis iudicarũt patres conscripti dimittere de summa non potuisse: te mulieri deterrimæ recte remisisse senatores iudicabũt? ille, de quo lege populus R. iusserat, ut ipsius uolũtas populo R. esset pro lege, tamen in hoc uno genere ueterum religione legum reprehenditur: tu, qui omnibus legibus implicatus tenebare, libidinem tibi tuã pro lege esse uoluisti? in illo reprehenditur, quòd ex ea pecunia remiserit, quã ipse quæsie-

rat: tibi concedetur, qui de capite uectigalium populi R. remisisti? atque in hoc genere audaciæ multo etiã impudentius in decumis Segestensium uersatus est. quas cum addixisset eidẽ illi Docimo, hoc est tritici modiũ quinque millia, & accessionem ascripsisset HS M D; coegit Segestenses à Docimo tantidem publice accipere. id quod ex Segestensium publico testimonio cognoscite. Recita testimonium publicum. Audistis, quanti decumas acceperit à Docimo ciuitas, tritici modium quinque millia, et accessionem. cognoscite nunc, quanti se uendidisse retulerit. LEX DECVMIS VENDVNDIS C. VERRE PR. hoc nomine uidistis tritici modiũ MMM de capite esse dempta. quæ cũ de populi R. uictu, de uectigalium neruis, de sanguine detraxisset ærarij; Tertiæ mimæ condonauit. utrum, impudentius à socijs abstulit, an turpius meretrici dedit? an improbius populo R. ademit? an audacius tabulas publicas commutauit? ex horum seueritate te ulla uis, aut ulla largitio eripiet? sed si eripuerit, non intelligit hæc, quæ iandudum loquor, ad aliã quæstionem, atque ad peculatus iudicium pertinere. itaque hoc mihi reseruabo genus integrum totũ: ad illã, quã institui, causam frumenti, ac decumarum reuertar. Qui cũ agros maximos, ac feracissimos per se ipsum, hoc est per Aproniũ Verrem alterũ, depopularetur; ad minores ciuitates, habebat alios, quos, tanquã canes, immitteret, nequam homines, et improbos, quibus aut frumẽtũ, aut pecuniã publice cogebat dari.

A. Valentinus est in Sicilia interpres, quo iste interprete nõ ad linguã græcã, sed ad furta, et flagitia uti solebat. fit interpres hic, homo leuis, atque egens, repente de-

cumanus: emit agri Liparensis miseri, atque ieiuni decumas tritici medimnis D C. Liparenses uocantur: ipsi accipere decumas, et numerare Valentio cogũtur lucri HS X X X millia. per deos immortales, utrũ tibi sumes ad defensionẽ? tanto ne minoris tibi decumas uendidisse, ut ad medimna DC, HS X X X millia lucri statim sua uoluntate ciuitas adderet, hoc est tritici medimna I I millia: an, cũ magno decumas uendidisset, te expressisse ab inuitis Liparensibus hanc pecuniam? sed quid ego ex te quæro, quid defensurus sis, potius, quã cognoscã ex ipsa ciuitate quid gestum sit? Recita testimoniũ publicũ Liparensium: deinde, quẽadmodũ Valẽtio nũmi sint dati.
TESTIMONIVM PVBLICVM, QVO MODO SOLVTVM SIT LITERIS PVBLICIS. etiã ne hæc tam parua ciuitas, tam procul à manibus tuis, atque à cõspectu remota, seiuncta à Sicilia, in insula inculta tenuiq; posita, cumulata alijs tuis maioribus iniurijs, in hoc quoque frumentario genere prædæ tibi, et quæstui fuit? quã tu totã insulam cuidam tuorum sodalium, sicut aliquod munusculum, condonaras, ab hac etiam hæc frumentaria lucra tanquã à mediterraneis exigebãtur? itaque qui tot annis agellos suos ante te Prætorẽ redimere à piratis solebant, ijdem se ipsos à te pretio imposito redemerunt. quid ergo? à Tissensibus, perparua et tenui ciuitate, & aratoribus laboriosissimis, frugalissimisq; hominibus, non ne plus lucri nomine eripitur, quàm quantum frumenti omnino exararant? ad quos tu decumanum Diognetũ Veneriũ misisti, nouum genus publicani. cur hoc auctore non Romæ serui publici ad uectigalia accedant? anno secundo Tis=

ſenſes HS X X I lucri dare coguntur inuiti: tertio anno HS M M modiũ tritici lucri Diogneto Venerio dare coacti ſunt. hic Diognetus, qui ex publicis uectigalibus tanta lucra facit, uicarium nullũ habet, nihil omnino peculij. uos etiam nũc dubitate, ſi poteſtis, utrũ tantum numerũ tritici Venerius apparitor iſtius ſibi acceperit, an huic exegerit. atque hæc ex publico Tiſſenſiũ teſtimonio cognoſcite. TESTIMONIVM PVBLICVM TISSENSIVM. obſcure iudices Prætor ipſe decumanus eſt? cum eius apparitores frumentum à ciuitatibus exigant, pecunias imperent, aliquãto plus ipſi auferant, quàm quantum populo R. decumarum nomine daturi ſunt. hæc æquitas in tuo imperio fuit, hæc Prætoris dignitas, ut ſeruos Venerios Siculorũ dominos eſſe uelles. hic delectus, hoc diſcrimen te Prætore fuit, ut aratores in ſeruorũ numero eſſent, ſerui in publicanorũ.

Quid Ameſtratini miſeri? impoſitis ita magnis decumis, ut ipſis reliqui nihil fieret, nõ ne tamen numerare pecunias coacti ſunt? addicuntur decumæ M. Cæſio, cũ adeſſent legati Ameſtratini. ſtatim cogitur Heraclius Legatus numerare HS X X I I. quid hoc eſt? quæ eſt iſta præda? quæ uis? quæ direptio ſociorum? ſi erat Heraclio ab ſenatu mandatum, ut emeret: emiſſet. ſi nõ erat: qui poterat ſua ſponte pecuniam numerare? Cæſio renũciat ſe dediſſe. cognoſcite renunciationem ex literis. Recita ex literis publicis. quo. S. C. erat hoc Legato permiſſum? nullo. cur fecit? coactus eſt. quis hoc dicit? tota ciuitas. Recita teſtimonium publicum. ab hac eadem ciuitate anno ſecundo ſimili ratione extortam eſſe pecuniam, et Sex. Vennonio datam, ex eodem teſtimonio co

gnouistis. at Amestratinos, homines tenues, cũ eorũ decumas med. D C C C uendidisses, Banobali Venerio (cognoscite nomina publicanorum) cogis eos plus lucri addere, quàm quanti uenierant, cũ magno uenissent. dant Banobali med. D C C C, HS M D. profecto nunquã iste tã amens fuisset, ut ex agro populi R. plus frumenti seruo Venerio, quàm populo R. tribui pateretur, nisi omnis ea præda serui nomine ad istũ ipsum perueniret. Petrini, cũ eorum decumæ magno addictæ essent, tamen inuitissimi P. Neuio Turpioni, improbissimo homini, qui iniuriarum Sacerdote Prætore damnatus est, HS VII dare coacti sunt. ita ne dissolute decumas uendidisti, ut, cum medimnum X V millibus uenissent, hoc est HS X X X X V, lucri decumano HS M M M darentur? at permagno decumas eius agri uẽdidi. uidelicet gloriatur nõ Turpioni lucrũ datum, sed Petrinis pecuniæ ereptæ. Quid Halycienses, quorũ incolæ decumas dãt, ipsi agros immunes habent? non ne huic eidem Turpioni, cũ decumæ C med. uenissent, HS X V dare coacti sunt? si id, quod maxime uis, posses probare, hæc ad decumanos lucra uenisse, nihil te attigisse: tamẽ hæ pecuniæ per uim atque iniuriã tuam captæ, & conciliatæ, tibi fraudi, et damnationi esse deberent. cum uero hoc nemini persuadere possis, te tam amentem fuisse, ut Aproniũ, ac Turpionem, seruos homines, tuo, liberorumq; tuorum periculo diuites fieri uelles: dubitaturũ quẽquã existimas, quin illis emissarijs hæc tibi omnis pecunia quæsita sit? Segestã item ad immunẽ ciuitatẽ Venerius Symmachus decumanus immittitur. is ab isto literas affert, ut sibi, cõtra iura omnia, contrãq; legem Rupiliam, extra forum ua

dimonium promittant aratores. audite literas, quas ad Segestanos miserit. LITERAE C. VERRIS. hic Venerius quemadmodum aratores eluserit, ex una pactione hominis honesti, gratiosiq; cognoscite: in eodem enim genere sunt cætera. Diocles est Panormitanus, Phimes cognomine, homo illustris, ac nobilis arator. is agrum in Segestano (nam commercium in eo agro Panormitanis est) conductum habebat HS sex millibus. pro decuma cum pulsatus à Venerio esset, dedit HS sexdecim millia, & DCLIIII. id ex tabulis ipsius cognoscite. NOMEN DIOCLIS PANORMITANI. huic eidem Symmacho Anneius Brocchus senator, homo eo splendore, ea uirtute, qua omnes existimatis, nummos præter frumentum coactus est dare. Venerio ne seruo te Prætore talis uir, senator populi R. quæstui fuit? hunc ordinem si dignitate antecellere non existimabas, ne hoc quidem sciebas, iudicare? antea, cum equester ordo iudicaret, improbi & rapaces magistratus in prouincijs inseruiebant publicanis, ornabant eos, quicunque in operis erant: quemcunque equitem R. in prouincia uiderant, beneficijs, ac liberalitate prosequebantur: neque tantum illa res nocentibus proderat, quantum obfuit multis, cum aliquid contra utilitatem eius ordinis, uoluntatemq; fecissent. retinebatur hoc tum nescio quo modo quasi communi consilio ab illis diligenter, ut, qui unum equitem R. contumelia dignum putasset, ab uniuerso ordine malo dignus iudicaretur. tu sic ordinem senatorium despexisti, sic ad iniurias libidinesq; tuas omnia coæquasti, sic habuisti statutum cum animo, ac deliberatum,

omnes, qui habitarent in Sicilia, aut qui Siciliā te Præ=
tore attigiſſent, iudices reijcere? ut illud non cogitares, ta
men ad eiuſdē ordinis homines te iudices eſſe uenturū?
in quibus, ſi ex ipſorū domeſtico incommodo nullus do
lor inſideret, tamē eſſet illa cogitatio, in alterius iniuria
ſeſe deſpectos, dignitatemq; ordinis contemptam, et abie
ctam. quod mehercule iudices mihi non mediocriter fe=
rendum uidetur: habet enim quendam aculeum contu
melia, quem pati prudentes, ac uiri boni difficillime poſ
ſunt. ſpoliaſti Siculos: ſolent. n. inulti eſſe in iniurijs ſuis
prouinciales. uexaſti negotiatores: inuiti enim Romā ra
roq; decedunt. equitem R. ad Apronij iniurias dediſti:
quid enim iam nocere poſſunt, quibus nō licet iudicare?
quid, cū ſenatores ſummis iniurijs afficis? quid aliud di
cis, niſi hoc? cedo mihi etiam iſtum ſenatorē: ut hoc am
pliſſimum nomen ſenatorum nō modo ad inuidiam im
peritorū, ſed etiam ad cōtumeliam improborum natum
eſſe uideatur. neque hoc in uno fecit Anneio, ſed in o=
mnibus ſenatoribus; ut ordinis nomē nō tantū ad hono
rem, quantū ad ignominiam ualeret. in C. Caſſio, uiro
clariſſimo, & fortiſſimo, cum is eo ipſo tempore, primo
iſtius anno Cōſul eſſet, tanta improbitate uſus eſt, ut, cū
eius uxor fœmina primaria paternas haberet arationes
in Leontino, frumētum omne in decumas auferre iuſſe
rit. hūc tu in hac cauſa teſtem Verres habebis; quoniā,
iudicem ne haberes, prouidiſti. uos autē iudices putare
debetis, eſſe quiddam nobis inter nos cōmune, atque con
iūctum. multa ſunt impoſita huic ordini munera, mul=
ti labores, multa pericula, non ſolum legum, ac iudicio=
rum, ſed etiam rumorū, ac temporum. ſic eſt hic ordo

quasi propositus, atque editus in altum, ut ab omnibus uentis inuidiæ circunflari posse uideatur. in hac misera, et indigna conditione uitæ ne hoc quidem retinebimus iudices, ut magistratibus nostris, in obtinédo iure nostro, ne contemptissimi, ac despectissimi esse uideamur? Thermitani miserunt, qui decumas emerent agri sui. magni sua putabant interesse, publice potius quamuis magno emi, quàm in aliquem istius emissarium indicere. appositus erat Venuleius quidam, qui emeret. is liceri nõ destitit. illi, quoad uidebatur ferri aliquo modo posse, contenderunt, postremo liceri destiterunt. addicitur Venuleio tritici mod. VIIC. Legatus Possidorus renunciat. cum omnibus hoc intolerandum uideretur, tamen Venuleio dãtur, ne accedat, tritici mod. VI. præterea HS MM millia. ex quo facile apparet, quæ merces decumani, quæ Prætoris præda esse uideatur. cedo Thermitanorũ mihi literas, et testimoniũ. TABVLAE THERMITANORVM, ET TESTIMONIVM. Imacharẽses, iã omni frumento ablato, iam omnibus iniurijs tuis exinanitos, tributum ferre miseros, ac perditos coegisti, ut Apronio darẽt HS XX millia. recita decretum de tributis, & publicum testimonium. S. C. DE TRIBVTO CONFERENDO. TESTIMONIVM IMACHARENSIVM. Ennenses, cum decumæ uenissent agri Ennensis medimnũ MMMCC, Apronio coacti sunt dare tritici mod. LXXMMM, & HS III millia. quæso attendite quantus numerus frumenti cogatur ex omni agro decumano. nam per omnes ciuitates, quæ decumas debent, percurrit oratio mea: & in hoc genere nũc iudices uer

ſor, in quo non ſigillatim aratores euerſi bonis omnibus ſunt, ſed publice decumanis lucra data ſunt, ut ali quando ex eorum agris, atque urbibus expleti, atque ſa turati cũ hoc cumulo quæſtus decederent. Calatinis quamobrem imperaſti anno tertio, ut decumas agri ſui, quas Calatæ dare conſueuerant, Ameſtrati M. Cæſio de cumano darẽt? quod neque ante te Prætorẽ illi fecerũt, neque tu ipſe hoc ita ſtatueras antea per biẽniũ. Theo= mnaſtus Syracuſanus in agrum Muticenſem cur abs te immiſſus eſt? qui aratores ita uexauit, ut illi in alteras decumas, id quod in alijs quoque ciuitatibus oſtendã, tri ticum emere neceſſario propter inopiam cogerentur. Iam uero ex Hyblenſiũ pactionibus intelligetis, quæ pa ctæ ſint cum decumano Cn. Sergio, ſexies tantũ, quàm quantum ſatum ſit, ablatum eſſe ab aratoribus. Reci= ta ſationes & pactiones ex literis publicis. recita ex lite ris publicis. Cognoſcite pactiones Menenorũ cum Ve nerio ſeruo. Recita ex literis publicis. cognoſcite itẽ pro feſſiones ſationum, & pactiones Menenorũ. Recita ex literis publicis. Patiemini iudices, à ſocijs, ab aratori= bus populi R. ab ijs, qui uobis laborãt, uobis ſeruiũt, qui ita plebem Romanã ab ſeſe ali uolunt, ut ſibi, ac liberis ſuis tantum ſuperſit, quo ipſi ali poſſint; ab his per ſum mam iniuriam, per ſummas cõtumelias plus aliquanto ablatum eſſe, quàm natum ſit? ſentio iudices moderan= dum mihi eſſe iam orationi meæ, fugiendamq; ueſtrã ſatietatem: non uerſabor in uno genere diutius, & ita cætera de oratione mea tollam, ut in cauſa relinquam. audietis Agrigentinorum, fortiſſimorum uirorum, dili= gentiſſimorumq;, querimonias: cognoſcetis iudices En=

tellinorum, summi laboris, summæq; industriæ, dolorem et iniurias: Heracliensium, Iciliensium, Aetnensium, Solentinorum incommoda proferentur: Catinensium, locu pletissimorum hominũ, amicissimorumq;, agros uexatos ab Apronio cognoscetis. Tyndaritanã nobilissimam ciuitatem, Cephaleditanam, Halentinam, Apolloniensem, Eggynam, Capitinã, perditas esse hac iniquitate decumanorum intelligetis: Murgentinis, Assorinis, Elorinis, Ennensibus, Letinis nihil omnino relictum: Ciratarinos, Acherinos, paruarum ciuitatum homines, omnino abiectos esse, ac perditos: omnes denique agros decumanos per triennium populo R. ex parte decuma, C. Verri ex omni reliquo uectigales fuisse: & plerisque aratoribus nihil omnino superfuisse: quibus quod tum aut remissum, aut relictum sit, id fuisse tãtum, quantũ ex eo, quo istius auaritia cõtenta fuit, redundarit. duarum mihi ciuitatum reliquos feci agros iudices ferè optimos, ac nobilissimos, Aetnensium, et Leontinorũ. horum agrorũ ego missos faciam quæstus triennij: unum annum eligam, quo facilius id, quod institui, explicare possim. sumam annum tertiũ, quòd & recentissimus est, et ab isto ita administratus, ut, cum se certe decessurũ uideret, nõ laboraret, si aratorem nullũ in Sicilia omnino esset relicturus. agri Aetnensis, & Leõtini decumas agemus. attendite iudices diligenter. agri sunt feraces, annus tertius, decumanus Apronius. de Aetnẽsibus perpauca dicã: dixerunt enim ipsi priore actione publice: memoria tenetis, Artemidorum Aetnensem, legationis eius principem, publice dicere, Apronium uenisse Aetnam cum Venerijs, uocasse ad se magistratum, imperasse, ut

in foro sibi medio lecti sternerentur: quotidie solitũ esse nõ modo in publico, sed etiam de publico conuiuari: cũ in eis cóuiuijs symphonia caneret, maximisq; poculis ministraretur, retinere solitũ esse aratores, atque ab ijs non modo per iniuriam, sed etiam per contumeliam tantũ exprimi frumenti, quantum Apronius imperasset. audistis hæc iudices: quæ nunc ego omnia prætereo, ac relinquo. nihil de luxuria Apronij loquor, nihil de insolẽtia, nihil de singulari nequitia, ac turpitudine: tantum de quæstu, ac lucro dicam unius agri, et unius anni, quo facilius uos coniecturam de trennio, & de tota Sicilia facere possitis. sed mihi Aetnensium breuis est oratio: ipsi enim uenerunt: ipsi publicas literas deportarũt: docuerunt uos, quid lucelli fecerit homo nõ malus, familiaris Prætoris, Apronius. id quæso ex ipsorũ testimonio cognoscite. Recita testimoniũ Aetnensiũ. quid ais? dic, dic quæso clarius, ut populus R. de suis uectigalibus, de suis aratoribus, de suis socijs, atque amicis audiat. L. MEDIMNA. per deos immortales unus ager uno anno CCC millia mod. tritici, & præterea L. millia lucri dat Apronio? tanto ne minoris decumæ uenierunt, quàm fuerũt: an, cũ satis magno uenissent, hic tantus tamen frumẽti, pecuniæq; numerus ab aratoribus per uim ablatus est? utrum enim horum dixeris, in eo culpa, et crimen hærebit. nam illud quidem nõ dices: quod utinam dicas: ad Aproniũ nõ peruenisse tantum. ita te nõ modo publicis tenebo, sed etiã priuatis aratorũ pactionibus, ac literis: ut intelligas, nõ te diligentiorem in faciẽdis furtis fuisse, quàm me in deprehendendis. hoc tu feres? hoc quisquã defendet? hoc hi, si aliter de te statuere uoluerint, susti-

nebunt? uno aduentu, ex uno agro Q. Aproniũ, præter eam, quã dixi, pecuniam numeratam, C C C millia mod. tritici lucri nomine sustulisse? quid? hoc Aetnẽses soli dicunt? immo etiam Centuripini, qui agri Aetnensis multo maximã partem possident. quorũ Legatis, hominibus nobilissimis, Androni, et Arthemoni senatus ea mãdata dedit, quæ publice ad ciuitatem ipsorũ pertinebãt. de ijs iniurijs, quas ciues Centuripini non in suis, sed in aliorũ finibus acceperũt, senatus & populus Centuripinus Legatos noluit mittere: ipsi aratores Cẽturipini, qui numerus est in Sicilia maximus, honestissimorum, et locupletissimorũ, tres Legatos ciues suos delegerunt, ut eorum testimonio non unius agri, sed propè totius Siciliæ calamitates cognosceretis: arãt. n. tota Sicilia fere Cẽturipini: et hoc in te grauiores, certioresq; testes sunt, quòd cæteræ ciuitates suis solũ incõmodis commouentur, Centuripini, quòd in omnibus ferè finibus habent possessiones, etiã cæterarũ ciuitatum damna, ac detrimenta senserunt. uerũ, ut dixi, ratio certa est Aetnensium, et publicis, et priuatis literis consignata mea diligentia. pensum magis in Leontino agro est exigendũ, propter hanc causam, quòd ipsi Leontini publice nõ sanè me multũ adiuuerũt: neque enim eos isto Prætore hæ decumanorũ iniuriæ læserunt, potius etiam adiuuerunt. mirum fortasse hoc uobis, aut incredibile uideatur, in tantis aratorũ incommodis Leontinos, qui principes rei frumentariæ fuerunt, expertes incõmodorũ, atque iniuriarum fuisse. hoc causæ est iudices, quòd in agro Leontino, præter unam Mnasistrati familiam, glebam Leontinorũ possidet nemo. itaque Mnasistrati, hominis honestissimi, atque opti

mi uiri testimonium iudices audietis. cæteros Leontinos, quibus nō modo Apronius in agris, sed ne tēpestas quidem ulla nocere potuit, expectare nolite: etenim nō modo incōmodi nihil ceperunt, sed etiā in Apronianis illis rapinis, in quæstu sunt cōpendioq; uersati. quapropter, quoniā me Leōtina ciuitas, atq; legatio propter eā, quā dixi, causam defecit: mihimet ineunda ratio, & uia reperienda est, qua ad Apronij quæstū, siue adeo qua ad istius ingentē immanemq; prædā possim peruenire. agri Leontini decumæ anno tertio uenierūt tritici medimnis XXXVI, hoc est tritici mod. CCXVI, magno iudices, magno: neque. n. hoc possum negare: itaque necesse est, aut damnū, aut certe non magnum lucrū fecisse decumanū: hoc enim solet usu uenire ijs, qui magno rede merūt. quid, si ostēdo in hac una emptione lucri fieri tritici modios C? quid, si CC? quid, si CCCC? dubitabitis etiam, cui ista tāta præda quæsita sit? iniquū me esse quispiā dicet, qui ex lucri magnitudine cōiecturā faciā furti, atque prædæ. quid, si doceo iudices, eos, qui CCCC millia mod. lucri faciūt, damnū facturos fuisse, si, ut tua iniquitas fuit, ex cohorte Recuperatores non intercederent? num quis poterit in tanto lucro, tantáq; iniquitate dubitare, quin propter iniquitatē tam magnos quæstus feceris, propter magnitudinē quæstus improbus esse uolueris? quo modo igitur hoc assequar iudices, ut sciā, lucri quantum factum sit? nō ex Apronij tabulis: quas ego cū cōquirerem, nō inueni: et cū in ius ipsum eduxi, expressi, ut, conficere tabulas se, negaret. si mentiebatur: quamobrem remouebat, si hæ tabulæ nihil tibi erāt obfuturæ? si omnino nullas confecerat literas: ne id qui-

dem ſatis ſignificabat, illũ non ſuum negotium geſſiſſe?
ea eſt enim ratio decumarũ, ut ſine plurimis literis con=
fici non poſſit: ſingula enim nomina aratorum, & cum
ſingulis pactiones decumarũ, literis perſequi, et conficere
neceſſe eſt. iugera profeſſi ſunt aratores omnes imperio,
atque inſtituto tuo. nõ opinor quenquã minus eſſe pro=
feſſum, quã quantũ araſſet, cũ tot cruces, tot iudicia, tot
ex cohorte Recuperatores proponerẽtur. in iugere Leon=
tini agri medimnum ferè tritici ſeritur, perpetua, atque
æquabili ſatione: ager efficit, cum octauo bene ut aga=
tur; uerũ, ut omnes dĳ adiuuent, cũ decimo. quod ſi quã
do accidit, tum fit, ut tantum decumæ ſit, quantũ ſeue=
ris, hoc eſt, ut, quot iugera ſunt ſata, totidem medimna
decumæ debeantur. hoc cum ita eſſet, primũ illud dico,
pluribus millibus medimnũ ueniſſe decumas agri Leon=
tini, quã quot millia iugerum ſata erant in agro Leon=
tino. quòd ſi fieri non poterat, ut plus quã decem medi=
mna ex iugere ararent; medimnũ autẽ ex iugere de=
cumano dari poterat, cum ager, id quod perraro euenit,
cum decumo extuliſſet: quæ erat ratio decumani, ſi qui
dem decumæ, ac non bona ueniebant aratorũ, ut pluri=
bus aliquanto medimnis decumas emeret, quàm iugera
erant ſata? in Leontino iugerum ſubſcriptio, ac profeſ=
ſio non eſt plus X X X, decumæ X X X V I medimnũ
uenierunt. errauit, an potius inſaniuit Apronius? immo
tum inſaniſſet, ſi aratoribus, quod deberent, licitũ eſſet,
et non, quod Apronius imperaſſet, neceſſe fuiſſet dare. ſi
oſtendo, minus tribus medimnis in iugerũ neminẽ dediſ=
ſe decumæ: concedes opinor, ut cum decumo fructus
arationis perceptus ſit, neminem minus tribus decumis

dediſſe. atque hoc in beneficij loco petitum eſt ab Apro= nio, ut iugera ſingula ternis medimnis decidere liceret. nã cum à multis quaterna, etiã quina exigerentur; mul tis autem non ſolum granũ ullum, ſed ne paleæ quidem ex omni fructu, atque ex annuo labore relinquerentur: tum aratores Centuripini, qui numerus in agro Leonti= no maximus eſt, unum in locum conuenerũt, hominem ſuæ ciuitatis in primis honeſtum, ac nobilem Andronem Centuripinum legarũt ad Aproniũ, eundem, quem hoc tempore ad hoc iudicium Legatũ et teſtem Centuripina ciuitas miſit; ut is apud eum cauſam aratorum ageret, ab eóq; peteret, ut ab aratoribus Cẽturipinis ne amplius in iugera ſingula, quã terna medimna exigeret. hoc uix ab Apronio in ſummo beneficio, pro ijs, qui etiam tum incolumes erant, impetratum eſt. id cum impetrabatur, hoc uidelicet impetrabatur, ut pro ſingulis decumis ter= nas decumas dare liceret. quòd ſi tua res nõ ageretur, à te potius poſtularent, ne amplius quàm ſingulas, quã ab Apronio, ut ne plus, quàm ternas decumas darent. nũc, ut hoc tempore ea, quæ regie, ſeu potius tyrãnice ſtatuit in aratores Apronius, prætermittã, neque eos appellem, à quibus omne frumentum eripuit, et quibus nihil nõ mo= do de fructu, ſed ne de bonis quidẽ ſuis reliqui fecit: ex his ternis medimnis, quod beneficij, gratiæq; cauſa con ceſſit, quid lucri fiat, cognoſcite. profeſſio eſt agri Leon= tini ad iugera XXX mil. hæc ſunt ad tritici medimna XC ideſt tritici mod. DXL millia. deductis tritici mod. CCXVI, quanti decumæ uenierunt, reliqua tri= tici CCCXXIIII, adde totius ſummæ DXL millia mod. tres quinquageſimas, ideſt tritici mod. XXXII

CCCC.

CCCC. ab omnibus enim ternæ, præterea quinquagesimæ exigebantur. sunt hæc iam ad HS CCCXL mod. tritici. at ego CCCC lucri facta esse dixerã: non enim duco in hac ratione eos, quibus ternis medimnis non est licitum decidere. uerum ut hac ipsa ratione summã mei promissi cõpleam, ad singula medimna multi HS duo, multi HS quinque accessionis cogebãtur dare: qui mini mũ, singulos nummos. hoc minimũ ut sequamur, quoniã XC medimnas duximus; accedant eò nouo, pessimoq; exemplo ad HS XC mil. hic mihi etiam dicere audebit, magno se decumas uendidisse, cũ ex eodẽ agro dimidio ipse plus abstulerit, quã populo R. miserit. CCXVI decumas agri Leontini uendidisti: si ex lege, magno: si, ut lex esset libido tua, paruo: si, ut, quæ dimidiæ essent, decumæ uocarẽtur, paruo uendidisti: multo enim pluris fructus annui Siciliæ uenire potuerũt, si id te senatus, aut populus R. facere uoluisset: etenim sæpe decumæ tanti uenierunt, cum lege Hieronica uenirent, quanti nunc lege Verrea uenierũt. cedo mihi C. Norbani decumas uenditas. C. NORBANI DECVMAE VENDITAE AGRI LEONTINI. atque tũ neque iudiciũ de modo iugerũ dabatur: neque. n. erat Artemidorus Cornelius Recuperator: neque ab aratore magistratus Siculus tantũ exigebat, quantũ decumanus ediderat: nec beneficium petebatur à decumano, ut in iugera singula ternis medimnis decidere liceret: nec nummorum accessionem cogebatur arator dare, nec ternas quinquagesimas frumenti addere: & tamen populo R. magnus frumenti numerus mittebatur. quid uero istæ sibi quinquagesimæ? quid porrò nummorum accessio-

nes uolũt? quo id iure, atq; adeo quo id potius ore fecisti? nũmos dabat arator. quo modo? aut unde? qui, si largissimus esse uellet, cumulatiore mensura uteretur, ut antea solebant facere in decumis, cum æqua lege, et conditione ueniebant. is nummũ dabat. unde? de frumento? quasi habuisset te Prætore, quod uẽderet. de uiuo igitur erat aliquid resecandum, ut esset, unde Apronio ad illos fructus arationum hoc corollarium nummorum adderetur. iam id porrò utrum libentes, an inuiti dabant? libentes? amabant credo Aproniũ. inuiti? qua re, nisi ui, et malo cogebãtur? iam iste homo amentissimus in uendundis decumis nummorum faciebat accessiones ad singulas decumas: neque multũ, bina aut terna millia addebat. fiunt per trienniũ HS fortasse D millia. hoc neque exemplo cuiusquã, neque ullo iure fecit: neque eã pecuniam retulit: neque, hoc paruũ crimen quemadmodum defensurus sit, homo quisquam unquã excogitauit. quod cum ita sit, audes dicere te magno decumas uendidisse? cum sit perspicuum, te bona, fortunasq; aratorum, non populi R. sed tui quæstus causa uendidisse. ut, si quis uillicus ex fundo, cui HS dena merces esset, excisis arboribus, ac uenditis, demptis tegulis, instrumento, pecore abalienato, domino X X millia nummum pro X miserit, sibi alia præterea centũ confecerit; primo dominus ignarus incõmodi sui gaudeat, uillicoq; delectetur, quòd tanto sibi plus mercedis ex fundo refectum sit; deinde cum audierit, eas res, quibus fundi fructus, & cultura continentur, amotas, & uenditas, summo supplicio uillicum afficiat, et secũ male actum putet: item populus R. cum audit pluris decumas uendidisse C. Verrem, quàm inno=

centiſſimũ hominem, cui iſte ſucceſſit, C. Sacerdotem, putat ſe bonum in arationibus, fructibusq; ſuis habuiſſe custodem, ac uillicum; cum ſenſerit iſtum omne instrumentum aratorum, omnia ſubſidia uectigalium uendidiſſe, omnem ſpem poſteritatis auaritia ſua ſuſtuliſſe, arationes, & agros uectigales uaſtaſſe, atque exinaniſſe, ipſum maximos quæſtus, prædaſq; feciſſe, intelliget ſecũ actum eſſe peſſime, iſtum autem ſummo ſupplicio dignum existimabit. unde ergo hoc intelligi poteſt? ex hoc maxime, quòd ager decumanus prouinciæ Siciliæ propter iſtius auaritiã deſertus eſt. neque id ſolũ actũ eſt, uti ij minus multis iugis arent, ſi qui in agris remanſerũt; ſed etiã, ut permulti locupletes homines, magni, et naui aratores, agros latos, ac fertiles deſererent, totaſq; arationes derelinquerent. id adeo ſciri facillime poteſt ex literis publicis ciuitatũ: propterea quòd lege Hieronica numerus aratorũ quotannis apud magiſtratus publice ſubſcribitur.

Recita tandem, quot acceperit aratores agri Leontini Verres. OCTVAGINTA TRES. quot anno tertio profiteãtur. TRIGINTA DVO. unũ et quinquaginta aratores ita uideo deiectos, ut his ne uicarij quidem ſucceſſerint. quot aratores adueniente te fuerũt agri Muticenſis, uideamus ex literis publicis. CENTVM OCTVAGINTA OCTO. quid? anno tertio? CENTVM ET VNVS. octuaginta ſeptẽ aratores unus ager iſtius iniuria deſiderat, atq; adeo noſtra Reſp. quoniã illa populi R. uectigalia ſunt, hũc tot patrũfamilias numerũ deſiderat, et repoſcit. ager Herbitẽſis primo anno habuit aratores ducẽtos quinquaginta ſeptem, tertio centũ uiginti. hinc centũ triginta ſeptẽ pa-

tresfamilias extorres profugerũt. Agyrinensis ager, quorũ hominũ? quã honestorũ? quã locupletũ? ducẽtos quinquaginta aratores habuit primo anno Præturæ tuæ. quot tertio anno? octuaginta, quemadmodũ Legatos Agyrinenses recitare ex publicis literis audistis. prò dij immortales, si ex prouincia tota centum septuaginta eiecisses, posses ne seueris iudicibus saluus esse? unus ager Agyrinensis centum septuaginta aratoribus inanior cum sit, uos coniecturã totius prouinciæ non facietis? atque hoc peræque in omni agro decumano reperietis: quibus aliquid tamen reliqui fuerit ex magno patrimonio, eos in agris, minore instrumẽto, minus multis iugis, remansisse, quòd metuebant, si recessissent, ne reliquas fortunas omnes amitterent: quibus autẽ iste nihil reliqui, quod perderent, fecerat, eos planè non solum ex agris, uerum ex ciuitatibus suis profugisse. illi ipsi, qui remanserant, uix decuma pars aratorũ, relicturi agros omnes erãt, nisi ad eos Metellus Roma literas misisset, decumas lege Hieronica uenditurum; et nisi ab ijs hoc petiuisset, ut sererent quamplurimum: quod illi semper sua causa fecerant, cum eos nemo rogaret, quandiu intelligebant sese sibi, et populo R. non Verri, et Apronio serere, impendere, laborare. iam uero Iudices, si Siculorum fortunas negligitis; si, quemadmodum socij populi R. à magistratibus nostris tractentur, non laboratis: at uos communem populi R. causam suscipite, atque defendite. eiectos aratores esse dico: agros uectigales uexatos, atque exinanitos à Verre: populatã, uexatamq; prouinciã: hæc omnia doceo ciuitatum, & priuatis primariorum uirorũ testimonijs. quid uultis amplius? num expectatis, dum L. Metellus, is,

qui multos in istũ testes imperio, & potestate deterruit,
idẽ absens de istius scelere, improbitate, audacia testimo
nium dicat? nõ, opinor. at is optime, qui successit isti, po
tuit cognoscere. ita est, uerum amicitia impeditur. at de
bet nos certiores facere, quo pacto se habeat prouincia.
debet, uerũtamen non cogitur. num quis in Verrem L.
Metelli testimoniũ requirit? nemo. num quis postulat?
non, opinor. quid, si testimonio L. Metelli, ac literis hæc
omnia uera esse docebo? quid dicetis? utrũ, Metellum fal
sum scribere, an amicum lædendi esse cupidum? an Præ
torem, quemadmodum prouincia affecta sit, nescire?
Recita literas L. Metelli, quas ad Cn. Põpeiũ, et M. Cras
sum Coss. quas ad M. Mũmiũ Præt. quas ad Quæstores
Vrbis misit. EPISTOLA L. METELLI. DE
CVMAS FRVMENTI LEGE HIERO=
NICA VENDIDI. cũ scribit se lege Hieronica
uendidisse, quid scribit? ita se uẽdidisse, ut omnes præter
Verrẽ. cũ scribit se lege Hieronica uẽdidisse, quid scribit?
se, per istũ erepta, Siculis maiorũ nostrorũ beneficia, ius
ipsorũ, cõditionẽ societatis, amicitiæ, fœderũ reddidisse.
dicit, quãti cuiusq; agri decumas uẽdiderit. deinde quid
scribit? Recita de epistola reliqua. SVMMA DA=
TA EST OPERA A ME, VT QVAM=
PLVRIMO DECVMAS VENDEREM.
cur igitur Metelle nõ ita magno uendidisti? quia deser
tas arationes, inanes agros, prouinciã miserã, perditamq;
offẽdi. quid? id ipsũ, quod satũ est, qua ratione quisquã,
qui sereret, inuẽtus est? Recita literas. ait se misisse, et cõ
firmasse, suã interposuisse auctoritatẽ. tantũ quod arato
ribus Metellus obsides nõ dedit, se in nulla re Verri simi

lem futurũ. at quid est tãdẽ, in quo se laborasse dicat? Recita. VT ARATORES, QVI RELIQVI ERANT, QVAMPLVRIMVM SERERENT. qui reliqui? quid hoc est? reliqui, quo ex bello? qua ex uastitate? quænã in Sicilia tãta clades, aut quod bellũ tam diuturnum, tam calamitosum te Prætore uersatum est, ut is, qui tibi successerit, reliquos aratores collegisse, & recreasse uideatur? cum bellis Carthaginensibus Sicilia uexata est, & post nostram, patrumq; memoriã cum bis in ea prouincia magnæ fugitiuorum copiæ uersatæ sint; tamen aratorum internicio facta nulla est. tũ semente prohibita, aut messe amissa, fructus annuus interibat: tamen incolumis numerus manebat dominorũ, atque aratorũ. tum qui M. Leuino, aut P. Rupilio, aut M. Aquilio Prætoribus in eam prouinciam successerãt, aratores reliquos non colligebant. tanto ne plus Verres cum Apronio prouinciæ Siciliæ calamitatis importauit, quàm aut Hasdrubal cum Pœnorũ exercitu, aut Athenio cum fugitiuorum maximis copijs, ut temporibus illis, simul atq; hostis superatus esset, ager araretur omnis, neque aratori Prætor per literas supplicaret, neque eum præsens oraret, ut quamplurimũ sereret; nunc autem ne post abitum quidem huius importunissimæ pestis quisquam reperiretur, qui sua uolũtate araret? pauci essent reliqui, qui L. Metelli auctoritate in agros, atque ad suũ larem familiarem redirent? his te literis homo audacissime atque amentissime iugulatũ sentis? nõ uides, cum, is, qui tibi successit, aratores reliquos appellet, hoc cũ diserte scribere, reliquos hos esse, nõ ex bello, neque ex aliqua huiusmodi calamitate, sed ex tuo scelere, importunitate,

auaritia, crudelitate? Recita cætera. TAMEN PRO EO, VT ET TEMPORIS DIFFICVLTAS, ARATORVMQVE PENVRIA TVLIT. aratorũ, inquit, penuria. si ego accusator toties de re eadẽ dicerem, uererer ne animos uestros offenderẽ iudices. clamat Metellus: Nisi literas misissem: non est satis: Nisi præsens cõfirmassem: ne id quidẽ satis est. Reliquos, inquit, aratores. reliquos? propè lugubri uerbo calamitatem prouinciæ Siciliæ significat. addit: Aratorũ penuria. expectate etiam iudices, si potestis, auctoritatem accusationis meæ. dico aratores istius auaritia eiectos: scribit Metellus reliquos ab se esse confirmatos. dico agros relictos, arationesq; desertas esse: scribit Metellus aratorum esse penuriam. hoc cum scribit, illud ostendit, deiectos, eiectos, fortunis omnibus expulsos esse populi R. socios, atque amicos. quibus si qua calamitas propter istum saluis uectigalibus nostris accidisset, animaduerte re in eum uos oportebat, præsertim cum ea lege iudicaretis, quæ sociorum causa esset constituta. cum uero perditis, profligatisq; socijs uectigalia populi R. sint diminuta, res frumentaria, commeatus, copiæ, salus urbis, atque exercituum nostrorum in posteritatem istius auaritia interierit: saltem cõmoda uestra respicite, si socijs fidelissimis prospicere non laboratis. Atque ut intelligatis, ab isto præ lucro, prædáq; præsenti nec uectigalium, nec posteritatis habitam esse rationem: cognoscite, quid ad extremum scribat Metellus. in reliquum tempus ait se uectigalibus prospexisse. non scriberet se uectigalibus prospexisse, nisi hoc uellet ostendere, te uectigalia perdidisse: quid enim erat, quod uectigalibus

prospiceret Metellus in decumis, & in tota re frumentaria, si iste nõ uectigalia populi R. suo quæstu peruertisset? atq; ipse Metellus, qui uectigalibus prospicit, qui reliquos aratores colligit, quid assequitur, nisi hoc? ut arent, si qui possunt, quibus aratrũ saltẽ aliquod satelles istius Apronius reliquũ fecit; qui tamẽ in agris spe, atque expectatione Metelli remanserunt. quid cæteri Siculi? quid ille maximus numerus aratorum, qui nõ modo ex agris eiecti sunt, sed etiã ex ciuitatibus suis, ex prouincia, denique bonis, fortunisq; omnibus ereptis profugerũt; qua ratione ij reuocabuntur? quot Prætorum innocentia, sapientiáq; opus est, ut illa aratorum multitudo aliquando in suis agris, ac sedibus collocetur? ac ne miremini tã tam multitudinem profugisse, quantam ex literis publicis, aratorumq; professionibus cognouistis; scitote, tãtam acerbitatem istius, tãtum scelus in aratores fuisse, (incredibile dictu est iudices: sed & factũ, & tota Sicilia peruulgatum) ut homines propter iniurias, licentiamq; decumanorum mortem sibi ipsi consciuerint. Centuripinũ Dioclem, hominem locupletem, suspẽdisse se constat, quo die sit ei nunciatũ Apronium decumas redemisse. Dyrrachinum, primum ciuitatis, eadem ratione mortem oppetisse, dixit apud uos homo nobilissimus Archonidas Elorinus, cũ audisset tantum decumanũ professum esse ex edicto istius sibi deberi, quantum ille bonis suis omnibus efficere non posset. hæc tu, tametsi omnium hominũ dissolutissimus, crudelissimusq; semper fuisti, tamen nunquam perpeterere, quòd illi gemitus, luctusq; prouinciæ ad tui capitis periculum pertinebant, non inquã perpeterere, ut homines iniuriæ tuæ remedium morte, ac su=

ſpendio quærerent, niſi ea res ad quæſtum, & ad prædam tuam pertineret. quid? illud perpeterere? attendite iudices: omnibus enim neruis mihi cõtendendũ eſt, atque in hoc laborandum, ut omnes intelligant, quàm improbam, quàm manifeſtam, quàm confeſſam rẽ pecunia redimere conentur. graue crimen eſt hoc, & uehemens, et poſt hominum memoriam iudiciáq; de pecunijs repetundis cõſtituta grauiſſimũ, Prætorem populi R. ſocios habuiſſe decumanos. nõ hoc nunc primum audit priuatus de inimico, reus ab accuſatore: iam antea in ſella ſedens Prætor, cum prouinciã Siciliã obtineret, cum ab omnibus nõ ſolum, id quod cõmune eſt, propter imperium, ſed etiam, id quod iſtius præcipuũ eſt, propter crudelitatem metueretur, millies audiuit, cum eius animũ ad perſequendũ non negligentia tardaret, ſed cõſcientia ſceleris, auaritiæq; ſuæ frenaret: loquebãtur enim decumani palàm, & præter cæteros is, qui apud iſtum plurimũ poterat, maximosq; agros populabatur, Apronius, perparuũ ex illis magnis lucris ad ſeſe peruenire, Prætorem eſſe ſocium. hoc cũ palàm decumani tota prouincia loquerentur, tuumq; nomẽ in re tam turpi, nefariaq; interponerent; nihil ne tibi uenit in mentẽ exiſtimationi tuæ conſulere? nihil denique capiti, ac fortunis tuis prouidere? cũ tui nominis terror in auribus, animisq; aratorũ uerſaretur; cum decumani aratoribus ad pactiones faciendas non ſuam uim, ſed tuũ ſcelus, ac nomen opponerent: ecquod iudiciũ Romæ tam diſſolutũ, tam perditũ, tam nummariũ fore putaſti, quo ex iudicio te ulla ſalus ſeruare poſſet? cum planũ fieret, decumis contra inſtituta legis, conſuetudinemq; omniũ uenditis, in aratorũ bonis

fortunisq; diripiendis decumanos dictitasse tuas esse partes, tuam rem, tuã prædam, idq; te tacuisse, et, cum dissimulare non posses, potuisse tamen perpeti, & perferre, quòd magnitudo lucri obscuraret periculi magnitudinem, plusq; aliquanto apud te pecuniæ cupiditas, quàm iudicij metus posset. esto: cætera negare non potes. ne illud quidem tibi reliquum fecisti, ut hoc posses dicere, nihil eorum te audisse, nihil ad tuas aures de infamia tua peruenisse. querebantur cum luctu, & gemitu aratores. tu id nesciebas? fremebat tota prouincia. nemo id tibi renunciabat? Romæ querimoniæ de tuis iniurijs, conuentusq; habebantur. ignorabas hæc? ignorabas hæc omnia? quid? cum palàm Syracusis te audiente, maximo conuentu, P. Rubrius Q. Apronium sponsione lacessiuit, ni Apronius dictitaret, te sibi in decumis esse socium, hæc te uox non perculit? non perturbauit? non, ut capiti, et fortunis tuis prospiceres, excitauit? tacuisti, sedasti etiã lites illorũ, et, sponsio illa ne fieret, laborasti. prò dij immortales, hoc aut innocẽs homo perpeti potuisset, aut, quãuis nocẽs, qui modo iudicia Romæ fore putaret, nõ aliqua se simulatione existimationi hominũ uindicasset? quid est hoc? sponsio fit de capite, ac fortunis tuis: tu sedes, & quiescis? nõ persequeris? nõ perseueras? nõ perquiris, cui dixerit Apronius? quis audierit? unde hoc natũ? quemadmodũ prolatũ sit? si quis tibi ad aurẽ accessisset, et dixisset Aproniũ dictitare, te sibi esse sociũ: cõmoueri te oportuit, uocare Aproniũ, nec illum ante tibi satisfacere, quàm tu omniũ existimationi satisfecisses. cũ uero in foro celeberrimo, tãta frequẽtia, hoc uerbo, et simulatione Apronio, re uera tibi obiectum esset: tu un=

quam tãtam plagam tacitus accipere potuiſſes, niſi hoc
ita ſtatuiſſes, in re tã manifeſta quidquid dixiſſes, te de
terius eſſe facturũ? Quæſtores, Legatos, Præfectos ſuos,
Tribunos multi miſſos fecerũt, & de prouincia decede=
re iuſſerunt, quòd eorum culpa ſe minus cõmode audire
arbitrarẽtur, aut quòd peccare illos aliqua in re iudica
rent. tu Aproniũ, hominem uix liberum, cõtaminatum,
perditum, flagitioſum, qui nõ modo animum integrũ,
ſed ne animã quidem puram cõſeruare potuiſſet, eũ in
tãto tuo dedecore nõ profecto ne uerbo quidẽ grauiore
appellaſſes, neq; apud te tã ſancta religio ſocietatis fuiſ
ſet, ut tui capitis periculum negligeres, niſi rem tam no=
tam eſſe omnibus, & tam manifeſtam uideres. cum eo=
dem Apronio poſtea P. Scandilius eques R. quem uos
omnes noſtis, eandem ſponſionem de ſocietate fecit, quã
Rubrius facere uoluerat. inſtitit, oppreſſit, nõ remiſit: fa
cta eſt ſponſio HS V mil. cœpit Scandilius Recuperato=
res, aut iudicem poſtulare. ſatis ne uobis Prætori impro=
bo circundati cãcelli uidẽtur in ſua prouincia, immo ue
ro in ſella, ac tribunali, ut aut de ſuo capite iudiciũ fieri
patiatur præſens, ac ſedent, aut cõfiteatur ſe omnibus iu
dicijs cõuinci neceſſe eſſe? ſpõſio eſt, ni te Apronius in de
cumis ſociũ eſſe dicat: prouincia tua eſt: ades: abs te iu=
diciũ poſtulatur. quid facis? quid decernis? Recuperato
res dicis te daturũ. bene agis. tametſi qui erunt tãtis cer
uicibus Recuperatores, qui audeãt in prouincia, cũ Præ
tor adſit, nõ ſolũ contra uoluntatem eius, ſed etiã cõtra
fortunas iudicare? uerũ eſto, manifeſta res eſt: cũ nemo
eſſet, quin hoc ſe audiſſe liquido diceret; locupletiſſimus
quiſq; certiſſimus teſtis eſſet: nemo erat Sicilia tota, qui

nesciret decumas esse Prætoris; nemo, qui nõ audisset, ita Apronium dictitasse. præterea conuentus honestus Syracusis, multi equites R. uiri primarij, ex qua copia Recuperatores reijci oporteret, qui aliter iudicare nullo modo possent. instat Scandilius poscere Recuperatores. tũ iste, homo innocens, qui illam suspicionẽ leuare, atque ab se remouere cuperet, Recuperatores dicit se de cohorte sua daturũ. prò deũ hominumq; fidem, quem ego accuso? in quo meam industriam, ac diligentiã spectari uolo? quid est, quod ego dicendo, aut cogitando efficere, aut assequi debeam? teneo in medijs uectigalibus populi R. in ipsis fructibus prouinciæ Siciliæ furem manifesto auertentem rem frumentariam omnem, pecuniam maximam: teneo inquam ita, ut negare nõ possit: nam quid hic dicet? sponsio facta est cum cognitore tuo Apronio de fortunis tuis omnibus, ni sociũ tibi in decumis esse dictitaret. expectant omnes, quãtæ tibi ea res curæ sit, quemadmodum hominũ existimationi te, atque innocẽtiam tuã probari uelis. hic tu medicũ, & aruspicem, et præconem tuum Recuperatores dabis? aut etiam illum ipsum, quẽ tu in cohorte tua Cassianũ iudicem habebas, si qua res maior esset, Papiriũ Potamonem, hominem seuerum, ex uetere illa equestri disciplina? Scãdilius postulare de cõuẽtu Recuperatores. tum iste negat se de existimatione sua cuiquã, nisi suis, cõmissurum. negotiatores putãt esse turpe, id forum sibi iniquum eiurare, ubi negotientur. Prætor prouinciam suam totã sibi iniquã eiurat. ò impudentiã singularem. hic postulat se Romæ absolui, qui in sua prouincia iudicauit se absolui nullo modo posse, qui plus existimet apud lectissimos senatores pecuniã, q̃

apud tres negotiatores metũ ualere. Scandilius uero negat sese apud Artemidorum Recuperatorem uerbũ esse facturũ, et tamen auget, atque onerat te bonis conditionibus, si tu uti uelis. si ex prouincia Sicilia tota statuas idoneũ iudicem, aut Recuperatorem nullum posse reperiri, postulat à te, ut Romã reijcias. hic enimuero tu exclamas hominem improbũ, qui postulet ibi de tua existimatione iudiciũ fieri, ubi te inuidiosum esse intelligebat: negas te Romam reiecturum: negas de conuentu Recuperatores daturũ, cohortem tuã proponis. Scandilius rẽ se totam relicturũ dicit, et suo tempore esse rediturum. quid tu ibi tũ? quid facis? Scandiliũ cogis: quid? sponsionem acceptam facere? impudenter tollis expectatum existimationis tuæ iudiciũ. nõ facis. quid ergo? Apronio permittis, ut, quos uelit, de cohorte sumat Recuperatores? indignũ, uni potius ex iniquis sumendi, quã utrisque ex æquis reijciendi, fieri potestatem. neutrum facis eorum. quid ergo? est aliquid, quod improbius fieri potest: cogit enim Scandiliũ quinque illa millia nummũ dare, atque adnumerare Apronio. quid potuit elegãtius facere Prætor cupidus existimationis bonæ, qui ab sese omnẽ suspicionẽ propulsaret, qui se eripere ex infamia cuperet? adductus erat in sermonẽ, inuidiã, uituperationem: dictitarat homo improbus, atque improbus Apronius, sociũ esse Prætorem: uenerat res in iudiciũ, atque discrimen: potestas erat isti, homini integro, atq; innocenti, data, ut, in Apronium cũ animaduertisset, sese grauissima leuaret infamia. quid excogitat pœnæ? quid animaduersionis in Apronium? cogit Scandilium Apronio ob singularem improbitatem, atque audaciã, prædicationemq́; nefariæ

societatis, HS V millia mercedis nomine, ac præmij dare. quid interfuit homo audacissime, utrum hoc decerneres, an id, quod Apronius dictitabat, tu de te proferres, ac dictitares? quē hominem, si quis pudor in te, atque adeo si quis metus fuisset, sine supplicio dimittere nō debuisti, hunc abs te sine præmio discedere noluisti. omnia simul intelligere potuistis iudices ex hoc uno crimine Scandiliano: primum, hoc non esse Romæ natum de societate decumarum, non ab accusatore fictum, non, ut solemus interdum in defensionibus dicere, crimen domesticū, ac uernaculum, non ex tempore periculi tui constitutū, sed uetus, excogitatū iam, et te Prætore iactatum, et non ab inimicis Romæ cōpositum, sed Romā de prouincia exportatum. simul intelligi potest illud istius in Apronium studium, Apronij de isto nō modo confessio, uerū etiam cōmemoratio. eodē accedit, quòd hoc quoque intelligere potestis, istum statuisse in prouincia sua, existimationis suæ iudicium extra cohortem suam cōmittendum fuisse nemini. ecquis est iudex, cui nō ab initio decumani criminis persuasum sit, istum in aratorū bona, fortunasq; impetū fecisse? quis hoc nō ex eo statim iudicauit, quod ostendi, istum decumas noua lege, atque adeo nulla lege, contra omniū cōsuetudinem, atque instituta uendidisse? uerum, ut istos ego iudices tam seueros, tam diligentes, tam religiosos non haberem, ecquis est, ex iniuriarū magnitudine, improbitate decretorū, iudiciorum iniquitate qui hoc non iandudū statuerit, et iudicarit? etiam sanè, sit aliquis dissolutior in iudicando, legū, officij, Reip. sociorū, atque amicorum negligentior. quid is? possit ne de istius improbitate dubitare, cum tanta lucra facta, tam

iniquas pactiones ui, et metu expressas cognouerit? cũ tã ta præmia ciuitates ui, atque imperio, uirgarũ, ac mortis metu non modo Apronio, atque eius similibus, uerũ etiã Venerijs seruis dare coactas? quòd si quis sociorũ incõmo dis minus mouetur; si quem aratorũ fugæ, calamitates, exilia, suspendia denique nõ permouẽt: nõ possum dubi= tare, quin is tamẽ, cum uastatã Siciliã, relictos agros ex ciuitatũ literis, & epistola L. Metelli cognouerit, statuat fieri nõ posse, ut de isto nõ seuerissime iudicetur. erit etiã aliquis, qui hæc omnia dissimulare, ac negligere possit. attuli ſpõsiones ipso præsente factas de decumarũ societa te, ab ipso prohibitas iudicari. quid est, quod posset quis= quã manifestius hoc desiderare? non dubito, quin uobis satisfecerim iud. uerũtamen progrediar longius; nõ me= hercule quo magis hoc uobis persuadeatur, quã iam per= suasum esse cõfido; sed ut ille aliquãdo impudentiæ suæ finem faciat, aliquãdo desinat ea se putare posse emere, quæ ipse semper habuit uenalia, fidẽ, iusiurandũ, ueritã= tem, officiũ, religionem; desinant amici eius ea dictitare, quæ detrimẽto, maculæ, inuidiæ, infamiæ nobis omnibus esse possint. at qui amici? ò miserum, atque inuidiosum, offensumq; paucorum culpa, atque indignitate ordi= nem senatorium. Albam Aemilium sedentem in fau= cibus macelli loqui palàm, uicisse Verrem, emptos habere iudices, alium HS CCCC millibus, alium HS D; quem minimo, CCC? atque ei cũ responsum esset, fie= ri non posse, multos testes esse dicturos, me præterea cau= sæ non defuturum: licet hercules, inquit, omnes omnia dicant: in illo nisi ita res manifesta erit allata, ut re= sponderi nihil possit, uicimus. bene agis Alba: ad tuam

ueniam conditionem. nihil putas ualere in iudicijs coniecturam, nihil suspicionem, nihil anteactæ uitæ existimationem, nihil bonorum uirorum testimonia, nihil ciuitatum auctoritates, ac testimonia, literas manifestas quæris. non quæro iudices Cassianos, ueterem iudiciorum seueritatem non requiro: uestram in hoc fidem, dignitatem, religionem in iudicando non imploro: Albam habebo iudicem, eum hominem, qui se ipse scurram improbissimum existimari uult, qui à scurris potius semper gladiator, quàm scurra appellatus sit. afferam rem eiusmodi in decumis, ut Alba fateatur, istum in re frumentaria, et in bonis aratorũ aperte, palamq; esse prædatum.

Decumas agri Leõtini magno dicit se uendidisse. ostendi iam illud initio, nõ existimandum magno uendidisse eum, qui uerbo decumas uendiderit, re, et conditione, & lege, et edicto, & licentia decumanorum decumas aratoribus nullas reliquas fecerit. etiam illud ostendi, uendidisse alios magno decumas agri Leontini, cæterorumq; agrorum, et lege Hieronica uendidisse, & pluris etiam, quã te, uendidisse, nec aratorem quenquã esse questum: nec. n. fuit, quod quisquam queri posset, cum lege æquissime scripta uenirent. neque illud unquã aratoris interfuit, quanti decumæ uenirent: nõ enim ita est, ut, si magno uenierint, plus arator debeat; si paruo, minus. ut frumenta nata sunt, ita decumæ ueneũt. aratoris autẽ interest, ita se frumenta habere, ut decumæ quamplurimo uenire possint. dũ arator ne plus decuma det, expedit ei decumã esse quã maximã. uerũ hoc, ut opinor, esse uis caput defensionis tuæ, magno te decumas uendidisse, agri uero Leontini, qui plurimũ efficit, tritici mod. CCVI

millibus

millibus. si doceo, pluris aliquãto potuisse te uendere, neque ijs uoluisse addicere, qui cõtra Aproniũ licerentur, & Apronio multo minoris, quã alijs potueris, tradidisse: si hoc doceo, poterit ne te Alba, tuus antiquissimus non solum amicus, uerũ etiam amator, absoluere? dico equitem R. hominem in primis honestum, Q. Minutiũ cum sui similibus ad decumas agri Leontini tritici mod. non M, non MM, non MMM, sed ad unas unius agri decumas tritici mod. XXX uoluisse addere, & ei potestatẽ emendi nõ esse factam, ne res abiret ab Apronio. negare hoc, nisi forte negare omnia constituisti, nullo modo potes. palã res gesta est, maximo conuentu, Syracusis: testis est tota prouincia; propterea quòd undique ad emendas decumas solent eò conuenire. quod siue fateris, siue conuinceris: quot et quã maximis in rebus teneare, non uides? primũ, tuã rem illam, et prædam fuisse: nam nisi ita esset, cur tu Apronium malebas, quem omnes tuum procurare in decumis negotium loquebantur, quã Minutium decumas agri Leontini sumere? deinde, immensum, atque infinitũ lucrũ esse factum: nam si D X X X mod. tritici tu commotus non esses, certe hoc idem lucri Minutius Apronio libenter dedisset, si ille accipere uoluisset. quantam igitur illi spem prædæ propositam arbitramur fuisse, qui tantum præsens lucrum nulla opera insumpta cõtempserit, atque despexerit? deinde ipse Minutius nunquam tanti habere uoluisset, si decumas tu lege Hieronica uenderes: sed quòd tuis nouis edictis, & iniquissimis institutis plus aliquanto se, quã decumas, ablaturũ uidebat, iccirco longius progressus est. at Apronio semper plus etiam multo abs te permissum est, quã quod

edixeras. quãtum igitur quæstum putamus factum esse per eum, cui quiduis licitum sit, cum tantum lucri uoluerit addere is, cui, si decumas emisset, idem nõ liceret? postremo, illa quidem certe tibi præcisa defensio est, in qua tu semper omnia tua furta, atq; flagitia latere posse arbitratus es; magno te decumas uendidisse, plebi R. cõsuluisse, annonæ prospexisse. non potest hoc dicere is, qui negare non potest, se unius agri decumas XXX mod. minoris, quã potuerit, uendidisse: ut etiã, si tibi hoc cõcedam, Minutio ideo te nõ tradidisse, quòd iã addixisses Apronio (aiunt. n. te ita dictitare: quod ego expecto, cupioq; te illud defendere) uerum ut ita sit; tamen nõ potes hoc quasi præclarũ aliquid prædicare, magno te decumas uendidisse, cũ fuisse fateare, qui multo pluris uoluerint emere. tenetur igitur iam iudices, & manifesto tenetur auaritia, cupiditas hominis, scelus, improbitas, audacia. quid, si hæc, quæ dico, ipsius amici, defensoresq; iudicarũt? quid uultis amplius? aduẽtu L. Metelli Prætoris, cum omnes eius comites iste sibi suo illo panchresto medicamẽto amicos redemisset, aditũ est ad Metellum: eductus est Apronius: eduxit uir primarius C. Gallius senator: à L. Metello, ut ex edicto suo iudicium daret in Aproniũ, quòd per uim, aut metum abstulisset, quã formulam Octauianam & Romæ Metellus habuerat, et habebat in prouincia, nõ impetrat, cũ hoc diceret Metellus, præiudiciũ se de capite C. Verris per hoc iudiciũ nolle fieri. tota Metelli cohors, hominum non ingratorũ, aderat Apronio. C. Gallius, homo nostri ordinis, à suo familiarissimo L. Metello iudiciũ ex edicto nõ potest impetrare. non reprehendo Metellũ. pepercit homini ami-

co, & quemadmodum ipsum dicere audiui, necessario. non reprehendo inquam Metellum: sed hoc miror, quo modo, de quo homine præiudicium noluerit fieri per Recuperatores, de hoc ipso non modo præiudicarit, uerum grauissime, ac uehementissime iudicarit: primum enim, si Apronium absolutum iri putaret, nihil erat, quod ullum præiudicium uereretur: deinde, si, condemnato Apronio, cõiunctam cum eo Verris causam omnes erant existimaturi, Metellus quidem certe iam hoc iudicabat, eorum rem, causamq; esse coniunctam, qui statuerit, Apronio condemnato, de isto præiudicium futurum. et simul una res utrique rei est argumento; & aratores ui, & metu coactos Apronio multo plus, quàm debuerint, dedisse; et Apronium istius rem suo nomine egisse, cum L. Metellus statuerit, non posse Apronium condemnari, quin simul de istius scelere, atque improbitate iudicaretur. Venio nũc ad epistolam Timarchidis, liberti istius, & accensi. de qua cũ dixero, totum hoc crimen decumanum perorabo. hæc epistola est iudices, quam nos Syracusis in ædibus Aproniĳ, cũ literas conquireremus, inuenimus. missa est, ut ipsa significat, ex itinere, cum Verres iam de prouincia decessisset, Timarchidis manu scripta. Recita epistolã Timarchidis. TIMARCHIDES VERRIS ACCENSVS APRONIO SALVTEM DICIT. iam hoc quidem non reprehendo, quòd ascripsit, accensus: cur enim sibi hoc scribæ soli sumant? L. Papirius scriba. uolo ego hoc esse commune accensorum, lictorum, uiatorum. FAC DILIGENTIAM ADHIBEAS, QVOD AD EXISTIMATIONEM

PRAETORIS ATTINET. cōmēdat Apronio Verrem, & hortatur ut inimicis eius resistat. bono præsidio munitur existimatio tua, si quidem in Aproniį constituitur diligentia, atque auctoritate. HABES VIRTVTEM, ATQVE ELOQVENTIAM. quā copiose laudatur Apronius à Timarchide? quā magnifice? cui ego nō putē illū placere oportere, qui tantopere Timarchidi probatus sit? HABES, SVMPTVM VNDE FACIAS. necesse est, quod redundaret de uestro frumentario quæstu, ad illū potissimū, per quē agebatis, defluxisse. SCRIBAS, APPARITORES RECENTES ARRIPE: CVM L. VVLTEIO, QVI PLVRIMVM POTEST, CAEDE, CONCIDE. uidete, quā ualde malitiæ suæ confidat Timarchides, qui etiam Apronio improbitatis præcepta det. i. ā hoc, cæde, cōcide, nō uerba domo patroni depromere uidetur ad omne genus nequitiæ accommodata? VOLO MIHI FRATERCVLO TVO CREDAS. cōsorti quidē in lucris, atq; furtis, gemino, et simillimo nequitia, improbitate, audacia. IN COHORTE CHARVS HABEARE. quid est hoc, in cohorte? quò pertinet? Aproniū doces? quid? in uestram cohortem te monitore, an sua sponte peruenerat? QVOD CVIQVE OPVS SIT, OPPONE. qua impudētia putatis eū in dominatione fuisse, qui in fuga tam improbus sit? ait, omnia pecunia effici posse: dare, profundere, opponere, si uelis uincere. non hoc mihi tam molestum est Apronio suadere Timarchidem, quā quòd hoc idem patrono suo præcipit. TE POSTVLANTE

OMNES VINCERE SOLENT. Verre quidem Prætore, nõ Sacerdote, non Peduceo, non ipso Metello. SCIS METELLVM SAPIENTEM ESSE. hoc uero ferri iam nõ potest, irrideri uiri optimi L. Metelli ingenium, et contemni, ac despici à fugitiuo Timarchide. SI VVLTEIVM HABEBIS, OMNIA LVDIBVNDVS PERFICIES. hic uehemẽter errat Timarchides, qui aut Vulteiũ pecunia corrũpi putet posse, aut Metellũ unius arbitratu gerere Præturã. sed errauit cõiectura domestica. quia multos per se, et per alios multa ludibũdos libidinose apud Verrẽ effecisse uidit; ad omnes, eosdem patere aditus arbitrabatur. facilius uos efficiebatis ludibũdi, quæ uolebatis à Verre, quòd multa eius ludorũ genera noratis. INCVLCATVM EST METELLO ET VVLTEIO, TE ARATORES EVERTISSE. quis istuc Apronio attribuebat, cũ aratorem aliquem euerterat? aut Timarchidi, cum ob iudicãdum, aut decernendum, aut imperandum aliquid, aut remittendũ pecuniam acceperat? aut Sestio lictori, cũ aliquem innocentẽ securi percusserat? nemo. omne ei Verri tunc attribuebant, quem nũc condemnari uolũt. OBTVDERVNT EIVS AVRES, TE SOCIVM PRAETORIS FVISSE. uides ne, hoc quàm clarum sit, & fuerit? cum etiam Timarchides hoc metuat, concedes, non hoc crimen nos in te confingere, sed iampridem ad crimen aliquam defensionem libertum quærere? libertus, et accensus tuus, & tibi, ac liberis tuis omnibus in rebus coniunctus, ac proximus, ad Apronium scribit, uulgo esse ab omnibus ita

demonstratũ Metello, tibi Aproniũ in decumis sociũ fuisse. FAC SCIAT IMPROBITATEM ARATORVM. IPSI SVDABVNT, SI DII VOLENT. quod istuc per deos immortales, aut qua de causa excitatũ esse dicamus in aratores tam infestũ odiũ, atque tantũ? quantã iniuriã fecerunt Verri aratores, ut eos etiam libertus, & accensus eius tam irato animo, his literis insequatur? neque ego huius fugitiui iudices epistolam uobis recitassem, nisi ut ex ea totius familiæ præcepta, & instituta, et disciplinã cognosceretis. uidetis, ut moneat Aproniũ, quibus rebus, ac muneribus insinuet in familiaritatem Metelli, Vulteium corrumpat? scribas, accensumq; pretio deliniat? ea præcipit, quæ uidit: ea monet alienũ hominẽ, quæ domi didicit ipse. uerũ in hoc errat uno, quòd easdem existimat uias ad omnium familiaritates esse munitas. quanquam merito sum iratus Metello, tamen hæc, quæ uera sunt, dicam. Apronius ipsum Metellũ nõ pretio, ut Verrem, non conuiuio, non muliere, nõ sermone incauto, atque improbo posset corrumpere. quibus rebus nõ sensim, atque moderate ad istius amicitiã arrepserat, sed breui tempore totum hominem, totamq; eius Præturam possederat. cohortẽ autem Metelli quã uocat, quid erat quod corrumperet? ex qua Recuperatores nulli dabantur. nã quòd scribit Metelli filium puerum esse, uehementer errat: nõ enim ad omnes Prætorũ filios ijdẽ aditus sunt. ò Timarchide, Metelli est filius in prouincia, non puer, sed adolescens bonus, ac pudens, dignus illo loco, ac nomine. uester ille puer prætextatus in prouincia quemadmodum fuisset, non dicerem, si pueri esse illã culpã, ac non

patris existimarem. tu ne, cum te, ac tuam uitam nosses, in Siciliam tecum grandem prætextatum filium duce- bas? ut etiam si natura puerum à paternis uitijs, atque à generis similitudine abduceret, cõsuetudo tamẽ eũ, & disciplina degenerare nõ sineret. fac enim fuisse in isto C. Lælij, M. Catonis materiẽ, atque indolem: quid ex eo boni sperari, atque effici potest, qui in patris luxurie sic uixerit, ut nullum unquã pudicum, neque sobrium con uiuium uiderit? qui in epulis quotidianis adulta ætate per triennium inter impudicas mulieres, & intemperan tes uiros uersatus sit? nihil unquam à patre audiuit, quo pudentior, aut melior esset? nihil unquã patrem agere uidit, quod cum imitatus esset, non, id quod turpissimũ est, similis patri putaretur? quibus in rebus nõ solum fi- lio, uerum etiã Reip. fecisti iniuriam: susceperas enim li beros nõ solum tibi, sed etiam patriæ, qui nõ modo tibi uoluptati, sed etiã qui aliquãdo usui Reip. esse possent. eos instituere, atque erudire ad maiorũ instituta, atque ciuitatis disciplinam, non ad tuas turpitudines debui- sti. esset inerti, atque impuro, & improbo parẽte nauus, et pudens, & probus filius: haberet aliquid abs te Resp. muneris. nũc pro te Verrem substituisti alterũ ciuitati: nisi hoc forte deterior est, si fieri potest, quòd tu eiusmo di euasisti nõ in hominis luxuriosi, sed tãtũ in furis, ac diuisoris disciplina educatus. quid isto festiuius fore ar- bitramur, qui est tuus natura filius, consuetudine disci- pulus, uoluntate similis? quem ego iudices quamuis bo- nũ, fortemq; facile paterer euadere: non enim me ini- micitiæ commouent, si quæ mihi cum isto futuræ sint: nã si in omnibus rebus innocẽs fuero, meiq; similis, quid

mihi istius inimicitiæ nocebũt? sin aliqua in re Verri similis fuero, non magis mihi deerit inimicus, quàm Verri defuit: etenim iudices eiusmodi Resp. debet esse, et erit, seueritate iudiciorũ cõstituta, ut inimicus neque deesse nocẽti possit, neque obesse innocẽti. quapropter nulla res est, quamobrẽ ego istũ nolim ex paternis probris, ac uitijs emergere: id quod tametsi isti difficile est, tamen haud scio an fieri possit, præsertim si, ut nunc fit, custodes amicorum eum sectabuntur, quoniam pater tam negligens, ac dissolutus est. uerum huc longius, quàm uolũtas fuit, ab epistola Timarchidis digressa est oratio mea: qua recitata, conclusurum me esse crimen decumarum dixerã: ex quo intellexistis, innumerabilem frumenti numerũ per triennium auersum à Rep. esse, abreptumq; aratoribus. sequitur, ut de frumento empto uos iudices doceã, maximo, atque impudentissimo furto: de quo dũ certa, & pauca, & magna dicam breuiter, attendite. Frumentũ emere in Sicilia debuit Verres ex S.C. et ex lege Terentia, et Cassia frumentaria. emundi duo genera fuerunt, unũ certarum decumarum, alterũ, quod præterea ciuitatibus æqualiter esset distributum. illius decumani tantũ, quãtũ ex primis decumis fuisset, huius imperati tritici mod. DCCC millia: pretiũ autẽ cõstitutũ decumano in modios singulos HS terni, imperato HS IIII. ita in frumentum imperatum HS duodetricies in annos singulos Verri decernebatur, quod aratoribus solueret; in alteras decumas fermè ad nonagies. sic per triennium ad hãc frumenti emptionem Siciliensem propè centies & tricies erogatum est. hanc pecuniam tantam, datã tibi ex ærario inopi, atque exhausto, datã ad

frumentum, hoc eſt ad neceſſitatem ſalutis, & uitæ, datam ut Siculis aratoribus, quibus tanta onera Reſp. imponeret, ſolueretur, abs te ſic laceratam eſſe dico, ut poſſim illud probare, ſi uelim, omnem te hanc pecuniã domum tuam auertiſſe: etenim ſic hanc rem totam admĩniſtraſti, ut hoc, quod dico, probari æquiſſimo iudici poſſit. ſed ego habebo rationẽ auctoritatis meæ: meminero, quo animo, quo conſilio ad cauſam publicã acceſſerim: nõ agam tecũ accuſatorie: nihil fingam: nihil probari uelim me dicente, quod nõ ante mihimet ipſi probatum ſit. in hac pecunia publica iudices hæc inſunt tria genera furtorũ. primũ, eam, cũ poſita eſſet apud eas ſocietates, unde erat attributa, binis centeſimis fœneratus eſt: deinde, permultis ciuitatibus pro frumento nihil ſoluit omnino: poſtremo ſi cui ciuitati ſoluit, tantum detraxit, quantũ cõmodum fuit, nulli, quod debitũ eſt, reddidit. ac primũ, hoc ex te quæro. tu, cui publicani è Carpinatij literis gratias egerũt, pecunia publica ex ærario erogata, ex uectigalibus populi R. ad emendũ frumentũ attributa fuerit ne tibi quæſtui? penſitarit ne tibi binas centeſimas? credo te negaturũ: turpis enim eſt, & periculoſa cõfeſſio. mihi autem hoc perarduũ eſt demõſtrare: quibus enim teſtibus? publicani tractati honorifice ſunt: tacebunt. literæ eorũ decreto decumanorũ remotæ ſunt. quo me igitur uertã? rem tam improbã, crimen tantæ audaciæ, tantæq; impudentiæ propter inopiam teſtiũ, ac literarũ prætermittam? non faciam iudices: utar teſte: quo? P. Vectio Chilone, homine equeſtris ordinis honeſtiſſimo, atque ornatiſſimo: qui iſti ita amicus et neceſſarius eſt, ut etiã ſi uir bonus nõ eſſet, tamẽ, quod cõtra iſtũ

diceret, graue uideretur; ita uir bonus est, ut, etiam si ini micissimus isti esset, tamen eius testimonio credi oporte-ret. admiratur & expectat, quidnam Vectius dicturus sit. nihil dicet ex tempore, nihil ex sua uoluntate, nihil, ut ei utrũuis licuisse uideatur. misit in Siciliã literas ad Carpinatiũ, cum esset magister scripturæ, et sex publicanorum: quas ego Syracusis apud Carpinatiũ in litera-rũ allatarũ libris, Romæ in literarũ missarũ apud magistrũ Tullium familiarem tuũ inueni: quibus ex literis impudentiam fœnerationis quæso cognoscite. LITE-RAE MISSAE L. VECTII, L. SERVILII, C. ANTISTITIS, MAGISTRORVM. præsto se tibi ait futurũ Vectius, & obseruaturũ quẽad modũ rationes ad ærariũ referas: ut, si hanc ex fœnore populo pecuniã non retuleris, reddas societati. possumus hoc teste, possumus P. Seruilij, et C. Antistitis, magistro-rũ, primorũ hominũ, atque honestissimorũ, possumus au-ctoritate societatis, cuius literis utimur, quod dicimus ob tinere, an aliqua firmiora, aut grauiora quærẽda sunt? Vectius tuus familiarissimus, Vectius tuus affinis, cuius sororẽ habes in matrimonio, tuæ frater uxoris Vectius, frater tui Quæstoris, impudentissimum tuũ furtum, cer tissimumq; peculatum: nã quo alio nomine pecuniæ pu blicæ fœneratio est appellanda? * Recita reliqua. Scribam tuũ dicit Verres huius perscriptorẽ fœnerationis fuisse. ei quoque magistri minãtur in lite-ris. & casu scribæ tum duo magistri fuerũt cũ Vectio. binas centesimas ab se ablatas ferundum non putãt: & recte non putant: quis enim hoc fecit unquam, quis de-nique conatus est facere, aut posse fieri cogitauit, ut, cũ

ſenatus publicanos uſura ſæpe iuuiſſet, magiſtratus à publicanis pecuniam pro uſuris auderet auferre? certe huic homini ſpes nulla ſalutis eſſet, ſi publicani, hoc eſt ſi equites R. iudicarẽt. minor eſſe cura nunc iudices uobis diſceptantibus debet, & tanto minor, quanto eſt honeſtius alienis iniurijs, quàm re ſua commoueri. quid ad hæc reſpondere cogitas? utrum, factum negabis, an tibi hoc licitum eſſe defendes? negare qui potes? an ut tanta auctoritate literarum, tot teſtibus publicanis conuincare? licuiſſe uero qui? ſi mehercule te tuam pecuniam, non populi R. in prouincia fœneratũ docerem, tamen effugere non poſſes: ſed publicã, ſed ob frumentum decretã, ſed à publicanis fœnore accepto, hoc licuiſſe cuiquam probabis? quo non modo cæteri, ſed ipſe nihil audacius, improbiusq; feciſti. non mehercule hoc, quod omnibus ſingulare uidetur, de quo mihi deinceps dicendum eſt, poſſum iudices dicere audacius eſſe, aut impudentius, quòd permultis ciuitatibus pro frumento nihil ſoluit omnino: maior hæc præda fortaſſe eſt, ſed illa impudentia certe non minor. & quoniam de illa fœneratione ſatis dictũ eſt, nunc de hac tota pecunia auerſa quæſo cognoſcite. Siciliæ ciuitates multæ ſunt iudices ornatæ, atque honeſtæ. ex quibus in primis numeranda eſt ciuitas Haleſina: nullã enim reperietis aut officijs fideliorẽ, aut copijs locupletiorem, aut auctoritate grauiorem. huic iſte annos ſingulos cũ ſexaginta tritici millia modiũ imperauiſſet, pro tritico nummos abſtulit, quanti erat in Sicilia triticum: quos de publico nummos acceperat, retinuit omnes. obſtupui iudices, cum hoc mihi primum Haleſæ demonſtrauit in ſenatu Haleſinorũ homo

summo ingenio, summa prudentia, summa auctoritate præditus Halesinus Aenias: cui senatus dederat publice causam, ut mihi, fratriq; meo gratias ageret, & simul qui nos ea, quæ ad iudicium pertinerent, doceret. demõstrat hanc istius cõsuetudinem, ac rationem fuisse; cum omnis frumenti copia decumarum nomine penes istum esset redacta, solitum esse istum pecuniam cogere à ciuitatibus, frumentum improbare; quantum frumẽti Romam esset mittendum, tantũ de suo quæstu, ac de sua copia frumenti mittere. posco rationes: inspicio literas: uideo frumenti granum Halesinos, quibus L X millia modiũ imperata erant, nullum dedisse, pecuniam Volcatio, Timarchidi, scribæ dedisse. reperio genus huiuscemodi iudices prædæ, ut Prætor, qui frumentum emere debebat, nõ emat, sed uẽdat; pecunias, quas ciuitatibus distribuere debebat, eas omnes auertat, atque auferat. nõ mihi iam furtũ, sed monstrum, ac prodigium uidebatur, ciuitatum frumentum improbare, pretium ei frumento constituere; quod constituisset, id ciuitatibus auferre; quod à populo R. accepisset, tenere. quot uultis esse in uno furto peccatorum gradus? ut, si singulis insistere uelim, progredi iste nõ posset. improbas frumentũ Siculũ. quid? ipse quod mittis? peculiarem habes aliquam Siciliam, quæ tibi ex alio genere frumentũ suppeditare possit? cum senatus decernit, ut ematur in Sicilia frumentum, aut populus iubet; hoc, ut opinor, intelligit, ex Sicilia Siculũ frumentũ apportari oportere. tu, cum ciuitatũ Siciliæ uulgo omne frumentũ improbas, nũ ex Aegypto, aut ex Syria frumentũ Romã mittis? improbas Halesinũ, Cephaleditanũ, Thermitanũ, Amestratinum,

Tindaritanum, Herbitense, multarum præterea ciuitatum. quid accidit tandẽ, ut horũ populorũ agri frumentum eiusmodi te Prætore ferrent, quod nunquã antea? ut neque tibi, neque populo R. posset probari; præsertim cũ ex ijsdem agris, eiusdemq; anni frumentũ ex decumis Romã mãcipes aduexissent. quid acciderat, ut ex eodem horreo decumanũ probaretur, emptum nõ probaretur? dubiũ ne est, quin ista omnis improbatio cogendæ pecuniæ causa nata sit? esto: improbas Halesinum: habes ab alio populo, quod probes: eme illud, quod placet: missos fac eos, quorum frumentum improbasti. sed ab ijs, quos repudias, exigis tantum pecuniæ, quantũ ad eum numerum frumenti satis sit, quem ciuitati imperas. dubiũ est, quid egeris? in medimna singula uideo ex literis publicis tibi Halesinos HS quinos denos dedisse. ostendã ex tabulis locupletissimorũ aratorum, eodem tempore neminem in Sicilia pluris frumentum uendidisse. quæ ergo ista ratio, aut quæ potius amentia, frumentum improbare id, quod ex eo loco sit, ex quo senatus, et populus R. emi uoluerit? ex eo aceruo, ex quo partẽ tu idem decumarum nomine probaris? deinde à ciuitatibus pecunias ad emendum frumentum cogere, cum ex ærario acceperis? utrũ te lex Terentia Siculorũ pecunia frumentum emere à Siculis, an populi R. pecunia frumentũ ab Siculis emere iussit? iam uero ab isto omnem illã ex ærario pecuniam, quã his oportuit ciuitatibus pro frumento dari, lucrifactam uidetis. accipis enim HS X V pro medimno: tanti enim est illo tempore medimnum. retines HS X I I: tanti enim est frumentũ Siciliense ex lege æstimatũ. quid interest, utrũ hoc feceris, an frumen-

tum non improbaris, sed frumento probato, et accepto, pecuniã publicam tenueris omnem, neque quidquam ulli dissolueris ciuitati? cum æstimatio legis eiusmodi sit, ut cæteris temporibus tolerabilis Siculis, te Prætore etiã grata esse debuerit: est enim modius lege HS III æstimatus: fuit autem te Prætore, ut tu in multis epistolis ad amicos tuos gloriaris, HS II. sed fuerit HS III: quoniã tu tãtum à ciuitatibus in modios singulos exegisti. cum, si solueres Siculis tantum, quantum te populus R. iusserat, aratoribus fieri gratissimum posset, tu non modo eos accipere, quod oportebat, noluisti, sed etiã dare, quod nõ debebant, coegisti. atque hæc ita gesta esse iudices cognoscite ex literis publicis ciuitatum, et ex testimonijs publicis: in quibus nihil fictum, nihil ad tempus accõmodatũ intelligatis. omnia, quæ dicimus, rationibus populorũ nõ interpositis, neque perturbatis, neque repentinis, sed certis, institutis, ordine relata, atque confecta sunt. Recita rationes Halesinorũ. cui pecuniã datam dicit? dic, dic etiã clarius. VOLCATIO, TIMARCHIDE, MEVIO. quid est Verres? ne illã quidem tibi defensionem reliquã fecisti, mancipes in istis rebus esse uersatos, mancipes frumentũ improbasse, mancipes pretio cũ ciuitatibus decidisse, et eosdem abs te illarũ ciuitatũ nomine pecunias abstulisse, deinde ipsos sibi frumentũ coemisse, nihil hæc ad te pertinere. mala mehercule, ac misera defensio, Prætorẽ hoc dicere: ego frumentũ neque attigi, neque aspexi; mãcipibus potestatẽ probandi, improbandiq; permisi: mancipes à ciuitatibus pecunias extorserunt; ego autem, quã pecuniã populis dare debui, mancipibus dedi: mala est hæc quidem, ut dixi, defensio cri-

minis; ſed tamen hac ipſa tibi, ſi uti cupias, nõ licet. uetat te Volcatius, tuæ, tuorumq; deliciæ, mentionẽ mancipis facere. Timarchides autem, columẽ familiæ ueſtræ, premit fauces defenſionis tuæ: cui ſimul, et Volcatio pecunia à ciuitate numerata eſt. iã uero ſcriba tuus annulo aureo ſuo, quẽ ex his rebus inuenit, iſta te ratione uti non ſinet. quid igitur eſt reliquũ? niſi uti fateare, te Romam frumentũ emptum Siculorũ pecunia miſiſſe, publicam pecuniam domũ tuam conuertiſſe. ò cõſuetudo peccandi quantam habes iucunditatem in improbis, et audacibus, cũ pœna abfuit, et licentia conſecuta eſt. iſte in hoc genere peculatus non nunc primum inuenitur, ſed nũc demũ tenetur. uidimus huic ab ærario pecuniã numerari Quæſtori ad ſumptum exercitus conſularis: uidimus paucis poſt menſibus et exercitũ, et Conſulẽ ſpoliatum. illa omnis pecunia latuit in illa caligine, ac tenebris, quæ totã Remp. tum occupauerat. iterũ geſſit hæreditariam Quæſturam cum Dolabella: magnã pecuniã auertit: ſed eius rationem cũ damnatione Dolabellæ permiſcuit. cõmiſſa eſt pecunia tanta Prætori: nõ reperietis hominẽ timide, nec leuiter hæc improbiſſima lucra ligurientem: deuorare omnem pecuniam publicam nõ dubitauit. ita ſerpit illud inſitũ in natura malũ conſuetudine peccãdi libera, finem ut audaciæ ſtatuere ipſe ſibi nõ poſſit. tenetur igitur aliquando, & in rebus tum maximis, tum manifeſtis tenetur. atque in eã fraudem mihi uidetur diuinitus incidiſſe, nõ ſolum ut eas pœnas, quas proxime meruiſſet, ſolueret, ſed ut illa etiã ſcelera eius in Carbonẽ, et in Dolabellã uindicarẽtur. etenim noua quoq; alia res extitit iudices in hoc crimine, quæ tollat

omnem dubitationem ſuperioris illius decumani crimi=nis. nam, ut illud miſſum faciam, permultos aratores in alteras decumas, et in hæc D C C C millia modiũ, quod emptum populo R. darent, nõ habuiſſe, ſed à tuo procu ratore, hoc eſt ab Apronio, emiſſe; ex quo intelligi poteſt, nihil te aratoribus reliqui feciſſe: ut hoc prætereã, quod in multis eſt teſtimonijs expoſitum: poteſt illo quidquam eſſe certius, in tua poteſtate, atque in tuis horreis omne frumentũ Siciliæ per trienniũ, atque omnes fructus agri decumani fuiſſe? cum enim à ciuitatibus pro frumento pecuniam exigebas, unde erat frumentũ, quod Romam mitteres, ſi tu id nõ omne clauſum, et cõpreſſum poſſide bas? itaque in eo frumento primus tibi ille quæſtus fuit ipſius frumenti, quod erat ereptum ab aratoribus: alter, quòd id frumentũ improbiſſime partũ, nõ ſemel, ſed bis, neque uno, ſed duobus pretijs unũ et idẽ frumentũ uen didiſti, ſemel ciuitatibus HS X V in medimnũ, iterum populo R. à quo HS X I I in medimna pro eodem illo frumento abſtuliſti. at. n. frumentũ Centuripinorũ, & Agrigentinorũ, et nõnullorũ fortaſſe præterea probaſti, et his populis pecuniã diſſoluiſti. ſint aliquæ ciuitates in eo numero, quarũ frumentum improbare nolueris. quid tandem? his ciuitatibus omnis ne pecunia, quæ pro fru=mento debita eſt, diſſoluta eſt? unũ mihi reperi nõ popu lũ, ſed aratorem: uide, quære, circunſpice, ſi quis forte eſt ex ea prouincia, in qua tu trienniũ præfuiſti, qui te no=lit periſſe: unum inquam da mihi ex illis aratoribus, qui uel ad ſtatuam pecuniam contulerũt, qui ſibi dicat pro frumento omne eſſe, quod oportuerit, ſolutum. confirmo iudices, neminem eſſe dicturum. ex omni pecunia, quam

aratoribus soluere debuisti, certis nominibus deductiones fieri solebant, primum pro spectatione, et collybo, deinde pro nescio quo cærario. hæc omnia iudices nō rerum certarū, sed furtorum improbissimorum sunt uocabula. nam collybus esse qui potest, cum utantur omnes uno genere nummorum? cærariū uero quid uocas? quo modo hoc nomē ad rationes magistratus, quo modo ad pecuniam publicam allatum est? nam illud genus tertiū deductionis erat eiusmodi, quasi non modo liceret, sed etiā oporteret, nec solum oporteret, sed planè necesse esset. scribæ nomine de tota pecunia binæ quinquagesimæ detrahebantur. quis tibi hoc concessit, quæ lex, quæ senatus auctoritas, quæ porrò æquitas, ut tantā pecuniā scriba tuus auferret siue de aratorum bonis, siue de populi R. uectigalibus? nam si potest ista pecunia sine aratorū iniuria detrahi: populus R. habeat, præsertim in tantis ærarij angustijs. sin autem & populus id uoluit, & æquū ita est, solui aratoribus: tuus apparitor parua mercede populi conductus, de aratorum bonis prædabitur? et in hac causa scribarū ordinem in me cōcitabit Hortensius? et eorū commoda à me labefactari, atque oppugnari iniuria dicet? quasi uero hoc scribis ullo exēplo sit, aut ullo iure concessum. quid ego uetera repetā? aut quid eorū scribarū mentionem faciā, quos constat sanctissimos homines, atque innocentissimos fuisse? non me fugit iudices, uetera exēpla pro fictis fabulis iam audiri, atque haberi. in his tēporibus uersabor miseris, ac perditis. nuper Hortensi Quæstor fuisti. quid tui scribæ fecerint, tu potes dicere. ego de meis hoc dico: cū in eadem ista Sicilia pro frumento ciuitatibus pecuniā soluerem,

mecum duos frugaliſſimos homines ſcribas haberem, L.
Mamilium, et L. Sergium; nõ modo iſtas duas quinqua
geſimas, ſed omnino nummũ nullũ cuiquam eſſe dedu=
ctum. dicerem, hoc mihi totum eſſe attribuendum iudi=
ces, ſi illi unquam à me hoc poſtulaſſent, ſi unquam
omnino cogitaſſent. quamobrem ſcriba deducat, ac nõ
potius mulio, qui adduxerit? tabellarius, cuius aduen
tu certiores facti petiuerũt? præco, qui adeſſe iuſſit? uia
tor, ac Venerius, qui fiſcum ſuſtulit? quæ pars operæ, aut
opportunitatis in ſcriba eſt, cur ei nõ modo merces tan=
ta detur, ſed cur cũ eo tantæ pecuniæ partitio fiat? or=
do eſt honeſtus. quis negat? aut quid ea res ad hanc rẽ
pertinet? eſt uero honeſtus, quòd eorũ hominum fidei ta
bulæ publicæ, periculaq; magiſtratuum committuntur.
itaque ex ijs ſcribis, qui digni ſunt illo ordine, patribus=
familias, uiris bonis, atque honeſtis, percontamini, quid
ſibi iſtæ quinquageſimæ uelint: iam omnes intelligetis no
uã rem totã, atque indignã uideri. ad eos me ſcribas re=
uoca, ſi placet: noli hos colligere, qui nũmulis corrogatis
de nepotum donis, ac de ſcenicorum corollarijs, cum de=
curiam emerunt, ex primo ordine exploſorum in ſecun
dum ordinem ciuitatis ſe ueniſſe dicunt. eos ſcribas tecũ
diſceptatores huius criminis habebo, qui iſtos ſcribas eſſe
moleſte ferunt. tametſi, cum in eo ordine uideamus eſſe
multos non idoneos, qui ordo induſtriæ propoſitus eſt, et
dignitati; mirabimur turpes, aliquot in eo eſſe, quò cui=
uis licet pretio peruenire? tu ex pecunia publica HS ter=
decies ſcribam tuum permiſſu tuo cum abſtuliſſe fatea=
re, reliquã tibi ullam defenſionem putas eſſe? hoc ferre
quenquã poſſe, hoc quenquam denique nũc tuorum ad=

uocatorũ animo æquo audire arbitrare? qua in ciuitate C. Catoni, clarissimo uiro, consulari homini, HS XVIII millibus lis æstimata sit; in eadem ciuitate apparitori tuo esse cõcessum, ut HS uno nomine terdecies auferret? hinc ille est annulus aureus, quo tu istum in cõcione donasti. quæ tua donatio singulari impudentia præditа, noua Siculis omnibus, mihi uero incredibilis uidebatur: sæpe enim nostri imperatores superatis hostibus, optime Rep. gesta scribas suos annulis aureis in cõcione donarunt: tu uero quibus rebus gestis, quo hoste superato, concionem donandi causa aduocare ausus es? neque enim solum scribam tuum annulo, sed etiã uirum fortissimum, ac tui dissimillimum, Q. Rubrium, excellenti uirtute, auctoritate, copijs, corona, et phaleris, & torque donasti; M. Cossutium, sanctissimum uirũ, atque honestissimum; M. Castritiũ, summo splendore, ingenio, gloria præditũ. quid hæc sibi horum trium ciuium R. donа uoluerunt? Siculos præterea potentissimos, nobilissimosq; donasti. qui non, quemadmodum sperasti, tardiores fuerunt, sed ornatiores tuo iudicio ad testimonia dicunda uenerũt. quibus ex hostium spolijs, de qua uictoria, qua ex præda, aut manubijs hæc abs te donatio constituta est? an quòd te Prætore, paucorum aduentu myoparonum, classis pulcherrima, Siciliæ propugnaculum, præsidiumq; prouinciæ, piratarum manibus incensa est? an quòd ager Syracusanus prædonum incendijs te Prætore uastatus est? an quòd forum Syracusanum nauarchorum sanguine redundauit? an quòd in portu Syracusano piraticus myoparo nauigauit? nihil possum reperire, quamobrem te in istam

amentiam incidisse arbitrer: nisi forte id egisti, ut homi nibus ne obliuisci quidem rerum tuarũ male gestarum liceret. annulo est aureo scriba donatus: et ad eã donationem concio est aduocata. quod erat os tuũ, cum uidebas in concione eos homines, quorum ex bonis iste an nulus aureus donabatur, qui ipsi annulos aureos posuerant, liberisq; suis detraxerant, ut esset unde scriba tuus hoc tuũ munus, ac beneficiũ tueretur? quæ porrò præfatio tuæ donationis fuit? illa scilicet uetus, atque impera toria? quãdo tu quidem in prælio, in bello, in re milita ri: cuius ne mentio quidem te Prætore ulla facta est. an illa? quãdoquidem tu nulla unquam mihi in cupidita te, ac turpitudine defuisti, omnibusq; in ijsdem flagitijs mecum et in legatione, & in Prætura, et hic in Sicilia uersatus es; ob hasce res, quoniam te locupletaui, hoc an nulo aureo dono. uera hæc fuisset oratio: non enim iste annulus aureus abs te datus, istum uirum fortem, sed hominem locupletem esse declarat. ita eundem annulũ ab alio datum testem uirtutis duceremus, abs te donatũ comitem pecuniæ iudicamus. Dictũ iudices est de decumano frumento: dictum de empto: extremum et reli quũ est de æstimato. quod tum magnitudine pecuniæ, tum iniuriæ genere quemuis debet cõmouere, et uero eo magis, quòd ad hoc crimen nõ ingeniosa aliqua defensio, sed improbissima confessio cõparatur. nam cũ ex S. C. & ex legibus frumentũ ei in cellam sumere liceret, idq; frumentũ senatus ita æstimasset, quaternis HS tritici modium, binis ordei: iste numero ad summã tritici adiecto, tritici modios singulos cum aratoribus denarijs ternis æstimauit. nõ est in hoc crimen Hortensi, ne for=

te ad hoc meditere, multos ſæpe uiros bonos, et fortes, et innocentes cum aratoribus, & cum ciuitatibus frumentum, in cellam quod ſumi oporteret, æſtimaſſe, & pecuniã pro frumento abſtuliſſe. ſcio, quid ſoleat fieri: ſcio, quid liceat. nihil, quod antea fuerat in conſuetudine bonorum, nunc in iſtius facto reprehenditur: hoc reprehendo, quòd, cũ in Sicilia HS I I modius eſſet, ut iſtius epiſtola ad te miſſa declarat, ſummum HS ternis, id quod & teſtimonijs omnibus, & tabulis aratorum planũ factum antea eſt; tum iſte pro tritici modijs ſingulis ternos ab aratoribus denarios exegit. hoc crimen eſt: ut intelligas nõ ex æſtimatione, neque ex ternis denarijs pendere crimẽ, ſed ex coauctione annonæ, atque æſtimationis. etenim hæc æſtimatio nata eſt iudices initio non ex Prætorũ, aut Conſulum, ſed ex aratorũ, atque ciuitatũ commodo: nemo enim fuit initio tam impudens, qui, cũ frumentum deberetur, pecuniam poſceret. certe hoc ab aratore primum eſt profectum, aut ab ea ciuitate, cui imperabatur. cum aut frumentum uendidiſſet, aut ſeruare uellet, aut in eum locum, quò imperabatur, frumẽtum portare nollet; petiuit in beneficij loco, & gratiæ, ut ſibi pro frumento, quanti frumentum eſſet, dare liceret. ex huiuſcemodi principio, atque ex liberalitate, atque accommodatione magiſtratuum, conſuetudo æſtimationis introducta eſt. ſecuti ſunt auariores magiſtratus: qui tamen in auaritia ſua non ſolum uiam quæſtus inuenerunt, uerũ etiam exitum, ac rationem defenſionis inſtituerunt. ſemper ad ultima, ac difficillima loca apportãdum frumentum imperare, ut uecturæ difficultate ad quam uellent æſtimationẽ peruenirẽt. in hoc genere fa-

cilior est existimatio, quàm reprehensio: ideo quòd eum, qui hoc facit, auarũ possumus existimare, crimen in eo cõstituere nõ tam facile possumus: quòd uidetur cõcedẽdũ magistratibus nostris esse, ut ijs, quo loco uelint, frumẽtũ accipere liceat. itaque hoc est, quod multi fortasse fecerũt, et ita multi, ut ij, quos innocentissimos meminimus, aut audiuimus, non fecerint. quæro nunc à te Hortensi, cum utris tandem istius factum collaturus es? cum ijs credo, qui benignitate adducti per beneficium, et gratiam ciuitatibus concesserunt, ut nummos pro frumento darent. ita credo, petijsse ab isto aratores, ut, cum HS ternis tritici modium uendere non possent, pro singulis modijs ternos denarios dare liceret. an, quoniã hoc non audes dicere, illuc cõfugies? uecturæ difficultate adductos, ternos denarios dare maluisse. cuius uecturæ? quo ex loco? in quem locũ ne portarent? Philomelo ne Ephesum? uideo, quid inter annonam interesse soleat: uideo, quot dierũ uia sit: uideo Pilomelensibus expedire, quãti Ephesi sit frumentũ, tãtũ dare potius in Phrygia, quàm Ephesum portare, aut ad emendum frumentum Ephesum pecuniam, & Legatos mittere. in Sicilia uero quid eiusmodi? Enna mediterranea est maxime. ego, ut ad aquã tibi, id quod summi iuris est, frumentum Ennenses metiantur, uel Plutiam, uel Halesam, uel Catinam, loca inter se maxime diuersa; eodem die, quo iusseris, deportabũt. tametsi ne uectura quidem opus est: nam totus quæstus hic iudices æstimationis ex annonæ natus est uarietate: hoc enim magistratus in prouincia assequi potest, ut ibi accipiat, ubi est carissimum. ideo ualet ista ratio æstimationis in Asia, ualet in Hispania, ualet in ijs

prouincijs, in quibus unum pretium frumento esse nõ so let. in Sicilia uero quid cuiusquã interesat, quo loco da ret? neque enim portandũ erat: & quò quisque uehere iussus esset, ibi tantidem frumentum emeret, quanti do mi uendidisset. quamobrẽ si quid Hortensi docere uis, aliquid ab isto simile æstimatione, atque à cæteris, esse fa ctũ; doceas oportet, aliquo in loco Siciliæ Prætore Verre ternis denarijs tritici modiũ fuisse. uide, quã tibi defen= sionẽ patefecerim, quàm iniquã in socios, quàm remotã ab utilitate Reip. quàm seiunctã à uolũtate, atque sen= tentia legis. tu, cũ tibi ego frumentũ in meis agris, atque in mea ciuitate, denique cũ in ijs locis, in quibus es, uer= saris, rẽ geris, prouinciã administras, paratus sim dare; angulũ mihi aliquem eligas prouinciæ reconditũ, ac de= relictũ? iubeas ibi me metiri, quò portare nõ expediat? ubi emere non possum? improbum facinus iudices, non ferendum, nemini lege concessum, sed fortasse adhuc in nullo etiam uindicatũ. tamen ego hoc, quod ferri nego posse, Verri iudices cõcedo, et largior. si ullo in loco eius prouinciæ frumentum tanti fuit, quanti iste æstimauit: hoc crimen in istum reum ualere oportere nõ arbitror. uerum enimuero, cum esset HS binis, aut etiam ternis quibusuis in locis prouinciæ, duodenos sestertios exegisti. si mihi tecum neque de annona, neque de æstimatione tua potest esse controuersia, quid sedes? quid expectas? quid defendes? utrum tibi pecuniæ conciliatæ uidentur aduersum leges, aduersum Remp. cum maxima socio= rũ iniuria, an uero id recte, ordine, è Rep. sine cuiusquã iniuria factũ esse defendes? cũ tibi senatus ex ærario pe cuniã prõpsisset, et singulos tibi denarios adnumerasset,

quos tu pro singulis modiis aratoribus solueres: quid facere debuisti? si, quod L. Piso ille Frugi, qui legẽ de pecuniis repetundis primus tulit: cũ emisses, quãti esset; quod superaret pecuniæ, retulisses. si, ut ambitiosi homines, aut benigni: cũ pluris senatus æstimasset, quàm quanti esset annona; ex senatus æstimatione, nõ ex annonæ ratione soluisses. sin, ut plerique faciũt, in quo etiã erat aliquis quæstus, sed is honestus, atque cõcessus: frumentũ, quoniã uilius erat, ne emisses: sumpsisses id nũmorũ, quod tibi senatus cellæ nomine concesserat. hoc uero quid est? quã habet rationẽ, nõ quæro æquitatis, sed ipsius improbitatis, atque impudẽtiæ? neque enim est ferè quidquã, quod homines palàm facere audeãt in magistratu, quãuis improbi, quin eius facti si nõ bonã, at aliquam rationem afferre soleant. hoc quid est? uenit Prætor: frumentum, inquit, me abs te emere oportet. optume. modiũ denario. benigne, ac liberaliter: nã ego tribus HS non possum uendere. mihi frumẽto nõ opus est: nummos uolo. non speraueram, inquit arator, me ad denarios peruenturum: sed, si ita necesse est, quãti frumẽtũ sit, considera. uideo esse binis HS. quid ergo à me tibi nummorũ dari potest, cum senatus tibi quaternos nũmos dederit? quid poscit, attendite: et uos quæso simul iudices æquitatem Prætoris attẽdite. quaternos HS, quos mihi senatus decreuit, et ex ærario dedit, ego habebo, et in cistã trãsferã ex fisco. quid postea? quid? pro singulis modiis, quos tibi impero, tu mihi octonos HS dato: qua ratione? quid quæris rationem? nõ tantam rationem res habet, quantam utilitatẽ, atque prædã. dic, inquit ille, planius. senatus te uoluit mihi nũmos dare, me tibi frumẽtũ metiri:

tu eos nũmos, quos mihi ſenatus dare uoluit, ipſe habebis? à me, cui ſingulos denarios dari oportuit, binos aufers? & huic prædæ, ac direptioni cellæ nomen imponis? hæc deerat iniuria, et hæc calamitas aratoribus te Prætore, qua reliquis fortunis omnibus euerterentur. nam quid eſſe reliqui poterat ei, qui per hanc iniuriam non modo frumentum omne amittere, ſed etiam omne inſtrumentum uendere cogeretur? quò enim ſe uerteret non habebat. ex quo fructu nummos, quos tibi daret, inueniret? decumarum nomine tantum erat ablatum, quantũ uoluntas tulerat Apronij: pro alteris decumis, emptóq; frumento aut nihil datum, aut tantum datum, quãtum reliqui ſcriba fecerat, aut ultro etiam, id quod didiciſtis, ablatũ. cogãtur etiam nũmi ab aratore. quo modo? quo iure? quo exemplo? nam cum fructus diripiebantur aratorũ, atque omni lacerabãtur iniuria; uidebatur id perdere arator, quod aratro ipſe quæſiſſet, in quo elaboraſſet, quod agri, ſegeteſq; extuliſſent. quibus iniurijs grauiſſimis tamen illud erat miſerũ ſolatiũ, quòd id perdere uidebatur, quod alio Prætore, eodem ex agro reparare poſſet. nũmos uero ut daret arator, quos nõ aratro, ac manu quærit; boues, & aratrũ ipſum, & omne inſtrumentũ uendat, neceſſe eſt. nõ enim debetis hoc cogitare: habet idem in nũmis: habet idem in urbanis prædijs. nã cũ aratori onus aliquod imponitur; nõ hominis, ſi quæ ſunt præterea, facultates, ſed arationis ipſius uis, ac ratio cõſideranda eſt, quid ea ſuſtinere, quid pati, quid efficere poſſit, ac debeat. quanquã illi quoque ſunt homines ab iſto omni ratione exinaniti, ac perditi: tamẽ hoc uobis eſt ſtatuendũ, quid aratorem ipſum arationis no=

mine muneris in Remp. fungi, ac ſuſtinere uelitis. impo nitis decumas, patiuntur: alteras, temporibus ueſtris ſer uiendum putāt. dent emptum prætereà: dabunt, ſi uo letis. hæc quàm ſint grauia, & quid his rebus detractis poſſit ad dominos puri, ac reliqui peruenire, credo uos ex ueſtris rebus ruſticis coniectura aſſequi poſſe. addite nūc eodē iſtius edicta, inſtituta, iniurias: addite Apronij, Veneriorumq; ſeruorū in agro decumano regna, ac ra pinas: quāquā hæc omitto: de cella loquor. placet ne uo bis in cellā magiſtratibus noſtris frumentū Siculos gra= tis dare? quid hoc indignius? quid iniquius? atqui hoc ſcitote aratoribus hoc Prætore optandum, ac petendum fuiſſe. Soſitenus eſt Entellinus, homo cū primis ciuitatis prudens, & domi nobilis; cuius uerba audiſtis; qui ad hoc iudiciū Legatus publice cum Artemone, et Meniſco, primarijs uiris, miſſus eſt. is cū in ſenatu Entellino mul ta mecū de iſtius iniurijs ageret, hoc dixit, ſi hoc de cel= la, atque hac æſtimatione cōcederetur, uelle Siculos ſena tui polliceri frumentum in cellam gratis, ne poſthac tan tas pecunias magiſtratibus noſtris decerneremus. perſpi cere uos certo ſcio, Siculis quantopere hoc expediat, non ad æquitatis conditionem, ſed ad minima malorum eli genda. nam qui mille modiū Verri ſuæ partis in cellam gratis dediſſet, duo millia nummū, aut ſummū tria de diſſet; idem nunc pro eodē numero frumenti HS VIII millia dare coactus eſt. hoc arator aſſequi per triēnium certo fructu ſuo non potuit: uendiderit inſtrumentum, neceſſe eſt. quòd ſi hoc munus, & uectigal aratio tolera re, hoc eſt Sicilia ferre, ac pati poteſt: populo R. ferat po tius, quàm noſtris magiſtratibus. magna eſt pecunia,

magnum præclarumq; uectigal. si modo id salua prouincia, si sine iniuria sociorũ percipere possitis, nihil detraho. magistratibus tantundem detur in cellam, quantum semper datum est. quod præterea Verres imperat, id, si facere nõ possunt, recusent; si possunt, populi R. potius hoc sit uectigal, q̃ præda Prætoris. deinde cur in uno genere solo frumenti ista æstimatio constituitur? si est æqua, & ferẽda; populo R. Sicilia decumas det, pro singulis tritici modijs ternos denarios, sibi habeat frumentum. data tibi pecunia est Verres; una, qua frumentum tibi emeres in cellam; altera, qua frumentũ emeres à ciuitatibus, quod Romã mitteres. tibi datam pecuniam domi retines: & præterea pecuniã permagnam tuo nomine aufers. fac idem in eo frumẽto, quod ad populũ R. pertinet: exige eadẽ æstimatione pecuniã à ciuitatibus, & refer quã accepisti: tũ refertius erit ærarium populi R. quàm unquã fuit. at enim istã rem in publico frumento Sicilia nõ ferret, hanc rem in meo frumento tulit. proinde quasi aut æquior sit ista æstimatio in tuo, q̃ in populi R. cõmodo: aut ea res, quam ego dico, & ea, quã tu fecisti, inter se genere iniuriæ, non magnitudine pecuniæ differãt. uerũ istã ipsam cellã ferre nullo modo possunt. ut omnia remittãtur; ut omnibus iniurijs, et calamitatibus, quas te Prætore tulerunt, in posterum liberentur; istam se cellam, atque istam æstimationem negant ullo modo ferre posse. multa Sophocles Agrigentinus apud Cn. Pompeiũ Cos. nuper homo disertissimus, et omni doctrina, & uirtute ornatissimus pro tota Sicilia de aratorum miserijs grauiter, ac copiose dixisse, ac deplorasse dicitur. ex quibus hoc ijs, qui aderant (nam

magno conuentu acta res eſt) indigniſſimum uidebatur: qua in re ſenatus optime, ac benigniſſime cum aratoribus egiſſet, large, liberaliterq; æſtimaſſet, in ea re prædari Prætorem, bonis euerti aratores, & id nõ modo fieri, ſed ita fieri, quaſi liceat, conceſſumq; ſit. quid ad hæc Hortẽſius? falſum eſſe crimen? hoc nũquã dicet. nõ magnã hac ratione pecuniã captã? ne id quidem dicet. nõ iniuriã factã Siculis, atq; aratoribus? qui poterit dicere? quid igitur dicet? feciſſe alios? quid eſt hoc? utrum crimini defenſio, an comitatus exilio quæritur? tu in hac Rep. atque in hac hominũ libidine, &, ut adhuc habuit ſe ſtatus iudiciorum, etiam licentia, non ex iure, non ex æquitate, non ex lege, non ex eo, quod licuerit, ſed ex eo, quod aliquis fecerit, id, quod reprehenditur, recte factum eſſe defendes? fecerunt aliqui alia quàm multa. cur in hoc uno crimine iſto genere defenſionis uteris? ſunt quædam omnino in te ſingularia, quæ in ullum alium hominem dici, neque cõuenire poſſint: quædã tibi cum multis cõmunia. ergo ut omittã tuos peculatus, ut ob ius dicundum pecunias acceptas, ut eiuſmodi cætera, quæ forſitã: alij quoque etiã fecerint: illud, in quo te grauiſſime accuſaui, quòd ob iudicandã rem pecuniã accepiſſes, eadem iſta ratione defendes, feciſſe alios? ut ego aſſentiar orationi, defenſionem tamen nõ probabo: potius enim, te damnato, cæteris anguſtior locus improbitatis defendendæ relinquetur, quàm, te abſoluto, alij, quod audaciſſime fecerunt, recte feciſſe exiſtimentur. lugent omnes prouinciæ: queruntur omnes liberi populi: regna denique iã omnia de noſtris cupiditatibus, & iniurijs expoſtulant: locus intra Oceanum iam nullus eſt

neque tam longinquus, neque tam recõditus, quò nõ per
hæc tempora noſtrorum hominũ libido, iniquitasq; per=
uaſerit: ſuſtinere iam populus R. omnium nationũ non
uim, non arma, nõ bellum, ſed luctum, lacrymas, queri
monias nõ poteſt. in eiuſmodi re, ac moribus, ſi is, qui erit
adductus in iudicium, cum manifeſtis in flagitijs tenebi
tur, alios eadem feciſſe dicet: illi exempla non deerunt,
Reip. ſalus deerit, ſi improborum exemplis improbi iu=
dicio, ac periculo liberabuntur. placent uobis hominum
mores? placet ita geri magiſtratus, ut geruntur? placet
ſocios ſic tractari, quod reſtat, ut per hæc tempora tra=
ctatos uidetis? cur hæc à me opera cõſumitur? quid ſe
detis? cur nõ in media oratione mea conſurgitis, atque
diſceditis? uultis autem iſtorũ audacias, ac libidines ali
qua ex parte reſecare? deſinite dubitare, utrũ ſit utilius,
propter multos improbos uni parcere, an unius improbi
ſupplicio multorũ improbitatem coercere. tametſi quæ
iſta ſunt exempla multorum? nam cum in cauſa tãta,
cum in crimine maximo dici à defenſore cœptũ eſt, fa=
ctitatũ eſſe aliquid: expectant ij, qui audiũt, exempla ex
uetere memoria, et monimentis, ac literis, plena dignita
tis, plena antiquitatis: hæc plurimũ ſolent et auctorita=
tis habere ad probandũ, & iucunditatis ad audiendũ.
Africanos mihi, et Catones, et Lælios commemorabis? et
eos feciſſe idem dices? quãuis res nõ placeat, tamẽ cõtra
hominũ auctoritatem pugnare nõ potero. an cũ eos non
poteris proferre, hos recentes, Q. Catulum patrem, C.
Marium, Q. Scæuolam, M. Scaurum, Q. Metellum?
qui omnes prouincias habuerunt, & frumentum cellæ
nomine imperauerũt. magna eſt hominum auctoritas,

et tanta, ut etiã delicti suspicionem tegere possit. nõ habes ne ex his quidem hominibus, qui nuper fuerũt, ullũ auctorem istius æstimationis. quò me igitur, aut ad quæ exempla reuocas? ab illis hominibus, qui tũ uersati sunt in Rep. cũ et optimi mores erãt, & hominũ existimatio grauis habebatur, et iudicia seuera fiebant, ad hanc hominũ licentiã, et libidinem me abducis? & in quos aliquid exempli populus R. statui putat oportere, ab ijs tu defensionis exempla quæris? nõ fugio ne hos quidẽ mores, dummodo ex his ea, quæ probat populus R. exẽpla, nõ ea quæ cõdemnat, sequamur. nõ circũspiciã, nõ quæram foris, cũ habeas iudices principes ciuitatis, P. Seruilium, Q. Catulum: qui tãta auctoritate sunt, tantis rebus gestis, ut in illo antiquorũ, & clarissimorũ hominũ, de quibus antea dixi, numero reponãtur. exẽpla quærimus, et ea nõ antiqua. modo uterque horũ exercitũ habuit. quære Hortensi, quoniam te recentia exempla delectant, quid fecerint. ita ne uero? Q. Catulus frumẽto est usus, pecuniã non coegit: P. Seruilius quinquennium exercitui cũ præesset, et ista ratione innumerabilem pecuniã facere posset, nõ statuit sibi quidquã licere, quod non patrem suũ, non auũ Q. Metellum facere uidisset: C. Verres reperietur, qui, quod expediat, id licere dicat? quod nemo nisi improbus fecerit, id aliorũ exẽplo se fecisse defendat? at in Sicilia factitatũ est. quæ est ista cõditio Siciliæ? cur, quæ optimo iure propter uetustatem, fidelitatem, propinquitatẽ esse debet, huic præcipua lex iniuriæ definitur? sed in ista ipsa Sicilia nõ quærã exẽplum foris, hoc ipso ex cõsilio utar exemplis. C. Marcelle te appello: Siciliæ prouinciæ, cum esses pro Consule, præ=

fuisti: num quæ in tuo imperio pecuniæ cellæ nomine coactæ sunt? neque ego hoc in tua laude pono. alia sunt tua facta, atque cōsilia summa laude digna, quibus illā tu prouinciā afflictā, et perditā erexisti, atque recreasti. nam hoc de cella ante Lepidus quidē fecerat, cui tu successisti. quæ sunt tibi igitur exēpla in Sicilia cellæ, si hoc crimen non modo Marcelli facto, sed ne Lepidi quidem potes defendere? an me ad M. Antonij æstimationē frumēti, exactionemq; pecuniæ reuocaturus es? ita, inquit, ad M. Antonij: hoc enim mihi significasse, & annuisse uisus est. ex omnibus ne igitur populi R. Prætoribus, Consulibus, imperatoribus M. Antonium delegisti, & eius unum improbissimum factum, quod imitarere? & hic utrū mihi difficile est dicere, an his existimare, ita se in illo infinito imperio M. Antonium gessisse, ut multo isti perniciosius sit dicere, se in re improbissima uoluisse Antoniū imitari, quā se possit defendere, nihil in uita se M. Antonio simile fecisse? homines in iudicijs ad crimen defendendum, non quid fecerit quispiam, proferre solent, sed quid probarint. Antoniū, cum multa contra sociorum salutem, multa contra uoluntatem prouinciarum & faceret, & cogitaret, in medijs eius iniurijs, et cupiditatibus mors oppressit. tu mihi, quasi eius omnia facta, atque consilia senatus populusq; R. iudices cōprobarint, ita Antonij exemplo istius audaciā defendis. at idem fecit Sacerdos. hominem innocentem, & summa prudentia præditum nominas: sed tum idem fecisse erit existimandus, si eodem cōsilio fecerit. nā genus æstimationis ipsum à me nūquam est reprehensum: sed eius æquitas aratorum cōmodo, & uoluntate perpenditur. nō potest

reprehendi illa æstimatio, quæ aratori nõ modo incõmoda non est, sed etiã grata est. Sacerdos ut in prouinciã uenit, frumentũ in cellã imperauit. cũ esset ante nouũ tritici mod. HS X V, petiuerũt ab eo ciuitates ut æstimaret. remissior aliquanto eius fuit æstimatio, quã annona: nam æstimauit denarijs III. uides eandem æstimationem propter temporis dissimilitudinem in illo laudis causam habere, in te criminis? in illo beneficij, in te iniuriæ? eodem tẽpore Antonius III denarijs æstimauit post messem, summa in uilitate, cũ aratores frumentũ dare gratis malebant, et aiebat, se tantidem æstimasse, quãti Sacerdotem: neque mentiebatur: sed eadẽ ista æstimatione alter subleuaat aratores, alter euerterat. quòd nisi omnis frumẽti ratio ex temporibus esset, et annona, nõ ex numero, neque ex summa consideranda: nunquã tam grati hi sesquimodij Q. Hortensi fuissent: quos tu cũ ad mensuræ tam exiguã rationẽ populi R. in capita descripsisses, gratissimũ omnibus fecisti: caritas enim annonæ faciebat, ut istuc, quod re paruũ uidebatur, tempore magnũ uideretur. idem istuc si in uilitate populo R. largiri uoluisses, derisum tuũ beneficiũ esset, atque cõtemptũ. noli igitur dicere, istum idem fecisse, quod Sacerdotem: quoniã non eo tempore, neque simili fecit anno. dicito potius, quoniã habes auctorem idoneum; quod Antonius uno aduentu, & uix menstruis cibarijs fecerit, id istum per triennium fecisse: et istius innocentiam M. Antonij facto, atque auctoritate defendito. nam de Sex. quidẽ Peduceo, fortissimo, atq; innocẽtissimo uiro, quid dicitis? de quo quis unquam arator questus est? aut quis non ad hoc tempus innocentissimam omnium,

diligentissimamq;

diligentiſſimamq; Præturam illius hominis exiſtimauit? biennio prouinciam obtinuit, cum alter annus in uilitate, alter in ſumma caritate fuerit: num aut in uilitate nummũ arator quiſquã dedit, aut in caritate de æſtimatione frumẽti queſtus eſt? at uberiora cibaria facta ſunt caritate. credo: neque id eſt nouũ, neque reprehẽdendũ. modo C. Sentiũ uidimus, hominem uetere illa, ac ſingulari innocentia præditum, propter caritatem frumenti, quæ fuerat in Macedonia, permagnam ex cibarijs pecuniam reportare. quamobrem nõ ego inuideo tuis cõmodis, ſi qua ad te lege uenerũt: iniuriam queror: improbitatem arguo: auaritiã in crimen, & in iudicium uoco. quòd ſi ſuſpiciones inijcere uoletis, ad plures homines, & ad plures prouincias crimen hoc pertinere: nõ ego iſtam defenſionem ueſtrã pertimeſcã, ſed me omnium prouinciarum defenſorem eſſe profitebor: etenim hoc dico, & magna uoce dico: ubicunque hoc factũ eſt, improbe factũ eſt: quicunque hoc fecit, ſupplicio dignus eſt. nã per deos immortales uidete iudices, et proſpicite animis, quid futurum ſit. multi magnas pecunias ab inuitis ciuitatibus, atque ab inuitis aratoribus iſta ratione cellæ nomine coegerũt: (omnino ego neminẽ uideo, præter iſtũ: ſed do hoc uobis, et cõcedo, eſſe multos) in hoc homine rem adductam in iudiciũ uidetis: quid facere poteſtis? utrũ, cum iudices ſitis de pecunia capta, conciliata, tantã pecuniam captam negligere, an, cum lex ſociorum cauſa rogata ſit, ſociorũ querimonias nõ audire? uerum hoc quoq; uobis remitto: negligite præterita, ſi uultis: ſed, ne reliquas ſpes turbetis, atq; omnes prouincias euertatis, id prouidete; ne auaritiæ, quæ antehac occultis itineribus,

atque angustijs uti solebat, auctoritate uestra uiã pate=faciatis illustrem, atque latã. nam si hoc probatis, & si hoc licere, pecunias isto nomine capi, iudicatis: certe hoc, quod adhuc nemo nisi improbissimus fecit, posthac ne=mo nisi stultissimus nõ faciet. improbi sunt, qui pecunias contra leges cogunt: stulti, qui, quod licere iudicatũ est, prætermittũt. deinde iudices uidete, quã infinitã sitis ho minibus licentiam pecuniarum eripiendarum daturi. si, ternos denarios qui coegit, erit absolutus: quaternos, de=nos denique, aut uicenos coget alius: quæ erit repreben=sio? in quo primũ iniuriæ gradu resistere incipiet seueri=tas iudicis? quotus erit iste denarius, qui nõ sit ferẽdus? et in quo primũ æstimationis iniquitas, atque improbitas reprehendatur? nõ enim à uobis summa, sed genus æsti mationis est comprobatũ: neque hoc potestis iudicare, ter nis denarijs æstimare licere: ubi enim semel ab annonæ ratione, et ab aratorum uoluntate res ad Prætoris libi=dinem translata est, nõ est iã in lege, atque in officio, sed in uoluntate hominũ, atque auaritia positus modus æsti mandi. quapropter si uos semel in iudicãdo finem æqui tatis, et legis transieritis, scitote uos nullũ cæteris in æsti=mando finem improbitati, et auaritiæ reliquisse. uidete igitur, quàm multa simul à uobis postulentur. absoluite eum, qui se fateatur maximas pecunias cum summa so=ciorũ iniuria cepisse. non satis. sunt alij quoque complu=res, qui idem fecerint. absoluite etiã illos, si qui sunt: ut uno iudicio quamplurimos improbos liberetis. ne id qui=dem satis est. facite, ut cæteris posthac idẽ liceat. licebit. at hoc parũ est. permittite, ut liceat: quãti quisque uelit, tãti æstimet. æstimabit. uidetis iam profecto iudices, hac

æstimatione à uobis comprobata, neque modum posthac auaritiæ cuiusquã, neque pœnam improbitatis futurã. quas ob res, quid agis Hortẽsi? Consul es designatus: prouinciã sortitus es: de æstimatione cum dices frumenti, sic te audiemus, quasi id, quod ab isto recte factum esse defendes, te facturum profiteare, & quasi, quod isti licitũ esse dices, uehemẽter cupias tibi licere. atqui si id licebit, nihil est, quod putetis quenquã posthac commissurum, ut de pecunijs repetundis condemnari possit: quantã enim quisque concupierit pecuniam, tantã licebit per cellæ nomen æstimationis magnitudine consequatur. at enim est quiddã, quod etiã si palàm in defendendo nõ dicit Hortensius, tamen ita dicit, ut uos id suspicari, & cogitare possitis: pertinere hoc ad commodum senatorium, pertinere ad utilitatem eorum, qui iudicent, qui in prouincijs cum potestate, aut cum legatione se futuros aliquando arbitrẽtur. præclaros uiros existimas iudices nos habere, quos alienis peccatis concessuros putes, quo facilius ipsos peccare liceat. ergo id uolumus populum R. id prouincias, id socios, nationesq; exteras existimare, si senatores iudicent, hoc certe unũ genus infinitæ pecuniæ per summã iniuriã cogendæ nullo modo posse reprehendi? quod si ita est: quid possumus contra illum Prætorem dicere, qui quotidie templũ tenet, qui Remp. sistere negat posse, ni ad equestrẽ ordinẽ iudicia referãtur? quòd si ille hoc unũ agitare cœperit, esse aliquod genus cogẽdæ pecuniæ, senatorũ cõmune, et iã propè cõcessum ordini, quo genere ab socijs maxima pecunia per summã iniuriã auferatur, neque ullo modo senatorijs iudicijs reprehendi posse, idq;, dũ equester ordo iudicaret, nunquã esse cõmissum:

quis obstet, quis erit tā cupidus uestri, tam fautor ordinis, qui de transferendis iudicijs possit recusare? atque utinā posset aliqua ratione hoc crimen, quamuis falsa, modo humana, atque usitata, defendere. minore periculo uestro, minore periculo prouinciarū omnium iudicaretis. negaret hic æstimatione se usum. uos id credidisse homini, non factū cōprobasse uideremini. nullo modo negare potest: urgetur à tota Sicilia: nemo est ex tāto numero aratorum, à quo pecunia cellæ nomine nō sit exacta. uellem etiā hoc posset dicere, nihil ad se istam rationē pertinere, per Quæstores rem frumentariā esse administratā. ne id quidē ei licebit dicere: propterea quòd ipsius literæ recitātur ad ciuitates de ternis denarijs missæ. quæ est igitur defensio? feci, quod arguis: coegi pecunias maximas cellæ nomine: sed hoc mihi licuit: uobis, si prospicitis, licebit. periculosum prouincijs, genus iniuriæ cōfirmari iudicio. perniciosum nostro ordini, populū R. existimare, nō posse eos homines, qui ipsi legibus teneantur, leges in iudicādo religiose defendere. Atque isto Prætore iudices non solum æstimandi frumenti modus non fuit, sed ne imperandi quidem: neque .n. id, quod debebatur, sed quantū cōmodum fuit, imperauit. summam faciā uobis ex publicis literis, & testimonijs ciuitatum frumenti in cellam imperati. reperietis quinquies tanto iudices amplius istū, quā quantū ei in cellam sumere licitum sit, ciuitatibus imperasse. quid ad hanc impudentiam addi potest, si et æstimauit tanti, ut homines ferre non possent, et tanto plus, quàm erat ei concessum legibus, imperauit? quapropter cognita tota re frumentaria iudices, iam facillime perspicere potestis, amissam

esse populo R. Siciliam, fructuosissimã atque opportunissimã prouinciam, nisi eam uos istius damnatione recuperatis: quid est enim Sicilia, si ei agri cultionem sustuleris, & si aratorũ numerũ, ac nomen extinxeris? quid enim potest esse in calamitate residui, quod non ad miseros aratores isto Prætore per summã iniuriam, ignominiamq; peruenerit? quibus, cũ decumas dare deberẽt, uix ipsis decumæ relictæ sunt: cũ pecunia deberetur, soluta non est: cũ optima æstimatione senatus frumentũ eos in cellam dare uoluisset, etiam instrumẽta agrorum uendere coacti sunt. dixi iã antea iudices, ut has omnes iniurias tollatis, tamen ipsam rationẽ arandi spe magis, et iucũditate quadã, quàm fructu, atque emolumento teneri: etenim ad incertum casum, et euentũ certus quotannis labor, & certus sumptus impẽditur. annona porrò pretium, nisi in calamitate fructuum, nõ habet. si autem ubertas in percipiendis fructibus fuit, consequitur uilitas in uendẽdis: ut aut male uendendum intelligas, si processit; aut male perceptos fructus, si recte licet uendere. totæ autem res rusticæ eiusmodi sunt, ut eas nõ ratio, neque labor, sed, res incertissima, uenti, tẽpestatesq; moderentur. hinc cũ unæ decumæ lege, et cõditione trahãtur, alteræ nouis institutis propter annonæ rationem imperentur, ematur præterea frumentũ quotannis publice, postremo etiam in cellam magistratibus, et Legatis imperetur: quid, aut quantum præterea est, quod aut liberum possit habere ille arator, ac dominus in potestate, suorum fructuum, aut in ipsis fructibus solutum? quòd si hæc ferũtur omnia; si uobis potius, ac populo R. quàm sibi, & suis commodis, opera, sumptu, labore deseruiũt:

etiam ne hæc noua debent edicta, & imperia Prætorum, & Apronij dominationem, & Veneriorum seruorum furta, rapinasq; perferre? etiam ne frumentum pro empto gratis dare? etiam ne, in cellam cum cupiát gratis dare ultro, pecuniam grandem dare? etiam ne hæc tot detrimenta, atque damna cum maximis iniurijs, contumelijsq; perferre? itaque hæc iudices, quæ pati nullo modo potuerunt, non pertulerunt. arationes tota Sicilia desertas, atque à dominis relictas esse cognoscitis: neque quidquam aliud agitur hoc iudicio, nisi ut antiquissimi socij, fidelissimiq; Siculi, coloni populi R. atque aratores, uestra seueritate, & diligentia, me duce, atque auctore in agros, atque in sedes suas reuertantur.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER VI. ORATIO IX.

u ENIO nunc ad istius, quemadmodum ipse appellat, studium; ut amici eius, morbum, & insaniam; ut Siculi, latrociniū. ego, quo nomine appellem, nescio. rem uobis proponam: uos eam suo nominis pondere penditote. genus ipsum prius cognoscite iudices: deinde fortasse nō magnopere quæretis, quo nomine appellandum putetis. Nego in Sicilia tota, tam locuplete, tam uetere prouincia, tot oppidis, tot familijs, tam copiosis, ullum argenteum uas, ullum Corinthium, aut Deliacum fuisse: nego ullam gemmam, aut margaritam fuisse, aut quidquam ex auro, aut ebore factum, signum ullum æneum, marmoreum, eburneum: nego ullam picturā neque in tabulis, neque textilem fuisse, quin quæsierit, inspexerit; quod placitum sit, abstulerit. magnum uideor dicere. attendite, etiam quemadmodum dicam: non enim uerbi, neque criminis causa augendi complector omnia. cum dico nihil istum eiusmodi rerū in tota prouincia reliquisse: latine me scitote, nō accusatorie loqui. etiam planius: nihil in ædibus cuiusquam, ne in oppidis quidem, nihil in locis communibus, ne in fanis quidem, nihil apud Siculum, nihil apud ciuem R. denique nihil istum, quod oculos, animūq; accenderit, neque priuati, neque publici, neque profani, neque sacri tota in Sicilia reliquisse. unde igitur potius incipiā, quàm ab ea ciuitate, quæ tibi una in amore, atque in delicijs

fuit? aut ex quo potius numero, quàm ex ipsis laudatoribus tuis? facilius enim perspicietur, qualis apud eos fueris, qui te oderunt, qui accusant, qui persequũtur; cũ apud tuos Mamertinos inueniere improbissima ratione esse prædatus. C. Heius est Mamertinus (omnes hoc mihi facile cócedent, qui Messanã accesserunt) omnibus rebus in illa ciuitate ornatissimus. huius domus est uel optima Messanæ, notissima quidem certe, & nostris hominibus apertissima, maximeq; hospitalis. ea domus ante aduentũ istius sic ornata fuit, ut urbi quoque esset ornamento: nam ipsa Messana, quæ situ, mœnibus, portuq; ornata sit, ab ijs rebus, quibus iste delectatur, sanè uacua, atque nuda est. erat apud Heium sacrarium cũ magna dignitate in ædibus, à maioribus traditum, perantiquũ: in quo signa pulcherrima quatuor summo artificio, summa nobilitate, quæ non modo istum hominẽ ingeniosum, atque intelligentem, uerũ etiam quemuis nostrum, quos iste idiotas appellat, delectare possent: unũ Cupidinis marmoreum, Praxitelis. nimirũ didici etiã, dum in istum inquiro, artificũ nomina. idem opinor artifex eiusdem modi Cupidinem fecit illũ, qui est Thespijs: propter quem Thespiæ uisuntur: nam alia uisendi causa nulla est. itaque ille L. Mummius, cũ Thespijs ea, quæ ad ædẽ Felicitatis sunt, cæteraq; profana ex illo oppido signa tolleret, hunc marmoreum Cupidinem, quòd erat consecratus, nó attigit. uerum ut ad illud sacrariũ redeam: signum erat hoc, quod dico, Cupidinis è marmore. ex altera parte Hercules egregie factus ex ære. is dicebatur esse Myronis, ut opinor, & certe. item ante hosce deos erant tabulæ, quæ cuiuis sacrarij religionem

significare possent. erant ænea præterea duo signa non maxima, uerũ eximia uenustate, uirginali habitu, atque uestitu, quæ manibus sublatis sacra quædam more Atheniensium uirginũ reposita in capitibus sustinebant. Canephoræ ipsæ uocabantur. sed earũ artificẽ quẽ? quẽnã? recte admones. Polycletum esse dicebant. Messanam ut quisque nostrũ uenerat, hæc uisere solebat: omnibus hæc ad uisendum patebant quotidie: domus erat nõ domino magis ornamẽto, quàm ciuitati. C. Claudius, cuius Aedilitatem magnificentissimã scimus fuisse, usus est hoc Cupidine tandiu, dum forum dijs immortalibus, populoq; R. habuit ornatum: & cũ esset hospes Heiorũ, Mamertini autem populi patronus, ut illis benignis usus est ad cõmodandum, sic ipse diligens fuit ad reportandũ. nuper homines nobiles eiusmodi, iudices: ecquid dico, nuper? immo uero modo, ac planè paulo ante uidimus, qui forũ, ac basilicas nõ spolijs prouinciarũ, sed ornamentis amicorũ, cõmodis hospitum, nõ furtis nocentium ornarent: qui tamen signa, atq; ornamẽta sua cuique reddebant, nõ, ablata ex urbibus sociorũ quatridui causa per simulationem Aedilitatis, domũ deinde, atque ad suas uillas auferebãt. hæc omnia, quæ dixi, signa iudices ab Heio de sacrario Verres abstulit: nullũ inquã horum reliquit, neque aliud ullum tamen, præter unum peruetus ligneũ, Bonam Fortunam. ut opinor, eam iste domi suæ habere noluit. prò deũ hominumq; fidem, quid hoc est? quæ hæc causa? quæ hæc impudentia est? quæ, dico, signa, antequam abs te sublata sunt, nemo Messanã cum imperio uenit, quin uiderit. tot Prætores, tot Consules in Sicilia tum in pace, tum etiam in bello fuerunt: tot ho=

mines cuiusque modi: nō loquor de integris, innocētibus, religiosis: tot cupidi, tot improbi, tot audaces: quorum nemo sibi tam uehemens, tam potens, tā nobilis uisus est, qui ex illo sacrario quidquam poscere, aut tollere, aut attingere auderet. Verres, quod ubique erit pulcherrimū, auferet? nihil habere praeterea cuiquam licebit? tot domus locupletissimas domus istius una capiet? iccirco nemo superiorum attigit, ut iste tolleret? ideo C. Claadius Pulcher retulit, ut C. Verres posset auferre? at nō requirebat ille Cupido lenonis domum, ac meretriciā disciplinam: facile illo sacrario patrio continebatur: Heio se a maioribus relictum esse sciebat: ad haereditatem sacrorū non quaerebat meretricis haeredem. sed quid ego tam uehemēter inuehor? uerbo iam uno repellar. emi, inquit. ò dij immortales, praeclaram defensionem. mercatorem cum imperio, ac securibus in prouinciam misimus, qui omnia signa, tabulas pictas, omne argentū, aurū, ebur, gēmas coemeret, nihil cuiquā relinqueret: haec enim mihi ad omnia defensio patefieri uidetur, emisse. primū, si id, quod uis, tibi ego concedā, ut emeris, quoniam in toto hoc genere hac una defensione usurus es: quaero, cuiusmodi tu iudicia Romae putaris esse, si tibi hoc quenquā concessurū putasti, te in Praetura, ac imperio tot res, tam pretiosas, omnes denique res, quae alicuius pretij fuerint, tota ex prouincia coemisse? uidete maiorum diligentiā, qui nihil dum etiā istiusmodi suspicabātur, ueruntamen ea, quae paruis in rebus accidere poterāt, prouidebāt. neminē, qui cum potestate, aut legatione in prouinciam esset profectus, tam amentem fore putarūt, ut emeret argentum; dabatur enim de publico: ut uestem; praebe=

batur enim legibus: mancipium putauerunt: quo & omnes utimur, & non præbetur à populo. sanxerunt, ne quis emeret mancipiũ, nisi in demortui locũ. si quis Romæ esset demortuus? immo, si quis ibidem: nõ enim te instruere domum tuam uoluerunt in prouincia, sed illũ usum prouinciæ supplere. quæ fuit causa, cur tam diligenter nos in prouincijs ab emptionibus remouerẽt? hæc iudices, quòd putabant ereptionem esse, nõ emptionem, cũ uenditori suo arbitratu uendere nõ liceret. in prouincijs, intelligebant, si is, qui esset cũ imperio, ac potestate, quod apud quenque esset, emere uellet, idq; ei liceret; fore, uti, quod quisque uellet, siue esset uenale, siue nõ esset, quãti uellet, auferret. dicet aliquis: noli isto modo agere cũ Verre: noli eius facta ad antiquæ religionis rationẽ exquirere: concede, ut impune emerit, modo ut bona ratione emerit, nihil ab inuito, nihil per iniuriã. sic agã. si quid uenale habuit Heius, si id, quãti æstimabat, tãti uendidit: desino quærere, cur emeres. quid igitur nobis faciũdum est? num argumentis utendum in re eiusmodi? quærendum est credo, Heius iste num æs alienum habuerit, num auctionem fecerit: si fecit, num tanta difficultas eum rei nummariæ tenuerit, tanta egestas, tanta uis oppresserit, ut sacrarium suum spoliaret, ut deos patrios uenderet. at hominem uideo auctionem fecisse nullam, uendidisse præter fructus suos nihil unquam: non modo in ære alieno nullo, sed in suis nũmis multis esse, ac semper fuisse: si hæc contra, ac dico, essent omnia; tamen illum hæc, quæ tot annos in familia, sacrarioq; maiorum fuissent, uenditurum non fuisse. quid, si magnitudine pecuniæ persuasum est ei? uerisimile non

est, ut ille, homo tam locuples, tã honestus religioni suæ, monimentisq; maiorum pecuniã anteponeret. sunt ista: ueruntamen abducuntur homines nõnunquã etiã ab institutis suis magnitudine pecuniæ. uideamus, quãta ista pecunia fuit, quæ potuerit Heium, hominem maxime locupleté, minime auarum, ab humanitate, & pietate, ab religione deducere. ita iussisti, opinor, ipsum in tabulas referre: hæc omnia signa Praxitelis, Myronis, Polycleti HS VI mil. Verri uendita sunt. Recita ex tabulis. Iuuat me, hæc præclara nomina artificũ, quæ isti ad cœlum ferunt, Verris æstimatione sic concidisse. Cupidiné Praxitelis HS MDC. profecto hinc natum est: malo emere, quàm rogare. dicet aliquis: quid? tu ista permagno æstimas? ego uero ad meã rationem, usumq; non æstimo: ueruntamen à uobis ita arbitror spectari oportere, quãti hæc eorum iudicio, qui studiosi sunt harũ rerum, æstimentur, quãti uenire soleant, quãti hæc ipsa, si palàm libereq; uenirẽt, uenire possent, denique ipse Verres quanti æstimet: nunquã enim, si denarijs quadringentis Cupidinem illum putasset, commisisset, ut propter eum in sermonem hominum, atque in tãtam uituperationem ueniret. quis uestrum igitur nescit, quãti hæc æstimentur? in auctione signum æneum non magnum HS CXX millibus uenire non uidimus? quid, si uelim nominare homines, qui aut nõ minoris, aut etiã pluris emerint; non ne possum? etenim qui modus est in his rebus cupiditatis, idem est æstimationis: difficile est enim finé facere pretio, nisi libidini feceris. uideo igitur Heium neque uolũtate, neque difficultate aliqua tẽporis, neq; magnitudine pecuniæ adductũ esse, ut hæc signa uenderet,

teq́; ista simulatione emptionis, ui, metu, imperio, fascibus ab homine eo, quem unà cum cæteris socijs non solũ potestati tuæ, sed etiã fidei populus R. commiserat, eripuisse atque abstulisse. quid mihi tã optandũ iudices potest esse in hóc crimine, quã ut hæc eadem dicat ipse Heius? nihil profecto. sed ne difficilia optemus. Heius est Mamertinus. Mamertina ciuitas istũ publice communi cõsilio sola laudat: omnibus iste cæteris Siculis odio est: ab his solis amatur. eius autem legationis, quæ ad istum laudandum missa est, princeps est Heius: etenim est primus ciuitatis: ne forte, dum publicis mandatis seruiat, de priuatis iniurijs reticeat. hæc cum scirem, & cogitarem, cõmisi tamen me iudices Heio: produxi eũ prima actione: neque id tamen ullo periculo feci: quid enim poterat Heius respondere, si esset improbus? si sui dissimilis? signa illa domi suæ esse, non apud Verrem? qui poterat quidquam eiusmodi dicere? ut homo turpissimus esset, impudentissimeq́; mentiretur, hoc diceret, illa se habuisse uenalia, eaq́; sese, quanti uoluerit, uẽdidisse. homo domi suæ nobilissimus, qui uos de religione sua, ac dignitate uere existimare maxime uellet, primo dixit, se istũ publice laudare, quòd sibi ita mãdatũ esset; deinde, neque se habuisse illa uenalia, neque ulla cõditione, si, utrũ uellet, liceret, adduci unquã potuisse, ut uẽderet illa, quæ in sacrario fuissent à maioribus suis relicta, & tradita. quid sedes Verres? quid expectas? quid te à Centuripina ciuitate, à Catinensi, ab Halesina, Tyndaritana, Ennensi, Agyrinensi, cæterisq; Siciliæ ciuitatibus circũueniri, atque opprimi dicis? tua te altera patria, quemadmodum dicere solebas, Messana circunuenit, tua inquã Messana

tuorum adiutrix ſcelerum, libidinum teſtis, prædarum, ac furtorum receptrix: adeſt enim uir ampliſſimus eius ciuitatis, Legatus huiuſce iudicij cauſa domo miſſus, princeps laudationis tuæ, qui te publice laudat: ita. n. mandatũ, atque imperatũ eſt. tametſi rogatus de Cybea, tenetis memoria, quid reſponderit: ædificatã publicis operis publice coactis, eiq; ædificandæ publice Mamertinum ſenatorem præfuiſſe. idem ad uos priuatim iudices cõfugit. utitur hac lege, qua iudicium eſt cõmunis, et priuatæ rei ſociorũ. tametſi lex eſt de pecunijs repetundis, ille ſe negat pecuniam repetere, quã ereptam non tantopere deſiderat: ſacra ſe maiorum ſuorum repetere abs te dicit: deos penates à te patrios repoſcit. ecqui pudor eſt? ecquæ religio Verres? ecqui metus? habitaſti apud Heium Meſſanæ: res illũ diuinas apud deos in ſuo ſacrario propè quotidie facere uidiſti. nõ mouetur pecunia: denique, quæ ornamenti cauſa fuerũt, non requirit: tibi habe Canephoras: deorũ ſimulacra reſtitue. quæ quia dixit, quia tẽpore dato modeſte apud uos ſocius, amicusq; populi R. queſtus eſt; quia religioni ſuæ non modo in dijs patrijs repetundis, ſed etiam in ipſo iureiurando, ac teſtimonio proximus fuit: hominem miſſum ab iſto ſcitote eſſe Meſſanã de Legatis unũ, illũ ipſum, qui naui iſtius ædificandæ publice præfuit, qui à ſenatu peteret, ut Heius ignominia afficeretur. homo amẽtiſſime quid putaſti? te impetraturũ? quãti is à ciuibus ſuis fieret, quãti auctoritas eius haberetur, ignorabas? uerũ fac te impetrauiſſe: fac aliquid grauius in Heium ſtatuiſſe Mamertinos: quantam putas auctoritatem laudationis eorũ futuram, ſi in eum, quem conſtet uerũ pro teſtimonio dixiſſe, pœnam

constituerẽt? tametsi quæ est ista laudatio, cũ laudator
interrogatus lædat necesse est? quid? isti laudatores tui
non'ne testes mei sunt? Heius est laudator: læsit grauissi
me. producã ceteros: reticebunt, quæ poterunt, libenter:
dicent, quæ necesse erit, ingratis. negent isti onerariam
nauem maximã ædificatã esse Messanæ? negent, si pos
sint. negent ei naui faciũdæ senatorẽ Mamertinũ publi
ce præfuisse? utinã negent. sunt etiã cætera: quæ malo
integra reseruare, ut quãminimũ sit illis tẽporis ad medi
tandũ, cõfirmandumq́; periuriũ. hæc tibi laudatio proce
dat in numerũ. hi te homines auctoritate sua subleuẽt:
qui te neque debent adiuuare, si possint; neque possunt,
si uelint: quibus tu priuatim iniurias plurimas, cõtume-
liasq́; imposuisti: quo in oppido multas familias totas in
perpetuũ infames tuis stupris, flagitijsq́; fecisti. at publice
cõmodasti. nõ sine magno quidẽ Reip. prouinciæq́; Sici
liæ detrimẽto. tritici modiũ LX millia empta populo R.
dare debebãt, et solebant. abs te solo remissum est. Resp.
detrimentũ fecit, quòd per te imperij ius una in ciuitate
imminutũ est: Siculi, quòd ipsum hoc nõ de summa fru-
mẽti detractũ est, sed translatũ in Cẽturipinos, et Halesi
nos, immunes populos; & hoc plus impositũ, quã ferre
possent. nauẽ imperare ex fœdere debuisti: remisisti in
triẽniũ. militẽ nullũ unquã poposcisti per tot annos: feci
sti item uti prædones solent: qui cum cõmunes hostes sint
omniũ, tamen aliquos sibi instituunt amicos, quibus non
modo parcant, uerum etiam præda quos augeant, et eos
maxime, qui habent oppidum opportuno loco, quò sæ-
pe adeundum sit nauibus, nõnunquã etiam necessario.
Phaselis illa, quam cepit P. Seruilius, non fuerat urbs

ante Cilicum, atque prædonũ: Lycij illã Græci homines incolebant: sed quòd erat eiusmodi loco, atque ita proiecta in altum, ut & exeuntes è Cilicia prædones sæpe ad eã necessario deuenirent, et, cũ ex hisce se locis reciperẽt, eodem deferrentur; asciuerunt illud sibi oppidum piratæ, primo cõmercio, deinde etiã societate. Mamertina ciuitas improba antea nõ erat, etiã erat inimica improborum: quæ C. Catonis illius, qui Consul fuit, impedimẽta retinuit: at cuius hominis? clarissimi, potentissimiq;: qui tamen, cũ Consul fuisset, condemnatus est. ita ne uero? C. Cato, duorũ hominũ clarissimorũ nepos, L. Pauli, &
* M. Catonis, et P. Africani sororis filius: quo dãnato, tũ cũ seuera iudicia fiebant, HS X V I I I millibus lis æstimata est: huic Mamertini irati nõ fuerũt, qui maiorem sumptum, quàm quanti Catonis lis æstimata est, in Timarchidis prandiũ sæpe fecerunt? uerum hæc ciuitas isti prædoni, ac piratæ Siciliensi Phaselis fuit. huc omnia undique deportabãtur, apud istos relinquebantur: quod celari opus erat, habebant sepositum, ac reconditum: per istos, quæ uolebat, in nauem clam imponẽda, occulte exportanda curabat: nauem denique maximã, quã onustam furtis in Italiã mitteret, apud istos faciendam, ædificandamq; curauit. pro hisce rebus uacatio data est ab isto sumptus, laboris, militiæ, rerũ denique omnium. per triennium soli nõ modo in Sicilia, uerum, ut opinio mea fert, his quidem temporibus in omni orbe terrarum uacui, expertes, soluti, ac liberi fuerunt ab omni sumptu, molestia, munere. hinc illa Verrea nata sunt. hinc in conuiuium Sex. Cominiũ protrahi iussit, in quem scyphum de manu iacere conatus est, quem obtorta gula de conuiuio

uiuio in uincula, atque in tenebras abripi iussit. hinc illa crux, in quam ciuem R. iste multis inspectantibus sustulit: quã nõ ausus est usquam defigere, nisi apud eos, quibuscum omnia scelera sua, ac latrocinia cõmunicasset. laudatum etiã uos quenquam uenire audetis? qua auctoritate? utrum, quam apud senatorium ordinem, an quã apud populum R. habere debetis? ecquæ ciuitas est, non modo in prouincijs nostris, uerũ in ultimis nationibus, aut tam potens, aut tam libera, aut etiã tam immanis, ac barbara; Rex denique ecquis est, qui senatorem populi R. tecto, ac domo nõ inuitet? qui honos nõ homini solũ habetur, sed primũ populo R. cuius beneficio nos in hũc ordinẽ uenimus; deinde ordinis auctoritati, quæ nisi grauis erit apud socios atque exteras nationes, ubi erit imperij nomen, & dignitas? Mamertini me publice nõ inuitauerũt. me cũ dico, leue est. senatorẽ populi R. si nõ inuitauerunt, honorem debitum detraxerunt non homini, sed ordini. nam ipsi Tullio patebat domus locupletissima, et amplissima C. Pompeij Basilici, quò, etiam si esset inuitatus à uobis, tamen diuertisset: erat etiã Percenniorum, qui nunc item Pompeij sunt, domus honestissima: quò L. frater meus summa illorum uoluntate diuertit. senator populi R. quod in uobis fuit, in uestro oppido iacuit, & pernoctauit in publico. nulla hoc alia ciuitas unquam cõmisit. amicũ enim nostrũ in iudicium uocabas. tu, quid ego priuatim negotij gerã, interpretabere in minuendo honore senatorio? uerũ hæc tum queremur, si quid de uobis per eum ordinem agetur, qui ordo à uobis adhuc solis cõtemptus est. in populi R. quidẽ conspectum quo ore uos commisistis? nec prius illam cru

cem, quæ etiã nũc ciuis R. sanguine redundat, quæ fixa est ad portũ, urbemq́; uestrã, reuellistis, neque in profundum abiecistis, locumq́; illum omnem expiastis, quã Romam, atque in horũ conuentũ adiretis? in Mamertinorum solo fœderato, atque pacato monumentũ istius crudelitatis constitutũ est? uestra ne urbs electa est, ad quã cum adirent ex Italia, crucem ciuis R. prius, quã quenquam amicum uiderent populi R? quam uos Rheginis, quorum ciuitati inuidetis, item incolis uestris, ciuibus R. ostẽdere soletis, quo minus sibi arrogent, minusq́; uos despiciant, cum uideant ius ciuitatis illo supplicio esse mactatum. Verum hæc emisse te dicis. quid illa Attalica, tota Sicilia nominata, ab eodẽ Heio peripetasmata emere oblitus es? licuit eodem modo, ut signa: quid. n. actũ est? an literis pepercisti? uerũ hominẽ amentem hoc fugit. minus clarum putauit fore, quod de armario, quàm quod de sacrario esset ablatũ. at quo modo abstulit? non possum dicere planius, quàm ipse apud uos dixit Heius. cum quæsissem, nunquid aliud de bonis eius peruenisset ad Verrem: respõdit, istum ad se misisse, ut sibi mitteret Agrigentum peripetasmata. quæsiui, an misisset: respondit id, quod necesse erat, scilicet dicto audientem fuisse Prætori, misisse. rogaui, peruenissent ne Agrigentũ: dixit, peruenisse. quæsiui, an domum reuertissent? negauit adhuc reuertisse. risus populi, atq; admurmuratio omniũ facta est. hic tibi in mentẽ nõ uenit, iubere, ut hæc quoque referret HS D se tibi uẽdidisse: metuisti, ne æs alienũ tibi cresceret, si HS VI millibus D tibi constarent ea, quæ tu facile posses uendere HS CC millibus. fuit tanti, mihi crede: haberes, quod defenderes: nemo quæreret,

quanti illa res esset: si modo te posses docere emisse, facile cui uelles tuam causam, & factum probares. nunc de peripetasmatis quemadmodum te expedias, non habes. quid? à Philarcho Centuripino, homine locuplete, ac nobili, phaleras pulcherrime factas, quæ Regis Hieronis fuisse dicũtur, utrũ tandem abstulisti, an emisti? in Sicilia quidẽ cũ essem, sic à Centuripinis, sic à cæteris audiebã: nõ enim parum res erat clara. tam te has phaleras à Philarcho Centuripino abstulisse dicebant, quàm alias item nobiles ab Aristo Panormitano, quàm tertias à Cratippo Tyndaritano. etenim si Philarchus uendidisset, nõ ei, postea quàm reus factus es, redditurũ te promisisses. quod quia uidisti plures scire: cogitasti, si ei reddidisses, te minus habiturum, rem nihilo minus testatam futuram: nõ reddidisti. dixit Philarchus pro testimonio, se, quòd nosset tuum istum morbum, ut amici tui appellant, cupisse te celare de phaleris: cum abs te appellatus esset, negasse habere sese: apud alium quoque eas habuisse depositas, ne quà inuenirentur: tuam tantã fuisse sagacitatem, ut eas per illum ipsum inspiceres, ubi erant depositæ: tum se deprehensum negare non potuisse: ita ab se inuito ablatas phaleras gratis. iam, ut hæc omnia reperire, ac perscrutari solitus sit iudices, est operæ pretium cognoscere. Cybiratæ sunt fratres quidam, Tlepolemus, & Hiero: quorum alterum fingere opinor è cera solitum esse, alterũ esse pictorem. hosce opinor Cybiræ, cum in suspicionẽ uenissent suis ciuibus, fanũ expilasse Apollinis, ueritos pœnam iudicij, ac legis, domo profugisse. quòd Verrẽ artificij sui cupidũ cognouerant, tum, cum iste, id quod ex testibus didicistis, Cybiram cũ

inanibus syngraphis uenerat: domo profugientes ad eum se exules, cũ iste esset in Asia, contulerunt. habuit secum eos ab illo tempore: et in Legationis prædis, atque furtis multũ illorum opera, consilioq́; usus est. hi sunt illi, quibus in tabulis retulit sese Q. Tadius dedisse iussu istius Græcis pictoribus: quos sibi iã bene cognitos, et re probatos secum in Siciliam duxit. quò posteaquã uenerũt, mirandũ in modum canes uenaticos diceres: ita odorabantur omnia, et peruestigabant, ut, ubi quidquid esset, aliqua ratione inuenirent. aliud minitando, aliud pollicendo, aliud per seruos, aliud per liberos, per amicum aliud, aliud per inimicũ inueniebant. quidquid illis placuerat, perdendum erat. nihil aliud optabant, quorum posceba tur argentum, nisi ut Hieroni et Tlepolemo displiceret. uere mehercules hoc iudices dicam. memini Pamphilum Lilybætanum, hospitem meum, & amicum, nobilem hominem, mihi narrare: cũ iste ab sese Hydriam Boeti manu factam, præclaro opere, et grandi pondere, per potestatem abstulisset, se sanè tristem, & conturbatum domũ reuertisse, quòd uas eiusmodi, quod sibi à patre, et à maioribus esset relictũ, quo solitus esset uti ad festos dies, ad hospitũ aduentum, à se esset ablatum. cum sederem, inquit, domi tristis, accurrit Venerius, iubet me scyphos sigillatos ad Prætorem statim afferre. permotus sum, inquit. binos habebam: iubeo promi utrosque, ne quid plus mali nasceretur, & mecũ ad Prætoris domum ferri. eò cũ uenio, Prætor quiescebat, fratres illi Cybiratæ inambulabant. qui simul ut me uiderunt, ubi sunt Pamphile, inquiũt, scyphi? ostendo tristis. laudãt. incipio queri, me nihil habiturũ, quod alicuius esset pretij, si etiam scyphi

eſſent ablati. tũ illi, ubi me conturbatũ uident, quid uis nobis dare, ut iſti ne auferãtur abs te? ne multa, HS CC me, inquit, popoſcerunt: dixi me C daturũ. uocat interea Prætor: ſcyphos poſcit. tum illos cœpiſſe Prætori dicere, putaſſe ſe, id quod audiſſent, alicuius pretij ſcyphos eſſe Pamphili: luteum negotium eſſe, non dignũ, quod in ſuo argento Verres haberet. ait ille, idem ſibi uideri. ita Pãphilus ſcyphos optimos aufert. et mehercules ego antea, tametſi hoc neſcio quid nugatoriũ ſciebam eſſe, iſta intelligere, tamen mirari ſolebam, iſtum in his ipſis rebus aliquem ſenſum habere, quem ſcirẽ nulla in re quidquam ſimile hominis habere. tum primum intellexi, ad eam rẽ iſtos fratres Cybiratas fuiſſe, ut iſte in furando manibus ſuis, oculis illorũ uteretur. at ita ſtudioſus eſt huius præclaræ exiſtimationis, ut putetur in hiſce rebus intelligens eſſe, ut nuper (uidete hominis amentiam) poſteaquã eſt cõperendinatus, cum iam pro damnato, mortuoq; eſſet, ludis Circenſibus mane apud L. Siſennã, uirum primarium, cum eſſent triclinia ſtrata, argentumq; expoſitum in ædibus, cum pro dignitate L. Siſennæ domus eſſet plena hominum honeſtorum, acceſſerit ad argentum, contemplari unũquodque otioſe, et conſiderare cœperit. mirari ſtultitiã alij, quòd in ipſo iudicio eius ipſius cupiditatis, cuius inſimularetur, ſuſpicionẽ augeret: alij amentiam, cui cõperendinato, cum tam multi teſtes dixiſſent, quidquam illorũ ueniret in mentem. pueri autem Siſennæ, credo qui audiuiſſent quæ in iſtum teſtimonia eſſent dicta, oculos de iſto nuſquam deijcere, neque ab argẽto digitũ diſcedere. eſt boni iudicis, paruis ex rebus cõiecturã facere uniuſcuiuſque et cupiditatis, et incõtinentiæ.

qui reus lege, & reus comperendinatus, re, & opinione hominum penè damnatus, temperare non potuerit maximo conuentu, quin L. Sisennæ argentũ tractaret, et consideraret, hunc in prouincia Prætorem quisquam putabit à Siculorum argento cupiditatem, aut manus abstinere potuisse? Verum uti Lilybæum, unde digressa est, oratio reuertatur: Diocles est Pamphili gener illius, à quo Hydria ablata est, Popillius cognomine. ab hoc abaci uasa omnia, ut exposita fuerant, abstulit. dicat se licet emisse. etenim hic propter magnitudinẽ furti sunt, opinor, literæ factæ. iussit Timarchidem æstimare argẽtum, quo modo? quo, qui unquã tenuissime in donatione histrionum æstimauit. tametsi iandudum erro, qui tam multa de tuis emptionibus uerba faciam, & quæram, utrum emeris, & quo modo, & quãti emeris: quod uerbo transigere possum. ede mihi scriptũ: quid argenti in prouincia Sicilia pararis, unde quidque, aut quãti emeris. quid fit? quanquã non debebã ego abs te has literas poscere: me enim tabulas tuas habere, & proferre oportebat. uerum negas te horum annorum aliquot cõfecisse. cõpone hoc, quod postulo, de argẽto: de reliquo uidero. nec scriptum habeo: nec possum edere. quid futurum igitur est? quid existimas hosce iudices facere posse? domus plena signorũ pulcherrimorũ iam etiam ante Præturam, multa ad uillas tuas posita, apud amicos multa deposita, multa alijs data, atque donata: tabulæ nullũ indicant emptum: omne argẽtum ablatum ex Sicilia est: nihil cuiquam, quod suum dici uellet, relictum. fingitur improba defensio, Prætorem omne id argentum coemisse: tamẽ id ipsum tabulis demonstrari nõ potest: si quas

tabulas profers, in his, quid habeas, quo modo habeas, scriptũ non est. horũ autẽ tẽporũ cũ te plurimas res emiſ se dicas, tabulas omnino nullas proferas; nõ ne te et pro latis, et nõ prolatis tabulis cõdẽnari necesse est? tu à M. Celio, equite R. lectissimo adolescente, quæ uoluisti uasa argentea Lilybæi abstulisti: tu P. Cacurij, promptissimi hominis, et experientis, et in primis gratiosi, supellectilẽ omnẽ auferre nõ dubitasti: tu maximã, et pulcherrimã mensam citreã à Q. Lutatio Diodoro, qui Q. Catuli beneficio à L. Sylla ciuis R. factus est, omnibus sciẽtibus Lilybæi abstulisti. nõ tibi obijcio, quòd hominẽ dignissi= mũ tuis moribus, Apolloniũ Niconis filiũ Drepanitanũ, qui nũc A. Clodius uocatur, omni argento optime facto spoliasti, ac depeculatus es. taceo: nõ. n. putat ille sibi in iuriã factã, propterea quòd homini iã perdito, et collũ in laqueũ inserẽti subuenisti, quũ pupillis Drepanitanis bo= na patria erepta cũ illo partitus es. gaudeo etiã, si quid ab illo abstulisti, et abs te nihil rectius factũ esse dico. à Lisone uero Lilybætano, primo homine, apud quẽ diuer satus es, Apollinis signũ ablatũ certe esse nõ oportuit. at dices te emisse. scio: HS M: ita opinor: scio inquã: proferã literas: et tamen id factũ non oportuit. à pupillo Heio, cui C. Marcellus tutor est, à quo pecuniã grandẽ eripue ras, scaphia cum emblematis Lilybæi utrum empta esse dicis, an cõfiteris erepta? sed quid ego istius in eiusmodi rebus mediocres iniurias colligo, quæ tantũmodo in fur tis istius, & damnis eorum, à quibus auferebat, uersata esse uideãtur? accipite, si uultis, iudices rem eiusmodi, ut amentiã singularẽ, ut furorẽ iam, non cupiditatem eius perspicere possitis. Melitẽsis Diodorus est: qui apud uos

antea testimoniũ dixit. is Lilybæi multos iam annos habitat, homo & domo nobilis, et apud eos, quò se cõtulit, propter uirtutem splendidus, & gratiosus. de hoc Verri dicitur, habere eũ perbona toreumata, in his pocula duo quædã, quæ Heraclia nominãtur, Mentoris manu summo artificio facta. quod ubi iste audiuit, sic cupiditate inflãmatus est non solũ inspiciundi, uerũ etiam auferendi, ut Diodorũ ad se uocaret, ac posceret. ille, qui illa nõ inuitus haberet, respondit se Lilybæi non habere, Melitæ apud quendam propinquũ suum reliquisse. tum iste cõtinuo mittit homines certos Melitam: scribit ad quosdã Melitenses, ut ea uasa perquirant: rogat Diodorũ, ut ad illum suum propinquum det literas. nihil ei lõgius uidebatur, quàm dũ illud uideret argentũ. Diodorus, homo frugi, ac diligens, qui sua seruare uellet, propinquo suo scribit, ut ijs, qui à Verre uenissent, responderet, illud argentũ se paucis illis diebus misisse Lilybæum. ipse interea recedit. abesse ab domo paulisper maluit, quàm præsens illud optime factũ argentũ amittere. quod ubi audiuit iste, usque eò est cõmotus, ut sine ulla dubitatione insanire omnibus, ac furere uideretur: quia nõ potuerat argẽtum eripere, ipse à Diodoro erepta sibi uasa optime facta dicebat, minitari absenti Diodoro, uociferare palàm, lacrymas interdum uix tenere. Eriphylam accepimus in fabulis ea cupiditate, ut, cum uidisset monile, ut opinor, ex auro, & gemmis, pulchritudine eius incensa salutem uiri proderet. similis istius cupiditas, hoc etiam acrior, atque insanior, quòd illa cupiebat id, quod uiderat, huius libidines non solum oculis, sed etiam auribus excitabantur. conquiri Diodorum tota prouincia

iubet. ille ex Sicilia caſtra iam mouerat, & uaſa college
rat. homo, ut aliquo modo illum in prouinciam reuoca
ret, hanc excogitauit rationem: ſi hæc ratio potius, quã
amentia nominãda eſt: apponit de ſuis canibus quẽdã,
qui dicat ſe Diodorum Melitenſem rei capitalis reũ uel=
le facere. primo mirũ omnibus uideri, Diodorum reum,
hominem quietiſſimum, ab omni non modo facinore, ue
rum etiam minimi errati ſuſpicione remotiſſimũ: dein=
de eſſe perſpicuum, fieri omnia illa propter argentum.
iſte non dubitat iubere, nomen deferri. & tum primum
opinor iſtum abſentis nomen recepiſſe. reclamat Sicilia
tota, propter cælati argenti cupiditatem reos fieri rerum
capitalium, neque ſolum præſentes reos fieri, ſed etiam
abſentes. Diodorus Romæ ſordidatus circum patronos,
atque hoſpites curſare, rem omnibus narrare. literæ mit
tuntur iſti à patre uehementes, ab amicis item; uideret,
quid ageret de Diodoro, quò progrederetur; rem claram
eſſe, et inuidioſam; inſanire hominem; periturũ hoc uno
crimine, niſi cauiſſet. iſte etiam tum patrem ſi non in pa
rentis, at in hominum numero putabat: ad iudiciũ non
dum ſe ſatis inſtruxerat: primus annus erat prouinciæ,
nõ, ut in Sthenio, iã refertus pecunia: itaque furor eius
paululum nõ pudore, ſed metu, ac timore repreſſus eſt:
cõdemnare Diodorũ nõ audet, abſentem de reis eximit.
Diodorus interea Prætore iſto propè trienniũ prouincia,
domoq; caruit. cæteri non ſolũ Siculi, ſed etiã ciues R.
hoc ſtatuerant; quoniam iſte tantum cupiditate progre
deretur, nihil eſſe, quod quiſquã putaret ſe, quod iſti pau
lo magis placeret, conſeruare, aut domi ſuæ retinere poſ
ſe. poſtea uero quàm intellexerunt, iſti uirum fortem,

quem summe prouincia expectabat, Q. Arrium nō succedere: statuerunt se nihil tam clausum, neque tam recōditum posse habere, quod non istius cupiditati apertissimum, promptissimumq; esset. tum iste ab equite R. splēdido, & gratioso, Cn. Calidio, cuius filium sciebat senatorem populi R. et iudicem esse, equuleos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerant, aufert. imprudens huc incidi iudices: emit enim, nō abstulit. nollem dixisse. iactabit se, & in his equitabit equuleis. emi: pecuniam solui. credo, etiam tabulæ proferentur. est tanti. cedo tabulas. dilue sanè crimen hoc Calidianū, dum ego tabulas aspicere possim. uerūtamen quid erat, quod Calidius Romæ quereretur, se, cū tot annos in Sicilia negotiaretur, abs te solo ita esse contemptum, ita despectum, ut etiam cū cæteris Siculis dispoliaretur; si emeras? quid erat, quod confirmabat, se abs te argentum esse repetiturum, si tibi sua uoluntate uēdiderat? tu porrò posses facere, ut Cn. Calidio nō redderes? præsertim cum is L. Sisenna defensore tuo tam familiariter uteretur, cum et cæteris familiaribus Sisennæ reddidisses. denique nō opinor negaturum esse te, homini honesto, sed nō gratiosiori quàm Cn. Calidius est, L. Cordio argentum per Potamonem amicum tuum reddidisse. qui quidē cæterorū causam apud te difficiliorem fecit. nam cū te cōpluribus confirmasses redditurū; posteaquam Cordius pro testimonio dixit te sibi reddidisse, finem reddēdi fecisti, quòd intellexisti te, præda de manibus amissa, testimonium tamen effugere nō posse. Cn. Calidio equiti R. per omnes Prætores licuit argentum habere bene factum: licuit posse domesticis copijs, cum magistratum, aut aliquem superiorem inui=

taſſet, ornare, & apparare conuiuium. multi domi Cn. Calidij cum imperio, ac poteſtate fuerunt: nemo inuentus eſt tam amens, qui illud argentum tam præclarum, ac tam nobile eriperet; nemo tam audax, qui poſceret; nemo tam impudens, qui poſtularet, ut uenderet: ſuperbũ eſt enim iudices, & non ferendum, dicere Prætorem in prouincia homini honeſto, locupleti, ſplendido, uende mihi uaſa cælata: hoc eſt enim dicere, non es dignus tu, qui habeas, quæ tam bene facta ſint: meæ dignitatis iſta ſunt. tu dignior Verres, quàm Calidius? qui, ut nõ cõferã uitã, atque exiſtimationẽ tuã cũ illius, (neque enim eſt conferenda) hoc ipſum conferam, quo tu te ſuperiorem fingis; quòd HS L X X X millia diuiſoribus, ut Prætor renunciarere, dediſti; trecenta accuſatori, ne tibi odioſus eſſet. ea re cõtemnis equeſtrem ordinem, ac deſpicis? ea re indignũ tibi uiſum eſt, quidquã, quod tibi placeret, Calidiũ potius habere, quàm te? iactat ſe iandudum de Calidio: narrat omnibus, ſe emiſſe. num etiam de L. Papirio, uiro primario, locuplete, honeſtoq; equite R. thuribulum emiſti? qui pro teſtimonio dixit, te, cum inſpiciendum popoſciſſes, auulſo emblemate remiſiſſe: ut intelligatis, in homine intelligentiam eſſe, non auaritiam; artificij cupidum, non argenti fuiſſe. nec ſolum in Papirio fuit hac abſtinentia: tenuit hoc inſtitutum in thuribulis omnibus, quæcũque in Sicilia fuerunt. incredibile eſt autem, quàm multa, & quàm præclara fuerint. credo tum, cum Sicilia florebat opibus, & copijs, magna artificia fuiſſe in ea inſula: nã domus erat ante iſtum Prætorem nulla paulo locupletior, qua in domo hæc nõ eſſent, etiã ſi præterea nihil eſſet argenti: patella grandis, cum

ſigillis ac ſimulacris deorũ, patera, qua mulieres ad res diuinas uterentur, thuribulum. hæc autem omnia anti quo opere, & ſummo artificio facta: ut hoc liceret ſuſpicari, fuiſſe aliquando apud Siculos peræqua propor tione cætera; ſed quibus multa fortuna ademiſſet, tamẽ apud eos remanſiſſe ea, quæ religio retinuiſſet. dixi iudi ces, multa fuiſſe ferè apud Siculos omnes: ego idem con firmo, nũc ne unum quidem eſſe. quid hoc eſt? quod mõ ſtrum, quod prodigiũ in prouinciam miſimus? non ne uobis id egiſſe uidetur, ut nõ unius libidinẽ, nõ ſuos ocu los, ſed omniũ auariſſimorum inſanias, cum Romã re‑ uertiſſet, expleret? qui ſimul atque in oppidum quoppiã uenerat, immittebãtur illi cõtinuo Cybiratici canes, qui inueſtigabãt, et perſcrutabãtur omnia. ſi quod erat grã de uas, et maius opus inuentum, læti auferebãt. ſi minus eiuſmodi quippiã uenari poterãt, illa quidẽ certe pro le puſculis capiebantur, patellæ, pateræ, thuribula. hic quos putatis fletus mulierũ, quas lamẽtationes fieri ſolitas eſſe in hiſce rebus? quæ forſitan uobis paruæ eſſe uideãtur, ſed magnũ & acerbum dolorem cõmouent, mulierculis præſertim, cum eripiũtur è manibus ea, quibus ad res di uinas uti cõſueuerunt, quæ à ſuis acceperũt, quæ in fami lia ſemper fuerunt. hic nolite expectare, dum ego hoc crimen agam hoſtiatim: ab Aeſchilo Tindaritano iſtũ paterã abſtuliſſe, à Thraſone itẽ Tindaritano patellam, à Nymphodoro Agrigentino thuribulũ. cũ teſtes ex Si‑ cilia dabo; quem uolet, eligat; quem ego interrogem de patellis, pateris, thuribulis: non modo oppidum nullum, ſed ne domus quidem ulla paulo locupletior expers hu‑ ius iniuriæ reperietur. qui cum in cõuiuium ueniſſet, ſi

quidquã cælati aſpexerat, manum abſtinere iudices non poterat. Cn. Pompeius eſt Philo: qui fuit Tindaritanus. is cœnã iſti dabat apud uillã in Tindaritano. fecit, quod Siculi nõ audebãt. ille, ciuis R. quòd erat, impunius id ſe facturũ putauit. appoſuit patellam, in qua ſigilla erant egregia. iſte cõtinuo ut uidit, nõ dubitauit illud inſigne penatiũ, hoſpitaliumq; deorum ex hoſpitali menſa tollere: ſed tamen, quod antea de iſtius abſtinentia dixerã, ſigillis auulſis reliquũ argentum ſine ulla auaritia reddidit. quid? Eupolemo Calactino, homini nobili, Lucullorum hoſpiti, ac perfamiliari, qui nunc apud exercitum cum L. Lucullo eſt, nõ idem fecit? cœnabat apud eum. argentum illi cæterum purum appoſuerat, ne purus ipſe relinqueretur, duo pocula nõ magna, ueruntamen cum emblematis. hic quaſi feſtiuũ acroama ne ſine corollario de cõuiuio diſcederet, ibidem cõuiuis inſpectantibus emblemata auellenda curauit. neque ego nunc iſtius facta omnia enumerare conor: neque opus eſt: nec fieri ullo modo poteſt. tãtũmodo uniuſcuiuſque de uaria improbitate generis indicia apud uos, et exẽpla profero: neq;.n. ita ſe geſſit in his rebus, tanquã rationem aliquãdo eſſet redditurus; ſed prorſus ita, quaſi aut reus nunquã eſſet futurus, aut, quo plura abſtuliſſet, eo minore periculo in iudicium eſſet uenturus, qui hæc, quæ dico, iam nõ occulte, nõ per amicos, atque interpretes, ſed palã de loco ſuperiore ageret pro imperio, & poteſtate. Catinam cum ueniſſet, oppidum locuples, honeſtum, copioſum; Dionyſiarchum ad ſe Pardiorum, hoc eſt ſummum magiſtratum, uocari iubet. ei palàm imperat, ut omne argentum, quod apud quenque eſſe Catinæ, cõquirendum curaret,

& ad se transferundum. Philarchum Centuripinũ, primarium hominem genere, uirtute, pecunia, nõ hoc idem iuratũ dicere audistis? sibi istum negotiũ dedisse, atque imperauisse, ut Centuripis, in ciuitate totius Siciliæ multo maxima, et locupletissima, omne argentum conquireret, et ad se cõportari iuberet. Agyrio similiter istius imperio uasa Corinthia per Apollodorum, quem testem audistis, Syracusas deportata sunt. illa uero optima, quòd, cũ Haluntiũ uenisset Prætor laboriosus, & diligens, ipse in oppidũ accedere noluit, quòd erat difficili ascensu, atque arduo: Archagathũ Haluntinũ, hominẽ nõ solum domi suæ, sed tota Sicilia in primis nobilem, uocari iussit: ei negotium dedit, ut quidquid Halunti esse argenti cælati, aut si quid etiam Corinthiorum, ut omne statim ad mare ex oppido deportaretur. ascendit in oppidum Archagathus: homo nobilis, qui à suis & amari, et diligi uellet, ferebat grauiter, illam sibi ab isto prouinciam datam: nec, quid faceret, habebat: pronunciat, quid sibi imperatum esset: iubet omnes proferre, quæ haberent. metus erat summus: ipse enim tyrannus non discedebat longius: Archagathum, et argentũ in lectica cubans ad mare infra oppidũ expectabat. quem cõcursum factum in oppido putatis? quẽ clamorem? quẽ porrò fletũ mulierum? qui uiderent; equũ Troianũ introductũ, urbem captã esse dicerẽt. efferri sine thecis uasa, extorqueri alia de manibus mulierũ, effringi multorũ fores, reuelli claustra: quid enim putatis? scuta si quãdo conquiruntur à priuatis in bello, ac tumultu, tamẽ homines inuiti dant, etsi ad salutem cõmunem dari sentiũt, ne quem putetis sine maximo dolore argentum cælatum domo, quod al=

ter eriperet,protuliſſe.omnia deferuntur.Cybiratæ fra=
tres uocãtur,pauca improbãt.quæ probarent,ijs cruſtæ,
aut emblemata detrahuntur.ſic Haluntini,excuſſis deli
cijs, cũ argẽto puro domũ reuerterũt.quod unquã iudi=
ces huiuſcemodi euerriculũ ulla in prouincia fuit? auer
tere aliquid de publico quãobſcuriſſime per magiſtratũ
ſolebãt. etiã aliquid de priuato nõnunquã occulte aufe
rebãt.et illi tamẽ cõdemnabãtur.et,ſi quæritis (ut ego=
met mihi detraham)illos ego accuſatores puto fuiſſe,qui
huiuſmodi hominũ furta odore,aut aliquod leuiter preſ
ſo ueſtigio perſequebãtur.nã nos quidẽ quid facimus in
Verre,quem in luto uolutatũ totius corporis ueſtigijs in=
uenimus? permagnũ eſt in eum dicere aliquid,qui præ=
teriẽs,lectica pauliſper depoſita,nõ per præſtigia,ſed pa=
làm per poteſtatem,uno imperio,hoſtiatim,totum oppi=
dum cõpilarit? attamen,ut poſſit ſe dicere emiſſe,Arta
gatho imperat,ut aliquid illis,quorũ argentum fuerat,
nummorum dicis cauſa daret.inuenit Artagathus pau
cos,qui uellent accipere:his dedit. eos nũmos tamen iſte
Artagatho non reddidit.uoluit Romæ petere Artaga=
thus:Cn.Lentulus Marcellinus diſſuaſit,ſicut ipſum di
cere audiſtis. atque hac tota de re audiſtis Artagathi,
& Lentuli teſtimonium.& ne forte hominem exiſtime
tis hanc tantam uim emblematum ſine cauſa coacerua
re uoluiſſe,uidete quanti uos,quanti exiſtimationem po
puli R.quanti leges,et iudicia,quanti teſtes Siculos,ne=
gotiatoreſq; fecerit. poſteaquam tantam multitudinem
collegerat emblematum,ut ne unũ quidem cuiquam re
liquiſſet;inſtituit officinam Syracuſis.in regiam maxi=
mam palàm artifices omnes, cælatores, ac uaſcularios

conuocari iubet: & ipse suos complures habebat. eò conducit magnam hominũ multitudinem. menses octo continuos opus his nõ defuit, cum uas nullum fieret nisi aureum. tum illa, ex patellis, et thuribulis quæ uellerat, ita scite in aureis poculis illigabat, ita apte in scyphis aureis includebat, ut ea ad illam rem nata esse diceres. ipse tamen Prætor, qui sua uigilãtia pacẽ in Sicilia dicit fuisse, in hac officina maiorem partem diei cum tunica pulla sedere solebat, et pallio. hæc ego iudices non auderem proferre, ni uererer, ne forte plura de isto ab alijs in sermone, quàm à me in iudicio audisse uos diceretis: quis enim est, qui de hac officina, qui de uasis aureis, qui de istius pallio, tunica pulla nõ audierit? quem uoles de cõuentu Syracusanorũ uirum bonũ nominato. producã. nemo erit, quin hoc se aut uidisse, aut audisse dicat. ò tẽpora: ò mores. nihil nimiũ uetus proferã. sunt uestrum iudices quã multi, qui L. Pisonẽ cognouerũt, huius L. Pisonis, qui Prætor fuit, patrẽ. is cũ esset in Hispania Prætor, qua in prouincia occisus est, nescio quo pacto, dum armis exercetur, annulus aureus, quem habebat, fractus est, et cõminutus. cum uellet sibi annulum facere, aurificem iussit uocari in foro, ad sellam, Cordubæ: & ei palàm appendit aurũ. hominem in foro sellam iubet ponere, & facere annulum omnibus præsentibus. nimiũ fortasse dicet aliquis hũc diligentẽ. hactenus reprehendat, si quis uolet: nihil amplius. uerũ fuit ei concedendũ: filius enim L. Pisonis erat eius, qui primus de pecunijs repetundis legem tulit. ridiculũ est nunc de Verre me dicere, cũ de Pisone Frugi dixerim. uerũtamen, quantũ intersit, uidete. iste cum aliquot abacorum faceret uasa aurea, nõ

laborauit,

laborauit, quin nõ modo in Sicilia, uerum etiam Romæ in iudicio audiret. ille in auri semuncia totam Hispaniã scire uoluit, unde Prætori annulus fieret. nimirũ ut hic nomen suum comprobauit, sic ille cognomẽ. nullo modo possum omnia istius facta aut memoria consequi, aut oratione complecti. genera ipsa cupio breuiter attingere. ut hic modo me commonuit Pisonis annulus, quod totum effluxerat. Quàm multis istum putatis hominibus honestis de digitis annulos aureos abstulisse? nunquã dubitauit, quotiescũque alicuius aut gemma, aut annulo delectatus est. incredibilem rem dicam, sed tam claram, ut ipsum negaturum nõ arbitrer. cum Valentio eius interpreti epistola Agrigenti allata esset, casu signum iste animaduertit in cretula: placuit ei: exquisiuit, unde esset epistola: respõdit, Agrigẽto. iste literas, ad quos solebat, misit, ut is annulus ad se primo quoque tempore afferretur. ita literis istius patrifamilias L. Titio cuidam ciui R. annulus de digito detractus est. illa uero eius cũpiditas incredibilis est: nam ut in singula conclauia, quæ iste nõ modo Romæ, sed omnibus in uillis habet, tricenos lectos optime stratos cum cæteris ornamentis conuiuij quæreret, nimium multa comparare uideretur. nulla domus in Sicilia locuples fuit, ubi iste non textrinam instituerit. mulier est Segestana perdiues, & nobilis, Lamia nomine. per triẽnium isti plena domo telarum stragulam uestem confecit, nihil non conchylio tinctum. Attalus, homo pecuniosus, nec uulgo Lilybæi, Chritolaus Ennæ, Syracusis Aeschrio, Cleomenes, Theomnastus, Pelori Archonides, Megistus. uox me citius defecerit, quàm nomina. ipse dabat purpuram tantum: amici operas: credo: iam enim

non libet omnia criminari: quasi hoc mihi nõ satis sit ad crimen, habuisse tam multũ, quod daret: uoluisse deportare tam multa: hoc denique quod cõcedit, amicorũ operis esse in huiuscemodi rebus usum. iam uero lectos æratos, & candelabra ænea num cui præter istum Syracusis per triẽnium facta esse existimatis? emebat, credo. sed tantum uos certiores iudices facio, quid iste in prouincia Prætor egerit, ne cui forte nimium negligens fuisse uideatur, neque se satis, cum potestatem habuerit, instruxisse & ornasse. Venio nunc ad furtum, non ad auaritiam, nõ ad cupiditatem, sed ad eiusmodi facinus, in quo omnia nefaria contineri mihi, atque inesse uideantur: in quo dij immortales uiolati, existimatio, atque auctoritas nominis populi R. imminuta, hospitium spoliatum ac proditum, abalienati scelere istius à nobis omnes Reges amicissimi, nationesq;, quæ in eorum regno, ac ditione sunt: nã Reges Syriæ, Regis Antiochi filios pueros, scitis Romæ nuper fuisse, qui uenerãt nõ propter Syriæ regnũ: nam id sine controuersia obtinebant, ut à patre, & à maioribus acceperant: sed regnum Aegypti ad se, & ad Selinem matrem suam pertinere arbitrabantur. hi postquam temporibus populi R. exclusi, per senatum agere, quæ uoluerant, non potuerunt: in Syriam in regnũ patrium profecti sunt. eorũ alter, qui Antiochus uocatur, iter per Siciliam facere uoluit: itaque isto Prætore uenit Syracusas. hic Verres hæreditatem sibi uenisse arbitratus est, quòd in eius regnũ, ac manus uenerat is, quẽ iste & audierat multa secum præclara habere, & suspicabatur. mittit homini munera satis large; hæc ad usum domesticum, uini, olei, quod uisum erat; etiam tritici, quod

ſatis eſſet, de his decumis. deinde ipſum Regem ad cœnã uocauit. exornat ample, magnificeq; triclinium: exponit ea, quibus abundabat, plurima, ac pulcherrima uaſa argentea: nãque hæc aurea nondũ fecerat. omnibus curat rebus inſtructum & paratũ ut ſit cõuiuium. quid multa? Rex ita diſceſſit, ut & iſtum copioſe ornatum, & ſe honorifice acceptum arbitraretur. uocat ad cœnam deinde ipſe Prætorem, exponit ſuas copias omnes, multum argentũ, non pauca etiam pocula ex auro: quæ, ut mos eſt regius, & maxime in Syria, gemmis erant diſtincta clariſſimis. erat etiam uas uinarium ex una gemma per grandi, trulla excauata, cum manubrio aureo: de qua, credo, ſatis idoneum, ſatis grauem teſtem Q. Minutium dicere audiſtis. iſte unũquodque uas in manus ſumere, laudare, mirari. Rex gaudere Prætori populi R. ſatis iucundum, & gratum illud eſſe conuiuium. poſteaquã inde diſceſſum eſt, cogitare iſte nihil aliud, q̃, id quod ipſa res declarauit, niſi quemadmodum Regem ex prouincia ſpoliatum, expilatumq; dimitteret. mittit rogatum uaſa ea, quæ pulcherrima apud illum uiderat: ait ſe ſuis cælatoribus uelle oſtendere. Rex, qui iſtum non noſſet, ſine ulla ſuſpicione libentiſſime dedit. mittit etiã trullã gemmeã rogatũ, uelle eã ſe diligẽtius cõſiderare. ea quoque ei mittitur. nũc reliquũ iudices attendite, de quo & uos audiſtis, & populus R. nõ nũc primũ audiet, & in exteris nationibus uſque ad ultimas terras peruagatũ eſt. cãdelabrũ è gemmis clariſſimis, opere mirabili perfectũ, Reges hi, quos dico, Romã cũ attuliſſent, ut in Capitolio ponerent, quòd nõdũ etiã perfectum templũ offenderãt, neque ponere, neque uulgo oſtendere, ac proferre uoluerunt;

ut & magnificentius uideretur, cum ſuo tempore in cel= la Iouis Optimi Maximi poneretur; & clarius, cum pul chritudo eius recens ad oculos hominũ, atque integra per ueniret. ſtatuerũt id ſecum in Syriam reportare, ut, cũ audiſſent ſimulacrum Iouis Optimi Maximi dedicatum, Legatos mitterent, qui cum cæteris rebus illud quoque exi mium, atque pulcherrimum donum in Capitolium affer rent. peruenit res ad iſtius aures neſcio quo modo: nam Rex id cælatum uoluerat: non quo quidquam metueret, aut ſuſpicaretur, ſed ut ne multi illud ante perciperent oculis, quàm populus R. iſte petit à Rege, et eum pluribus uerbis rogat, uti ad ſe mittat: cupere ſe dicit inſpicere, neque ſe alijs uidẽdi poteſtatem eſſe facturũ. Antiochus, qui animo et puerili eſſet, & regio, nihil de iſtius improbi tate ſuſpicatus eſt: imperat ſuis, ut id in Prætoriũ inuo= lutum quamoccultiſſime deferrent. quò poſteaquam at= tulerunt, inuolucrisq; reiectis conſtituerunt: iſte clamare cœpit, dignam rem eſſe regno Syriæ, dignam regio mu= nere, dignam Capitolio: etenim erat eo ſplendore, qui ex clariſſimis, & plurimis gẽmis eſſe debebat; ea uarieta= te operum, ut ars certare uideretur cũ copia; ea magni= tudine, ut intelligi poſſet, non ad hominum apparatum, ſed ad ampliſſimi templi ornamentum eſſe factum. quod cum ſatis iam perſpexiſſe uideretur, tollere incipiunt, ut referrent. iſte ait, ſe uelle illud etiam atque etiam cõſide rare, nequaquam ſe eſſe ſatiatum. iubet illos diſcedere, et candelabrũ relinquere. ſic illi tum inanes ad Antiochũ reuertuntur. Rex primo nihil metuere, nihil ſuſpicari. dies unus, alter, plures: nõ referri. tũ mittit Rex ad iſtũ: ſi ſibi uideatur, ut reddat. iubet iſte poſterius ad ſe reuer=

ti. mirum illi uideri. mittit iterũ. nõ redditur. ipse ho
minẽ appellat: rogat, ut reddat. os hominis, insignemq́;
impudentiã cognoscite. quod sciret, quodq́; ex ipso Rege
audisset in Capitolio esse ponendum, quod Ioui Optimo
Maximo, quod populo R. seruari uideret, id sibi ut dona
ret, rogare, & uehementer petere cœpit. cũ ille se & re=
ligione Iouis Capitolini, & hominum existimatione impe
diri diceret, quòd multæ nationes testes essent illius operis,
ac muneris: iste homini minari acerrime cœpit. ubi ui=
det eũ nihilo magis minis, quàm precibus permoueri: re=
pente hominem de prouincia iubet ante noctem discede=
re: ait se cõperisse, ex eius regno piratas in Siciliam esse
uenturos. Rex maximo cõuentu Syracusis, in foro, ne
quis forte me in crimine obscuro uersari, atque affingere
aliquid suspicione hominũ arbitretur, in foro inquã Syra
cusis flens, deos, hominesq́; cõtestans clamare cœpit, cãde=
labrũ factũ è gemmis, quod in Capitolium missurus esset,
quod in templo clarissimo, populo R. monimentũ suæ so=
cietatis, amicitiæq́; esse uoluisset, id sibi C. Verrem abstu=
lisse. de cæteris operibus ex auro, & gemmis, quæ sua pe
nes illum essent, se nõ laborare: hoc sibi eripi, miserum
esse, & indignũ: id etsi antea iam mente, & cogitatione
sua, fratrisq́; sui cõsecratũ esset; tamen tũ se in illo con=
uentu ciuiũ R. dare, donare, dicare, consecrare Ioui Opti
mo Maximo, testemq́; ipsum Iouem suæ uolũtatis, ac reli
gionis adhibere. quæ uox? quæ latera? quæ uires huius
unius criminis querimoniã possint sustinere? Rex Antio
chus, qui Romæ ante oculos omniũ nostrũ biennium ferè
comitatu regio, atque ornatu fuisset, is cũ amicus, et socius
populi R. esset, amicissimo patre, auo, maioribus, antiquis=

simis, & clarissimis Regibus, opulentissimo, & maximo regno, praeceps è prouincia populi R. exturbatus est. quemadmodum hoc accepturas nationes exteras, quemadmodum huius tui facti famam in regna aliorum, atque in ultimas terras peruenturam putasti, cum audierint à Praetore populi R. in prouincia uiolatum Regem, spoliatum hospitem, eiectum socium populi R. atque amicum? nomen uestrũ populiq; R. odio, atque acerbitati scitote nationibus exteris iudices futurum, si istius haec tanta iniuria impunita discesserit. sic omnes arbitrabũtur, praesertim cum haec omnino fama de nostrorum hominum auaritia, & cupiditate percrebuerit; non istius solius hoc esse facinus, sed eorum etiam, qui approbarint. multi Reges, multae liberae ciuitates, multi priuati opulenti, ac potentes habent profecto in animo Capitolium sic ornare, ut templi dignitas, imperijq; nostri nomen desiderat. qui si intellexerint, interuerso regali hoc dono, grauiter uos tulisse: grata fore uobis, populoq; R. sua studia, ac dona arbitrabũtur. sin hoc uos in Rege tam nobili, in re tam eximia, in iniuria tam acerba neglexisse audierint: non erunt tam amentes, ut operá, curam, pecuniam impendant in eas res, quas uobis gratas fore non arbitrentur. hoc loco Qu. Catule te appello: loquor enim de tuo clarissimo, pulcherrimoq; monimento. non iudicis solũ seueritatem in hoc crimine, sed propè inimici, atque accusatoris uim suscipere debes: tuus est. n. honos in illo templo senatus populiq; R. beneficio: tui nominis aeterna memoria simul cũ templo illo cõsecratur. tibi haec cura suscipienda, tibi haec opera sumenda est, ut Capitoliũ, quo modo magnificentius est restitutum, sic copiosius orna=

tũ ſit, quàm fuit; ut illa flãma diuinitus extitiſſe uidea=
tur, non quæ deleret Iouis Optimi Maximi templum, ſed
quæ præclarius magnificentiusq; depoſceret. audiſti Q.
Minutium Rufum dicere, domi ſuæ diuerſatum eſſe An
tiochum Regem Syracuſis, ſe illud ſcire ad iſtum eſſe de
latum, ſe ſcire non redditum. audiſti, & audies omni è
conuentu Syracuſano qui ita dicant, ſeſe audientibus il
lud Ioui Optimo Maximo dicatum eſſe ab Rege Antio=
cho, & conſecratũ. ſi iudex non eſſes, & hæc ad te de=
lata res eſſet; te potiſſimũ hoc perſequi, te petere, & age
re oporteret. quare non dubito, quo animo iudex huius
criminis eſſe debeas, qui apud aliũ iudicem multo acrior,
quàm ego ſum, actor, accuſatorq; eſſe deberes. uobis autẽ
iudices quid hoc indignius, aut quid minus ferendum ui=
deri poteſt? Verres ne habebit domi ſuæ cãdelabrum Io=
uis Optimi Maximi è gemmis auroq; perfectum? cuius
fulgore collucere, atque illuſtrari Iouis Optimi Maximi
templum oportebat, id apud iſtum in eiuſmodi conuiuijs
cõſtituetur, quæ domeſticis ſtupris, flagitijsq; flagrabunt?
in iſtius lenonis turpiſſimi domo ſimul cum cæteris Che=
lidonis hæreditarijs ornamentis Capitolij ornamenta po=
nentur? quid huic ſacri unquam fore, aut quid fuiſſe re
ligioſi putatis, qui nunc tanto ſcelere ſe obſtrictum eſſe
nõ ſentiat? qui in iudiciũ ueniat, ubi ne precari quidem
Iouem Optimũ Maximum, atque ab eo auxilium petere
more omnium poſſit? à quo etiam dij immortales ſua re
petunt in eo iudicio, quod hominibus ad ſuas res repetun
das eſt conſtitutum. miramur Athenis Mineruam, Deli
Apollinem, Iunonem Sami, Pergæ Dianam, multos præ=
terea ab iſto deos tota Aſia, Græciaq; uiolatos, qui à

Capitolio manus abstinere nō potuerit? quod priuati homines de suis pecunijs ornant, ornaturiq; sunt id C. Verres ab Regibus ornari nō est passus. itaque hoc nefario scelere cōcepto, nihil postea tota in Sicilia neque sacri, neque religiosi esse duxit. ita sese in ea prouincia per triennium gessit, ut ab isto nō solum hominibus, uerū etiā dijs immortalibus bellum indictum putaretur. Segesta est oppidum peruetus in Sicilia iudices, quos ab Aenea fugiente à Troia, atque in hæc loca ueniente cōditum esse demōstrant. itaque Segestani nō solum perpetua societate, atque amicitia, uerū etiam cognatione se cum populo R. coniunctos esse arbitrantur. hoc quondam oppidum, cum illa ciuitas cum Pœnis suo nomine, ac sua spōte bellaret, à Carthaginensibus ui captum, atque deletum est, omniaq;, quæ ornamento urbi esse possent, Carthaginem sunt ex illo loco deportata. fuit apud Segestanos ex ære simulacrum Dianæ, tū summa, atque antiquissima præditum religione, tū singulari opere, artificioq; perfectum. hoc translatum Carthaginē locū tantum, hominesq; mutarat, religionem quidem pristinam cōseruabat: nā propter eximiam pulchritudinem etiam hostibus digna, quā sanctissime colerent, uidebatur. aliquot seculis post P. Scipio bello Punico tertio Carthaginem cepit. qua in uictoria (uidete hominis uirtutem, & diligentiam, ut & domesticis præclarissimæ uirtutis exemplis gaudeatis, & eo maiore odio dignam istius incredibilem audaciam iudicetis) cōuocatis Siculis omnibus, quòd diutissime, sæpissimeq; Siciliam uexatā à Carthaginensibus esse cognorat, iubet omnia conquiri, sibi pollicetur magnæ curæ fore, ut omnia ciuitatibus, q̄ cuiusque fuissent, restituerentur.

tum illa, quæ quondam fuerant Himeræ sublata, de quibus antea dixi, Thermitanis sunt reddita. tum alia Gellensibus, alia Agrigentinis, in quibus etiã ille nobilis Taurus, quem crudelissimus omnium tyrannorum Phalaris habuisse dicitur, quò uiuos supplicij causa demittere homines, & subijcere flammam solebat. quem Taurũ Scipio cum redderet Agrigentinis, dixisse dicitur, æquũ esse illos cogitare, utrum esset Siculis utilius, suis ne seruire, an populo R. obtemperare, cum idem monimentũ & domesticæ crudelitatis, & nostræ mansuetudinis haberent. illo tempore Segestanis maxima cum cura hæc ipsa Diana, de qua diximus, redditur: reportatur Segestã: in suis antiquis sedibus summa cum gratulatione ciuium, et lætitia reponitur. hæc erat posita Segestæ, sanè excelsa in basi, in qua grandibus literis P. Africani nomen erat incisum, eumq; Carthagine capta restituisse perscriptum. colebatur à ciuibus: ab omnibus aduenis uisebatur. cũ Quæstor essem, nihil mihi ab illis est demonstratũ prius. erat admodum amplum, & excelsum signum cum stola: ueruntamen inerat in illa magnitudine ætas, atque habitus uirginalis: sagittæ pendebãt ab humero: sinistra manu retinebat arcum: dextra ardentem facem præferebat. hanc cum iste sacrorum omnium hostis, religionumq; prædo uidisset; quasi ipsa illa face percussus esset, ita flagrare cupiditate, atque amentia cœpit: imperat magistratibus iste, ut eam demoliantur, & sibi dent: nihil sibi gratius ostendit futurum. illi uero dicere, id sibi nefas esse, seq; cum summa religione, tum summo metu legum, & iudiciorum teneri. iste tum petere ab illis, tum minari, tum spem, tum metum ostendere. opponebãt illi

interdum nomen Africani : donum populi R. illud esse dicebant : nihil se in eo potestatis habere, quod imperator clarissimus, urbe hostium capta, monimentum uictoriæ populi R. esse uoluisset. cũ iste nihilo remissius, atque etiã multo uehementius instaret quotidie: res agitur in senatu : uehementer ab omnibus reclamatur: itaque illo tempore, ac primo istius aduentu pernegatur. postea quidquid erat oneris in nautis remigibusq; exigendis, in frumento imperãdo, Segestanis præter cæteros imponebat aliquãto amplius, quàm ferre possent. præterea magistratus eorũ euocabat : optimũ, & nobilissimũ quenque ad se accersebat: circum omnia prouinciæ fora rapiebat: sigillatim unicuique calamitati fore se denũciabat: uniuersam se funditus illã euersurũ esse ciuitatem minabatur. itaque aliquãdo multis malis, magnoq; metu uicti Segestani, Prætoris imperio parendũ esse decreuerũt. magno cũ luctu, & gemitu totius ciuitatis, multis cũ lacrymis, & lamentatione uirorum, mulierumq; omnium, simulacrũ Dianæ tollendum locatur. uidete, quãta religione fuerit. apud Segestanos repertũ esse iudices scitote neminem neque liberum, neque seruum, neque ciuem, neque peregrinum, qui illud signũ auderet attingere. barbaros quosdã Lilybæo scitote aduocatos esse operarios. hi denique illud, ignari totius negotij, ac religionis, mercede accepta sustulerunt. quod cum ex oppido exportaretur, quem cõuentum mulierum factum esse arbitramini ? quem fletum maiorum natu ? quorum nõnulli etiam illum diem memoria tenebant, cum illa eadem Diana Segestã Carthagine reuecta, uictoriam populi R. reditu suo nuntiasset. quàm dissimilis hic dies illi tempori uidebatur. tum im=

perator populi R. uir clarissimus deos patrios reportabat Segestanis, ex urbe hostium recuperatos: nūc ex urbe sociorū Prætor eiusdem populi turpissimus, atque impurissimus eosdem illos deos nefario scelere auferebat. quid hoc tota Sicilia est clarius, quàm omnes Segestanas matronas, & uirgines conuenisse, cum Diana exportaretur ex oppido? unxisse unguentis? cōplesse coronis, et floribus? thure odoribusq; incensis usque ad agri fines prosecutas esse? hanc tu tantam religionem si tum in imperio propter cupiditatem, atque audaciam nō pertimescebas, ne nunc quidem in tanto tuo, liberorumq; tuorum periculo perhorrescis? quem tibi aut hominem, inuitis dijs immortalibus, aut uero deum, tantis eorum religionibus uiolatis, auxilio futurum putas? tibi illa Diana in pace, atque in otio religionem nullam attulit? quæ cum duas urbes, in quibus locata fuerat, captas incensasq; uidisset, bis ex duorum bellorum flāma, ferroq; seruata est: quæ Carthaginensium uictoria loco mutato, religionem tamen non amisit: P. Africani uirtute, religionem simul cum loco recuperauit. quo quidem scelere suscepto, cum inanis esset basis, et in ea P. Africani nomen incisum, res indigna, atque intoleranda uidebatur omnibus, non solum religiones esse uiolatas, uerum etiam P. Africani, uiri fortissimi, rerum gestarum gloriam, memoriam uirtutis, monimenta uictoriæ C. Verrem sustulisse. quod cum isti renunciaretur de basi, ac literis, existimauit homines in obliuionem totius negotij esse uenturos, si etiam basim tanquam indicem sui sceleris sustulisset: itaque tollendā istius imperio locauerunt. quæ uobis locatio ex publicis Segestanorum literis priore actione recitata est. te nūc

P. Scipio, te inquam lectissimum, ornatissimumq; adolescentem appello: abs te officium tuum, debitum generi, et nomini, requiro, et flagito. cur pro isto, qui laudem, honoremq; familiæ uestræ depeculatus est, pugnas? cur eum defensum esse uis? cur ego tuas partes suscipio? cur tuũ onus sustineo? cur M. Tullius P. Africani monimenta requirit: P. Scipio eum, qui illa sustulit, defendit? cũ mos à maioribus traditus sit, ut monimenta maiorum ita suorũ quisque defendat, ut ea ne ornari quidem nomine alieno sinat: tu isti aderis, qui non obtrusit aliqua ex parte monimenta P. Scipionis, sed funditus sustulit, ac deleuit? quisnam igitur per deos immortales tuebitur P. Scipionis memoriã mortui? quis monimenta, atque indicia uirtutis, si tu ea relinquis, ac deseris? neque solum spoliata illa patiere, sed etiam eorũ spoliatorem, uexatoremq; defendes? adsunt Segestani cliẽtes tui, socij populi R. atque amici: certiorem te faciunt, P. Africanum Carthagine deleta simulacrum Dianæ maioribus suis restituisse, idq; apud Segestanos eius imperatoris nomine positũ, ac dedicatum fuisse, hoc Verrem demoliendum, & asportandum, nomenq; omnino P. Scipionis delendũ, tollendumq; curasse. orãt te, atque obsecrãt, ut sibi religionem, generi tuo laudem, gloriamq; restituas: ut, quod ex urbe hostiũ per P. Africanum recuperarint, id per te ex prædonis domo conseruare possint. quid aut his respõdere honeste potes, aut illi facere, nisi ut te, ac fidem tuam implorent? adsunt, & implorãt. potes domesticæ laudis amplitudinem Scipio tueri: potes: omnia in te sunt, quæ aut fortuna hominibus, aut natura largitur. non præcerpo fructum officij tui: non alienam mihi laudem appeto: nõ

est pudoris mei, P. Scipione florentissimo adolescente ui-
uo, & incolumi, me propugnatorem monimentorum P.
Scipionis, defensoremq́; profiteri. quamobrem si suscipis
domesticæ laudis patrociniũ, me non solum silere de ue-
stris monimentis oportebit, sed etiam lætari, P. Africani
eiusmodi esse fortunas mortui, ut eius honos ab ijs, qui ex
eadem familia sint, defendatur, neque ullum aduẽtitium
requiratur auxiliũ. si istius amicitia te impediet; si hoc,
quod abs te postulo, minus ad officium tuum pertinere
arbitrabere: succedam ego uicarius tuo munere: susci-
piam partes, quas alienas esse arbitrabar, ne ista præcla
ra nobilitas desinat queri populum R. hominibus nouis,
atque industrijs libenter honores mãdare, semperq́; man
dasse. non est querendum, in ea ciuitate, quæ propter uir
tutem omnibus nationibus imperat, uirtutem plurimum
posse. sit apud alios imago P. Africani: ornẽtur alij mor
tui uirtute, ac nomine. talis ille uir fuit, ita de populo R.
meritus est, ut non uni familiæ, sed uniuersæ ciuitati cõ-
mendatus esse debeat. est aliqua mea pars uirilis, quòd
eius ciuitatis sum, quã ille amplam, illustrẽ, claramq́; red
didit: præcipue quòd in his artibus pro mea parte uersor,
quarum ille princeps fuit, æquitate, industria, temperan-
tia, defensione miserorum, odio improborũ: quæ cogna-
tio studiorum, & artium propemodum non minus est
coniuncta, quàm ista, qua uos delectamini, generis, & no
minis. repeto abs te Verres monimẽtũ P. Africani: cau
sam Siculorum, quam suscepi, relinquo: iudicium de pe-
cunijs repetundis ne sit hoc tempore: Segestanorum iniu
riæ negligantur: basis P. Africani restituatur: nomen
nuictissimi imperatoris incidatur: signum pulcherri-

mum Carthagine captum reponatur. hæc abs te non Siculorum defensor, non tuus accusator, non Segestani postulant, sed is, qui laudem, gloriamq; P. Africani tuendam, conseruandamq; suscepit. nõ uereor, ne hoc officiũ meum P. Seruilio iudici non probem: qui cum res maximas gesserit, monimentaq; suarum rerum maxime cõstituat, atque in his elaboret; profecto uolet hæc non solum suis posteris, uerum etiam omnibus uiris fortibus, & bonis ciuibus defendenda, non spolianda improbis tradere. non uereor, ne tibi Q. Catule displiceat, cuius amplissimum in orbe terrarum, clarissimumq; monimentum est, quamplurimos esse custodes monimentorum, & putare omnes bonos alienæ gloriæ defensionem ad officium suum pertinere. & quidem cæteris istius furtis, atque flagitijs ita moueor, ut ea reprehendenda tantum putem. hic uero tantum dolore afficior, ut nihil mihi indignius ferendum uideatur. Verres Africani monimentis domum suam plenam stupri, plenam flagitij, plenam dedecoris ornabit? Verres temperatissimi, sanctissimiq; uiri monimentum, Dianæ simulacrum uirginis in ea domo collocabit, in qua semper meretricum lenonumq; flagitia uersantur? At hoc solum Africani monimentum uiolasti? quid? à Tindaritanis non eiusdem Scipionis beneficio positum simulacrum Mercurij pulcherrime factum sustulisti. at quemadmodum, dij immortales, quàm audacter, quàm libidinose, quàm impudenter. audistis nuper dicere Legatos Tindaritanos, homines honestissimos, ac principes ciuitatis; Mercurium, qui sacris anniuersarijs apud eos, ac summa religione coleretur, quem P. Africanus Carthagine capta Tindaritanis non

ſolum ſuæ uictoriæ, ſed etiam illorum fidei, ſocietatisq; monimentum, atque indiciũ dediſſet, huius ui, ſcelere, imperioq; eſſe ſublatum. qui, ut primum in illud oppidum uenit, ſtatim, tanquam ita fieri non ſolum oporteret, ſed etiam neceſſe eſſet, tanquam hoc ſenatus mandaſſet, populusq; R. iuſſiſſet, ita, continuo ſignum ut demolirentur, et Meſſanam deportarent, imperauit. quod cum illis, qui aderant, indignum; qui audiebant, incredibile uideretur: non eſt ab iſto primo illo aduentu perſeueratum. diſcedens mandat Proagoro Sopatro, cuius uerba audiſtis, ut demoliatur. cum recuſaret, uehementer minatur. ita tum ex illo oppido proficiſcitur. Proagorus refert rem ad ſenatũ: uehemẽter undique reclamatur. ne multa: iterum iſte aliquanto poſt ad illos uenit, quærit continuo de ſigno. reſpondetur ei, ſenatum non permittere; pœnam capitis conſtitutam, ſi iniuſſu ſenatus quiſquam attigiſſet: ſimul religio commemoratur. tum iſte, quam mihi religionem narras? quam pœnam? quem ſenatum? uiuum te nõ relinquam: moriere uirgis, niſi ſignum traditur. Sopater iterum flens ad ſenatũ defert iſtius cupiditatem, minasq; demonſtrat. ſenatus Sopatro reſponſum nullum dat, ſed cõmotus, perturbatusq; diſcedit. ille Prætoris accerſitus nuntio, rem demonſtrat, negat ullo modo fieri poſſe. atque hæc (nihil enim prætermittendũ de iſtius impudẽtia uidetur) agebantur in conuentu palã, de ſella, ac de loco ſuperiore. erat hiems ſumma, tempeſtas, ut ipſum Sopatrũ dicere audiſtis, perfrigida, imber maximus, cum iſte imperat lictoribus, ut Sopatrum de porticu, in qua ipſe ſedebat, præcipitem in forũ deijciant, nudumq; conſtituant. uix erat hoc planè etiã

imperatum, cum illum ſpoliatum, ſtipatumq́; lictoribus uideres. omnes ideo putabāt, ut miſer, atque innocēs uirgis cæderetur. fefellit hæc homines opinio. uirgis iſte cæderet ſine cauſa ſociū populi R. atque amicū? non uſque eò improbus: non omnia ſunt in eo uno uitia: nūquam fuit crudelis. leniter hominem clementerq́; accepit. eqneſtres ſunt medio in foro Marcellorum ſtatuæ, ſicuti ferè cæteris in oppidis Siciliæ. ex quibus iſte C. Marcelli ſtatuā delegit: cuius officia in illa ciuitate, totáq; prouincia recentiſſima erant, & maxima. in ea Sopatrum, hominē tum domi nobilem, tum ſummo magiſtratu præditum, diuaricari, ac deligari iubet. quo cruciatu ſit affectus, uenire in mentem neceſſe eſt omnibus, cū eſſet uinctus nudus in aere, in imbri, in frigore. neque tamē finis huic iniuriæ, crudelitatiq́; fiebat, donec populus, atque uniuerſa multitudo atrocitate res, miſericordiáq; cōmota, ſenatum clamore coegit, ut ei ſimulacrum illud Mercurij pollicere tur. clamabant fore, ut ipſi ſeſe dij immortales ulciſcerentur, hominem interea perire innocētem non oportere. tum frequens ſenatus ad iſtum uenit, pollicetur ſignum. ita Sopater de ſtatua C. Marcelli, cū iam penè obriguiſſet, uix uiuus aufertur. nō poſſum diſpoſite iſtum accuſare, ſi cupiam. opus eſt non ſolū ingenio, uerum etiā artificio quodam ſingulari. unū hoc crimen uidetur eſſe, et à me pro uno ponitur: de Mercurio Tindaritano plura ſunt: ſed ea quo pacto diſtinguere, ac ſeparare poſſim, neſcio. eſt pecuniarū captarum, quòd ſignum à ſocijs pecuniæ magnæ ſuſtulit. eſt peculatus, quòd publice populi R. ſignū, de præda hoſtium captum, poſitum imperatoris noſtri nomine, nō dubitauit auferre: eſt maieſtatis, quòd

imperij

imperij nostri gloriæ, rerumq; gestarũ monimenta euerte re, atque asportare ausus est. est sceleris, quòd religiones maximas uiolauit. est crudelitatis, quòd in hominẽ innocentem, in sociũ nostrũ, atque amicũ, nouũ, ac singulare supplicij genus excogitauit. illud uero quid sit, iam non queo dicere: quo nomine appellem, nescio: quòd in C. Marcelli statua. quid est hoc? patronus ne quòd erat? quid tũ? quò id spectat? utrum ea res ad opẽ, an ad cala mitatem clientium, atque hospitũ ualere debebat? an ut hoc ostenderes, contra uim tuam in patronis præsidij nihil esse? quis hoc non intelligeret, in improbi præsentis im perio maiorem esse uim, quàm in bonorũ absentiũ patro cinio? an uero ex hoc illa tua singularis significatur inso lentia, superbia, contumacia? detrahere uidelicet aliquid te de magnitudine Marcellorũ putasti? itaque nũc Sicu lorum Marcelli non sunt patroni, Verres in eorum locũ substitutus est. quã in te tantam uirtutem esse, aut dignitatem arbitratus es, ut conarere clientelam tam illustrem, tam splendidæ prouinciæ traducere ad te, auferre à certissimis, antiquissimisq; patronis? tu ista stultitia, nequitia, inertia, nõ modo totius Siciliæ, sed unius tenuissimi Siculi clientelã tueri potes? tibi Marcelli statua pro patibulo in clientes Marcellorum fuit? tu ex illius honore in eos ipsos, qui honorem illi habuerant, supplicia quærebas? quid postea? quid tandem tuis statuis fore arbitrabare? an uero id, quod accidit? nã Tindaritani statuam istius, quam sibi propter Marcellos, altiore etiam basi poni iusserat, deturbarũt, simul ac successum isti audierũt. dedit igitur tibi fortuna Siculorum C. Marcellum iudicem, ut, cuius ad statuam Siculi te Prætore alligabãtur,

eius religioni te eũdem uinctum, astrictumq; dedamus. ac primo iudices hoc signum Mercurij dicebat iste Tindaritanos C. Marcello huic Aesernino uendidisse: atque hoc sua causa etiam Marcellũ ipsum sperabat esse dicturum. quod mihi nunquam uerisimile uisum est, adolescentem illo loco natũ, patronũ Siciliae, nomen suum isti ad translationem criminis cõmodaturum. ueruntamen ita res mihi tota praeuisa, atque praecauta est, uti, si maxime esset inuẽtus, qui in se suscipere istius culpã, crimẽq; cuperet, tamẽ is proficere nihil posset: eos enim testes deduxi, & eas literas deportaui, ut de istius facto dubium nemini esse posset. publicae literae sunt, deportatũ esse Mercurium Messanam sumptu publico: dicunt, quanti: praefuisse huic negotio publice Legatum Poleã. quid is? ubi est? praesto est: testis est. Proagori Sopatri iussu. quis est hic? qui ad statuã astrictus est. quid is? ubi est? testis est. uidistis hominem, & uerba eius audistis. demoliendũ curauit Demetrius Gymnasiarchus, quòd is ei loco praeerat. quid? hoc nos dicimus? immo uero ipse praesens: Romae, nuper istum esse pollicitum, sese id signum Legatis esse redditurum, si eius rei testificatio tolleretur, cautumq; esset eos testimonium nõ esse dicturos. dixit hoc apud uos Zosippus, et Hismenias, homines nobilissimi, et principes Tindaritanae ciuitatis. Quid Agrigento? non ne eiusdem P. Scipionis monimentum, signum Apollinis pulcherrimũ, cuius in femine literulis minutis argenteis nomen Myronis erat inscriptum, ex Aesculapij religiosissimo fano sustulisti? quod iste iudices cũ clàm fecisset, cum ad suum scelus illud, furtumq; nefarios quosdam homines improbos duces, atque adiutores adhibuisset: uehementer com-

mota ciuitas est. uno eodem tempore Agrigentini beneficium Africani, religionem domesticam, ornamentum urbis, indicium uictoriæ, testimonium societatis requirebant. itaque ab illis, qui principes in ea ciuitate erát, præcipitur, & negotium datur Quæstoribus, & Aedilibus, ut noctu uigilias agerent ad ædes sacras: etenim iste Agrigenti (credo propter multitudinem illorum hominum, atque uirtutem, & quòd ciues R. uiri fortes, ac strenui, & honesti permulti in illo oppido, coniunctissimo animo cum ipsis Agrigentinis uiuunt, ac negotiantur) non audebat palàm tollere, aut poscere, quæ placebant. Herculis templum est apud Agrigentinos, non longe à foro, sanè sanctum apud illos, & religiosum. ibi est ex ære simulacrum ipsius Herculis: quo non facile quidquam dixerim me uidisse pulchrius (tametsi non tam multum in istis rebus intelligo, quàm multa uidi) usque eò iudices, ut rictus eius, ac mentum paulo sit attritius, quòd in precibus, & gratulationibus non solum id uenerari, uerum etiam osculari solent. ad hoc templum, cum esset iste Agrigenti, duce Timarchide repente nocte intempesta seruorum armatorum fit concursus, atque impetus. clamor à uigilibus, faniq; custodibus tollitur. qui primo cum obsistere, ac defendere conarentur, male mulctati clauis, ac fustibus repelluntur. postea conuulsis repagulis, effractisq; ualuis, demoliri signum, ac uectibus labefactare conantur. interea ex clamore fama tota urbe percrebuit, expugnari deos patrios, non hostium aduentu, neque repentino prædonum impetu, sed ex domo, atque cohorte Prætoria manũ fugitiuorum instructã, armatamq; uenisse.

nemo Agrigenti neque ætate tã affecta, neque uiribus tã infirmis fuit, qui non illa nocte eo nuncio excitatus surrexerit, telumq;, quod cuique sors offerebat, arripuerit. itaq; breui tempore ad fanum ex urbe tota concurritur. hora amplius iam in demoliendo signo permulti homines moliebantur: illud interea nulla lababat ex parte, cũ alij uectibus subiectis conarentur commouere, alij deligatum omnibus membris rapere ad se funibus. repente Agrigentini concurrunt: fit magna lapidatio: dant sese in fugã istius præclari imperatoris nocturni milites. duo tamen sigilla perparuula tollũt, ne omnino inanes ad istũ prædonem religionum reuerterentur. nunquã tam male est Siculis, quin aliquid facete, & commode dicant, uelut in hac re. aiebant in labores Herculis non minus hunc immanissimum Verrem, quàm illũ aprum Erymanthiũ referri oportere. hanc uirtutem Agrigentinorum imitati sunt Assorini postea, uiri fortes, & fideles, sed nequaquã ex tam ampla, neque tã ex nobili ciuitate. Chrysas est amnis, qui per Assorinorum agros fluit. is apud illos habetur deus, & religione maxima colitur. fanum eius est in agro, propter ipsam uiam, qua Assoro itur Ennam: in eo Chrysæ est simulacrum præclare factum è marmore. id iste poscere Assorinos propter singularem eius fani religionem non ausus est. Tlepolemo dat, Hieroniq; negotium. illi noctu facta manu, armatiq; ueniunt: fores ædis effringũt: æditui, custodesq; mature sentiunt: signũ, quod erat notum uicinitati, buccina datur: homines ex agris cõcurrunt: eijcitur, fugaturq; Tlepolemus: neque quidquam ex fano Chrysæ, præter unum perparuulum signum ex ære, desideratum est. Matris magnæ fanũ

apud Enguinos est: iam enim mihi nõ modo breuiter de unoquoque dicendũ est, sed etiam prætereunda uidentur esse permulta, ut ad maiora istius, & illustriora in hoc genere furta, & scelera ueniamus. in hoc fano loricas, galeasq; æneas, cælatas opere Corinthio, hydriasq; grandes, simili in genere, atque eadem arte perfectas, idem ille P. Scipio, uir omnibus rebus præcellentissimus, posuerat, & suum nomen inscripserat. quid iam de isto plura dicam, aut querar? omnia illa iudices abstulit: nihil in religiosissimo fano, præter uestigia uiolatæ religionis, nomenq; P. Scipionis, reliquit: hostiũ spolia, monimenta imperatorũ, decora, atque ornamenta fanorum, posthac his præclaris nominibus amissis, in instrumẽto, ac suppellectili C. Verris numerabũtur. tu uidelicet solus uasis Corinthijs delectaris? tu illius æris temperationem, tu operum liniamenta solertissime perspicis? hæc Scipio ille non intelligebat, homo doctissimus, atque humanissimus? tu sine ulla bona arte, sine humanitate, sine ingenio, sine literis intelligis, & iudicas? uide, ne ille nõ solum temperantia, sed etiam intelligentia te, atque istos, qui se elegantes dici uolũt, uicerit: nã quia, quàm pulchra essent, intelligebat, iccirco existimabat ea non ad hominũ luxuriem, sed ad ornatum fanorũ, atque oppidorum esse facta, ut posteris nostris monimenta religiosa esse uideantur. audite etiam singularem eius iudices cupiditatem, audaciã, amentiam, in ijs præsertim sacris polluendis, quæ non modo manibus attingi, sed ne cogitatione quidem uiolari fas fuit. Sacrarium Cereris est apud Catinenses, eadem religione qua Romæ, qua in cæteris locis, qua propè in toto orbe terrarũ. in eo sacrario intimo fuit signum Cereris per=

antiquum : quod uiri, non modo cuiusmodi esset, sed ne esse quidem sciebant: aditus enim in id sacrarium nō est uiris: sacra per mulieres, ac uirgines cōfici solent. hoc signum noctu clàm istius serui ex illo religiosissimo, atque antiquissimo fano sustulerūt . postridie sacerdotes Cereris, atque illius fani antistitæ, maiores natu, probatæ, ac nobiles mulieres, rem ad magistratus suos deferūt. omnibus acerbum, indignum, luctuosum denique uidebatur. tum iste permotus illa atrocitate negotij, ut ab se sceleris istius suspicio remoueretur, dat hospiti suo cuidam negotium, ut aliquem reperiret, quem ea fecisse insimularet, daretq; operam ut is eo crimine dānaretur, ne ipse esset in crimine. res non procrastinatur : nā cum iste Catinā profectus esset, serui cuiusdā nomen defertur : is accusatur : ficti testes in eū dantur: rem cūctus senatus Catinensium legibus iudicat . sacerdotes uocantur : ex his quæritur secreto in curia, quid esset factum, quemadmodum arbitrarentur signum esse ablatum. respondent illæ, Prætoris in illo loco seruos esse uisos. res, quæ esset antea nō obscura, sacerdotum testimonio perspicua esse cœpit. itur in consiliū: seruus ille innocens omnibus sententijs absoluitur , quo facilius uos hunc omnibus sententijs condemnare possetis : quid enim postulas Verres ? quid speras? quid spectas? quem tibi aut deorum, aut hominū auxilio putas futurum ? eò ne tu seruos ad spoliandum fanum immittere ausus es , quò liberos adire ne orandi quidem causa fas erat ? his ne rebus manus afferre non dubitasti , à quibus etiam oculos cohibere te religionum iura cogebant ? tametsi ne oculis quidem captus in hanc fraudem tā sceleratā, ac tā nefariam decidisti: nā id cō=

cupiſti, quod nunquam uideras: id inquam adamaſti, quod antea nõ aſpexeras. auribus tu tantã cupiditatem concepiſti, ut eam nõ metus, nõ religio, nõ deorum uis, nõ hominum exiſtimatio contineret. at ex uiro bono credo audieras, & bono auctore. qui id poteſt? qui ne ex uiro quidem audire potueris. audiſti igitur ex muliere; quoniam id uiri neque uidiſſe, neque noſſe poterãt. qualem porrò illã fœminã fuiſſe putatis iudices, quàm pudicam, quæ cũ Verre loqueretur? quàm religioſam, quæ ſacrariũ ſpoliandi oſtenderet rationem? at minime mirũ, quæ ſacra per ſummã caſtimoniam uirorũ, ac mulierum fiant, eadem per iſtius ſtuprum, ac flagitium eſſe uiolata. quid ergo? hoc ſolum auditione expetere cœpit, cũ id ipſe non uidiſſet? immo uero alia complura. ex quibus eligam ſpoliationẽ nobiliſſimi, atque antiquiſſimi fani: de qua priore actione teſtes dicere audiſtis. nũc eadem illa quæſo audite, & diligenter, ſicut adhuc feciſtis, attendite. Inſula eſt Melita iudices, ſatis lato ab Sicilia mari, periculoſoq; diſiuncta: in qua eſt eodem nomine oppidũ, quò iſte nunquam acceſſit. quod tamen iſti textrinũ per triennium ad muliebrem ueſtem conficiendam fuit. ab eo oppido non longe, in promontorio fanum eſt Iunonis antiquum: quod tanta religione ſemper fuit, ut non modo illis Punicis bellis, quæ in his ferè locis nauali copia geſta, atque uerſata ſunt, ſed etiam in hac prædonum multitudine ſemper inuiolatum, ſanctumq; fuerit. quin etiã hoc memoriæ proditum eſt, claſſe quõdam Maſiniſſæ Regis ad eum locũ appulſa, præfectum regium dentes eburneos incredibili magnitudine è fano ſuſtuliſſe, & eos in Africã portaſſe, Maſiniſſæq; donaſſe: Regẽ quidẽ primo

delectatũ eſſe munere: poſt, ubi audiſſet unde eſſent, ſtatim certos homines in quinqueremi miſiſſe, qui eos dentes reportarent. itaque in his inſcriptũ literis punicis fuit, Regem Maſiniſſam imprudentem accepiſſe, re cognita reponendos, reſtituẽdosq; curaſſe. erat præterea magna uis eboris, multa ornamenta, in quibus eburneæ uictoriæ antiquo opere, ac ſumma arte perfectæ. hæc iſte omnia, ne multis morer, uno impetu, atque uno nũcio per ſeruos Venerios, quos eius rei cauſa miſerat, tollenda, atque aſportãda curauit. prò dij immortales, quem ego hominem accuſo? quem legibus, ac iudiciali iure perſequor? de quo uos ſententiam per tabellam feretis? dicũt Legati Melitenſes publice, ſpoliatum templum eſſe Iunonis, nihil iſtum in religioſiſſimo fano reliquiſſe, quem in locum claſſes hoſtium ſæpe acceſſerint, ubi piratæ ferè quotãnis hiemare ſolebant: quod neque prædo uiolarit antea, neque hoſtis attigerit, id ab uno iſto ſic ſpoliatũ eſſe, ut nihil omnino ſit relictũ. hic nunc aut iſte reus, aut ego accuſator, aut hoc iudicium appellabitur? criminibus enim coarguitur, aut ſuſpicionibus in iudicium uocatur? dij ablati, fana uexata, nudatæ urbes reperiuntur. earum autem rerum nullam ſibi iſte neque inficiandi rationem, neque defendendi facultatem reliquit: omnibus in rebus coarguitur à me, cõuincitur à teſtibus, urgetur cõfeſſione ſua, manifeſtis in maleficijs tenetur, et manet etiã, ac tacitus facta mecũ ſua recognoſcit. nimiũ mihi diu uideor in uno genere uerſari criminũ: ſentio iudices occurrẽdũ eſſe ſatietati auriũ, animorũq; ueſtrorũ. quãobrẽ multa prætermittã. ad ea autẽ, quæ dicturus ſum, reficite uos quæſo iudices per deos immortales, per eos ipſos, de quorũ religione

iandiu dicimus, dum id eius facinus cōmemoro, & profe ro, quo prouincia tota cōmota est. de quo si paulo altius ordiri, ac repetere memoriā religionis uidebor, ignoscite. rei magnitudo me breuiter perstringere atrocitatem criminis non sinit. Vetus est hæc opinio iudices, quæ cōstat ex antiquissimis Græcorū literis, atque monimentis; insulam Siciliam totam esse Cereri, & Liberæ consecratam. hoc cum cæteræ gentes sic arbitrantur, tum ipsis Siculis tā persuasum est, ut animis eorū insitū, atque innatum esse uideatur: nā & natas esse has in his locis deas, & fruges in ea terra primum repertas arbitrantur, & raptam esse Liberam, quā eandem Proserpinam uocant, ex Ennensiū nemore; qui locus, quòd in media est insula situs, umbilicus Siciliæ nominatur. quā cū inuestigare, et conquirere Ceres uellet, dicitur inflāmasse tædas ijs ignibus, qui ex Aetnæ uertice erumpunt: quas sibi cum ipsa præferret, orbem omnium peragrasse terrarum. Enna autem, ubi ea, quæ dico, gesta esse memorantur, est loco præcelso, atque edito: quo in summo est æquata agri planities, & aquæ perennes: tota uero omni aditu circuncisa, atque dirempta est. quā circa lacus, lucicq; sunt plurimi, & lectissimi flores omni tempore anni: locus ut ipse raptum illū uirginis, quem iam à pueris accepimus, declarare uideatur: etenim propter est spelunca quædam, cōuersa ad aquilonem, infinita altitudine, qua Ditem patrem ferūt repente cū curru extitisse, abreptamq; ex eo loco uirginem secum asportasse, & subito nō longe à Syracusis penetrasse sub terras, lacumq; in eo loco repente extitisse: ubi usque ad hoc tempus Syracusani festos dies anniuersarios agunt, celeberrimo uirorum, mulierumq;

conuentu. propter huius opinionis uetustatem, quòd eorum in his locis uestigia, ac propè incunabula reperiuntur deorũ, mira quædã tota Sicilia priuatim, ac publice religio est Cereris Ennensis: etenim multa sæpe prodigia uim eius, numenq́; declarant, multis sæpe in difficillimis rebus præsens auxilium eius oblatum est: ut hæc insula ab ea non solum diligi, sed etiã incoli, custodiriq́; uideatur. nec solum Siculi, uerũ etiam cæteræ gentes, nationesq́; Ennensem Cererem maxime colũt. etenim si Atheniensium sacra summa cupiditate expetuntur, ad quos Ceres in illo errore uenisse dicitur, frugesq́; attulisse: quãtam esse religionem conuenit eorum, apud quos eam natam esse, & fruges inuenisse constat? itaque apud patres nostros atroci, ac difficili Reip. tempore, cum Tib. Graccho occiso magnorum periculorum metus ex ostentis portenderetur, P. Mutio, L. Calphurnio Coss. aditum est ad libros Sibyllinos: in quibus inuentum est, Cererem antiquissimam placari oportere. tum ex amplissimo collegio Decemuirali sacerdotes populi R. cum esset in urbe nostra Cereris pulcherrimum, & magnificentissimum templum, tamen usque Ennam profecti sunt: tãta enim erat auctoritas, & uetustas illius religionis, ut, cum illuc irent, non ad ædem Cereris, sed ad ipsam Cererem proficisci uiderentur. non obtundam diutius aures uestras: iandudum uereor, ne oratio mea aliena ab iudiciorum ratione, & quotidiana dicendi consuetudine esse uideatur. hoc dico, hanc ipsam Cererem, antiquissimam, religiosissimam, principem omnium sacrorum, quæ apud omnes gentes, nationesq́; fiunt, à C. Verre ex suis templis, ac sedibus esse sublatam. qui accessistis Ennam, uidi-

ſtis ſimulacrum Cereris è marmore, & in altero templo Liberæ. ſunt ea perampla, atque præclara, ſed nõ ita antiqua. ex ære fuit quoddam modica amplitudine, ac ſingulari opere, cum facibus, perantiquum, omnium illorum, quæ ſunt in eo fano, multo antiquiſſimum. id ſuſtulit: ac tamen eo contentus nõ fuit. ante ædem Cereris in aperto, ac propatulo loco ſigna duo ſunt, Cereris unum, alterum Triptolemi, & pulcherrima, & perampla. his pulchritudo periculo, amplitudo ſaluti fuit, quòd eorum demolitio, atque aſportatio perdifficilis uidebatur. inſiſtebat in manu Cereris dextra ſimulacrum pulcherrime factum Victoriæ. hoc iſte è ſigno Cereris auellendum, aſportandumq; curauit. qui tandem iſtius animus eſt nunc in recognitione ſcelerum ſuorum, cum ego ipſe in cõmemoratione eorum non ſolum animo cõmouear, uerum etiam corpore perhorreſcam? uenit enim mihi fani, loci, religionis illius in mentẽ: uerſantur ante oculos omnia; dies ille, quo ego Ennam cum ueniſſem, præſto mihi ſacerdotes Cereris cum infulis, ac uerbenis fuerunt; concio, conuentuſq; ciuium, in quo ego cum loquerer, tanti fletus, gemituſq; fiebant, ut acerbiſſimus tota urbe luctus uerſari uideretur. nõ illi decumarum imperia, non bonorum direptiones, non iniqua iudicia, non importuniſſimas iſtius libidines, non uim, non contumelias, quibus operti, oppreſſiq; erant, conquerebantur: Cereris numen, ſacrorum uetuſtatem, fani religionem, iſtius ſceleratiſſimi, atque audaciſſimi ſupplicio expiari uolebant: omnia ſe cætera pati, ac negligere dicebant: hic dolor erat tantus, ut Verres alter Orcus ueniſſe Ennam, & non Proſerpinam aſportaſſe, ſed ipſam

abripuisse Cererem uideretur: etenim urbs illa, non urbs uidetur, sed fanum Cereris esse: habitare apud sese Cererem Ennenses arbitrantur: ut mihi non ciues illius ciuitatis, sed omnes sacerdotes, omnes accolæ, atque antistites Cereris esse uideantur. Ennæ tu simulacrũ Cereris tollere audebas? Ennæ tu de manu Cereris Victoriam diripere, & deam deæ detrahere conatus es? quorum nihil uiolare, nihil attingere ausi sunt, in quibus erant omnia, quæ sceleri propiora sunt, q̃ religioni. tenuerũt enim P. Popilio, P. Rupilio Coss. illum locum serui, fugitiui, barbari, hostes. sed neque tã serui illi dominorum, quàm tu libidinum: neque tam fugitiui illi à dominis, quàm tu à iure, & à legibus: neque tã barbari lingua, & natione illi, quàm tu natura, & moribus: neque illi tã hostes hominibus, quàm tu dijs immortalibus. quæ deprecatio est igitur ei reliqua, qui indignitate seruos, temeritate fugitiuos, scelere barbaros, crudelitate hostes uicerit? audistis Theodorum, & Numinium, & Nicasionem Legatos Ennenses publice dicere, sese à suis ciuibus hæc habere mandata, ut ad Verrem adirent, & eum simulacrum Cereris, & Victoriæ reposcerent: id si impetrassent, tum ut morem ueterem Ennensium cõseruarent, publice in eum, tametsi uexasset Siciliã, tamen, quoniã hæc à maioribus constituta accepissent, testimonium ne quod dicerent: sin autem ea nõ reddidisset, tum ut iudicio adessent, tum uti de eius iniurijs iudices docerent, sed multo maxime de religione quererentur. quas illorum querimonias nolite per deos immortales aspernari, nolite contemnere, ac negligere iudices. aguntur iniuriæ sociorum: agitur uis legum: agitur existimatio, ueritasq; iudiciorum. quæ

sunt omnia permagna, uerum illud maximum: tanta religione obstricta tota prouincia est, tanta superstitio ex istius facto mētes omniū Siculorum occupauit, ut, quæcunque accidāt publice, uel priuatim incōmoda, propter eam causam scelere istius euenire uideātur. audistis Centuripinos, Agyrinenses, Catinenses, Herbitenses, Ennenses, cōplures alios publice dicere, quæ solitudo esset in agris, quæ uastitas, quæ fuga aratorum, quàm deserta, quàm inculta, quàm relicta omnia. ea tametsi istius multis, & uarijs iniurijs acciderūt, tamē hæc una causa in opinione Siculorum plurimum ualet, quòd Cerere uiolata, omnes cultus, fructusq; Cereris in his locis interijsse arbitrātur. medemini religioni sociorū iudices: conseruate uestram auctoritatem: neque enim hæc externa nobis est religio, neque aliena. quòd si esset; si suscipere eā nolletis, tamē in eo, qui uiolasset, sancire uos uelle oporteret. nunc uero in cōmuni omnium gētium religione, inq; his sacris, quæ maiores nostri ab exteris nationibus adscita, atque accersita coluerunt; quæ sacra, ut erant re uera, sic appellari Græca uoluerūt: negligentes, ac dissoluti si cupiamus esse, qui possumus? Vnius etiam urbis omnium pulcherrimæ, atque ornatissimæ Syracusarum direptionem cōmemorabo, & in mediū proferam iudices, ut aliquando totam huius generis orationem cōcludam, ac definiā. nemo ferè uestrum est, quin, quemadmodum captæ sint à M. Marcello Syracusæ, sæpe audierit, nōnunquā etiam in annalibus legerit. conferte hanc pacem cum illo bello, huius Prætoris aduentum cum illius imperatoris uictoria, huius cohortem impurā cum illius exercitu inuicto, huius libidines cum illius continentia: ab illo, qui cepit,

conditas, ab hoc, qui constitutas accepit, captas dicetis Syracusas. ac iam illa omitto, quæ disperse à me multis locis dicentur, ac dicta sunt: forum Syracusanorum, quod introitu Marcelli purum à cæde seruatũ est, id aduentu Verris Siculorum innocentium sanguine redundasse: portum Syracusanorum, qui tum & nostris classibus, et Carthaginensium clausus fuisset, eum isto Prætore Cilicum myoparoni, prædonibusq; patuisse. mitto adhibitam uim ingenuis, matresfamilias uiolatas, quæ tum urbe capta cõmissa nõ sunt neque odio hostili, neque licentia militari, neque more belli, neque iure uictoriæ: mitto inquã hæc omnia, quæ ab isto per trieniũ perfecta sunt. ea, quæ cõiuncta cũ illis rebus sunt, de quibus antea dixi, cognoscite. Vrbem Syracusas maximam esse Græcarũ urbium, pulcherrimamq; omnium, sæpe audistis. est iudices ita, ut dicitur: nam & situ est cum munito, tum ex omni aditu uel terra uel mari præclaro ad aspectum: & portus habet propè in ædificatione, aspectuq; urbis inclusos: qui cum diuersos inter se aditus habeant, in exitu coniungũtur, & cõfluunt. eorũ coniunctione pars oppidi, quæ appellatur Insula, mari disiuncta angusto, ponte rursum adiũgitur, & cõtinetur. ea tanta est urbs, ut ex quatuor urbibus maximis cõstare dicatur. quarũ una est ea, quã dixi, Insula: quæ duobus portubus cincta, in utriusque portus ostium, aditumq; proiecta est: in qua domus est, quæ Regis Hieronis fuit, qua Prætores uti solent. in ea sunt ædes sacræ cõplures, sed duæ, quæ longe cæteris antecellunt; Dianæ una, & altera, quæ fuit ante istius aduẽtum ornatissima, Mineruæ. in hac Insula extrema est fons aquæ dulcis, cui nomen Arethusa est, incredibili ma

gnitudine, pleniſſimus piſcium: qui fluctu totus operiretur, niſi munitione, ac mole lapidum à mari diſiunctus eſſet. Altera autem eſt urbs Syracuſis: cui nomen Acradina eſt: in qua forum maximũ, pulcherrimæ porticus, ornatiſſimũ Prytaneũ, ampliſſima eſt curia, templumq́; egregium Iouis Olympij: cæteræq́; urbis partes una lata uia perpetua, multiſq́; trãſuerſis diuiſæ, priuatis ædificijs cõtinẽtur. Tertia eſt urbs, quæ, quòd in ea parte Fortunæ fanũ antiquum fuit, Tyche nominata eſt: in qua & gymnaſium ampliſſimum eſt, & cõplures ædes ſacræ: coliturq́; ea pars, & habitatur frequentiſſime. Quarta autem eſt urbs: quæ, quia poſtrema ædificata eſt, Neapolis nominatur: quam ad ſummam theatrum eſt maximũ: præterea duo templa ſunt egregia, Cereris unũ, alterum Liberæ, ſignumq́; Apollinis, qui Theſmotes uocatur, pulcherrimum, & maximũ: quod iſte ſi portare potuiſſet, non dubitaſſet auferre. nunc ad Marcellũ reuertar, ne hæc à me ſine cauſa cõmemorata eſſe uideantur. qui cũ tam præclaram urbem ui, copijſq́; cepiſſet, non putauit ad laudem populi R. hoc pertinere, hanc pulchritudinẽ, ex qua præſertim nihil periculi oſtenderetur, delere, & extinguere. itaque ædificijs omnibus, publicis & priuatis, ſacris, & profanis ſic pepercit, quaſi ad ea defendenda cum exercitu, non expugnanda ueniſſet. in ornatu urbis habuit uictoriæ rationem, habuit humanitatis. uictoriæ putabat eſſe, multa Romam deportare, quæ ornamento urbi eſſe poſſent: humanitatis, non plane ſpoliare urbem, præſertim quam conſeruare uoluiſſet. in hac partitione ornatus non plus uictoria Marcelli populo R. appetiuit, quàm humanitas Syracuſanis reſeruauit.

Romam quæ asportata sunt, ad ædẽ Honoris, atque Vir
tutis, itemq́; alijs in locis uidemus. nihil in ædibus, nihil in
hortis posuit, nihil in suburbano. putauit, si urbis orna=
menta domum suam non contulisset, domum suam urbi
ornamento futurã. Syracusis autẽ permulta, atque egre=
gia reliquit, deum uero nullum uiolauit, nullum attigit.
conferte Verrem: nõ ut hominem cum homine cõpare=
tis, ne qua tali uiro mortuo fiat iniuria; sed ut pacem cũ
bello, leges cum ui, forum, & iurisdictionem cum ferro,
& armis, aduentũ, & comitatum cum exercitu, & ui=
ctoria cõferatis. Aedes Mineruæ est in insula, de qua an
te dixi: quã Marcellus non attigit, quã plenam, atque or
natam reliquit. quæ ab isto sic spoliata, atque direpta
est, nõ ut ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionũ, et
consuetudinis iura retineret, sed ut à barbaris prædoni=
bus uexata esse uideatur. pugna erat equestris Agatho
clis Regis in tabulis picta præclare. his autem tabulis in=
teriores templi parietes uestiebãtur: nihil erat ea pictu=
ra nobilius: nihil Syracusis, quod magis uisendum puta
retur. has tabulas M. Marcellus, cũ omnia illa uictoria
sua profana fecisset, tamen religione impeditus non atti=
git. iste, cum illa iam propter diuturnam pacem, fidelita=
temq́; populi Syracusani sacra, religiosáq́; accepisset; o=
mnes eas tabulas abstulit; parietes, quorum ornatus tot
secula mãserat, tot bella effugerat, nudos ac deformatos
reliquit. & Marcellus, qui, si Syracusas cepisset, duo tem
pla se Romæ dedicaturũ uouerat, id, quod erat ædificatu
rus, ijs rebus ornare, quas ceperat, noluit: Verres, qui non
Honori, neque Virtuti, ut ille, sed Veneri, & Cupidini uo
ta deberet, is Mineruæ tẽplũ spoliare conatus est. ille deos,
deorum

deorum spolijs ornare noluit : hic ornamenta Mineruæ uirginis in meretriciā domum trāstulit. uiginti & septē præterea tabulas pulcherrime pictas ex eadē æde sustulit: in quibus erāt imagines Siciliæ Regum, ac tyrannorum: quæ non solum pictorum artificio delectabant, sed etiam cōmemoratione hominum, & cognitione formarum. ac uidete, quanto tetrior hic tyrannus Syracusanis fuerit, quàm quisquam superiorum, cum illi tamē ornarint templa deorum immortalium, hic etiam deorum monimēta, atque ornamēta sustulerit. iam uero quid ego de ualuis illius templi cōmemorem? uereor, ne, hæc qui non uiderunt, omnia me nimis augere, atque ornare arbitrentur. quod tamen nemo suspicari debet, tam esse me cupidum, ut tot uiros primarios uelim, præsertim ex iudicum numero, qui Syracusis fuerint, qui hæc uiderint, esse temeritati, & mendacio meo conscios. confirmare hoc liquido iudices possum, ualuas magnificētiores ex auro atque ebore perfectiores nullas unquam ullo tempore fuisse. incredibile dictu est, quàm multi Græci de ualuarum harum pulchritudine scriptum reliquerint. nimium forsitan hæc illi mirentur, atque efferant. esto. ueruntamen honestius est Reip. nostræ iudices ea, quæ illis pulchra esse uideantur, imperatorē nostrū in bello reliquisse, quàm Prætorē in pace abstulisse. ex ebore diligentissime perfecta argumenta erāt in ualuis: ea detrahēda curauit omnia. Gorgonis os pulcherrimum, crinitū anguibus, reuellit, atque abstulit: & tamē indicauit, se nō solū artificio, sed etiā pretio, quæstuq; duci: nā bullas omnes aureas ex his ualuis, quæ erant & multæ, & graues, non dubitauit auferre: quarum iste non opere delectabatur, sed pondere.

itaque eiusmodi ualuas reliquit, ut, quæ olim ad ornandũ templũ erant maxime, nunc tãtum ad claudendũ factæ esse uideãtur. etiam ne gramineas hastas? uidi. n. uos in hoc non minime, cum testes dicerent, cõmoueri: quòd erãt huiusmodi, ut semel uidisse satis esset: in quibus neque manu factum quidquã, neque pulchritudo erat ulla, sed tãtum magnitudo incredibilis: de qua uel audire satis esset: nimium, uidere plus quàm semel. etiã ne id cõcupisti? nã Sappho, quæ sublata de Prytaneo est, dat tibi iustã excusationem, propè ut concedendũ, atque ignoscendũ esse uideatur. M. Syllanionis opus tam perfectum, tam elegãs, tam elaboratum quisquã non modo priuatus, sed populus potius haberet, q̃ homo elegantissimus, atque eruditissimus Verres? nimirũ cõtra dici nihil potest: nostrũ. n. unusquisque, qui tam beati, quàm iste est, nõ sumus, tã delicati esse non possumus: si quãdo aliquid istiusmodi uidere uolet, eat ad ædem Felicitatis, ad monimentum Catuli, in porticum Metelli: det operam, ut admittatur in alicuius istorum Tusculanum: spectet eorum ornatum, si quid iste suorum Aedilibus accõmodauit: Verres hæc habeat domi: Verres ornamentis fanorum, atque oppidorum habeat plenam domum, uillas refertas. etiam ne huius operarij studia, ac delicias iudices perferetis? qui ita natus est, ita educatus, ita factus & animo, & corpore, ut multo appositior ad deferenda, quàm ad auferenda signa esse uideatur. atque hæc Sappho sublata quãtum desiderium sui reliquerit, dici uix potest: nã tum ipsa fuit egregie facta, tum epigrãma græcum pernobile incisum habuit in basi: quod iste eruditus homo, et Græculus, qui hæc subtiliter iudicat, qui solus intelligit, si unam literã

græcam sciſſet, certe non ſuſtuliſſet: nunc .n. quod inſcriptum eſt inani in baſi, declarat quid fuerit, & id ablatũ indicat quid? ſignum Pæanis ex æde Aeſculapij præclare factum, ſacrum, & religioſum nõ ſuſtuliſti? quod omnes propter pulchritudinem uiſere, propter religionem colere ſolebant. quid? ex æde Liberi ſimulacrum Ariſtei non tuo imperio palàm ablatum eſt? quid? ex æde Iouis religioſiſſimum ſimulacrũ Iouis Imperatoris, quem Græci Vrion nominant, pulcherrime factum non ne abſtuliſti? quid? ex æde Liberi paruũ illud caput pulcherrimum, quod uiſere ſolebamus, num dubitaſti tollere? atque ille Pæan ſacrificijs anniuerſarijs ſimul cum Aeſculapio apud illos colebatur. Ariſteus, qui, ut Græci ferunt, Liberi filius, inuentor olei eſſe dicitur, unà cum Libero patre apud illos eodem erat in templo conſecratus. Iouem autẽ Imperatorem quãto honori in ſuo templo fuiſſe arbitramini? hinc colligere poteſtis, ſi recordari uolueritis, quanta religione fuerit eadem ſpecie, atque forma ſignũ illud, quod ex Macedonia captũ, in Capitolio poſuerat Flaminius. etenim tria ferebantur in orbe terrarum ſigna Iouis Imperatoris uno in genere pulcherrime facta: unũ, illud Macedonicum, quod in Capitolio uidemus: alterum in Ponti ore, & anguſtijs: tertium, quod Syracuſis ante Verrem Prætorem fuit. illud Flaminius ita ex æde ſua ſuſtulit, ut in Capitolio, hoc eſt in terreſtri domicilio Iouis, poneret. quod autem eſt ad introitum Ponti, id, cum tam multa ex illo mari bella emerſerint, tam multa porrò in Pontum inuecta ſint, uſque ad hanc diem integrum, inuiolatumq́; ſeruatũ eſt. hoc tertium, quod erat Syracuſis, quod M. Marcellus armatus, et uictor uiderat,

quod religioni concesserat, quod ciues, atque incolæ Syracusani colere, aduenæ non solũ uisere, uerũ etiam uenerari solebant, id Verres ex templo Iouis sustulit. ut sæpius ad M. Marcellũ reuertar iudices, sic habetote, plures esse à Syracusanis istius aduentu deos, quàm uictoria Marcelli homines desideratos. etenim ille requisisse dicitur etiã Archimedem illum, summo ingenio hominẽ, ac disciplina; eumq; cum audisset interfectum, permoleste tulisse. iste omnia, quæ requisiuit; nõ ut seruaret, uerum ut asportaret, requisiuit. iam illa, quia leuiora uidebuntur, si hoc loco dicerentur, ideo præteribo, quòd iste mensas Delphicas è marmore, crateras ex ære pulcherrimas, uim maximam uasorum Corinthiorũ ex omnibus ædibus sacris Syracusis abstulit. itaq; iudices, ij, qui hospites ad ea, quæ uisenda sunt, ducere solent, et unũquidque ostẽdere, quos illi Mystagogos uocant; conuersam iam habent demonstrationem suã: nam ut ante demonstrabãt, quid ubique esset; ita nũc, quid undique ablatũ sit, ostendunt. quid tũ? mediocri ne tãdem dolore eos affectos esse arbitramini? nõ ita est iudices: primũ, quòd omnes religione mouentur, & deos patrios, quos à maioribus acceperunt, colendos sibi diligenter, & retinendos esse arbitrantur: deinde hic ornatus, hæc opera, atque artificia, signa, tabulæ pictæ Græcos homines nimio opere delectãt. itaque ex illorũ querimonijs intelligere possumus, hæc illis acerbissima uideri, quæ forsitan nobis leuia, & contemnenda esse uideãtur. mihi credite iudices (tametsi uosmet ipsos hæc eadem audire certo scio) cũ multas acceperint per hosce annos socij, atque exteræ nationes calamitates, & iniurias, nullas Græci homines grauius tulerũt, nec ferunt, ꝙ hu-

huiuscemodi spoliationes fanorũ, atque oppidorũ. licet iste dicat, emisse se, sicuti solet dicere: credite mihi iudices, nulla unquam ciuitas tota Asia, & Græcia signum ullum, tabulam pictam, nullũ denique ornamentum urbis sua uoluntate cuiquã uendidit: nisi forte existimatis, posteaquam iudicia seuera Romæ fieri desierint, Græcos homines hæc uendere cœpisse: quæ tũ non modo nõ uendebant, cum iudicia fiebant, uerũ etiam coemebãt: nisi arbitramini L. Crasso, Q. Scæuolæ, C. Claudio, potẽtissimis hominibus, quorum Aedilitates ornatissimas uidimus, cõmercium istarũ rerũ cum Græcis hominibus non fuisse; his, qui post iudiciorum dissolutiones Aediles facti sunt, fuisse. acerbiorem etiã scitote esse ciuitatibus falsam istã, & simulatam emptionem, quàm si quis clàm surripiat, aut eripiat palàm, atque auferat: nã turpitudinem summam esse arbitrantur, referri in literas publicas, pretio adductam ciuitatem, & pretio paruo ea, quæ accepisset à maioribus, uendidisse, atque alienasse: etenim mirandũ in modum Græci rebus istis, quas nos contemnimus, delectantur. itaque maiores nostri facile patiebãtur, hæc esse quãplurima apud socios, ut imperio nostro quamornatissimi, florentissimiq; essent. apud eos autem, quos uectigales, aut stipendiarios fecerant, tamen hæc relinquebãt, ut illi, quibus ea iucũda sunt, quæ nobis leuia uidebãtur, haberent hæc oblectamenta, et solatia seruitutis. quid arbitramini Rheginos, qui iã ciues R. sunt, mereri uelle, ut ab ijs marmorea Venus illa ne auferatur? quid Tarẽtinos, ut ne Europam in Tauro sedentem amittãt? ut Satyrũ, qui apud illos in æde Vestæ est? ut cætera? quid Thespienses, ut Cupidinis signũ, propter quod unũ uisuntur

Thespiæ? quid Gnidios, ut Venerem marmoreã? quid, ut pictam, Coos? quid Ephesios, ut Alexãdrũ? quid Cyzicenos, ut Aiacem, aut Medeã? quid Rhodios, ut Ialysiũ? quid Athenienses, ut ex marmore Iacchũ, aut Parthalum pictũ, aut ex ære Myronis buculam? longũ est, & nõ necessariũ cõmemorare, quæ apud quosque uisenda sunt tota Asia, & Græcia. uerũ illud est, quamobrem hæc cõmemorarim; quòd existimare uos hoc uolo, mirũ quendam dolorem accidere ijs, ex quorum urbibus hæc auferãtur. atque ut cæteros omittamus, de ipsis Syracusanis cognoscite: ad quos ego cum uenissem, sic primo existimabam, ut Romæ ex istius amicis acceperam, ciuitatem Syracusanam propter Heraclij hæreditatem non minus esse isti amicam, quàm Mamertinam propter prædarum, ac furtorum omnium societatem: simul & uerebar, ne mulierũ nobilium, & formosarum gratia, quarum iste arbitrio Præturam per triennium gesserat, uirorumq;, quibuscum illæ nuptæ erant, nimia in istum non lenitudine, sed etiam liberalitate oppugnarer, si quid ex literis Syracusanorum conquirerem: itaque Syracusis cũ ciuibus R. erã: eorũ tabulas exscribebã: iniurias cognoscebam: cũ diutius in negotio, curáq; fuerã; ut requiescerem, curamq; animi remitterem, ad Carpinatij præclaras tabulas reuertebar: ubi cũ equitibus R. ex illo conuentu honestissimis illos Verrutios, de quibus ante dixi, explicabã: à Syracusanis prorsus nihil adiumenti neque publice, neque priuatim expectabã, neque erat in animo postulare. cũ hæc agerem, repente ad me uenit Heraclius is, qui tum magistratum Syracusis habebat, homo nobilis, qui sacerdos Iouis fuisset: qui honos apud Syracusanos

est amplissimus. agit mecũ, & cum fratre meo, ut, si no bis uideretur, adiremus ad eorũ senatũ: frequentes esse in curia: se iussu senatus à nobis petere, ut ueniremus. primo nobis fuit dubiũ, quid ageremus. deinde cito uenit in mentem, nõ esse uitandũ nobis illum conuentũ, & locũ. itaque in curiã uenimus. honorifice sanè cõsurgitur. nos rogatu magistratus assedimus. incipit is loqui, qui & auctoritate, & ætate, &, ut mihi uisum est, usu rerũ antecedebat, Diodorus Timarchides. cuius omnis oratio hãc habuit primo sententiã: senatũ populumq; Syracusanũ moleste, grauiterq; ferre, quòd ego, cũ in cæteris Siciliæ ciuitatibus senatũ populumq; docuissem, quid eis utilitatis, quid salutis afferrem, et cũ ab omnibus mãdata, Legatos, literas, testimoniaq; sumpsissem, in illa ciuitate nihil eiusmodi facerẽ. respõdi, neque Romæ in cõuentu Siculorũ, cũ à me auxiliũ cõmuni omniũ Legationũ cõsilio petebatur, causaq; totius ad me Siciliæ deferebatur, Legatos Syracusanorũ affuisse; neque me postulare, ut quidquã cõtra C. Verrẽ decerneretur in ea curia, in qua inauratã C. Verris statuã uiderẽ. quod posteaquã dixi, tãtus est gemitus factus aspectu statuæ, & cõmemoratione, ut illud in curia positũ monimentũ scelerũ, nõ beneficiorũ uideretur. tũ pro se quisque, quãtũ dicendo assequi poterat, docere me cœpit ea, quæ paulo ante cõmemoraui: spoliatã urbẽ, fana direpta, de Heraclij hæreditate, quã palæstritis cõcessisset, multo maximã partẽ ipsum abstulisse: neque postulãdũ fuisse, ut ille palæstritas diligeret, qui etiam inuentorẽ olei deũ sustulisset: neque illã statuã esse ex pecunia publica, neque publice datã; sed eos, qui hæreditatis diripiẽdæ participes fuissent, faciẽdã, statuẽdãq; curasse:

eosdẽ Romæ fuisse Legatos, illius adiutores improbitatis, socios furtorũ, conscios flagitiorum : eo minus mirari me oportere, si illi cõmuni Legatorũ uolũtati, & saluti Siciliæ defuissent . ubi eorũ dolorẽ ex illius iniurijs nõ modo minorem, sed propè maiorẽ, quàm cæterorũ Siculorũ, esse cognoui, tũ meũ animũ in illos, tũ mei cõsilij, negotijq; totius suscepti causam, rationemq; proposui: tũ eos hortatus sum, ut causæ cõmuni, salutiq; ne deessent, ut ei illã laudationẽ, quã se ui, ac metu coactos paucis illis diebus decresse dicebant, tollerent . itaque, iudices, Syracusani hæc faciunt istius clientes, atque amici : primũ mihi literas publicas, quas in ærario sanctiore conditas habebãt, proferũt: in quibus ostendũt omnia, quæ dixi ablata, esse perscripta, & plura etiã, quàm ego potui dicere : perscripta autem hoc modo, quòd ex æde Mineruæ hoc et illud abesset, quòd ex æde Iouis, quòd ex æde Liberi. ut quisque eis rebus tuendis, cõseruandisq; præfuerat, ita perscriptum erat, cũ rationem ex lege redderet, &, quæ acceperat, deberet tradere, petisse, ut sibi, quòd hæ res abessent, ignosceretur : itaque omnes liberatos discessisse, & esse ignotũ omnibus. quas ego literas obsignãdas publico signo, deportandasq; curaui. de laudatione autẽ ratio sic reddita est: primũ cum à Verre literæ aliquanto ante aduentũ meũ de laudatione uenissent, nihil esse decretũ : deinde, cum quidã ex illius amicis cõmonerent, oportere decerni, maximo esse clamore, & cõuitio repudiatos; & postea quàm meus aduentus appropinquarit, imperasse eum, qui summã potestatem haberet, ut decernerent : decretũ ita esse, ut multo plus illi laudatio mali, quàm boni possit afferre. id adeo iudices, ut mihi ab illis demonstratum est, sic

uos ex me cognoscite. mos est Syracusis, ut, si qua de re ad senatũ referatur, dicat sententiã, qui uelit. nominatim nemo rogatur. & tamẽ, ut quisque honore, & ætate antecedit, ita primus solet sua spõte dicere, idq; à cæteris ei cõceditur. si quando taceant omnes, tũc sortito coguntur dicere. cum hic mos esset, refertur ad senatũ de laudatione Verris. in quo primum, ut aliquid esset moræ, multi interpellant: de Sex. Peduceo, qui de illa ciuitate, totáq; prouincia optime meritus esset, sese antea, cum audissent ei negotium facessitũ, cumq; eum publice pro plurimis eius, & maximis meritis laudare cuperent, à C. Verre prohibitos esse: iniquum esse, tametsi Peduceus eorũ laudatione iam non uteretur, tamen nõ id prius decernere, quod aliquãdo uoluissent, quàm quod tũ cogerentur. cõclamant omnes, & approbãt ita fieri oportere. refertur de Peduceo. ut quisque ætate, et honore antecedebat, ita sentẽtiã dixit ex ordine. id adeo ex ipso S. C. cognoscite: nã principiũ sentẽtiæ perscribi solet. Recita. QVO'D VERBA FACTA SVNT DE SEX. PEDVCEO. dicit, qui primi suaserint. decernitur. refertur deinde de Verre. dic, quæso, quo modo? QVO'D VERBA FACTA SVNT DE C. VERRE. quid postea scriptũ est? CVM SVRGERET NEMO, NEQVE SENTENTIAM DICERET. quid hoc est? SORS DVCITVR. quãobrẽ? nemo erat uolũtarius laudator Præturæ tuæ? defensor periculorũ tuorũ? præsertim cũ inire à Prætore gratiam posset? nemo. ipsi illi tui, conuiuæ, consiliarij, et conscij, uerbum facere non audebant. in qua curia statua tua stabat, & nuda filij, in ea nemo fuit, quem ne

nudus quidem filius in nuda prouincia cõmoueret. atque etiam hoc me docent, eiusmodi S. C. sese fecisse laudationem, ut omnes intelligere possent, non laudationem, sed potius irrisionem esse illã, quæ cõmonefaceret istius turpem, calamitosamq; Præturã. etenim scriptum esse ita; QVOD iste uirgis neminẽ cæcidisset; à quo cognoscitis nobilissimos homines, atque innocẽtissimos securi esse percussos: QVOD uigilanter prouinciã administrasset; cuius omnes uigilias in stupris constat, adulterijsq; esse cõsumptas. hoc autem scriptum etiam, quod proferre non auderet reus, accusator recitare nõ desineret, QVOD prædones procul ab insula Sicilia prohibuisset Verres, quos etiam intra Syracusanam Insulam recepisset. quæ posteaquam ex illis cognoui, discessi cum fratre è curia, ut nobis absentibus, si quid uellent, decernerent. decernunt statim: primum, ut L. fratri hospitium publice fieret, quòd is eandem uoluntatem erga Syracusanos suscepisset, quam ego semper habuissem. id non modo tum scripserunt, uerum etiam in ære incisum nobis tradiderunt. ualde hercle te Syracusani tui, quos crebro cõmemorare soles, diligunt: qui cum accusatore tuo satis iustam causam coniungendæ necessitudinis putant, quòd te accusaturus sit, & quòd ad inquirendum in te uenerit. postea decernitur, ac non uarie, sed propè coniunctis sententijs, ut laudatio, quæ C. Verri decreta esset, tolleretur. at uero, cum iam nõ solum discessio facta esset, sed etiam perscriptum, atque in tabulas relatum, Prætor appellatur. at quis appellat? magistratus aliquis? nemo. senator? ne id quidem. Syracusanorum aliquis? minime. quis igitur Prætorem appellat? qui Quæstor istius fue=

rat, Cæcilius. ò rem ridiculam: ò desertũ hominem: ò desperatũ, ac relictum: à magistratu Siculo, ne S.C. Siculi homines facere possent, ne suũ ius, suis moribus, suis legibus obtinere possent, non amicus istius, nõ hostes, non denique aliquis Siculus, sed Quæstor Prætorem appellat. quis hoc uidit? aut quis audiuit? Prætor æquus, & sapiens dimitti iubet senatũ. cõcurrit ad me maxima multitudo. primum senatores clamare, eripi sibi ius, eripi libertatem: populus senatum laudare, gratias agere, ciues R. à me nusquã discedere. quo quidem die nihil ægrius factũ est multo labore meo, quàm ut manus ab illo appellatore abstinerentur. cũ ad Prætorem in ius adissemus, excogitat sanè diligenter, & caute, quid decernat: nam antequã uerbũ facerem, de sella surrexit, atque abijt. itaque tũ de foro, cũ iam aduesperasceret, discessimus. postri die mane ab eo postulo, ut Syracusanis liceret S.C. quod pridie fecissent, mihi reddere. ille enimuero negat: & ait indignũ facinus esse, quòd ego in senatu Græco uerba fecissem, quòd quidem apud Græcos græce locutus essem: id ferri nullo modo posse. respõdi homini, ut potui, ut uolui, ut debui. tum multa, tum etiam hoc me memini dicere: facile esse perspicuum, quantum inter hunc & illum Numidicum uerum & germanũ Metellum interesset: illum noluisse sua laudatione iuuare L. Lucullum sororis uirum, quicum optime conuenisset; hunc homini alienissimo à ciuitatibus laudationes per uim, & metũ cõparare. quòd ubi intellexi, multũ apud illum recentes nuncios, multum tabulas non cõmendatitias, sed tributarias ualuisse; admonitu ipsorum Syracusanorum impetum in eas tabulas facio, in quibus singula perscripta

erant. ecce autem noua turba, atque rixa: ne tamen istũ omnino Syracusis sine amicis, sine hospitibus planè nudũ esse, ac desertũ putetis. retinere cœpit tabulas Theōnastus quidam, homo ridicule insanus: quem Syracusani Theoractum uocant: qui illic eiusmodi est, ut eum pueri sectentur, ut omnes, cum loqui cœperit, irrideãt. huius tamen insania, quæ ridicula est alijs, mihi tũ molesta sanè fuit. nã cum spumas ageret in ore, arderent oculi, uoce maxima, uim me sibi afferre, clamaret: copulati in ius peruenimus. hic ego postulare cœpi, ut mihi tabulas obsignare, ac deportare liceret: ille cõtra. instare ego, omnium mihi tabularũ, & literarũ fieri potestatem oportere: contrà, ille furiosus urgere, nihil ad se nostras leges pertinere. Prætor intelligens, negare sibi placere, quod S. C. ratum esse nõ deberet, id me Romam deportare. quid multa? nisi uehementius homini minatus essem, nisi legũ sanctionem, pœnamq; recitassem; tabularũ mihi potestas facta nõ esset. ille autem insanus, qui pro isto contra me uehementissime declamasset, postquã nõ impetrauit, credo ut in gratiã mecũ rediret, libellũ mihi dat, in quo istius furta Syracusana perscripta erant: quæ ego antea iam ab illis cognoram, & acceperã. laudent te sanè iam Mamertini, qui ex tanta prouincia soli sunt, qui te saluũ uelint: ita tamen laudent, ut Heius, qui eius princeps Legationis est, adsit: ita laudent, ut ea, quæ rogati erũt, mihi parati sint respõdere. ac ne subito à me opprimãtur, hæc sum rogaturus, nauem debeãt ne? fatebũtur: præbuerint ne Prætore C. Verre? negabũt: ædificauerint ne nauẽ onerariã maximã publice, quã Verri dederũt? negare nõ poterũt: frumentũ ne ab his sumpserit Verres,

quod populo R. mitteret, sicuti superiores? negabunt. quid militum, aut nautarum per triennium dederunt? nullum datum dicent. fuisse Messanam omnium istius furtorum, ac prædarum receptricem? negare non poterunt. permulta multis nauibus illinc exportata? hanc denique nauem maximam à Mamertinis datam, onustá cum isto Prætore profectam? fatebuntur. quamobrem tibi habe sanè istam laudationem Mamertinam: Syracusanam quidem ciuitatem, ut abs te affecta est, ita in te esse animatam uidemus: apud quos etiam Verrea illa flagitiosa sublata sunt: etenim minime conueniebat, ei deorũ honores haberi, qui simulacra deorum sustulisset. etiam mehercule illud in Syracusanis merito reprehenderetur, si, cum diem festum ludorum de fastis suis sustulisset celeberrimum, & sanctissimum, quòd eo ipso die Syracusæ à Marcello captæ esse dicuntur, ijdem diem festũ Verris nomine agerent, cum iste Syracusanis, quæ ille calamitosus dies reliquerit, ademisset. at uidete hominis impudentiam, atque arrogantiam iudices, qui non solum Verrea hæc turpia, ac ridicula ex Heraclij pecunia constituerit, uerum etiam Marcellea tolli imperarit; ut ei sacra facerent quotannis, cuius opera omnium annorum sacra, deosq; patrios amiserant; eius autem familiæ dies festos tollerent, per quam cæteros quoque festos dies recuperarant.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER VII. ORATIO X.

n NEMINI uideo dubium esse iudices, quin apertissime C. Verres in Sicilia sacra, profanáq; omnia & priuatim, & publice spoliarit, uersatusq; sit sine ulla non modo religione, uerum etiam dissimulatione in omni genere furandi, atque prædādi. sed quædam mihi magnifica, & præclara eius defensio ostēditur: cui quemadmodum resistam, multo mihi ante est iudices prouidendum: ita enim causa constituitur, prouinciam Siciliam uirtute eius, et uigilantia singulari dubijs, formidolosisq; temporibus à fugitiuis, atque à belli periculis tutam esse seruatam. quid agam iudices? quò accusationis meæ rationem conferam? quò me uertam? ad omnes enim meos impetus, quasi murus quidam, boni nomen imperatoris opponitur. noui locum: uideo, ubi se iactaturus sit Hortensius. belli pericula, tempora Reip. imperatorū penuriam cōmemorabit. tum deprecabitur à uobis, tum etiam pro suo iure contendet, ne patiamini talem imperatorem populo R. Siculorum testimonijs eripi, ne ue obteri laudem imperatoriam criminibus auaritiæ uelitis. non possum dissimulare iudices. timeo, ne C. Verres propter hanc uirtutem eximiam in re militari omnia, quæ fecit, impune fecerit: uenit enim mihi in mentem, in iudicio M. Aquilij quātum auctoritatis, quātum momenti oratio M. Antonij habuisse existimata sit: qui, ut erat in dicendo non solum sapiens, sed etiam fortis,

causa propè perorata, ipse arripuit M. Aquilium, constituitq; in cõspectu omnium, tunicamq́; eius à pectore abscidit, ut cicatrices populus R. iudicesq́; aspicerent aduerso corpore exceptas. simul et de illo uulnere, quod ille in capite ab hostium duce acceperat, multa dixit, eoq́; adduxit eos, qui erant iudicaturi, uehementer ut uererentur, ne, quem uirum fortuna ex hostium telis eripuisset, cum sibi ipse non pepercisset, hic nõ ad populi R. laudem, sed ad iudicũ crudelitatem uideretur esse seruatus. hæc eadem nunc ab illis defensionis ratio, uiaq́; tentatur: idem quæritur. sit fur, sit sacrilegus, sit flagitiorum omniũ, uitiorumq́; princeps: at est bonus imperator, & felix, & ad dubia Reip. tempora reseruãdus. nõ agam summo iure tecum: non dicam id, quod debeam forsitã obtinere; cum iudicium certa lege sit cõstitutum, nõ quid in re militari fortiter feceris, sed quemadmodũ manus ab alienis pecunijs abstinueris, abs te doceri oportere. non inquã sic agam: sed ita quæram, quemadmodum te uelle intelligo, quæ tua opera, & quãta fuerit in bello. quid dices? an bello fugitiuorũ Siciliam uirtute tua liberatam? magna laus, & honesta oratio: sed tamen quo bello? nos enim post id bellum, quod M. Aquilius confecit, sic accepimus, nullum in Sicilia fugitiuorũ bellum fuisse. at in Italia fuit. fateor: & magnum quidem, ac uehemens. num igitur ex eo bello partem aliquam laudis appetere conaris? num tibi illius uictoriæ gloriã cum M. Crasso, aut Cn. Pompeio cõmunicandã putas? non arbitror hoc etiam deesse tuæ impudentiæ, ut quidquam eiusmodi dicere audeas. obstitisti uidelicet, ne ex Italia transire in Siciliam fugitiuorum copiæ possent. ubi? quando? qua

ex parte? cum aut nauibus, aut ratibus conarentur accedere? nos enim nihil unquam prorsus audiuimus: & illud audiuimus, M. Crassi fortissimi uiri uirtute, consilioq; factum, ne ratibus coniunctis freto fugitiui ad Messanam transire possent. à quo illi conatu nõ tantopere prohibendi fuissent, si ulla in Sicilia præsidia ad illorum aduentum opposita putarētur. at cum in Italia bellum tam propè à Sicilia, tamen in Sicilia non fuit? quid mirum? ne cum in Sicilia quidem fuit, eodem interuallo pars eius belli in Italiam ulla peruasit. etenim propinquitas ad utram partem hoc loco profertur? utrũ, aditum facilem hostibus, an contagionem imitandi eius belli periculosam fuisse? aditus omnis hominibus sine ulla facultate nauium nõ modo disiunctus, sed etiam clausus fuit: ut illis, quibus Siciliam propinquam fuisse dicis, facilius fuerit ad Oceanum peruenire, q̃ ad Peloridem accedere. cõtagio autem ista seruilis belli cur abs te potius, q̃ ab ijs omnibus, qui cæteras prouincias obtinuerũt, prædicatur? an quòd in Sicilia iam ante bella fugitiuorum fuerunt? at ea ipsa causa est, cur ipsa prouincia minimo in periculo sit, & fuerit: nam posteaquã illinc M. Aquilius decessit, omnium instituta, atque edicta Prætorum fuerunt eiusmodi, ut ne quis cum telo seruus esset. uetus est quod dicam, & propter seueritatem exempli nemini fortasse uestrum inauditum: L. Domitium Prætorem in Sicilia, cum aper ingens ad eum allatus esset, admiratum requisisse, quis eum percussisset: cum audisset, pastorem cuiusdam fuisse, eum ad se uocari iussisse, illum cupide ad Prætorem, quasi ad laudẽ, atque ad præmiũ accurrisse: quæsisse Domitiũ, qui tantam bestiam percussisset? illum

respondisse,

respõdisse, uenabulo : statim deinde iussu Prætoris in crucem esse sublatũ. durũ hoc fortasse uideatur: neque ego ullam in partem disputo : tantũ intelligo, maluisse Domitium crudelem in animaduertendo, ꝗ̃ in prætermittendo dissolutum uideri. ergo his institutis prouinciæ, iã tum, cum bello fugitiuorum tota Italia arderet, homo non acerrimus, nec fortissimus, Cn. Norbanus in summo otio fuit: perfacile enim sese Sicilia tuebatur, ne quod in ipsa bellum posset existere. etenim cum nihil tam coniunctũ sit, quàm negotiatores nostri cum Siculis usu, re, ratione, concordia; & cũ ipsi Siculi res suas ita constitutas habeant, ut his pacem expediat esse; imperium autẽ populi R. sic diligant, ut id imminui, aut commutari minime uelint; cumq́; hæc ab seruorum bello pericula & Prætorum institutis, & dominorũ disciplina prouisa sint: nullum est malum domesticum, quod ex ipsa prouincia nasci possit. quid igitur? nulli ne motus in Sicilia seruorum Verre Prætore? nullæ ne consensiones factæ esse dicũtur? nihil sanè, quod ad senatum populumq́; R. peruenerit: nihil, quod iste Romam publice conscripserit. & tamen cœptum esse in Sicilia moueri aliquot locis seruitium suspicor. id adeo non tam ex re, ꝗ̃ ex istius factis, decretisq́; cognosco. ac uidete, ꝗ̃ nõ inimico animo sim acturus. ego ipse hæc, quæ ille quærit, quæ adhuc nunquam audistis, cõmemorabo, & proferã. In Tricalino, quem locum fugitiui iam ante tenuerunt, Leonidæ cuiusdam Siculi familia in suspicionem uocata est coniurationis. res delata ad istum. statim, ut par fuit, iussu eius homines, qui nominati erant, comprehensi sunt, adductiq́; Lilybæum: domino denunciatum est, ut adesset: causa dicta damnati

ſunt. quid deinde? quid cenſetis? furtũ fortaſſe, aut prædam expectatis aliquam? nolite uſquequaque eadẽ quærere. in metu belli, furandi qui locus poteſt eſſe? etiam ſi qua hic fuit in hac re occaſio, prætermiſſa eſt. tũ potuit à Leonida nummorum aliquid auferre, cum denunciauit, ut adeſſet. fuit nundinatio aliqua, & iſti non noua, ne cauſam diceret. etiam alter locus, ut abſoluerentur. damnatis quidem ſeruis, quæ prædandi poteſt eſſe ratio? produci ad ſuppliciũ neceſſe eſt: teſtes enim ſunt, qui in conſilio fuerunt: teſtes publicæ tabulæ: teſtis ſplendidiſſima ciuitas Lilybætana: teſtis honeſtiſſimus, maximusq; conuentus ciuium R. nihil poteſt. producẽdi ſunt: itaque producuntur, & ad palum alligantur. etiamnum mihi expectare uidemini iudices, quid deinde factũ ſit, quòd iſte nihil unquã fecit ſine aliquo quæſtu, atque præda. quid in eiuſmodi re fieri potuit? quod cõmodum eſt? expectate facinus quàm uultis improbum: uincam tamen expectationem omniũ. nomine ſceleris, coniurationiſq; dãnati, ad ſupplicium traditi, ad palum alligati, repente multis millibus hominũ inſpectantibus ſoluti ſunt, & Leonidæ illi domino redditi. quid hoc loco potes dicere homo amentiſſime? niſi id, quod ego nõ quæro, quod denique in re tam nefaria, tametſi dubitari non poteſt, tamen, ne ſi dubitetur quidem, quæri oporteat; quid, aut quantũ, aut quo modo acceperis. remitto tibi hoc totũ, atque iſta te cura libero: neque. n. metuo, ne hoc cuiquã perſuadeatur, ut, ad quod facinus nemo, præter te, ulla pecunia adduci potuerit, id tu gratis ſuſcipere conatus ſis. uerũ de iſta furãdi, prædãdiq; ratione nihil dico: de hac imperatoria iã tua laude diſputo. quid ais bone cuſtos, defenſorq; pro=

uinciæ? tu quos seruos arma capere, ac bellũ facere in Si-
cilia uoluisse cognoras, et de cõsilij sentẽtia iudicaras, hos
ad suppliciũ iam more maiorũ traditos, & ad palũ alli-
gatos, ex media morte eripere, ac liberare ausus es, ut
quã damnatis seruis crucem fixeras, hanc indemnatis ci-
uibus R. reseruares? perditæ ciuitates, desperatis omnibus
rebus, hos solẽt exitus exitiales habere, ut damnati in in-
tegrũ restituantur, uincti soluantur, exules reducantur,
res iudicatæ rescindantur. quæ cum accidunt, nemo est,
quin intelligat ruere illam Remp. hæc ubi ueniunt, nemo
est, qui ullã spem salutis reliquam esse arbitretur. atque
hæc sicubi facta sunt, facta sunt, ut homines populares,
aut nobiles supplicio, aut exilio leuarentur, ut non ab ijs
ipsis, qui iudicassent, ut non statim, ut non eorum facino
rum damnati, quæ ad uitam, & fortunas omnium per
tinerent. hoc uero nouũ, & eiusmodi est, ut magis pro-
pter reum, q̃ propter rem ipsam credibile esse uideatur,
ut homines seruos, ut ipse qui iudicarat, ut statim è me-
dio supplicio dimiserit; ut eius facinoris dãnatos seruos,
quod ad omnium liberorum caput, & sanguinem perti-
neret. ò præclarum imperatorem, nec iam cum M. Aqui
lio fortissimo uiro, sed uero cũ Paulis, Scipionibus, Ma-
rijs conferendum. tantum ne uidisse in metu, periculoq;
prouinciæ? cum seruitiorum animos in Sicilia suspensos
propter bellum Italiæ fugitiuorum uideret; ne quis se cõ
mouere auderet, quantum terroris iniecit? comprehendi
iussit: quis non pertimescat? causam dicere dominos: quid
seruis tam formidolosum? fecisse uideri, pronũtiauit. ex
ortam uidetur flãmam paucorum dolore, ac morte re-
stinxisse. quid deinde sequitur? uerbera, atq; ignes, et illa

extrema ad supplicium damnatorum, metum cæterorũ, cruciatus, & crux. hisce omnibus supplicijs sunt liberati. quis dubitet, quin seruorum animos summa formidine oppresserit, cum uiderent ea facilitate Prætorem, ut ab eo seruorum, sceleris, coniurationisq; damnatorum, uita uel ipso carnifice internuncio redimeretur. quid? hoc in Apolloniensi Aristodamo? quid? in Leonte Magarensi non idem fecisti? quid? iste motus seruorũ, belliq; subita suspicio utrum tibi tandem diligentiã custodiendæ prouinciæ, an nouam rationem improbissimi quæstus attulit? Halyciensis Eumenidæ, nobilis hominis, et honesti, magnæ pecuniæ uillicus cum impulsu tuo insimulatus esset, HS LX à domino accepisti. quod nuper ipse iuratus docuit, quemadmodum gestum esset. ab equite R. C. Matrinio absente, cũ is esset Romæ, quòd eius uillicos, pastoresq; tibi in suspicionem uenisse dixeras, HS centum abstulisti. dixit hoc L. Flauius, qui tibi eam pecuniam numerauit, procurator C. Matrinij: dixit ipse C. Matrinius: dicet clarissimus uir Cn. Lentulus Censor, qui Matrinij honoris causa, recenti negotio ad tè literas misit, mittendasq; curauit. quid? de Apollonio Diocli filio Panormitano, cui Gemino cognomen est, præteriri potest? ecquid hoc tota Sicilia clarius? ecquid indignius? ecquid manifestius proferri potest? quem is, uti Panormum uenit, ad se uocari, & de tribunali citari iussit, concursu magno, frequentiáq; cõuentus. homines statim loqui, mirari, quòd Apollonius homo pecuniosus tãdiu ab isto maneret integer: excogitauit: nescio quid attulit: profectò homo diues, repente à Verre non sine causa citatur: expectatio summa omnium, quidnam id esset: cũ exanimatus subito ipse ac-

currit cum adoleſcente filio: nã pater grandis natu iamdiu lecto tenebatur. nominat iſte ſeruũ, quem magiſtrũ pecoris eſſe diceret: eum dicit coniuraſſe, & alias familias concitaſſe. is omnino ſeruus in familia nõ erat. eũ ſtatim exhiberi iubet. Apollonius affirmat ſeruum ſe omnino illo nomine habere neminem. iſte hominem arripi à tribunali, & in carcerem coniici iubet. ille clamare, cũ raperetur, nihil ſe miſerum feciſſe, nihil cõmiſiſſe, pecuniam ſibi eſſe in nominibus, numeratam in præſentia nõ habere. hæc cum maxime ſumma hominum frequentia teſtificaretur, ut quiuis intelligere poſſet, eũ, quòd pecuniã non dediſſet, iccirco illa tam acerba iniuria affici; cũ maxime, ut dico, hoc de pecunia clamaret, in uincla coniectus eſt. uidete conſtantiam Prætoris, & eius Prætoris, qui nunc reus non ita defendatur, ut mediocris Prætor; ſed ita laudetur, ut optimus imperator. cum ſeruorum bellum metueretur; quo ſupplicio dominos indemnatos afficiebat, hoc ſeruos damnatos liberabat. Apollonium, locupletiſſimum hominem, qui, ſi fugitiui bellum in Sicilia facerent, ampliſſimas fortunas amitteret; belli fugitiuorum nomine, indicta cauſa, in uincla coniecit: ſeruos, quos ipſe cum conſilio belli faciendi cauſa conſenſiſſe iudicauit, eos ſine conſilij ſententia, ſua ſponte, omni ſupplicio liberauit. quid, ſi ab Apollonio aliquid cõmiſſum eſt, quamobrem iure in eum animaduerteretur: tamen ne hanc rem ſic agemus, ut crimini, aut inuidiæ reo putemus eſſe oportere, ſi quo de homine ſeuerius iudicauit? non agã tã acerbe: nõ utar iſta accuſatoria conſuetudine, ſi quod eſt factum clementer, ut diſſolute factum criminer; ſi quid uindicatũ ſeuere eſt, ut ex eo crudelita-

tis inuidiam colligam. non agã ista ratione: tua sequar iudicia: tuam defendam auctoritatem, quoad tu uoles. simul ac tute cœperis tua iudicia rescindere, mihi succensere desinito: meo enim iure contendam, eum, qui suo iudicio condemnatus sit, iuratorum iudicum sententijs dãnari oportere. non defendam Apollonij causam, amici, atque hospitis mei, ne tuum iudicium uidear rescindere: nihil de hominis frugalitate, uirtute, diligentia dicã: prætermittam illud etiam, de quo antea dixi, fortunas eius ita constitutas fuisse familia, pecore, uillis, pecunijs creditis, ut nemini minus expediret, ullum in Sicilia tumultũ, aut bellum cõmoueri: non dicã ne illud quidem; si maxime in culpa fuerit Apollonius, tamen in hominem honestissimum, ciuitatis honestissimæ, tã grauiter animaduerti causa indicta non oportuisse: nullam inuidiam in te ne ex illis quidem rebus concitabo; cum esset talis uir in carcere, in tenebris, in squalore, in sordibus, tyrannicis interdictis tuis patri exacta ætate, et adolescenti filio adeundi ad illum miserum potestatem nunquam esse factam: etiam illud præteribo; quotiescunque Panormũ ueneris illo anno, & sex mensibus (nã tandiu fuit in carcere Apollonius) toties ad te senatum Panormitanũ adisse supplicem cum magistratibus, sacerdotibusq; publicis, orantem, atque obsecrantem, ut aliquando ille miser, atque innocens calamitate illa liberaretur. relinquam hæc omnia: quæ si uelim persequi, facile ostendã, tua crudelitate in alios, omnes tibi aditus misericordiæ iudicũ iam pridem esse præclusos. omnia igitur ista concedam, & remittã: præuideo enim, quid sit defensurus Hortensius. fatebitur, apud istũ neque senectutem patris, neque ado=

leſcentiam filij, neque lacrymas utriuſque plus ualuiſſe, quàm utilitatem, ſalutemq́; prouinciæ. dicet, Remp. adminiſtrari ſine metu, ac ſeueritate non poſſe. quæret, quãobrem faſces Prætoribus præferantur, cur ſecures datæ, cur carcer ædificatus, cur tot ſupplicia ſint in improbos more maiorũ conſtituta. quæ cũ omnia grauiter, ſeuereq́; dixerit: quærã, cur hunc eundem Apollonium Verres idem, repente, nulla noua re allata, nulla defenſione, ſine cauſa de carcere emitti iuſſerit: tantumq́; in hoc crimine ſuſpicionis eſſe affirmabo, ut iam ipſis iudicibus ſine mea argumentatione coniecturã facere permittam, quod hoc genus prædandi, quàm improbum, quàm indignũ, quamq́; ad magnitudinem quæſtus immenſum, infinitumq́; eſſe uideatur: nã quæ iſte in Apollonio fecit, ea primũ breuiter cognoſcite quot, & quanta ſint: deinde hæc expendite, atque æſtimate pecunia: reperietis, iccirco hæc in uno homine pecunioſo tot conſtituta, ut cæteris formidines ſimilium incõmodorũ, atque exempla periculorũ proponerẽtur. primũ inſimulatio eſt repentina, capitalis, atque inuidioſi criminis. ſtatuite, quãti hoc putetis, & quàm multos redemiſſe. deinde crimen ſine accuſatore, ſententia ſine conſilio, damnatio ſine defenſione. æſtimate harũ rerũ omnium pretia: & cogitate, in his iniquitatibus unũ hæſiſſe Apollonium, cæteros profecto multos ex his incõmodis pecunia ſe liberaſſe. poſtremo tenebræ, uincla, carcer, incluſum ſupplicium, atque à conſpectu parentum, ac liberum, denique à libero ſpiritu, & communi luce ſecluſum. hæc uero, quæ uel uita redimi recte poſſunt, æſtimare pecunia non queo. hæc omnia ſero redemit Apollonius, iam mœrore, ac miſerijs

perditus: ſed tamen cæteros docuit, ante iſtius auaritiæ, ac ſceleri occurrere. niſi uero exiſtimatis, hominem pecunioſiſſimũ ſine aliqua cauſa quæſtus iniectum ad tam incredibile crimen, aut ſine eadem cauſa repente è carcere emiſſum, aut hoc prædãdi genus ab iſto in illo uno adhibitum, ac tentatum, & nõ per illum omnibus pecunioſis Siculis metum propoſitum, & iniectum. cupio mihi iudices ab illo ſubijci, quoniam de militari eius gloria dico, ſi quid forte prætereo: nam mihi uideor de omnibus iam rebus eius geſtis dixiſſe, quæ quidem ad belli fugitiuorũ pertinerent ſuſpicionem: certe nihil ſciens prætermiſi. habetis hominis conſilia, diligentiã, uigilantiam, cuſtodiam, defenſionemq; prouinciæ. ſumma illuc pertinet, ut ſciatis, quoniam plura genera ſunt imperatorum, ex quo genere iſte ſit. ne diutius in tanta penuria uirorum fortium talem imperatorem ignorare poſſitis; non ad Q. Maximi ſapientiã, neque ad illius ſuperioris Africani in re gerenda celeritatẽ, neque ad huius, qui poſtea fuit, ſingulare cõſilium, neque ad Pauli rationem, ac diſciplinã, neque ad C. Marij uim, atque uirtutem, ſed ad aliud genus imperatorum, ſanè diligenter retinendum, & conſeruandum, quæſo, cognoſcite. itinerum primũ laborem, quĩ uel maximus eſt in re militari iudices, & in Sicilia maxime neceſſarius, accipite quàm facilem ſibi iſte, et iucundum ratione, conſilioq; reddiderit. primum temporibus hibernis ad magnitudinem frigorũ, et ad tempeſtatũ uim, ac imbriũ præclarũ ſibi hoc remediũ cõparat. urbẽ Syracuſas elegerat: cuius hic ſitus, atque hæc natura eſſe loci, cœliq; dicitur, ut nullus unquã dies tã magna, turbulentaq; tempeſtate fuerit, quin aliquo tempore ſolem eius

diei homines uiderent. hic ita uiuebat iste bonus imperator hibernis mensibus, ut eum non facile nō modo extra tectum, sed ne extra lectum quidem quisquam uideret. ita diei breuitas conuiuijs, noctis longitudo stupris, & flagitijs conterebatur. cum autem uer esse cœperat, cuius initiū iste non à fauonio, neque ab aliquo astro notabat, sed, cùm rosam uiderat, tunc incipere uer arbitrabatur; dabat se labori, atque itineribus. in quibus usque eò se præbebat patientem, atque impigrum, ut eū nemo unquā in equo sedentem uideret. nam, ut mos fuit Bithyniæ Regibus, lectica octophoro ferebatur: in qua puluinus erat perlucidus, Melitensi rosa farctus. ipse autem coronam habebat unam in capite, alterā in collo: reticulumq; ad nares sibi apponebat tenuissimo lino, minutis maculis, plenum rosæ. sic confecto itinere, cum ad aliquod oppidum uenerat, eadem lectica usque in cubiculū deferebatur. eò ueniebant Siculorum magistratus, ueniebant equites R. id quod ex multis iuratis audistis: cōtrouersiæ secreto deferebantur: paulo post palàm decreta auferebantur. deinde, ubi paulisper in cubiculo pretio, non æquitate iura descripserat; Veneri iam, & Libero reliquum tempus deberi arbitrabatur. quo loco mihi nō prætermittenda uidetur præclari imperatoris egregia, ac singularis diligentia. nam scitote esse oppidum in Sicilia nullum, ex ijs oppidis, in quibus Prætores consistere, & conuentum agere solent, quo in oppido non isti ex aliqua familia nō ignobili delecta ad libidinem mulier esset. itaque nōnullæ ex eo numero in cōuiuiū adhibebātur palàm. si quæ castiores erant, ad tempus ueniebant, lucem, cōuentumq; uitabāt. erant autem conuiuia non illo silentio Præto=

rũ,atque imperatorum; neque eo pudore, qui in magistratuũ cõuiuijs uersari solet; sed cũ maximo clamore, atque cõuitio. nõnunquã etiam res ad manus, atque ad pugnã ueniebat: iste enim, Prætor seuerus, ac diligens, qui populi R. legibus nunquã paruisset, illis diligenter legibus, quæ in poculis ponebantur, obtemperabat. itaque erãt exitus eiusmodi, ut alius inter manus è cõuiuio, tanquã è prælio, auferretur, alius tanquã occisus relinqueretur, plerique fusi sine mente, ac sine ullo sensu iacerent; quiuis ut, cũ aspexisset, non se Prætoris cõuiuium, sed ut Cãnensem pugnã nequitiæ uidere arbitraretur. cũ uero æstas summa esse iam cœperat, quod tempus omnes Siciliæ semper Prætores in itineribus consumere consueuerũt, propterea quòd tũ putant obeundam esse maxime prouinciam, cũ in areis frumenta sunt, quòd et familiæ congregantur, & magnitudo seruitij perspicitur, & labor operis maxime offenditur, & frumenti copia cõmonet, tempus anni non impedit: tum inquã, cum concursant cæteri Prætores, iste nouo quodã ex genere imperator, pulcherrimo Syracusarum loco statiua sibi castra faciebat: nam in ipso aditu, atque ore portus, ubi primum ex alto sinus ad urbem ab litore inflectitur, tabernacula carbaseis intenta uelis collocabat. huc ex illa domo prætoria, quæ Regis Hieronis fuit, sic emigrabat, ut per eos dies nemo istum extra illum locum uidere posset. in eum autem ipsum locum aditus erat nemini, nisi qui aut socius, aut minister libidinis esse posset. huc omnes mulieres, quibuscum iste consueuerat, cõueniebant. quarum incredibile est quanta multitudo fuerit Syracusis. huc homines digni istius amicitia, digni uita illa, conuiuijsq; ue=

niebāt. inter eiuſmodi uiros, ac mulieres adulta ætate fi-
lius uerſabatur: ut eum, etiam ſi natura à parentis ſimi-
litudine abriperet, conſuetudo tamen, ac diſciplina patri
ſimilem eſſe cogeret. huc Tertia illa perducta per dolū,
atque inſidias ab Rhodio tibicine, maximas in iſtius ca-
ſtris effeciſſe turbas dicitur, cum indigne pateretur uxor
Cleomenis Syracuſani, nobilis mulier, itemq; Aeſchrionis
honeſto loco nata, in conuentū ſuum mimi Iſidori filiam
ueniſſe. iſte autem Annibal, qui in ſuis caſtris uirtute pu
taret oportere, non genere certari, ſic hāc Tertiam dile-
xit, ut eam ſecū ex prouincia exportaret. ac per eos dies
cum iſte cū pallio purpureo, talariq; tunica uerſaretur
in cōuiuijs muliebribus, non offendebātur homines in eo,
neque moleſte ferebāt, abeſſe à foro magiſtratum, nō ius
dici, nō iudicia fieri: lucum illum litoris percrepare to-
tum mulierum uocibus, cantuq; ſymphoniæ, in foro ſilen
tium eſſe ſummum cauſarū, atque iuris, non ferebāt ho-
mines moleſte: nō enim ius abeſſe uidebatur à foro, ne-
que iudicia, ſed uis, & crudelitas, & bonorū acerba, at-
que indigna direptio. hunc tu igitur imperatorem eſſe
defendis Hortenſi? huius furta, rapinas, cupiditatem, cru-
delitatem, ſuperbiam, ſcelus, audaciam, rerum geſtarum
magnitudine, atque imperatorijs laudibus tegere conaris?
hic ſcilicet eſt metuendū, ne ad exitū defenſionis tuæ ue-
tus illa Antoniana dicendi ratio, atque auctoritas profe
ratur: ne excitetur Verres, ne denudetur à pectore, ne ci
catrices populus R. aſpiciat, ex mulierū morſu ueſtigia li
bidinis, atque nequitiæ. dij faciāt, ut rei militaris, ut belli
mentionē facere audeas: cognoſcētur. n. omnia iſtius æra
illa uetera: ut, nō ſolū in imperio, uerū etiā in ſtipendijs

qualis fuerit, intelligatis. renouabitur prima illa militia, cum iste è foro abduci, non, ut ipse prædicat, perduci solebat. aleatoris Placentini castra cōmemorabuntur: in quibus cum frequens fuisset, tamen ære dirutus est. multa eius in stipendijs damna proferentur: quæ ab isto ætatis fructu dissoluta, & cōpensata sunt. iam uero, cum in eiusmodi patientia turpitudinis, aliena, non sua satietate obduruisset, qui uir fuerit, quot præsidia, quàm munita pudoris, & pudicitiæ, ui, & audacia ceperit, quid me attinet dicere, aut coniungere cum istius flagitio cuiusquã præterea dedecus? non faciã iudices. omnia uetera prætermittam: duo sola recentia sine cuiusquã infamia ponam, ex quibus coniecturam facere de omnibus possitis: unum illud, quod ita fuit illustre, notumq́; omnibus, ut nemo tã rusticanus homo L. Lucullo, & M. Cotta Coss. Romã ex ullo municipio uadimonij causa uenerit, quin sciret iura omnia populi R. nutu, atque arbitrio Chelidonis meretriculæ gubernari: alterum, quòd, cũ paludatus exisset, uotaq́; pro imperio suo, cōmuniq́; populi R. nuncupasset, noctu stupri causa lectica in Vrbem introferri solitus est ad mulierem, nuptam uni, propositam omnibus, cōtra fas, cōtra auspicia, cōtra omnes diuinas, atque humanas religiones. ò dij immortales, quid interest inter mentes hominum, & cogitationes. ita mihi meã uoluntatem, spemq́; reliquæ uitæ uestra, populiq́; R. existimatio cōprobet, ut ego, quos adhuc mihi magistratus populus R. mandauit, sic eos accepi, ut me omnium officiorũ obstringi religione arbitrarer. ita Quæstor sum factus, ut mihi honorem illum tum nō solum datum, sed etiam creditum, ac cōmissum putarem. sic obtinui Quæsturam

in prouincia Sicilia, ut omnium oculos in me unum con iectos arbitrarer, ut me, Quæsturamq; meam quasi in aliquo orbis terræ theatro uersari existimarẽt, ut omnia semper, quæ iucunda uidentur esse, nõ modo his extraordinarijs cupiditatibus, sed etiã ipsi naturæ, ac necessitati denegarem. nunc sum designatus Aedilis: habeo rationem, quid à populo R. acceperim: mihi ludos sanctissimos maxima cum cerimonia Cereri, Libero, Liberæq; faciendos, mihi Floram matrem populo, plebiq; R. ludorum celebritate placandam, mihi ludos antiquissimos, qui primi Romani sunt nominati, maxima cũ dignitate, ac religione, Ioui, Iunoni, Mineruæq; esse faciundos, mihi sacrarum ædium procurationem, mihi totam urbem tuendam esse cõmissam: ob earum rerum laborem, & solicitudinem fructus illos datos, antiquiorem in senatu sententiæ dicendæ locum, togam prætextam, sellam curulem, ius, imagines ad memoriam, posteritatemq; prodendã. ex his ego rebus omnibus iudices, ita mihi deos omnes propitios esse uelim, ut, tametsi mihi iucundissimus est honos populi, tamen nequaquã tantum capio uoluptatis, quãtum solicitudinis, & laboris: ut hæc ipsa Aedilitas, nõ quia necesse fuerit, alicui candidato data, sed, quia sic oportuerit, recte collocata, & iudicio populi digno in loco posita esse uideatur. tu cum esses Prætor renunciatus, quoquomodo, (mitto enim, & prætereo, quid tum sit actum) sed cum esses renunciatus, ut dixi, nõ ipsa præconis uoce excitatus es, qui te totiens seniorum, iuniorumq; centurijs illo honore affici pronũciauit, ut hoc putares, aliquam Reip. partem tibi creditam? annũ tibi illum unũ domo carendum esse meretricis? cum tibi sorte obtigisset, ut ius dice=

res ; quantum negotij, quid oneris haberes, nunquam cogitaſti ; neque illud rationis habuiſti, ſi forte expergefacere te poſſes, eã prouinciam, quam tueri ſingulari ſapientia, atque integritate difficile eſſet, ad ſummã ſtultitiam, nequitiamq́; ueniſſe. itaque non modo domo tua Chelidonem in Prætura extrudere noluiſti, ſed in Chelidonis domum Præturam tuam totam detuliſti. ſecuta prouincia eſt : in qua tibi nunquã uenit in mentem, non tibi iccirco faſces, & ſecures, et tãtam imperij uim, tãtamq́; ornamentorũ omnium dignitatem datam, ut earũ rerum ui, & auctoritate omnia repagula iuris, pudoris, & officij perfringeres, ut omnium bona prædam tuã duceres, nullius res tuta, nullius domus clauſa, nullius uita ſepta, nullius pudicitia munita contra tuã cupiditatem, & audaciam poſſet eſſe: in qua tu te ita geſſiſti, ut, cum omnibus teneare rebus, ad bellum fugitiuorum confugias : ex quo iam intelliges, nõ modo tibi nullam defenſionem, ſed maximam uim criminũ exortam. niſi forte Italici belli fugitiuorum reliquias, atque illud Thempſanũ incõmodum proferes. ad quod recẽs cũ te peropportune fortuna obtuliſſet, ſi quid in te uirtutis, atque induſtriæ fuiſſet; idem, qui ſemper fueras, inuentus es. cũ ad te Valentini ueniſſent, & pro his homo diſertus, et nobilis M. Marius loqueretur, ut negotium ſuſciperes, ut, cum penes te prætorium imperiũ, ac nomen eſſet, ad illam paruam manum extinguendam ducem te, principemq́; præberes : non modo id refugiſti, ſed eo ipſo tempore, cũ eſſes in litore, Tertia illa tua, quã tecum deportabas, erat in omniũ conſpectu. ipſis autem Valentinis ex tam illuſtri, nobiliq́; municipio, tantis de rebus reſponſum nullum dediſti, cum eſſes cum tu=

nica pulla, & pallio. quid hunc proficiſcentem, quid in ipſa prouincia feciſſe exiſtimatis, qui cũ iam ex prouincia nõ ad triumphum, ſed ad iudicium decederet, ne illã quidẽ infamiã fugerit, quã ſine ulla uoluptate capiebat? ò diuina ſenatus frequentis in æde Bellonæ admurmuratio. memoria tenetis iudices; cum adueſperaſceret, et paulo ante eſſet de hoc Thempſano incõmodo nũciatum, cũ inueniretur nemo, qui in illa loca cum imperio mitteretur, dixiſſe quendam, Verrem eſſe non longe à Thempſa, quàm ualde uniuerſi admurmurarint, quã palàm principes contradixerint. & is tot criminibus, teſtimoniiſq; cõuictus, in eorum tabellis ſpem ſibi aliquam ponit, quorum omniũ palàm, cauſa incognita, uoce damnatus eſt? eſto: nihil ex fugitiuorum bello, aut ſuſpicione belli laudis adeptus eſt, quòd neque bellũ eiuſmodi, neque belli periculum fuit in Sicilia, neque ab iſto prouiſum eſt, ne quod eſſet. at uero contra bellũ prædonum claſſem habuit ornatam, diligentiamq; in eo ſingularem: itaque iſto Prætore præclare defenſa prouincia eſt. ſic de bello prædonũ, ſic de claſſe Sicilienſi iudices dicam, ut hoc iam ante confirmem, in hoc uno genere omnes ineſſe culpas iſtius maximas auaritiæ, maieſtatis, dementiæ, libidinis, crudelitatis. hæc dum breuiter expono, quæſo, ut feciſtis adhuc, diligenter attendite. Rem naualem primum ita dico eſſe adminiſtratam, non uti prouincia defenderetur, ſed ut claſſis nomine pecunia quæreretur. ſuperiorum Prætorum conſuetudo cum hæc fuiſſet, ut naues ciuitatibus, certuſq; numerus nautarũ, militumq; imperaretur, maximæ, & locupletiſſimæ ciuitati Mamertinæ nihil horũ imperauiſti. ob quã rẽ quid tibi Mamertini clã dederint

pecuniæ, post uidebitur, ex ipsorũ literis, & testibus quæremus. nauẽ uero Cybeam maximã, triremis instar, pulcherrimã, atque ornatissimã, palàm ædificatam sumptu publico, sciente Sicilia, per magistratum, senatumq; Mamertinum, tibi datã, donatamq; esse dico. hæc nauis onusta præda Siciliensi, cũ ipsa quoque esset ex præda, simul cum iste decederet, appulsa Veliam est cum plurimis rebus, & ijs, quas ante Romam mittere cum cæteris furtis noluit, quòd erant charissimæ, maximeq; eum delectabant. eam nauem nuper egomet uidi Veliæ, multiq; alij uiderunt, pulcherrimam, atque ornatissimã iudices. quæ quidem omnibus, qui eam aspexerant, prospectare iam exilium, atque explorare fugam domini uidebatur. quid mihi hoc loco respõdebis? nisi forte id, quod tametsi probari nullo modo potest, tamen dici quidem in iudicio de pecunijs repetundis necesse est, de tua pecunia constare ædificatam esse eam nauẽ. aude hoc saltem dicere, quod necesse est. noli metuere Hortensi, ne quæram, qui licuerit ædificare nauem senatori. antiquæ sunt istæ leges, & mortuæ, quemadmodum tu soles dicere, quæ uetant. fuit ista reprehensio quondam, fuit ista seueritas in iudicijs, ut istam rem accusator in magnis criminibus obijciendam putaret. quid enim tibi naue opus fuit? qui si quò publice proficiscereris, & præsidij, & uecturæ causa sumptu publico nauigia præberentur. priuatim autem nec proficisci quoquam potes, nec accersere res transmarinas ex ijs locis, in quibus tibi habere, mercari nihil licet. deinde cur quidquam contra leges parasti? ualeret hoc crimen in illa ueteri seueritate, ac dignitate Reip. nũc non modo te hoc crimine non arguo, sed ne illa quidem com

muni

muni uituperatione reprehendo. postremo tu tibi hoc nũ
quam criminosum, nunquam inuidiosum fore putasti,
celeberrimo loco palàm tibi ædificari onerariam nauem
in ea prouincia, quá tu cum imperio obtinebas? quid eos
loqui, qui uidebant; quid existimare eos, qui audiebãt, ar
bitrabare? inanẽ te nauem esse in Italiam deducturũ?
nauiculariam te, cum Romam uenisses, esse facturum?
ne illud quidem quisquam poterat suspicari, te habere in
Italia maritimum fundum, & ad fructus deportandos
onerariam nauem cõparare. eiusmodi de te uoluisti ser=
monem esse omnium, palàm ut loquerentur, te illam na
uem parare, quæ prædam ex Sicilia deportaret, & quæ
ad ea furta, quæ reliquisses, cõmearet? uerũ hæc omnia, si
doces nauem de tua pecunia ædificatam, remitto, atque
concedo. sed hoc homo amentissime non intelligis priore
actione ab istis ipsis tuis Mamertinis laudatoribus esse
sublatum: nam dixit Heius princeps ciuitatis, princeps
istius Legationis, quæ ad tuam laudationem missa est, na
uem tibi operis publicis Mamertinorum esse ædificatam,
eiq; faciẽdæ senatorem Mamertinum publice præfuisse.
reliqua est materies: hanc Rheginis, ut ipsi dicũt, (tam=
etsi tu negare non potes) publice, quòd Mamertini mate
riẽ non habent, imperauisti. si, et ex quo fit nauis, et qui
faciũt, imperio tibi tuo, nõ pretio præsto fuerunt: ubi tã=
dem istuc latet, quod tu de tua pecunia dicis impensum?
at Mamertini in tabulis nihil habent. primum uideo po=
tuisse fieri, ut ex ærario nihil darent: (etenim uel Capito
lium, sicut apud maiores nostros factũ est, publice gra=
tis coactis fabris, operisq; imperatis exædificari, atque effi
ci potuit) deinde id, quod perspicio, & quod ostendã, cum

iſtos produxero, ipſorum ex literis, multas pecunias iſti, erogatas in operũ locationes falſas, atque inanes, eſſe perſcriptas: nam illud minime mirũ eſt, Mamertinos, à quo ſummũ beneficium acceperãt, quem ſibi amiciorẽ, quàm populo R. eſſe cognouerant, eius capiti literis ſuis pepercisse. ſed ſi argumento eſt, Mamertinos pecunias tibi non dediſſe, quia ſcriptum nõ habent: ſit argumẽto, tibi gratis cõſtare nauem, quia, quid emeris, aut quid locaueris, ſcriptum proferre nõ potes. at. n. iccirco nauem Mamertinis nõ imperaſti, quòd ſunt fœderati. dij approbent. habemus hominem in Fœcialiũ manibus educatum, unum præter cæteros in publicis religionibus fœderũ ſanctum, & diligentem. omnes, qui ante te Prætores fuerũt, dedãtur Mamertinis, quòd ijs nauem contra pactionem fœderis imperarint. ſed tamẽ tu ſancte homo, ac religioſe cur Taurominitanis item fœderatis nauẽ imperaſti? an hoc probabis, in æqua cauſa populorum, ſine pretio uarium ius, & diſparem cõditionem fuiſſe? quid, ſi eiuſmodi eſſe hæc duo fœdera duorum populorum iudices doceo, ut Taurominitanis nominatim cautum, & exceptũ ſit fœdere, ne nauem dare debeãt; Mamertinis in ipſo fœdere ſanctum, atque perſcriptũ ſit, uti nauẽ dare neceſſe ſit? iſtum autem contra fœdus & Taurominitanis imperaſſe, & Mamertinis remiſiſſe? num cui dubiũ poterit eſſe, quin Verre Prætore plus Mamertinis Cybea, quàm Taurominitanis fœdus opitulatum ſit? recitẽtur fœdera. iſto igitur tuo, quemadmodũ ipſe prædicas, beneficio, ut res indicat, pretio, atque mercede, minuiſti maieſtatem Reip. minuiſti auxilia populi R. minuiſti copias maiorum uirtute, ac ſapiẽtia cõparatas: ſuſtuliſti ius imperij, cõditio=

nem sociorum, memoriā fœderis. qui ex fœdere ipso nauem uel usque ad Oceanū, si imperassemus, sumptu, periculoq; suo armatam, atque ornatam mittere debuerūt; hi, ne in freto ante sua tecta, & domos nauigarent, ne sua mœnia, portusq; defenderēt, pretio abs te ius fœderis, & imperij conditionem emerunt. quid censetis in hoc fœdere faciundo uoluisse Mamertinos impendere laboris, operæ, pecuniæ, ne hæc biremis ascriberetur, si id ullo modo possent à nostris maioribus impetrare? nam cum hoc munus imperaretur tā graue ciuitati, inerat nescio quo modo in illo fœdere societatis quasi quædam nota seruitutis. quod tū recentibus suis officijs, integra re, nullis populi R. difficultatibus à maioribus nostris fœdere assequi nō potuerunt, id nunc nullo nouo officio suo, tot annis post, iure imperij nostri quotānis usurpato, ac semper retento, summa in difficultate nauiū, à C. Verre pretio assecuti sunt. at non hoc solum assecuti, ne nauem darent: ecquem nautam, ecquem militem, qui aut in classe, aut in præsidio esset, te Prætore per triennium Mamertini dederūt? denique cum ex S. C. itemq; ex lege Terentia, et Cassia frumentū æquabiliter emi ab omnibus Siciliæ ciuitatibus oporteret, id quoque munus leue, atque cōmune Mamertinis remisisti. dices frumētum Mamertinos nō debere. quo modo nō debere? an, ut ne uēderent? nō enim erat hoc genus frumēti ex eo genere, quod exigeretur; sed ex eo, quod emeretur. te igitur auctore, & interprete, ne foro quidem, & cōmeatu Mamertini populum R. iuuare debuerūt. quæ tandē ciuitas fuit, quæ deberet? qui publicos agros arāt, certū est quid ex lege cēsoria dare debeāt. cur ijs quidq̄ præterea ex alio genere imperauisti?

quid Decumani? nũquid præter singulas decumas ex lege Hieronica debent? cur ijs quoque statuisti, quantũ ex hoc genere frumenti empti darent? qui sunt immunes, ij certe nihil debent. at ijs nõ modo imperasti, uerum etiã, quo plus darent, q̃ poterant, hæc sexagena millia modiũ, quæ Mamertinis remiseras, addidisti. neque hoc dico, cæteris non recte imperatum esse. Mamertinis, qui erant in eadem causa, & quibus superiores omnes Prætores, item ut cæteris, imperarant pecuniam, qui ex S. C. & ex lege dissoluerant, his dico nõ recte remissum. & ut hoc beneficium, quemadmodum dicitur, trabali clauo figeret, cum consilio causam Mamertinorum cognoscit, & de consilij sententia Mamertinis se frumentum non imperare pronunciat. audite decretum mercenarij Prætoris ex ipsius cõmentario; & cognoscite, quanta in scribendo grauitas, quanta in constituendo iure sit auctoritas. Recita cõmẽtarium. Libenter ait se facere: itaq; perscribit. quid, si hoc uerbo non esses usus, libenter? nos uidelicet inuitũ te quæstũ facere putaremus. Ac de consilij sententia. præclarum recitari consilium iudices audistis. utrum uobis consilium recitari tandem Prætoris uidebatur, cum audiebatis nomina, an prædonis improbissimi societas, atque comitatus? en fœderum interpretes, societatis pactores, religionis auctores. nunquam in Sicilia frumentum publice est emptum, quin Mamertinis pro portione imperaretur, antequam hoc delectum præclarumq; consilium iste dedit, ut ab his nummos acciperet, ac sui similis esset. itaque tantum ualuit istius decreti auctoritas, quantum debuit eius hominis, qui, à quibus frumentum emere debuisset, ijs decretum uendidisset: nam statim L. Metellus,

ut isti successit, ex C. Sacerdotis, & Sex. Peducei instituto, ac literis frumentum Mamertinis imperauit. tum illi intellexerunt, se id, quod à malo auctore emissent, diutius obtinere nõ posse. age porrò, tu, qui te tã religiosum existimari uoluisti interpretem fœderum, cur Taurominitanis frumentum, cur Netinis imperasti? quarũ ciuitatũ utraque fœderata est. ac Netini quidem sibi nõ defuerũt: nã simul ac pronũciasti, libenter te Mamertinis quidem remittere; te adierunt, & eãdem suam causam fœderis esse docuerũt. tu aliter decernere in eadem causa non potuisti: pronuncias, Netinos frumentum dare nõ oportere: et ab his tamen exigis. cedo mihi eiusdem Prætoris literas & rerũ decretarum, & frumenti imperati, & rerũ decretarũ tritici empti. quid potius in hac tãta, ac tã turpi incõstantia suspicari possumus iudices, quàm id, quod necesse est, aut isti à Netinis pecuniam, cũ posceret, non datã, aut id esse actum, ut intelligerent Mamertini, bene se apud istũ tam multa pretia, ac munera collocasse, cum idem alij iuris ex eadem causa nõ obtinerent? hic mihi etiã audebit mentionem facere Mamertinæ laudationis. in qua quàm multa sint uulnera, quis est uestrũ iudices qui non intelligat? primũ, ut in iudicijs, qui decẽ laudatores dare non potest, honestius est ei nullũ dare, quàm illum quasi legitimũ numerum consuetudinis non explere. tot in Sicilia ciuitates sunt, quibus tu per triennium præfuisti: arguũt cæteræ: paucæ, & paruæ metu repressæ silent: una laudat. hoc quid est, nisi intelligere, quid habeat utilitatis uera laudatio? sed tamẽ ita Verres prouinciæ præfuisti, ut hac utilitate necessario tibi sit carendũ. deinde, id quod alio loco ante dixi, quæ est ista tandem

laudatio, cuius laudationis Legati principes & publice tibi nauem ædificatam, & priuatim se ipsos abs te spoliatos, expilatosq; esse dixerunt? postremo quid aliud isti faciunt, cum te soli ex Sicilia laudant, nisi testimonio nobis sunt, te omnia sibi esse largitum, quæ tu de Rep. nostra detraxeris? quæ colonia est in Italia tā bono iure, quod tā immune municipium, quod per hos annos tā cōmoda uacatione sit usum omniū rerū, quàm Mamertina ciuitas per triennium? soli, ex fœdere quod debuerūt, nō dederūt: soli isto Prætore omnium rerū immunes fuerūt: soli in istius imperio ea conditione uitæ fuerunt, ut populo R. nihil darent, Verri nihil denegarent. Verum ut ad classem, quo ex loco sum digressus, reuertar: accepisti à Mamertinis nauem contra legem, remisisti contra fœdera. ita in una ciuitate bis improbus fuisti; cū et remisisti, quod nō oportebat; & accepisti, quod nō licebat. exigere te oportuit nauem, quæ contra prædones, non quæ cū præda nauigaret; quæ defenderet, ne prouincia spoliaretur, non quæ noua prouinciæ spolia portaret. Mamertini tibi & urbem, quò furta undique portares; & nauem, qua exportares, præbuerūt. illud tibi oppidum receptaculū prædæ fuit: illi homines testes, custodesq; furtorū: illi tibi, & locum furtis, & furtorum uehiculum cōparauerunt. itaque ne tū quidem, cum classem auaritia, ac nequitia tua perdidisti, nauem Mamertinis imperare ausus es. quo tempore in tāta inopia nauium, tātaq; calamitate prouinciæ, etiā si precario essent rogandi, tamen ab iis impetraretur. reprimebat. n. tibi et imperādi uim, & rogandi conatum præclara illa non populo R. reddita biremis, sed Prætori donata Cybea. ea fuit merces im

perij, auxilium iuris, cõsuetudinis, fœderis. habetis unius ciuitatis firmũ auxilium amissum, ac uenditum pretio. cognoscite nunc nouam prædandi rationem ab hoc primum excogitatam. Sumptum omnem in classem frumento, stipendio, cæterisq; rebus nauarcho suo quæque ciuitas semper dare solebat. is neque, ut accusaretur à nautis, cõmittere audebat, & ciuibus suis rationem referre debebat: in illo omni negotio non modo labore, sed etiã periculo suo uersabatur. erat hoc, ut dico, factitatũ semper, nec solum in Sicilia, sed in omnibus prouincijs, etiam in sociorũ, & Latinorum stipendio, ac sumptu, tum cum illorum auxilijs uti solebamus. Verres post imperium cõstitutum primus imperauit, ut ea pecunia omnis à ciuitatibus sibi adnumeraretur, ut is eam pecuniam tractaret, quem ipse præfecisset. cui potest esse dubium, quamobrem & omnium consuetudinem ueterem primus immutaris, & tantã utilitatem per alios tractandæ pecuniæ neglexeris, & tantã difficultatem cum crimine, molestiam cũ suspicione susceperis? deinde alij quæstus instituuntur, ex uno genere naudli uidete quàm multi: accipere à ciuitatibus pecunias, ne nautas darent: pretio certo missos facere nautas: missorũ omne stipendium lucrari: reliquis, quod deberet, non dare. hæc omnia ex ciuitatũ testimonijs cognoscite. Recita testimonia ciuitatũ. hũccine hominẽ? hãccine impudentiã iudices? hãccine audaciam? ciuitatibus pro numero militũ pecuniarũ summas describere: certo pretio sexcentenos nũmos nautarum missioni constituere. quos qui dederat, commeatum totius æstatis abstulerat. iste, quod & nautæ nomine pro stipendio, frumentoq; acceperat, lucrabatur. ita

quæstus duplex unius missione fiebat . atque hæc homo amentissimus in tanto prædonũ impetu, tantoq; periculo prouinciæ sic palàm faciebat, ut & ipsi prædones scirent, & tota prouincia testis esset. cũ, propter istius hanc tantã auaritiam, nomine classis, essent in Sicilia re quidem uera naues inanes, quæ prædam Prætori, nõ quæ prædonibus metum afferrent: tamen, cũ P. Cesecius, & P. Tadius decem nauibus his semiplenis nauigarẽt, nauẽ quãdam piratarum præda refertã non ceperunt, sed abduxerunt onere suo planè captã, atque depressam . erat ea nauis plena iuuentutis formosissimæ, plena argenti facti, atque signati, multa cum stragula ueste . hæc una nauis ex classe nostra non capta est, sed inuenta ad Megaridem : qui locus est non longe à Syracusis. quod ubi isti nunciatũ est; tametsi noctu cum mulierculis iacebat ebrius, erexit se tamen, & statim Quæstori, Legatoq; suo custodes misit cõplures, ut omnia sibi integra quãprimũ exhiberentur . appellitur nauis Syracusas : expectatur ab omnibus : supplicium sumi de captiuis putatur . iste, quasi præda sibi aduecta, nõ prædonibus captis, si qui senes, aut deformes erãt, eos in hostium numero ducit : qui aliquid formæ, ætatis, artificijq; habebãt, abducit omnes : nõnullos scribis suis, filio, cohortiq; distribuit: symphoniacos sex cuidã amico suo Romã muneri misit. nox illa tota exinanienda naui consumitur . archipiratam ipsum uidet nemo : de quo suppliciũ sumi oportuit : hodieq; omnes sic habent persuasum (quid eius sit, uos coniectura quoque assequi debetis) istũ clàm à piratis ob hunc archipiratam pecuniam accepisse . coniectura est . iudex esse bonus nemo potest, qui suspicione certa nõ mouetur.

hominem nostis, consuetudinemq; omnium tenetis; qui
ducem prædonũ aut hostium ceperit, quàm libenter eum
palàm ante oculos omniũ esse patiatur. hominem in tã=
to conuentu Syracusis uidi neminem iudices, qui archipi
ratam captum uidisse se diceret, cum omnes, ut mos est,
ut solet fieri, concurrerent, quærerent, uidere cuperent.
quid accidit, cur tantopere iste homo occultaretur, ut eũ
ne casu quidem quisquam aspicere posset? homines ma=
ritimi Syracusis, qui sæpe istius ducis nomẽ audissent, sæ
pe timuissent, cũ eius cruciatu, atque supplicio pascere ocu
los, animumq; exaturare uellent; potestas aspiciendi ne=
mini facta est. unus plures prædonum duces uiuos cepit
P. Seruilius, quàm omnes antea. ecquãdo igitur isto fru=
ctu quisquam caruit, ut uidere piratam captum non li=
ceret? at cõtra, quacunque iter fecit, hoc iucundissimum
spectaculũ omnibus uinctorũ, captorumq; hostium præbe
bat: itaque ei cõcursus undique fiebãt, ut nõ modo ex ijs
oppidis, quà ducebãtur, sed etiã ex finitimis uisendi causa
cõuenirent. ipse autem triũphus quãobrem omniũ trium
phorum gratissimus populo R. fuit, atque iucũdissimus?
quia nihil est uictoria dulcius: nullũ est autem testimo=
niũ uictoriæ certius, quàm, quos sæpe metueris, eos te uin=
ctos ad supplicium duci uidere. hoc tu quamobrem non
fecisti? quamobrem ita iste pirata celatus est, quasi eum
aspicere nefas esset? quãobrem supplicium nõ sumpsisti?
quã ob causam hominem reseruasti? ecquem audisti in
Sicilia ante captum archipiratam, qui non securi per=
cussus sit? unum cedo auctorem tui facti: unius profer
exemplum. uiuum tu archipiratam seruabas, quem per
triumphũ credo, quem ante currum tuũ duceres: neque

enim quidquam erat iam reliquum, nisi ut classe populi R. pulcherrima amissa, prouinciaq; lacerata, triumphus naualis tibi decerneretur. age porrò, custodiri ducē prædonum nouo more, quàm securi feriri omnium exemplo, magis placuit. quæ sunt istæ custodiæ? apud quos homines? quemadmodum est asseruatus? Lautumias Syracusanas omnes audistis, plerique nostis. opus est ingens, magnificum, Regum, ac tyrānorum: totum est ex saxo in mirādam altitudinem depresso, & multorū operis penitus exciso. nihil tam clausum ad exitus, nihil tā septum undique, nihil tam tutum ad custodias nec fieri, nec cogitari potest. in has Lautumias, si qui publice custodiendi sunt, etiam ex cæteris oppidis Siciliæ deduci imperantur. eò quòd multos captiuos ciues R. coniecerat, & quòd eodem cæteros piratas cōtrudi imperarat; intellexit, si hūc subdititium archipiratā in eādem custodiā dedisset, fore, ut à multis illis in Lautumijs uerus ille dux quæreretur. itaque hominem huic optimæ, tutissimæq; custodiæ nō audet cōmittere. denique Syracusas totas timet. amādat hominem: quo? Lilybæum fortasse? uideo: tamen homines maritimos non planè reformidat. minime iudices. Panormum igitur? audio: quanquā Syracusis, quoniā in Syracusano captus erat, maxime si minus supplicio affici, at custodiri oportebat. ne Panormū quidem. quid igitur? quò putatis? ad homines à Piratarū metu, & suspicione alienissimos, à nauigando, rebusq; maritimis remotissimos, ad Centuripinos, homines maxime mediterraneos, summos aratores, qui nomen nunquam timuissent maritimi prædonis, unum te Prætore horruissent Apronium terrestrem archipiratam. & ut quiuis facile per=

ſpiceret, id ab iſto actum eſſe, ut ille ſuppoſitus facile & libenter ſe illum, qui nō erat, eſſe ſimularet; imperat Centuripinis, ut is uictu, cæteriſq; rebus quamliberaliſſime, cōmodiſſimeq; habeatur. interea Syracuſani, homines periti, & humani, qui nō modo ea, quæ perſpicua eſſent, uidere, uerū etiam occulta ſuſpicari poſſent; habebant rationem omnes quotidie piratarū, qui ſecuri ferirentur; quàm multos eſſe oporteret, ex ipſo nauigio, quod erat factum ſex remorum numero, coniiciebant. iſte, quòd omnes, qui artificii aliquid habuerant, aut formæ, remouerat, atque abduxerat; reliquos ſi, ut conſuetudo eſt, uniuerſos ad palum alligaſſet, clamorem populi fore ſuſpicabatur, cum tanto plures abducti eſſent, quàm relicti. propter hāc cauſam cū inſtituiſſet alios alio tempore producere, tamen in tāto cōuentu nemo erat, quin rationem, numerumq; haberet, & reliquos non deſideraret ſolum, ſed etiam poſceret, & flagitaret. cū maximus numerus deeſſet, tū iſte homo nefarius in eorū locū, quos domum ſuam de piratis abduxerat, ſubſtituere, & ſupponere cœpit ciues R. quos in carcerē antea coniecerat. quorū alios Sertorianos milites fuiſſe inſimulabat, et ex Hiſpania fugientes ad Siciliā appulſos eſſe dicebat: alios, qui à prædonibus erant capti, cum mercaturas facerent, aut aliquam ob cauſam nauigarent, ſua uolūtate cum piratis fuiſſe arguebat. itaque alii ciues R. ne cognoſcerētur, capitibus obuolutis è carcere ad palū, atque ad necem rapiebātur: alii, cū à multis ciuibus R. recognoſcerentur, ab omnibus defenderentur, ſecuri feriebātur. quorū ego de acerbiſſima morte, crudeliſſimoq; cruciatu dicā, cū eum locū tractare cœpero; & ita dicā, ut, ſi me in ea queri=

monia, quā sum habiturus de istius crudelitate, & de ciuiū R. indignissima morte, nō modo uires, uerū etiā uita deficiat, id mihi præclarum, & iucundū putem. hæc igitur est gesta res, hæc uictoria præclara: myoparone piratico capto, dux liberatus: symphoniaci Romam missi: formosi homines, & adolescentes, & artifices domū abducti: in eorum locum, & ad eorum numerū ciues R. hostilem in modū cruciati, & necati: omnis uestis ablata: omne aurum, & argentum & ablatum, & auersum. at quemadmodum ipse sese induit priore actione? qui tot dies tacuisset, repente in M. Annij hominis splendidissimi testimonio, cū is ciues R. dixisset, & archipiratam negasset securi esse percussum, exiluit, conscientia sceleris, & furore ex maleficijs cōcepto excitatus: dixit se, quòd sciret sibi crimini datū iri, pecuniā accepisse, neque de uero archipirata sumpsisse supplicium, ideo securi non percussisse: domi esse apud sese archipiratas dixit duos. ò clementiam populi R. seu potius patientiam mirā, ac singularem. ciuē R. securi esse percussum Annius eques R. dicit: taces. archipiratā negat: fateris. fit in eo gemitus omnium, & clamor, cum tamen à præsenti supplicio tuo se cōtinuit populus R. & repressit, & salutis tuæ rationem iudicū seueritati reseruauit. qui sciebas tibi crimini datum iri? quaombrem sciebas? quāobrem etiam suspicabare? inimicum habebas neminem. si haberes, tamen non ita uixeras, ut metū iudicij propositum haberes deberes. an te, id quod fieri solet, conscientia timidum, suspiciosumq; faciebat? qui igitur, cum esses in imperio, iam tum iudicium, & crimen horrebas: reus cum tot testibus coarguare, potes de damnatione dubitare? uerum

si crimen hoc metuebas, ne quis abs te suppositum esse diceret, qui pro archipirata securi feriretur: utrum tandem tibi ad defensionem firmius fore putasti, in iudicio coactu, atque efflagitatu meo producere ad ignotos tãto post eum, quem archipiratam esse diceres, an recenti re, Syracusis apud notos, inspectãte Sicilia penè tota, securi ferire? uide, quid intersit, utrum faciendum fuerit. in illo reprehensio nulla esse potuit: hic defensio nulla est. itaque illud semper omnes fecerũt: hoc quis ante te, quis præter te fecerit, quæro. piratam uiuũ tenuisti. quem ad finem? dum cum imperio fuisti? quamobrem? quã ob causam? quo exemplo? cur tandiu? cur inquam ciuibus R. quos piratæ ceperant, securi statim percussis, ipsis piratis lucis usurã tam diuturnã dedisti? uerũ esto: sit tibi illud liberũ omne tempus, quod cum imperio fuisti. etiam ne priuatus? etiã ne reus? etiã ne penè dãnatus hostium duces priuata in domo retinuisti? unum, alterum mensem, propè annũ denique domi tuæ piratæ, à quo tẽpore capti sunt, quoad per me licitum est, fuerũt, hoc est quoad per M. Acilium Glabrionem licitum est; qui, postulante me, produci, atque in carcerem condi imperauit. quod est huiusce rei ius? quæ consuetudo? quod exemplum? hostem acerrimũ, atque infestissimum populi R. seu potius cõmunem hostem gentium, nationumq; omniũ quisquam omnium mortalium priuatus intra mœnia domi suæ retinere poterit? quid, si pridie, quàm à me tu coactus es confiteri, ciuibus R. securi percussis prædonum ducem uiuere, apud te habitare; si inquam pridie domo tua profugisset; si aliquam manum contra populum R. facere potuisset: quid diceres? apud me habitauit: me-

cum fuit : ego illum ad iudiciũ meum , quo facilius cri=
men inimicorum diluere poſſem,uiuũ, atque incolumem
reſeruaui. ita ne uero ? tu tua pericula cõmuni periculo
defendes ? tu ſupplicia, quæ debentur hoſtibus uictis , ad
tuum,non ad populi R. tempus conferes ? populi R. ho=
ſtis priuatis cuſtodijs aſſeruabitur ? at etiam qui trium=
phant , eoq; diutius uiuos hoſtium duces ſeruant , ut his
per triumphum ductis pulcherrimum ſpectaculum, fru=
ctumq; uictoriæ populus R. percipere poſſit ; tamen,cum
de foro in Capitolium currum flectere incipiũt , illos du=
ci in carcerem iubent, idemq; dies & uictoribus imperij,
& uictis uitæ finem facit . eſt nunc,credo,cuiquam du=
bium, quin tu id cõmiſſurus non fueris ; præſertim cum
ſtatuiſſes,ut ais,tibi cauſam eſſe dicendã ; ut ille archipi
rata non potius ſecuri feriretur,quã, quod erat ante ocu
los poſitum,tuo periculo uiueret. ſi enim eſſet mortuus ;
tu,qui crimen ais te metuiſſe, quæro cui probares ? cum
conſtaret iſtum Syracuſis ab nullo uiſum eſſe archipira=
tam,ab omnibus deſideratũ ; cum dubitaret nemo, quin
abs te pecunia liberatus eſſet ; cum uulgo loquerentur ,
ſuppoſitũ in eius locũ, quem pro illo probare uelles ; cum
tute faſſus eſſes,te id crimen tanto ante metuiſſe: ſi eum
diceres eſſe mortuũ,quis te audiret ? nunc cũ uiuũ iſtum
neſcio quem produces, tamen ne id credi uoles ? quid , ſi
aufugiſſet , ſi uincla rupiſſet,ita ut Nico ille nobiliſſimus
pirata fugit, quem P. Seruilius , qua felicitate ceperat ,
eadem recuperauit;quid diceres ? uerum hoc erat : ſi ille
ſemel uerus archipirata ſecuri percuſſus eſſet , pecuniam
illam nõ haberes : ſi hic falſus eſſet mortuus, aut profu=
giſſet , non eſſet difficile alium in ſuppoſiti locum ſuppo=

nere. plura dixi, quàm uolui, de illo archipirata: & tamen ea, quæ certissima sunt huius criminis argumenta, prætermisi: uolo enim mihi totum esse crimen hoc integrum. est certus locus, certa lex, certũ tribunal, quò hoc reseruetur. hac tanta præda auctus, mancipijs, argento, ueste locupletatus, nihilo diligentior ad classem ornandam, milites reuocandos, alendosq; esse cœpit, cum ea res nõ solum prouinciæ saluti, uerũ etiam ipsi prædæ esse posset: nã æstate summa, quo tempore cæteri Prætores obire prouinciam, & cõcursare consueuerunt, aut etiam in tanto prædonum metu, & periculo ipsi nauigare, eo tempore ad luxuriam, libidinesq; suas domo sua regia, quæ Regis Hieronis fuit, qua Prætores uti solent, contentus nõ fuit: tabernacula, quemadmodum consueuerat temporibus æstiuis, quod antea iam demonstraui, carbaseis intenta uelis collocari iussit in litore: quod est litus in insula Syracusis post Arethusæ fontem, propter ipsum introitum atque ostium portus, amœno sanè, & ab arbitris remoto loco. hic dies æstiuos sexaginta Prætor populi R. custos, defensorq; prouinciæ sic uixit, ut muliebria quotidie conuiuia essent, uir accumberet nemo præter ipsum, & prætextatum filium. tametsi rectè sine exceptione dixeram, uirum, cum isti essent, neminem fuisse. nõnunquam etiam libertus Timarchides adhibebatur: mulieres autem nuptæ nobiles, præter unã mimi Isidori filiã, quã iste propter amorem ab Rhodio tibicine abduxerat, Pippa quædam, uxor Aeschrionis Syracusani: de qua muliere plurimi uersus, qui in istius cupiditatẽ facti sunt, tota Sicilia percelebrantur. erat Nice, facie eximia, ut prædicatur, uxor Cleomenis Syracusani. hãc Cleomenes uir ama

bat, uerũtamen huius libidini aduersari nec poterat, nec audebat: & simul ab isto donis, beneficijsq; plurimis deuinciebatur. illo autem tempore iste, tametsi ea est hominis impudentia, quã nostis, ipse tamen, cum uir esset Syracusis, uxorem eius parum poterat animo soluto, ac libero tot in acta dies secum habere. itaque excogitat rem singularem. naues, quibus Legatus præfuerat, Cleomeni tradit: classi populi R. Cleomenem Syracusanũ præesse iubet, atque imperat. hoc eo facit, ut ille nõ solum abesset à domo, tum cũ nauigaret; sed etiam libenter cum magno honore, beneficioq; abesset; ipse autem remoto, atque ablegato uiro, non liberius, quàm ante, (quis enim unquam istius libidini obstitit?) sed paulo solutiore tamen animo secum illam haberet, si non tanquam uirum, at tãquam æmulũ remouisset. accipit nauem sociorũ, atque amicorum Cleomenes Syracusanus. quid primum aut accusem, aut querar iudices? Siculo ne homini Legati, Quæstoris, Prætoris denique potestatem, honorem, auctoritatem dari? si te impediebat ista conuiuiorum, mulierumq; occupatio: ubi Quæstores? ubi Legati? ubi ternis denarijs æstimatũ frumentũ? ubi muli? ubi tabernacula? ubi tot, tantaq; ornaméta magistratibus, et Legatis à senatu, populoq; R. permissa, & data? denique ubi præfecti, & Tribuni tui? si ciuis R. dignus isto negotio nemo fuit, quid ciuitates, quæ in amicitia, fideq; populi R. perpetuo mãserãt? ubi Segestana? ubi Cẽturipina ciuitas? quæ tum officijs, fide, uetustate, tum etiã cognatione populi R. nomẽ attingũt. ò dij immortales. quid, si harũ ipsarũ ciuitatũ militibus, nauibus, nauarchis Syracusanus Cleomenes iussus est imperare? non omnis honos ab

isto dignitatis, æquitatis, officij'q; sublatus est? ecquod in Sicilia bellum gessimus, quin Centuripinis socijs, Syracusanis hostibus uteremur? atque hæc omnia ad memoriã uetustatis, nõ ad contumeliã ciuitatis referri uolo. itaque ille uir clarissimus, summus'q; imperator M. Marcellus, cuius uirtute captæ, misericordia conseruatæ sunt Syracusæ, habitare in ea parte urbis, quæ insula est, Syracusanum neminem uoluit. hodie inquam Syracusanũ in ea parte habitare non licet: est.n. locus, quẽ uel pauci possunt defendere. cõmittere igitur eum nõ fidelissimis hominibus noluit: simul quòd ab illa parte urbis nauibus aditus ex alto est. quãobrem qui nostros exercitus sæpe excluserant, ijs claustra loci cõmittenda non existimauit. uide, quid intersit inter tuã libidinẽ, maiorum'q; auctoritatem; inter amorẽ, furorem'q; tuũ, & illorum consiliũ, atque prudentiam. illi aditum litoris Syracusanis ademerunt: tu maritimum imperium cõcessisti. illi habitare in eo loco Syracusanum, quò naues accedere possent, noluerunt: tu classi, et nauibus Syracusanũ præesse uoluisti. quibus illi urbis suæ partem ademerunt, ijs tu nostri imperij partem dedisti: & quorum sociorum opera Syracusani nobis dicto audientes sunt, eos Syracusanis dicto audientes esse iussisti. egreditur Centuripina quadriremi Cleomenes è portu: sequitur Segestana nauis, Tyndaritana, Herbitensis, Heracliensis, Apolloniensis, Halũtina, præclara classis in speciem, sed inops, & infirma propter dimissionem propugnatorum, atque remigũ. tandiu in imperio suo classem iste Prætor diligens uidit, quãdiu conuiuium eius flagitiosissimum præteruecta est. ipse autem, qui uisus multis diebus non esset, tum se tamen in cõspe=

ctum nautis paulisper dedit. stetit soleatus Prætor populi R. cũ pallio purpureo, tunicáq; talari, muliercula nixus in litore. iam hoc ipso istum uestitu Siculi, ciuesq; R. permulti sæpe uiderũt. posteaquam paulum prouecta classis est, et Pachynũ quinto die denique appulsa est: nautæ fame coacti, radices palmarum agrestium, quarum erat in illis locis, sicut in magna parte Siciliæ, multitudo, colligebant, & his miseri, perditiq; alebantur. Cleomenes autẽ, qui alterum se Verrem cũ luxuria, atque nequitia, tum etiam imperio putaret, similiter totos dies, in litore tabernaculo posito, perpotabat. ecce autem repente, ebrio Cleomene, esurientibus cæteris, nunciatur piratarum naues esse in portu Edissæ: nam ita is locus nominatur. nostra autem classis erat in portu Pachyni. Cleomenes autem, quòd erat terrestre præsidiũ non re, sed nomine, sperabat ijs militibus, quos ex eo loco deduxisset, explere se numerũ nautarum, & remigũ posse. reperta est eadem istius hominis auarissimi ratio in præsidijs, quæ in classibus: nam erant perpauci reliqui, cæteriq; dimissi. princeps Cleomenes in quadriremi Centuripina malum erigi, uela fieri, præcidi anchoras imperauit: & simul, ut se cæteri sequerentur, signum dari iussit. hæc Centuripina nauis erat incredibili celeritate uelis: nam scire isto Prætore nemo poterat, quid quæque nauis remis facere posset: etsi in hac quadriremi propter honorem, & gratiam Cleomenis minime multi remiges, & milites deerant. euolarat iam è conspectu ferè fugiens quadriremis, cum etiam tunc cæteræ naues suo in loco moliebantur. erat animus in reliquis: quãquã erant pauci, quoquo modo sese res habebat, pugnare tamen se uelle clamabant, &, quod reliquum

uitæ,uiriumq́; fames fecerat, id ferro potissimum reddere uolebant. quòd si Cleomenes non tanto ante fugisset, aliqua tamen ad resistendum ratio fuisset: erat enim sola illa nauis constrata, & ita magna, ut propugnaculo cæteris posset esse: quæ, si in prædonum pugna uersaretur, urbis instar habere inter illos piraticos myoparones uideretur. sed tunc inopes relicti à duce, præfectoq́; classis, eũdem necessario cursum tenere cœperunt. Pelorum uersus, ut ipse Cleomenes, ita cæteri nauigabant. neque ita tamen tam prædonum fugiebãt impetum, quàm imperatorem sequebantur. tum ut quisque in fuga postremus, ita in periculo princeps erat: postremã enim quãque nauem piratæ primam adoriebantur. ita prima Haluntinorum nauis capitur: cui præerat Halũtinus homo nobilis Philarchus: quem ab illis prædonibus Locrenses postea publice redemerunt: ex quo uos priore actione iurato rem omnem, causamq́; cognostis. deinde Apolloniensis nauis capitur, & eius præfectus Anthropinus occiditur. hæc dum aguntur, interea Cleomenes iam ad Pelori litus peruenerat, iam sese in terram è naui eiecerat, quadrirememq́; in salo fluctuantem reliquerat. reliqui præfecti nauium, cum in terram imperator exisset, cum ipsi neque repugnare, neque mari effugere ullo modo possent, appulsis ad Pelorum nauibus Cleomenem persecuti sunt. tunc prædonum dux Heracleo, repente, præter spem, non sua uirtute, sed istius auaritia, nequitiaq́; uictor, classem pulcherrimam populi R. in litus expulsam, & eiectam, cum primum aduesperasceret, inflammari, incendiq́; iussit. ò tempus miserum, atque acerbum prouinciæ Siciliæ: ò casum illum multis

innocentibus calamitosum, atque funestũ : ò istius nequitiam, ac turpitudinẽ singularem . una atque eadem nox erat, qua Prætor amoris turpissimi flamma, ac classis populi R. prædonum incendio conflagrabat. affertur nocte intempesta grauis huiusce mali nuncius Syracusas: curritur ad Prætorium, quò istum è conuiuio illo præclaro reduxerant paulo ante mulieres cum cantu, atque symphonia. Cleomenes, quanquã nox erat, tamen in publico esse non audet, includit se domi: neque aderat uxor, quæ cõsolari hominem in malis posset. huius autem præclari imperatoris ita erat seuera domi disciplina, ut in re tanta, in tam graui nuncio nemo admitteretur, nemo esset, qui auderet aut dormientem excitare, aut interpellare uigilantem. iam uero, re ab omnibus cognita, cõcursabat urbe tota maxima multitudo : non. n. sicut antea cõsuetudo erat, prædonum aduentum significabat ignis è specula sublatus, aut tumulo, sed flamma ex ipso incendio nauium & calamitatem acceptam, & periculum reliquũ nunciabat. cum Prætor quæreretur, & cõstaret ei neminem nunciasse : fit ad domum eius cum clamore concursus, atque impetus. tũ iste excitatus exit : audit rẽ omnẽ ex Timarchide: sagũ sumit. lucebat iam ferè : procedit in mediũ, uini, somni, stupri plenus . excipitur ab omnibus eiusmodi clamore, ut ei Lampsaceni periculi similitudo uersaretur ante oculos. hoc etiã maius hoc uidebatur, quòd in odio simili multitudo hominũ hæc erat maxima. tum istius acta cõmemorabantur, tum flagitiosa illa cõuiuia: tum appellabantur à multitudine mulieres nominatim: tũ quærebatur ex ipso palàm, tot dies continuos, per quos nunquam uisus esset, ubi fuisset? quid egisset? tũ

imperator ab isto præpositus Cleomenes flagitabatur: neque quidquam propius est factum, quàm ut illud Vticense exemplum de Adriano transferretur Syracusas, ut duo sepulcra duorum Prætorum improborum, duabusq; in prouincijs constituerentur. uerum habita est à multitudine ratio temporis, habita est tumultus, habita etiam dignitatis, existimationisq; cõmunis, quòd is est cõuentus Syracusis ciuium R. ut non modo illa prouincia, uerum etiam hac Rep. dignissimus existimetur. confirmant ipsi se, cum is etiam tum semisomnis stuperet: arma capiunt: totum forum, atque Insulam, quæ est urbis magna pars, complent. unam illam solam noctem prædones ad Pelorum commorati, cum fumantes etiam nostras naues reliquissent, accedere incipiunt ad Syracusas. qui uidelicet sæpe audissent, nihil esse pulchrius, quàm Syracusarum mœnia, ac portus; statuerãt sese, si ea Verre Prætore nõ uidissent, nunquam esse uisuros. ac primo ad illa æstiua Prætoris accedunt, ipsam illam ad partem litoris, ubi iste per eos dies tabernaculis positis castra luxuriæ collocarat. quem posteaquam inanem locũ offenderũt, & Prætorem cõmouisse ex eo loco castra senserunt; statim sine ullo metu in portum ipsum penetrare cœperũt. cum in portum dico iudices, (explanandum est enim diligentius eorum causa, qui locum ignorãt) in urbem dico, atque in urbis intimam partem uenisse piratas: nõ enim portu illud oppidum clauditur, sed urbe portus ipse cingitur, & concluditur; nõ ut alluantur à mari mœnia extrema, sed influat in urbis sinum portus. hic te Prætore Heracleo archipirata cum quatuor myoparonibus paruis ad arbitrium suum nauigauit. prò dij immortales, piratica

cus myoparo, cum imperium populi R. nomen, ac fasces essent Syracusis, usque ad forum & ad omnes urbis crepidines accessit: quò neque Carthaginensium gloriosissimæ classes, cum mari plurimum poterant, multis bellis sæpe conatæ, unquã aspirare potuerunt; neque populi R. inuicta ante te Prætoré gloria illa naualis, unquã tot Punicis, Siciliensibusq; bellis penetrare potuit: qui locus eiusmodi est, ut ante Syracusani in mœnibus suis, in urbe, in foro hostem armatum, ac uictorem, quàm in portu ullã hostium nauem uiderent. hic te Prætore prædonum nauiculæ peruagatæ sunt, quò Atheniensiũ classis sola post hominum memoriam CCC nauibus ui, ac multitudine inuasit: quæ in eo ipso portu, loci ipsius, portusq; natura uicta, atque superata est. hic primum opes illius ciuitatis uictæ, cõminutæ, depressæq; sunt: in hoc portu Atheniensium nobilitatis, imperij, gloriæ naufragium factũ existimatur. eò ne pirata penetrauit, quò simul atque adisset, non modo à latere, sed etiam à tergo magnam partem urbis relinqueret? Insulam totam prætervectus est: quæ est urbis magna pars Syracusis suo nomine, ac mœnibus. quo in loco maiores, ut ante dixi, Syracusanum quenquã habitare uetuerunt, quòd, qui illã partem urbis tenerent, in eorum potestatem portum futurum intelligebant. at quemadmodum est peruagatus? radices palmarum agrestium, quas in nostris nauibus inuenerat, iaciebat, ut omnes istius improbitatem, & calamitatem Siciliæ possent cognoscere. Siculos ne milites, aratorũ ne liberos, quorum patres tantum labore suo frumenti exarabant, ut populo R. totiq; Italiæ suppeditare possent, eos ne in insula Cereris natos, ubi primum fruges inuẽ=

tæ esse dicuntur, eo cibo esse usos, à quo maiores eorum cæteros quoque frugibus inuentis remouerũt? te Prætore Siculi milites palmarum stirpibus, prædones Siculo frumento alebantur. ò spectaculum miserũ, atque acerbũ: ludibrio esse urbis gloriam, populi R. nomen; hominum conuentu, atque multitudine, piratico myoparone, in portu Syracusano de classe populi R. triumphum agere piratam, cum Prætoris nequissimi, inertissimiq; oculos prædonum remi respergerent. posteaquam è portu piratæ non metu aliquo affecti, sed satietate exierant, tũ cœperunt quærere homines causam illius tantæ calamitatis: dicere omnes, & palàm disputare, minime esse mirandum, si militibus, remigibusq; dimissis, reliquis egestate, & fame perditis, Prætore tot dies cum mulierculis perpotante, tanta ignominia, & calamitas esset accepta. hæc autem istius uituperatio, atque infamia confirmabatur eorum sermone, qui à suis ciuitatibus illis nauibus præpositi fuerãt: qui ex illo numero reliqui Syracusas classe amissa refugerant. dicebãt, quos ex sua quisque naui missos sciret esse. res erat clara: neque solũ argumentis, sed etiam certis testibus istius audacia tenebatur. homo certior fit, agi nihil in foro, & conuentu toto die, nisi hoc quæri à nauarchis, quemadmodum classis esset amissa: illos respondere, & docere unumquenque, missione remigum, fame reliquorum, Cleomenis timore, & fuga. quod posteaquam iste cognouit, hanc rationem habere cœpit. causam sibi dicendam esse statuerat iam ante, quàm hoc usu uenerit, ita ut ipsum priore actione dicere audistis. uidebat, illis nauarchis testibus, tantum hoc crimen sustinere se nullo modo posse:

consilium capit primo stultum, ueruntamen clemens: Cleomenem, & nauarchos ad se uocari iubet: ueniunt. accusat eos, quòd huiusmodi de se sermones habuerint: rogat, ut id facere desistãt, & in sua quisque naui dicat se tantum habuisse nautarum, quantum oportuerit, neque quenquam esse dimissum. illi enimuero se ostendũt, quod uellet, esse facturos. iste nõ procrastinat: aduocat amicos statim: quærit ex his sigillatim, quot quisque nautas habuerit. respõdit unusquisque, ut erat præceptũ. iste in tabellas refert: obsignat signis amicorum prouidens homo, ut contra hoc crimen, si quãdo opus esset, hac uidelicet testificatione uteretur. derisum credo esse hominem amentem à suis consiliarijs, & admonitũ, hasce ei tabulas nihil profuturas, etiam plus ex nimia Prætoris diligentia suspicionis in eo crimine futurum. etiam iste erat hac stultitia multis in rebus usus, ut publice quoque, quæ uellet, in ciuitatum literis & tolli, & referri iuberet. quæ omnia nunc intelligit sibi nihil prodesse, posteaquam certis literis, testibus, auctoritatibusq; cõuincitur. ubi hoc uidet, illorum confessionem, testificationem suã, tabellas sibi nullo adiumento futuras; init cõsilium, non improbi Prætoris, (nã id quidem esset ferendum) sed importuni, atque amentis tyrãni: statuit, si hoc crimen extenuare uellet, (nã omnino tolli posse nõ arbitrabatur) nauarchos omnes testes sui sceleris uita esse priuandos. occurrebat illa ratio: quid Cleomeni fiet? potero ne animaduertere in eos, quos dicto audientes esse iussi? missum facere eũ, cui imperiũ, potestatemq; permisi? potero ne eos afficere supplicio, qui Cleomenem secuti sunt? ignoscere Cleomeni, qui secũ fugere, & se consequi iussit? potero ne in eos

esse uehemens, qui naues inanes non modo habuerũt, sed etiam apertas? in eum dissolutus, qui solus habuerit constratam nauem, & minus exinanitam? pereat Cleomenes unà. ubi fides? ubi execrationes? ubi dextræ, cõplexusq́; ? ubi illud contuberniũ muliebris militiæ in illo delicatissimo litore? fieri nullo modo poterat, quin Cleomeni parceretur. Cleomenem uocat. dicit ei, se statuisse animaduertere in omnes nauarchos, ita sui periculi rationes ferre, ac postulare. tibi uni parcã; & totius istius culpæ crimen, uituperationemq́; incõstantiæ potius suscipiã, quàm aut in te sim crudelis, aut tot, tam graues testes uiuos, incolumesq́; esse patiar. agit gratias Cleomenes: approbat consilium: dicit, ita fieri oportere. admonet tamen illud, quod istum fugerat, in Phalargũ Centuripinũ nauarchum non posse animaduerti, propterea quòd secũ fuisset unà in Centuripina quadriremi. quid ergo? iste, homo ex eiusmodi ciuitate, adolescens nobilissimus, testis relinquetur? in præsentia, inquit Cleomenes: quoniam ita necesse est: sed post aliquid uidebimus, ne iste nobis obstare possit. hæc posteaquã acta, & constituta sunt, procedit iste repente è prætorio inflãmatus scelere, furore, crudelitate, in forum uenit, nauarchos uocari iubet. qui nihil metuerent, nihil suspicarentur, statim accurrunt. iste hominibus miseris, innocentibusq́; inijci catenas imperat. implorare illi fidem populi R. &, quare id faceret, rogare. tunc iste hoc causæ dicit, quòd classem prædonibus prodidissent. fit clamor, et admiratio populi, tãtam esse in homine impudentiam, atque audaciam, ut aut alijs causam calamitatis attribueret, quæ omnis propter auaritiam ipsius accidisset, aut, cum ipse prædonum

ſocius putaretur, alijs proditionis crimen inferret: deinde, hoc quintodecimo die crimen eſſe natum, poſtquam claſſis eſſet amiſſa. cum hæc fierent; quærebatur, ubi eſſet Cleomenes: nō quo illum ipſum, cuiuſmodi eſſet, quiſquã ſupplicio propter illud incōmodum dignũ putaret: nam quid Cleomenes facere potuit, (non enim poſſum quenquam inſimulare falsò) quid inquam magnopere potuit Cleomenes facere, iſtius auaritia nauibus exinanitis? atque eũ uident ſedere ad latus Prætoris, & ad aurem familiariter, ut ſolitus erat, inſuſurrare. tum uero omnibus indigniſſimũ uiſum eſt, homines honeſtiſſimos, electos ex ſuis ciuitatibus, in ferrum, atque in uincla coniectos, Cleomenem propter flagitiorũ, ac turpitudinis ſocietatem familiariſſimũ eſſe Prætoris. apponitur his tamen accuſator Næuius Turpio quidã, qui C. Sacerdote Prætore iniuriarũ dãnatus eſt, homo bene appoſitus ad iſtius audaciam: quem iſte in decumis, in rebus capitalibus, in omni calumnia præcurſorem habere ſolebat, & emiſſariũ. ueniunt Syracuſas parentes, propinquiq; miſerorum adoleſcentium, hoc repentino calamitatis ſuæ cōmoti nuncio: uinctos aſpiciunt cathenis liberos ſuos, cum iſtius auaritiæ pœnam collo, & ceruicibus ſuis ſuſtinerent: adſunt, defendunt, proclamant, fidem tuam, quæ nuſquã erat, nec unquam fuit, implorant. pater aderat Dexio Tyndaritanus, homo nobiliſſimus, hoſpes tuus, cuius tu domi fueras, quem hoſpitem appellaras. eũ cum illa auctoritate, & miſeria uideres præditum, nō te eius lacrymæ, non ſenectus, nō hoſpitij ius, atque nomen à ſcelere aliquã ad partem humanitatis reuocare potuit. ſed quid ego hoſpitij iura in hac tam immani bellua cōmemoro? qui Sthe=

nium Thermitanum, hospitem suum, cuius domum per hospitium exhausit, & exinaniuit, absentem in reos retulerit, causa indicta capite damnarit; ab eo nunc hospitiorum iura, atque officia quæramus? cum homine enim crudeli nobis res est, an cũ fera, atque immani bellua? te patris lacrymæ de innocentis filij periculo non mouebãt? cum patrem domi reliquisses, filium tecum haberes; te neque præsens filius de liberorum charitate, neque absens pater de indulgentia patria cõmonebat? cathenas habebat hospes tuus Aristeus, Dexionis filius. quid ita? prodiderat classem. quod ob præmium? deseruerat exercitum. quid Cleomenes? ignauus fuerat: at eum tu ob uirtutem corona aurea donaras. dimiserat nautas: at ab omnibus tu mercedẽ missionis acceperas. Alter parens ex altera parte erat Herbitensis Eubulida, homo domi suæ clarus, et nobilis: qui quia Cleomenem in defendendo filio læserat, nudus penè est destitutus. quid erat autem, quod quisquam diceret, aut defenderet? Cleomenem nominare nõ licet. at causa cogit. moriere, si appellaris. nũquam enim iste est cuiquam mediocriter minatus. at remiges nõ erãt. Prætorem tu accusas? frange ceruicem. si neque Prætorem, neque Prætoris æmulũ appellare licebit, cum in his duobus tota causa sit; quid futurũ est? Dicit etiam causam Heraclius Segestanus, homo domi suæ summo loco natus. audite, ut uestra humanitas postulat, iudices: audietis enim de magnis incõmodis, iniurijsq; sociorum. hũc scitote fuisse Heracliũ in ea causa, qui propter grauem morbum oculorum tum non nauigarit, et iussu eius, qui potestatem habuit, in commeatu Syracusis remanserit. iste certe neque prodidit classem, neque metu

perterritus fugit, neque exercitum deseruit: etenim tunc esset hoc animaduersum, cum classis Syracusis proficisce batur. is tamen in eadem causa fuit, quasi esset in aliquo manifesto scelere deprehensus, in quem ne falsò quidem causa conferri criminis potuit. fuit in illis nauarchis Heracliensis quidam Furius, (nam habent illi nonnulla huiuscemodi latina nomina) homo, quãdiu uixit, domi suæ, non solum post mortem tota Sicilia clarus, & nobilis. in quo homine tantum animi fuit, non solum ut istum libere læderet, (nam id quidem, quoniam moriendum uidebat, sine periculo se facere intelligebat) uerum, morte proposita, cum lacrymans in carcere mater noctes, diesq; assideret, defensionem causæ suæ scripsit: quam nũc, nemo est in Sicilia, quin habeat, quin legat, quin tui sceleris, & crudelitatis ex illa oratione cõmonefiat. in qua docet, quot à ciuitate sua nautas acceperit, quot, & quanti quenque dimiserit, quot secũ habuerit: item de cæteris nauibus dicit. quæ cum apud te diceret, uirgis oculi uerberabãtur. ille, morte proposita, facile dolorem corporis patiebatur, clamabat, id quod scriptũ reliquit, facinus esse indignum, plus impudicissimæ mulieris apud te de Cleomenis salute, quàm de sua uita lacrymas matris ualere. deinde etiã illud uideo esse dictum, quod, si recte uos populus R. cognouit, non falsò ille iam in ipsa morte de uobis prædicauit: non posse Verrem testes interficiendo crimina sua extinguere: grauiorem apud sapientes iudices se fore ab inferis testem, quàm si uiuus in iudicium produceretur: tum, auaritiæ solum, si uiueret; nunc, cum ita esset necatus, sceleris, audaciæ, crudelitatis testem fore: iam illa præclara, non testium modo cateruas, cum

tua res ageretur, sed tum à dijs Manibus innocentiũ pœnas, sceleratorumq́; furias in tuum iudicium esse uenturas: sese ideo leuiorem casum suũ fingere, quòd iam ante aciem securium tuarum, Sestijq́; tui carnificis uultum, & manum uidisset, cum in cõuentu ciuium R. iussu tuo securi ciues R. ferirentur. ne multa iudices, libertatẽ quã uos socijs dedistis, hac ille in acerbissimo supplicio miserrimæ seruitutis abusus est. cõdemnat omnes de consilij sententia: tamen neque iste in tanta re, tot hominum, totq́; ciuium causa P. Vectiũ ad se accersit Quæstorem suum, cuius consilio uteretur, neque P. Ceruiũ, talem uirũ, Legatum, qui, quia Legatus isto Prætore in Sicilia fuit, primus ab isto iudex reiectus est; sed de latronum, hoc est de comitum suorum sententia cõdemnat omnes. hic cuncti Siculi, fidelissimi, atque antiquissimi socij, plurimis affecti beneficijs à maioribus nostris, grauiter cõmouentur, & de suis periculis, fortunisq́; omnibus pertimescunt. illam clementiam, mansuetudinemq́; nostri imperij in tantam crudelitatem, inhumanitatemq́; esse conuersam? condemnari tot homines uno tempore nullo crimine? defensionem suorum furtorũ Prætorem improbum ex indignissima morte innocentium quærere? nihil addi iam uidetur iudices ad hanc improbitatem, amentiam, crudelitatemq́; posse: & recte nihil uidetur: nam, si cum aliorũ improbitate certet, longe omnes, multumq́; superabit: sed secum ipse certat: id agit, ut semper superius suũ facinus nouo scelere uincat. Phalargum Centuripinum dixeram exceptum esse à Cleomene, quòd in eius quadriremi Cleomenes uectus esset: tamen, quia pertimuerat adolescens, quòd eandem suam causam uidebat

esse, quam illorum, qui innocentes peribant, ad hominem accedit Timarchides: à securi negat esse ei periculum: uirgis ne cæderetur, monet ut caueat. ne multa: ipsum dicere adolescentem audistis, se ob hunc uirgarum metum pecuniam Timarchidi numerasse. leuia sunt hæc in hoc reo crimina. metum uirgarum nauarchus nobilissimæ ciuitatis pretio redemit: humanũ. alius, ne condẽnaretur, pecuniam dedit: usitatum est. nõ uult populus R. obsoletis criminibus accusari Verrem: noua postulat: inaudita desiderat: non de Prætore Siciliæ, sed de crudelissimo tyranno fieri iudicium arbitratur. includũtur in carcerem condemnati. suppliciũ constituitur in illos, sumitur de miseris parentibus nauarchorum: prohibentur adire ad filios suos, prohibentur liberis suis cibum, uestitumq; ferre. patres hi, quos uidetis, iacebant in limine, matresq; miseræ pernoctabant ad ostiũ carceris, ab extremo complexu liberũ exclusæ: quæ nihil aliud orabant, nisi ut filiorum extremum spiritum excipere sibi liceret. aderat ianitor carceris, carnifex Prætoris, mors, terrorq; sociorum, & ciuium, lictor Sestius: cui ex omni gemitu, doloreq; certa merces cõparabatur. ut adeas, tantum dabis: ut cibum tibi introferre liceat, tantũ. nemo recusabat. quid, ut uno ictu securis afferam mortem filio tuo, quid dabis? ne diu crucietur? ne sæpius feriatur? ne cum sensu doloris aliquo, aut cruciatu spiritus auferatur? etiam ob hanc causam pecuniam lictori dabatur. ò magnũ, atque intolerandũ dolorem: ò grauem, acerbamq; fortunam. non uitam liberũ, sed mortis celeritatem pretio redimere cogebantur parentes. atque ipsi etiam adolescentes cũ Sestio de eadem plaga, & de uno

illo ictu loquebantur: idq; postremum parentes suos liberi orabant, ut leuandi cruciatus sui gratia lictori pecunia daretur. multi, & graues dolores inuenti parentibus, & propinquis, multi, ueruntamen mors sit extrema: non erit. est ne aliquid ultra, quò progredi crudelitas possit? reperietur: nam illorum liberi cum erunt securi percussi, ac necati, corpora feris obijcientur. hoc si luctuosum est parenti, redimat pretio sepeliendi potestatem. Onasum Segestanum, hominem nobilem, dicere audistis, se ob sepulturam Heraclij nauarchi pecuniam Timarchidi dinumerasse: hoc ne possis dicere; patres enim ueniunt amissis filijs irati. uir primarius, homo nobilissimus, dicit, neque de filio dicit, iam hoc, quis tum fuit Syracusis, qui non audierit, quin sciat, has per Timarchidem pactiones sepulturæ cum uiuis etiam illis esse factas? non palàm cum Timarchide loquebantur? non omnes omnium propinqui adhibebantur? non palàm uiuorum funera locabantur? quibus rebus omnibus actis, atque decisis, producuntur è carcere, & deligantur ad palum. quis tam fuit illo tempore durus, & ferreus, quis tam inhumanus, præter unum te, qui non illorum ætate, nobilitate, miseria cõmoueretur? ecquis fuit, quin lacrymaretur? quin ita calamitatem putaret illorũ, ut fortunam tamen non alienam, periculum autem commune agi arbitraretur? feriuntur securi. lætaris tu in omnium gemitu, & triumphas: testes auaritiæ tuæ gaudes esse sublatos. errabas Verres, & uehementer errabas, cum te maculas furtorum, & flagitiorum tuorũ, sociorũ innocentium sanguine eluere arbitrabare: præceps amentia ferebare, qui te

exiſtimares auaritiæ uulnera crudelitatis remedijs poſſe
ſanare: etenim quãquã illi ſunt mortui ſceleris tui teſtes,
tamen eorũ propinqui neque tibi, neque illis deſunt, tamẽ
ex illo ipſo numero nauarchorũ aliqui uiuunt, & ad=
ſunt: quos, ut mihi uidetur, ab illorum innocentiũ pœna
fortuna ad hãc cauſam reſeruauit. adeſt Philarchus Ha
luntinus: qui quia cum Cleomene nõ fugit, oppreſſus à
prædonibus, et captus eſt: cui calamitas ſaluti fuit: qui
niſi captus à piratis eſſet, in hũc prædonem ſociorum in=
cidiſſet. dicet is pro teſtimonio de miſſione nautarũ, de fa
me, de Cleomenis fuga. adeſt Centuripinus Phalargus, in
ampliſſima ciuitate ampliſſimo loco natus. eadem dicit:
nulla in re diſcrepat. per deos immortales, iudices quo
tãdem animo feretis? aut hæc quemadmodum auditis?
utrũ ego deſipio, et plus, quàm ſatis opus eſt, doleo in tãta
calamitate, miſeriáq; ſociorũ, an uos quoque hic acerbiſſi
mus innocentium cruciatus, & mœror pari ſenſu doloris
afficit? ego enim cũ Herbitenſem, cũ Heraclienſem ſecu=
ri eſſe percuſſum dico, uerſatur mihi ante oculos indigni=
tas calamitatis. eorũ ne populorũ ciues, eorũ ne agrorũ
colonos, ex quibus maxima uis frumenti quotannis plebi
Romanæ illorum operis, ac laboribus quæritur, qui à pa=
rentibus ſpe noſtri imperij, noſtræq; æquitatis ſuſcepti, edu
catiq; ſunt, ad C. Verris nefariã immanitatem, et ad eius
ſecurẽ funeſtã eſſe ſeruatos? cũ mihi Tyndaritani illius
uenit in mẽtem, cum Segeſtani, tum iura ſimul ciuitatũ,
atque officia conſidero. quas urbes P. Africanus etiam or
nandas eſſe ſpolijs hoſtium arbitratus eſt, eas C. Verres
non ſolum illis ornamentis, ſed etiam uiris nobiliſſimis
nefario ſcelere priuauit. en quod Tyndaritani libenter

prædicent:

prædicent. nos in septẽdecim populis Siciliæ nõ eramus: nos semper in omnibus Punicis, Siciliensibusq́; bellis amicitiam fidemq́; populi R. secuti sumus: à nobis omnia populo R. semper & belli adiumenta, & pacis ornamenta administrata sunt. Multũ uero hæc his iura profuerunt in istius imperio ac potestate. Vestros quondam nautas contra Carthaginem Scipio duxit. at nunc naues cõtra prædones penè inanes Cleomenes ducit. Vobiscum Africanus hostium spolia, & præmia laudis cõmunicauit. at nunc per me spoliati, naue à prædonibus abducta, ipsi in hostium numero, locoq́; ducemini. Quid uero illa Segestanorum nõ solũ literis tradita, neque cõmemorata uerbis, sed multis officijs illorum usurpata & cõprobata cognatio, quos tandem fructus huiusce necessitudinis in istius imperio tulit? nempe hoc fuit iure iudices, ut ex sinu patris nobilissimus adolescens, & è cõplexu matris ereptus innocens filius, istius carnifici Sestio dederetur. cui ciuitati maiores nostri maximos agros atque optimos concesserunt, quã immunem esse uoluerũt; hæc tanta apud te cognationis, fidelitatis, uetustatis auctoritate, ne hoc quidẽ iuris obtinuit, ut unius honestissimi atque innocentissimi ciuis mortem & sanguinem deprecaretur. Quò cõfugiẽt socij? quem implorabunt? qua spe denique, ut uiuere uelint, tenebuntur, si uos eos deseritis? ad senatum deuenient, qui de Verre supplicium sumat? non est usitatũ, non senatoriũ. ad populum R. cõfugient? facilis est causa populi: legem enim se sociorũ causa iussisse, & ei legi custodes ac uindices præposuisse dicet. hic locus est igitur unus, quò perfugiant; hic portus, hæc arx, hæc ara sociorum: quò quidem nunc nõ ita confugiunt, ut antea in

suis repetendis rebus solebant. nō argentum, nō aurum non uestem, non mancipia repetunt, nō ornamenta, quæ ex urbibus fanisq; erepta sunt: metuūt homines imperiti, ne iam hæc populus R. concedat, & iam fieri uelit. patimur. n. iam multos annos, & silemus, cū uideamus ad paucos omnes omnium nationum pecunias peruenisse. quod eo magis ferre æquo animo, atque concedere uidemur, quia nemo istorum dissimulat, nemo laborat, ut obscura sua cupiditas esse uideatur. in urbe nostra pulcherrima atque ornatissima quod signum, quæ tabula picta est, quæ nō ab hostibus uictis capta, atque apportata sit? at istorum uillæ sociorum fidelissimorum & plurimis, & pulcherrimis spolijs ornatæ refertæq; sunt. ubi pecunias exterarum nationum esse arbitramini, quibus nunc omnes egent, cum Athenas, Pergamum, Cyzicum, Miletū, Chion, Samon, totā denique Asiam, Achaiam, Græciam, Siciliā iam in paucis uillis inclusas esse uidetis? sed hæc, ut dico, omnia iam socij uestri relinquunt, & negligunt iudices. ne publice à populo R. spoliarentur, officijs ac fide prouiderunt: paucorum cupiditati, tum cum obsistere non poterant, tamen sufficere aliquo modo poterant: nūc uero iam adempta est non modo resistendi, uerum etiā suppeditandi facultas: itaque res suas negligūt: pecunias, quo nomine iudiciū hoc appellatur, non repetunt, relinquunt, & negligunt: hoc iam ornatu ad uos cōfugiunt. aspicite, aspicite iudices squalorem, sordesq; sociorum. est Sthenius hic Thermitanus cum hoc capillo, atque ueste: domo sua tota expilata, mentionem tuorū furtorum non facit: sese ipsum abs te repetit, nihil amplius: totum enim tua libidine & scelere ex sua patria, in qua multis uir=

tutibus & beneficijs princeps fuit, sustulisti. Dexio hic, quem uidetis, non quæ publice Tyndari, non quæ priuatim sibi eripuisti, sed unicum miser abs te filium optimum atque innocentissimum flagitat. non ex litibus æstimatis tuis pecuniam domum, sed ex tua calamitate cineri atque ossibus filij sui solatium uult aliquod reportare. Hic iam grandis natu Eubulida hoc tantum exacta ætate laboris itinerisq; suscepit, non ut aliquid ex sui bonis recuperaret, sed ut quibus oculis cruentas ceruices filij sui uiderat, ijsdem te condemnatum uideret. Si per L. Metellum licitum esset iudices, matres illorum, uxores, sororesq; ueniebant. quarum una, cum ego ad Heracliam noctu accederem, cũ omnibus matronis eius ciuitatis, & cum multis facibus mihi obuiam uenit; & ita, me suam salutem appellans, te suum carnificem nominans, filij nomen implorans, mihi ad pedes misera iacuit, quasi ego excitare filium eius ab inferis possem. faciebant hoc idem in cæteris ciuitatibus grandes natu matres, & item paruuli liberi miserorum: quorum utrorũque ætas laborem & industriam meam, fidem & misericordiam uestram requirebat. itaque ad me iudices præter cæteras hanc querimoniam Sicilia detulit lacrymis. ego ad hoc non gloria inductus accessi, sed ne falsa damnatio, ne carcer, ne cathenæ, ne uerbera, ne secures, ne cruciatus sociorum, ne sanguis innocentium, ne denique etiam exanguium corpora mortuorum, ne mœror parentum, ac propinquorum magistratibus nostris quæstui posset esse. hunc ego si metum Siciliæ damnatione istius per uestram fidem & seueritatem deiecero iudices, satis officio meo, satis il-

lorum uoluntati, qui à me hoc petiuerunt, factum esse arbitrabor. Quapropter si quē forte inueneris, qui hoc nauale crimen conetur defendere, is ita defendat, illa cō=munia, quæ ad causam nihil pertinent, prætermittat: me culpam fortunæ assignare, calamitatem crimini da=re, me amissionem classis obijcere, cum multi uiri fortes in cōmuni incertoq; periculo belli & terra, & mari sæ=pe offenderint. nullam tibi obijcio fortunam: nihil est, quod cæterorum res minus commode gestas proferas: ni=hil est, quod multorum naufragia fortunæ colligas. ego naues inanes fuisse dico: remiges, nautasq; dimissos: reli quos stirpibus uixisse palmarum: præfuisse classi populi R. Siculum, perpetuo socijs atque amicis Syracusanū: te illo tempore ipso superioribusq; diebus omnibus in litore cum mulierculis perpotasse dico. harum rerum omnium auctores testesq; produco. num tibi insultare in calami=tate, nū intercludere perfugium fortunæ, nū casus belli=cos exprobrare, aut obijcere uideor? tametsi solent ij for tunam sibi obijci nolle, qui se fortunæ cōmiserunt, qui in eius periculis sunt ac uarietate uersati. istius quidē cala=mitatis tuæ fortuna particeps non fuit: homines enim in prælijs, non in conuiuijs, belli fortunam tētare ac pericli=tari solent: in illa autem calamitate non Martem fuisse cōmunem, sed Venerē possumus dicere. quòd si fortunā obijci tibi non oportet, cur tu fortunæ illorum innocenti=um ueniam ac locū non dedisti? Etiam illud prædices li=cet; quòd supplicium more maiorū sumpseris, securiq; per cusseris, iccirco à me in crimen & inuidiam uocari. non in supplicio crimen meum uertitur: non ego securi nego quenquam feriri debere: non ego metum ex re militari,

non severitatem imperij, non pœnam flagitij tolli dico oportere: fateor, nõ modo in socios, sed etiam in cives militesq; nostros persæpe esse severe ac vehementer vindicatum. quare hæc quoque prætermittas licet. ego culpã nõ in nauarchis, sed in te fuisse demõstro: pretio milites remigesq; dimisisse arguo. hoc nauarchi reliqui dicũt, hoc Netinorum fœderata civitas publice dicit, hoc Herbitenses, hoc Amestratini, hoc Ennenses, hoc Agyrinenses, Tyndaritani, Locrenses publice dicũt: tuus denique testis, tuus imperator, tuus hospes Cleomenes hoc dicit, sese in terrã esse egressum, uti Pachyno è terrestri præsidio milites colligeret, quos in navibus collocaret. quod certe nõ fecisset, si suum numerum naves haberent: ea est enim ratio instructarũ ornatarumq; navium, ut nõ modo plures, sed ne singuli quidẽ possint accedere. Dico præterea, illos ipsos reliquos nautas fame atque inopia rerũ omnium confectos fuisse ac perditos. dico, aut omnes extra culpam fuisse: aut, si uni attribuenda culpa sit, in eo maximam fuisse, qui optimã navem, plurimos nautas haberet, summũ imperium obtineret: aut si omnes in culpa fuerint, non oportuisse Cleomenem cõstitui spectatorem illorum mortis atque cruciatus. dico etiam, in illo supplicio mercedem lacrymarũ, mercedem vulneris atque plagæ, mercedem funeris ac sepulturæ constitui nefas fuisse. Quapropter si mihi respondere voles, hæc dicito, classem instructam atque ornatam fuisse, nullum propugnatorem abfuisse, nullũ vacuũ transtrũ fuisse, remigi rem frumentariam esse suppeditatam, mentiri nauarchos, mentiri tot & tam graves civitates, mentiri etiam Siciliam totam, proditum esse te à Cleomene, qui se dixerit exisse in ter=

LL iij

ram, ut Pachyno deduceret milites: animũ illis, non copias defuisse: Cleomenem acerrime pugnantem ab his relictum esse, atque desertum: nũmum ob sepulturam datum nemini. quæ si dices, tenebere. sin alia dices; quæ à me dicta sunt, non refutabis. Hic tu etiam dicere audebis, Est in iudicibus ille familiaris meus, est paternus amicus ille? nó, ut quisque maxime est, quicum tibi aliquid sit; ita tui huiuscemodi criminis maxime eũ pudet? Paternus amicus est. ipse pater si iudicaret, per deos immortales quid facere posset, cum tibi hæc diceret? Tu in prouincia populi R. Prætor, cum tibi maritimum bellum esset administrandum, Mamertinis, ex fœdere quam deberent nauem, per triẽnium remisisti: tibi apud eosdem priuatim nauis oneraria maxima publice est ædificata: tu à ciuitatibus pecunias classis nomine coegisti: tu pretio remiges dimisisti: tu, cum nauis esset à Quæstore, & ab Legato capta prædonum, archipiratã ab omnium oculis remouisti: tu, qui ciues R. esse dicerentur, qui à multis cognoscerentur, securi ferire potuisti: tu tuam domum piratas abducere, in iudicium archipiratam domo producere ausus es: tu in prouincia tã splendida, apud socios fidelissimos, ciues R. honestissimos, in metu periculoq; prouinciæ dies continuos complures in litore conuiuijsq; iacuisti: te per eos dies nemo domi tuæ conuenire, nemo in foro uidere potuit: tu sociorũ atque amicorũ ad ea conuiuia matresfamilias adhibuisti: tu inter eiusmodi mulieres prætextatũ tuum filium, nepotem meum collocauisti, ut ætati maxime lubricæ atque incertæ exẽpla nequitiæ parentis uita præberet: tu Prætor in prouincia cum tunica pallioq; purpureo uisus es: tu, propter amorẽ libi=

dinemq; tuam, imperium nauium Legato populi R. ademisti, Syracusano tradidisti: tui milites in prouincia Siciliæ frugibus, frumentoq; caruere: tua luxuria, atque auaritia classis populi R. capta, & incensa est: post Syracusas cõditas quem in portũ nũquã hostis accesserat, in eo te Prætore primũ piratæ nauigauerũt: neque hæc tot tãtáq; dedecora dissimulatione tua, neque obliuione hominũ ac taciturnitate tegere uoluisti; sed etiam nauium præfectos sine ulla causa de cõplexu parentum suorũ, hospitumq; tuorũ ad mortem cruciatumq; rapuisti; neque in parentũ luctu atque lacrymis te mei nominis cõmemoratio mitigauit: tibi hominũ innocentium sanguis non modo uoluptati, sed etiam quæstui fuit. Hæc si tibi tuus parens diceret, posses ab eo ueniam petere? posses, ut tibi ignosceret, postulare? Satis est factũ Siculis, satis officio ac necessitudini iudices, satis promisso muneri ac recepto. reliqua est ea causa iudices, quæ nõ iam recepta, sed innata; neque delata ad me, sed in anima sensúq; meo penitus affixa atque insita est: quæ non ad sociorũ salutem, sed ad ciuium R. hoc est ad uniuscuiusque nostrũ uitã & sanguinem pertinet. in qua nolite à me, quasi dubium sit aliquid, argumenta iudices expectare. omnia, quæ dicam de supplicio ciuium R. sic erũt clara & illustria, ut ad ea probãda totã Siciliam testem adhibere possim. furor enim quidam, sceleris & audaciæ comes, istius effrenatũ animũ, importunamq; naturã tanta oppressit amẽtia, ut nũquã dubitaret in cõuentu palàm supplicia, quæ in cõuictos maleficij seruos cõstituta sunt, ea in ciues R. expromere. uirgis quàm multos ceciderit, quid ego cõmemorẽ? tãtũ breuissime dico iudices. nullũ fuit omni-

no isto Prætore in hoc genere discrimẽ. itaque iam cõsue tudine ad corpora ciuiũ R. etiam sine istius nutu fereba tur manus ipsa lictoris. Nũ potes hoc negare Verres, in foro Lilybæi, maximo cõuentu, C. Seruilium ciuem R. è conuentu Panormitano ueterem negotiatorem, ad tribu nal, ante pedes tuos, ad terrã uirgis & uerberibus abie= ctum? aude hoc primum negare, si potes. nemo Lilybæi fuit, quin uiderit; nemo in Sicilia, quin audierit. plagis confectũ dico à lictoribus tuis ciuem R. ante oculos tuos concidisse: ob quã causam dij immortales? tametsi iniu riam facio cõmuni causæ, & iuri ciuitatis: quasi enim possit esse ulla causa, cur hoc cuiquam ciui R. iure acci= dat; ita quæro, quæ in Seruilio causa fuerit. ignoscite in hoc uno iudices: in cæteris enim non magnopere causas requirã. locutus erat liberius de istius improbitate atque nequitia. quod isti simul ac renũciatum est, hominem iu= bet Lilybæum uadimonium Venerio seruo promittere. promittit. Lilybæum uenitur. cogere eum cœpit, cum age ret nemo, nemo postularet, HS duobus millibus spon= sionem facere cum lictore suo, ni furtis quæstũ faceret. Recuperatores de cohorte sua dicit daturum. Seruilius & recusare, & deprecari, ne iniquis iudicibus, nullo ad= uersario, iudicium capitis in se constitueretur. hæc cum maxime loqueretur, sex lictores circunsistunt ualentissi= mi, & ad pulsandos uerberandosq; homines exercitatissi mi: cedũt acerrime uirgis: denique proximus lictor, de quo sæpe iam dixi, Sestius, conuerso bacillo oculos misero tundere uehementissime cœpit. itaque illi cum sanguis os oculosq; complesset, concidit; cum illi nihilo minus iacen= ti latera tunderentur; ut aliquãdo spondere se diceret.

ſic ille affectus, illinc tum pro mortuo ſublatus, breui po=
ſtea eſt mortuus. iſte autem, homo Venerius, & affluens
omni lepore, & uenuſtate, de bonis illius in æde Veneris
argenteũ Cupidinem poſuit. ſic etiam fortunis hominum
abutebatur ad nocturna uota cupiditatũ ſuarum. nam
quid ego de cæteris ciuiũ R. ſupplicijs ſigillatim potius,
quàm generatim, atque uniuerſe, loquar? carcer ille, qui
eſt à crudeliſſimo tyrãno Dionyſio factus Syracuſis, quæ
Lautumiæ uocantur, in iſtius imperio domicilium ciuiũ
R. fuit. ut quiſque iſtius animũ, aut oculos offenderat, in
Lautumias ſtatim conijciebatur. indignũ hoc uideo uide
ri omnibus iudices; & id iam priore actione, cũ hæc te
ſtes dicerent, intellexi: retineri. n. putatis oportere iura li=
bertatis nõ modo hic, ubi Tribuni pl. ſunt, ubi cæteri ma
giſtratus, ubi plenum forum iudiciorum, ubi ſenatus au=
ctoritas, ubi exiſtimatio populi R. & frequẽtia; ſed ubi=
cunque terrarũ, et gentium uiolatũ ius ciuium R. ſit, ſta
tuitis id pertinere ad cõmunem cauſam libertatis, & di=
gnitatis. in externorũ hominũ, & maleficorum, ſcelera=
torumq;, in prædonum hoſtiumq; cuſtodias tu tantũ nu=
merũ ciuium R. includere auſus es? nunquã ne tibi iudi=
cij, nunquã concionis, nunquam huius tantæ frequentiæ,
quæ nũc animo te iniquiſſimo infeſtiſſimoq; intuetur, ue
nit in mentem? nunquã tibi populi R. abſentis dignitas,
nunquam ſpecies ipſa huiuſcemodi multitudinis in oculis
animoq; uerſata eſt? nunquã te in horũ conſpectum re=
diturum, nũquã in forum populi R. uenturum, nunquã
ſub legum & iudiciorum poteſtatem caſurum eſſe puta=
ſti? at quæ erat iſta libido crudelitatis exercendæ? quæ
tot ſcelerum ſuſcipiendorum cauſa? nulla iudices, præ=

ter prædandi nouam singularemq; rationem. nam ut illi, quos à poetis accepimus, sinus quosdam obsedisse maritimos, aut aliqua promontoria, aut prærupta saxa tenuisse dicuntur, ut eos, qui essent appulsi nauigijs, interficere possent: sic iste in omnia maria infestus ex omnibus Siciliæ partibus imminebat. quæcũq; nauis ex Asia, quæ ex Syria, quæ Tyro, quæ Alexãdria uenerat, statim certis indicibus & custodibus tenebatur: uectores omnes in Lautumias conijciebãtur: onera atque merces in prætoriam domum deferebantur. uersabatur in Sicilia longo interuallo alter, non Dionysius ille, nec Phalaris (tulit.n. illa quondam insula multos & crudeles tyrannos) sed quoddam nouum monstrum, ex uetere illa immanitate, quæ in ijsdem locis uersata esse dicitur: nõ enim Carybdin tã infestam, neque Scyllam nautis, quàm istũ in eodem freto fuisse arbitror: hoc etiam iste infestior, quòd multo se pluribus & maioribus canibus succinxerat. Cyclops alter, multo importunior. hic enim totam insulam obtinebat: ille Aetnam solam, & eam Siciliæ partem tenuisse dicitur. at quæ causa tum subijciebatur ab ipso iudices huius tã nefariæ crudelitatis? eadem, quæ nunc in defensione cõmemorabitur. quicũque accesserant ad Siciliam paulo pleniores, eos Sertorianos milites esse, atque à Dianio fugere dicebat. illi ad deprecandum periculum proferebant alij purpuram Tyriam, thus alij, atque odores, uestemq; lineam, gemmas alij, & margaritas, uina nõnulli Græca, uenalesq; Asiaticos: ut intelligeretur ex mercibus, quibus ex locis nauigarent. nõ intelligebãt, eas ipsas sibi causas esse periculi, quibus adiumentis se ad salutem uti arbitrabantur. iste.n. hæc eos ex piratarum so

cietate adeptos esse dicebat: ipsos in Lautumias abduci imperabat: naues eorũ atque onera diligenter asseruanda curabat. his institutis cum cõpletus iam mercatorum carcer esset, tum illa fiebant, quæ L. Suetium, equitem R. lectissimum uirum, dicere audistis, quæ cæteros audietis. ceruices in carcere frangebãtur indignissime ciuium R. ut etiam illa uox, & illa imploratio, ciuis R. sum, quæ sæpe multis in ultimis terris opem inter barbaros & salutem tulit, ea mortem illis acerbiorem, & supplicium maturius ferret. quid est Verres? quid ad hæc cogitas respondere? num mentiri me? num fingere aliquid? nũ augere crimen? num quid horum dicere istis defensoribus tuis audes? cedo mihi quæso ex ipsius sinu literas Syracusanorũ, quas iste ad arbitrium suũ confectas esse arbitratur. cedo rationem carceris, quæ diligentissime cõficitur, quo quisque die datus in custodiã, quo mortuus, quo necatus sit. LITERAE SYRACVSANORVM. Videtis ciues R. gregatim coniectos in Lautumias: uidetis indignissimo in loco coacervatã multitudinem uestrorũ ciuiũ. quærite nũc uestigia, quibus exitus illorũ ex illo loco cõpareãt. nulla sunt. omnes ne mortui? si ita posset defendere, tamen fides huic defensioni nõ haberetur. sed scriptũ extat in iisdem literis, quod iste, homo barbarus, ac dissolutus, neque attẽdere unquã, neque intelligere potuit. ἐδικώθησαν, inquit, hoc est, ut Siculi loquũtur, supplicio affecti ac necati sunt. si quis Rex, siqua ciuitas exterarũ gentiũ, siqua natio fecisset aliquid in ciuẽ R. eiusmodi, nõ ne publice uindicaremus? nõ bello persequeremur? possemus hãc iniuriã ignominiãq; nominis R. inultã impunitãq; dimittere? quot bella maiores no

ſtros, & quanta ſuſcepiſſe arbitramini, quòd ciues R. iniuria affecti, quòd nauicularij retenti, quòd mercatores ſpoliati dicerentur? at ego, retentos, non queror: ſpoliatos, ferendum puto: nauibus, mancipijs, mercibus ademptis in uincula coniectos eſſe mercatores, & in uinculis ciues R. necatos eſſe, arguo. Si hæc apud Scythas dicerẽ, nõ hic in tanta multitudine ciuium R. nõ apud ſenatores lectiſſimos ciuitatis, non in foro populi R. de tot & tã acerbis ſupplicijs ciuiũ Romanorũ; tamen animos etiã barbarorũ hominũ permouerem: tanta. n. huius imperij amplitudo, tanta nominis R. dignitas eſt apud omnes nationes, ut iſta in noſtros homines crudelitas nemini conceſſa uideatur. nũ ego tibi ullam ſalutem, ullum perfugium putem, cũ te implicatũ ſeueritate iudicũ, circũretitũ frequentia populi R. eſſe uideã? ſi mehercules, id quod fieri intelligo nõ poſſe, ex his laqueis te exueris, ac te aliqua ui ac ratione explicaris, in illas tibi maiores plagas incidendum eſt, in quibus te ab eodem me, ſuperiore ex loco confici & cõcidi neceſſe eſt. cui ſi etiam, id quod defendit, uelim cõcedere: tamen illa ipſa defenſio non minus eſſe ei pernicioſa, quàm mea uera accuſatio, debeat. quid enim defendit? ex Hiſpania fugientes ſe excepiſſe, & ſupplicio affeciſſe dicit. quis tibi id permiſit? quo id iure feciſti? quis idem fecit? qui tibi id facere licuit? forũ plenũ, & baſilicas iſtorũ hominũ uidemus, & animo æquo uidemus: ciuilis enim diſſenſionis, & ſiue amentiæ, ſiue fati, ſeu calamitatis non eſt iſte moleſtus exitus: in quo reliquos ſaltem ciues incolumes licet conſeruare. Verres ille uetus proditor Conſulis, translator Quæſturæ, auerſor pecuniæ publicæ, tãtum ſibi auctoritatis in Rep.

ſuſcepit, ut quibus hominibus per ſenatum, per populum R. per omnes magiſtratus in foro, in ſuffragijs, in hac urbe, in Rep. uerſari liceret, ijs omnibus mortem acerbam crudelemq́; proponeret, ſi fortuna eos ad aliquam partem Siciliæ detuliſſet. ad Cn. Pompeium, clariſſimum uirum, & fortiſſimum, permulti occiſo Perpenna ex illo Sertoriano numero militum confugerunt. quem nõ ille ſummo cum ſtudio ſaluum incolumemq́; ſeruauit? cui ciui ſupplici non illa dextera inuicta & fidem porrexit, & ſpem ſalutis oſtendit? ita ne uero? quibus fuit portus apud eum, contra quem arma tulerunt; ijs apud te, cuius nullum in Rep. unquam monimentum fuit, mors & cruciatus erat conſtitutus? uide, quàm commodam defenſionem excogitaris. malo, malo mehercules, id quod tu defendis, his iudicibus populóq; R. quàm id, quod ego inſimulo, probari. malo inquam, te iſti generi hominum, quàm mercatoribus, & nauicularijs, inimicũ atque infeſtum putari. meum enim crimen auaritiæ te nimiæ coarguit: tua defenſio, furoris cuiuſdam, & immanitatis, et inauditæ crudelitatis, & penè nouæ proſcriptionis. ſed non licet me iſto tanto bono iudices uti, non licet: adſunt enim Puteoli toti; frequentiſſimi uenerunt ad hoc iudiciũ mercatores, homines locupletes, atque honeſti, qui partim ſocios ſuos, partim libertos ab iſto ſpoliatos, in uincla coniectos, partim in uinclis necatos, partim ſecuri perculſſos eſſe dicent. hic uide quàm me ſis uſurus æquo. cum ego P. Granium teſtem produxero, qui ſuos libertos à te ſecuri percuſſos eſſe dicat, qui à te nauem ſuam, merceſq́; repetat: refellito, ſi poteris: meũ teſtem deſeram, tibi fauebo, te inquam adiuuabo: oſtendito, illos cum Ser=

torio fuisse, à Dianio fugientes ad Siciliam esse delatos. nihil est, quod te malim probare. nullum. n. facinus, quod maiore supplicio dignũ sit, reperiri, neque proferri potest. reducam iterũ equitem Ro. L. Flauiũ. si uoles, quoniam priore actione, ut patroni tui dictitant, noua quadam sapiẽtia; ut omnes intelligunt, cõscientia tua, atque auctoritate meorum testiũ, testem nullum interrogasti: interrogetur Flauius, si uoles, quinã fuerit L. Herẽnius is, quem ille argentariã Lepti fecisse dicit; qui cum amplius centum ciues R. haberet ex cõuentu Syracusarũ, qui eũ non solum cognoscerent, sed etiã lacrymantes, ac te implorantes defenderent, tamen à te inspectantibus omnibus Syracusanis securi percussus est. hunc quoque testẽ meum refelli, & illum Herẽnium Sertorianũ fuisse abs te demõstrari, & probari uolo. quid de illa multitudine dicemus eorum, qui capitibus inuolutis in piratarũ captiuorumq; numero producebantur, ut securi ferirentur? quæ ista noua diligentia? quã ob causam abs te excogitata? an te L. Flauij, cæterorumq; de L. Herennio uociferatio cõmouebat? an M. Annij, grauissimi atque honestissimi uiri, summa auctoritas paulo diligentiorẽ timidioremq; fecerat? qui nuper pro testimonio, nõ aduenam nescio quẽ, nec alienum, sed eum ciuẽ R. qui omnibus in illo cõuentu notus, qui Syracusis natus esset, à te securi percussum esse dixit. post hãc illorum uociferationem, post hanc cõmunem famam atque querimoniã non mitior in supplicio, sed diligentior esse cœpit: capitibus inuolutis ciues R. ad necem producere instituit: quos tamẽ iccirco necabat palàm, quòd homines in cõuẽtu, id quod antea diximus, nimium diligenter prædonum numerum requirebant.

hæccine plebi R. te Prætore est constituta cõditio? hæc ne gotij gerendi spes? hoc capitis, uitæq; discrimen? parum ne multa mercatoribus sunt necessario pericula subeunda fortunæ, nisi etiã hæ formidines ab nostris magistratibus, atque in nostris prouincijs impendebunt? ad eam ne rem fuit hæc suburbana ac fidelis prouincia Sicilia plena optimorũ sociorũ, et honestissimorũ ciuium R. quæ ciues R. omnes suis ipsa sedibus libẽtissime semper accepit, ut, qui usque ex ultima Syria atque Aegypto nauigarẽt, qui apud barbaros propter togæ nomen in honore aliquo fuissent, qui ex prædonũ insidijs, qui ex tempestatum periculis profugissent, in Sicilia securi ferirentur, cum se iã domum uenisse arbitrarentur? nam quid ego de P. Gauio Cõsano municipe dicã iudices? aut qua ui uocis, qua grauitate uerborum, quo dolore animi dicam? tametsi dolor me non deficit: ut cætera mihi in dicendo digna re, digna dolore meo suppetãt, magis elaborãdum est. quod crimen eiusmodi est, ut, cum primum ad me delatum est, usurum me illo nõ putarem: tametsi. n. uerissimũ esse intelligebam, tamen credibile fore non arbitrabar. coactus lacrymis omniũ ciuium R. qui in Sicilia negotiãtur, adductus Valentinorum, hominum honestissimorũ, testimonijs, omniumq; Rhegynorũ, multorumq; equitum R. qui casu tum Messanæ fuerunt, dedi tantum priore actione testium, res ut nemini dubia esse posset. quid nunc agam? cum iam tot horas de uno genere, ac de istius nefaria crudelitate dicam, cum propè omnem uim uerborum eiusmodi, quæ scelere istius digna sunt, alijs in rebus consumpserim, neq; hoc prouiderim, ut uarietate criminũ uos attentos tenerem, quemadmodum de tãta re dicam.

opinor, unus modus, atque una ratio est. rē in medio ponam: quæ tantum habet ipsa grauitatis, ut neque mea, quæ nulla est, neque cuiusq; ad inflāmandos uestros animos eloquentia requiratur. Gauius hic, quem dico, Consanus, cum illo numero ab isto in uincula coniectus esset, et nescio qua ratione clàm è Latomijs profugisset, Messanamq; uenisset; qui propè iam Italiam, & mœnia Rheginorū uideret, & ex illo metu mortis ac tenebris, quasi luce libertatis, & odore aliquo legum recreatus reuixisset, loqui Messanæ cœpit, & queri, se ciuē R. in uincla esse coniectum, sibi recta iter esse Romā, Verri se præsto aduenienti futurū. nō intelligebat miser, nihil interesse, utrum hæc Messanæ, an apud ipsum in prætorio loqueretur. nam, ut ante uos docui, hanc sibi iste urbem delegerat, quam haberet adiutricem scelerum, furtorum receptricem, flagitiorū omnium sociam. itaque ad magistratum Mamertinū statim deducitur Gauius, eoq; ipso die casu Messanam Verres uenit. res ad eum defertur, esse ciuem R. qui se Syracusis in Latomijs fuisse quereretur: quem iam ingredientem nauem, & Verri nimis atrociter minitantem, à se retractum esse, & asseruatū, ut ipse in eū statueret, quod uideretur. agit hominibus gratias, & eorum erga se beneuolētiam diligētiamq; collaudat. ipse inflāmatus scelere & furore, in forum uenit. ardebant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat: expectabāt omnes, quò tandem progressurus, aut quidnam acturus esset: cum repente hominem proripi, atque in foro medio nudari, ac deligari, & uirgas expediri iubet. clamabat ille miser, se ciuem esse R. municipem Cōsanum, meruisse se cum L. Pretio splendidissimo equite R. qui Panormi

negotiaretur,

negotiaretur, ex quo hæc Verres scire posset. tum iste se comperisse ait, cum speculandi causa in Siciliam ab ducibus fugitiuorũ esse missum: cuius rei neque index, neque uestigium aliquod, neque suspicio cuiquã esset ulla. deinde iubet undique hominem proripi, uehemẽtissimeq; uerberari. Cedebatur uirgis in medio foro Messanæ ciuis R. iudices, cum interea nullus gemitus, nulla uox alia illius miseri inter dolorem, crepitumq; plagarum audiebatur, nisi hæc, ciuis R. sum. hac se commemoratione ciuitatis omnia uerbera depulsurum, cruciatum à corpore deiecturum arbitrabatur. is non modo hoc non perfecit, ut uirgarum uim deprecaretur; sed cũ imploraret sæpius, usurparetq; nomen ciuitatis, crux, crux inquam infelici & erumnoso, qui nunquam istam potestatem uiderat, comparabatur. ò nomen dulce libertatis: ò ius eximium nostræ ciuitatis: ò lex Porcia, legesq; Semproniæ: ò grauiter desiderata, & aliquando reddita plebi Romanæ Tribunitia potestas: huccine tandem omnia reciderunt, ut ciuis R. in prouincia populi R. in oppido fœderatorũ, ab eo, qui beneficio populi R. fasces & secures haberet, deligatus in foro uirgis cederetur? quid, cum ignes, candentesq; laminæ, cæteriq; cruciatus admouebãtur? si te illius acerba imploratio, & uox miserabilis non inhibebat; ne ciuium quidem Romanorum, qui tum aderant, fletu & gemitu maximo commouebare? in crucem tu agere ausus es quenquam, qui se ciuem R. esse diceret? nolui tam uehementer agere hoc prima actione iudices, nolui: uidistis enim, ut animi multitudinis in istum dolore, & odio, & communis periculi metu concitarentur. statui egomet mihi tum modũ orationi meæ, & C. Numitorio

equiti R. primario homini, testi meo: & Glabrionē id, quod sapiētissime fecit, facere lætatus sum, ut repente cō silio in medio testem dimitteret. etenim uerebatur, ne populus R. ab isto eas pœnas ui repetisse uideretur, quas, ueritus esset, ne iste legibus & uestro iudicio non esset persoluturus. nunc quoniam iam exploratum est omnibus, quo loco causa tua sit, & quid de te futurum sit: sic tecum agam. Gauium istum, quem repentinum speculatorem fuisse dicis, ostendam in Lautumias Syracusis à te esse coniectum: neque id solū ex literis ostendam Syracusanorum, ne possis dicere me, quia sit aliquis in literis Gauius, hoc fingere & eligere nomen, ut hunc illū esse possim dicere; sed secūdum arbitrium tuum testes dabo, qui istum ipsum Syracusis abs te in Lautumias coniectum esse dicant. producam etiam Cōsanos, municipes illius ac necessarios, qui te nunc sero doceant, iudices non sero, illum P. Gauium, quem tu in crucem egisti, ciuem R. & municipem Consanum, non speculatorem fugitiuorum fuisse. cum hæc omnia, quæ polliceor, cumulate tuis proximis plana fecero; tum istuc ipsum tenebo, quod abs te mihi datur; eo contentum me esse dicam. quid enim nuper tu ipse, cū populi R. clamore atque impetu perturbatus exiluisti, quid inquā locutus es? illū, quòd morā supplicio quæreret, ideo clamitasse, se esse ciuem R. sed speculatorē fuisse. iam mei testes ueri sunt. quid. n. dicit aliud C. Numitorius? quid M. & P. Cotij, nobilissimi homines, ex agro Taurominitano? quid Q. Luceius, qui argentariam Rhegij maximam fecit? quid cæteri? adhuc. n. testes ex eo genere à me sunt dati, non qui nouisse Gauiū, sed qui se uidisse dicerent, cum is, qui se ciuem R. esse cla

maret, in crucem ageretur. hoc tu Verres idem dicis, hoc tu confiteris, illum clamitasse se ciuem esse Romanum; apud te nomen ciuitatis ne tãtum quidem ualuisse, ut dilationem aliquam crucis, ut crudelissimi teterrimiq; supplicij aliquam paruam moram saltem posset afferre. hoc teneo, hic hæreo iudices, hoc sum cõtentus uno: omitto, ac negligo cætera: sua cõfessione induatur ac iuguletur necesse est. qui esset, ignorabas? speculatorem esse suspicabare? non quæro, qua suspicione: tua te accuso oratione. ciuẽ R. se esse dicebat. si tu apud Persas, aut in extrema India deprehensus Verres, ad supplicium ducerere; quid aliud clamitares, nisi te ciuẽ esse Romanũ? et si tibi ignoto apud ignotos, apud barbaros, apud homines in extremis atque ultimis gẽtibus positos, nobile et illustre apud omnes nomẽ tuæ ciuitatis profuisset: ille, quisquis erat, quẽ tu in crucem rapiebas, qui tibi esset ignotus, cum ciuem se R. esse diceret, apud te Prætorem si non effugium, ne moram quidem mortis mentione atque usurpatione ciuitatis assequi potuit? homines tenues, obscuro loco nati, nauigant; adeunt ad ea loca, quæ nũquã antea uiderunt: ubi neque noti esse ijs, quò uenerunt, neque semper cũ cognitoribus esse possunt: hac una tamen fiducia ciuitatis non modo apud nostros magistratus, qui & legum & existimationis periculo cõtinentur; neque apud ciues solũ Romanos, qui & sermonis, & iuris, & multarũ rerum societate iuncti sunt, fore se tutos arbitrãtur; sed, quocũque uenerint, hanc sibi rem præsidio sperant esse futurum. tolle hanc spem, tolle hoc præsidium ciuibus Romanis; cõstitue, nihil esse opis in hac uoce, ciuis R. sum; posse impune Prætorem, aut alium quemlibet supplicium,

quod uelit,in eum conſtituere, qui ſe ciuem R.eſſe dicat, quod quis ignoret : iā omnes prouincias, iam omnia re=gna,iam omnes liberas ciuitates, iam omnem orbem ter=rarum, qui ſemper noſtris hominibus maxime patuit, ci=uibus R.iſta defenſione præcluſeris.Quid, ſi L.Pretium, equitem R.qui tum in Sicilia,nominabat? etiā ne id ma=gnum fuit, Panormū literas mittere, aſſeruaſſe homi=nem, cuſtodijs Mamertinorum tuorū uinctum, clauſum habuiſſe,dum Panormo Pretius ueniret ? cognoſceret ho=minem:aliquid de ſummo ſupplicio remitteres. ſi ignora=ret:tum,ſi ita tibi uideretur, hoc iuris in omnes conſtitue=res,ut qui neque tibi notus eſſet, neque cognitorē locuple=tē daret,quāuis ciuis R.eſſet,in crucē tolleretur. Sed quid ego plura de Gauio?quaſi tu Gauio tum fueris infeſtus, ac non nomini, generi,iuri ciuium hoſtis. nō illi inquam homini, ſed cauſæ cōmuni libertatis inimicus fuiſti. quid enim attinuit, cum Mamertini more atque inſtituto ſuo crucem fixiſſent poſt urbem, in uia Pompeia, te iubere in ea parte figere,quæ ad fretum ſpectaret,& hoc adde=re,quod negare nullo modo potes,quod omnibus audiēti=bus dixiſti palā,te iccirco illum locum deligere,ut ille, qui ſe ciuem R.eſſe diceret, ex cruce Italiā cernere ac domū ſuā proſpicere poſſet?itaque illa crux ſola indices poſt cō=ditam Meſſanam illo in loco fixa eſt.Italiæ cōſpectus ad eam rem ab iſto delectus eſt, ut ille in dolore cruciatuq; moriens, peranguſto freto diuiſa ſeruitutis, ac libertatis iura cognoſceret ; Italia autem alūnum ſuum, ſeruitutis extremo ſummoq; ſupplicio affectum uideret. Facinus eſt,uinciri ciuem R. ſcelus, uerberari : propè parricidiū necari : quid dicam in crucē tollere ? uerbo ſatis digno

tam nefaria res appellari nullo modo potest. non fuit his omnibus iste cõtentus. spectet, inquit, patriam: in cõspectu legum libertatisq; moriatur. non tu hoc loco Gauiũ, non unum hominem nescio quem ciuem R. sed communem libertatis, & ciuitatis causam in illum cruciatum, & crucem egisti. iam uero uidete hominis audaciã. non ne eũ grauiter tulisse arbitramini, quòd illam ciuibus R. crucem non posset in foro, non in comitio, non in rostris defigere? quod enim his locis in prouincia sua celebritate simillimum, regione proximum potuit, elegit: monimentum sceleris audaciæq; suæ uoluit esse in cõspectu Italiæ, uestibulo Siciliæ, præteruectione omniũ, qui ultro citroq; nauigarent. Si hæc non ad ciues R. non ad aliquos amicos nostræ ciuitatis, non ad eos, qui populi R. nomen audissent; denique, si non ad homines, uerũ ad bestias, aut etiam, ut longius progrediar, si in aliqua desertissima solitudine ad saxa & ad scopulos hæc conqueri & deplorare uellem: tamen omnia muta atque inanima, tanta & tam indigna rerũ atrocitate cõmouerentur. nũc uero cum loquar apud senatores populi R. legum iudiciorumq; & iuris auctores, timere non debeo, ne non unus iste ciuis R. illa cruce dignus, cæteri omnes simili periculo indignissimi iudicentur. paulo ante iudices lacrymas in morte misera atque indignissima nauarchorũ non tenebamus, & recte ac merito sociorũ innocentium miseria cõmouebamur: quid nũc in nostro sanguine tãdem facere debemus? nã ciuiũ R. omniũ sanguis coniunctus existimandus est, quoniam id & salutis omniũ ratio, & ueritas omnium postulat. omnes hoc loco ciues R. et qui adsunt, & qui ubicũque sunt, uestrã seueritatem deside-

rant, uestram fidem implorant, uestrum auxilium requi runt: omnia sua iura, cōmoda, auxilia, totā denique libertatem in uestris sententijs uersari arbitrantur. à me, tametsi satis habent, tamē, si res aliter acciderit, plus habebūt fortasse, quàm postulant: nā & si qua uis istum de uestra seueritate eripuerit, id quod neque metuo iudices, neque ullo modo fieri posse uideo: sed si in hoc me ratio fefellerit; Siculi causam suā perisse querentur, & me cum pariter moleste ferent; populus quidem Romanus breui, quoniam mihi potestatem apud se agendi dedit, ius suum, me agente, suis suffragijs ante Cal. Feb. recuperabit. ac si de mea gloria & amplitudine quæritis iudices; non est alienum meis rationibus, istum mihi ex hoc iudicio ereptum ad illud populi R. iudicium reseruari. splendida est illa causa, probabilis mihi & facilis, populo grata atque iucunda. denique si uideor hic, id quod ego non quæsiui, de uno isto uoluisse crescere: isto absoluto, quod sine multorum scelere fieri non potest, de multis mihi crescere licebit. sed mehercules uestra reiq; publicæ causa iudices nolo in hoc delecto consilio tantum flagitium esse cōmissum: nolo eos iudices, quos ego probarim atque delegerim, sic in hac urbe notatos isto absoluto ambulare, ut nō cæra, sed cœno obliti esse uideātur. quāobrem te quoque Hortensi, quia monendi locus est, ex hoc loco moneo, uideas etiā atque etiā, & consideres, quid agas, quò progrediare, quem hominem, & qua ratione defendas. neque de illo quidquā tibi præfinio, quo minus ingenio mecū atque omni dicēdi facultate cōtendas: cætera, si qua putas te occultius extra iudiciū, quæ ad iudiciū pertinēt, facere posse; si quid artificio,

consilio, potentia, gratia, copijs istius moliri cogitas: magnopere censeo desistas; & illa, quæ tentata iam, & cœpta ab isto sunt, à me autem peruestigata et cognita, moneo ut extinguas, & longius progredi ne sinas. magno tuo periculo peccabitur in hoc iudicio, maiore quàm putas. quòd.n.te liberatum iam existimationis metu, defunctũ honoribus, designatũ Cõsulẽ cogites: mihi crede, ornamenta ista, & beneficia populi R. non minore negotio retinentur, quàm comparantur. tulit hæc ciuitas, quoad potuit, quoad necesse fuit, regiam istam uestram dominationem in iudicijs, & in omni Republica, tulit: sed quo die populo R. Tribuni pl. restituti sunt, omnia ista uobis, si forte nondum intelligitis, adempta atque erepta sunt. omnium nunc oculi coniecti sunt hoc ipso tempore in unũquenque nostrum, qua fide ego accusem, qua religione hi iudicent, qua tu ratione defendas. de omnibus nobis, si quis tãtulum de recta regione deflexerit, nõ illa tacita existimatio, quã antea cõtemnere solebatis, sed uehemens ac liberũ populi R. iudicium consequetur. nulla tibi Quinte cũ isto cognatio est, nulla necessitudo: quibus excusationibus antea nimium in aliquo iudicio studium tuũ defendere solebas, earũ habere in hoc homine nullã potes. quæ iste in prouincia palàm dictitabat, cũ ea, quæ faciebat, tua se fiducia facere dicebat; ea ne uera putentur, tibi maxime est prouidendũ. ego mei iã rationem officij cõfido esse omnibus iniquissimis meis persolutã. nã istũ paucis horis primæ actionis omniũ mortaliũ sentẽtijs cõdẽnaui. reliquũ iudiciũ nõ iã de mea fide, quæ perspecta est; neque de istius uita, quæ dãnata est; sed de iudicibus, &, uere ut dicã, de te futurũ est. at quo

tempore futurum est? (nã id maxime prouidendum est: etenim cũ omnibus in rebus, tum in Rep. permagni momenti est ratio atque inclinatio temporum) nempe eo, cum populus R. aliud genus hominum atque alium ordinem ad res iudicãdas requirit: nempe ea lege de iudicijs iudicibusq; nouis promulgata, quã nõ is promulgauit, cuius nomine proscriptam uidetis, sed hic reus. hic inquã sua spe atque opinione, quam de uobis habet, legem illã scribendam promulgandamq; curauit. itaque, cũ primo agere cœpimus, lex non erat promulgata; cũ iste uestra seueritate permotus, multa signa dederat, quamobrem responsurus non uideretur, mentio de lege nulla fiebat: posteaquam iste recreari & confirmari uisus est, lex statim promulgata est: cui legi cum uestra dignitas uehementer aduersaretur, istius spes falsa & insignis impudentia maxime suffragatur. Hic si quid erit cõmissum à quoquam uestrum, quod reprehendatur: aut populus R. iudicabit de eo homine, quem iam antea iudicijs indignum putauit; aut ij, qui propter offensionem iudiciorum de ueteribus iudicibus lege noua noui iudices erunt constituti. mihi porrò, ut ego non dicam, quis omnium mortalium non intelligit, quàm longe progredi sit necesse? potero silere Hortensi, potero dissimulare, cũ tãtũ Resp. uulnus acceperit, ut expilatæ prouinciæ, uexati socij, dij immortales spoliati, ciues R. cruciati & necati impune me actore esse uideantur? potero hoc onus tãtum aut in hoc iudicio deponere, aut diutius tacitus sustinere? nõ agitanda res erit? nõ in medium proferenda? nõ populi R. fides imploranda? nõ omnes, qui tanto se scelere obstrinxerint, ut aut fidem suã corrũpi paterẽtur, aut

iudicium corrumperent, in discrimen ac iudicium uocandi? quæret aliquis fortasse: tantum ne igitur laborem, tantas inimicitias, tot hominum suscepturus es? non studio quidem hercule ullo, neque uoluntate: sed non idem mihi licet, quod iis, qui nobili genere nati sunt; quibus omnia populi R. beneficia dormientibus deferuntur: longe alia mihi lege in hac ciuitate, & conditione uiuendũ est. uenit. n. mihi in mentem M. Catonis, hominis sapientissimi: qui cũ se uirtute, non genere populo R. cõmendari putaret, cũ ipse sui generis initium ac nominis ab se gigni & propagari uellet, hominũ potentissimorum suscepit inimicitias, & maximis in laboribus usque ad summam senectutem summa cũ gloria uixit. postea Q. Põpeius, humili atque obscuro loco natus, nõ ne plurimis inimicitiis, maximisq; suis periculis ac doloribus amplissimos honores est adeptus? modo L. Fimbriam, C. Marium, C. Celium uidimus nõ mediocribus inimicitiis ac laboribus contendere, ut ad istos honores peruenirent, ad quos uos per ludũ & per negligentiã peruenistis. hæc eadem est nostræ nationis regio, & uia: horum nos hominũ sectã atque instituta persequimur. uidemus, quanta sit in inuidia, quantoq; in odio apud quosdam homines nobiles nouorum hominũ uirtus, & industria; si tantulum oculos deiecerimus, præsto esse insidias; si ullum locũ aperuerimus suspicioni aut crimini, accipiendũ esse statim uulnus: esse nobis semper uigilãdũ, semper laborãdũ uidemus. inimicitiæ sunt, subeãtur: labores, suscipiãtur. etenim tacitæ magis & occultæ inimicitiæ timẽdæ sunt, quã indictæ & apertæ. hominũ nobiliũ nõ ferè quisquã nostræ industriæ fauet: nullis nostris officiis beneuolẽtiã illorũ allicere

possumus: quasi natura & genere disiuncti sint, ita dissi
dent à nobis animo ac uoluntate. quare quid habent eo-
rum inimicitiæ periculi, quorũ animos iam ante habue-
ris inimicos & inuidos, quàm ullas inimicitias susceperis?
quamobrem mihi iudices optandũ est illud, in hoc reo fi-
nem accusandi facere, cũ & populo R. satisfactum, &
receptũ officium Siculis necessarijs meis erit persolutum.
deliberatum autem est, si res opinionem meã, quã de uo
bis habeo, fefellerit, non modo eos persequi, ad quos maxi
me culpa corrũpendi iudicij, sed etiã illos, ad quos cõscien
tiæ cõtagio pertinebit. proinde si qui sunt, qui in hoc reo
aut potentes, aut audaces, aut artifices ad corrumpendũ
iudicium uelint esse; ita sint parati, ut disceptante populo
R. mecum sibi rem uideãt futurã. & si me in hoc reo,
quem mihi inimicum Siculi dederũt, satis uehementem,
satis perseuerãtem, satis uigilantem esse cognorũt; existi-
ment in ijs hominibus, quorum ego inimicitias populi R.
salutis causa suscepero, multo grauiorem, atque acriorem
futurũ. Nũc te Iupiter Optime Maxime, cuius iste do-
num regale, dignũ tuo pulcherrimo templo, dignũ Capi-
tolio, atque ista arce omniũ nationũ, dignũ regio munere,
tibi factum ab regibus, tibi dicatũ atque promissum, per
nefariũ scelus de regijs manibus extorsit; cuiusq; sanctis-
simũ & pulcherrimum simulacrum Syracusis sustulit:
teq; Iuno regina, cuius duo fana duabus in insulis posita
sociorũ, Melitæ, & Sami, sanctissima, et antiquissima, si-
mili scelere idem iste omnibus donis ornamentisq; nuda-
uit: teq; Minerua, quã item iste duobus in clarissimis et
religiosissimis tẽplis expilauit; Athenis, cũ auri grãde põ-
dus; Syracusis, cũ omnia præter tectũ & parietes abstu-

lit : teq́; Latona, & Apollo, & Diana, quorum iſte Deli non fanũ, ſed, ut hominum opinio, & religio fert, ſedem antiquã, diuinumq́; domiciliũ nocturno latrocinio, atque impetu cõpilauit : etiam te Apollo, quem iſte Chio ſuſtulit : teq́; etiam atque etiam Diana, quã Pergæ ſpoliauit, cuius ſimulacrũ ſanctiſſimũ Segeſtæ, bis apud Segeſtanos conſecratũ, ſemel ipſorum religione, iterum P. Africani uictoria, tollendum, aſportandumq́; curauit : teq́; Mercuri, quem Verres in uilla, et in priuata aliqua palæſtra poſuit, P. Africanus in urbe ſociorũ, & in gymnaſio Tyndaritanorum iuuentutis illorum cuſtodem, & præſidem uoluit eſſe : teq́; Hercules, quem iſte Agrigenti nocte intempeſta, ſeruorum inſtructa & cõparata manu cõuellere ex ſuis ſedibus, atque auferre conatus eſt : teq́; ſanctiſſima mater Idæa, quã apud Enguinos auguſtiſſimo et religioſiſſimo in templo ſic ſpoliatã reliquit, ut nũc nomẽ modo Africani, & ueſtigia uiolatæ religionis maneant, monimenta uictoriæ faniq́; ornamenta nõ extent : uoſq́; omnium rerũ forenſium, conſiliorum maximorũ, legum iudiciorumq́; arbitri, & teſtes, celeberrimo in loco Prætorij locati Caſtor, & Pollux, quorum è templo quæſtum ſibi iſte, & prædam maximam improbiſſime cõparauit : omneſq́; dij, qui uehiculis tenſarum ſolennes cœtus ludorum initis, quorum iter iſte ad ſuum quæſtum, non ad religionũ dignitatem faciendum, exigendumq́; curauit : teq́; Ceres, & Libera, quarũ ſacra, ſicut opiniones hominum, ac religiones ferunt, longe maximis, atque occultiſſimis cerimonijs cõtinentur; à quibus initia uitæ atque uictus, legum, morum, manſuetudinis, humanitatis exempla hominibus, et ciuitatibus data, ac diſpertita eſſe dicũ-

tur: quarum sacra populus R. à Graecis ascita, & accepta, tãta religione & publice & priuatim tuetur, nõ ut ab alijs huc allata, sed ut caeteris hinc tradita esse uideãtur: quae ab isto uno sic polluta, & uiolata sunt, ut simulacrũ Cereris unũ, quod à uiro nõ modo tãgi, sed ne aspici quidem fas fuit, è sacrario Catinae cõuellendũ auertendumq; curauerit; alterũ autem Ennae ex sua sede, ac domo sustulerit; quod erat tale, ut homines, cũ uiderẽt, aut ipsam uidere se Cererem, aut effigiem Cereris nõ humana manu factã esse, sed coelo delapsam arbitrarentur: uos etiã atque etiã imploro & appello sanctissimae deae, quae illos Ennẽses lacus, lucosq; colitis, cũctaeq; Siciliae, quae mihi defendenda tradita est, praesidetis; à quibus, inuentis frugibus, & in orbem terrarũ distributis, omnes gentes, ac nationes uestri religione numinis cõtinentur: caeteros item deos deasq; omnes imploro atque obtestor, quorũ templis & religionibus iste nefario quodã furore & audacia instinctus bellum sacrilegũ semper, impiumq; habuit indictum, ut, si in hoc reo, atque in hac causa omnia mea cõsilia ad salutem sociorũ, dignitatem populi R. fidem meã spectauerunt, si nullam ad rem, nisi ad officiũ & ueritatem, omnes meae curae, uigiliae cogitationesq; laborarũt; quae mea mens in suscipienda causa fuit, fides in agenda, eadem uestra in iudicanda sit; deinde, uti C. Verrem, si eius omnia sunt inaudita, & singularia facinora sceleris, audaciae, perfidiae, libidinis, auaritiae, crudelitatis, dignus exitus eiusmodi uita, atque factis uestro iudicio consequatur; utq; Resp. meaq; fides una hac accusatione mea contenta sit; mihiq; posthac bonos potius defendere liceat, quàm improbos accusare necesse sit.

PRO M. FONTEIO ORATIO, XI.

Desunt permulta.

Hoc Prætore oppressam esse ære alieno Galliã. à quibus uersuras tantarum pecuniarum factas esse dicunt? à Gallis? nihil minus. à quibus igitur? à ciuibus R. qui negotiantur in Gallia? cur eorum uerba non audimus? cur eorum tabulæ nullæ proferuntur? insector ultro, atque insto accusatori iudices: insector inquam, ac flagito testes. plus ego in hac causa laboris, & operæ cõsumo in poscendis testibus, quàm cæteri defensores in refutandis. audacter hoc dico iudices, non temere confirmo. referta Gallia negotiatorũ est, plena ciuium R. nemo Gallorum sine ciue R. quidquam negotij gerit, nummus in Gallia nullus sine ciuium R. tabulis cõmouetur. uidete, quò descendam iudices, quàm longe uidear à cõsuetudine mea, & cautione, ac diligentia discedere. unæ tabulæ proferãtur, in quibus uestigium sit aliquod, quod significet pecuniam Fonteio datam: unum ex toto negotiatorum, colonorum, publicanorum, aratorum, pecuariorum numero testem producant: uere accusatum esse concedam. prò dij immortales, quæ est hæc causa? quæ defensio? prouinciæ Galliæ M. Fonteius præfuit, quæ constat ex ijs generibus hominum, & ciuitatum, qui, ut uetera mittã, partim nostra memoria bella cum populo R. acerba, ac diuturna gesserunt: partim modo ab nostris imperato=

ribus ſubacti, modo bello domiti, modo triumphis ac monimentis notati, modo ab ſenatu agris urbibusq; mulctati ſunt: partim, qui cum ipſo M. Fonteio ferrum ac manus contulerunt, multoq; eius ſudore ac labore ſub populi R. imperium, ditionemq; ceciderunt. eſt in eadem prouincia Narbo Martius, colonia noſtrorum ciuium, ſpecula populi R. ac propugnaculum iſtis ipſis nationibus oppoſitum et obiectum. eſt item urbs Maſſilia, de qua ante dixi, fortiſſimorum fideliſſimorumq; ſociorum, qui Gallicorum bellorum pericula populo R. copijs, armisq; propulſarũt. eſt præterea numerus ciuium R. atque hominũ honeſtiſſimorum. huic prouinciæ, quæ ex hac gẽtium uarietate conſtaret, M. Fonteius, ut dixi, præfuit: qui erant hoſtes, ſubegit: qui proximi fuerant, eos ex ijs agris, quibus erant mulctati, decedere coegit. cæteris, qui iccirco magnis ſæpe erãt bellis ſuperati, ut ſemper populo R. parerent, magnos equitatus ad ea bella, quæ tũ in toto orbe terrarum à populo R. gerebantur, magnas pecunias ad eorum ſtipendium, maximum frumenti numerum ad Hiſpanienſe bellum tolerandum imperauit. hæc qui geſſit, in iudicium uocatur: uos, qui in re non interfuiſtis, cauſam unà cum populo R. cognoſcitis. dicunt cõtra, quibus inuitiſſimis imperatum eſt: dicunt, qui ex agris ex Cn. Pompeij decreto decedere ſunt coacti: dicunt, qui ex bello, cæde, & fuga nunc primum audent contra M. Fonteium inermem conſiſtere. quid coloni Narbonenſes, quid uolunt? quid exiſtimant? hunc per uos uolunt, ſe per hunc incolumes exiſtimant eſſe. quid Maſſilienſium ciuitas? hunc præſentem ijs affecit honoribus, quos habuit ampliſſimos. uos autẽ abſens orat atque obſecrat, ut

sua religio, laudatio, auctoritas aliquid apud uestros animos momenti habuisse uideatur. quid? ciuium R. quæ uoluntas est? nemo est ex tanto numero, quin hūc optime de prouincia, de imperio, de socijs, & ciuibus meritū esse arbitretur. quoniam igitur uidetis, qui oppugnēt M. Fonteium; cognoscitis, qui defensum uelint; statuite nūc, quid uestra æquitas, quid populi R. dignitas postulet: utrum colonis uestris, negotiatoribus uestris, amicissimis atque antiquissimis socijs & credere & cōsulere malitis; an ijs, quibus neque propter iracūdiam fidē, neque propter infidelitatem honorem habere debetis. quid, si maiorē etiam hominum honestissimorum copiam affero, qui huius uirtuti, atque innocentiæ testimonio possint esse? tamen ne plus Gallorum cōsensio ualebit, quàm summa auctoritas omnium? cum Galliæ Fonteius præesset, scitis iudices maximos populi R. exercitus in duabus Hispanijs, clarissimosq; imperatores fuisse. quàm multi equites R. quàm multi Tribuni militum, quales, & quot, & quoties legati ad eos exercitus? prætereà Cn. Pōpeius, maximus atque ornatissimus, hiemauit in Gallia, M. Fonteio imperāte. satis ne uobis multos, satis idoneos testes, & cōscios uidetur ipsa fortuna esse uoluisse earum rerum, quæ M. Fonteio Prætore gererentur in Gallia? quem ex tanto hominum numero testem in hac causa producere potestis? quis est ex eo numero, qui uobis auctor placeat? eo nos iā laudatore et teste utemur. dubitabitis etiā diutius iudices, quin illud, quod initio uobis proposui, uerissimū sit? aliud per hoc iudiciū nihil agi, nisi ut M. Fonteio oppresso testimonijs eorū, quibus multa Reip. causa inuitissimis imperata sunt, segniores posthac ad imperādū cæteri sint, cū uideāt

eos oppugnari,quibus oppressis populi R.imperiũ incolu=
me esse non possit. Obiectum est etiam,quæstum M.Fõ
teium ex uiarũ munitione fecisse:ut aut ne cogeret mu=
nire: aut id,quod munitum esset, ne improbaret. si &
coacti sunt munire omnes, & multorum opera improba
ta sunt: certe utrunque falsum est, & ob uacationem
pretium datum,cum immunis nemo fuerit; & ob pro=
bationem,cum multa improbata sint. quid, si hoc crimẽ
optimis hominibus delegare possumus, & ita, ut nõ cul=
pam in alios transferamus, sed uti doceamus, eos isti mu
nitioni præfuisse, qui facile officium suum & præstare,
& probare possunt? tamẽ ne uos omnia in M.Fonteiũ
iratis testibus freti conferetis? cum maioribus Reip. ne=
gotijs M.Fonteius impediretur; & cum ad Remp.perti
neret,uiam Domitiam munire:Legatis suis,primarijs ui=
ris,C.Annio Bellieno,& C.Fonteio negotium dedit.ita=
que præfuerunt,imperauerunt pro dignitate sua,quod ui
sum est,& probauerunt. quod uos, si nulla alia ex re,
ex literis quidem uestris,quas scripsistis,& missis & alla
tis certe scire potuistis.quas si antea non legistis, nunc ex
nobis,quid de ijs rebus Fonteius ad Legatos suos scripserit,
quid ad eum illi rescripserint, cognoscite. Literæ ad C.
Anniũ Legatum,ad C.Fonteium Legatum. Literæ à C.
Annio Legato, à C.Fõteio Legato. Satis opinor esse per=
spicuum iudices, hãc rationem munitionis neque ad M.
Fonteium pertinere,& ab ijs esse tractatam, quos nemo
possit reprehendere. cognoscite nũc de crimine uinario,
quod illi inuidiosissimum & maximum esse uoluerunt.
Crimen à Pletorio iudices ita constitutum est: Fonteio
non in Gallia primum uenisse in mentem,ut portorium

uini institueret, sed in Italia hac proposita ratione Roma profectum: itaque Titurium Tolosæ quaternos denarios in singulas uini amphoras portorij nomine exegisse, Crodimum Porcium & Numium ternos uictoriatos, Nulchalone serene Vmbinos & uictoriatos mille. atque in his locis se Crodimi & Nulchalone ab his portorium esse exactum, si qui Cobiamacho, qui uicus inter Tolosam & Narbonem est, diuerterentur, neque Tolosam ire uellent. Elesiodolus tantũ senos denarios ab ijs, qui ad hostem portarent, exegisset. uideo iudices esse crimen, & genere ipso magnum: uectigal enim esse impositum fructibus nostris dicitur, & pecuniã permagnam ratione ista cogi potuisse confiteor, & inuidiam: uel maxime enim inimici hanc rem sermonibus diuulgare uoluerũt. sed ego ita existimo, quo maius crimẽ sit id, quod ostendatur esse falsum, hoc maiorem ab eo iniuriam fieri, qui id confingat: uult enim magnitudine rei sic occupare animos eorum, qui audiunt, ut difficilis aditus ueritati relinquatur.

Desiderantur quæ de crimine uinario erant reliqua, nec non quæ ad bellum Vocontiorum, & dispositionem hibernorum pertinebant.

At hoc Galli negant, actio rerum et uis argumentorum coargui poteſt. igitur teſtibus iudices non credere cupidis, & iratis, & coniuratis, & ab religione remotis nō ſolum poteſtis, ſed etiam debetis. etenim ſi, quia Galli dicunt, iccirco M. Fonteius nocens exiſtimandus eſt: quid mihi opus eſt ſapiente iudice? quid æquo quæſitore? quid oratore nō ſtulto? dicunt. n. Galli. negare non poſſumus. hic ſi ingenioſi, & periti, & æqui iudicis has partes eſſe exiſtimatis, ut, quoniã quidem teſtes dicunt, ſine ulla dubitatione credendum ſit: ſalus ipſa uirorum fortium innocentiam tueri non poteſt. ſin autem in rebus iudicandis nō minimam partem ad unamquãque rem exiſtimãdam, momentoq́; ſuo ponderandam ſapientia iudicis tenet: næ multo ueſtræ maiores grauioresq́; partes ſunt ad cogitandum, quàm ad dicẽdum meæ: mihi enim ſemper unaquaque de re teſtis non ſolum ſemel, uerũ etiam breuiter interrogandus, & ſæpe etiam non interrogandus, ne aut irato facultas ad dicendum data, aut cupido auctoritas attributa eſſe uideatur. uos & ſæpius eandẽ rem animis agitare, & diutius unoquoque de teſte cogitare poteſtis. & ſi quem nos interrogare nolumus; quæ cauſa nobis tacendi fuerit, exiſtimare debetis. quãobrem ſi hoc iudices præſcriptum lege, aut officio putatis, teſtibus credere: nihil eſt, cur alius alio iudice melior, aut ſapientior exiſtimetur: unum eſt enim, & ſimplex aurium iudicium, & promiſcue, & cõmuniter ſtultis, ac ſapientibus ab natura datum. quid eſt igitur, ubi elucere poſſit prudentia? ubi diſcerni ſtultus auditor, & credulus ab religioſo, & ſapienti iudice? nimirum illud, in quo ea, quæ dicuntur à teſtibus, coniectura, & cogitatione traduntur, quãta au=

ctoritate, quanta animi æquitate, quanto pudore, quanta
fide, quanta religione, quanto ſtudio exiſtimationis bonæ,
quanta cura, quanto timore dicantur. an uero uos id in
teſtimonijs hominum barbarorum dubitabitis, quod per
ſæpe & noſtra, & patrum memoria ſapientiſſimi iudi=
ces de clariſſimis noſtræ ciuitatis uiris dubitandum non
putauerunt? qui Cn. & Q. Cepionibus, L. et Q. Metel=
lis teſtibus in Q. Pompeium hominem nouum non cre=
diderunt: quorũ uirtuti, generi, rebus geſtis fidem & au
ctoritatẽ in teſtimonio cupiditatis atque inimicitiarũ ſu=
ſpicio derogauit. ecquem hominem uidimus, ecquem uere
cõmemorare poſſumus parem conſilio, grauitate, conſtan
tia, cæteris uirtutibus, honoris, ingenij, rerum geſtarum
ornamentis M. Aemilio Scauro fuiſſe? tamẽ huius, cuius
iniurati nutu propè terrarũ orbis regebatur, iurati teſti=
monio neque in C. Fimbriã, neque in C. Mẽmium credi=
tum eſt. noluerunt ij, qui iudicabant, hanc patere inimi
citijs uiam; quem quiſque odiſſet, ut eũ teſtimonio poſſet
tollere. quantus in L. Craſſo pudor fuerit, quod ingeniũ,
quanta auctoritas, quis ignorat? tamẽ is, cuius etiã ſer=
mo teſtimonij auctoritatem habebat, teſtimonio ipſo, quæ
in M. Marcellum inimico animo dixit, probare non po=
tuit. Fuit, fuit illis iudicibus diuinum ac ſingulare iudi=
ces conſilium, qui ſe non ſolum de reo, ſed etiam de accu
ſatore, de teſte iudicare arbitrabantur, quid fictum, quid
fortuna ac tempore allatum, quid pretio corruptũ, quid
ſpe, aut metu deprauatum, quid à cupiditate aliqua, aut
inimicitijs profectum uideretur. quæ ſi iudex nõ ample=
ctetur omnia conſilio, non animo, ac mente circunſpiciet;
ſi, quidquid ex illo loco dicetur, ex oraculo aliquo dici

arbitrabitur: profecto satis erit id, quod dixi antea, non surdum iudicem huic muneri atque officio praeesse: nihil erit, quãobrem ille nescio quis sapiẽs homo, ac multarum rerum peritus ad res iudicandas requiratur. an uero illi equites R. quos nos uidimus, qui nuper in Rep. iudicijsq; maximis floruerunt, habuerunt tantum animi, tantũ roboris, ut M. Scauro testi nõ crederent: uos Belgarũ atque Allobrogum testimonijs non credere timetis? Si inimico testi credi non oportuit, inimicior Marcello Crassus, aut Fimbriæ Scaurus ex ciuilibus studijs atque obtrectatione domestica, quàm huic Galli? quorũ, qui optima in causa sunt, equites, frumentum, pecuniã semel atque iterũ ac sæpius inuitissimi dare coacti sunt: cæteri, partim ex ueteribus bellis agro mulctati, partim ab hoc ipso, bello superati, & oppressi. si, qui ob aliquod emolumentũ suum cupidius aliquid dicere uidentur, ijs credi non conuenit: credo maius emolumentum Cepionibus & Metellis propositum fuisse ex Q. Pompeij dãnatione, cum studiorũ suorum obtrectatorem sustulissent, quàm cunctæ Galliæ ex M. Fonteij calamitate, in qua illa prouincia propè suam immunitatem ac libertatem positam esse arbitratur. an si homines ipsos spectare conuenit, id quod in teste profecto ualere plurimum debet, non modo cum summis ciuitatis nostræ uiris, sed cum infimo ciue R. quisquam amplissimus Galliæ cõparandus est? scit Induciomarus, quid sit testimonium dicere? mouetur eo timore, quo nostrum unusquisque, cum in eum locũ productus est? recordamini iudices, quantopere laborare soleatis, non modo quid dicatis pro testimonio, sed etiam quibus uerbis utamini, ne quod minus moderate positũ, ne quod ab aliqua cupi=

ditate prolapſum uerbũ eſſe uideatur. uultu denique laboratis, ne qua ſignificari poſſit ſuſpicio cupiditatis: ut et, cũ proditis, exiſtimatio ſit quædam tacita de uobis pudoris, ac religionis; & , cũ diſceditis, ea diligenter conſeruata, ac retenta uideatur. credo hæc eadem Induciomarum in teſtimonio timuiſſe, aut cogitaſſe: qui primũ illud uerbum conſideratiſſimum noſtræ conſuetudinis, Arbitror, quo nos etiam tunc utimur, cũ ea dicimus iurati, quæ cõperta habemus, quæ ipſi uidimus, ex toto teſtimonio ſuo ſuſtulit, atque omnia ſe ſcire dixit. uerebatur enim uidelicet, ne quid apud uos populumq; R. de exiſtimatione ſua deperderet: ne qua fama cõſequeretur eiuſmodi, Induciomarũ talem uirum tam cupide, tam temere dixiſſe: non intelligebat, ſe in teſtimonio nihil præter uocem, & os, & audaciã neque ciuibus ſuis, neque accuſatoribus noſtris præſtare debere. an uero iſtas nationes religione iuriſiurãdi, ac metu deorũ immortalium in teſtimonijs dicendis cõmoueri arbitramini? quæ tantũ à cæterarum gentium more ac natura diſſentiunt, quòd cæteræ pro religionibus ſuis bella ſuſcipiunt, iſtæ contra omnium religiones: illæ in bellis gerendis ab dijs immortalibus pacem, ac ueniam petunt, iſtæ cum ipſis dijs immortalibus bella geſſerũt. hæ ſunt nationes, quæ quondam tam longe ab ſuis ſedibus Delphos uſque ad Apollinem Pythium, atque ad oraculum orbis terræ uexãdum ac ſpoliandum profectæ ſunt. ab iiſdem gentibus ſanctis, & in teſtimonio religioſis obſeſſum Capitolium eſt, atque ille Iupiter, cuius nomine maiores noſtri ſanctam teſtimoniorum fidem eſſe uoluerunt. poſtremo, ijs quidquam ſanctum, ac religioſum uideri poteſt, qui etiã ſi quãdo aliquo metu adducti deos

placandos esse arbitrantur, humanis hostijs eorum aras
ac templa funestant? ut ne religionem quidem colere pos
sint, nisi eã ipsam prius scelere uiolarint. quis. n. ignorat,
eos usque ad hanc diem retinere illã immanem ac barba
ram consuetudinem hominũ immolandorũ? quãobrem
quali fide, quali pietate existimatis esse eos, qui etiã deos
immortales arbitrentur hominũ scelere & sanguine fa=
cillime posse placari? cum his uos testibus uestrã religio=
nem coniungetis? ab his quidquã sancte aut moderate di
ctum putabitis? hoc uestræ mentes tã castæ, tam integræ
sibi suscipient, ut, cum omnes Legati nostri, qui illo trien=
nio in Galliam uenerũt; omnes equites R. qui in illa pro
uincia fuerunt; omnes negociatores eius prouinciæ, deni=
que omnes in Gallia, qui sunt socij populi R. atque ami=
ci, M. Fonteiũ incolumẽ esse cupiant, iurati priuatim &
publice laudent; uos tamen Gallis credere malitis? quid,
ut secuti esse uideamini? uolũtatem ne hominũ? grauior
igitur uobis erit hostiũ uolũtas, quàm ciuium? an digni=
tatem testiũ? potestis igitur ignotos notis, iniquos æquis,
alienigenas domesticis, cupidos moderatis, mercenarios
gratuitis, impios religiosis, inimicissimos huic imperio ac
nomini, bonis ac fidelibus & socijs & ciuibus anteferre?
an uero dubitatis iudices, quin insitas inimicitias istæ gen
tes omnes & habeant, & gerãt cum populi R. nomine?
sic existimatis eos hic sagatos brachatosq; uersari animo
demisso atque humili, ut solent ij, qui affecti iniurijs, ad
opem iudicum supplices inferioresq; cõfugiunt? nihil ue=
ro minus. hi cõtra uagãtur læti atque erecti passim to=
to foro, cum quibusdam minis, & barbaro atque imma=
ni terrore uerborum. quod ego profecto non crederem,

niſi aliquoties ex ipſis accuſatoribus uobiſcum ſimul iudices audiſſem; cum præciperent, ut caueretis, ne, hoc abſoluto, nouum aliquod bellum Gallicum concitaretur. ſi M. Fonteium iudices in cauſa deficerent omnia; ſi turpi adoleſcentia, uita infami, magiſtratibus, quos ante oculos ueſtros geſſit, conuictis uirorum bonorum teſtimonijs, legationibus flagitioſe obitis, inuiſus ſuis omnibus in iudicium uocaretur; ſi in eo iudicio colonorũ populi R. Narbonenſium, fideliſſimorum ſociorũ Maſſilienſium, ciuium R. omnium teſtimonijs tabulisq́; premeretur: tamen eſſet uobis magnopere prouidendum, ne quos ita afflictos à ueſtris patribus maioribusq́; accepiſſetis, ut contemnendi eſſent, eos pertimuiſſe, & eorum minis & terrore cõmoti eſſe uideremini. nũc uero, cum lædat nemo bonus, laudent omnes ueſtri ciues atque ſocij, oppugnent ij, qui ſæpiſſime hãc urbem & hoc imperiũ oppugnarũt; cumq́; inimici M. Fonteij uobis ac populo R. minentur, amici ac propinqui ſupplicent uobis: dubitabitis non modo ueſtris ciuibus, qui maxime gloria ac laude ducuntur, uerũ etiam exteris nationibus ac gentibus oſtendere, uos in ſententijs ferendis ciui parcere, quàm hoſti cedere, maluiſſe? magna mehercule cauſa iudices abſolutionis cum cæteris cauſis hæc eſt, ne qua inſignis huic imperio macula atque ignominia ſuſcipiatur, ſi hoc ita perlatum erit in Galliam, ſenatum, equitesq́; populi R. non teſtimonijs Gallorum, ſed minis commotos, rem ad illorum libidinem iudicaſſe. ita uero, ſi illi bellum facere conabuntur, excitandus nobis erit ab inferis C. Marius, qui Induciomaro iſti minaci atque arroganti par in belligerando eſſe poſſit: excitandus Cn. Domitius &

Maximus, qui nationem Allobrogum & reliquias suis iterum armis conficiat atque opprimat: aut, quoniam id quidem non potest, orãdus erit nobis amicus meus M. Pletorius, ut suos nouos clientes à bello faciẽdo deterreat, ut eorum iratos animos, atque horribiles impetus deprecetur: aut, si non poterit, M. Fabium subscriptorem eius rogabimus, ut Allobrogum animos mitiget, quoniam apud illos Fabiorum nomen amplissimum: ut uelint isti aut quiescere, id quod uicti ac subacti solent; aut, cum minantur, intelligere, se populo R. non metum belli, sed spem triumphi ostendere. quòd si in turpi reo patiendũ nõ esset, ut quidquã isti se minis profecisse arbitrarentur: quid faciendũ nobis in M. Fonteio arbitramini? de quo homine iudices (iam. n. mihi uideor hoc propè causa duabus actionibus perorata debere dicere) de quo uos homine iudices ne ab inimicis quidem ullũ fictũ probrosum non modo crimen, sed ne maledictum quidem audistis. ecquis unquam reus, præsertim in hac uitæ ratione uersatus, in honoribus petendis, in potestatibus, in imperijs gerẽdis, sic accusatus est, ut nullũ probrum, nullũ facinus, nulla turpitudo, quæ à libidine, aut à petulantia, aut ab audacia nata esset, ab accusatore obijceretur, si nõ uera, attamen ficta, cũ aliqua ratione ac suspicione? M. Aemiliũ Scaurum summũ nostræ ciuitatis uirum scimus accusatum à M. Bruto. extant orationes, ex quibus intelligi potest, multa in illũ ipsum Scaurũ esse dicta, falso, quis negat? uerũtamen ab inimico dicta, & obiecta. Quã multa M. Aquilius audiuit in suo iudicio? quã multa L. Cotta? denique P. Rutilius? qui etsi damnatus est, mihi uidetur tamen inter uiros optimos atque innocẽtissimos esse nume-

randus. ille igitur ipse, homo sanctissimus, ac temperatissimus, multa audiuit in sua causa, quæ ad suspicionem stuprorum ac libidinem pertinerent. Extat oratio hominis, ut opinio mea fert, nostrorum hominum longe ingeniosissimi, atque eloquentissimi, C. Gracchi: qua in oratione permulta in L. Pisonem turpia ac flagitiosa dicuntur: at in quem uirum? qui tãta uirtute atque integritate fuit, ut etiam illis optimis temporibus, cum hominem inuenire nequam neminem posses, solus tamen Frugi nominaretur: quem cum in concionem Gracchus uocari iuberet, et uiator quæreret, quem Pisonem? quòd erãt plures. cogis me, inquit, dicere inimicum meum Frugi. is igitur uir, quem ne inimicus quidem satis in appellando significare poterat, nisi ante laudasset; qui uno cognomine declarabatur, nõ modo quis esset, sed etiam qualis esset; tamen in falsam atque iniquã probrorũ insimulationem uocabatur. M. Fõteius ita duabus actionibus accusatus est, ut obiectũ nihil sit, quo significari uestigium libidinis, petulantiæ, crudelitatis, audaciæ possit. non modo nullum facinus huius protulerũt, sed ne dictum quidem aliquod reprehenderunt. quòd si aut quantam uoluntatem habent ad hunc opprimendum, aut quantam ad maledicendum licentiam, tantum haberent aut ad ementiendum animi, aut ad fingendum ingenij, non meliore fortuna ad probra nunc audienda Fonteius, quàm illi, de quibus antea commemoraui, fuisset. frugi igitur hominem iudices, frugi inquam, & in omnibus uitæ partibus moderatum ac temperantem, plenum pudoris, plenum officij, plenum religionis, uidetis positum in uestra fide ac potestate, atque ita, ut commissus sit fidei,

permissus potestati. uidete igitur, utrum sit æquius; hominem honestissimum, uirum fortissimum, ciuem optimum dedi inimicissimis, atque immanissimis nationibus, an reddi amicis: præsertim cum tot res sint, quæ uestris animis pro huius innocentis salute supplicent: primum generis antiquitas; quam Tusculo ex clarissimo municipio profectam, in monimentis rerum gestarum incisam ac notatam uidemus, tum autem continuæ Præturæ, quæ & cæteris ornamentis & existimatione innocentiæ maxime floruerunt: deinde recens memoria parentis, cuius sanguine non solum Asculanorum manus, à qua interfectus est, sed totum illud sociale bellum macula sceleris imbutum est: postremo ipse cum in omnibus uitæ partibus honestus atque integer, tum in re militari cum summi consilij, & maximi animi, tum uero usu quoque bellorum gerendorum in primis eorum hominum, qui nunc sunt, exercitus. quare si etiam monendi estis à me, quod non estis iudices, uideor hoc leuiter pro mea auctoritate uobis præcipere posse, ut ex eo genere homines, quorum cognita uirtus, industria, felicitas in re militari sit, diligenter uobis retinendos existimetis. fuit enim maior talium uirorum in hac Rep. copia: quæ cũ esset, tamen eorum non modo saluti, sed etiam honori consulebatur. quid nunc uobis faciendum est, studijs militaribus apud iuuentutem obsoletis, hominibus autem ac summis ducibus partim ætate, partim ciuitatis discordijs hac Reip. calamitate consumptis, cum tot bella aut à nobis necessario suscipiantur, aut subito atque improuisa nascantur. nõ ne & hominem ipsum ad dubia Reip. tempora reseruandum, & cæteros studio laudis ac uir-

tutis inflammandos putatis? recordamini, quos Legatos nuper in bello L. Iulius, quos P. Rutilius, quos L. Cato, quos Cn. Pompeius habuerit: scietis fuisse tum M. Cornutum, L. Cinnam, L. Sullam, prætorios homines, belligerendi peritissimos: præterea C. Marium, P. Didium, Q. Catulum, P. Crassum, non literis homines ad rei militaris scientiam, sed rebus gestis ac uictorijs eruditos. age uero nunc inferte oculos in curiam, introspicite penitus in omnes Reip. partes: utrum uidetis, nihil posse accidere, ut tales uiri desiderandi sint; an, si acciderit, eorum hominum copia populum R. abundare? quæ si diligenter attendetis, profecto iudices uirum ad labores belli impigrum, ad pericula fortem, ad usum ac disciplinam peritum, ad consilia prudentem, ad casum fortunamq; felicem, domi uobis ac liberis uestris retinere, quàm inimicissimis populi R. nationibus & crudelissimis tradere, & condemnare, maletis. at infestis prope signis inferuntur Galli in Fonteium, & instant atque urgent summo cum studio, summa cum audacia: nos uero iudices nó et multis et firmis præsidijs, uobis adiutoribus, isti immani atque intolerandæ barbariæ resistemus? primum obijcitur contra istorum impetus Macedonia, fidelis & amica populo R. prouincia: quæ cum se ac suas urbes non solum consilio, sed etiam manu Fonteij conseruatam esse dicat, ut illa per hunc à Thracum aduentu ac depopulatione defensa fuit, sic ab huius nunc capite Gallorum impetus terroresq; depellit. constituitur ex altera parte ulterior Hispania, quæ profecto non modo religione sua resistere istorum cupiditati potest, sed etiam sceleratorum hominum periuria testi

moniis ac laudationibus suis refutare. atque ex ipsa etiā Gallia fidelissima & grauissima auxilia sumūtur. uenit huic subsidio misero atque innocenti Massiliensium cūcta ciuitas, quæ non solū ob eā causam laborat, ut huic, a quo ipsa seruata est, parem gratiā referre uideatur, sed etiā, quòd ea cōditione atque eo fato se in iis terris collocatā esse arbitratur, ne quid nostris hominibus istæ gentes nocere possint. pugnat pariter pro salute M. Fōteij Narbonensis colonia, quæ per hūc ipsa nuper obsidione hostiū liberata, nūc eiusdem miserijs ac periculis cōmouetur. denique, ut oportet bello Gallico, ut maiorum iura, moresq; præscribūt, nemo est ciuis R. qui sibi ulla excusatione utēdū putet. omnes illius prouinciæ publicani, agricolæ, pecuarij, cæteri negociatores uno animo M. Fōteium atque una uoce defendūt. quòd si tātas auxiliorū nostrorū copias Induciomarus ipse despexerit, dux Allobrogum cæterorumq; Gallorū: nū etiam de matris hūc cōplexu, lectissimæ miserrimæq; fœminæ, uobis inspectantibus auellet atque abstrahet? præsertim cum uirgo Vestalis ex altera parte germanū fratrem cōplexa teneat, uestramq; iudices ac populi R. fidem imploret: quæ pro uobis liberisq; uestris tot annos in dijs immortalibus placādis occupata est, ut ea nūc pro salute sua, fratrisq; sui animos uestros placare possit: cui miseræ quod præsidiū, quod solatium reliquū est, hoc amisso? nā cæteræ fœminæ gignere ipsæ sibi præsidia, & habere domi fortunarum omnium socium participemq; possunt: huic uero uirgini quid est præter fratrem, quod aut iucundū, aut charū esse possit? nolite pati iudices, aras deorū immortalium, Vestæq; matris, quotidianis uirginis lamentationibus de uestro iudi-

cio commoueri. proſpicite, ne ignis ille æternus, nocturnis Fonteiæ laboribus uigilijſq; ſeruatus, ſacerdotis Veſtæ lacrymis extinctus eſſe dicatur. tẽdet ad uos uirgo Veſtalis manus ſupplices eaſdẽ, quas pro uobis dijs immortalibus tendere cõſueuit. cauete, ne periculoſum ſuperbumq; ſit, eius uos obſecrationẽ repudiare, cuius preces ſi dij aſpernarẽtur, hæc ſalua eſſe nõ poſſent. uidetis ne ſubito iudices uirũ fortiſſimũ M. Fonteium parentis & ſororis commemoratione lacrymas profudiſſe? qui nunquã in acie pertimuerit, qui ſe armatus ſæpe in hoſtium manũ multitudinemq; immiſerit, cũ in eiuſmodi periculis eadem ſe ſolatia ſuis relinquere arbitraretur, quæ ſuus pater ſibi reliquiſſet; idem nunc perturbato animo pertimeſcit, ne nõ modo ornamento & adiumẽto non ſit ſuis, ſed etiã cum acerbiſſimo luctu dedecus æternum miſeris atque ignominiã relinquat. ò fortunã longe diſparem M. Fontei, ſi deligere potuiſſes, ut potius telis tibi Gallorũ, quàm periurijs intereundum eſſet: tum. n. uitæ ſocia uirtus, mortis comes gloria fuiſſet: nunc uero qui eſt dolor? uictoriæ te atque imperij pœnas ad eorum arbitrium ſufferre, qui aut uicti armis ſunt, aut inuitiſſimi paruerunt? à quo periculo defendite iudices ciuem fortem, atque innocẽtem: curate, ut noſtris teſtibus plus, quàm alienigenis crediddiſſe uideamini; plus ſaluti ciuium, quàm hoſtium libidini cõſuluiſſe; grauiorem duxiſſe eius obſecrationem, quæ ueſtris ſacris præſit, quàm eorum audaciam, qui cum omnium ſacris delubriſq; bella geſſerunt. poſtremo proſpicite iudices, id quod ad dignitatem populi R. maxime pertinet, ut plus apud uos preces uirginis Veſtalis, quàm minæ Gallorum ualuiſſe uideantur.

I, quantum in agro, locisq; desertis audacia potest, tantum in foro atque in iudicijs impudentia ualeret, non minus in causa cederet A. Cæcina Sex. Ebutij impudentiæ, q̃ tum in ui facienda cessit audaciæ. uerum & illud considerati hominis esse putauit, qua de re iure decertari oporteret, armis non contendere; & hoc constantis, quicum ui & armis certare noluisset, eum iure iudicioq; superare. ac mihi quidem cum audax præcipue fuisse uidetur Ebutius in cõuocandis hominibus & armandis, tum impudens in iudicio: nõ solum quòd in iudiciũ uenire ausus est, (nam id quidem tametsi improbe fit in aperta re, tamen malitia est iã usitatum) sed quòd non dubitauit id ipsum, quod arguitur, confiteri: nisi forte hoc rationis habuit, quoniam, si facta uis nõ esset moribus, superior in possessione retinenda nõ fuisset: quia contra ius moremq; facta sit, A. Cæcinam cum amicis metu perterritum profugisse: nũc quoque in iudicio, si causa more institutoq; omniũ defendatur, nos inferiores in agendo non futuros: sin è consuetudine recedatur, se, quo impudentius egerit, hoc superiorem discessurum. quasi uero aut in iudicio possit idem improbitas, quod in ui cõfidentia: aut nõ eo libentius tum audaciæ cesserimus, quo nũc impudentiæ facilius obsisteremus. itaque longe alia ratione Recuperatores ad agendã causam hac actione uenio, atque initio uenerã: tum enim nostræ causæ spes erat posita in defensione mea, nũc in confessione aduersarij; tum in nostris, nunc uero in illorum

teſtibus : de quibus ego antea laborabam, ne, ſi improbi
eſſent, falſi aliquid dicerent ; ſi probi exiſtimarentur,
quod dixiſſent, probarent. nunc ſum animo æquiſſimo :
ſi enim ſunt uiri boni, me adiuuant, cum id iurati di=
cunt, quod ego iniuratus inſimulo : ſin autem minus ido
nei, me non lædũt, cum, ſiue creditur ijs hoc ipſum, quod
nos arguimus, ſiue fides non habetur, de aduerſarij te=
ſtium fide derogatur. ueruntamen cum illorum cauſæ
actionem conſidero, nõ uideo, quid impudentius dici poſ=
ſit : cum autem ueſtram in iudicando dubitationem, ue=
reor, ne id, quod uidentur impudenter feciſſe, aſtute &
callide fecerint : nam ſi negaſſent uim hominibus ar=
matis eſſe factam, facile honeſtiſſimis teſtibus in re per=
ſpicua tenerentur : ſin confeſſi eſſent, & id, quod nullo
tempore iure fieri poteſt, tum ab ſe iure factum eſſe de=
fenderent, ſperarunt id, quod aſſecuti ſunt, ſe iniectu=
ros uobis cauſam deliberandi, & iudicandi iuſtam mo=
ram ac religionem. ſimul illud, quod indigniſſimum eſt,
futurum arbitrati ſunt, ut in hac cauſa non de impro=
bitate Sex. Ebutij, ſed de iure ciuili iudicium fieri uide=
retur. qua in re ſi mihi eſſet unius A. Cæcinæ cauſa agẽ
da, profiterer ſatis idoneũ eſſe me defenſorem, propterea
quòd fidem meam diligentiamq; præſtarem: quæ cũ ſunt
in actore cauſæ, nihil eſt, in re præſertim aperta ac ſim=
plici, quòd excellens ingeniũ requiratur. ſed cum de eo iu
re mihi dicendũ ſit, quod pertineat ad omnes, quod conſti
tutum ſit à maioribus, cõſeruatum uſque ad hoc tempus,
quo ſublato non ſolũ pars aliqua iuris diminuta, ſed etiã
uis ea, quæ iuri maxime eſt aduerſaria, iudicio cõfirma=
ta eſſe uideatur; uideo ſummi ingenij cauſam eſſe; nõ uti

demonstretur quod ante oculos est, sed ne, si quis uobis error in tanta re sit obiectus, omnes potius me arbitrentur causæ, quàm uos religioni uestræ defuisse. quãquam ego mihi sic persuadeo Recuperatores, non uos tam propter iuris obscurã dubiamq; rationem bis iam de eadem causa dubitasse, quàm, quòd uidetur ad summam illius existimationem hoc iudicium pertinere, moram ad condemnandum acquisisse, simul & illi spatiũ ad sese colligendum dedisse. quod quoniam iam in cõsuetudinem uenit, & id uiri boni uestri similes in iudicando faciunt, reprehendendum fortasse minus, querendũ uero magis etiam uidetur: ideo quòd omnia iudicia aut distrahendarũ controuersiarum, aut puniendorum maleficiorum causa reperta sunt: quorum alterum leuius est, propterea quòd & minus lædit, & persæpe disceptatore domestico dijudicatur: alterum est uehementissimum, quòd & ad grauiores res pertinet, & non honorariã operam amici, sed seueritatem iudicis ac uim requirit. quod est grauius, & cuius rei causa maxime iudicia constituta sunt, id iam mala consuetudine dissolutũ est. nã ut quæque res est turpissima, sic maxime, et maturissime iudicanda est: at ea, in qua existimationis periculum est, tardissime iudicatur. qui igitur conuenit, quæ causa fuerit ad constituendum iudicium, eandem moram esse ad iudicandum? si quis, quod spopondit, qua in re uerbo se uno obligauit, id non facit; maturo iudicio, sine ulla religione iudicis condemnatur: qui per tutelam, aut societatem, aut rem mandatam, aut fiduciæ rationem fraudauit quempiam, in eo, quo delictum maius est, eo pœna est tardior: est enim turpe iudicium, & facto quidem turpe. uidete igitur

tur

tur quàm inique accidat, quia res indigna ſit, ideo turpem exiſtimationem ſequi; quia turpis exiſtimatio ſequatur, ideo rem indignam non iudicari. at ſi quis mihi hoc iudex, Recuperator'ue dicat: potuiſti.n. leuiore actione cõfligere: potuiſti ad tuũ ius faciliore & cõmodiore iudicio peruenire: quare aut muta actionem, aut noli mihi inſtare, ut iudicem: tamẽ is aut timidior uideatur, quàm fortem, aut cupidior, quàm ſapientem iudicem eſſe æquũ eſt, ſi aut mihi præſcribat quemadmodum meum ius perſequar, aut ipſe id, quod ad ſe delatum ſit, non audeat iudicare. etenim ſi Prætor, is, qui iudicia dat, nunquam petitori præſtituit, qua actione illum uti uelit: uidete, quàm iniquum ſit, cõſtituta iam re, iudicem, quid agi potuerit, aut quid poſſit, non quid actum ſit, quærere. uerũtamen nimiæ ueſtræ benignitati pareremus, ſi alia ratione ius noſtrum recuperare poſſemus: nũc uero quis eſt, qui aut uim armatis hominibus factam relinqui putet oportere, aut eius rei leuiorem actionem nobis aliquam demõſtrare poſſit? ex quo genere peccati, ut illi clamitant, uel iniuriarum, uel capitis iudicia conſtituta ſunt, in eo poteſtis atrocitatem noſtram reprehendere? cum uideatis nihil aliud actum, niſi poſſeſſionem per interdictum eſſe repetitam? uerum ſiue uos exiſtimationis illius periculum, ſiue iuris dubitatio tardiores fecit adhuc ad iudicandum, alterius rei cauſam uoſmetipſi iam uobis ſæpius prolato iudicio ſuſtuliſtis, alterius ego uobis hodierno die cauſam profecto auferam, ne diutius de controuerſia noſtra, ac de communi iure dubitetis. Et ſi forte uidebor altius initium rei demonſtrandæ petiſſe, quàm me ratio iuris, & ius, de quo iudicium eſt, & natura cauſæ coegerit; quæſo

ut ignoſcatis: nõ enim minus laborat A. Cæcina, ne ſum
mo iure egiſſe, quàm ne certum ius non obtinuiſſe uidea
tur. M. Fulcinius fuit Recuperatores è municipio Tar=
quiniẽſi, qui & domi ſuæ cũ primis honeſtus exiſtimatus
eſt, & Romæ argentariam nõ ignobilem fecit. is habuit
in matrimonio Ceſenniam, eodem è municipio, ſummo lo
co natam, & probatiſſimam fœminam, ſicut & uiuus
multis ipſe rebus oſtendit, & in morte ſua teſtamẽto de=
clarauit. huic Ceſenniæ fundũ in agro Tarquiniẽſi uen=
didit temporibus illis difficillimis ſolutionis. cum utere=
tur dote uxoris numerata, quo mulieri eſſet res cautior,
curauit ut in eo fundo dos collocaretur. aliquanto poſt,
iam argentaria diſſoluta, Fulcinius huic fundo uxo=
ris continentia quædam prædia atque adiuncta mer=
catur. moritur Fulcinius: (multa enim, quæ ſunt in re,
quia remota ſunt à cauſa, prætermittam) teſtamẽto facit
hæredem, quem habebat è Ceſennia filiũ: uſumfructum
omnium bonorum ſuorum Ceſenniæ legat, ut frueretur
unà cum filio. magnus honos uiri iucũdus mulieri fuiſ=
ſet, ſi diuturnum eſſe licuiſſet: frueretur enim bonis cum
eo, quem ſuis bonis hæredem eſſe cupiebat, & ex quo ma
ximum fructum ipſa capiebat: ſed hunc fructum matu
re fortuna ademit: nam breui tempore M. Fulcinius ado
leſcens mortuus eſt, hæredem P. Ceſennium fecit, uxori
grande pondus argenti, matriq; partem bonorum maio=
rem legauit: itaque in partẽ mulieres uocatæ ſunt. cum
eſſet hæc auctio hæreditaria conſtituta, Ebutius iſte, qui
iãdiu Ceſenniæ uiduitate ac ſolitudine aleretur, ac ſe eius
in familiaritatem inſinuaſſet hac ratione, ut cum aliquo
ſuo compendio negotia mulieris, ſi qua acciderent, contro

uersiasq; susciperet, uersabatur quoque eo tempore in his rationibus auctionis & partitionis, atque etiã se ipse inferebat, & intrudebat, & in eam opinionem Cesenniam adducebat, ut mulier imperita nihil putaret agi callide posse, ubi non adesset Ebutius. quam personam iam ex quotidiana cognoscitis uita Recuperatores, mulierum assentatoris, cognitoris uiduarum, defensoris nimium litigiosi, conciti ad rixam, inepti ac stulti inter uiros, inter mulieres periti iuris & callidi: hanc personam imponite Ebutio: is enim Cesenniæ fuit Ebutius: ne forte quæratis, num propinquus? nihil alienius. amicus aut à patre, aut à uiro traditus? nihil minus. quis igitur? ille, quẽ supra deformaui, uoluntarius amicus mulieris, non necessitudine aliqua, sed ficto officio, simulatáq; sedulitate coniunctus, magis opportuna opera nonnunquam, quàm aliquando fideli. cum esset, ut dicere institueram, constituta auctio Romæ, suadebant amici cognatiq; Cesenniæ id, quod ipsi quoque mulieri in mentem ueniebat: quoniam potestas esset emendi fundum illum Fulcinianum, qui fundo eius antiquo continens esset, nullã esse rationem, amittere eiusmodi occasionem, cum præsertim pecunia ex partitione deberetur: nusquam eam posse melius collocari. itaque mulier facere constituit. mãdat, ut fundum sibi emat. cui tandem? cui putatis? an non in mentem uenit hominis illius ad hoc munus, & ad omnia mulieris negotia parati, sine quo nihil satis caute, nihil satis callide agi posset? rectè attẽditis. Ebutio negotiũ datur. adest ad tabulã, licetur Ebutius: deterrẽtur emptores multi, partim gratia Cesenniæ, partim etiã pretio: fundus addicitur Ebutio: pecuniã argentario promittit Ebu=

tius. quo testimonio nũc uir optimus utitur, sibi emptum esse. quasi uero aut nos ei negemus addictũ, aut tum quisquam fuerit, qui dubitarit, quin emeretur Cesenniæ, cum id plerique scirent, omnes ferè audissent, hi cõiectura assequi possent, cum pecunia Cesenniæ ex illa hæreditate deberetur, eam porrò in prædijs collocari maxime expediret, essent autem prædia, quæ mulieri maxime conuenirent, ea uenirent, liceretus is, quem Cesenniæ dare operã nemo miraretur, sibi emere nemo posset suspicari. hac emptione facta, pecunia soluitur à Cesennia. cuius rei putat iste rationẽ reddi nõ posse, quòd ipse tabulas auerterit: se autem habere argentarij tabulas, in quibus sibi expensa pecunia lata sit, acceptaq; relata: quasi id aliter fieri oportuerit. cũ omnia ita facta essent, quemadmodum nos defendimus, Cesennia fundũ possedit, locauitq;, neque ita multo post A. Cæcinæ nupsit. ut in pauca conferã, testamento facto mulier moritur. facit hæredem ex deunce, & semũcia Cæcinam, ex duabus sextulis M. Fulcinium libertum superioris uiri, Ebutio sextulam aspergit. hanc sextulam illa mercedem isti esse uoluit assiduitatis, et molestiæ, si quam susceperat. iste autẽ hac sextula se ansam retinere omnium controuersiarum putat. iam principio ausus est dicere, nõ posse hæredem esse Cesenniæ Cæcinã, quòd is deteriore iure esset, quàm cæteri ciues, propter incõmodum Volaterranorũ, calamitatemq; ciuilem. itaque homo timidus imperitusq;, qui neque animi neque cõsilij satis haberet, non putauit esse tanti hæreditatẽ, ut de ciuitate in dubium ueniret: concessit credo Ebutio, quantum uellet de Cesenniæ bonis ut haberet: immo, ut uiro forti ac sapienti dignum fuit, ita calumniam stultitiamq; ob=

triuit, ac contudit. in possessione bonorum cum esset, & cum ipse sextulam suam nimium exaggeraret, nomine hæredis arbitrum familiæ herciscundæ postulauit. atque illis paucis diebus, posteaquam uidet nihil se ab A. Cæcina posse litium terrore abradere, homini Romæ in foro denunciat, fundum illum, de quo ante dixi, cuius istum emptorem demonstraui fuisse mandato Cesenniæ, suum esse, seq; sibi emisse. quid ais? tuus ille fundus est, quẽ sine ulla cõtrouersia quadriennium, hoc est, ex quo tẽpore fundus uenijt, quoad uixit, possedit Cesennia? usus. n. " inquit, eius & fructus fundi testamento uiri fuerat Cesenniæ. cum hoc nouæ litis genus tam malitiose intenderet, placuit Cæcinæ de amicorum sententia constituere, quo die in rem præsentem ueniretur, & de fundo Cæcina moribus deduceretur. colloquũtur, dies ex utriusque cõmodo sumitur. Cæcina cum amicis ad diem uenit in castellum Axiam: ex quo loco fundus is, de quo agitur, nõ longe abest. ibi certior fit à pluribus, homines permultos liberos atque seruos coegisse & armasse Ebutium. cũ id partim mirarentur, partim non crederent, ecce ipse Ebutius in castellum uenit, denunciat Cæcinæ se armatos habere, abiturum eum non esse, si accessisset. Cæcinæ placuit & amicis, quoad uideretur saluo capite fieri posse, experiri. tũ de castello descendunt, in fundum proficiscuntur. uidetur temere cõmissum. uerũ, ut opinor, hoc fuit causæ: tã temere istum re cõmissurum, quàm uerbis nũciabatur, nemo putauit. atque iste ad omnes introitus, quà adiri poterat non modo in eum fundum, de quo controuersia fuerat, sed etiam in illum proximũ, de quo nihil ambigebatur, armatos homines opponit. itaque pri=

mo cum in antiquum fundũ ingredi uellet, quòd eà proxime accedi poterat; frequentes armati obstiterunt. quo loco depulsus Cæcina, tamen, quà potuit, ad eum fundũ profectus, ex quo ex conuentu uim fieri oportebat. eius autem fundi extremam partem oleæ directo ordine definiunt. ad eas cum accederetur, iste cum omnibus copijs præsto fuit, seruumq; suum nomine Antiochũ ad se uocauit, & clara uoce imperauit, ut eum, qui illum olearũ ordinem intrasset, occideret. homo mea sententia prudentissimus Cæcina, tamen in hac re plus mihi animi, quàm consilij, uidetur habuisse: nam cum & armatorũ multitudinem uideret, & eam uocem Ebutij, quam commemoraui, audisset, tamen accessit propius, & iam ingrediens intra finem eius loci, quem oleæ terminabant, impetum armati Antiochi, cæterorumq; tela atque incursus refugit. eodem tempore se in fugam cõferunt unà amici aduocatiq; eius metu perterriti, quemadmodum illorum testem dicere audistis. his rebus ita gestis, P. Dolabella Prætor interdixit, ut est consuetudo, de ui hominibus armatis, sine ulla exceptione, tantum, ut, unde deiecisset, restitueret. restituisse se dixit. sponsio facta est. hac de spõsione uobis iudicandum est. Maxime fuit optandum Cæcinæ Recuperatores, ut cõtrouersiæ nihil haberet: secũdo loco, ut ne cũ tã improbo homine: tertio, ut cũ tã stulto haberet: etenim nõ minus nos stultitia illius subleuat, q̃ lædit improbitas. improbus fuit, quòd homines coegit, armauit, coactis armatisq; uim fecit. læsit in eo Cæcinã. subleuauit ibidem: nam in eas ipsas res, quas improbissime fecit, testimonia sumpsit, & eis in causa testimonijs utitur. itaque mihi certum est Recuperatores, antequam

ad meam defensionem, meosq; testes uenio, illius uti confessione & testimonijs. quid cõfitetur? atque ita libenter cõfitetur, ut non solum fateri, sed etiam profiteri uideatur Recuperatores? cõuocaui homines, coegi, armaui: terrore mortis ac periculo capitis, ne accederes, obstiti. ferro, inquit, ferro (et hoc dicit in iudicio) te reieci atque perterrui. quid? testes quid aiunt? P. Vectilius propinquus Ebutij se Ebutio cũ armatis seruis uenisse aduocatũ. quid præterea? fuisse complures armatos. quid aliud? minatũ esse Ebutium Cæcinæ. quid ego de hoc teste dicã, nisi hoc, Recuperatores? ut iccirco nõ minus ei credatis, quòd homo minus idoneus habetur, sed ideo credatis, quòd ex illa parte id dicit, quod illi causæ maxime est alienũ. A. Terentius alter testis non modo Ebutium, sed etiam se ipsum arguit. in Ebutium hoc dicit, armatos homines fuisse. de se autem hoc prædicat, Antiocho Ebutij seruo imperasse, ut in Cæcinam aduenientem cum ferro inuaderet. quid loquar amplius hoc de homine? in quẽ ego dicere, cum rogarer à Cæcina, nunquam uolui, ne arguere illum rei capitalis uiderer: de eo dubito nũc, quo modo aut loquar, aut taceam, cum ipse hoc de se iuratus prædicet. deinde L. Celius non solum Ebutium cum armatis dixit fuisse compluribus, uerum etiam cum aduocatis perpaucis eò uenisse Cæcinam. de hoc ego teste detraham, cui æque atque meo testi ut credatis, postulo? P. Memmius secutus est, qui suum non paruum beneficium commemorauit in amicos Cæcinæ, quibus sese uiam per fratris sui fundum dedisse dixit, quà effugere possent, cum essent metu omnes perterriti. huic ego testi gratias agam, quòd & in re mise-

ricordem se præbuit, & in testimonio religiosum. A. Attilius, & eius filius L. Attilius, & armatos ibi fuisse, & se suos armatos adduxisse, dixerunt, etiam hoc amplius: cum Ebutius Cæcinæ malum minaretur, ibi tum Cæcinam postulasse, ut moribus deductio fieret. hoc idem P. Rutilius dixit, & eo libentius dixit, ut aliquo in iudicio eius testimonio creditum putaretur. duo præterea testes nihil de ui, sed de ipsa emptione fundi dixerũt, P. Cesennius auctor fundi, non tam auctoritate graui, quàm corpore, & argentarius Sex. Clodius, cui nomen est Phormio, nec minus niger, nec minus confidens, quàm ille Terentianus est Phormio: nihil de ui dixerunt, nihil præterea, quod ad uestrum iudicium pertineret. Decimo uero loco testis expectatus, & ad extremum reseruatus dixit senator populi R. splendor ordinis, decus atque ornamentum iudiciorum, exemplar antiquæ religionis Fidiculanius Falcula: qui cum ita uehemens acerq; uenisset, ut non modo Cæcinam periurio suo læderet, sed etiam mihi uideretur irasci; ita eum placidum mollemq; reddidi, ut non auderet, sicut meministis, iterum dicere, quot milia fundus suus abesset ab urbe: nam cum dixisset minus abesse LIII, populus cum risu acclamauit ipsa esse: meminerant enim omnes, quantũ in Albiano iudicio accepisset. in eũ quid dicam? nisi id, quod negare non possit? uenisse in consilium publicæ quæstionis, cum eius consilij iudex non esset: & in eo consilio, cum causam non audisset, & potestas esset ampliandi, dixisse, sibi liquere: dum incognita re iudicare uoluisset, maluisse condemnare, quàm absoluere: cum, si uno minus damnarent, condemnari reus non pos=

ſet, non ad cognoſcendam cauſam, ſed ad explendam damnationem præſto fuiſſe. utrum grauius aliquid in quempiam dici poteſt, quàm ad hominem condemnandum, quem nunquam uidiſſet, neque audiſſet, adductum pretio eſſe? an certius quidquam obiici poteſt, quã quod is, cui obiicitur, ne nutu quidem infirmare conatur? ueruntamen is teſtis (ut facile intelligeretis eum nõ adfuiſſe animo, cum ab illis cauſa ageretur, teſtesq; dicerent, ſed tantiſper de aliquo reo cogitaſſe) cum omnes ante eũ dixiſſent teſtes, armatos cum Ebutio fuiſſe complures; ſolus dixit, nõ fuiſſe. uiſus eſt mihi primo ueterator intelligere præclare, quid cauſa optaret; & tantummodo errare, quòd omnes teſtes infirmaret, qui ante eum dixiſſent: cum ſubito ecce idem qui ſolet, ſuos ſolos ſeruos armatos fuiſſe, dixit. quid huic tu homini facias? nõ ne cõcedas interdum, ut excuſatione ſummæ ſtultitiæ, ſummæ improbitatis odium deprecetur? utrum Recuperatores his teſtibus non credidiſtis, cum, quid liqueret, non habuiſtis? at controuerſia non erat, quin uerum dicerent. an in coacta multitudine, in armis, in telis, in præſenti metu mortis, perſpicuo periculo cædis dubium uobis fuit, an eſſe uis aliqua uideretur, nec ne? quibus igitur in rebus uis intelligi poteſt, ſi in his non intelligetur? an uero illa defenſio uobis præclara uiſa eſt: non deieci, ſed obſtiti: non enim te ſum paſſus in fundum ingredi, ſed armatos homines oppoſui: ut intelligeres, ſi in fundo pedem poſuiſſes, ſtatim tibi eſſe pereundũ. quid ais? is, qui armis perterritus, fugatus, pulſus eſt, non uidetur eſſe deiectus? poſterius de uerbo uidebimus: nũc rem ipſam ponamus, quam illi non negant; & eius rei ius, actionemq; quæ=

ramus. Est hæc res posita, quæ ab aduersario non negatur: Cæcinã, cum ad constitutam diem, tempusq́; uenisset, ut ius ac deductio moribus fieret, pulsum prohibitumq́; esse ui coactis hominibus & armatis. cum hoc cõstet, ego homo imperitus iuris, ignarus negotiorum ac litium, hãc puto me habere actionem, ut per interdictum, meum ius teneã, atque iniuriam tuam persequar. fac in hoc errare me, nec ullo modo posse per hoc interdictum id assequi, quod uelim: te uti in hac re magistro uolo. quæro, sit ne aliqua huius rei actio, an nulla? conuocari homines propter possessionis controuersiam non oportet: armari multitudinem iuris retinendi causa non conuenit: nec iuri quidquam tam inimicum, quàm uis: nec æquitati quidquam tam infestum est, quàm cõuocati homines & armati. quod cum ita sit, resq́; eiusmodi sit, ut in primis à magistratibus animaduertẽda esse uideatur: iterum quæro, sit ne eius rei aliqua actio, an nulla? nullam esse dices? audire cupio, qui in pace & otio cũ manum fecerit, copias pararit, multitudinem hominum coegerit, armarit, instruxerit, homines inermes, qui ad constitutum experiundi iuris gratia uenissent, armis, uiris, terrore periculoq́; mortis repulerit, fugarit, auerterit, hoc dicat, feci equidem, quæ dicis, omnia, & ea sunt & turbulenta, & temeraria, & periculosa: quid ergo est? impune feci: nam, quid agas mecum ex iure ciuili ac prætorio, non habes. ita ne uero Recuperatores? hoc uos audietis? & apud uos dici patiemini sæpius? cum maiores nostri tanta diligentia prudentiaq́; fuerint, ut omnia omnium non modo tantarum rerum, sed etiam tenuissimarum iura statuerint, persecutiq́; sint, ut hoc genus

unum uel maximum prætermitterent, ut, si qui me exire domo mea coegisset armis, haberem actionem; si qui introire prohibuisset, non haberem? nõdum de Cæcinæ causa disputo, nõdum de iure possessionis nostræ loquor, tantum de tua defensione C. Piso queror. quãdo ita dicis, et ita cõstituis; si Cæcina, cum in fundo esset, inde deiectus esset, tum per hoc interdictum eũ restitui oportuisse; nũc uero deiectũ nullo modo esse inde, ubi nõ fuerit; hoc interdicto nihil nos assecutos esse: quæro, si te hodie domũ tuam redeuntem coacti homines & armati nõ modo limine tectoq; ædium tuarũ, sed primo aditu uestibuloq; prohibuerint, quid acturus sis? monet amicus meus te L. Calphurnius, ut idem dicas, quod ipse antea dixit, iniuriarum. quid ad causam possessionis? quid ad restituendum eum, quem oportet restitui? quid denique ad ius ciuile, aut ad actoris actioné, & ad animaduersionem ages? iniuriarum? plus tibi ego largiar. nõ solum egeris, uerum etiam cõdemnaris licet: nunquid magis possidebis? actio enim iniuriarum nõ ius possessionis assequitur, sed dolorem imminutæ libertatis iudicio pœnaq; mitigat. Prætor interea Piso tanta de re tacebit? quemadmodum te restituat in ædes tuas, non habebit? qui dies totos aut uim fieri uetat, aut restitui factam iubet, qui de fossis, de cloacis, de minimis aquarum itinerumq; controuersijs interdicit, is repente obmutescet, in atrocissima re quid faciat, non habebit? & C. Pisone domo tectisq; suis prohibito, prohibito inquam per homines coactos & armatos, Prætor, quemadmodum more & exemplo opitulari possit, nõ habebit? quid enim dicet? aut quid tu tam insigni accepta iniuria postulabis? unde ui prohibitus sis,

nemo unquam interdixit. nouũ est, nõ dico inusitatum, uerum omnino inauditum. unde deiectus? quid proficies, cum illi hoc respondebunt tibi, quod tu nunc mihi? armatos se tibi obstitisse, ne in ædes accederes: deijci porrò nullo modo potuisse, qui nõ accesserit. deijcior ego, inquis, si quis meorum deijcitur. omnino iam bene agis: à uerbis enim recedis, & æquitate uteris: nam uerba ipsa si sequi uolumus, quomodo tu deijceris, cum seruus tuus deijcitur? uerum ita est, uti dicis: te deiectum debeo intelligere, etiam si tactus non fueris: non ne? age nunc, si ne quidem tuorũ quisquã loco motus erit, atque omnes in ædibus adseruati ac retenti, tu solus prohibitus & à tuis ædibus ui atque armis perterritus: utrum hãc actionem habebis, qua nos usi sumus, an aliam quampiam? an omnino nullam? nullam esse actionem dicere in re tam insigni, tamq; atroci, neque prudentiæ, neque auctoritatis tuæ est. alia si qua forte est, quæ nos fugerit, dic quæ sit: cupio discere. hæc si est, qua nos usi sumus: te iudice uincamus, necesse est: non. n. uereor, ne hoc dicas, in eadem causa eodem interdicto te oportere restitui, Cæcinam nõ oportere. etenim cui perspicuum non sit, ad incertum reuocari bona, fortunas, possessiones omnium, si ulla ex parte sententia huius interdicti diminuta, aut infirmata sit? si auctoritate uirorum talium, uis armatorum hominum iudicio approbata uideatur, in quo iudicio non de armis dubitatum, sed de uerbis quæsitũ esse dicatur? is ne apud uos obtinebit causam suam, qui se ita defenderit: eieci ego te armatis hominibus, non deieci: ut tantum facinus non in æquitate defensionis, sed in una litera latuisse uideatur? huiusce rei uos statuetis nullam

esse actionem ? nulli experiundi ius constitutum ? quòd obstiterit armatis hominibus, qui multitudine coacta nō introitu, sed omnino aditu quempiam prohibuerit ? quid ergo ? hoc quā habet uim ? ut illa res aliquid aliqua ex parte differre uideatur, utrum: pedem cum intulero atque in possessionem uestigium fecero, tum expellar atque deijciar ; an in eadem ui atque ijsdem armis mihi ante occurratur, ne non modo intrare, uerum etiam aspicere, aut aspirare possim. qui hoc ab illo differt ? ut ille cogatur restituere, qui ingressum expulerit ; ille, qui ingredientem repulerit, non cogatur ? uidete per deos immortales, quod ius nobis, quam cōditionem uosmetipsis, quam denique ciuitati legem constituere uelitis. huiusce generis una est actio, per hoc interdictum, quo nos usi sumus, constituta. ea si nihil ualet, aut si ad hanc rem nō pertinet, quid negligentius, aut quid stultius maioribus nostris dici potest, qui aut tantæ rei prætermiserint actionem, aut eam constituerint, quæ nequaquam satis uerbis causam & rationem iuris amplecteretur ? periculosum est dissolui hoc interdictum : captiosum est omnibus rem ullam constitui eiusmodi, quæ cum armis gesta sit, rescindi iure non possit : ueruntamen est turpissimum illud, tantæ stultitiæ prudentissimos homines condemnari, ut uos iudicetis huius rei interdictū atque actionem in mentem maioribus nostris nō uenisse. queramur, inquit, licet, tamen hoc interdicto Ebutius nō tenetur. quid ita? quòd uis Cæcinæ facta non est. dici in hac causa potest, ubi arma fuerint, ubi coacta hominum multitudo, ubi instructi & certis locis cū ferro homines collocati, ubi minæ, pericula, terroresq; mortis, ibi uim nō fuisse ? nemo, inquit,

occiſus eſt, neque ſaucius. quid ais? cum de poſſeſſionis cō-
trouerſia, & de priuatorum hominum contentione iuris
loquamur, tu uim negabis eſſe factam, ſi cædes et occiſio
facta nō erit? ego exercitus maximos ſæpe pulſos & fu
gatos eſſe dico terrore ipſo, impetuq́; hoſtium, ſine cuiuſ-
quam nō modo morte, uerum etiam uulnere. etenim Re
cuperatores non ea ſola uis eſt, quæ ad corpus noſtrum,
uitamq́; peruenit, ſed etiam multo maior ea, quæ, pericu
lo mortis iniecto, formidine animum perterritum loco
ſæpe & certo de ſtatu dimouet: itaque ſaucij ſæpe homi
nes, cum corpore debilitantur, animo tamen non cedunt,
neque eū relinquūt locum, quem ſtatuerint defendere: at
alij pelluntur integri: ut non dubiū ſit, quin maior adhi-
bita uis ei ſit, cuius animus ſit perterritus, quàm illi, cuius
corpus uulneratum ſit. quòd ſi ui pulſos dicimus exerci-
tus eſſe eos, qui metu ac tenui ſæpe ſuſpicione periculi fu-
gerunt; & ſi non ſolū impulſu ſcutorum, neque conflictu
corporum, neque ictu cōminus, neque coniectione telorū,
ſed ſæpe clamore ipſo militum, aut inſtructione, aſpe-
ctuq́; ſignorum magnas copias pulſas eſſe & uidimus, et
audiuimus: quæ uis in bello appellatur, ea in otio nō ap
pellabitur? & quod uehemens in re militari putatur, id
leue in iure ciuili iudicabitur? & quod exercitus arma-
tos mouet, id aduocationem togatorum nō uidebitur mo-
uiſſe? & uulnus corporis magis iſtam uim, quàm terror
animi declarabit? & ſauciatio quæretur, cum fugam fa
ctam eſſe conſtabit? tuus enim teſtis hoc dixit, metu per-
territis noſtris aduocatis, locum, quà effugerent, demon-
ſtraſſe. qui nō modo ut fugerent, ſed etiam ipſius fugæ
tutam uiam quæſierunt, his uis adhibita non uidebitur?

quid igitur fugiebant? propter metũ? quid metuebant? uim uidelicet. poteſtis igitur principia negare, cum extrema conceditis? fugiſſe perterritos confitemini: cauſam fugæ dicitis eandem, quã omnes intelligimus, arma, multitudinem hominum, incurſionem atque impetum armorum: hæc ubi conceduntur eſſe facta, ibi uis facta negabitur? at uero hoc quidem iam uetus eſt, & maiorum exemplo multis in rebus uſitatum; cum ad uim faciundam ueniretur, ſi quos armatos quãuis procul conſpexiſſent, ut ſtatim teſtificati diſcederent, optime ſponſionem facere poſſent, ni aduerſus edictum Prætoris uis facta eſſet. ita ne uero? ſcire eſſe armatos, ſatis eſt ut uim factam probes: in manus eorũ incidere, non eſt ſatis? aſpectus armatorum ad uim probandam ualebit, incurſus & impetus non ualebit? qui abierit, facilius ſibi uim factam probabit, quàm qui effugerit? at ego dico hoc: ſi, ut primo in caſtello Cæcinæ dixit Ebutius, ſe homines coegiſſe & armaſſe, neque illũ, ſi eò acceſſiſſet, abiturum, ſtatim Cæcina diſceſſiſſet; dubitare uos nõ debuiſſe, quin Cæcinæ facta uis eſſet. ſi uero, ſimulac procul conſpexit armatos, receſſiſſet: eo minus dubitaretis: omnis enim uis eſt, quæ periculo aut decedere nos alicunde cogit, aut prohibet accedere. quòd ſi aliter ſtatuetis; uidete, ne hoc uos ſtatuatis, qui uiuus diſceſſerit, ei uim nõ eſſe factã; ne hoc omnibus in poſſeſſionũ controuerſijs præſcribatis, ut confligendũ ſibi & armis decertãdum putent; ne, quemadmodum in bello pœna ignauis ab imperatoribus conſtituitur, ſic in iudicijs deterior cauſa ſit eorum, qui fugerint, quàm qui ad extremum uſque contenderint. cum de iure, & legitimis hominum controuerſijs loquimur, et

in his rebus uim nominamus, pertenuis uis intelligi debet. uidi armatos, quamuis paucos: magna uis est. decessi unius hominis telo perterritus: deiectus detrusúsq; sum. hoc si ita statuetis, non modo non erit cur depugnare quisquã posthac possessionis causa uelit, sed ne illud quidem, cur repugnare. sin autẽ uim sine cæde, sine uulneratione, sine sanguine nullam intelligetis; statuetis, homines possessionis cupidiores, quàm uitæ esse oportere. age uero, de ui te ipsum habebo iudicem Ebuti: responde, si tibi uidetur: in fundum Cæcina utrum noluit tandem, an non potuit accedere? cum te obstitisse, & repudiasse dicis, certe hunc uoluisse concedis. potes igitur dicere non ei uim fuisse impedimento, cui, cum cuperet, eóq; consilio uenisset, per homines coactos non sit licitum accedere? si enim id, quod maxime uoluit, nullo modo potuit: uis profecto quædam obstiterit, necesse est: aut tu dic, quamobrẽ, cum uellet accedere, non accesserit. iã uim factã negare non potes. deiectus quemadmodũ sit, qui non accesserit, id quæritur: dimoueri enim & depelli de loco necesse est eũ, qui deijciatur. id autem accidere ei qui potest, qui omnino in eo loco, unde se deiectũ esse dicit, nunquam fuit? quòd si fuisset, & ex eo loco metu permotus fugisset, cum armatos uidisset, diceres ne esse deiectum? opinor. an tu, qui tam diligenter & tam callide uerbis controuersias, non æquitate dijudicas, & iura non utilitate cõmuni, sed literis exprimis, poteris ne dicere deiectum esse eum, qui tactus non erit? quid, detrusum dices? nam eo uerbo antea Prætores hoc interdicto uti solebant. quid ais? potest ne detrudi quisquam, qui non attingitur? non ne, si uerbum sequi uolumus, hoc intelligamus

necesse est, eum detrudi, cui manus afferantur? necesse est inquam, si ad uerbum rem uolumus attingere, neminem statu detrusum, qui non adhibita ui, manu demotus, & actus præceps intelligatur. deiectus uero qui potest esse quisquam, nisi in inferiorem locum de superiore motus? potest pulsus, fugatus, eiectus denique: illud uero nullo modo potest, deiectus esse quisquam, nō modo qui tactus non sit, sed ne æquo quidem et plano loco. quid ergo? hoc interdictum putamus eorum esse causa cōpositum, qui se præcipitatos ex locis superioribus dicerent? eos enim uere possumus dicere esse deiectos. an non, cum uoluntas, et consilium, & sententia interdicti intelligatur, impudentiam summam, aut stultitiam singularem putabimus, in uerborum errore uersari, rem, &, causam, & utilitatem communem non relinquere solum, sed etiam prodere? an hoc dubium est, quin neque uerborum tanta copia sit, nō modo in nostra lingua, quæ dicitur esse inops, sed ne in alia quidem ulla, res ut omnes suis certis ac proprijs uocabulis nominentur? neque uero quidquam opus sit uerbis, cum ea res, cuius causa uerba quæsita sint, intelligatur. quæ lex, quod senatusconsultum, quod magistratus edictum, quod fœdus, aut pactio, quod (ut ad priuatas res redeam) testamentum, quæ iudicia, aut stipulationes, aut pacti & conuenti formula non infirmari, aut conuelli potest, si ad uerba rem deflectere uelimus, consilium autem eorum, qui scripserunt, & rationem, & auctoritatem relinquamus? sermo hercule & familiaris, et quotidianus non cohærebit, si uerba inter nos aucupabimur. deniq; imperium domesticum nullum erit, si seruulis hoc nostris concesserimus, ut ad uerba nobis obediant, non ad

id, quod ex uerbis intelligi poſſit, obtemperent. exemplis nunc uti uidelicet mihi neceſſe eſt harum rerum omnium. non occurrit unicuique ueſtrũ aliud alij in omni genere exemplum, quod teſtimonio ſit, non ex uerbis totum pendere ius, ſed uerba ſeruire hominum conſilijs, & auctoritatibus? ornate & copioſe L. Craſſus, homo longe eloquentiſſimus, paulo ante quàm nos in forum uenimus, iudicio centumuirali hanc ſententiam defendit; & facile, cum contra eum prudentiſſimus homo Q. Mutius diceret, probauit omnibus, M. Curium, qui hæres inſtitutus eſſet ita, mortuo poſthumo filio, cum filius non modo non mortuus, ſed ne natus quidem eſſet, hæredem eſſe oportere. quid? uerbis ſatis hoc cautũ erat? minime. quæ res igitur ualuit? uolũtas. quæ ſi tacitis nobis intelligi poſſet, uerbis omnino non uteremur. quia non poteſt, uerba reperta ſunt, non quæ impedirent, ſed quæ indicarent uoluntatem. lex uſum & auctoritatẽ fundi iubet eſſe biennium. at utimur eodem iure in ædibus, quæ in lege non appellantur. ſi uia ſit immunita, iubet, quà uelit, agere iumẽtum. poteſt hoc ex uerbis intelligi, licere, ſi uia ſit in Brutijs immunita, agere, ſi uelit, iumentum per M. Scauri Tuſculanum. actio eſt in actorem præſentem his uerbis: quandoquidem te in iure conſpicio. hac actione Appius ille cæcus uti non poſſet, ſi tam uere homines uerba conſectarentur, quàm rem, cuius cauſa uerba ſunt, non conſiderarent. teſtamento ſi recitatus hæres eſſet pupillus Cornelius, isq; iam annos XX. haberet, uobis interpretibus amitteret hæreditatem? ueniunt in mentem mihi permulta, uobis plura certo ſcio. uerum ne nimium multa complectamur, atque ab eo, quod propoſitum eſt, longius

aberret oratio; hoc ipſum interdictum, de quo agitur, cõſideremus. intelligetis enim in eo ipſo, ſi in uerbis ius cõſtituamus, omnem utilitatem nos huius interdicti, dum uerſuti & callidi uolumus eſſe, amiſſuros. VNDE TV, AVT FAMILIA, AVT PROCVRATOR TVVS. Si me uillicus tuus ſolus deieciſſet; nõ familia deieciſſet, ut opinor, ſed aliquis de familia; recte igitur diceres te reſtituiſſe? quippe. quid. n. facilius eſt, quàm probari ijs, qui latine ſciant, in uno ſeruulo familiæ nomẽ nõ ualere? ſi uero ne habeas quidẽ ſeruũ præter eũ, qui me deiecerit; clames uidelicet, ſi habeo familiã, à familia mea fateor te eſſe deiectũ. neque dubium eſt, quin, ſi ad rem iudicandã uerbo ducimur, nõ re, familiã intelligamus, quæ cõſtet ex ſeruis pluribus; quin unus homo familia non ſit. uerbum certe hoc non modo poſtulat, ſed etiam cogit. at uero ratio iuris, interdictiq; uis, & Prætorum uoluntas, & hominum prudentium conſilium, & auctoritas reſpuat hanc defenſionem, & pro nihilo putet. quid ergo? iſti homines latine non loquuntur? immo uero tantũ loquuntur, quãtum eſt ſatis ad intelligendam uoluntatem: cũ ſibi hoc propoſuerint, ut, ſiue me tu deieceris, ſiue tuorũ quiſpiam, ſiue ſeruorum, ſiue amicorum, ut ſeruos non numero diſtinguant, ſed appellent uno familiæ nomine; de liberis autem, quiſquis eſt, procuratoris nomine appelletur: non quo omnes ſint aut appellentur procuratores, qui negotij noſtri aliquid gerant: ſed in hac re, cognita ſentẽtia interdicti, uerba exquiri omnia noluerunt: non enim alia cauſa eſt æquitatis in uno ſeruo, & in pluribus: non alia ratio iuris in hoc genere dũtaxat, utrum me tuus procurator deiecerit

is, qui legitime procurator dicitur omnium rerum eius, qui in Italia non sit, absit'ue Reip. causa, quasi quidã pene dominus, hoc est alieni iuris uicarius; an tuus colonus, aut uicinus, aut cliens, aut libertus, aut quiuis, qui illam uim, deiectionemq; tuo rogatu, aut tuo nomine fecerit. quare si ad eum restituendum, qui ui deiectus est, eãdem uim habet æquitatis ratio: ea intellecta, certe nihil ad rẽ pertinet, quæ uerborum uis sit, ac nominum. tam restitues, si tuus me libertus deiecerit, nulli tuo præpositus negotio, quàm si procurator deiecerit: non quo omnes sint procuratores, qui aliquid nostri negotij gerunt; sed quòd in hac re quæri nihil attinet. tam restitues, si unus seruulus, quàm si familia deiecerit uniuersa: non quo idem sit seruulus, quod familia; uerum quia, non quibus uerbis quidque dicatur, quæritur, sed quæ res agatur. etiam ut iam longius à uerbo decedamus, ab æquitate ne tantulũ quidem: si tuus seruus nullus fuerit, & omnes alieni ac mercenarij, tamen & ipsi tuæ familiæ & genere & nomine continebuntur. Perge porrò hoc idem interdictum sequi. HOMINIBVS COACTIS. nemi nem coegeris, ipsi cõuenerint sua sponte: certe cogit is, qui cõgregat homines & conuocat. coacti sunt ij, qui ab aliquo sunt unũ in locũ congregati. si non modo conuocati non sunt, sed ne conuenerunt quidem, sed ij modo fuerunt, qui etiam antea, non uis ut fieret, uerum colendi, aut pascendi causa esse in agro cõsueuerant: defendes, homines coactos non fuisse; & uerbo quidem superabis, me ipso iudice; re autem ne consistes quidem ullo iudice:
* uim enim multitudinis restitui uoluerunt, non solum conuocatæ multitudinis: sed, quia plerunque, ubi multitudi=

ne opus est, homines cogi solent, ideo de coactis compositum interdictum est: quod etiam si uerbo differre uidebitur, re tamen erit unũ, & omnibus in causis idem ualebit, in quibus perspicitur una atque eadem causa æquitatis. ARMATISVE. quid dicemus? armatos, si latine loqui uolumus, quos appellare uere possumus? opinor eos, qui scutis, telisq; parati, ornatiq; sunt. quid igitur? si glebis, aut saxis, aut fustibus aliquẽ de fundo præcipitem egeris, iussusq; sis, quem hominibus armatis deieceris, restituere: restituisse te dices? uerba si ualent, si causæ nõ ratione, sed uocibus ponderãtur: me auctore dicito. uinces profecto non fuisse armatos eos, qui saxa iacerent, quæ de terra ipsi tollerent: nõ esse arma cespites, neque glebas: nõ fuisse armatos eos, qui prætereuntes ramum defringerent arboris: arma esse suis nominibus, alia ad tegendũ, alia ad nocendũ: quæ qui nõ habuerint, eos inermes fuisse uinces. uerũ, si quidem erit armorum iudicium, tum ista dicito. iuris iudiciũ cũ erit, & æquitatis, caue in ista tam frigida, tam ieiuna calumnia delitescas: non.n. reperies quenquam iudicem, aut Recuperatorem, qui, tanquam si arma militis inspiciunda sint, ita probet armatũ: sed perinde ualebit, quasi armatissimi fuerint, si reperientur ita parati fuisse, ut uim uitæ, aut corpori potuerint afferre. atque ut magis intelligas, quàm uerba nihil ualeant: si tu solus, aut quiuis unus cũ scuto, cũ gladio impetũ in me fecisset, atque ego ita deiectus essem, auderes ne dicere interdictum esse de armatis hominibus, hic autem hominem armatum unum fuisse? nõ opinor tam impudens esses. atqui uide, ne multo nunc sis impudentior: nam tũ quidem omnes mortales

implorare posses, quòd homines in tuo negotio latine loqui obliuiscerentur, quòd inermes armati iudicarentur, quòd, cum interdictum esset de pluribus, cōmissa res esset ab uno, unus homo plures esse homines iudicarentur. uerum in his causis non uerba ueniunt in iudicium, sed ea res, cuius causa uerba hæc in interdictū coniecta sunt. uim, quæ ad caput & ad uitam pertinet, restitui sine ulla exceptione uoluerunt. ea fit plerunque per homines coactos armatosq;. quæ si alio cōsilio, eodem periculo facta sit, eodem iure esse uoluerunt: nō enim maior est iniuria, si tua familia, quàm si tuus uillicus; nō si tui serui, quàm si alieni, ac mercenarij; nō si tuus procurator, quàm si uicinus, aut libertus tuus; nō si coactis hominibus, quàm si uoluntarijs, aut etiam assiduis, ac domesticis: nō si armatis, quàm si inermibus, qui uim haberent armatorum ad nocendum: nō si pluribus, quàm si uno armato: quibus.n. rebus plerunque uis fit, eiusmodi hæ res appellantur interdicto. si per alias res eadē facta uis est, ea, tametsi uerbis interdicti non concluditur, tamen sententia iuris atque auctoritate retinetur. uenio nunc ad illud tuum: nō deieci, si nō siui accedere. puto te ipsum Piso perspicere, quanto ista sit angustior iniquiorq; defensio, quàm si illa uterere: nō fuerunt armati, cum fustibus & saxis fuerunt. si mehercule mihi, non copioso homini ad dicendum, optio detur, utrum malim defendere, non esse deiectum eum, cui ui & armis ingredienti sit occursum; an armatos non fuisse eos, qui sine scutis ac sine ferro fuerint: omnino ad probandum utranque rem uideam infirmam nugatoriamq; esse: ad dicendum autem, in altera uidear mihi aliquid reperire posse, non

fuiſſe armatos eos, qui neque ferri quidquam neque ſcutum ullum habuerint; hic uero hæream, ſi mihi defendendum ſit, eum, qui pulſus, fugatusq́; ſit, non eſſe deiectum. atque illud in tota defenſione tua mihi maxime mirum uidebatur, te dicere iuriſconſultorum auctoritati obtemperari non oportere. quod ego, tametſi non nunc primum, neque in hac cauſa ſolum audio, tamen admodum mirabar, abs te quamobrem diceretur: nam cæteri tum ad iſtam hortationem decurrunt, cum ſe in cauſa putant habere æquum & bonum, quod defendant. ſi contra uerbis & literis, &, ut dici ſolet, ſummo iure contenditur, ſolent eiuſmodi iniquitati & boni & æqui nomen dignitatemq́; opponere. tum illud, quod dicitur, ſummo iure irrident: tum aucupia uerborũ, et literarũ tendiculas in inuidiam uocant: tũ uociferantur, ex æquo & bono, non ex callido uerſutoq́; iure rem iudicari oportere: ſcriptum ſequi, calumniatoris eſſe; boni iudicis, uoluntatem ſcriptoris, auctoritatemq́; defendere. in iſta uero cauſa, cum tu ſis is, qui te uerbo, literaq́; defendas, cum tuæ ſint eæ partes, unde deiectus es? an inde, quò prohibitus es accedere? eiectus, non deiectus: cum tua ſit hæc oratio, fateor me homines coegiſſe, fateor armaſſe, fateor tibi mortem eſſe minitatum, fateor hoc interdicto prætoris uindicari, ſi uoluntas & æquitas ualeat. ſed ego inuenio in interdicto uerbum unum, ubi deliteſcam. non deieci te ex eo loco, quem in locum prohibui ne uenires. in iſta defenſione accuſas eos, qui cõſulũtur, quòd æquitatis cenſeãt rationem, nõ uerbi haberi oportere. & hoc loco Sceuolam dixiſti cauſam apud centumuiros non tenuiſſe: quem

ego antea commemoraui, quòd idem faceret, quod tu nunc: tametsi ille in aliqua causa faciebat, tu in nulla facis: tamen probasse nemini quod defendit, quia uerbis oppugnare æquitatem uidebatur. cum id miror, te hoc in hac re alieno tempore, & cõtra quàm ista causa postulasset, defendisse: tum illud uulgo in iudicijs, & nonnunquam ab ingeniosis hominibus defendi mihi mirum uideri solet, nec iurisconsultis concedi, nec ius ciuile in causis semper ualere oportere: nam qui hoc disputant, si id dicunt, non recte aliquid statuere eos, qui consulantur, non hoc debent dicere, iuri ciuili, sed hominibus stultis obtemperari non oportere: sin illos recte respondere concedunt, & aliter iudicari dicunt oportere, male iudicari oportere dicunt: neque enim fieri potest, ut aliud iudicari de iure, aliud responderi oporteat; nec ut quisquam iuris numeretur peritus, qui id statuat esse ius, quod non oporteat iudicari. at est aliquando contra iudicatum. primum, utrum recte, an perperam? si recte; id fuit ius, quod iudicatum est: sin aliter; non dubium est, utrũ iudices, an iurisconsulti uituperandi sint. deinde, si de iure uario quippiam iudicatum est, non potius contra iurisconsultos statuunt, si aliter pronunciatum est ac Mutio placuit, quàm ex eorum auctoritate, si, ut Manilius statuebat, sic est iudicatũ. etenim ipse Crassus non ita causam apud Centumuiros egit, ut contra iurisconsultos diceret, sed ut hoc doceret, illud, quod Sceuola defendebat, non esse iuris; & in eã rem non solũ rationes afferret, sed etiam Q. Mutio socero suo, multisq; peritissimis hominibus auctoribus uteretur: nam qui ius ciuile contemnendum putat, is uincula reuellit non

modo iudiciorum, ſed etiam utilitatis, uitæq; communis. qui autem interpretes iuris uituperat, ſi imperitos iuris eſſe dicit, de hominibus non de iure ciuili detrahit: ſin peritis non putat eſſe obtemperandum, non homines lædit, ſed leges, ac iura labefactat. quod uobis uenire in mētem profecto neceſſe eſt: nihil enim in ciuitate tam diligenter, quàm ius ciuile, retinendum; etenim hoc ſublato, nihil eſt, quare exploratum cuiquam poſſit eſſe, quid ſuũ, aut quid alienũ ſit; nihil eſt, quod æquabile inter omnes, atque unũ omnibus eſſe poſſit. itaque in cæteris cōtrouerſijs atque iudicijs, cũ quæritur, aliquid factũ, nec ne ſit, uerũ an falſum proferatur, & fictus teſtis ſubornari ſolet, & imponi falſæ tabulæ, nonnunquam honeſto ac probabili nomine bono uiro iudici error obijci, improbo facultas dari, ut, cum ſciens perperam iudicarit, teſtamentum aut tabulas ſecutus eſſe uideatur. in iure nihil eſt eiuſmodi Recuperatores, non tabulæ falſæ, non teſtis improbus: denique nimia iſta, quæ dominatur in ciuitate, potentia in hoc ſolo genere quieſcit; quid agat, quo modo aggrediatur iudicem, quà denique digitũ proferat, nō habet. illud enim poteſt dici iudici ab aliquo non tã uerecundo homine, quàm gratioſo: iudica hoc factum eſſe, aut nunquã eſſe factum, uel cogitatum. crede huic teſti: has comproba tabulas. hoc nō poteſt. cui filius agnatus ſit, eius teſtamentum non eſſe ruptum, iudica; quod mulier ſine tutore auctore promiſerit, deberi. non eſt aditus ad huiuſcemodi res neque potentiæ cuiuſquam, neque gratiæ. denique quo maius hoc, ſanctiusq; uideatur, ne pretio quidem corrumpi iudex in eiuſmodi cauſa poteſt. iſte ueſter teſtis, qui auſus eſt dicere, feciſſe uideri

eum, de quo ne cuius rei argueretur quidem ſcire po=tuiſſet, ipſe nunquam auderet iudicare, deberi uiro do=tem, quam mulier nullo auctore dixiſſet. ò rem præcla=ram, uobiſq; ob hoc retinendam Recuperatores. quod enim eſt ius ciuile? quod neque inflecti gratia, neque per=fringi potentia, neque adulterari pecunia poſſit. quòd ſi nõ modo oppreſſum, ſed etiam deſertũ, aut negligentius adſeruatum erit; nihil eſt, quod quiſquam ſeſe habere certum, aut à patre accepturum, aut relicturum libe=ris arbitretur. quid enim refert, ædes, aut fundum re=lictum à patre, aut aliqua ratione habere bene partum, ſi incertum ſit, cum omnia tua iure mancipij ſint, ea poſſis ne retinere? ſi parum ſit communitum ius? ſi ciuili ac publica lege contra alicuius gratiam teneri non poteſt? quid inquam prodeſt fundum habere, ſi, quæ decentiſſime deſcripta à maioribus iura finium, poſſeſ=ſionum, aquarum, itinerumq; ſunt, hæc perturbari ali=qua ratione, commutariq; poſſunt? mihi credite, maior hæreditas uenit unicuique noſtrũ in iiſdem bonis à iure & à legibus, quàm ab ijs, à quibus illa ipſa bona relicta ſunt. nam ut perueniat ad me fundus, teſtamento ali=cuius fieri poteſt: ut retineam quod meum factum ſit, ſine iure ciuili non poteſt. fundus à patre relinqui po=teſt: at uſucapio fundi, hoc eſt finis ſollicitudinis, ac pe=riculi litium, nõ à patre relinquitur, ſed à legibus. aquæ=ductus, hauſtus, iter, actus, à patre, ſed rata auctoritas harum rerum omnium à iure ciuili ſumitur. quapro=pter non minus diligenter ea, quæ à maioribus accepi=ſtis, publica patrimonia iuris, quàm priuatæ rei ueſtræ retinere debetis; non ſolum, quòd hæc iure ciuili ſe

pta ſunt; ſed etiam, quòd patrimonium unius incom=
modo dimittitur, ius amitti non poteſt ſine magno
incommodo ciuitatis. in hac ipſa cauſa Recuperato=
res, ſi hoc nos non obtinebimus, ui armatis homini=
bus deiectum eſſe eum, quem ui armatis hominibus
pulſum, fugatumq; eſſe conſtet: Cæcina rem non amit=
tet, quam ipſam animo forti, ſi tempus ita ferret,
amitteret: in poſſeſſionem in præſentia non reſtitue=
tur, nihil amplius: populi R. cauſa, ciuitatis ius, bona,
fortunæ, poſſeſſionesq; in dubium, incertumq; reuo=
cabuntur: ueſtra auctoritate hoc conſtituetur, hoc præ=
ſcribetur; quicum tu poſthac de poſſeſſione contendes,
eum ſi ingreſſum modo deieceris, in prædium reſti=
tuas oportebit: ſin autem ingredienti, cum armata mul=
titudine obuius fueris, & ita uenientem repuleris, fu=
garis, auerteris, non reſtitues. tum ſtatueritis uim in
cæde ſolum, non in animo libidinis: niſi cruor appa=
reat, uim non eſſe factam; iniuriarum delictum eſſe:
qui prohibitus ſit, niſi ex eo loco, ubi ueſtigium im=
preſſerit, deiici neminem poſſe; iuris retinere ſenten=
tiam, & æquitatem plurimum ualere oportere, an uer=
bo ac litera ius omne torqueri, uos ſtatuite Recupe=
ratores, utrum utilius eſſe uideatur. hoc loco percom=
mode accidit, quòd non adeſt is, qui paulo ante affuit,
& adeſſe nobis frequenter in hac cauſa ſolet, uir or=
natiſſimus C. Aquilius: nam ipſo præſente, de uirtu=
te eius & prudentia timidius dicerem, quòd & ipſe pu=
dore quodam afficeretur ex ſua laude, & me ſimilis ra=
tio pudoris à præſentis laude tardaret. cuius auctoritati
dictum eſt ab illa cauſa concedi nimium nõ oportere. nõ

uereor,de tali uiro ne plus dicam, quàm uos aut ſentia=
tis,aut apud uos commemorari uelitis:quapropter hoc di
cam,nunquam eius auctoritatem nimium ualere, cuius
prudentiá populus R.in cauendo,non in decipiendo per=
ſpexerit: qui iuris ciuilis rationem nunquam ab æquita=
te ſeiunxerit : qui tot annos ingenium, laborem, fidem
ſuam populo R.promptam,expoſitamq́; præbuerit : qui
ita iuſtus & bonus uir eſt,ut natura,non diſciplina con
ſultus eſſe uideatur;ita peritus ac prudens,ut ex iure ci=
uili nõ ſcientia ſolum quædam, uerum etiam bonitas na
ta uideatur : cuius tantũ eſt ingenium, ita prompta fi=
des,ut,quidquid inde haurias, purum,liquidumq́; te hau
rire ſentias . quare permagnam initis à nobis gratiam,
cum eum auctorem ueſtræ defenſionis eſſe dicitis . illud
autem miror,cur uos aliquid contra me ſentire dicatis,
cum eum auctorem uos pro me appelletis, ueſtrum no=
minetis. ueruntamen quid ait iſte ueſter auctor? Omni=
bus, quidquid uerbis actum pronunciatumq́; ſit, conue=
nit. Ego ex iſto genere conſultorum nõ nominem, ut opi
nor, iſtum ipſum, quo uos auctore rem iſtam agere,&
defenſionem cauſæ conſtituere dicitis . qui cum iſtam
diſputationem mecum ingreſſus eſſet, non poſſe probari
quenquam eſſe deiectum, niſi ex eo loco,in quo fuiſſet:
rem,& ſententiam interdicti mecum facere fatebatur,
uerbo me excludi dicebat, à uerbo autem poſſe recedi nõ
* arbitrabatur. cum exemplis uterer multis,etiam illa ma
teria æquitatis, ab uerbo & ab ſcripto plurimis ſæpe in
rebus ius æqui boniq́; rationem eſſe ſeiunctam, ſemperq́;
id ualuiſſe plurimum, quod in ſe auctoritatis habuiſſet
æquitatisq́; plurimum : conſolatus eſt me,& oſtendit,in

hac ipsa causa nihil esse quod laborarẽ: nam uerba ipsa sponsionis facere mecum, si uellem diligenter attendere. quonam inquã modo? quia certe, inquit, deiectus est Cæcina ui hominibus armatis aliquo ex loco: si nõ ex eo loco, quem in locum uenire uoluit, at ex eo certe, unde fugit. quid tum? Prætor, inquit, interdixit, ut, unde deiectus esset, eò restitueretur, hoc est quicũque is locus esset, unde deiectus esset. Ebutius autem, qui fatetur aliquo ex loco deiectum esse Cæcinam, is, quo modo se restituisse dixit, necesse est male fecerit sponsionem. quid est Piso? placet tibi pugnare uerbis? placet causam iuris, & æquitatis, & nõ nostræ possessionis, sed omnino possessionum omnium constituere in uerbo? ego, quod mihi uideretur, quod à maioribus factitatum, quod horum auctoritate, quibus iudicandum est, dignum esset: ostendi, id uerum, id æquũ, id utile omnibus esse: spectari, quo consilio & qua sententia, nõ quibus quidque uerbis esset actũ. tu me ad uerbum uocas? non ante uenio, quàm recusaro. nego oportere, nego obtineri posse, nego ullam rem esse, quæ aut comprehendi satis, aut caueri, aut excipi possit, si aut præterito aliquo uerbo, aut ambigue posito, sententia & re cognita non id quod intelligitur, sed id quod dicitur, ualebit. quoniam satis recusaui, uenio iam quò uocas. quæro abs te, sim ne deiectus, non de Fulciniano fundo: neque enim Prætor, si ex eo fundo essem deiectus, ita me restitui iussisset, sed eò, unde deiectus essem. sum ex proximi uicini fundo deiectus, quà adibam ad istum fundum: sum de uia, sum certe alicunde, siue de priuato, siue de publico: eò restitui sum iussus. restituisse te dixisti: nego me ex edicto Prætoris restitutum esse.

quid ad hæc dicimus? aut tuo, quemadmodum dicitur, gladio, aut nostro defensio tua conficiatur necesse est. si ad interdicti sententiam confugis, & de quo fundo actum sit tum, cum Ebutius restituere iubebatur, id quærendum esse dicis, neque æquitatem rei uerbi laqueo capi putas oportere: in meis castris, præsidijsq́; uersaris: mea, mea est ista defensio: ego hoc uociferor, ego omnes homines deosq́; testor, cum maiores uim armatam nulla iuris defensione texerint, non uestigium eius, qui deiectus sit, sed factum illius, qui deiecerit, in iudicium uenire; deiectum esse, qui fugatus sit; uim esse factam, cui periculum mortis sit iniectum. istum locum fugis, & reformidas: & me ex hoc, ut ita dicam, campo æquitatis ad istas uerborum angustias, & ad omnes literarum angulos reuocas. in ijs ipsis intercludere insidijs, quas mihi conaris opponere. non deieci, sed eieci. peracutum hoc tibi uidetur: hic est mucro defensionis tuæ: in eũ ipsum causa tua incurrat, necesse est: ego enim tibi refero: si non sum ex eo loco deiectus, quò prohibitus sum accedere; at ex eo sum deiectus, quò accessi, unde fugi. si Prætor nõ distinxit locum, quò me restitui iuberet, & restitui iussit, nõ sum ex edicto restitutus. uelim Recuperatores, hoc totum si uobis uersutius, quàm mea cõsuetudo defendẽdi fert, uidebitur, sic existimetis; primum, alium, nõme excogitasse; deinde, huius rationis non modo nõ inuentorem, sed ne probatorẽ quidem esse me; idq́; me nõ ad meã defensionem attulisse, sed illorũ defensioni retulisse: me pro meo posse iure dicere; neque in hac re, quam ego protuli, quæri oportere, quibus uerbis Prætor interdixit, sed de quo loco sit actum, cum inter=

dixit; neque in ui armatorum spectari oportere, in quo loco sit facta uis, uerum sit ne facta: te uero nullo modo posse defendere; in qua re tu uelis, uerba spectari oportere; in qua re nolis, non oportere. ueruntamen ecquid mihi respondetur ad illud quod antea dixi, non solum re & sententia, sed uerbis quoque hoc interdictum ita esse compositum, ut nihil commutandum uideretur? attendite diligenter quæso Recuperatores: est enim uestri ingenij, non meam, sed maiorum prudentiam cognoscere: non enim sum id dicturus, quod ego inuenerim, sed quod illos non fugerit. cum de ui interdicitur, duo genera causarum esse intelligebant, ad quæ interdictum pertineret; unum, si qui ex eo loco, in quo esset; alterum, si ab eo loco, quò ueniret, ui deiectus esset. & horum utrũque, neque præterea quidquã, potest accidere Recuperatores. id adeo, si placet, considerate. si qui meam familiam de meo fundo deiecerit, ex eo me loco deiecerit. si qui mihi præsto fuerit cum armatis hominibus extra meum fundum, & me introire prohibuerit, non ex eo, sed ab eo loco me deiecerit. ad hæc duo genera rerum, unum uerbum, quod satis declararet utrasque res, inuenerunt, ut, siue ex fundo, siue à fundo deiectus essem, uno atque eodẽ interdicto restituerer, VNDE TV. hoc uerbum, unde, utrunque declarat, & ex quo loco, & à quo loco. unde deiectus est Cæcina? ex urbe. unde deiecisti? ab urbe. unde deiecti Galli? à Capitolio. unde qui cum Graccho fuerunt? ex Capitolio. uidetis igitur hoc uno uerbo significari res duas, & ex quo, & à quo loco. cum autem eo restitui iubet, ita iubet; ut, si Galli à maioribus nostris postularent, ut eò restituerentur, un-

de deiecti eſſent, & aliqua ui hoc aſſequi poſſent: non
opinor eos in cuniculum, quà aggreſſi erant, ſed in
Capitolium reſtitui oportere. hoc enim intelligitur:
unde deieciſti, ſiue ex quo loco, ſiue à quo loco, eò
reſtituas. hoc iam ſimplex eſt, in eum locum reſti=
tuas: ſiue ex hoc loco deieciſti, reſtitue in hunc lo=
cum: ſiue ab hoc loco, reſtitue in eum locum, non ex
quo, ſed à quo deiectus. ut ſi qui ex alto, cum ad pa=
triam acceſſiſſet, tempeſtate ſubito reiectus optaret, ut
cum eſſet à patria deiectus, eò reſtitueretur; hoc opinor
optaret, ut à quo loco depulſus eſſet, in eum ſe for=
tuna reſtitueret, non in ſalum, ſed in ipſam urbem,
quam petebat: ſic (quoniam uim uerborum neceſſario
ſimilitudine rerum aucupamur) qui poſtulat, ut à quo
loco deiectus eſt, hoc eſt unde deiectus eſt, eò reſtitua=
tur. cum uerba nos eò ducunt, tum res ipſa hoc ſenti=
re, atque intelligere cogit. etenim Piſo (redeo nunc ad
illa principia defenſionis meæ) ſi quis te ex ædibus tuis
ui hominibus armatis deiecerit, quid ages? opinor,
hoc interdicto, quo nos uſi ſumus, perſequere. quid?
ſi qui iam de foro redeuntem armatis hominibus do=
mum tuam te introire prohibuerit, quid ages? ute=
re eodem interdicto. cum igitur Prætor interdixerit,
unde deiectus es, ut eò reſtituaris; tu hoc idem, quod
ego dico, & quod perſpicuum eſt, interpretabere, cum
illud uerbum unde, in utranque rem ualeat, eoq́; tu re=
ſtitui ſis iuſſus, tam te in ædes tuas reſtitui oportere, ſi
è ueſtibulo, quàm ſi ex interiore ædium parte deiectus
ſis. ut uero iam Recuperatores nulla dubitatio ſit, ſi=
ue rem, ſiue uerba ſpectare uultis, quin ſecundum nos

iudicetis;

iudicetis; exoritur hic, iam obrutis rebus omnibus & perditis, illa defensio, eum deiici posse, qui tum possideat; qui non possideat, nullo modo posse; itaque, si ego sim à tuis aedibus deiectus, restitui non oportere; si ipse sis, oportere. numera, quã multa in ista defensione falsa sint Piso. ac primũ illud attende, te iam ex illa ratione esse depulsum, quòd negabas quẽquam deiici posse, nisi qui in eo loco esset: nũc iam posse concedis: eum, qui nõ possideat, negas deiici posse. cur ergo aut in illud quotidianum interdictum, unde ille me ui deiecit, additur, cum ego possiderem, si deiici nemo potest, qui non possidet: aut in hoc interdictum, de hominibus armatis, non additur, si oportet quaeri, possederit, nec ne? negas deiici nisi qui possideat. ostẽdo, si sine armatis, coactis ue hominibus deiectus quisquam sit, eum, qui fateatur se deiecisse, uincere sponsionẽ, si ostendat eũ non possedisse. negas deiici, nisi qui possideat. ostẽdo, ex hoc interdicto de armatis hominibus, qui possit ostendere non possedisse eum, qui deiectus sit, condẽnari tamen sponsionis necesse esse, si fateatur esse deiectum. dupliciter homines deiiciuntur, aut sine coactis, armatis ue hominibus, aut per eiusmodi rationẽ ac uim. ad duas dissimiles res duo deuincta interdicta sunt. in illa ui quotidiana nõ satis est posse docere se deiectum, nisi ostendere possit, cum possideret, tum deiectum. ne id quidem satis est, nisi docet ita se possedisse, ut nec ui, nec clàm, nec precario possederit. itaque is, qui se restituisse dixit, magna uoce saepe confiteri solet, se ui deiecisse: uerum illud addit, non possidebat: uel etiam, cum hoc ipsum concessit, uincit tamen sponsione, si planum facit, ab se illum aut ui, aut clàm,

aut precario poſſediſſe. uidetis ne, quot defenſionibus eũ, qui ſine armis ac multitudine uim fecerit, uti poſſe maiores uoluerunt? hunc uero, qui ab iure, officio, bonis moribus ad ferrum, ad arma, ad cædem confugerit, nudũ in cauſa deſtitutumq; uidetis: ut, qui armatus de poſſeſſione contendiſſet, inermis planè de ſponſione certaret. ecquid igitur intereſt Piſo inter hæc interdicta? ecquid intereſt, utrum hoc additum, cum A. Cæcina poſſederit, nec ne? ecquid te ratio iuris, ecquid interdictorum diſſimilitudo, ecquid auctoritas maiorum commouet? ſi eſſet additum, de eo quæri oporteret. additum non eſt, tamen oportebit? atqui ego in hoc Cæcinã non defendo: poſſedit enim Cæcina Recuperatores: & id tametſi extra cauſam eſt, percurram tamen breui, ut non minus hominem ipſum, quàm ius commune defenſum uelitis. Ceſenniam poſſediſſe propter uſumfructum non negas. qui colonus habuit conductum de Ceſennia fundum, cum idem ex eadem cõductione fuerit in fundo, dubium eſt, quin, ſi Ceſennia tum poſſidebat, cum erat colonus in fundo, poſt eius mortem hæres eodem iure poſſederit? deinde, ipſe Cæcina, cum circuiret prædia, uenit in iſtum fundum, rationes à colono accepit. ſunt in eam rem teſtimonia. poſtea cur Ebuti de iſto potius fundo, quàm de alio, ſi quem habes, Cæcinæ denunciabas, ſi Cæcina non poſſidebat? ipſe porrò Cæcina cur ſe moribus deduci uolebat, idq; tibi de amicorum, etiam de ipſius C. Aquilij ſententia reſponderat? at enim Sylla legem tulit. ut nihil de illo tempore, nihil de calamitate Reip. querar, hoc tibi reſpondeo, adſcripſiſſe eundem Syllam in eandem legem, ſi quid ius non eſ=

ſet rogari, eius ea lege nihilum rogatum. quid eſt, quod ius non ſit, quod populus iubere, aut uetare non poſſit? ut ne longius abeam, declarat iſta aſcriptio eſſe aliquid: nam niſi eſſet, hoc in omnibus legibus non adſcriberetur. ſed quæro abs te, putes ne, ſi populus iuſſerit me tuum, aut item te meum ſeruum eſſe, id iuſſum ratum atque firmum futurum? perſpicis hoc nihil eſſe, ut in cæteris, quæ rogaui. primum illud concedis, non, quidquid populus iuſſerit, ratum eſſe oportere. deinde nihil rationis affers, quamobrem, ſi libertas adimi nullo modo poſſit, ciuitas poſſit: nam & eodem modo de utraque re traditum nobis eſt: & ſi ſemel ciuitas adimi poteſt, retineri libertas non poteſt. qui enim poteſt iure Quiritum liber eſſe is, qui in numero Quiritum non eſt? atque ego hanc adoleſcentulus cauſam cum agerem contra hominem diſertiſſimum noſtræ ciuitatis Cottam, probaui. cum Arretinæ mulieris libertatem defenderem, & Cotta Decemuiris religionem iniecisset, non poſſe ſacramentum noſtrum iuſtum iudicari, quòd Arretinis adempta ciuitas eſſet; & ego uehementius contendiſſem, ciuitatem adimi non potuiſſe: Decemuiri prima actione non iudicauerunt; poſtea, re quæſita & deliberata, ſacramentum noſtrum iuſtum iudicauerunt. atque hoc & contradicente Cotta, & Sylla uiuo iudicatum eſt. iam uero in cæteris, ut omnes, qui in eadem cauſa ſunt, & lege agant, & ſuum ius perſequantur, & omnes iure ciuili ſine cuiuſquam aut magiſtratus, aut iudicis, aut periti hominis, aut imperiti dubitatione utantur, quid ego commemorem? dubium nemini ueſtrum eſt. certe quæri hoc ſolere me non præ-

terit (ut ex me ea, quæ tibi in mentem non ueniunt, audias) quemadmodum, si ciuitas adimi non possit, in colonias Latinas sæpe nostri ciues profecti sint. aut sua uoluntate, aut legis mulcta profecti sunt: quam mulctam si sufferre noluissent, tamen manere in ciuitate potuissent. quid? quem paterpatratus dedidit, aut suus pater populus'ue uendidit, quo is iure amittit ciuitatem? ut religione ciuitas soluatur, ciuis R. traditur: qui cum est acceptus, est eorum, quibus est deditus. si non accipiunt, ut Mancinum Numantini, retinet integram causam, & ius ciuitatis. si pater uendidit, eum, quem in suam potestatem susceperat, ex potestate dimittit. iam populus cum eum uendidit, qui miles factus non est, non adimit ei libertatem, sed iudicat non esse eum liberum, qui, ut liber sit, adire periculum noluit. cum autem incensum uendidit, hoc iudicat; cũ ij, qui in seruitute iusta fuerint, cẽsu liberẽtur, eum, qui, cum liber esset, censeri noluerit, ipsum sibi libertatem abiudicasse. quòd si maxime ijsce rebus adimi libertas aut ciuitas potest, non intelligunt, qui hæc cõmemorant, si per has rationes adimi maiores posse uoluerũt, alio modo noluisse: nam ut hæc ex iure ciuili protulerunt, sic afferant uelim, quibus lege aut Romana ciuitas, aut libertas erepta sit. nam quod ad exilium attinet, perspicue intelligi potest quale sit: exilium enim non supplicium est, sed profugium portusq; supplicij: nam qui uolunt pœnam aliquam subterfugere, aut calamitatem, eo solum uertunt, hoc est sedem ac locum mutant. itaque nulla in lege nostra reperietur, ut apud cæteras ciuitates, maleficium ullum exilio esse mulctatum. sed cum homines uincula, neces, ignominiasq; uitant, quæ

sunt legibus constitutæ, confugiunt quasi ad aram in exilium: qui si in ciuitate legis uim subire uellent, non prius ciuitatem quàm uitam amitterent: quia nolunt, non adimitur his ciuitas, sed ab his relinquitur, atque deponitur: nam cum ex nostro iure duarum ciuitatum nemo esse possit, tum amittitur hæc ciuitas denique, cum is, qui profugit, receptus est in exilium, hoc est in aliam ciuitatem. Non me præterit Recuperatores, tametsi de hoc iure multa prætereo, tamen me longius prolapsum esse, quàm ratio uestri iudicij postularit. uerum id feci, non quòd uos in hac causa hanc defensionem desiderare arbitrarer, sed ut omnes intelligerent, nec ademptam cuiquam ciuitatem esse, nec adimi posse. hoc cum eos scire uolui, quibus Sylla uoluit iniuriam facere, tũ omnes cæteros nouos, ueteresq; ciues: neque enim ratio afferri potest, cur, si cuiquam nouo ciui potuerit adimi ciuitas, non omnibus antiquissimis ciuibus possit. nam ad hanc quidem causam nihil hoc pertinuisse, primum ex eo intelligi potest, quòd uos ea de re iudicare non debetis; deinde, quòd Sylla ipse ita tulit de ciuitate, ut non sustulerit horum nexa atque hæreditates: iubet enim eodem iure esse, quo fuerint Ariminenses: quos quis ignorat duodecim coloniarum fuisse, & à populo R. hæreditates capere potuisse? quòd si adimi ciuitas A. Cæcinæ lege potuisset, magis illam rationem tamen omnes boni quæreremus, quemadmodum spectatissimum, prudentissimumq; hominem, summo consilio, summa uirtute, summa auctoritate domestica præditum, leuatum iniuria ciuem retinere possemus, quàm uti nunc, cum de iure ciuitatis nihil potuerit deperdere, quisquam existat, nisi tui Sexte similis &

ſtultitia, & impudentia, qui huic ciuitatem ademptam eſſe dicat. qui quoniam Recuperatores ſuum ius non deſeruit, neque quidquam illius audaciæ, petulantiæq; conceſſit, derelinquo iam communem cauſam, populiq; R. ius in ueſtra fide ac religione depono. is homo ita ſe probatum uobis ueſtriq; ſimilibus ſemper uoluit, ut id non minus in hac cauſa laborarit; nec cõtenderit aliud, quàm ne ius ſuum diſſolute relinquere uideretur; nec minus uereretur, ne contemnere Ebutium, q̃ ne ab eo contemptus eſſe exiſtimaretur. quapropter ſi quid extra iudicium eſt, quod homini tribuendum ſit, habetis hominem ſingulari pudore, uirtute cognita, & ſpectata fide amplisſimum, Etruriæ nomine totius in utraque fortuna cognitum multis ſignis & uirtutis, & humanitatis. ſi quid in contraria parte in homine offendendum ſit, habetis eum, ut nihil dicam amplius, qui ſe homines coegiſſe fateatur. ſin hominibus remotis de cauſa quæritis; cum iudicium de ui ſit, is, qui arguitur, uim ſe hominibus armatis feciſſe fateatur; uerbo ſe, nõ æquitate defendere conetur; id quoque ei uerbum ipſum ereptum eſſe uideatis; auctoritatem ſapientiſſimorum hominum facere nobiſcum; in iudicium non uenire, utrum Cæcina poſſederit, nec ne; tamen doceri poſſediſſe; multo etiam minus quæri, A. Cæcinæ fundus ſit, nec ne; me tamen id ipſum docuiſſe, fundũ eſſe Cæcinæ: cũ hæc ita ſint, ſtatuite, quid uos tempora Reip. de armatis hominibus, quid illius confeſſio de ui, quid noſtra deciſio de æquitate, quid ratio interdicti de iure admoneant, ut iudicetis.

ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVX YZ. AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ.

Omnes quaterniones præter QQ duernionem.

VENETIIS, APVD ALDI FILIOS.
M. D. XXXXVI.

AL DVS

